

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Odesa I.I. Mechnikov National University

INTERNATIONAL AND POLITICAL STUDIES

**MIZHNARODNI
TA POLITYCHNI
DOSLIDZHENNIA**

Scientific journal
Published
semiannually
Issue 41
2026

**Publishing house
Helvetica
2026**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

МІЖНАРОДНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

INTERNATIONAL
AND POLITICAL
STUDIES

Науковий журнал
Виходить двічі на рік
Випуск 41
2026

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Засновник: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Редакційна колегія журналу:

Головний редактор:

Іррера Даніела (Irrera Daniela), доктор філософії (PhD) з міжнародних відносин та глобального громадянського суспільства, професор політичних наук і міжнародних відносин кафедри інженерії, політики, економіки та права (DISPEG) та Школи передових оборонних досліджень (CASD), м. Рим, Італія; голова Європейського консорціуму політичних досліджень (ЕСРР), м. Колчестер, Велика Британія; координатор докторської школи з безпекових і оборонних досліджень, м. Рим, Італія.

Науковий редактор:

Брусиловська Ольга Іллівна (Bruslyovska Olga), доктор політичних наук, професор, завідувачка кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна.

Відповідальний редактор:

Узун Юлія Вадимівна (Uzun Yuliia), доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна.

Вульф Стефан (Wolff Stefan), доктор політичних наук, професор, керівник Асоціації політичних досліджень, керівник Європейського консорціуму з політичних досліджень з питань безпеки, член Виконавчого комітету Секції з питань етнічної приналежності, націоналізму та міграції Асоціації міжнародних досліджень, член Виконавчого комітету Асоціації з дослідження національностей Університету Бірмінггема (University of Birmingham), м. Бірмінгем, Великобританія; **Гуззіні Стефано (Guzzini Stefano)**, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичної та соціальної теорії, швейцарський співголова програми International Governance в Європейському університетському інституті, м. Флоренція, Італія; ад'юнкт-професор міжнародних відносин і політичної науки в Женевському інституті міжнародних відносин і розвитку, м. Женева, Швейцарія; старший науковий співробітник Центру міжнародних досліджень Люблянського університету, м. Любляна, Словенія; **Донай Лукаш (Donaj Łukasz)**, доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин Університету імені Адама Міцкевича (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), м. Познань, Польща; **Ліпкан Володимир Анатолійович (Lipkan Volodymyr)**, доктор юридичних наук, доктор політичних наук, професор, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Академії праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ, Україна; **Максименко Ірина Володимирівна (Maksymenko Iryna)**, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна; **Марушак Юрай (Marušiak Juraj)**, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Інституту політичних наук Академії наук Словаччини (Institute of Political Science, Slovak Academy of Sciences), м. Братислава, Словаччина; **Ніколаєва Майя Іванівна (Maiia Nikolaieva)**, кандидат політичних наук, професор, професор кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології, заступник ректора з наукової роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна; **Седляр Юлія Олександрівна (Sedliar Yuliia)**, доктор політичних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій Державного університету «Київський авіаційний інститут», м. Київ, Україна; **Сіновець Поліна Андріївна (Sinovets Polina)**, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна; **Шамраєва Валентина Михайлівна (Shamrayeva Valentyna)**, доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна; **Шевченко Олена Володимирівна (Shevchenko Olena)**, доктор політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна; **Шуляк Антоніна Миколаївна (Shuliak Antonina)**, доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин, декан факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна; **Яньчак Ярослав (Jańczak Jarosław)**, доктор політичних наук, професор, доцент кафедри європейських досліджень Факультету політології та журналістики Університету імені Адама Міцкевича в Познані (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), м. Познань, Польща; керівник групи європейських досліджень Європейського університету Віадрина (Europa-Universität Viadrina in Frankfurt), м. Франкфурт на Одері, Німеччина.

З 2019 р. змінено назву та періодичність видання журналу. *Науковий журнал «Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Серія: Соціологія і політичні науки»* з 32-го випуску продовжує видаватися один раз на рік під назвою *«Міжнародні та політичні дослідження. International and Political Studies»* (українською та англійською мовами).

Editorial (Expert's) Board of the journal:

Editor-in-Chief:

Irrera Daniela, PhD in International Relations and Global Civil Society, Professor of Political Science and International Relations at the Department of Engineering, Politics, Economics and Law (DISPEG) and the School of Advanced Defence Studies (CASD), Rome, Italy; Chair of the European Consortium for Political Research (ECPR), Colchester, United Kingdom; Coordinator of the PhD School in Security and Defence Studies, Rome, Italy.

Science editor:

Brusylvovska Olga, Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Department of International Relations of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology, Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine.

Executive editor:

Uzun Yuliia, Doctor of Political Sciences, Professor, Professor of Department of Political Science, Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine.

Wolff Stefan, Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Political Studies Association, Head of the European Consortium for Political Research, member of the Executive Committee of the Section on Ethnicity, Nationalism, and Migration of the International Studies Association, member of the Executive Committee of the Associations for the Study of Nationalities, University of Birmingham, Birmingham, the United Kingdom; **Guzzini Stefano**, PhD in Political Science, Professor, Chair of Political and Social Theory and Swiss Co-Chair of the International Governance Programme at the European University Institute, Florence, Italy; Adjunct Professor of International Relations and Political Science at the Geneva Graduate Institute, Geneva, Switzerland; Senior Research Associate at the Centre of International Studies, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia; **Donaj Łukasz**, Doctor of Political Sciences, Professor, Professor at the Department of International Relations, Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland; **Lipkan Volodymyr**, Doctor of Law, Doctor of Political Science, Professor, Professor of the Department of Criminal Law, Procedure and Criminalistics, Academy of Labour, Social Relations and Tourism, Kyiv, Ukraine; **Maksymenko Iryna**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of International Relations of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology, Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine; **Marušiak Juraj**, Candidate of Political Sciences, Senior Research Associate at the Institute of Political Science, Slovak Academy of Sciences, Bratislava, Slovakia; **Nikolaieva Maiia**, Candidate of Political Sciences, Professor, Professor at the Department of Political Science of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology, Vice-Rector for Research, Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine; **Sedliar Yuliia**, Doctor of Political Science, Associate Professor, Professor of the Department of International Relations and Strategic Studies, State University "Kyiv Aviation Institute", Kyiv, Ukraine; **Sinovets Polina**, Candidate of Political Sciences, Senior Lecturer at the Department of International Relations of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology, Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine; **Shamrayeva Valentyna**, Doctor of Political Science, Professor, Professor of the Department of International Relations, Educational and Scientific Institute "Karazin Institute of International Relations and Tourism Business," V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine; **Shevchenko Olena**, Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Media Communications and Communication Technologies, Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine; **Shuliak Antonina**, Doctor of Political Science, Professor, Professor of the Department of International Relations, Dean of the Faculty of International Relations, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine; **Jańczak Jarosław**, Doctor of Political Sciences, Professor, Senior Lecturer at the Department of European Studies of the Faculty of Political Science and Journalism, Adam Mickiewicz University in Poznań, Poznań, Poland; Head of the European Studies Group at Europa-Universität Viadrina in Frankfurt), Frankfurt an der Oder, Germany.

Since 2019, the name and frequency of journal publication has been changed. The *scientific journal "Odesa National University Herald. Sociology and Politics"* (Issue 32) has been published annually under the name *"Mizhnarodni ta politychni doslidzhennia"* (in Ukrainian), *"International and Political Studies"* (in English) since 2019.

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ В МІЖНАРОДНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ

Банчук-Петросова О. В., Кравченко О. В. Жеребятнікова І. В. Дипломатичні інструменти України в умовах війни: міжнародна підтримка та зовнішньополітичні пріоритети.....	13
Ільченко І. О. Політика США щодо регіону Західних Балкан.....	24
Кадольонок І. В. Потенціал міжнародної активності США як чинник формування їх зовнішньополітичних пріоритетів.....	36
Мірінчик Б. В. Концептуальні засади глобального лідерства у сучасних міжнародних відносинах.....	52
Олійник А. Б. Дипломатична медіаційна технологія як інструмент врегулювання кризових ситуацій у сучасних міжнародних відносинах.....	65
Popovych Ya. M., Levchenko V. P., Popovych V. M. Monitoring interaction between political authority and society under martial law in Ukraine.....	82
Соколов-Рудаков Д. Ю. Ціна контролю: чому США переходять від санкцій до силового тиску на Венесуелу.....	93
Ботун Чжан, Яремчук І. В. Вибіркова взаємодія як модель сучасних відносин між ЄС та КНР.....	104
Шамраєва В. М. Зовнішня політика: між західною парадигмою та китайською специфікою.....	113

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Задорожня А. Г. Покоління війни у публічному просторі: політичний, гуманітарний та медійний виміри	123
Запорожець О. Ю., Романенко Р. А. Пропаганда Росії у Венесуелі під час повномасштабної війни проти України (2022–2024 рр.).....	132
Караваєв В. С. Трансформація російського політичного режиму: загрози та можливості для України.....	144
Климчук І. І. Ідейно-концептуальні засади публічної дипломатії Китайської Народної Республіки.....	155
Коган Я. В., Марчук С. П. Еволюція ядерної політики РФ 2020–2024: її інтерпретації та внутрішньополітична функція.....	166

Коротков Д. С.

Аналітичні центри як інтелектуальна інфраструктура геостратегії США.....174

Кошова О. С.

Від тимчасового захисту до керованого повернення: циркулярна міграція як інструмент реінтеграції в постконфліктній Україні.....186

Маньковський Є. В.

Українська діаспора у Великій Британії у 2014–2026 роках.....199

Палінчак М. М., Юрош В. В.

Міжкультурний аспект державно-церковних відносин у Федеративній Республіці Німеччина.....211

Poble D. K., Nikolaieva O. P.

Ethno-confessional components of the internal political conflict in Iraq.....226

Сирінський Р. А.

Геополітичний інструменталізм та ідеологічна амбівалентність у зовнішній політиці Російської імперії, СРСР та сучасної РФ.....237

Хорошилов О. Ю.

Образотворче мистецтво як рефлексія російсько-української війни: (case Одеси).....247

Шапавалова А. М., Ведутенко М. А.

Вплив зовнішніх акторів на етнополітичні конфлікти в Україні: сучасні виклики та комунікаційні стратегії політичного PR для майбутніх виборів.....257

Shevchenko O. V., Pipchenko N. O.

Political context of the ecological civilisation ideology in modern China.....266

МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Акопов А. Р.

Штучний інтелект у дипломатичних перемовинах і медіації.....281

Бубнов І. В.

Штучний інтелект у сучасній політиці: трансформація механізмів демократичного врядування.....291

Єгоров В. В., Баєва Ю. Є.

Інтелектуальне та політичне лідерство Володимира Боніфатійовича Антоновича у формуванні українофільського руху другої половини XIX ст.....300

Михайлюк О. О.

Переосмислення м'якої сили: роль цифрових технологій у новій архітектурі міжнародних відносин.....310

Огаренко Є. С.

Філософський сенс сучасних геополітичних трансформацій.....322

АВТОРИ.....335

CONTENTS

POLITICAL INSTITUTIONS AND PROCESSES IN INTERNATIONAL, REGIONAL AND NATIONAL CONTEXTS

Banchuk-Petrosova O. V., Kravchenko O. V., Zherebiatnikova I. V. Ukraine's foreign policy strategy in the context of armed conflict: diplomatic instruments and international support.....	13
Ilchenko I. O. US policy towards the Western Balkans Region.....	24
Kadolonok I. V. The potential of u.s. international activity as a factor in shaping its foreign policy priorities.....	36
Mirinchyk B. V. Conceptual principles of global leadership in contemporary international relations.....	52
Oliinyk A. B. Diplomatic mediation technology as a crisis situation management tool in modern international relations.....	65
Popovych Ya. M., Levchenko V. P., Popovych V. M. Monitoring interaction between political authority and society under martial law in Ukraine.....	82
Sokolov-Rudakov D. Yu. The price of control: why the United States is shifting from sanctions to coercive pressure on Venezuela.....	93
Zhang Botong, Yaremchuk I. V. Selective engagement as a model of contemporary EU–China relations.....	104
Shamrayeva V. M. Foreign policy: between the Western paradigm and Chinese specificity.....	113

THEORY AND HISTORY OF POLITICAL THOUGHT AND PROBLEMS OF POLITICAL DISCOURSE

Zadorozhnia A. G. Generation of war in the public sphere: political, humanitarian, and media dimensions.....	123
Zaporozhets O. Yu., Romanenko R. A. Russian propaganda in Venezuela during the full-scale war against Ukraine (2022–2024).....	132
Karavaiev V. S. Transformation of the Russian political regime: threats and opportunities for Ukraine.....	144
Klymchuk I. I. Ideological and conceptual foundations of public diplomacy of the People's Republic of China.....	155
Kogan Y. V., Marchuk S. P. Evolution of Russia's Nuclear Policy (2020–2024): its Interpretations and Domestic Political Function.....	166

Korotkov D. S. Analytical Centers as the Intellectual Infrastructure of U.S. Geostrategy.....	174
Koshova O. S. From temporary protection to managed return: circular migration as an instrument of reintegration in post-conflict Ukraine.....	186
Mankovsky Y. V. Ukrainian diaspora in the UK in 2014–2026.....	199
Palinchak M. M., Yurosh V. V. The intercultural aspect of state-church relations in the Federal Republic of Germany.....	211
Poble D. K., Nikolaieva O. P. Ethno-confessional components of the internal political conflict in Iraq.....	226
Syrinskyi R. A. Geopolitical instrumentalism and ideological ambivalence in the foreign policy of the Russian Empire, the USSR, and the contemporary Russian Federation.....	237
Khoroshylov O. Yu. Visual art as a reflection of the Russian-Ukrainian war: (case Odesa).....	247
Shapovalova A. M. , Vedutenko M. A. The influence of foreign actors on ethnopolitical conflicts in Ukraine: current challenges and communication strategies of political PR for the upcoming elections.....	257
Shevchenko O. V., Pipchenko N. O. Political context of the ecological civilisation ideology in modern China.....	266

INTERNATIONAL MEASURING OF TRANSFORMATION PROCESSES

Akopov A. R. Artificial intelligence in diplomatic negotiations and mediation.....	281
Bubnov I. V. Artificial intelligence in modern politics: transformation of democratic governance mechanisms.....	291
Yegorov V. V., Baieva Iu. Ie. The intellectual and political leadership of Volodymyr Bonifatiiovych Antonovych in the formation of the Ukrainian nationalist movement in the second half of the 19th century.....	300
Mykhailiuk O. O. Reconceptualizing soft power: the role of digital technologies in the new architecture of international relations.....	310
Oharenko Ye. S. Philosophical meaning of contemporary geopolitical transformations.....	322

CONTRIBUTORS.....	335
--------------------------	-----

**ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ
В МІЖНАРОДНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ
ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ**

**POLITICAL INSTITUTIONS
AND PROCESSES IN INTERNATIONAL,
REGIONAL AND NATIONAL CONTEXTS**

Банчук-Петросова О. В.

д. держ. упр. н., професор,
кафедра конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін,
Київський університет інтелектуальної власності та права,
Харківське шосе, 210, м. Київ, 02121, Україна
E-mail: Lenschik1@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8426-1475>

Кравченко О. В.

д. істор. н., професор,
кафедра міжнародних відносин і політичної філософії,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
просп. Науки, 9 А, м. Харків, 61166, Україна
E-mail: olena.v.kravchenko@hneu.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6524-1997>

Жеребятнікова І. В.

к. соц. н., доцент,
кафедра міжнародних відносин і політичної філософії,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
просп. Науки, 9 А, м. Харків, 61166, Україна
E-mail: Iryna.Zherebiatnikova@hneu.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7908-6780>

ДИПЛОМАТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ

Повномасштабна війна, розв'язана Росією проти України, трансформувала зміст діяльності держави й суспільства у зовнішньополітичному вимірі, сформувавши небезпечне протистояння між світовими центрами впливу. Сучасність позначена зміною пріоритетів і засобів української дипломатії та формуванням унікального досвіду діяльності України на міжнародній арені. Мета дослідження полягає в аналізі дипломатичних інструментів і міжнародної підтримки в контексті формування зовнішньополітичної стратегії України в умовах війни. У статті розглянуто чинники дестабілізації міжнародної безпеки в умовах збройного конфлікту, що супроводжується систематичними порушеннями норм і вимог міжнародного гуманітарного права. Уточнено цілі та завдання воєнної дипломатії Києва. Проаналізовано основні здобутки та проблеми української дипломатії в умовах війни. Обґрунтовано значення міжнародної підтримки для забезпечення базових правових гарантій у кризові періоди воєнних конфліктів. Виокремлено характерні риси зовнішньої політики України у воєнний час, зокрема: помітне зростання активності та ініціативності у зовнішньополітичній діяльності, запровадження нових інструментів публічної дипломатії (зокрема адресних виступів перед парламентарями різних країн світу), концентрацію ключових напрямів зовнішніх зносин на президентському рівні, спроби розширити й посилити політичну та дипломатичну присутність у «проблемних»

для України регіонах світу. Наголошено на необхідності розроблення та практичного впровадження міжнародних законодавчих норм і жорсткої санкційної політики як елементів системи гарантій дотримання базових гуманітарних прав. Доведено, що нинішній зовнішньополітичний курс України, орієнтований на ефективний опір російській агресії та векторність руху до ЄС і НАТО, отримує позитивну суспільну оцінку й підтримується більшістю громадян країни.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломатія, міжнародне право, гуманітарне право, міжнародний конфлікт, дипломатичні інструменти, війна, міжнародна підтримка.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Зовнішня політика України в актуальних умовах здійснюється на тлі ескалації небезпечних взаємопов'язаних конфліктів регіонального і глобального рівнів. Впливовими чинниками, що детермінують характер та особливості дипломатичного інструментарію в нинішній час позиціонуються і низка локальних латентних конфліктів, що володіють опосередкованим чи прямим впливом на Україну, і наростання системної світової кризи на основі протистояння США та Китаю, і гостра конфронтація Західного світу з росією, підсилена агресією РФ проти України (Volosnikova, Yatsyna, & Klymova, 2025).

Союзники України активно просувають проукраїнські резолюції та надають практичну підтримку щодо впровадження рішень в рамках функціонування міжнародних інституцій. Наразі стає очевидним, що глобальна поляризація світової спільноти у контексті протистояння демократичного світу і авторитарних країн найближчим часом буде визначати динаміку світових тенденцій.

Політико-безпекові лінії геополітичної конфронтації визначають ключові наративи зовнішньої політики України, цілі й пріоритети дипломатичної діяльності на світовій арені, а також векторність стратегічного партнерства. Україна має ефективно координувати дії як на регіональному, так і глобальному рівнях, враховуючи позиції міжнародних партнерів. Окремою проблемою постає загроза порушення гуманітарних норм через активні військові дії, попередження якої має бути реалізоване за допомогою актуальних міждержавних політичних домовленостей (Volosnikova, Yatsyna, & Klymova, 2025).

Зважаючи на гостру актуальність тематики, проблематика дослідження виходить за межі російсько-українського конфлікту та становить науково-практичну цінність для глобального апгрейду міжнародної зовнішньополітичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Проблема актуалізації принципів зовнішньополітичного розвитку України набула принципово нового етапу розвитку з початком повномасштабної війни РФ. О. Кот, А. Гриняк (Kot & Hryniak, 2025), Р. Стефанчук (Legal support for the post-war revival of Ukraine: monograph, 2025), І. Кулик (Kulyk, 2022), досліджуючи аспекти правового регулювання захисту цивільного населення в часі війни в Україні зауважують, що явище військової агресії було розцінене як міжнародний злочин ще Римським статутом, водночас від 2018 року військова агресія належить до юрисдикції Міжнародного кримінального суду, що було миттєво визнано низкою демократичних держав. Автори відзначають, що події в Україні засвідчили неефективність Гаазької та Женевської конвенцій, що впродовж десятиліть позиціонувались основоположними важелями регулювання сучасного міжнародного гуманітарного права.

Науковці Р. Марутян (Marutian, 2022), Н. Волоснікова та ін. (Volosnikova, Yatsyna & Klymova, 2025) приділяють особливу вагу проблемі відсутності сталих гарантій дотримання ustalених та загальноновизнаних норм міжнародного гуманітарного права, а також дефіциту ефективних інструментів розвитку демократичного процесу з забезпеченням верховенства права у часі війни.

В. Ткачук (Tkachuk, 2024), С. Власюк, О. Кононенко (Vlasiuk & Kononenko, 2017) аналізували концептуальні основи стратегії зовнішньополітичної діяльності України від початку збройного конфлікту та дійшли висновку, що пріоритетом дипломатії в часі війни має бути збереження та зміцнення солідарної санкційної політики країн-союзників, акумуляція міжнародної фінансової підтримки для зниження внутрішньої соціально-економічної напруги в країні, а також інтеграції українського порядку денного в світовий та європейський дискурс, активне просування державних інтересів у міжнародному полі.

Аспекти практичної дієвості міжнародної підтримки та функціоналу міжнародних інститутів щодо забезпечення гуманітарного права в умовах збройних конфліктах досліджують Д. Кулеба (Kuleba, 2023), І. Гаврилюк та ін. (Havryliuk et al., 2024), В. Ліпкан (Lipkan, 2022), К. Величко (Velychko, 2024). Науковці відзначають стрімку еволюцію дефініції основних гуманітарних прав та детермінують необхідність апгрейду міжнародних підходів до гарантій останніх.

Концептуальні межі проблеми трансформації українських дипломатичних інструментів для здійснення ефективної зовнішньополітичної діяльності розширені в публікаціях Т. Кортукової та ін. (Kortukova et al., 2023), В. Аксьонова, К. Ложка (Akhonova & Lozka, 2024), П. Сухорольський, І. Сухорольська (Sukhorolskyi & Sukhorolska, 2024). Автори оцінюють дієвість актуальної воєнної дипломатії, котра підпорядкована меті створення зовнішніх умов для дієвого опору російській інтервенції.

Методологічна основа цього дослідження ґрунтується на комплексному підході, що поєднує кілька взаємодоповнюючих методів для всебічного аналізу трансформації зовнішньополітичної стратегії України в умовах широкомасштабної російської агресії. Використання системного підходу дозволяє розглядати досягнення та обмеження дипломатичних зусиль, а також виклики безпекового, гуманітарного та економічного характеру, що постали перед Україною. Порівняльний метод сприяє визначенню ефективності механізмів надання міжнародної підтримки для забезпечення базових правових гарантій у кризові періоди воєнних конфліктів. Застосування цих методів забезпечує комплексний і об'єктивний підхід до дослідження проблеми, сприяє формуванню ґрунтовних висновків і дозволяє виробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності використання дипломатичних інструментів щодо урегулювання збройних конфліктів. Зокрема, використання системного підходу в дипломатії України полягає в розгляді зовнішньої політики як цілісної структури (цілі, інструменти, суб'єкти), де зміни в одній сфері впливають на іншу, що важливо для прогнозування та ухвалення рішень. Системний підхід при аналізі кейсів України передбачає: цілісність (аналіз зовнішньої політики відбувається не в форматі окремих зустрічей, а як системи – наприклад, оцінка роботи МЗС у поєднанні з роботою військових аташе); взаємозв'язки: дослідження, як внутрішня ситуація безпосередньо впливає на позиції в міжнародних перемовинах; прогнозування (формування сценаріїв розвитку подій на основі аналізу структурних зв'язків між елементами міжнародної системи). Порівняльний підхід передбачав кампаративний аналіз дипломатичних кроків України у схожих

кризових ситуаціях, порівняння українського досвіду з іншими державами, що діляли в умовах воєнного конфлікту.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми, яким присвячується стаття. Водночас, окремі аспекти досліджуваного питання залишаються нерозкритими. Зважаючи на динаміку геополітичного простору, актуалізації потребують чинники дестабілізації міжнародної безпеки, цілі та завдання, основні здобутки та проблеми української дипломатії в умовах війни.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз дипломатичних інструментів та міжнародної підтримки в контексті формування зовнішньополітичної стратегії України під час війни.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Ключові цілі та завдання зовнішньої політики України з початком війни були сформульовані у рішеннях, заявах та виступах керівництва на міжнародних майданчиках (саміті Україна-ЄС, засіданнях Європейської Ради та G7, сесії ГА ООН тощо). Серед пріоритетних векторів основним позиціонується залучення необхідних фінансових, воєнних, матеріально-технічних ресурсів для ефективного опору російській збройній експансії. Не зважаючи на низку здобутків, зокрема, створення із міжнародними партнерами контактної групи з оборони України, що асимілює зусилля більш, як 50 держав (UDCG-«Рамштайн») у 2022 році, проблема своєчасного постачання необхідної кількості та номенклатури зброї залишається актуальною.

Іншим важливим аспектом міжнародної підтримки України у часі війни, на який спрямовані дипломатичні зусилля, є акумуляція зовнішньої фінансової підтримки для внутрішньої соціальної та економічної стабілізації ситуації в країні. Першочерговим завданням стає розширення гуманітарної підтримки та фінансово-економічної допомоги Україні, ініціювання позик, грантових програм, гуманітарних поставок (Havryliuk et al., 2024).

Необхідним є залучення зовнішнього ресурсного потенціалу для регенерації зруйнованої інфраструктури, першочергово – енергетичної, що потребує додаткових зусиль у дипломатичному полі. Серед основних здобутків зовнішньополітичної діяльності України в цьому напрямку – міжнародна донорська конференція у липні 2022 р. за участю двадцяти міжнародних організацій та сорока країн в Луґано з питань відновлення України; створення міжнародної благодійної платформи United24, де долучені більше ста держав світу; презентація у міжнародному полі у вересні 2022 р. Плану швидкого відновлення (Fast Recovery Plan) України (Legal support for the post-war revival of Ukraine: monograph, 2025).

Окрім того, серед дипломатичних пріоритетів України є збереження та укріплення солідарної політики країн-союзників щодо санкцій, спрямованих на агресора. Важливими є, також, захист прав українців: активація механізму тимчасового захисту для біженців у ЄС, забезпечення доступного роумінгу, зв'язку та банківських послуг, створення безпечових умов для повернення співвітчизників та збереження національного людського капіталу (Marutian, 2022).

Загалом, війна активізувала прозахідну еволюцію курсу зовнішньополітичної діяльності України, ідентифікувала стратегічні пріоритети міжнародної кооперації, сприяла вдосконаленню інструментарію української дипломатії.

Важливими аспектами специфіки зовнішньої політики в умовах війни вбачаються:

– підвищення ініціативності та активності зовнішньої політики, набуття українською дипломатією превентивного характеру та наступального тиску: активність боротьби з агресором та його партнерами різко зросла, і важливою при цьому є інтеграція голосу України у співзвуччя світової демократичної спільноти, що об'єднало позиції державних структур, інституцій громадянського суспільства, засобів масової інформації та всіх гілок влади для усталення єдиної консолідованої позиції України на міжнародній арені;

– безпрецедентна інтенсивність міжнародних контактів: повсякденною практикою стали контакти з керівництвом авторитетних міжнародних структур і провідних країн в межах політичного діалогу для розширення військово-технічного, політико-економічного, гуманітарного співробітництва – спільні заяви та декларації щодо підтримки просування України до ЄС і НАТО є яскравим практичним результатом дипломатичного процесу;

– інтеграція інноваційних інструментів публічної дипломатії: практика прямих публічних звернень вищого рівня української влади до керівництва та суспільства демократичних країн з вираженою адресністю (за перший рік війни Президент України дванадцять разів виступав перед студентами різних країн, інфлюенсерів Каннського та Венеційського кінофестивалів, провів безліч онлайн-переговорів та очних аудієнцій з провідними політичними діячами та парламентарями);

– спрямованість на розширення та укріплення політико-дипломатичної присутності України в «проблемних» для неї регіонах (наприклад, Африканська й Азійська стратегії) для просування торгово-економічних інтересів, примноження потенціалу в виробництві, енергетиці, сфері ІТ, забезпечення підтримки українських інтересів в рамках ГА ООН: позитивним резонансом була наділена ініціатива гуманітарної допомоги Африці в рамках програми Grain from Ukraine, відбулись переговори з Президентами Бразилії, Чилі, Аргентини, у 2023 р. уперше відбувся візит в Україну делегації Королівства Саудівська Аравія;

– концентрація основних напрямів зовнішніх відносин на рівні офісу Президента: основна комунікація зі стратегічними партнерами України, курування процесів інтеграції до європейської і євроатлантичної спільнот, контакти з провідними міжнародними інституціями (НАТО, ООН, G7, ЄС, G20, МАГАТЕ);

– кадрові трансформації: у час збройного конфлікту дипломатична служба набуває ознак мобільності, адаптивності, вираженої мілітаризованості, зорієнтованості на інтегральну мету воєнної дипломатії – ефективного забезпечення зовнішніх умов для опору російській експансії, що має відношення як до системи посольств і представництв України, так і до профільних підрозділів центрального апарату, Ради експортерів та інвесторів при МЗС (у зазначеному контексті знаковим було звільнення Президентом України у березні 2022 р. посла в Королівстві Марокко через неналежне забезпечення інтересів безпеки) (Legal support for the post-war revival of Ukraine: monograph, 2025).

Характерною особливістю зовнішньої політики України у контексті впливу на політичний істеблішмент світу позиціонується інтенсивна участь у різнорівневих міжнародних проєктах, самітах, зібраннях. Йдеться про активне просування інтересів України на міжнародних платформах, від самітів G7 та засідання Генасамблеї ООН до конференції Halifax International Security Forum, форуму Bloomberg New Economy Forum (Marutian, 2022).

Низка міжнародних заходів була присвячена практичній підтримці України в часі війни, що можна позиціонувати досягненням дипломатичного інструментарію. Серед них – саміт Україна-Оксфорд-2023 «Європейські горизонти для України», міжнародний симпозіум «Європейська ідея», IV міжнародний форум «Креативна Україна: Сила стійкості» тощо. Активна дипломатична діяльність України у полі міжнародної спільноти сприяла просуванню проукраїнських ініціатив, розвитку важливих контрактів, зміцненню її позицій у глобальному політичному просторі, оптимізації іміджу країни (Kot & Hryniak, 2025).

На тлі активного збройного конфлікту особлива увага в сфері дипломатії повинна відводитись міжнародним гарантіям основних прав та свобод людини. Зокрема, до них належать право на життя та його захист, право на свободу та особисту недоторканість, право на мир. У контексті війни в Україні характерною є очевидна невідповідність норм реалій збройного конфлікту вимогам міжнародного гуманітарного права. З'являється та активно інтегрується поняття гібридної війни, що відсутнє у нормах міжнародного правового поля (Vlasiuk & Kononenko, 2017).

Базисом гібридної війни позиціонується інформаційно-психологічний вплив на суспільну свідомість, що важко піддається ідентифікації. Специфіка гібридної війни рф проти України полягає в нехтуванні міжнародними вимогами і нормами щодо ведення бойових дій та гуманітарного права, використання тактики мережевої війни, кібертероризм, залучення найманців, не ідентифікованих міжнародними правовими нормами тощо.

Окреслена проблема гібридної війни, з-поміж-іншого, актуалізує вдосконалення норми міжнародного права в даному контексті. Зазначені наративи мають активно просуватись у процесі здійснення зовнішньополітичної діяльності України. Основоположні постулати міжнародного гуманітарного права, закріплені в Женевській та Гаазькій конвенціях, висвітлюють пріоритетність захисту цивільних осіб під час війни чи окупації.

Рф свідомо нехтує цими вимогами, знищуючи цивільну інфраструктуру, здійснюючи масові розстріли, гвалтування та катування цивільних осіб, спричиняючи гуманітарну катастрофу. Дії рф в окупованих містах є прямим порушенням Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни. Порушенням є і застосування заборонених видів зброї. Очевидно, що дії рф зумовлені відсутністю дієвого стримуючого важеля, яким мають позиціонуватись діяльність вимоги міжнародної спільноти.

Окремо необхідно зацентувати на проблемі гуманітарного доступу, що передбачає безперешкодну можливість гуманітарних організацій допомагати потребуючим особам для підтримки життєдіяльності та врегульоване Женевською конвенцією та іншими нормами міжнародного гуманітарного права. На сьогодні спостерігається критичне ускладнення гуманітарного доступу як концепт військової стратегії агресора: постійні обстріли, забруднення території зброєю, незаконна експропріація провізії, підвищені ризики для гуманітарних місій спричиняють масштабну гуманітарну катастрофу в Україні. Таким чином, основною проблемою наразі є не потенційне закріплення у міжнародному правовому полі гуманітарних норм та вимог, а практична система гарантій їх реалізації.

Актуальний зовнішньополітичний курс України, зосереджений на ефективному опорі російській інтервенції та векторності поступального руху до ЄС і НАТО, підтримується суспільством та позитивно оцінюється у міжнародному середовищі.

Дипломатія в Україні набуває ініціативного характеру, запроваджуючи низку значущих міжнародних заходів, які активно підтримала глобальна демократична спільнота. Прикладом може слугувати українська гуманітарна ініціатива Grain from Ukraine, що набула широкого резонансу в світі – у закупівлі продовольства для країн Африки та Азії взяли участь більше тридцяти країн. Також, у грудні 2022 р. було ініційовано проведення міжнародних конференцій «UA: Права людини за темних часів», присвячених ролі міжнародних організацій у захисті прав людини в сучасних умовах. Окрім того, було створено міжнародний координаційний механізм «Dialogue Group» щодо санкційної політики та притягнення до відповідальності за військові злочини (Tkachuk, 2024).

Водночас, необхідно зазначити, що сфера зовнішньополітичної діяльності України у часі війни стикається з численними викликами. Зокрема, в умовах інтенсифікації дипломатичних контактів актуалізувався кадровий голод для МЗС, через що тривалий час були вакантними посади послів у Індії, Бразилії, Ірані, Китаї тощо. Окремі кадрові рішення викликали негативний резонанс – наприклад, призначення нового посла в Болгарії. Потребують вдосконалення процедури призначення керівників дипломатичних представництв.

Характерною рисою воєнної дипломатії є те, що процес генерації ініціатив та рішень, здебільшого, зосереджений в офісі Президента. Разом із тим, важливим функціоналом наділена зовнішньополітична активність Уряду, Верховної Ради, профільних міністерств і відомств, адже пріоритетом національної дипломатії в часі війни має бути забезпечення консолідованої політики України та коаліції країн-партнерів. З огляду на це, українська сторона має зосередити зусилля на наступних напрямках (Kot & Hryniak 2025).

Актуальний зовнішньополітичний курс України, зосереджений на ефективному опорі російській інтервенції та векторності поступального руху до ЄС і НАТО, підтримується суспільством та позитивно оцінюється у міжнародному середовищі. Дипломатія в Україні набуває ініціативного характеру, запроваджуючи низку значущих міжнародних заходів, які активно підтримала глобальна демократична спільнота.

Таким чином, можна узагальнити причинно-наслідкові зв'язки між дипломатичними інструментами, зовнішньополітичними результатами та зміною міжнародного позиціонування України. Ключові наративи передбачають:

- формування та розвиток оборонних коаліцій – саме значні тривалі дипломатичні зусилля дозволили створити стійку міжнародну коаліцію у протидії агресії РФ, що забезпечує підтримку стабільного постачання сучасного озброєння, боеприпасів та техніки Україні від провідних партнерів;

- подальшу євроінтеграцію: дипломатія забезпечила здобуття статусу кандидата на членство в ЄС, закріплюючи Україну у західному геополітичному просторі;

- ефективну санкційну політику: активна дипломатична взаємодія з міжнародними партнерами (G7, ЄС, США) спрямована на впровадження та посилення економічних санкцій проти агресора для зменшення його спроможності продовжувати інтервенцію;

- гуманітарну та економічну підтримку: угоди про фінансову допомогу, організація «зернових коридорів» для експорту продовольства та залучення гуманітарної соціальної допомоги;

- розвиток культурної дипломатії: протидія російській пропаганді за кордоном, формування позитивного іміджу України як захисника демократичних цінностей, що мобілізує та утримує стійку підтримку зі сторони міжнародної громадськості;

– міжнародно-правову взаємодію, що спрямована на притягнення до відповідальності та створення спеціального трибуналу.

З огляду на це, українська сторона має зосередити зусилля на наступних напрямках:

1) ефективного використання можливостей міжнародних інституцій та потенціалу багатосторонніх контактів для стабілізації внутрішньої соціально-економічної ситуації у країні та регенерації інфраструктури;

2) укріплення військово-технічної взаємодії з міжнародними партнерами в рамках міжнародних утворень (група «Рамштайн») і організацій (ЄС, НАТО) для забезпечення своєчасного постачання озброєнь, підтримки переходу національного оборонного сектору на стандарти НАТО;

3) застосування потенціалу міжнародних контактів для утвердження проукраїнського порядку денного на глобальній політичній арені (у тому числі, в межах ГА ООН, ЄС, ОБСЄ, Ради Європи, НАТО) та просування національних інтересів;

4) розвиток регіональних форматів співробітництва (серед них – Європейська політична спільнота, українсько-турецька «квадрига», діалогова платформа Україна-Молдова-Румунія, «Люблінський трикутник» тощо) для сприяння глобальній ізоляції агресора і вдосконалення санкційної політики;

5) нарощення дипломатичних зусиль щодо лобювання ідеї формування спеціального міжнародного трибуналу для воєнних злочинців.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Сьогодення характеризується зміною пріоритетів та засобів української дипломатії, формує унікальний досвід діяльності на світовій арені. Україна має ефективно координувати дії як на регіональному, так і глобальному рівнях, враховуючи позиції міжнародних партнерів. Окремим питанням є порушення гуманітарних норм через активні військові дії, попередження якої має бути реалізоване за допомогою актуальних міждержавних політичних домовленостей.

Актуальний зовнішньополітичний курс України, зосереджений на ефективному опорі російській агресії та векторності руху до ЄС і НАТО, отримує позитивну суспільну оцінку. Серед пріоритетних векторів основним позиціонується залучення необхідних фінансових, воєнних, матеріально-технічних ресурсів для ефективного опору російській збройній експансії. Окрім того, серед дипломатичних пріоритетів України є збереження та укріплення солідарної політики країн-союзників щодо санкцій, спрямованих на агресора.

Характерними рисами української зовнішньої політики в умовах війни є помітне зростання активності й ініціативності зовнішньополітичної діяльності, запровадження нових інструментів публічної демократії (в тому числі, адресних виступів перед парламентами різних країн світу), спроби розширення та зміцнення політико-дипломатичної присутності у «проблемних» для України регіонах світу, зосередження ключових напрямів зовнішніх відносин на президентському рівні. Інноваційні інструменти публічної дипломатії включають практику прямих публічних звернень вищого рівня української влади до керівництва та суспільства демократичних країн з вираженою адресністю.

У дослідженні узагальнено причинно-наслідкові зв'язки між дипломатичними інструментами, зовнішньополітичними результатами та зміною міжнародного позиціонування України, зокрема, у напрямках формування та розвитку оборонних коаліцій, подальшої євроінтеграції, ефективної санкційної політики, гуманітарної та економічної підтримки, розвитку культурної дипломатії та міжнародно-правової взаємодії.

Загалом, війна активізувала прозахідну еволюцію курсу зовнішньополітичної діяльності України, ідентифікувала стратегічні пріоритети міжнародної кооперації, сприяла вдосконаленню інструментарію української дипломатії.

References [Список використаної літератури]

- Axyonova, V., & Lozka, K. (2024) Diplomacy beyond the state: Ukrainian think tank experts as wartime diplomacy actors. *European Security*, 33 (4), 557–575. [in English]. [Axyonova V., Lozka K. Diplomacy beyond the state: Ukrainian think tank experts as wartime diplomacy actors. *European Security*. 2024. Vol. 33. No 4. Pp. 557–575. DOI: <https://doi.org/10.1080/09662839.2024.2350465>]
- Havryliuk, I., Semenenko, O., Vodchys, O., Dobrovolskyi, Y., Mytchenko, S., & Korotia, V. (2024) Ukraine's security and global stability: strategies and ways of ensuring in conditions of war. *Social Development and Security*, 14 (5), 87–97. [in Ukrainian] [Гаврилюк І., Семененко О., Водчиць О., Добровольський Ю., Митченко С., Коротя В. Безпека України та глобальна стабільність: стратегії та шляхи забезпечення в умовах війни. *Social Development and Security*. 2024. Вип. 14. № 5. С. 87–97. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2024.14.5.8>]
- Kortukova, T., Kolosovskiy, Y., Korolchuk, O., Shchokin, R., & Volkov, A. S. (2023) Peculiarities of the legal regulation of temporary protection in the European Union in the context of the aggressive war of the russian federation against Ukraine. *International Journal for the Semiotics of Law*, 36(3), 667–678. [in English]. [Kortukova T., Kolosovskiy Y., Korolchuk O., Shchokin R., & Volkov, A. S. Peculiarities of the legal regulation of temporary protection in the European Union in the context of the aggressive war of the russian federation against Ukraine. *International Journal for the Semiotics of Law*. 2023. Vol. 36 (3). Pp. 667–678. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11196-022-09945-y>].
- Kot, O. O., & Hryniak, A. B. (2025) *Formation of a new strategy of Ukrainian foreign policy in the postwar period*. *New Ukrainian law*, 2, 112–119. [in Ukrainian] [Кот О. О., Гриняк А. Б. Формування нової стратегії української зовнішньої політики повоєнного періоду. *Нове українське право*. 2025. Вип. 2. С. 112–119. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.2.14>]
- Kuleba, D. (2023) Strategic guidelines of Ukrainian foreign policy. *Diplomatic Ukraina*, 24, 48–4. [in Ukrainian] [Кулеба Д. Стратегічні орієнтири української зовнішньої політики. *Україна дипломатична*. 2023. Вип. 24. С. 48–54. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001452918>]
- Kulyk, I. (2022), Strategic directions of foreign security of Ukraine: problems and prospects. *Bulletin of Postgraduate education: collection of scientific papers. Series «Social and Behavioral Sciences». Series «Management and Administration»*, 22(51), 251–263. [in Ukrainian] [Кулик І. Стратегічні напрями зовнішньополітичної безпеки України: проблеми та перспективи. Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Серія «Соціальні та поведінкові науки». Серія «Управління та адміністрування». 2022. Том 22. № 51. С. 251–263. DOI: [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-22\(51\)-251-263](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-22(51)-251-263)]
- Legal support for the post-war revival of Ukraine: monograph / edited by R. O. Stefanchuk (2025). Kyiv: Yurinkom Inter. 392 p. [in Ukrainian]. [*Правове забезпечення повоєнного відродження України : монографія* / за заг. ред. Р. О. Стефанчука. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 392 с.]
- Lepskiy, M., & Lepska, N. (2023) The War in Ukraine and its Challenge to NATO: Peacekeeping to Peace Engineering. *American Behavioral Scientist*, 67(3), 402–425. [in English]. [Lepskiy M., & Lepska N. The War in Ukraine and its Challenge to NATO: Peacekeeping to Peace Engineering. *American Behavioral Scientist*. 2023. Vol. 67. Issue 3. Pp. 402–425. DOI: <https://doi.org/10.1177/00027642221144833>]
- Lipkan, V. (2022) Geostrategy of the modern Ukrainian state: impact factors. *Scientific Works of Interregional Academy of Personnel Management. Political Sciences and Public Management*, 4(64), 70–84. [in Ukrainian]. [Ліпкан В. Геостратегія сучасної української держави: чинники впливу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 4 (64). С. 70–84. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-4\(64\)-10](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-4(64)-10)]
- Marutian, R. R. (2022). Analysis of current strategic regulatory documents in the field of ensuring Ukraine's foreign economic security. *Scientific Perspectives*, 9(27), 148–155. [in Ukrainian]. [Марутян Р. Р. Аналіз чинних стратегічних нормативно-правових документів у сфері забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України. *Наукові перспективи*. 2022. Вип. 9 (27). С. 148–155. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-9\(27\)-148-156](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-9(27)-148-156)]
- Sukhorolskiy, P., & Sukhorolska, I. (2024) The public diplomacy of Ukraine in wartime: a path to reputational security. *Eastern Journal of European Studies*, 15, 268–291. [in English]. [Sukhorolskiy P., Sukhorolska I. The public diplomacy of Ukraine in wartime: a path to reputational security. *Eastern Journal of European Studies*. 2024. Vol. 15. Pp. 268–291. DOI: <https://doi.org/10.47743/ejes-2024-SI13>]
- Tkachuk, V. (2024). Foreign Policy Impact on Ukraine's Reputation. *Mediaforum: Analytics, Forecasts, Information Management*, 15, 95–108. [in Ukrainian]. [Ткачук В. Зовнішньополітичний вплив на репутаційний

- характер України. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2024. Вип. 15. С. 95–108. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.15.95-108>]
- Velychko, K. Yu. (2024) Economic Diplomacy of Ukraine in Wartime. *Economic strategy and prospects of trade and services sector development*, 2(36), 64–75. [in Ukrainian]. [Величко К. Ю. Економічна дипломатія України в умовах війни. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2024. Вип. 2 (36). С. 64–75. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/0da44523-08d2-419c-93d1-02ba9791b170/content>]
- Vlasiuk, O. S. & Kononenko, S. V. (2017). Kremlin aggression against Ukraine: reflections in the context of war: monograph. Kyiv : NISD. 304 c. [in Ukrainian]. [Власюк О. С., Кононенко С. В. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни : монографія. Київ : НІСД, 2017. 304 с.]
- Volosnikova, N., Yatsyna, V. & Klymova S. (2025). Diplomacy and Security of Ukraine in the System of International Relations: Challenges of Global Instability. *International Relations, Public Communications and Regional Studies*, 1(21), 18–30. [in Ukrainian]. [Волоснікова Н., Яцина В., Климова С. Дипломатія та безпека України в системі міжнародних відносин: виклики глобальної нестабільності. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2025. Вип. 1(21). С. 18–30. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2025-01-18-30>]

Banchuk-Petrosova O. V.,

Department of Constitutional, International Law and Public Law Disciplines
Kyiv University of Intellectual Property and Law
Kharkivske Highway 210, Kyiv, 02121, Ukraine

Kravchenko O. V., Zhrebiatnikova I. V.

Department of International Relations and Political Philosophy
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
9A Nauky av., Kharkiv, 61166, Ukraine

**UKRAINE’S FOREIGN POLICY STRATEGY IN THE CONTEXT
OF ARMED CONFLICT: DIPLOMATIC INSTRUMENTS
AND INTERNATIONAL SUPPORT**

Summary

The full-scale war unleashed by Russia against Ukraine transformed the content of the state and society’s activities in the foreign policy dimension, creating a dangerous confrontation between world centers of influence. The present is characterized by a change in the priorities and means of Ukrainian diplomacy, forming a unique experience of activity on the world stage. The purpose of the study is to analyze diplomatic instruments and international support in the context of forming Ukraine’s foreign policy strategy during the war. The article examines the factors of destabilization of international security in conditions of armed conflict, which entails a systematic violation of the norms and requirements of international humanitarian law. The goals and objectives of Kyiv’s military diplomacy are clarified. The main achievements and problems of Ukrainian diplomacy in conditions of war are analyzed. The significance of international support in ensuring basic legal guarantees in crisis periods of military conflicts is substantiated. The characteristic features of Ukrainian foreign policy in wartime are highlighted, in particular: a noticeable increase in activity and initiative in foreign policy activities, the introduction of new instruments of public diplomacy (including targeted speeches before parliamentarians from different countries of the world), the concentration of key areas of foreign relations at the presidential level, attempts to expand and strengthen the political and diplomatic presence in “problematic” regions of the world for Ukraine. Emphasis is placed on the need to develop and practically implement international legislative norms and a tough sanctions policy regarding the system of guarantees of observance of basic humanitarian rights. It is proven that the current foreign policy

course of Ukraine, focused on effective resistance to Russian aggression and the vectority of the movement towards the EU and NATO, receives a positive public assessment and is supported by the majority of the country's citizens.

Key words: foreign policy, diplomacy, international law, humanitarian law, international conflict, diplomatic instruments, war, international support.

Дата першого надходження статті до видання: 11.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Ільченко І. О.

аспірант,

кафедра міжнародних відносин,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

вул. Дворянська, 2, м. Одеса, 65082, Україна

E-mail: i.ilchenko.a@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6571-7583>

ПОЛІТИКА США ЩОДО РЕГІОНУ ЗАХІДНИХ БАЛКАН

Сполучені Штати Америки залишаються єдиною країною, яка має глобальну стратегічну присутність і можливості використання сили на світовому рівні. Так чи інакше, США залучені до всіх нагальних проблем і присутні у всіх гарячих точках світу. Саме США відіграли визначальну роль у врегулюванні локальних воєнних конфліктів в 90-і роки XX ст., що були спричинені розпадом СФРЮ. Проте незважаючи на значні ресурси як «жорсткої», так і «м'якої» сили, Сполучені Штати не змогли повністю взяти Західні Балкани під контроль. Протягом останніх двох десятиліть західнобалканський регіон досяг певної стабільності. Інтеграційна політика, всебічна (фінансова, економічна, політична, інституціональна) американська і європейська допомога мали позитивний результат – Словенія і Хорватія увійшли до Європейського Союзу і НАТО; Албанія, Північна Македонія та Чорногорія стали членами Альянсу. Однак, всупереч позитивним змінам, регіон залишається ареною численних невирішених проблем. Серед них територіальні суперечки, посилення авторитарних режимів, корупція, низький рівень життя тощо. Крім того, поступове перетворення глобального світоустрою з однополярного на багатопольний зробило Західні Балкани полем конкуренції між головними акторами – США, ЄС, Китаєм, Росією. Наразі можна констатувати, що західнобалканський регіон характеризується значною нестабільністю через, по-перше, невирішеність внутрішніх проблем, по-друге, через невизначеність зон впливу глобальних та регіональних гравців. Політика США щодо регіону Західні Балкани (РЗБ) за останні тридцять років еволюціонувала від активного втручання до дипломатичної присутності і певної фінансової допомоги. В XXI ст. західнобалканський регіон вийшов з зони стратегічних інтересів США. У Вашингтоні взяв гору підхід, що відповідальним за розвиток РЗБ має бути Європейський Союз. Однак, навіть нинішня ізоляціоністська адміністрація Д. Трампа, з її підходом «Америка понад усе» не означає «Америка ігнорує», тож Вашингтон продовжує впливати на розвиток РЗБ.

Ключові слова: зовнішня політика США, Західні Балкани, політичні процеси, міжнародні відносини, геополітична конкуренція, стабілократія, регіональна безпека.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Регіон Західні Балкани (РЗБ) – це дефініція, що має більше політичний, аніж географічний зміст. Якщо географічно до регіону відносяться Албанія, Словенія, Хорватія, Сербія, Чорногорія, Боснія і Герцеговина, Македонія та частково визнана Республіка Косова, то у науковій літературі так

© Ільченко І. О., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

зазвичай називають балканські країни, які не є членами ЄС. В офіційних повідомленнях ЄС термін «Західні Балкани» використовують для позначення регіону, в якому відсутні «мир, демократія та процвітання»; регіону, що породжує неадекватних політиків, які забезпечують незадовільні результати управління; регіону, що охоплюють країни, які не пройшли економічну модернізацію, оскільки «жодна з них не є «функціонуючою ринковою економікою»; регіональним об'єднанням, якому необхідно проводити реформи «для побудови сучасних суспільств, що ґрунтуються на повазі прав людини та верховенстві права» (Ruy & Conley, 2021). РЗБ є об'єктом пильної уваги з боку великих глобальних і регіональних гравців. Для України дуже важливим є вивчення досвіду реформ в країнах, які теж обрали шлях європейської інтеграції (Gumba & Gaidai, 2021, pp. 27-31). Це може дозволити уникнути їх помилок і скоротити час на формування власної програми входження до європейських структур. Не менш важливим може також стати досвід післявоєнного відновлення в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. В країнах Західних Балкан все ще тривають процеси економічної, політичної та інституціональної трансформації, існує багато невирішених з часів розвалу СФРЮ проблем, крім того, регіон став місцем, де перетинаються інтереси найвпливовіших держав. Отже, події і процеси, що відбуваються в РЗБ, вивчаються досить уважно. В Україні чільне місце посідає Одеська школа досліджень міжнародних відносин, представники якої під керівництвом І. Ковалю та О. Брусиловської комплексно дослідили головні чинники, що вплинули на формування сучасної системи МВ; серед них США досі посідають чільне місце (Koval & Brusylvovska, 2023). Брусиловська також зосереджує увагу на перелогах зовнішньої політики та системної трансформації таких країн як Албанія, Хорватія та Словенія під впливом російсько-української війни (Brusylvovska, 2024). Певне гальмування і труднощі демократизації і розбудови громадянського суспільства, посилення авторитарних тенденцій, особливо у Сербії, досліджуються у статті А. Гафурі (Gafuri, 2022). Місце регіону Західні Балкани в сучасному геополітичному розкладі аналізується в небагатьох роботах відомих авторів, таких як Ф. Бібер та Н. Ціфакіс (Bieber & Tzifakis, 2019), а також П. Обренович та Д. Попович (Obrenovic & Popovic, 2022). Проблеми політики США щодо західнобалканського регіону вивчені у працях, зокрема, таких науковців як Дж. Карафано (Carafano, 2025), Е. Хардінг (Harding, 2025), М. Крстіч (Krstic, 2021), Г. Новак (Novak, 2025), Д. Пяткевич (Piatkiewicz, 2021). Особливо слід підкреслити важливий для розуміння еволюції американської політики в регіоні вклад співробітників Центру стратегічних та міжнародних досліджень (CSIS) Д. Руй та Х. Конлі (Ruy & Conley, 2021).

Методологічна основа дослідження базується на поєднанні історико-політичного та структурно-функціонального підходів. Історико-політичний метод – це підхід у соціально-гуманітарних науках, що досліджує політичні явища, інститути та ідеї в їх історичному розвитку, причинно-наслідковій послідовності та взаємозв'язку з конкретними суспільними умовами. Він дозволяє зрозуміти сутність процесів через їх виникнення та еволюцію. Структурно-функціональний метод – це підхід, що розглядає суспільство чи систему як цілісність, де кожен елемент (структура) виконує певну функцію для підтримки рівноваги. Він розчленовує об'єкт на частини, аналізує їх взаємозв'язки та роль у функціонуванні системи. Ключовими є поняття

«функції» (корисна дія) та «дисфункції» (порушення). У комплексі це надає нам змогу простежити еволюцію політики США щодо регіону Західні Балкани у часовій динаміці та у контексті політичної інституціоналізації.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Попри значну кількість досліджень, присвячених політиці США в РЗБ, окремі аспекти її еволюції залишаються недостатньо вивченими. Більшість робіт охоплює події 90-х років XX ст., коли Сполучені Штати включали РЗБ в зону своїх стратегічних інтересів і намагалися врегулювати воєнні конфлікти. Натомість політика Вашингтона в західнобалканському регіоні протягом періоду після 2008 року досліджена набагато гірше, що певною мірою пояснюється зниженням в ньому американської активності.

Формулювання цілей статті. Мета статті – дослідити еволюцію політики США в Регіоні Західні Балкани після 2008 року. В цілі входить також з'ясування ролі американської допомоги у збереженні стабільності і розбудові економічно розвинутих і демократичних суспільств у країнах РЗБ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів.. Політика Сполучених Штатів щодо Західних Балкан за останні три десятиліття зазнавала певних змін. Значні позитивні структурні зрушення в регіоні, від одержання незалежності до членства в ЄС і НАТО для деяких країн відбулися поряд з негативною динамікою для інших. У 90-і роки XX ст. регіон відзначався конфліктами, етнічним чистками та регіональною фрагментацією. Сполучені Штати були рушійною силою міжнародної мобілізації, яка принесла мир на Західні Балкани, поклавши край кровопролиттю спочатку в Боснії і Герцеговині, а потім у Косові. Період протистояння повільно перейшов в етап економічного відновлення та певної стабільності. Протягом усього цього часу в США основна увага приділялася запобіганню конфліктам та регіональній стабілізації за допомогою військового втручання та значних дипломатичних і економічних зусиль.

Найбільш вагомими миротворчі складові американської політики на Балканах включають: Дейтонську угоду 1995 року, що забезпечила мир у Боснії і Герцеговині; повітряні удари НАТО 1999 року, які мали на меті покласти край нападу сербських сил на албанських мусульман у Косово та подальший політичний процес в ООН; Охридську рамкову угоду, яка створила основні принципи для Республіки Північна Македонія у 2001 році (тоді колишня Югославська Республіка Македонія).

Протягом 2000-х років Сполучені Штати зосереджувалися на економічній допомозі, постконфліктній стабілізації та сприянні євроатлантичній інтеграції в регіоні, при цьому дипломатичні зусилля повільно згорталися. Після 11 вересня 2001 року пріоритетним напрямком стала боротьба з тероризмом, що змістило допомогу США у бік розширення співробітництва в галузі безпеки. Але й посилення регіональної інтеграції не залишалося поза увагою, що привело до лібералізації торгівлі в усьому регіоні. Так, у 2006 році західнобалканські країни приєдналися до Центральноевропейської угоди про вільну торгівлю та у 2008 році створили Раду регіонального співробітництва. Певна дипломатична присутність США в регіоні в ті роки була зосереджена насамперед на Боснії і Герцеговині та Косово. У БіГ зусилля з підтримки ухвалення закону про оборону у 2005 році привели до того, що у 2006 році країна стала членом програми НАТО «Партнерство заради миру». У Косові американська дипломатія підтримала одностороннє проголошення незалежності у 2008 році.

Після цих подій інтерес США щодо Західних Балкан почав слабшати, оскільки Вашингтон віддав перевагу тій позиції, що більшу відповідальність за регіон і перспективи його розвитку має взяти на себе Європейський Союз. За часів адміністрації Б. Обама амбіції Сполучених Штатів у регіоні продовжували слабшати. В американських політичних колах взяла гору тенденція дозволити речам йти своєю чергою, зберігаючи при цьому очікування того, що керуватиме процесами в регіоні Європейський Союз. Наразі допомога США зосереджувалась на нарощуванні інституційного потенціалу новостворених держав, питаннях безпеки, правоохоронній діяльності та підготовці ґрунту для інтеграції західно-балканських країн до ЄС. Проте поступово процес приєднання до європейської спільноти призупинився і дедалі більше стає проблематичним. Лише Словенія і Хорватія змогли виконати всі умови і стати членами ЄС. Сербія та Чорногорія, досягши певних успіхів тем не менше зіткнулися з низкою економічних і політичних перешкод. Скоріше йшов процес входження країн регіону до блоку НАТО – крім Словенії і Хорватії членами Альянсу стали Албанія, Північна Македонія та Чорногорія.

Відмовившись від суттєвої участі у справах Західних Балкан і передавши управління Європейському Союзу, Сполучені Штати розраховували, що вступ до НАТО та ЄС зрештою забезпечать мир і процвітання в регіоні. Натомість на ЗБ взяв гору занепад процесу демократизації, а корупція та мережі протекціонізму, очолювані давніми політичними діячами, перешкодили проведенню необхідних політичних і ринкових реформ.

У період адміністрації Д. Байдена політика США щодо регіону Західних Балкан дещо активізувалася. Це пояснюється двома обставинами. По-перше, Д. Байден намагався нівелювати наслідки одностороннього і часто зневажливого керівництва попередньої адміністрації Д. Трампа, зробивши акцент на відновленні відносин з глобальними демократичними партнерами, особливо з ЄС. По-друге, Західні Балкани повернулися до порядку денного США, в першу чергу, через стратегічну конкуренцію в регіоні, а саме через зростання російського, китайського і меншою мірою турецького впливу (Piatkiewicz, 2021).

Двадцять п'ять річниця Дейтонських мирних угод стала нагадуванням про те, чого могла б досягти дипломатична та економічна допомога США в регіоні і визнанням втрачених можливостей. Хоча американські політики колись сподівалися, що інтеграційний вплив Європейського Союзу та НАТО, а також ситуативне залучення Сполучених Штатів, будуть достатніми для розбудови демократичних держав і завершення євроатлантичної інтеграції регіону, зараз це вже не так. Сполучені Штати та Європейський Союз тепер мусять активно змагатися за вплив у регіоні, оскільки Китай, Росія, Туреччина та країни Перської затоки пропонують цим країнам альтернативні шляхи (Obrenovic & Porovic, 2022).

Як Сполучені Штати болісно усвідомлюють раз за разом, коли вони залишають міжнародну арену, інші займають їхнє місце і грають за своїми правилами. Вартість повернення на арену є значно вищою і оплачується зменшенням впливу та регіональною нестабільністю. Європейський Союз не зміг взяти на себе повну відповідальність за розвиток західнобалканського регіону. Тому Сполучені Штати мають переглядати свою політику та інструменти допомоги, щоб відновити свій вплив і, тісно співпрацюючи з Європейським Союзом, зрештою прискорити розвиток регіону в європейському і трансатлантичному колі.

Незважаючи на це усвідомлення політична активність Сполучених Штатів продовжує більше зосереджуватись на діях зовнішніх сил у регіоні, ніж на послідовній взаємодії з західнобалканськими країнами. Стратегічна конкуренція частково призвела до самозаспокоєності Заходу щодо співробітництва з лідерами на Балканах, які посилювали свій вплив протягом двох десятиліть. Ці лідери зрозуміли і прийняли «правила гри» з Заходом – згода на словах щодо необхідності реформ є умовою для забезпечення того, щоб фінансові вливання продовжували надходити, навіть коли вони знають, що такі реформи суперечать їхнім інтересам (прозоре управління загрожує поширеній корупційній практиці). І в США, і в ЄС кінець кінцем визнали проблему, але віддали перевагу стабільності, яку західнобалканські лідери забезпечують Заходу. Однак багато дослідників вважає, що така відданість «стабілократії» (форма режиму, що забезпечує стабільність державних інститутів, незважаючи на антидемократичні ознаки державної політики) напевне призведе до негативних наслідків (Ruy & Conley, 2021). Довгострокова стагнація в регіоні зрештою детермінує нестабільність і відкриває більше можливостей для російського і китайського впливу.

У той час як Північна Македонія і Косово досягли певного прогресу, в Албанії і Сербії очевидно гальмування демократичних реформ. Обрання у 2023 році президентом Якова Мілатовича означало можливість реальних політичних змін в Чорногорії, але нове політичне керівництво має відверто проросійську орієнтацію, що потенційно зміцнює на Заході думку про те, що стабільність важливіша за зміни. Однією з характерних особливостей політичних систем країн ЗБ є існування партійного контролю над чиновництвом, отже, державні інституції виконують партійні замовлення, що зазвичай різко розходиться з інтересами суспільства. Інша важлива проблема – корупція. Наразі всі п'ять держав регіону тепер вважаються «перехідними або гібридними» режимами і потребують інституційного відновлення (Gafuri, 2022).

Недостатньо розвинені структури управління перешкоджають значному підвищенню рівня життя, попри певне економічне зростання. Корупція та еміграція призвели до посилення розчарування в суспільствах західнобалканських країн, що посилюється соціальними й екологічними проблемами. За даними Transparency International, за останні два десятиліття на Західних Балканах корупція ще більше зросла. У всіх шести країнах ЗБ від 30% людей (у Боснії і Герцеговині) до 66% (у Північній Македонії) вважають, що корупція має великий негативний вплив на їхнє життя. Базові послуги для громадян незадовільні, а адміністрації не мають необхідних даних та інструментів управління, наприклад, для отримання достовірних відомостей про народжуваність або земельний реєстр (Ruy & Conley, 2021).

Ці обставини підштовхнули багатьох людей до еміграції. Населення працездатного віку у регіоні скоротилося за останні декілька років більш як на 400 тисяч осіб, наприклад, 47% боснійців сьогодні мешкають за кордоном. Цей витік мізків створює порочний демографічний цикл, який громадяни чітко усвідомлюють: тільки в Косові більшість населення (52%) вважає, що сьогоднішнє молоде покоління має гарне майбутнє у своїй країні. Натомість у БіГ (11%) та Північній Македонії (17%) цей показник найнижчий. Безробіття серед молоді у кожній західнобалканській країні перевищує 25% й є однією з найгостріших соціально-економічних проблем у всіх шести країнах (Ruy & Conley, 2021). Відсутність якісних державних послуг та гідних варіантів охорони здоров'я лише посилює еміграцію.

Існує фундаментальний розрив між заявленим прагненням країн ЗБ до більшої регіональної інтеграції і тим, що власне інтеграція вимагає – прозорість інвестицій, умови ринкової економіки, професійне управління з одного боку і політичною реальністю з характерним для неї посиленням авторитаризму, клієнтелізмом, хабарництвом та грубою некомпетентністю з іншого. Зусилля і допомога США, як і ЄС не змогли змінити ситуацію. Отже, натомість уряди США та ЄС зосередилися на міжурядовому та інституційному діалозі. Хоча ця стратегія спочатку мала сенс, згодом вона лише зміцнила позиції балканських авторитарних лідерів, таких як Александр Вучич, Міло Джуканович, Милорад Додик замість того, щоб сприяти реформам. Процеси вступу до ЄС також посилюють міжурядовий підхід. Крім того, інтеграція до Європейського Союзу для деяких балканських громадян втратила свою привабливість через віддаленість і проблематичність, хоча для багатьох інших залишається позитивною перспективою (Gafuri, 2022). Такі тенденції посилюються відсутністю покращення у повсякденному житті та спостереженням за тим, як молодь залишає регіон.

Попри певні відмінності, загалом балканські лідери, які розуміють цю суспільну амбівалентність і продовжують чинити опір реформам та незважаючи на високий рівень інвестицій ЄС протягом багатьох років, надають перевагу двоякій політиці. Ця негативна динаміка дозволила іншим державам посилити свій вплив. Росія присутня в регіоні протягом десятиліть (а в історичній перспективі – століть) і останнім часом поживила культурні, військові та економічні зв'язки із Сербією, Республікою Сербською у Боснії і Герцеговині та з Чорногорією (Bieber & Tzifakis, 2019). Пекін теж останніми роками значно збільшив свою економічну та дипломатичну присутність завдяки проекту «Пояс і шлях», який ставить на меті створення нового виду глобалізації з Китаєм на чолі. Для Чорногорії, що загалом має проєвропейську орієнтацію ця присутність створила високий борговий тиск, хоча тепер вона звертається по допомогу до Брюсселя (Obrenovic & Porovic, 2022). Крім того, транснаціональні мережі організованої злочинності продовжують використовувати Балкани як транзитний коридор для наркотрафіку та торгівлі зброєю.

Частково через ці обставини Західні Балкани у період адміністрації Д. Байде-на знову зайняли у зовнішньополітичному порядку денному Вашингтона більш чільне місце. Однак зусилля США не можуть бути зосереджені лише на протидії російському та китайському впливу; Сполучені Штати мають розробити виразну всебічну політичну стратегію щодо РЗБ, причому в координації з Європейським Союзом та іншими партнерами.

Наразі з 2010 року пріоритети США у регіоні зосереджені у трьох сферах – безпековій, формуванні громадянського суспільства та міжурядовому співробітництві. Наприклад, Вашингтон фінансував програми щодо судової реформи в Албанії і міжпартійному співробітництву в БіГ, що відповідали потребам регіону. Однак, технічні виконавці цих програм були партнерами США і в меншій мірі покладалися на місцеві структури. Деякі програми США закладають основу для вступу країни до ЄС, приміром, програма зміцнення системи конкурентоспроможності в Сербії. Незважаючи на всю важливість реалізації цих програм і втілення реформ, в рамках яких вони здійснюються, надання такої допомоги посилює центральні уряди, що не завжди діють в інтересах суспільства. Наразі обнадійливими є програми, націлені на розвиток незалежних ЗМІ – Балканська програма допомоги ЗМІ, підтримка США незалежних ЗМІ у БіГ. Зусилля

в боротьбі з корупцією в Боснії і Герцеговині та підтримка громадянського суспільства в Чорногорії також сигналізують про пріоритети США у зміцненні організацій громадянського суспільства (ОГС) (Krstic, 2021). Однак неясно, наскільки ефективними є ці програми на підтримку даного сектора; на сьогоднішній день багато організацій громадянського суспільства щосили намагаються покрити основні витрати і, скоріше за все, не мають можливості для реалізації амбітних грантів.

Інші важливі елементи економічної підтримки США в регіоні включають розвиток робочої сили в Північній Македонії, бізнес-проекти в Сербії та ініціативи щодо енергоефективності в Косові. Такі зусилля мають вирішальне значення для того, щоб допомогти цим країнам перейти до більш стабільної ринкової економіки. Однак невирішені питання авторитарного керівництва і корупції ризикують звести нанівець результати цієї допомоги.

У всіх країнах Західних Балкан, за винятком Чорногорії, міжнародні, в тому числі, американські програми боротьби зі злочинністю в галузі наркоторгівлі та програми підтримки правоохоронних органів були пріоритетними протягом останніх десяти років. Програми навчання та матеріального забезпечення, орієнтовані на боротьбу з тероризмом, також є статтями допомоги США, що постійно оновлюються на ЗБ.

Сполучені Штати продовжують підтримувати розвиток у регіоні Західних Балкан, незважаючи на стриману дипломатичну присутність. Вашингтон надав близько 3,3 мільярда доларів фінансової та технічної допомоги регіону протягом 2005–2019 років (Ruy & Conley, 2021). Однак з 2012 року допомога почала скорочуватися і малоймовірно, що додаткові кошти буде виділено, особливо враховуючи досить непередбачувану політику другої адміністрації Д. Трампа.

Очевидно настав час пере-налаштувати допомогу США регіону з метою усунення існуючих недоліків і враховуючи одержані уроки. Через присутність інших держав на ЗБ у американських політиків виникає спокуса надання допомоги, яка складе конкуренцію Пекіну, Москві, Анкарі та державам Перської затоки. Офіс Міжнародної корпорації з фінансування розвитку в Сербії є засобом протидії Китаю, надаючи альтернативні механізми фінансування економіки країни. Проте, хоча інвестиції є невід'ємною частиною американської присутності в регіоні, було б помилкою розглядати допомогу тільки через призму конкуренції великих держав (Obrenovic & Porovic, 2022). В експертному середовищі переважає думка, що Сполучені Штати обов'язково повинні діяти там, де вони мають конкурентну перевагу – громадянське суспільство. Безумовно продуктивною і корисною може бути фінансування програм через ОГС. Вони можуть брати участь у боротьбі з корупцією, створенні робочих місць, сприяти плюралізму ЗМІ й екологічному активізму. Така діяльність налагоджує якісне управління, зміцнює демократичні цінності в країнах ЗБ, що відповідає інтересам США і при тому ефективно конкурує з китайськими та російськими економічними і політичними впливами.

Однак, незважаючи на американські і європейські зусилля, в тому числі фінансові, на сьогодні не можна констатувати, що країни Західних Балкан розбудували розвинуті громадянські суспільства. Саме з огляду на це Сполучені Штати мають розробити новий підхід до надання допомоги, який буде розрахований на довгу, копітку роботу з інституційного будівництва та демократизації. Він повинен бути адаптований до кожної країни в регіоні і працювати з нуля, щоб модернізувати

інститути, які Сполучені Штати і Європейський Союз допомогли будувати протягом останніх тридцяти років (Ruy & Conley, 2021).

У 2019 році CSIS розпочав багаторічне дослідження, щоб переосмислити, як може виглядати нова, динамічна та згуртована політика США щодо Західних Балкан, з урахуванням сучасної динаміки, як у регіоні, так і в Європейському Союзі. Для цього автори зосередилися на двох конкретних і взаємодоповнюючих напрямках. Перший – розробка нової стратегії США щодо нормалізації відносин між Сербією і Косовим, другий – створення нової парадигми допомоги США Західним Балканам (Ruy & Conley, 2021).

Перший напрямок аналізує поточну патову ситуацію та посилення нестабільності навколо процесу нормалізації відносин між Сербією та Косовим, що залишається найбільшим джерелом напруженості в регіоні. Понад десять років після початку діалогу між Белградом і Приштиною за посередництва ЄС, нормалізація відносин між Сербією та Косовим залишається недосяжною, оскільки жодна з держав не готова піти на компроміси, необхідні для подолання статус-кво. Нова стратегія США щодо Сербії та Косова передбачає створення окремих, але паралельних двосторонніх напрямків взаємодії, надаючи пріоритет внутрішнім реформам та економічному відродженню в обох державах з метою їхнього зміцнення та кращої підготовки до досягнення всеосяжної нормалізації в майбутньому.

Другий напрямок зосереджується на переформатуванні структури допомоги США Західним Балканам. Пріоритетом має бути поліпшення політичних та економічних результатів для всього населення регіону, включаючи зміцнення впевненості в тому, що реформи, підзвітність уряду та прозорість можуть мати позитивний вплив на повсякденне життя. Однак для цього необхідно подолати політичну стагнацію та зламати стабілократичний характер режимів у всьому регіоні – статус-кво, який частково підтримується керівництвом США та ЄС у взаємодії з лідерами західнобалканських країн.

Виходячи з досвіду попередніх років нова структура допомоги США зосереджується двох засадах. По-перше – розбудові громадянського суспільства, а також формуванню економічної системи, яка фокусується на отриманні економічних та соціальних вигод і заснована на прозорості та підзвітності уряду. Ця система приділяє пріоритетну увагу стримуванню еміграції молоді, диверсифікації економічних можливостей, регіональної економічної інтеграції.

Розробники нової стратегії підкреслюють: щоб досягти успіху, Сполучені Штати повинні викласти свої цілі у сфері допомоги означивши чіткі цінності та позитивне бачення розвитку регіону. У співпраці з європейськими партнерами треба прояснити наратив реформ для громадян шести країн та встановити чіткий зв'язок між зусиллями США з надання допомоги та внутрішніми реформами, які спрямовані на покращення якості їхнього життя. Це також означає ставити важкі і навіть політично дестабілізуючі питання щодо відносин США з деякими західнобалканськими країнами – чи дійсно їх лідери є хорошими партнерами для Сполучених Штатів, якщо пріоритет Вашингтону зміститься від стабільності до прозорості, плюралізму та сильного громадянського суспільства? (Ruy & Conley, 2021).

Автори нової стратегії виходять з того, що регіон більше не повинен розглядатись як єдина відповідальність Європейського Союзу, узгоджені дії принесуть найбільші вигоди. Дипломатичні місії повинні об'єднуватись на всіх політичних та технічних рівнях через спеціальний механізм, наприклад, спираючись

на існуючі зустрічі та контакти між Генеральним директором ЄС з питань сусідства і переговорів про розширення (DG NEAR) та американським Агентством з міжнародного розвитку (USAID).

Важливим моментом реалізації нової стратегії є суми та адресати фінансової допомоги. Наприклад, нарощування потенціалу підприємств (наприклад, оцифрування реєстрів, розробка систем електронних закупівель та забезпечення електронної торгівлі) може допомогти відкрити двері для малих та середніх підприємств Західних Балкан, зробивши їх більш конкурентоспроможними. Така допомога йде в руслі основних вимог вступу до ЄС і робить ці підприємства більш привабливими для зовнішніх інвесторів та посприяє працевлаштуванню молоді. Отже, допомога США в економічній сфері може виступати як дієвий чинник розвитку країн ЗБ. Співпраця з незалежними фондами, малими і середніми підприємствами та громадськими організаціями може підтримати ці зусилля та посилити американський вплив.

Здійснюючи цю програму, Сполучені Штати мають бути готові визнати ризики стратегії, в якій пріоритет надається суб'єктам громадянського суспільства та неурядовим зацікавленим сторонам. Для авторитарних лідерів Західних Балкан цей політичний фокус звучатиме як посягання на зміну режиму. Робота з опозиційними політичними силами на антикорупційних платформах може спровокувати протест. Однак, така реакція викрила би стабілократичний характер цих режимів. Загальним місцем адміністрацій Б. Обами, Д. Трампа (2017–2021 років і сучасної) та Д. Байдена була і залишається позиція, що довгострокові регіональні лідери – «все, що маємо». Розуміючи це, авторитарні лідери продавали себе Заходу як найкраще, на що можна сподіватися: «Якщо ви відштовхнете мене убік, наступній людині буде гірше» (Gafuri, 2022). Хоча це може бути правдою, підтримка лідерів, які спостерігали за тривалим періодом демократичного відступу, не принесла Сполученим Штатам підтримки. Натомість успіх реалізації програми у довгостроковій перспективі напевне відновив би довіру до євроатлантичної й європейської спільноти в РЗБ.

Однак прихід до влади у 2025 році другої адміністрації Д. Трампа поставив від загрозу реалізацію зазначеної програми, як і багатьох інших. В липні 2025 року було об'явлено про закриття USAID, як неефективної організації, що призвело до закриття чи призупинення 83% програм американської підтримки демократії і боротьби з бідністю у більш як 100 країнах (Carafano, 2025). Замороження фінансування викликало бурхливу дискусію щодо ефективності американської зовнішньої допомоги. Зовнішня допомога США – це складна система вартістю близько 70 мільярдів доларів (2023 фінансовий рік), що охоплює економічний розвиток, гуманітарну допомогу та військову підтримку. Хоча зовнішня допомога часто розглядається як благодійність, насправді вона є наріжним каменем «м'якої сили» США, слугуючи стратегічним інструментом для збереження впливу за кордоном та вирішення криз, перш ніж вони досягнуть американських берегів. Зовнішня допомога – це не просто прояв щедрості, вона пов'язана зі стратегічними інтересами США. Стосовно країн ЗБ тільки протягом 2023 року в рамках програм USAID Албанія отримала 39 млн. доларів, БіГ 94 млн. доларів, Косово 70 млн. доларів, Чорногорія 4,9 млн. доларів, Північна Македонія 31 млн. доларів, Сербія 47 млн. доларів (Novak, 2025). Зараз, коли фінансування з боку США заморожено, регіональні програми щодо країн ЗБ опинилися в стані невизначеності, що викликає побоювання щодо економічних потрясінь і ризиків для безпеки. Раптове припи-

нення допомоги з боку США створює для Росії та Китаю можливості розширення свого впливу на Балканах, що ще більше ускладнить геополітичну ситуацію.

Однак, не можна сказати, що Сполучені Штати взагалі виключили РЗБ з кола своїх інтересів. Американські війська продовжують підтримувати місію НАТО в Косові, а Д. Трамп втрутився, щоб запобігти потенційній ескалації конфлікту між Сербією та Косовим на початку 2025 року (Harding, 2025). Бажання президента виступати миротворцем на Західних Балканах, розширювати економічні можливості в цьому регіоні та сприяти більшій стабільності в Європі може привести до нових регіональних ініціатив США. Це, в свою чергу, дозволить Вашингтону зосередити більше уваги та ресурсів на виклику з боку Китаю і Росії.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Головна мета політики США щодо регіону Західні Балкани після урегулювання воєнних конфліктів 90-х років ХХ ст. полягала у створенні «Європи цілісної, вільної та мирної». Це передбачало інтеграцію балканських країн у євроатлантичні інституції через розбудову демократії, верховенства права та індивідуальних свобод. США та ЄС спільно працювали над стримуванням насильницького націоналізму на Балканах та допомогою регіону в переході до ліберальної демократії. Частково цілі були досягнуті, але багато завдань залишаються невирішеними – нерозв'язане питання Сербії та Косова, демократична деградація, економічна стагнація тощо.

Після 2008 року США значно знизили рівень своєї залученості до регіону, вважаючи, що РЗБ може бути переданий під управління Європейського Союзу. Передбачалося, що процеси вступу до НАТО та ЄС самі по собі забезпечать мир і успішний розвиток. Однак, ця стратегія не виправдалася. Зменшення американської присутності дозволило активізуватися іншим акторам. США та ЄС тепер вимушені конкурувати за вплив у регіоні, оскільки Китай, Росія і, в меншій мірі, Туреччина та держави Перської затоки пропонують балканським країнам альтернативні шляхи розвитку. Повернення Д. Трампа до Білого дому у 2025 році створило нові виклики для регіону. Важливі програми зупиняються, залишаючи небезпечний вакуум, який заповнюють геополітичні конкуренти США. Крім того, перспективи розширення ЄС у регіоні наразі виглядають досить сумнівними, а Вашингтон має обмежений інтерес у просуванні такого розширення. Це ставить під питання реалізацію головної мети євроатлантичної інтеграції і навіть збереження стабільності в РЗБ.

Новизна дослідження. Політика Вашингтона в західнобалканському регіоні протягом останніх двох десятиліть була досліджена набагато гірше, ніж період 1989-2008 років. Певною мірою це пояснюється зниженням американської активності в регіоні: висхідна лінія розвитку змінюється сталим сходженням. Тим не менш, опрацювання причин та наслідків зниження американської активності само по собі є науковою проблемою, яка потребує своїх дослідників. У поданій статті уперше робиться спроба узагальнити основні тренди американської політики в РЗБ до 2026 року. Крім того уточнені чинники впливу індивідуальних акторів на вироблення та впровадження зовнішньої політики США на матеріалі РЗБ.

References [Список використаної літератури]

Bieber, F., & Tzifakis, N. (2019). The Western Balkans as a geopolitical chessboard? Myths, realities and policy options. *Policy Brief*. https://www.researchgate.net/publication/333856325_The_Western_Balkans_as_a

- Geopolitical_Chessboard_Myths_realities_and_policy_options [in English]. [Bieber F., Tzifakis N. The Western Balkans as a Geopolitical Chessboard? Myths, realities and policy options. *Policy Brief*. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/333856325_The_Western_Balkans_as_a_Geopolitical_Chessboard_Myths_realities_and_policy_options (дата звернення: 19.12.2025).]
- Brusylvoska, O. (2024). Consequences of the Russian invasion of Ukraine for the Mediterranean through the lens of academic discourse. In O. Brusylvoska, S. Erdoğan, & D. Irrera (Eds.), *Multidimensional Regionalism in Mediterranean: Actors and Challenges* (pp. 227–246). Odesa: Astroprint. [in English]. [Brusylvoska O. Consequences of the Russian invasion of Ukraine for the Mediterranean through the lens of academic discourse. *Multidimensional Regionalism in Mediterranean: Actors and Challenges* / Eds. Brusylvoska O., Erdoğan S., Irrera D. Odesa: Astroprint, 2024. P. 227–246.]
- Carafano, J. J. (2025, September 4). U.S. diplomacy in the Western Balkans under President Trump. *GIS Reports*. <https://www.gisreportsonline.com/r/u-s-diplomacy-in-the-western-balkans/> [in English]. [Carafano J. J. U.S. diplomacy in the Western Balkans under President Trump. *GIS Reports*. 4 September 2025. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/u-s-diplomacy-in-the-western-balkans/> (дата звернення: 17.10.2025).]
- Gafari, A. (2022). Can democracy aid improve democracy? The European Union's democracy assistance 2002–2018. *Democratization*, 29(5), 777–797. <https://doi.org/10.1080/13510347.2021.2012654> [in English]. [Gafari A. Can democracy aid improve democracy? The European Union's democracy assistance 2002–2018. *Democratization*. 2022. Vol. 29, Is. 5. P. 777–797. DOI: 10.1080/13510347.2021.2012654.]
- Gumba, N., & Gaidai, D. (2021). Experience of European integration of the Western Balkans and conclusions for Ukraine. *New Europe*, 12. https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Western-Balkans_ukr.pdf [in Ukrainian]. [Гумба Н., Гайдай Д. Досвід євроінтеграції Західних Балкан і висновки для України. *New Europe*. 2021. № 12. URL: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Western-Balkans_ukr.pdf (дата звернення: 02.02.2025).]
- Harding, E. (2025, January). The national security strategy: The good, the not so great, and the alarm bells. *Center for Strategic and International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/national-security-strategy-good-not-so-great-and-alarm-bells> [in English]. [Harding E. The National Security Strategy: The Good, the Not So Great, and the Alarm Bells. *Center for Strategic and International Studies*. 2025, January. URL: <https://www.csis.org/analysis/national-security-strategy-good-not-so-great-and-alarm-bells> (дата звернення: 09.01.2026).]
- Koval, I. M., & Brusylvoska, O. I. (Eds.). (2023). *Global, Regional and Local Factors of Formation of the Modern System of International Relations*: Monograph. Odesa: Astroprint. 520 p. [in Ukrainian]. [Коваль І. М., Брусилівська О. І. (ред.). *Глобальні, регіональні та локальні чинники формування сучасної системи міжнародних відносин*: монографія. Одеса: Астропринт, 2023. 520 с.]
- Krstic, M. (2021). Continuity and changes in the foreign policy towards the Western Balkans during the first year of Biden's presidency: Third Obama's or second Trump's term? *Politika nacionalne bezbednosti*, 21(2), 175–200. <https://doi.org/10.22182/pnb.2122021.9> [in English]. [Krstic M. Continuity and changes in the foreign policy towards the Western Balkans during the first year of Biden's presidency: Third Obama's or second Trump's term? *Politika nacionalne bezbednosti*. 2021. No. 21(2). P. 175–200. DOI: 10.22182/pnb.2122021.9.]
- Novak, Ch. (2025, February 10). Why southeast Europe should care about the U.S. *To Vima*. <https://www.tovima.com/stories/why-southeast-europe-should-care-about-the-us-foreign-aid-freeze/> [in English]. [Novak Ch. Why southeast Europe should care about the U.S. *To Vima*. 10 February 2025. URL: <https://www.tovima.com/stories/why-southeast-europe-should-care-about-the-us-foreign-aid-freeze/> (дата звернення: 15.07.2025).]
- Popovic, D., & Obrenovic, P. (2022). The Balkans in a multipolar world: Perspectives and challenges. *FRESKA*, 1(1), 157–170. <https://doi.org/10.7251/ZNUBL2201157O> [in English]. [Popovic D. Obrenovic P The Balkans in a multipolar world: Perspectives and challenges. *FRESKA*. 2022. Vol. 1, No. 1. P. 157–170. DOI: 10.7251/ZNUBL2201157O.]
- Piatkiewicz, D. (2021, April 21). 100 days of Biden's new transatlantic strategy: Where does Central and Eastern Europe stand? *Europeum*, <https://www.europeum.org/wp-content/uploads/ppbiden100-edit.pdf> [in English]. [Piatkiewicz D. 100 Days of Biden's New Transatlantic Strategy: Where Does Central and Eastern Europe Stand? *Europeum*. 2021. April, 21. URL: <https://www.europeum.org/wp-content/uploads/ppbiden100-edit.pdf> (дата звернення: 21.09.2025).]
- Ruy, D., & Conley, H. A. (2021). Confronting stabilocracy in the Western Balkans: A new approach for U.S. assistance. *Center for Strategic and International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/confronting-stabilocracy-western-balkans-new-approach-us-assistance> [in English]. [Ruy D., Conley H. A. Confronting Stabilocracy in the Western Balkans: A New Approach for U.S. Assistance. URL: <https://www.csis.org/analysis/confronting-stabilocracy-western-balkans-new-approach-us-assistance> (дата звернення: 15.11.2025).]

Ilchenko I. O.

Department of International Relations
Odesa I.I. Mechnikov National University
Dvoryanska Str., 2, Odesa, 65082, Ukraine

US POLICY TOWARDS THE WESTERN BALKANS REGION

Summary

The article examines the evolution of U.S. policy toward the Western Balkans after 2008. The purpose of the study is to identify the main stages, priorities and instruments of American policy in the region under changing geopolitical conditions. The methodological basis combines historical-political and structural-functional approaches, which make it possible to trace the transformation of U.S. regional strategy in the context of broader geopolitical changes. The study demonstrates that after 2008 the United States reduced direct political involvement in the region, delegating a significant part of responsibility to the European Union while maintaining influence through security cooperation, financial assistance and diplomatic initiatives. The United States of America remains the only state with a global strategic presence and the ability to project power worldwide. It has traditionally been involved in major international crises and played a decisive role in resolving military conflicts in the Western Balkans during the 1990s following the collapse of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. Despite considerable resources of both hard and soft power, however, the United States did not fully consolidate control over the region. Over the past two decades, the Western Balkans have achieved a certain degree of stability due to integration policies and comprehensive American and European financial, political, economic and institutional assistance. As a result, Slovenia and Croatia joined the European Union and NATO, while Albania, North Macedonia and Montenegro became members of the Alliance. At the same time, the region continues to face numerous unresolved problems, including territorial disputes, authoritarian tendencies, corruption and low living standards. The gradual transformation of the international system from unipolarity to multipolarity has turned the Western Balkans into an arena of geopolitical competition among the United States, the European Union, China and Russia. It is shown that growing strategic competition with China and Russia has renewed Washington's interest in the region, despite the previous tendency to reduce direct engagement. U.S. policy toward the Western Balkans has therefore evolved from active intervention to selective diplomatic presence and targeted financial assistance. Scientific novelty lies in the systematization of the main trends of U.S. regional policy until 2026 and in clarifying the influence of both external geopolitical competition and internal regional transformations on its evolution. The study concludes that even the current isolationist orientation of Donald Trump's administration, expressed through the principle of "America First", does not imply a complete withdrawal of the United States from the Western Balkans, as Washington continues to preserve strategic instruments of influence in the region.

Key words: US foreign policy, Western Balkans, political processes, international relations, geopolitical competition, stabilocracy, regional security.

*Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026*

Кадольонюк І. В.

аспірант,

кафедра міжнародних відносин,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

пр. Науки, 72, Дніпро, 49045, Україна

E-mail: ivan@kadolonok.comORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-5691-122X>**ПОТЕНЦІАЛ МІЖНАРОДНОЇ АКТИВНОСТІ США ЯК ЧИННИК
ФОРМУВАННЯ ЇХ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ**

У статті досліджується, як широкий спектр глобальних можливостей США впливає на пріоритети їх зовнішньої політики. Предметом аналізу є «потенціал міжнародної активності» США, що охоплює економічні, військові, дипломатичні та технологічні ресурси держави. Проведено детальний аналіз наявних наукових праць, публікацій та статистичних даних, які демонструють роль США як світового лідера та реакцію на нові виклики. Зокрема, розглянуто долю США в світовій економіці близько 26% світового ВВП, обсяг оборонного бюджету 916 млрд дол. у 2023 р. найвищий у світі та глобальну мережу військових баз 128 закордонних баз у 49 країнах. Систематизовано пріоритети американської зовнішньої політики, спираючись на опитування громадської думки зосередженість на боротьбі з тероризмом, ядерним розповсюдженням, енергетичній безпеці, підтримці союзників тощо та офіційні стратегічні документи. У роботі показано, що в умовах трансформації світового ладу та зростаючої конкуренції з Китаєм і Росією США як потужний «глобальний поліцейський» підтримують пріоритети, спрямовані на збереження лідерства в традиційних військових і дипломатичних сферах та посилення ролі в новітніх технологічних, інформаційних напрямках. З'ясовано, що високий рівень міжнародної активності накладає «відбиток» на зовнішню політику США: з одного боку, зростають вимоги до поділу тягаря світової безпеки серед союзників особливо серед республіканців, з іншого підтримується глобальна відповідальність США у сфері безпеки й економіки. Використано методи теоретико-аналітичного огляду, порівняльного аналізу статистичних даних та експертних висновків. Результати дослідження свідчать про те, що потенціал міжнародної активності США прямо корелює з її зовнішньополітичними пріоритетами, які переважно зосереджуються на забезпеченні національної безпеки, економічного добробуту та стримуванні глобальних загроз.

Ключові слова: потенціал міжнародної активності, зовнішня політика, пріоритети США, глобальна безпека, великий Третій, технологічна конкуренція.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. У ХХІ столітті міжнародні відносини перебувають у стані динамічної трансформації, де ключову роль відіграють великі держави, насамперед Сполучені Штати Америки. Саме США завдяки своєму економічному, військовому та дипломатичному потенціалу визначають основні вектори розвитку світової політики, забезпечуючи баланс сил у глобальному масштабі. Проте, посилення тенденції до формування багатополярності, конкуренція з боку Китаю та

© Кадольонюк І. В., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

російської федерації, а також нові глобальні виклики, зокрема такі як тероризм, енергетична нестабільність, кліматичні зміни та кіберзагрози змушують Вашингтон адаптовувати та переглядати свої зовнішньополітичні пріоритети.

Питання про співвідношення потенціалу міжнародної активності США та формування пріоритетів їх зовнішньої політики має як теоретичну, так і практичну актуальність. Теоретичну тому що дозволяє описати механізм взаємодії «ресурсів сили» з політичними цілями, а практичну оскільки дає змогу спрогнозувати майбутні дії США у ключових регіонах світу. Адже міжнародна активність Сполучених Штатів не є довільною: вона визначається реальними економічними, військовими й технологічними можливостями держави. Саме цей «ресурсний базис» обумовлює здатність США просувати ті чи інші пріоритети у сфері безпеки, економіки чи міжнародних інституцій.

У науковій літературі традиційно існують два підходи до пояснення американського глобального лідерства. З одного боку, прихильники реалізму розглядають США як державу, що прагне зберегти гегемонію через накопичення військової та економічної могутності. З іншого, у рамках ліберальної парадигми акцент робиться на міжнародних інститутах, м'якій силі та економічній взаємозалежності, які США активно використовують для легітимізації свого впливу. Проте, незалежно від теоретичної школи ключовим чинником залишається потенціал міжнародної активності як здатність США реально діяти на глобальній арені.

На сучасному етапі потенціал США проявляється у кількох вимірах. По-перше, у економічному, адже американська економіка становить близько чверті світового ВВП, а долар залишається головною валютою міжнародного обміну. По-друге, у військовому, що виражається у найбільшому оборонному бюджеті світу та глобальній мережі військових баз. По-третє, у дипломатичному, оскільки США мають найбільшу кількість двосторонніх і багатосторонніх угод та вплив на міжнародні організації. По-четверте, у гуманітарному та інформаційному потенціалі, який реалізується через культурну експансію, медіа та освіту. Нарешті, у технологічному вимірі – лідерстві у сфері інновацій, штучного інтелекту, кібербезпеки та космічних досліджень.

Усе це зумовлює потребу системного дослідження того, як вказані ресурси перетворюються на конкретні зовнішньополітичні пріоритети США. Чи є ці пріоритети лише реакцією на зовнішні виклики? Чи вони задаються внутрішньою логікою ресурсів і можливостей, якими володіють США? Відповідь на ці питання дозволяє краще зрозуміти сучасні тенденції американської зовнішньої політики та оцінити її перспективи у контексті глобальної конкуренції.

Таким чином, актуальність дослідження полягає у необхідності з'ясувати взаємозв'язок між потенціалом міжнародної активності США та формуванням їх зовнішньополітичних пріоритетів, що є важливим завданням як для теорії міжнародних відносин, так і для практики прогнозування світової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Серед останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, чільне місце посідають праці українських дослідників. Зокрема, І. Дудко здійснено огляд зовнішньополітичного курсу Д. Трампа в умовах формування нового світопорядку (Dudko, 2023); Д. М. Лакішук розкрив основні аспекти вироблення та реалізації зовнішньополітичних доктрин і стратегій, що формують квітенсенцію зовнішньої політики держави (Lakishuk, 2025); В. Ліпканом проведено всебічний

аналіз зовнішньополітичного змісту стратегічного партнерства на прикладі України та США (Lipkan, 2025); І.В. Марченко визначив вектори зовнішньої політики США в умовах трампізму (Marchenko, 2025); І. Тодоровим і Н. Тодоровою проаналізовано перші сто днів другого президентського терміну Дональда Трампа в контексті змін зовнішньої політики США щодо російсько-української війни та глобальної безпекової архітектури (Todorov, Todorova, 2025); І. В. Тихоненко окреслила концептуальний вимір України в зовнішньополітичній стратегії США за адміністрації Дж. Байдена (Tikhonenko, 2023); В. Фарапановим досліджено роль американської зовнішньої допомоги як важливого компонента зовнішньої політики США з 1945 р. (Farapanov, 2024).

Емпіричну базу дослідження склали статистичні дані Світового банку (World Bank, 2023), Стокгольмського міжнародного інституту (SIPRI, 2024), Державного департаменту США (US Department of State, 2024), UNESCO (UNESCO, 2023), US-AID (USAID, 2023), Stanford Institute (Stanford Institute, 2024), Stanford AI Index (Stanford Institute for Human-Centered AI 2024).

Методологічну основу дослідження складають: діалектичний метод – застосовано для визначення змісту поняття «потенціал міжнародної активності»; системний – вжито для виділення складових потенціалу міжнародної активності; статистичний метод використано для виявлення стану складових потенціалу міжнародної активності – економічного, військового, дипломатичного, технологічного, гуманітарного, освітнього; порівняльний – реалізовано для з'ясування наявного потенціалу США та стану практичної реалізації їх зовнішньополітичних стратегій.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Формулювання цілей статті. Невирішеними складовими проблеми формування зовнішньополітичних пріоритетів США є: відсутність у фаховій літературі визначення поняття «потенціал міжнародної активності», а також відсутні наукові розвідки його як чинника формування зовнішньополітичних пріоритетів США; фахівцями не встановлено рівень можливостей активізації діяльності США на міжнародній арені в майбутньому; не охарактеризовано стан складових потенціалу міжнародної активності та не визначено можливості його впливу на формування зовнішньополітичних пріоритетів США.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є з'ясування потенційних можливостей міжнародної активності США у формуванні зовнішньополітичних пріоритетів держави на сучасному етапі міжнародних відносин. Для досягнення поставленої мети передбачено вирішити такі цілі:

1. Визначити зміст поняття «потенціал міжнародної активності» та означити його основні складові у контексті сучасних міжнародних відносин.
2. Проаналізувати стан економічного, військового, дипломатичного, гуманітарного і технологічного потенціалу США, використовуючи статистичні дані та аналітичні матеріали.
3. Охарактеризувати основні зовнішньополітичні пріоритети США у різних регіонах світу та з'ясувати їх залежність від ресурсного базису держави.
4. Здійснити порівняльний аналіз між наявним потенціалом США та практичною реалізацією зовнішньополітичних стратегій, відображених у доктринальних документах та діях адміністрацій останніх років.
5. Виявити тенденції та перспективи впливу міжнародної активності США на трансформацію глобальної системи міжнародних відносин у середньостроковій перспективі.

Реалізація цих завдань дозволить не лише розкрити логіку формування зовнішньополітичних пріоритетів США, але й продемонструвати, яким чином ресурси держави визначають характер її участі у світовій політиці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Динамічні процеси, що відбуваються в сучасному міжнародному середовищі, обумовлюють потребу у розробці нових понять та категорій, які б більш точно відображали сучасну реальність міжнародного життя. Одним із таких термінів є «потенціал міжнародної активності».

Інтеграційні процеси в науці призводять до вживання загальновідомих дефініцій в різних галузях науки, і відповідно, до набуття ними міждисциплінарного характеру. Одним із таких родових понять є категорія «потенціал».

Т.О. Бабан вказує, потенціал (від лат. *potentia* сила, можливість, напруга) – в широкому розумінні означає засоби, запаси, джерела, які є в наявності та які можуть бути використані для досягнення певної мети, здійснення плану, рішення якої-небудь задачі (Baban, 2012, р. 63).

Новий тлумачний словник української мови, слово «потенціал» тлумачить як величину, яка характеризує запас енергії тіла, що перебуває в даній точці силового поля; сукупність усіх наявних засобів, можливостей продуктивних сил і т. д., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері; запас чого-небудь; резерв; приховані здатності сили для якої-небудь діяльності, що можуть бути виявлені за певних умов (New Explanatory Dictionary, 2001, р. 840).

Поняття «потенції» разом з поняттям «акту» є найважливішими у філософії Аристотеля (лат. *actus et potentia* – дійсність та можливість). «Своїм вченням про акт та потенцію Аристотель увів у онтологію принцип розвитку... Суттєвим є співвідношення між актом і потенцією, з одного боку, та формою і матерією, з іншого: згідно Аристотеля, матерія є чиста потенційність, а форма, ейдос, – актуальність (енергія, чи ентелехія) речі... Потенція є спроможність речі бути не тим, чим вона є, в категорії 1) субстанції, 2) якості, 3) кількості, 4) місця, тобто спроможність здійснювати відповідно «рух», чи «процес»: а) виникнення – знищення, б) якісної зміни чи «інаковіння», в) зростання – спаду і г) просторового переміщення (Baban, 2012).

У сучасних дослідженнях українських учених поняття «потенціал» у філософському аспекті також здебільшого подається як «сукупність наявних засобів, можливостей у конкретній сфері» (Vasylenko, Vasylchenko, Galitsky, 2007, р. 223), що, враховуючи напрацювання вчених-філософів, дає підстави визначати його як універсальну та загальну категорію (Dobrik, 2018).

Погодимося з думкою К. В. Ухаль, який під поняттям «потенціал» розуміє інтегральну форму різноманітних можливостей, властивостей, засобів, умов, нереалізованих резервів ..., які за відповідних умов можуть бути використані для досягнення конкретних цілей, тобто перейти від можливості у дійсність (Ukhal, 2011).

Необхідно зауважити, так як поняття «потенціал» і «акт» логічно тісно пов'язані між собою, то у контексті цього, важливим є також з'ясування семантичного значення слова «акт» і відповідно «активність».

Сучасний тлумачний словник української мови інтерпретує слово «акт» як те, що вчинене, здійснене ким-небудь; учинок; вчинок (Yakovleva, Afonskaya, 2010, р. 19).

Слово «активність» як похідне від латинського «*aktivus*», воно означає дію, діяння, вчинок. В англійській мові слово «*activity*» вживається у значенні і діяль-

ності, і активності (Kovtun, 2014, p. 130). Великий тлумачний словник сучасної української мови подає таке визначення: «активність – енергійна діяльність, діяльна участь у чому-небудь» (Large Explanatory Dictionary, 2002, 12).

В такому розумінні активність виявляється як діяльність, під час якої наявні можливості перетворюються в результат. При цьому, Н. Ковтун зазначає, для активності властива довільність, ініціативність та ситуативність. ... а діяльність має цілеспрямований, цілепокладальний характер. Проте, активність в цілому, може мати як цілеспрямований, так і ірраціональний, спонтанний, позбавлений мети характер (Kovtun, 2014).

Отже, на основі аналізу семантики слів «потенціал» і «активність», можливо стверджувати, що змістовно логічну конструкцію «потенціал активності» можливо визначити як інтегральну форму можливостей вчинення дій, застосування засобів, створення умов, залучення нереалізованих резервів, які можуть бути використані для досягнення конкретних цілей.

Звісно, конкретне змістовне наповнення будь-якої логічної конструкції визначається сферою явища, в якій воно виявляється. Відповідно, у міжнародному середовищі потенціал активності як явище являє собою форму можливостей, носієм яких є учасники міжнародних відносин. Оскільки в міжнародному середовищі носієм потенціалу активності є учасники міжнародних відносин, то в загальному сенсі потенціальна активність учасників міжнародних відносин на міжнародній арені є міжнародною. Тому, поняття «потенціал міжнародної активності» можливо визначити як інтегральну форму можливостей вчинення дій учасником міжнародних відносин на міжнародній арені, застосування ним засобів, створення умов, залучення нереалізованих резервів, які можуть бути використані для досягнення конкретних зовнішньополітичних цілей і пріоритетів.

На нашу думку, потенціал міжнародної активності Сполучених Штатів Америки як учасника міжнародних відносин складається із таких складових: економічний потенціал, військовий потенціал, дипломатичний потенціал, технологічний потенціал, гуманітарний потенціал, освітній потенціал.

Економічний потенціал Сполучених Штатів Америки є фундаментальною основою їхнього глобального лідерства та визначальним чинником у формуванні зовнішньополітичних пріоритетів. За даними Світового банку, у 2023 році економіка США становила близько 26,1 % світового номінального ВВП, що є найбільшим показником серед усіх країн (World Bank, 2023). У 2024 році загальний обсяг ВВП сягнув 29,18 трлн дол., зберігши позицію світового економічного лідера. Така частка дозволяє Вашингтону бути ключовим центром прийняття рішень у міжнародних фінансових інституціях, визначати правила глобальної торгівлі та підтримувати статус долара як основної резервної валюти (World Bank, 2023).

Фінансова могутність США проявляється не лише у макроекономічних показниках, а й у здатності формувати глобальні інвестиційні потоки. Американські корпорації забезпечують понад 40 % світових прямих іноземних інвестицій, що створює можливості для політичного впливу на регіональному та глобальному рівнях. Крім того, США активно використовують інструмент санкцій, що ґрунтується на домінуванні долара та контролі над міжнародною фінансовою інфраструктурою SWIFT, американські банки та фондові ринки. Економічні санкції проти росії, ірану та Китаю стали одним із провідних інструментів сучасної зовнішньої

політики Вашингтона, що свідчить про прямий зв'язок економічного потенціалу з політичними пріоритетами (Keohane, 1984; Morgenthau, 2006).

Суттєвою перевагою є й роль США у світовій торгівлі. Американський ринок залишається одним із найбільш привабливих для експортерів, а торговельна політика Вашингтона безпосередньо впливає на економічну стабільність інших країн. Показово, що у 2022–2023 рр. частка США у світовій торгівлі товарами становила близько 11 %, а у торгівлі послугами понад 14 % (World Bank, 2023). Цей вплив дозволяє країні диктувати умови двосторонніх і багатосторонніх угод, а також формувати стандарти у стратегічних галузях від енергетики до високих технологій.

Сила економіки США визначає можливість фінансувати глобальні військові та дипломатичні ініціативи. Саме завдяки величезному ВВП та бюджетним надходженням Вашингтон може витратити понад 900 млрд дол. щороку на оборону, фінансувати міжнародні гуманітарні програми та реалізовувати масштабні інфраструктурні проекти за кордоном (SIPRI, 2024; USAFacts, 2023). Іншими словами, економічна база безпосередньо перетворюється на військову й дипломатичну спроможність.

Водночас американська економіка є джерелом внутрішньої політичної стабільності. Сильна фінансова система дозволяє державі витримувати кризи, як-от пандемію COVID-19 чи енергетичні виклики 2022–2023 рр., та зберігати провідні позиції у глобальній конкуренції. Це пояснює, чому економічна міць є не лише інструментом, але й передумовою довгострокової стратегії США у світі (Campbell & Ratner, 2018; Nye, 2004).

Для наочності наведемо порівняльні показники (табл. 1) (World Bank, 2023; Campbell & Ratner, 2018).

Ці дані демонструють: США не завжди є абсолютним лідером у кожному окремому сегменті, наприклад, Китай перевищує за обсягами торгівлі товарами, ЄС за торгівлею послугами, проте саме у сукупності економічних показників Вашингтон має унікальну перевагу. Це і визначає їхню здатність виступати «правилотворцем» у світовій економіці (Keohane, 1984; Campbell & Ratner, 2018).

Отже, економічний потенціал США є не лише базою для внутрішнього розвитку, а й головним чинником формування зовнішньополітичних пріоритетів. Саме економічна міць дозволяє Сполученим Штатам утримувати військову присутність у світі, проводити політику санкційного тиску, підтримувати союзників і реагувати на глобальні виклики. Таким чином, економіка виступає «ядром сили», яке забезпечує Вашингтону унікальне становище у міжнародній системі (Nye, 2004; Mearsheimer, 2001).

Військовий потенціал Сполучених Штатів Америки є одним із ключових чинників, що визначають їхню провідну роль у сучасній системі міжнародних відносин. Масштаби американських оборонних витрат, технологічні інновації, а також

Таблиця 1

Порівняльні показники США, Китай, ЄС

Показник (2023–2024)	США	Китай	ЄС (разом)
Частка у світовому ВВП	~26,1 %	~17,5 %	~18 %
Номінальний ВВП	\$29,18 трлн	\$18,5 трлн	\$19,6 трлн
Частка у світовій торгівлі товарами	~11 %	~15 %	~14 %
Частка у світовій торгівлі послугами	~14 %	~6 %	~20 %
Частка глобальних інвестицій	~40 %	~25 %	~22 %

глобальна мережа військових баз формують основу для здійснення Вашингтоном політики глобальної присутності та гарантування безпеки.

За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру, у 2023 році витрати США на оборону склали приблизно 916 млрд дол., що становить майже 40 % усіх світових військових витрат (SIPRI, 2024). Це більше, ніж разом витрачають Китай, росія, Індія, Велика Британія та Німеччина. У 2024 році, за різними оцінками, бюджет досяг 997 млрд дол., що відповідає близько 3,4 % ВВП США (USAFacts, 2023; SIPRI, 2024). Такий рівень фінансування свідчить про системний характер пріоритетів американської політики: оборона є базовою сферою, яка стабільно отримує понад десяту частину всього федерального бюджету.

Порівняльна динаміка військових витрат демонструє стійке зростання (табл. 2).

Ці показники свідчать, що США не лише зберігають пріоритетність оборонної сфери, але й поступово збільшують інвестиції, адаптуючи їх під виклики XXI століття від гібридних конфліктів до кіберзагроз.

Однак військовий потенціал США визначається не лише бюджетом. Унікальною особливістю є глобальна мережа закордонних баз: за різними оцінками, Сполучені Штати утримують від 750 до 877 військових об'єктів у понад 80 країнах світу (Mearsheimer, 2001). Це створює логістичну і стратегічну перевагу, дозволяє оперативно розгорнути сили у будь-якому регіоні світу та забезпечує союзників відчутною безпековою парасолькою. Наприклад, у Європі важливими є бази у Німеччині, Польщі та Італії, тоді як в Азії ключове значення мають військові контингенти у Японії, Південній Кореї та на Філіппінах.

Технологічний вимір американської військової могутності не менш важливий. США інвестують значні ресурси у розвиток високотехнологічного озброєння: системи протиракетної оборони, гіперзвукові ракети, безпілотні системи, штучний інтелект для аналізу та управління бойовими діями, а також космічні програми. Лише у 2023 році на дослідження та розробки у військовій сфері було виділено понад 130 млрд дол., що перевищує оборонні бюджети більшості країн світу (SIPRI, 2024).

Військова сила США має безпосередній вплив на формування зовнішньополітичних пріоритетів. У Європі вона забезпечує стримування росії та підтримку України; в Індо-Тихоокеанському регіоні балансування зростаючого впливу Китаю, на Близькому Сході гарантування енергетичної стабільності та захист союзників, зокрема Ізраїлю. Завдяки поєднанню глобальної військової присутності та технологічного домінування США залишаються головним «архітектором безпеки» у сучасному світі (Wilson, 2008).

Таким чином, військовий потенціал Сполучених Штатів є не лише засобом оборони, але й важливим інструментом зовнішньої політики. Він дозволяє країні

Таблиця 2

Порівняльна динаміка військових витрат

Рік	Військовий бюджет США (млрд \$)	% федерального бюджету	% ВВП
2022	~838	~12,7 %	–
2023	~905–916	~13,7 %	–
2024	~997	~13,0 %	3,4 %
2025 (пл.)	~962	~13,7 %	–

Джерело: (SIPRI, 2024; USAFacts, 2023)

реалізовувати стратегічні цілі, підтримувати глобальний порядок і залишатися єдиною державою, здатною проектувати силу на будь-який континент.

Дипломатичний потенціал Сполучених Штатів є одним із головних інструментів реалізації їхньої зовнішньої політики. США володіють найбільшою у світі мережею дипломатичних представництв та системою союзів, що дозволяє їм не лише реагувати на міжнародні виклики, але й активно формувати світовий порядок. За даними Державного департаменту США, у 2024 році країна мала майже 190 посольств і консульств, а також понад 270 дипломатичних установ різного рівня у різних країнах світу (US Department of State, 2024). Така розгалужена присутність дає можливість Вашингтону оперативно впливати на політичні процеси у глобальному масштабі.

Ключовою складовою дипломатичного потенціалу США є провідна роль у міжнародних організаціях. США були співзасновником і залишаються провідним членом таких структур, як ООН, НАТО, МВФ, Світовий банк, СОТ, G7 і G20. Їхні фінансові та політичні внески забезпечують вирішальний голос у цих інституціях, а це означає, що саме Вашингтон часто задає порядок денний глобальних дискусій (Keohane, 1984). Особливо показовою є роль у НАТО, де Сполучені Штати фінансують понад 16 % загального бюджету альянсу, водночас забезпечуючи левову частку військової потужності та стратегічного командування.

Система союзів і партнерств США є унікальною. У Європі це, насамперед, альянс НАТО та двосторонні відносини з Великою Британією, Польщею, Німеччиною; в Азії – стратегічні союзи з Японією, Південною Кореєю, Австралією та Філіппінами. У Латинській Америці важливим інструментом залишається Організація американських держав (ОАД), яка виступає майданчиком для координації політики в регіоні. На Близькому Сході США підтримують особливі відносини з Ізраїлем, Саудівською Аравією, Катаром. Усі ці альянси створюють ефект «дипломатичного мультиплікатора»: можливості США значно перевищують їхні власні ресурси, оскільки до них додається потенціал союзників (Nye, 2004).

Як свідчать дані, США не мають абсолютної переваги за кількістю дипломатичних місій, однак саме їхні союзи й альянси забезпечують реальну ефективність міжнародного впливу. У випадку з ЄС дипломатичний потенціал розподілений між державами-членами, а Китай хоча й розбудовує активну дипломатичну присутність, проте обмежений у сфері військово-політичних альянсів.

Американська дипломатія активно поєднує традиційні канали з новими інструментами, як-от цифрова дипломатія, комунікація через соціальні мережі, використання міжнародних освітніх програм та обмінів. Водночас дипломатичний потенціал має і «жорсткіший» вимір через механізми санкційних режимів, де саме США виступають головним ініціатором коаліційного тиску на країни-порушники. Приклади санкцій проти росії у зв'язку з війною проти України, обмеження проти Ірану та Північної Кореї, торговельні обмеження щодо Китаю у сфері високих технологій.

Для порівняння варто розглянути статистичні показники дипломатичної присутності (табл. 3) (US Department of State, 2024; Campbell & Ratner, 2018).

Таким чином, дипломатичний потенціал США базується на поєднанні трьох головних складових: глобальної мережі представництв, інституційного впливу через міжнародні організації та системи союзів і партнерств. Це дозволяє Вашингтону не лише реалізовувати власні інтереси, а й виступати центром координації колективних дій у кризових ситуаціях. Прикладом є створення антикремлівської коаліції у 2022–2024 рр., коли саме дипломатичні ресурси США стали вирішаль-

Таблиця 3

Порівняння статистичних показників дипломатичної присутності

Показник (2024)	США	Китай	ЄС (разом)
Кількість посольств і консульств	~190	~175	~145
Представництва в міжнародних організаціях	Практично у всіх ключових	Значне, але обмежене у військових	Сильне, але розподілене між країнами
Система союзів та альянсів	NATO, G7, G20, AUKUS, QUAD	ШОС, BRICS	NATO (через держави-члени), ЄС

ними для мобілізації підтримки України та зміцнення європейської безпеки (US Department of State, 2024; USAID, 2023).

Гуманітарний потенціал і «м'яка сила» є однією з найбільш характерних складових міжнародної активності Сполучених Штатів Америки. На відміну від економічних чи військових ресурсів, які передбачають прямий вплив, «м'яка сила» діє опосередковано через привабливість культури, цінностей та соціальних моделей, здатних формувати позитивний імідж країни. США історично досягли значних успіхів у цій сфері, перетворивши власний гуманітарний потенціал на стратегічний інструмент зовнішньої політики.

Найбільш очевидно американський культурний вплив проявляється у сфері медіа та аудіовізуальної продукції. Голлівудська кіноіндустрія, масова музика, література, телебачення і глобальні соціальні мережі створюють інформаційне середовище, яке формує уявлення про спосіб життя, свободи й цінності Сполучених Штатів. За даними UNESCO, США посідають перше місце у світі за експортом культурної продукції, що щороку приносить понад 60 млрд дол. доходу. Таким чином, культурна індустрія перетворюється не лише на джерело прибутків, а й на ефективний механізм поширення впливу (UNESCO, 2023).

Освітній вимір є ще одним вагомим чинником гуманітарної присутності США. Країна приваблює найбільшу кількість іноземних студентів серед розвинених держав: у 2023 році у США навчалось понад 948 тис. іноземних громадян, і цей показник поступається лише Великій Британії. Програми академічних обмінів, зокрема Fulbright, International Visitor Leadership Program, а також стипендії від провідних університетів сприяють формуванню глобальних еліт, які часто залишаються прихильними до американських підходів і цінностей. Фактично, освіта перетворюється на дипломатичний інструмент, що створює довгострокові соціальні й політичні зв'язки (Nye, 2004).

Гуманітарна допомога посідає центральне місце у стратегії «м'якої сили» США. За даними USAID, Сполучені Штати виділили понад 55 млрд дол. на офіційну допомогу розвитку, що становить приблизно 23 % усіх глобальних видатків у цій сфері. Програми американської допомоги охоплюють найрізноманітніші сфери від ліквідації наслідків стихійних лих до боротьби з бідністю та епідеміями. Наприклад, у рамках глобальної боротьби з COVID-19 США стали найбільшим донором вакцин для країн Африки й Південної Азії. Це свідчить про те, що гуманітарна допомога використовується як інструмент підвищення довіри до США та водночас, як елемент зовнішньополітичного впливу (USAID, 2023).

Окрему роль відіграє символіка «американської мрії» уявлення про країну можливостей, інновацій та демократичних свобод. Хоча у самих США ця ідея зазнає критики через соціальні розшарування, на міжнародному рівні вона залишається одним із головних чинників привабливості американської моделі. Країни, що прагнуть модернізації, часто сприймають американську систему як орієнтир у сфері економічних реформ, розвитку науки та інновацій.

Таким чином, «м'яка сила» США забезпечує створення сприятливого середовища для реалізації зовнішньополітичних цілей. Вона доповнює економічний і військовий потенціал, надаючи Вашингтону можливість легітимізувати свої дії на міжнародній арені. Культурна експансія, міжнародна освіта, гуманітарна допомога й образ країни можливостей формують стійкий позитивний імідж, який зміцнює позиції США навіть у тих регіонах, де їхні економічні чи військові ресурси обмежені. У глобальній конкуренції з Китаєм і Росією саме «м'яка сила» є тією сферою, де Вашингтон зберігає суттєву й довгострокову перевагу.

Технологічний потенціал Сполучених Штатів Америки сьогодні виступає одним з найважливіших елементів їхньої міжнародної активності та визначальним фактором зовнішньополітичних пріоритетів. У XXI столітті економічні й військові ресурси все більше залежать від рівня інноваційного розвитку, а технології стають новим виміром глобальної конкуренції. США, які тривалий час були світовим лідером у наукових дослідженнях та інноваціях, прагнуть зберегти цей статус, адже від нього безпосередньо залежить їхня здатність утримувати гегемонію в міжнародній системі (Huntington, 1996).

У рейтингу Global Innovation Index 2023 року США посіли 3-тє місце серед найбільш інноваційних економік світу, поступившись лише Швейцарії та Швеції. Витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) у США перевищили 700 млрд дол., що становить приблизно 3,5 % від ВВП країни. Водночас, близько 60 % усіх глобальних інвестицій у сферу високих технологій припадають саме на американські компанії. Це створює стратегічний ресурс для зовнішньої політики, оскільки контроль над технологічними стандартами фактично означає контроль над економічними і політичними процесами в інших державах (Stanford Institute, 2024).

У сфері штучного інтелекту США залишаються світовим лідером. За даними Stanford AI Index, американські компанії профінансували понад 109 млрд дол. у розробку систем ШІ, що у 12 разів перевищує китайські інвестиції (близько 9,3 млрд дол.) (Stanford Institute, 2024). Саме у США створено найбільшу кількість провідних моделей штучного інтелекту 40 проти 15 у Китаї та 12 у ЄС. Оцінка їхньої ефективності у міжнародних бенчмарках, зокрема LMSYS Chatbot Arena, підтверджує якісну перевагу американських розробок. Це дозволяє Вашингтону використовувати ШІ не лише як економічний ресурс, але й як інструмент стратегічної політики, зокрема у сфері кібербезпеки, оборони та інформаційного впливу.

Кіберпростір став ще одним критично важливим напрямом міжнародної конкуренції. За даними CISA, федеральний уряд США виділив понад 13 млрд дол. на кіберзахист критичної інфраструктури (CISA, 2023). Співпраця зі стратегічними партнерами ЄС, Японією, Австралією у сфері кібербезпеки дозволяє створювати колективні механізми протидії кібератакам, насамперед з боку Китаю та росії. Американські IT-гіганти Microsoft, Amazon, Google контролюють основні сегменти глобальних хмарних сервісів, що забезпечує не лише комерційний вплив, а й можливість встановлювати стандарти кіберзахисту.

Не менш важливим залишається космічний напрям. США домінують у сфері космічних інновацій: NASA реалізує масштабні програми співпраці з Європейським космічним агентством, а приватна компанія SpaceX здійснює понад 60 % світових комерційних запусків. У 2022–2024 роках частка США у глобальних космічних інвестиціях перевищувала 55 %, що підтверджує стратегічну перевагу країни у сфері супутникових технологій, оборонних систем і комерційного освоєння космосу. Це напряму впливає на зовнішню політику, адже контроль над космічною інфраструктурою визначає і можливості у сфері розвідки, і здатність реагувати на кризові ситуації (NASA, 2024; SpaceX, 2024).

Для наочності порівнюємо ключові показники технологічного потенціалу США з їхніми головними конкурентами (табл. 4) (Stanford Institute, 2024; NASA, 2024; SpaceX, 2024):

Як видно з таблиці, США демонструють системну перевагу в більшості ключових сфер технологічного розвитку. Китай швидко наздоганяє у сфері інновацій, однак відставання за інвестиціями та якістю моделей ШІ залишається відчутним. Європейський Союз зберігає сильні позиції у науковій сфері, проте поступається за обсягом фінансування і швидкістю комерціалізації технологій.

Таким чином, технологічний потенціал США є не лише сферою економічного розвитку, але й стратегічним інструментом зовнішньої політики. Він визначає характер глобальної конкуренції, впливає на формування нових альянсів і визначає регіональні пріоритети. У найближчі роки саме інновації у сферах штучного інтелекту, кібербезпеки та космосу будуть основою для збереження американського лідерства і формування нового світового порядку.

Міжнародний потенціал США визначає характер і спрямованість їхньої зовнішньої політики у різних регіонах світу. Взаємодія економічних, військових, дипломатичних, гуманітарних і технологічних ресурсів трансформується у конкретні пріоритети, які відображають як глобальні інтереси Вашингтона, так і специфіку окремих регіонів.

В Європі ключовим завданням США залишається стримування росії та забезпечення безпеки союзників у рамках НАТО. Після початку повномасштабної агресії РФ проти України у 2022 році Сполучені Штати стали головним донором військової та фінансової допомоги Києву, виділивши понад 70 млрд дол. у 2022–2024 роках (US Department of State, 2024). Паралельно зростає американська військова присутність у Польщі, країнах Балтії, Румунії. Важливим інструментом стає і економічна співпраця: Вашингтон зміцнює позиції на енергетичному ринку ЄС, постачаючи скраплений природний газ, що дозволило суттєво знизити залежність Європи від російських енергоносіїв. Таким чином,

Таблиця 4

Ключові показники технологічного потенціалу США з їхніми головними конкурентами

Показник (2024)	США	Китай	ЄС
Інвестиції у ШІ (млрд \$)	109,1	9,3	~7,5
Кількість провідних ШІ-моделей	40	15	12
Частка глобальних інноваційних інвестицій	~35 %	~25 %	~20 %
Космічні інвестиції (% світових)	~55 %	~20 %	~15 %

економічний і військовий потенціал США інтегрується у пріоритет забезпечення безпеки європейського простору.

У Азії та Індо-Тихоокеанському регіоні зовнішньополітичні пріоритети США визначаються конкуренцією з Китаєм. Вашингтон розширює альянси QUAD з Індією, Японією та Австралією; AUKUS з Великою Британією та Австралією, поглиблює військову присутність у Південній Кореї, Японії та на Філіппінах (US Department of State, 2024). Економічно США просувають Індо-Тихоокеанську економічну структуру (IPEF) як альтернативу китайській ініціативі «Один пояс, один шлях». Технологічний потенціал у сфері ШІ та кібербезпеки також використовується для формування стратегічної переваги у регіоні. Таким чином, головним завданням стає стримування Китаю і забезпечення збереження американського впливу на ключових ринках та у сфері безпеки (CISA, 2023).

Ближній Схід традиційно залишається одним з найважливіших напрямів американської зовнішньої політики. Тут реалізуються одразу кілька пріоритетів: підтримка стратегічного союзу з Ізраїлем щорічна військова допомога понад 3,8 млрд дол., збереження партнерства з Саудівською Аравією та Катаром, утримання військових баз у країнах Перської затоки (Morgenthau, 2006; US Department of State, 2024). США концентрують зусилля на контролі над безпековими ризиками, пов'язаними з Іраном, та на гарантуванні стабільності постачання енергоресурсів на світові ринки. Військова присутність тут тісно переплітається з економічними інтересами, а дипломатія зосереджується на підтриманні балансу між союзниками, що конкурують між собою.

У Латинській Америці США традиційно зберігають позицію головного зовнішньополітичного гравця, однак їхній вплив поступово знижується через зростання китайської економічної присутності. Пріоритети Вашингтона полягають у протидії нелегальній міграції, боротьбі з наркокартелями, підтримці демократичних урядів та розвитку економічної співпраці в межах угоди USMCA з Канадою і Мексикою. Водночас Китай активно інвестує у регіональні інфраструктурні проекти, що створює для США нові виклики. Саме тут американська «м'яка сила» і програми гуманітарної допомоги набувають особливої ваги, компенсуючи скорочення відносної економічної частки США.

Африка перетворюється на новий регіональний пріоритет унаслідок активізації Китаю та Росії. США зосереджуються на точкових стратегіях: розвиток енергетики, інвестиції у відновлювані ресурси, підтримка безпеки у регіоні Сахелю, а також боротьба з голодом і епідеміями. За підтримки USAID та AFRICOM США зберігають вплив у ключових державах, таких як ПАР, Нігерія, Kenія та Ефіопія. Проте американський потенціал тут поступається китайському за масштабами інвестицій, тому Вашингтон використовує поєднання гуманітарних програм і військової співпраці для збереження стратегічної присутності (USAID, 2023; Nye, 2004).

Узагальнити регіональні пріоритети США допомагає таблиця (табл. 5) (Campbell & Ratner, 2018; US Department of State, 2024; USAID, 2023).

Таким чином, регіональні пріоритети США є безпосереднім відображенням потенціалу їхньої міжнародної активності. У Європі ключовим фактором виступає військово-економічна міць, в Азії технологічна і військова перевага, на Близькому Сході військово-енергетичний баланс, у Латинській Америці дипломатія та економічні угоди, в Африці гуманітарні програми й безпекові ініціативи. У сукупності ці підходи підтверджують, що глобальний вплив США базується на здатності інтегрувати всі складові свого потенціалу у конкретні стратегічні дії в різних регіонах світу.

Таблиця 5

Узагальнені регіональні пріоритети США

Регіон	Ключові пріоритети США	Основні інструменти реалізації
Європа	Стимування Росії, підтримка України, зміцнення НАТО	Військова допомога, санкції, LNG-постачання
Азія	Стимування Китаю, збереження технологічної переваги	QUAD, AUKUS, IPEF, військові бази
Близький Схід	Енергетична стабільність, союз з Ізраїлем, контроль Ірану	Військові бази, угоди про безпеку, фінансова допомога
Латинська Америка	Міграція, наркокартелі, збереження впливу	Економічні угоди (USMCA), співпраця у сфері безпеки
Африка	Конкуренція з КНР і РФ, розвиток енергетики, безпека	USAID, AFRICOM, інвестиційні проекти

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Поставлені у статті завдання дозволили зробити такі узагальнення:

1. Поняття «потенціал міжнародної активності» можливо визначити як інтегральну форму можливостей вчинення дій учасником міжнародних відносин на міжнародній арені, застосування ним засобів, створення умов, залучення не-реалізованих резервів, які можуть бути використані для досягнення конкретних зовнішньополітичних цілей і пріоритетів.

2. Визначення змісту поняття «потенціал міжнародної активності» показало, що його складовими є економічний, військовий, дипломатичний, гуманітарний та технологічний потенціали, які інтегруються у зовнішньополітичну стратегію США.

3. Аналіз економічного, військового, дипломатичного, гуманітарного й технологічного потенціалу США засвідчив, що країна зберігає домінуючі позиції майже в усіх ключових сферах глобального розвитку, використовуючи їх як базу для політичного впливу.

4. Характеристика зовнішньополітичних пріоритетів у регіонах світу продемонструвала, що США адаптують свій потенціал залежно від специфіки: у Європі військова допомога та стимування росії, в Азії конкуренція з Китаєм, на Близькому Сході енергетична стабільність та контроль Ірану, у Латинській Америці боротьба з міграцією й наркокартелями, в Африці поєднання гуманітарних програм і безпекових ініціатив.

5. Порівняльний аналіз між наявним потенціалом і практичною реалізацією зовнішньополітичних стратегій засвідчив відповідність ресурсної бази США їхнім міжнародним діям, а також залежність зовнішньої політики від можливостей у сфері економіки, технологій та оборони.

6. Виявлені тенденції та перспективи свідчать, що у найближчому десятилітті США збережуть глобальне лідерство, однак будуть змушені постійно адаптуватися до викликів з боку Китаю та інших центрів сили. Саме технологічний розвиток і здатність інтегрувати «жорстку» і «м'яку» силу визначатимуть ефективність міжнародної політики Вашингтона.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень формування зовнішньополітичних пріоритетів США є: аналіз впливу нових викликів (зміна

клімату; кіберзлочинність; тероризм; пандемії; енергетична безпека) на обрання майбутніми адміністраціями зовнішньополітичних пріоритетів США, і відповідно, моделювання майбутніх сценаріїв розвитку міжнародної активності США на міжнародній арені. Тому, означена тема має високий науковий потенціал.

Новизна дослідження. В процесі з'ясування потенційних можливостей міжнародної активності США у формуванні зовнішньополітичних пріоритетів США вперше було запропоновано визначення змісту поняття «потенціал міжнародної активності»; означено особливості основних зовнішньополітичних пріоритетів США у різних регіонах світу та з'ясовано їх залежність від стану ресурсного базису держави. Набули подальшого розвитку виявлення тенденцій та перспектив впливу міжнародної активності США на трансформацію глобальної системи міжнародних відносин у середньостроковій перспективі.

References [Список використаної літератури]

- Baban, T. O. (2012). Application of the category “potential” in modern economic research. *Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Agriculture*, 127 “Economic Sciences”, 62–68 [in Ukrainian]. [Бабан Т. О. Застосування категорії «потенціал» у сучасних економічних дослідженнях. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства*. 2012. Вип. 127 «Економічні науки». С. 62–68. URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/d23096dc-7dff-4b9b-97cc-53949929421b/content>]
- Campbell, K., & Ratner, E. (2018). The China Reckoning: How Beijing Defied American Expectations. *Foreign Affairs*, 97(2), 60–70 [in English]. [Campbell K., Ratner E. The China Reckoning: How Beijing Defied American Expectations. *Foreign Affairs*. 2018. Vol. 97. No. 2. P. 60–70.]
- CISA. (2023). *Cybersecurity and Infrastructure Security Agency Annual Report 2023*. U.S. Department of Homeland Security [in English]. [CISA. *Cybersecurity and Infrastructure Security Agency Annual Report 2023*. U.S. Department of Homeland Security. 2023. URL: <https://www.cisa.gov/resources-tools/resources/annual-report> (дата звернення: 17.08.2025).]
- Dobrik, L. O. (2018). The origin of the concept of “potential” as a basic economic category of the socio-economic potential of the region. *Economy and Society*, 19, 746–755 [in Ukrainian]. [Добрик Л.О. Генеза поняття «потенціал» як базової економічної категорії соціально – економічного потенціалу регіону. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 746–755. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-114>].
- Dudko, I. D. (2023). Foreign policy course of D. Trump in the conditions of formation of a new world order. *Political life*, 1, 62–68 [in Ukrainian]. [Дудко І. Д. Зовнішньополітичний курс Д. Трампа в умовах формування нового світопорядку. *Політичне життя*. 2023. № 1. С. 62–68. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.8>].
- Farapanov, V. (2024). American foreign aid as a component of US foreign policy since 1945. Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. *Political Science and Public Administration*, 2(74), 91–95 [in Ukrainian]. [Фарапанов В. Американська зовнішня допомога як компонент зовнішньої політики США з 1945р. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. *Політичні науки та публічне управління*. 2024. Вип. 2. № 74. С. 91–95. DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-2\(74\)-14](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-2(74)-14)]
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster [in English]. [Huntington S. P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster, 1996. 367 p.]
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press [in English]. [Keohane R. O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press, 1984. 290 p. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781400820269>].
- Kovtun, N. (2014). On the problem of defining the concept of “social activity”. *Ukrainian Polish Studies*, 11. Historical and Philosophical Research, 129–137 [in Ukrainian]. [Ковтун Н. До проблеми визначення поняття «соціальна активність». *Українська полоністика*. 2014. Вип. 11. Історико-філософське дослідження. С. 129–137. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/18718/1/18.pdf>]
- Lakishyk, D. M. (2025). Foreign policy strategies of the USA, EU states and NATO: definition of the main criteria. *Problems of world history*, 1 (29), 113–135 [in Ukrainian]. [Лакішик Д. М. Зовнішньополітичні стратегії США, держав ЄС і НАТО: визначення основних критеріїв. *Проблеми всесвітньої історії*. 2025. Вип. 1 (29). С. 113–135. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-29-6>].

- Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language* [compiled by V. Busel]. (2002). Kyiv: Irpin VTF "Perun" [in Ukrainian]. [Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. В. Бусел]. Київ: Ірпін'я ВТФ "Перун", 2002. 1440 с.]
- Lipkan, V. (2025). Foreign policy content of strategic partnership: on the example of Ukraine and the USA. *Bulletin of Lviv University: Series of philosophical – political science studies*, 58, 323–333 [in Ukrainian]. [Ліпкан В. Зовнішньополітичний зміст стратегічного партнерства: на прикладі України та США. *Вісник Львівського університету: Серія філософ. – політолог. студії*. 2025. Вип. 58. С. 323–333. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.58.40>.]
- Marchenko, I. S. (2025). Vectors of US foreign policy under Trumpism: changing strategic priorities. *Politicus*, 3, 181–187 [in Ukrainian]. [Марченко І. С. Вектори зовнішньої політики США в умовах трампізму: зміна стратегічних пріоритетів. *Політик*. 2025. Вип. 3. С. 181–187. URL: https://politicus.od.ua/3_2025/30.pdf.]
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton & Company [in English]. [Mearsheimer J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton & Company, 2001. 555 p.]
- Morgenthau, H. J. (2006). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. 7th ed. New York: McGraw-Hill [in English]. [Morgenthau H. J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. 7th ed. New York: McGraw-Hill, 2006. 752 p.]
- NASA. (2024). *NASA Strategic Plan 2022–2026*. National Aeronautics and Space Administration [in English]. [NASA. *NASA Strategic Plan 2022–2026*. National Aeronautics and Space Administration. 2024. URL: <https://www.nasa.gov/strategicplan> (дата звернення: 18.08.2025).]
- New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language*. (2001). Vol. 2. K – P. Kyiv: Akonit [in Ukrainian]. [Новий тлумачний словник української мови. Т. 2. К – П. Київ: Аконті, 2001. 926 с.]
- Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs [in English]. [Nye, J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004. 191 p.]
- SIPRI. (2024). *Trends in World Military Expenditure 2023*. Stockholm International Peace Research Institute [in English]. [SIPRI. *Trends in World Military Expenditure 2023*. Stockholm International Peace Research Institute. 2024. URL: <https://sipri.org/publications/2024/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2023> (дата звернення: 18.08.2025).]
- SpaceX. (2024). *SpaceX Launch Statistics and Commercial Spaceflight Data* [in English]. [SpaceX. *SpaceX Launch Statistics and Commercial Spaceflight Data*. 2024. URL: <https://www.spacex.com/launches/> (дата звернення: 18.08.2025).]
- Stanford Institute for Human-Centered Artificial Intelligence. (2024). *AI Index Report 2024*. Stanford University [in English]. [Stanford Institute for Human-Centered Artificial Intelligence. *AI Index Report 2024*. Stanford University, 2024. URL: <https://aiindex.stanford.edu/report/> (дата звернення: 18.08.2025).]
- Tikhonenko, I.V. (2023). Ukraine in the US foreign policy strategy under the administration of J. Biden: a conceptual dimension. *Political Life*, 1, 74–81 [in Ukrainian]. [Тихоненко І.В. Україна в зовнішньополітичній стратегії США за адміністрації Д.Ж. Байдена: концептуальний вимір. *Політичне життя*. 2023. № 1. С. 74–81. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.10>.]
- Todorov, I., Todorova, N. (2025). The first 100 days of Trump's second term: US foreign policy and the dynamics of the Russian-Ukrainian war. *Collection of scientific papers*, 1(34), 21–32 [in Ukrainian]. [Тодоров І., Тодорова Н. Перші 100 днів другої каденції Трампа: зовнішня політика США та динаміка російсько-української війни. *Збірник наукових праць*. 2025. Вип. 1. № 34. С. 21–32. DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.1\(34\).21-32](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2025.1(34).21-32).]
- Ukhal, K. V. (2011). Basic approaches to the study of the concept of "territory potential". *Regional problems of Ukraine: geographical analysis and search for solutions: collection of scientific works*. Kherson: PP Vyshemirsky [in Ukrainian]. [Ухаль К.В. Основні підходи до дослідження поняття «потенціал території». *Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення*: зб. наук. пр. Херсон: ПП Вишемирський, 2011. 408 с.]
- UNESCO. (2023). *Global Report on Cultural and Creative Industries*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [in English]. [UNESCO. *Global Report on Cultural and Creative Industries*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2023. URL: <https://www.unesco.org/en/culture/creative-industries> (дата звернення: 18.08.2025).]
- US Department of State. (2024). *U.S. Diplomatic Missions Worldwide* [in English]. [US Department of State. *U.S. Diplomatic Missions Worldwide*. 2024. URL: <https://www.state.gov> (дата звернення: 19.08.2025).]
- USAFacts. (2023). *U.S. Military Spending: Defense Budget Data* [in English]. [USAFacts. *U.S. Military Spending: Defense Budget Data*. 2023. URL: <https://usafacts.org/articles/how-much-does-the-us-spend-on-defense/> (дата звернення: 17.08.2025).]
- USAID. (2023). *Foreign Aid Explorer: United States Foreign Assistance*. U.S. Agency for International Development [in English]. [USAID. *Foreign Aid Explorer: United States Foreign Assistance*. U.S. Agency for International Development. 2023. URL: <https://explorer.usaid.gov> (дата звернення: 17.08.2025).]

- Vasylenko, P. M., Vasylenko, V. S., Galitsky, V. M. (2007). *Dictionary-reference book of the social worker: a teaching aid*. Kyiv: IPKDSZU [in Ukrainian]. [Василенко П. М., Васильченко В. С., Галицький В. М. *Словник-довідник соціального працівника: навч. посіб.* Київ: ІПКДСЗУ, 2007. 322 с.]
- Wilson, E. J. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 110-124 [in English]. [Wilson E. J. Hard Power, Soft Power, Smart Power. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2008. Vol. 616. No. 1. P. 110-124. <https://doi.org/10.1177/0002716207312618>.]
- World Bank. (2023). *GDP (current US\$) – United States* [in English]. [World Bank. *GDP (current US\$) – United States*. 2023. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=US> (дата звернення: 15.08.2025).]
- Yakovleva, A. M., Afonskaya, T. M. (2010). *Modern Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language*. Kharkiv: TORSING PLUS, [in Ukrainian]. [Яковлева А. М., Афонская Т. М. *Сучасний тлумачний словник української мови*. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2010. 672с.]

Kadolonok I. V.

Department of International Relations
Oles Honchar Dnipro National University
Nauky Ave., 72, Dnipro, 49045, Ukraine

THE POTENTIAL OF U.S. INTERNATIONAL ACTIVITY AS A FACTOR IN SHAPING ITS FOREIGN POLICY PRIORITIES

Summary

This article explores how the United States' extensive global capabilities shape its foreign policy priorities. The subject of analysis is the USA's «potential for international engagement», encompassing the nation's economic, military, diplomatic, and technological resources. We conduct a detailed review of existing scholarly works, publications, and statistical data illustrating the USA's role as a world leader and its response to emerging challenges. In particular, we consider the U.S. share of the global economy around 26% of world GDP, its defense budget USD 916 billion in 2023, the world's largest, and its global network of military bases 128 overseas bases in 49 countries. We systematize U.S. foreign policy priorities based on public opinion surveys focusing on counterterrorism, non-proliferation, energy security, allied support, etc. and official strategic documents. The study demonstrates that amid a transforming world order and intensifying competition with China and Russia, the US – as a powerful «global policeman» – maintains priorities aimed at preserving leadership in traditional military and diplomatic domains while increasing its role in emerging technological, informational fields. It finds that the high level of international engagement imposes a distinctive «footprint» on U.S. foreign policy: on one hand, there are growing demands especially among Republicans for burden-sharing of global security by allies; on the other hand, the U.S. upholds global responsibilities in security and economy. The methods include theoretical-analytical review, comparative analysis of statistical data, and expert assessments. The results indicate that the U.S. potential for international engagement correlates directly with its foreign policy priorities, which are predominantly centered on securing national security, economic prosperity, and countering global threats.

Key words: international engagement potential, foreign policy, U.S. priorities, global security, technological race.

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Мірінчик Б. В.

аспірант,
кафедра політології та міжнародних відносин,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна
E-mail: bohdan.mirinchuk.asp.2025@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3479-0941>

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА
У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ**

У статті здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз трансформації концептуальних засад глобального лідерства в архітектурі сучасних міжнародних відносин. Метою дослідження є теоретичне переосмислення природи лідерського потенціалу в умовах переходу до поліцентричного світопорядку, виявлення інноваційних детермінант сили та обґрунтування авторської класифікації моделей лідерства у сучасному світі. Методологічну основу роботи складає системний підхід, що дозволяє розглядати лідерство як функцію структури міжнародних відносин, а також порівняльно-історичний метод, застосований для вивчення еволюції концепцій від класичного реалізму Г. Моргентау та К. Уолтца до новітніх мережевих та когнітивних моделей. Автор фокусує увагу на розмежуванні категорій лідерство, гегемонія та панування, обґрунтовуючи перехід від статичного статусу наддержави до динамічного процесу управління глобальними процесами. На основі аналізу актуальних звітів World Economic Forum та IISS за 2025 рік доведено, що традиційні воєнно-політичні показники втрачають монополію на утримання статусу лідера, поступаючись параметрам цифрового суверенітету, стратегічного мислення та етичної відповідальності акторів. Конкретизовано науковий результат, який полягає у виявленні механізмів нормативного лідерства на прикладі стратегії Європейського Союзу, що базується на ефекті Брюсселя та здатності встановлювати глобальні стандарти регулювання штучного інтелекту. Наукова новизна дослідження полягає у розробці та теоретичному обґрунтуванні авторської класифікації моделей лідерства за масштабами та функціональною спрямованістю, що дозволяє розмежувати універсальне лідерство як всеохоплюючий вплив та секторальне лідерство як домінування у стратегічних нішах, зокрема в космічній, напівпровідниковій та енергетичній сферах. Резюмовано, що сучасний гегемон – це суб'єкт, який поєднує стратегічну глибину ресурсного потенціалу з гнучкістю та здатністю до формування легітимних правил гри в умовах цифрової трансформації світових процесів.

Ключові слова: глобальне лідерство, ЄС, гегемонія, глобалізм, міжнародна система.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Концептуалізація глобального лідерства в архітектурі сучасних міжнародних відносин переживає чергову трансформацію парадигм сили в умовах поліцентричності. Традиційні підходи до визначення лідерства

© Мірінчик Б. В., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

тривалий час базувалися на постулатах класичного реалізму, де ключовим фундаментом виступала категорія національного інтересу та матеріальної могутності. Ганс Моргентау у своїй фундаментальній праці «Політичні відносини між націями: боротьба за владу і мир» наголошував, що міжнародна політика є не що інше, як боротьба за владу, де лідерство детермінується здатністю держави проектувати свою волю на інших акторів через механізми примусу або стратегічної переваги. У цьому контексті глобальне лідерство розглядається як ієрархічний статус, що забезпечується сукупністю географічних, ресурсних та військових чинників, які дозволяють державі-гегемону встановлювати та підтримувати міжнародний порядок, вигідний для її виживання (Morgenthau, 1948, p. 73).

Актуальність дослідження феномену глобального лідерства у XXI столітті зумовлена безпрецедентною динамікою трансформації світоустрою, що супроводжується розмиванням класичних ієрархій та виникненням нових центрів впливу. У сучасних умовах традиційні механізми домінування, засновані виключно на матеріальній перевазі та військовій потужності, виявляються недостатніми для підтримання стабільного світового порядку. Глобалізація, стрімкий технологічний прогрес та розпад Вестфальської і наступних систем призвели до того, що лідерство перестає бути статичним статусом окремої наддержави, трансформуючись у складний, багатоплановий процес координації зусиль множини акторів. Потреба у переосмисленні природи глобального лідерства диктується системною кризою міжнародних інститутів, посиленням асиметричних загроз та переходом конкуренції великих держав у цифрову та когнітивну площину. В умовах високої невизначеності та плинності світових процесів критично важливим стає вироблення нових теоретичних рамок, які дозволять не лише пояснити поточні зміни, а й спрогнозувати моделі майбутньої взаємодії, де лідерство базуватиметься на здатності до інноваційного передбачення та етичного орієнтування людства (Nynuk, 2024, p. 27).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Теоретичний фундамент дослідження складають фундаментальні праці класиків політичної думки, зокрема Г. Моргентау (Morgenthau, 1948), К. Уолтца (Waltz, 1979) та Р. Гілпіна (Gilpin, 1981), які заклали основи розуміння сили та балансу владних інтересів у міжнародних системах. Процеси трансформації глобального порядку та циклічність лідерства аналізуються крізь призму робіт Дж. Модельскі (Moldeski, 1995), тоді як еволюція від «твердої» до «м'якої» та «розумної» сили розглядається з опорою на концепції Дж. Ная (Nye, 2004) та стратегічні підходи Дж. Пізапії (Pisapia, 2009). Питання нормативного лідерства та інституційної суб'єктності базуються на дослідженнях звітів міжнародних організацій, а також вітчизняних науковців С. Черкасова, А. Омельченка (Cherkasov & Omelchenko, 2024) та В. Манжолі (Manzhola & others, 2010).

Методологічну основу роботи становить системний підхід, що дозволяє розглядати лідерство як функцію структури міжнародних відносин. У роботі використано порівняльно-історичний метод для аналізу еволюції лідерських моделей, метод структурно-функціонального аналізу – для вивчення ролі міжнародної бюрократії та інститутів. Також було застосовано авторський підхід при розробці класифікації глобального лідерства та його складових.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Формулювання цілей статті. Теоретична складова дослідження вибудовується на основі перевірки низки наукових припущень,

що відображають динаміку трансформації критеріїв глобального лідерства у сучасному світі. Зокрема, у статті висунуто такі гіпотези: гіпотеза 1 – у сучасних міжнародних відносинах глобальне лідерство не може бути пояснене лише через класичні показники сили, оскільки визначальними стають технологічні та нормативні можливості актора; гіпотеза 2 – у мультиполярному світі глобальне лідерство трансформується з моделі універсального домінування в модель секторального лідерства, за якого актори домінують у конкретних стратегічних сферах.

Відповідно до висунутих гіпотез, основна мета дослідження полягає у теоретичному переосмисленні концептуальних засад глобального лідерства в умовах трансформації сучасного світового порядку, уточненні критеріїв сили, що визначають лідерство суб'єктів у сучасних міжнародних відносинах та обґрунтуванні авторської класифікації сучасного лідерства на універсальне і секторальне. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань, серед яких аналіз еволюції наукових підходів до дефініції лідерства від класичного реалізму до теорій мережевої взаємодії; дослідження структурних особливостей міжнародних систем та їх вплив на характер реалізації лідерського потенціалу; виявлення специфіки нормативного лідерства на прикладі цифрової стратегії Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Концептуалізація глобального лідерства потребує чіткого розмежування цього поняття з категоріями гегемонії чи простого володіння силою. У класичній парадигмі реалізму, започаткованій Гансом Моргентау, сила розглядалася як сума матеріальних активів, що дозволяють державі контролювати дії інших. Проте сучасна теорія міжнародних відносин пропонує складнішу дефініцію, згідно з якою глобальне лідерство – це динамічний процес реалізації впливу, що ґрунтується на поєднанні структурної могутності, визнаної легітимності та здатності формувати глобальний порядок денний для вирішення спільних проблем. Ключовою відмінністю лідерства від панування є наявність послідовників, чия підтримка забезпечується не лише через примус, а й через привабливість лідерської візії та цінностей. Таким чином, лідерство постає як поведінкова стратегія, що вимагає від актора здатності мобілізувати ресурси заради колективного блага, що особливо актуально в епоху глобальних викликів, які не мають суто національного вирішення (Morgenthau, 1948, p. 61).

Роберт Гілпін у межах теорії гегемонічної стабільності пов'язує лідерство з роллю гегемона, який створює та підтримує стабільний світовий порядок. Лідерство за цією концепцією передбачає здатність держави забезпечувати функціонування міжнародних інститутів та безпеку торговельних шляхів власною потужністю (Gilpin, 1981, p. 144–145).

Кеннет Уолтц, представник структурного реалізму, визначає лідерство через розподіл потенціалів, де статус наддержави визначається об'єктивними можливостями держави у порівнянні з іншими. Лідерство за цією школою не залежить від ідей чи культури, а базується виключно на поєднанні чисельності населення, розміру території, економічної могутності та військової сили (Waltz, 1979, p. 86–87).

Джон Айкенберрі фокусується на «ліберальному гегемонізмі», де глобальне лідерство здійснюється через побудову мережі міжнародних інститутів та правил. Замість прямого примусу, лідер обмежує власну силу спільними угодами, що робить його домінування прийнятним і передбачуваним для менших держав. Прикладом є післявоєнний порядок, заснований на ООН, НАТО та Світовій

організації торгівлі, де лідерство тримається на добровільній участі партнерів (Ikenberry, 2001, p. 50–79).

Сучасна українська школа міжнародних відносин, зокрема у дослідженнях Володимира Манжоли, також акцентує увагу на тому, що в умовах глобалізації природа лідерства зазнає суттєвої еволюції, переходячи від суто силового домінування до функціонального управління міжнародними процесами. Володимир Манжола у працях, присвячених проблемам міжнародної безпеки, підкреслює, що лідерство у XXI столітті неможливе без легітимізації статусу з боку інших учасників системи. Це корелює з теорією гегемоністичної стабільності Чарльза Кіндлберґера та Роберта Кохейна, які стверджують, що глобальний лідер бере на себе роль постачальника суспільних благ, таких як стабільність світової валютної системи, свобода судноплавства та міжнародна безпека. Відтак, концептуальні засади лідерства зміщуються від концепції «влади над кимось» до «влади разом із кимось», де критичного значення набуває здатність формувати міжнародні інституції та норми, що стають універсальними для більшості акторів (Kindleberger, 2013, p. 257).

Трансформація моделей лідерства також відображена у працях Джона Ікенберрі, який розглядає ліберальний міжнародний порядок як систему, де лідерство США базувалося на конституційних засадах та самообмеженні, що дозволяло інтегрувати інші держави в систему без постійного застосування сили. Проте криза сучасного світопорядку актуалізує дискусію щодо диференціації понять «лідерство», «гегемонія» та «панування». Якщо панування спирається на прямий тиск, то справжнє глобальне лідерство вимагає наявності привабливої ідеологічної моделі, що в термінах Джозефа Ная визначається як «м'яка сила». Таким чином, сучасна концепція глобального лідерства інтегрує в собі здатність держави не лише домінувати у військово-технічній сфері, але й визначати глобальний порядок денний через культурну експансію, технологічну першість та етичне лідерство у вирішенні глобальних проблем людства, таких як зміна клімату чи подолання бідності (Nye, 2004, p. 9).

Теоретичне осмислення світового порядку та відповідно міжнародних систем дозволяє простежити пряму залежність між структурною організацією простору та характером реалізації лідерських амбіцій ключових акторів. У вертикально інтегрованих моделях, як-от імперіальна система, лідерство трансформується у пряме панування центру над периферією, тоді як у гегемонічній системі воно набуває форми легітимізованого управління через встановлення загальних правил гри за збереження формального суверенітету учасників. Натомість ієрархічні моделі вибудовують складну піраміду функціональних обов'язків, де статус держави корелює з її здатністю забезпечувати системну стабільність, що є діаметральним протилежністю до егалітарних систем, заснованих на принципах консенсусу та колективної суб'єктності (Malsky & Matsyakh, 2007, p. 373).

Конфігурація центрів сили безпосередньо диктує інструментарій впливу: від жорсткого балансування в умовах біполярності до гнучкого використання «м'якої сили» у мультиполярному середовищі. У сучасному поліцентричному світі фокус лідерства остаточно зміщується від суто силового тиску до нормативного впливу, де здатність актора домінувати визначається його інтегрованістю у глобальні мережі та контролем над міжнародними стандартами. Така еволюція системних взаємодій актуалізує потребу в детальному аналізі об'єктивних параметрів національної могутності, що дозволяють державі не лише зайняти певну нішу

в ієрархії, а й ефективно транслювати свою волю на глобальному рівні (Malsky & Matsyakh, 2007, p. 373).

Трансформація критеріїв сили у сучасну епоху демонструє поступовий перехід від «жорстких» факторів до когнітивних та мережевих спроможностей. Якщо теорія довгих циклів Джорджа Модельскі традиційно пов'язувала світове лідерство з контролем над глобальними комунікаціями, зокрема морською могутністю та провідними секторами економіки, то сьогодні цей контроль переміщується у кіберпростір та сферу високих технологій. Ядерний статус, хоч і залишається фундаментальним атрибутом великої держави та запобіжником масштабних конфліктів, усе менше корелює з реальним впливом на повсякденні процеси глобального врядування. На перший план виходить здатність до стратегічного мислення, що включає системне бачення, рефреймінг та рефлексію, які дозволяють лідеру ефективно діяти в умовах нелінійних змін. Сила сьогодні вимірюється не лише кількістю озброєнь чи обсягом ВВП, а передусім ментальною спритністю та здатністю встановлювати стандарти в галузі штучного інтелекту, цифрових технологій та екологічної безпеки, що стає основою для формування нової ієрархії у світовій політиці (Moldeski, 1995, p. 426).

На противагу жорсткому реалізму, представники неоліберального інституціоналізму, зокрема Роберт Кохейн, запропонували концепцію «лідерства через співпрацю». У праці «Після гегемонії» Кохейн доводить, що лідерство може зберігатись навіть після відносного занепаду матеріальної потужності гегемона, якщо останній зумів створити стійкі міжнародні режими та інститути, які мінімізують трансакційні витрати для інших держав. Це положення розвиває і Володимир Манжоло, вказуючи, що в сучасному турбулентному світі лідерство перетворюється на здатність держави брати на себе відповідальність за стабільність глобальних підсистем, що потребує не лише ресурсів примусу, а й високого рівня інтелектуального та прогностичного забезпечення зовнішньої політики (Keohane, 1984, p. 135).

Аналіз еволюції концепту лідерства дозволяє констатувати, що тривалий час у науковому дискурсі панував підхід, отожднюючий лідерство з категорією сили. Ганс Моргентау виокремлював вісім факторів національної сили, серед яких географічне положення, природні ресурси та промислові потужності, військова підготовка, чисельність населення та національний характер, національна мораль та якість дипломатії. У межах неореалізму Кеннет Уолтц дещо змістив акценти, стверджуючи, що структура міжнародної системи автоматично визначає ролі держав, де лідерство є функцією від розподілу можливостей. Відповідно до цієї логіки, глобальний лідер – це актор, чий відрив у ресурсах від інших учасників системи створює ситуацію структурного домінування (Morgenthau, 1948, p. 80).

Класична парадигма геополітичного аналізу, закладена у працях Ніколаса Спайкмена, пропонує систему оцінювання потенційної могутності держави, де ключовим детермінантом виступає її географічне положення як фундаментальний чинник, що визначає стратегічну долю актора відносно світових центрів сили. У межах цього підходу здатність держави до проєктування впливу залежить від синергії просторових та фізико-географічних характеристик, зокрема поверхні території, що забезпечує стратегічну глибину оборони, та природи кордонів, які виконують роль природних бар'єрів або зон уразливості. Екзогенні параметри доповнюються демографічним та ресурсним потенціалом, де чисельність населення виступає джерелом мобілізацій-

ного ресурсу, а наявність корисних копалин формує енергетичну та сировинну базу промислового розвитку. Водночас динамічний аспект державної сили визначається рівнем економічного і технологічного розвитку, що в поєднанні з фінансовою потужністю та стійкістю капіталу конвертує статичні ресурси у реальний інструментарій домінування. Важливе значення Спайкмен приділяв внутрішньополітичній стійкості, де етнічна однорідність як чинник соціальної інтеграції та політична стабільність уряду мінімізують ризики внутрішньої ерозії, а національний дух відображає психологічну готовність нації до мобілізації в умовах екзистенційних викликів, формуючи в сукупності цілісну модель життєздатності держави у конкурентному міжнародному середовищі (Astarita & Marconi, 2024).

Особливе місце у еволюції лідерства посідає теорія довгих циклів Джорджа Модельскі, яка розглядає глобальне лідерство як циклічний процес еволюційного навчання людства. Згідно з цією парадигмою, кожен цикл, що триває близько століття, визначає лідера, здатного вирішити системні проблеми безпеки та порядку. Історично це базувалося на морській могутності та контролі над провідними секторами економіки, проте Модельскі прогнозував, що у XXI столітті неформальна роль індивідуального лідерства поступово поглинатиметься формальними мережевими організаціями федеративного характеру. Це корелює із сучасними процесами детериторіалізації, де суб'єктність лідерства зміщується від суто національних урядів до міжнародної бюрократії та транснаціональних еліт. У такому контексті лідерство стає не лише питанням домінування, а й питанням інституційної легітимності, де спроможність актора вести за собою залежить від його вміння маневрувати у складному контексті інституційних обмежень та очікувань послідовників (Moldeski, 1995, p. 426).

Процеси детериторіалізації, що розглядаються у праці Станіслава Черкасова та Андрія Омельченка, вносять суттєві корективи у розуміння суб'єктності глобального лідерства, переміщуючи акцент із суто географічного контролю на управління транснаціональними потоками. У традиційній Вестфальській системі лідерство було нерозривно пов'язане з територіальною цілісністю та здатністю держави захищати свої кордони, проте в умовах глобалізації простір стає менш значущим, ніж мережева приналежність. Це породжує нову форму суб'єктності, де поряд із державами повноцінними учасниками лідерських процесів стають міжнародні організації, неурядові структури та транснаціональні корпорації (Cherkasov & Omelchenko, 2024, p. 214).

Особливого значення в цій системі набуває міжнародна бюрократія, яка, згідно з сучасними дослідженнями, еволюціонує від технічного виконання рішень держав до самостійного формування глобальних норм. Автономія міжнародних інститутів дозволяє їм виступати в ролі «колективного лідера», що забезпечує легітимність та стабільність світопорядку навіть у періоди кризи національних урядів. Лідерство таких структур базується не на військовій силі, а на експертному знанні, здатності до медіації та встановленні універсальних стандартів поведінки. Це створює умови для формування «федералістської» моделі глобальної організації, про яку писав Дж. Модельскі, де індивідуальне лідерство окремих держав поступово абсорбується мережею формальних позицій у глобальних інститутах (Moldeski, 1995, p. 456).

Логічним продовженням інституціоналізації лідерства стала поява концепції «м'якої сили» Джозефа Ная, яка теоретично обґрунтувала пріоритет переконання

над примусом, де привабливість культурних та політичних цінностей стає не менш важливою за ядерний арсенал. Проте в умовах цифрової глобалізації виникає потреба у «розумній силі» та стратегічному мисленні, що базується на здатності до системного аналізу та рефреймінгу. Джон Пізапія наголошує, що успіх лідера у сучасному світі залежить від його когнітивної спритності – здатності бачити цілісну картину серед хаосу та адаптувати дії організації до нелінійних змін. Таким чином, сучасне глобальне лідерство постає як синтез класичної структурної потужності та новітнього інтелектуального артистизму, де лідером визнається той, хто здатний не лише накопичувати ресурси, а й генерувати сенси, навколо яких формується глобальний консенсус (Pisapia, 2009, p. 23).

Незважаючи на зростання ролі недержавних акторів, силова складова залишається невід’ємним фундаментом глобального впливу, хоча її природа зазнає глибокої трансформації. Ядерний статус великих держав продовжує виконувати функцію верховного арбітра в системі міжнародної безпеки, проте, як зазначає Степан Галака, він усе більше зміщується у площину психологічного стримування та політичної символіки. Лідерство у XXI столітті вимагає не лише володіння інструментами знищення, а й здатності до управління ризиками розповсюдження та забезпечення ядерної безпеки на глобальному рівні. Це підкреслює перехід від «влади над іншими» до «влади разом з іншими», де силовий потенціал використовується для створення безпекового середовища, в межах якого стає можливою реалізація м’якої сили та технологічного домінування (Galaka, 2010, p. 11).

Ядерний чинник, який Степан Галака розглядає як ключовий атрибут великої держави, у цьому новому вимірі не зникає, а трансформується у фактор стратегічної стабільності, що забезпечує «негативний мир» та простір для реалізації лідерства в інших, невійськових сферах. Володіння ядерною зброєю забезпечує актору «вхідний квиток» до клубу глобальних гравців, проте його реальна здатність до лідерства перевіряється у сферах технологічних стандартів, екологічного врядування та управління цифровими потоками (Galaka, 2010, p. 10).

Джон Міршаймер у своїх останніх працях наголошує на тому, що в епоху повернення конфліктів високої інтенсивності, критичного значення набуває здатність лідера до тривалої мобілізації ресурсів та ведення конвенційної війни на виснаження. Він стверджує, що «ілюзія цифрової переваги» не може замінити масове виробництво боєприпасів та наявність глибоких стратегічних резервів. У цьому контексті критерій глобального лідерства зміщується від «експедиційних можливостей» (здатності швидко перекинути невеликий контингент у будь-яку точку світу) до «промислової стійкості». Лідер мусить виступати як «арсенал демократії» або «арсенал автократії», забезпечуючи своїх послідовників матеріальними засобами ведення війни в умовах порушених глобальних ланцюгів постачання (Mearsheimer, 2014, p. 49).

Крім того, лідерство сьогодні неможливе без домінування в «зелених» технологіях, оскільки саме вони визначатимуть економічну конкурентоспроможність у наступні тридцять років. Відтак, моделі глобального лідерства трансформуються з універсальних гегемоній у спеціалізовані зони впливу, де одна держава може бути лідером у сфері безпеки, а інша – у фінансових стандартах чи екологічних нормах. Це створює ситуацію «фрагментованого лідерства», яка вимагає від дипломатії нових інструментів адаптивності та стратегічного прогнозування (The Global Risks Report 2025, 2025, p. 31).

У 2024–2025 роках дискусія про глобальне лідерство остаточно змістилася від аналізу «кількості танків» до аналізу «цифрового суверенітету». Як зазначається у звіті World Economic Forum 2025, ключовим критерієм лідерства у поточному десятилітті є здатність держави контролювати ланцюги постачання критичних технологій, зокрема напівпровідників та алгоритмів штучного інтелекту. Це породжує модель «техно-лідерства», де вплив держави визначається не стільки її географічними межами, скільки її місцем у глобальних технологічних екосистемах. Згідно з даними Lowy Institute, попри певне плато в економічному зростанні, Китай продовжує скорочувати розрив із США саме в категоріях «технологічні можливості» та «дипломатичний вплив» у Глобальному Півдні, що свідчить про формування біполярної структури лідерства в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (The Global Risks Report 2025, 2025, p. 81).

У цьому контексті технологічний розвиток стає новим «полем битви» за глобальне лідерство, де успіх визначається здатністю до інноваційного передбачення. Цифрова революція та розвиток штучного інтелекту створюють нові ієрархії, засновані на контролі над даними та алгоритмами. Лідерство у сфері цифрових технологій дозволяє державі чи об'єднанню, наприклад Європейському Союзу, не лише отримувати економічні переваги, а й встановлювати глобальні етичні рамки для всього людства. Це вимагає від лідера особливого набору компетенцій, серед яких на перший план виходять когнітивна спритність та стратегічне мислення. Лідер майбутнього – це не просто найсильніший актор, а найбільш адаптивний і рефлексивний учасник системи, здатний перетворювати хаос на впорядковану стратегію сталого розвитку (Cherkasov & Omelchenko, 2024, p. 211).

Окрему увагу в науковій літературі 2024–2025 років приділено нормативному критерію, який часто визначають як «етичне лідерство» або «лідерство через відповідальність». Володимир Манжоло акцентує на тому, що в умовах глобальної нестабільності претендент на роль лідера мусить виступати гарантом безпеки для малих та середніх держав, що створює навколо нього систему легітимних очікувань. Цей підхід розвиває ідеї Дж. Ная про «розумну силу», де успіх держави залежить від її здатності поєднувати примус із залученням через привабливість політичних інститутів та культурних цінностей (Manzhola & others, 2010, p. 255).

Системне узагальнення теоретичних напрацювань щодо параметрів державної могутності дозволяє констатувати вичерпність традиційних метрик. Сучасні критерії глобального лідерства пройшли шлях глибокої еволюційної трансформації і наразі потребують переосмислення детермінант сили. На основі аналізу ознак сили держави, запропонованих провідними дослідниками, нами було розроблено розширену систему факторів, яка відображає якісну зміну природи домінування в умовах цифрової та технологічної трансформації міжнародного середовища. Окрім традиційних геополітичних факторів, сьогодні ключовими показниками суб'єктності стають:

- технологічне домінування у сфері штучного інтелекту та квантових обчислень;
- спроможність до освоєння космічного простору та контролю над супутниковими комунікаціями;
- лідерство в зеленому енергетичному переході та володіння ланцюгами постачання критичної сировини;
- цифрова стійкість та здатність формувати глобальні етико-правові стандарти регулювання кіберпростору;

- логістична зв'язність та контроль над транспортними коридорами;
- біотехнологічний потенціал;
- нормативне лідерство;
- напівпровідниковий та мікроелектронний суверенітет.

У сучасних умовах кількість сфер, які формують потенціал глобального лідерства, критично зросла. Сьогодні ми спостерігаємо ситуацію, коли через надзвичайну диверсифікацію точок впливу більшість суб'єктів міжнародних відносин не здатні повною мірою відповідати всім існуючим критеріям могутності одночасно. Це породжує феномен стратегічної асиметрії, де навіть найпотужніші актори вимушені пріоритизувати окремі напрями розвитку. З огляду на це, доцільнішим є аналіз лідерства крізь призму його масштабу та функціональної спрямованості, що б виглядало як наступні типи:

- універсальне (глобальне) лідерство – передбачає всеохоплюючий вплив на міжнародну систему в усіх ключових вимірах (військовому, фінансовому, нормативному);
- секторальне лідерство – фокусується на домінуванні в конкретній стратегічній ніші (технології, фінанси, ресурси).

Запропонована диференціація доводить, що в мультиполярному світі реальна суб'єктність реалізується не лише через прагнення до всеохоплюючої гегемонії, а передусім через утвердження лідерських позицій у стратегічно важливих функціональних сегментах. Такий підхід дозволяє суб'єктам, що не володіють статусом військових наддержав, ефективно проектувати свій вплив на глобальному рівні, використовуючи нормативні та технологічні важелі. Найбільш репрезентативним прикладом такої трансформації та практичного втілення моделі секторального лідерства, заснованого на інноваційних критеріях сили, є досвід ЄС.

Модель глобального лідерства Європейського Союзу у цифровій сфері представляє собою унікальний кейс трансформації суб'єктності від суто економічного блоку до нормативного лідера глобального масштабу. На відміну від США, чие лідерство базується на домінуванні транснаціональних технологічних гігантів, або КНР, де цифрова експансія тісно пов'язана з державним контролем, стратегія ЄС ґрунтується на концепції «цифрового суверенітету» та захисту фундаментальних прав людини. Це втілюється у здатності Союзу встановлювати жорсткі регуляторні стандарти, такі як Загальний регламент про захист даних (GDPR) або Акт про штучний інтелект, які завдяки «ефекту Брюсселя» стають де-факто глобальними нормами для бізнесу та урядів по всьому світу (Pisapia, 2009, p. 20).

Як підкреслюється у Global Risks Report 2025, лідерство сьогодні неможливе без домінування в управлінні глобальними даними та хмарними інфраструктурами. Це породжує модель «платформного лідерства», де держава-лідер забезпечує не лише фізичну безпеку, а й цілісність цифрового середовища, в якому існують інші актори. У цьому контексті можна акцентувати увагу на тому, що для середніх держав лідерство може реалізовуватися через «нішову спеціалізацію» – надання унікальних послуг або експертизи в критичних сферах, таких як кіберзахист або продовольча безпека. Держава-лідер мусить контролювати не лише виробництво, а й інтелектуальну власність у сферах квантових обчислень, біотехнологій та відновлюваної енергетики. Саме здатність до генерації технологічних проривів дозволяє країні утримувати лідерство в умовах «дифузії сили», коли доступ до базових військових технологій стає дедалі легшим для недержавних акторів та малих

держав. Це підтверджує тезу про те, що класична модель одноосібної гегемонії остаточно поступається місцем складній системі функціональних та мережевих ієрархій, де статус лідера потребує постійного підтвердження через ефективність управління глобальними кризами (The Global Risks Report 2025, 2025, р. 30).

Реалізація такої стратегії вимагає від європейських інституцій високого рівня когнітивної спритності та здатності до рефреймінгу традиційних понять безпеки та сили. У цифрову епоху лідерство Союзу стає відповіддю на виклики, де загрози є нелінійними, а технологічні зміни – стрімкими. Використовуючи свою «розумну силу», ЄС створює привабливу модель цифрового майбутнього, яка балансує між інноваціями та безпекою особистості, залучаючи послідовників серед країн, що прагнуть уникнути цифрової залежності від інших геополітичних центрів. Це підтверджує тезу про те, що сучасне глобальне лідерство є процесом не стільки домінування, скільки координації та встановлення стандартів, де успіх актора визначається його здатністю запропонувати легітимні та життєздатні правила гри для глобальної мережевої спільноти (Ikenberry, 2001, р. 6).

Підсумовуючи результати дослідження, слід констатувати, що класичні концептуальні рамки, закладені у працях Г. Морґентау та інших представників реалістичної школи, на сучасному етапі не здатні повною мірою розкрити природу глобального лідерства. Якщо традиційні підходи фокусувалися на статичному володінні матеріальними ресурсами та здатності до примусу, то реалії ХХІ століття вимагають перегляду лідерства як динамічного, мережевого та багатовимірного процесу.

На основі проведеного аналізу глобальне лідерство можна трактувати як особливий статус суб'єкта міжнародних відносин (окремої держави або об'єднання держав), який не лише володіє домінуючим ресурсним потенціалом, а й демонструє здатність до легітимного встановлення правил гри на міжнародній арені, координації зусиль міжнародної спільноти та генерування інноваційних парадигм, що визнаються іншими акторами як основні орієнтири взаємодії в межах міжнародної системи.

Таким чином, сучасні суб'єкти на роль глобального лідера мають володіти, окрім класичних критеріїв, унікальним синтезом «розумної сили», технологічності та здатності до швидкого реагування та пристосування. Запропоновані критерії та класифікація є черговим кроком до нової оцінки явища глобального лідерства на даному етапі його еволюції та умовах поліцентричного світу, оскільки вони враховують не лише кількісні показники потужності, а й якісну здатність лідера до стратегічного прогнозування та управління складними глобальними мережами в умовах невизначеності.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що глобальне лідерство у ХХІ столітті остаточно втрачає свій однозначно силовий, територіальний характер, трансформуючись у багатовимірний процес управління смислами та технологічними потоками. Еволюція від класичних теорій Морґентау до когнітивних моделей Пізаппі продемонструвала, що в основі лідерства майбутнього лежить не стільки накопичення матеріальних ресурсів, скільки здатність до системного мислення та етичної відповідальності за глобальний розвиток. Ядерний статус залишається фоновим фактором стабільності, проте реальна конкуренція переміщується у площину інтелектуального артистизму та цифрової переваги. Європейський Союз, фокусуючись на нормативному регулюванні

технологій, демонструє життєздатну альтернативу силовому лідерству, пропонуючи модель, де сила актора вимірюється його здатністю забезпечувати колективну безпеку та прогрес у глобалізованому світі.

Завершення формування глобальної організації, про яку писав Модельські, сьогодні виглядає як поступова інституціоналізація цих мережових зв'язків, де лідерство стає функцією не окремих націй, а демократичних спільнот, об'єднаних спільними цінностями.

Результати проведеного аналізу дозволили підтвердити висунуті на початку дослідження гіпотези, що знайшло своє відображення в обґрунтованій авторській класифікації моделей глобального лідерства. Доведено, що в умовах сучасної поліцентричності класичні індикатори сили є недостатніми для статусу глобального суб'єкта, оскільки не менш важливого значення набувають технологічні та нормативні активи. Це зумовлює об'єктивну трансформацію стратегій акторів: від спроб утримання універсального лідерства, що передбачає всеохоплююче домінування, до переходу в площину секторального лідерства. Запропонована диференціація демонструє, що в мультиполярному світі реальна суб'єктність реалізується через першість у стратегічно важливих нішах – від регулювання штучного інтелекту та освоєння космічного простору до контролю над ланцюгами постачання критичних ресурсів. Таким чином, визнання актора лідером сьогодні залежить не від масштабу його територіальної експансії, а від глибини його інтегрованості в управління ключовими функціональними сегментами глобального розвитку.

Таким чином, подальші дослідження у цьому напрямку мають фокусуватись на аналізі здатності міжнародних акторів адаптувати свої лідерські стратегії до викликів штучного інтелекту та кіберзагроз, що визначатиме контури світового порядку на десятиліття вперед. Глобальний лідер завтрашнього дня – це суб'єкт, який поєднує в собі стратегічну глибину минулого з гнучкістю та відкритістю цифрового майбутнього.

References [Список використаної літератури]

- Astarita, C., & Marconi, M. (2024, May). Reading Spykman in Beijing. *L'Espace Politique*, 49–50. <https://doi.org/10.4000/11r69> [in English]. [Astarita C., Marconi M. Reading Spykman in Beijing. *L'Espace Politique*. 2024. № 49–50. URL: <https://doi.org/10.4000/11r69> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Bird, A., & Mendenhall, M. E. (2016, January). From cross-cultural management to global leadership: Evolution and adaptation. *Journal of World Business*, 51(1), 115–126. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2015.10.005> [in English]. [Bird A., Mendenhall M. E. From cross-cultural management to global leadership: Evolution and adaptation. *Journal of World Business*. 2016. Vol. 51, № 1. P. 115–126. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2015.10.005> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Cherkasov, S., Omelchenko, A. (2024, July 30). Conceptualization of the Subjectivity of Global Leadership in the Modern Theory of International Relations. *Philosophy and Political Science in the Context of Modern Culture*, 16(1), 210–217. <https://doi.org/10.15421/352437> [in Ukrainian]. [Черкасов С., Омелченко А. Концептуалізація суб'єктності глобального лідерства у сучасній теорії міжнародних відносин. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2024. Т. 16, № 1. С. 210–217. <https://doi.org/10.15421/352437> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Galaka, S. (2010, January 20). The EU and the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. *Current Issues of International Relations*, 2(94), 10–13. <https://doi.org/10.17721/apmv.2010.94.2> [in Ukrainian]. [Галака С. ЄС та нерозповсюдження ядерної зброї. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Т. 2, № 94. С. 10–13.]
- Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press [in English]. [Gilpin R. *War and Change in World Politics*. Cambridge : Cambridge University Press, 1981. 272 p.]
- Helms, L. (2014, April 23). Global political leadership in the twenty-first century: problems and prospects. *Contemporary Politics*, 20(3), 261–277. <https://doi.org/10.1080/13569775.2014.911499> [in English]. [Helms L. Global political leadership in the twenty-first century: problems and prospects. *Contemporary Politics*.

2014. Vol. 20, № 3. P. 261–277. URL: <https://doi.org/10.1080/13569775.2014.911499> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Ikenberry, G. J. (2001). *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton: Princeton University Press [in English]. [Ikenberry G. J. *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton : Princeton University Press, 2001. 293 p.]
- International Institute for Strategic Studies. (2025). *The Military Balance 2025* (Vol. 125). London: Routledge [in English]. [The Military Balance 2025. London : Routledge, 2025. 520 p.]
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press [in English]. [Keohane R. O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton : Princeton University Press, 1984. 290 p.]
- Kindleberger, C. P. (2013). *The World in Depression, 1929–1939*. Berkeley: University of California Press [in English]. [Kindleberger C. P. *The World in Depression, 1929–1939*. Berkeley : University of California Press, 2013. 355 p.]
- Malsky, M., & Matsyakh, M. (2007). *Theory of International Relations: Textbook*. Lviv: Znannia [in Ukrainian]. [Мальський М., Матяк М. *Теорія міжнародних відносин : підручник*. Київ : Знання, 2007. 461 с.]
- Manzhola, V. A., Krushinsky, V. Y., Galaka, S. P., et al. (2010). *International Relations and World Politics: textbook*. Kyiv: Kyiv University [in Ukrainian]. [Міжнародні відносини та світова політика : підручник / В. А. Манжол та ін. ; за ред. В. А. Манжолі. Київ : Київський університет, 2010. 863 с.]
- Masciulli, J., Molchanov, M. A., & Knight, W. A. (2009). *Political Leadership in Context*. In J. Masciulli et al. (Eds.), *The Ashgate Research Companion to Political Leadership* (pp. 23–48). Ashgate [in English]. [Masciulli J., Molchanov M. A., Knight W. A. *Political Leadership in Context* // *The Ashgate Research Companion to Political Leadership* / ed. by J. Masciulli et al. Aldershot : Ashgate, 2009. P. 23–48.]
- Mearsheimer, J. J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Company [in English]. [Mearsheimer J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York : W. W. Norton & Company, 2014. 561 p.]
- Mendenhall, M. E. (2017). *Leadership and the Birth of Global Leadership*. In *Global Leadership* (pp. 3–27). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315232904-1> [in English]. [Mendenhall M. E. *Leadership and the Birth of Global Leadership* // *Global Leadership*. London : Routledge, 2017. P. 3–27. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315232904-1> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Modelska, G. (1995, August 25). *The Evolution of Global Politics*. *Journal of World-Systems Research*, 1, 348–391. <https://doi.org/10.5195/jwsr.1995.38> [in English]. [Modelska G. *The Evolution of Global Politics*. *Journal of World-Systems Research*. 1995. Vol. 1. P. 348–391. URL: <https://doi.org/10.5195/jwsr.1995.38> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Morgenthau, H. J. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf [in English]. [Morgenthau H. J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York : Alfred A. Knopf, 1948. 489 p.]
- Morrison, A. J. (2000). *Developing a global leadership model*. *Human Resource Management*, 39(2–3), 117–131. [https://doi.org/10.1002/1099-050X\(200022/23\)39:2/3<117::AID-HRM3>3.0.CO;2-1](https://doi.org/10.1002/1099-050X(200022/23)39:2/3<117::AID-HRM3>3.0.CO;2-1) [in English]. [Morrison A. J. *Developing a global leadership model*. *Human Resource Management*. 2000. Vol. 39, № 2–3. P. 117–131. URL: [https://doi.org/10.1002/1099-050X\(200022/23\)39:2/3<117::AID-HRM3>3.0.CO;2-1](https://doi.org/10.1002/1099-050X(200022/23)39:2/3<117::AID-HRM3>3.0.CO;2-1) (дата звернення: 11.01.2026).]
- Nabers, D. (2010, October). *Power, leadership, and hegemony in international politics: the case of East Asia*. *Review of International Studies*, 36(4), 931–949. <https://doi.org/10.1017/S0260210510001373> [in English]. [Nabers D. *Power, leadership, and hegemony in international politics: the case of East Asia*. *Review of International Studies*. 2010. Vol. 36, № 4. P. 931–949. URL: <https://doi.org/10.1017/S0260210510001373> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs [in English]. [Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York : Public Affairs, 2004. 191 p.]
- Nynuk, I. (2024). *Analysis of Political Leadership in the Context of Globalization*. Conference proceedings, 26–30 [in Ukrainian]. [Нинюк І. *Аналіз політичного лідерства в умовах глобалізації: нові тенденції та виклики* // Conference on Science, Innovations and Global Solutions. Łódź, 2024. С. 26–30.]
- Pisapia, J. (2009). *The Strategic Leader: New Tactics for a Globalizing World*. Charlotte: Emerald Publishing [in English]. [Pisapia J. *The Strategic Leader: New Tactics for a Globalizing World*. Charlotte : Emerald Publishing, 2009. 210 p.]
- The Global Risks Report 2025 (20th Edition). (2025) [in English]. [The Global Risks Report 2025. Geneva : World Economic Forum, 2025. 98 p.]
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Berkeley: Addison-Wesley [in English]. [Waltz K. N. *Theory of International Politics*. Reading : Addison-Wesley, 1979. 251 p.]

Mirinchyk B. V.

Department of Political Science and International Relations

Lviv Polytechnic National University

Stepana Bandera St., 12, Lviv, 79013, Ukraine

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF GLOBAL LEADERSHIP IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS

Summary

The article provides a comprehensive theoretical and methodological analysis of the transformation of the conceptual foundations of global leadership in the architecture of modern international relations. The purpose of the study is to theoretically rethink the nature of leadership potential in the context of the transition to a polycentric world order, identify innovative determinants of power, and substantiate the author's classification of leadership models in the modern world. The methodological basis of the work is a systemic approach that allows us to consider leadership as a function of the structure of international relations, as well as a comparative-historical method used to study the evolution of concepts from the classical realism of G. Morgenthau and K. Waltz to the latest network and cognitive models. The author focuses on the distinction between the categories of leadership, hegemony, and domination, justifying the transition from the static status of a superpower to the dynamic process of managing global processes. Based on the analysis of current reports of the World Economic Forum and IISS for 2025, it is proven that traditional military-political indicators are losing their monopoly on maintaining the status of a leader, giving way to the parameters of digital sovereignty, strategic thinking and ethical responsibility of actors. The scientific result is specified, which consists in identifying mechanisms of normative leadership using the example of the European Union strategy, which is based on the Brussels effect and the ability to set global standards for regulating artificial intelligence. The scientific novelty of the study lies in the development and theoretical substantiation of the author's classification of leadership models by scale and functional orientation, which allows us to distinguish between universal leadership as an all-encompassing influence and sectoral leadership as dominance in strategic niches, in particular in the space, semiconductor and energy sectors. It is summarized that the modern hegemon is an entity that combines the strategic depth of resource potential with flexibility and the ability to form legitimate rules of the game in the conditions of digital transformation of world processes.

Key words: global leadership, EU, hegemony, globalism, international system.

Дата першого надходження статті до видання: 25.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Олійник А. Б.

аспірант,

кафедра міжнародних відносин,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

пр. Науки, 72, Дніпро, 49045, Україна

E-mail: abo.dp.ua@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3578-9061>

ДИПЛОМАТИЧНА МЕДІАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВРЕГУЛЮВАННЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

В статті визначено сутність кризи як суспільного явища. Встановлено, що в теорії міжнародних відносин криза розглядається як фаза загострення міжнародного конфлікту, яка є початковою. Наголошено, що ключова проблема кризи – сприйняття подій як серйозної загрози національним інтересам і цінностям осіб, які приймають рішення в сфері безпеки; криза завжди має суб'єктивну сторону. Зауважено, що виникнення криз в міжнародних відносинах є постійним явищем, яке вимагає управління та врегулювання, і відповідно активних заходів для їхнього попередження або врегулювання. Підкреслено, що криза завжди супроводжується жорстокістю, насильством, жертвами. З'ясовано, що розуміння кризи як загрози обумовлює пошук ефективних дипломатичних методів, прийомів та інструментів. Зауважено, що одним із таких дипломатичних способів є медіативна технологія. Відмічено, що медіація – це здійснення примирної процедури за допомогою нейтральної, неупередженої третьої особи – медіатора (посередника), який користується довірою всіх зацікавлених сторін. Означено, що багатоваріантність розуміння поняття «медіація» надає можливість розглядати її як різновид соціальної технології. Запропоновано розуміти під поняттям «дипломатична медіаційна технологія» посередницькі практики, що реалізуються в міжнародній політиці за участю медіатора (незалежної третьої сторони), який організовує та спрямовує ведення переговорів і допомагає сторонам дійти взаємовигідного рішення. Зауважено, що дипломатія – це процес, за допомогою якого уряди, діючи через офіційних агентів, спілкуються (зазвичай у формі переговорів) один з одним. Наголошено, що дипломатична медіаційна технологія є гнучким інструментом дипломатії, що використовується для врегулювання міжнародних криз шляхом ведення переговорів. Підкреслено, що в сучасній дипломатичній практиці сформувалося декілька форматів ведення переговорного процесу: модель торгу та ігрові моделі. Запропоновано, застосувати дипломатичну медіаційну технологію «реституційної медіації» задля розв'язання Ізраїльсько-Палестинського конфлікту. Зазначено, що доцільно при розробці медіаційної технології врегулювання Ізраїльсько-Палестинського конфлікту взяти за основу концепцію реституційного правосуддя, яке засновується на принципі примирення. Запропоновано процедурну модель дипломатичної медіаційної технології вирішення Ізраїльсько-Палестинського конфлікту. З'ясовано, що етапами реалізації дипломатичної медіаційної технології «реституційної медіації» є: етап визначення доцільності проведення процесу переговорів у формі «реституційної медіації»; етап підготовки до проведення процесу

переговорів у формі «реституційної медіації»; етап проведення процесу переговорів у формі «реституційної медіації»; етап контролю за виконанням рішень, що були прийняті під час проведення процесу переговорів у формі «реституційної медіації».

Ключові слова: медіація, дипломатія, дипломатична медіаційна технологія, кризова ситуація, міжнародний конфлікт.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Актуальним завданням сучасної дипломатії є зниження напруги в умовах розгортання конфліктів і криз в міжнародному середовищі. О.О. Григор відмічає, що сьогодні ж йдеться не просто про участь у переговорних процесах, регулювальних місіях чи міжнародних обмінах понад двох сторін, але й суттєве оновлення можливостей розв'язання проблемних питань, досягнення консенсусних рішень із залученням інноваційних технологій та цифрових засобів (Hryhor, 2019).

Дипломатичні технології є важливим інструментом сучасної міжнародної політики. Вони являють собою сукупність методів, процедур, інструментів і стратегій щодо ведення переговорів, здійснення посередництва, встановлення комунікації між учасниками міжнародної взаємодії, які використовуються державами, міжнародними організаціями і посередниками для врегулювання міжнародних конфліктів, запобігання виникненню нових кризових ситуацій та їх ескалації, досягнення компромісу між сторонами. Їх реалізація спрямована на мінімізацію наслідків криз та створення умов для мирного співіснування держав і народів; вони дозволяють перевести конфронтацію з військової площини у політико-дипломатичну; формують канали комунікації між учасниками конфлікту; допомагають відновити міжнародну довіру; сприяють підтриманню стабільності як на регіональному, так і на глобальному рівнях; дозволяють врахувати інтереси різних сторін і знайти прийнятний варіант врегулювання міжнародного протиборства.

На сьогодні Близькосхідний регіон характеризується високим рівнем боротьби між декількома міжнародними акторами. Ця конфліктна взаємодія виявляється у формі збройних зіткнень та виникненням періодичних кризових ситуацій, в які активно втручаються міжнародні посередники. Одним із найбільш напружених і тривалих конфліктів в цьому регіоні є Ізраїльсько-Палестинський конфлікт.

Першопричини Ізраїльсько-Палестинського конфлікту сягають домодерних часів. В Давні часи на землях сучасної Держави Ізраїль почали утворюватися перші державні утворення, зокрема Ізраїльське царство. Згодом ця територія по черзі опинялася під владою стародавніх імперій: Асирійської держави (проводила депортацію і асиміляцію ізраїльтян), Римська імперія (проводила політику насильства щодо місцевого населення), Арабський халіфат (заохочував місцеве населення до інтеграції в арабо-ісламське суспільство), Османська імперія (проводила політику ісламізації). В період Британського мандату над Палестиною з 1920 по 1948 рр. відбулося різке зростання чисельності конфліктів між арабським і єврейським населенням на основі суперечок щодо майнових прав на землю, зіткнень на релігійній основі, а також протидії з боку арабського населення створенню єврейської держави. Як наслідок, обидві сприймають одна одну як екзистенційну загрозу своєму існуванню.

Отже, це робить актуальним пошук нових, ефективних інструментів врегулювання взаємовідносин між ізраїльтанами і палестинськими арабами. Тому, дослідження дипломатичної медіаційної технології як інструменту врегулювання

кризових ситуацій в сучасних міжнародних відносинах, зокрема і в контексті урегулювання Ізраїльсько-Палестинського конфлікту та породжуваних ним кризових ситуацій, набуває важливого практичного значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Серед останніх публікацій, на які спирається автор, слід вказати такі: Бляхарським Я., Філюк О., Лазаревою А. розкрито досвід розвинених країн у використанні медіації як ефективного засобу вирішення спорів (Blyakhars'kyu, Filyuk, Lazaryeva, 2024); О. Вишняковим розглянуто гуманітарні кризи та міжнародна гуманітарна діяльність (Vyshnyakov, 2024); О. Горбачиком і О. Козій охарактеризовано Арабо-Ізраїльський конфлікт і розглянуто виникнення проблеми палестинських біженців (Horbachuk, Koziy, 2023); О. Григором встановлено сучасні виміри дипломатії в умовах конфліктних і кризових ситуацій (Hryhor, 2019); М. Калашлінська визначила роль медіації у політичних переговорах (Kalashlinska, 2024); О. Мазур проаналізував теоретико-методологічний дискурс політичної медіації (Mazur, 2017).

Засадничу основу дослідження становлять такі методологічні підходи: технологічний, діалектичний, системний. Вони дозволяють розглянути дипломатичну медіаційну технологію в теоретичному і практичному вимірах. Також було використано методи індукції і дедукції для з'ясування природи кризових ситуацій в міжнародних відносинах; аналізу і синтезу для визначення поняття «дипломатична медіаційна технологія»; статистичний метод для опису наслідків динаміки Ізраїльсько-Палестинського конфлікту.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Формулювання цілей статті. До невирішених раніше питань дослідження дипломатичної медіаційної технології як інструменту врегулювання кризових ситуацій в сучасних міжнародних відносинах, зокрема і в контексті урегулювання Ізраїльсько-Палестинського конфлікту та породжуваних ним кризових ситуацій є: з'ясування сутності кризи як суспільного явища та встановлення особливостей її вияву в міжнародних відносинах; уточнення змісту поняття «дипломатична медіаційна технологія», означено особливості моделей ведення переговорного процесу; відсутня дієва дипломатична медіаційна технологія врегулювання Ізраїльсько-Палестинського конфлікту.

Метою статті є означення дипломатичної медіаційної технології як інструменту врегулювання кризових ситуацій в сучасних міжнародних відносинах. У зв'язку із цим поставлено такі цілі: 1) аналіз сутності кризи як суспільного явища та встановлення особливостей її вияву в міжнародних відносинах; 2) визначення змісту поняття «дипломатична медіаційна технологія»; 3) характеристика моделей ведення переговорного процесу; 4) розробка дипломатичної медіаційної технології врегулювання Ізраїльсько-Палестинського конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Кризові ситуації в сучасних міжнародних відносинах виникають через політичні, економічні, ідеологічні та інші протиріччя між декількома державами. Держави до сьогодні залишаються головними міжнародними акторами.

Сучасний тлумачний словник української мови поняття «криза» інтерпретує як складний, загострений стан, різкий злам у чому-небудь (Yakovleva, Afonskaya, 2010, р. 339). Поняття «ситуація» розуміється як збіг умов і обставин, що створюють певне становище (Yakovleva, Afonskaya, 2010, р. 540).

С. С. Гута вказує, поняття «криза» має багато рівнів і трактувань. Деякі визначення терміну «криза» вказують на його суттєву залежність від сфери застосування

і відсутність уніфікованого загальноприйнятого визначення для будь-якої сфери життєдіяльності суспільства та держави, бізнесу, стану людини та природи тощо (Huta, 2017, p. 117).

І. О. Забеліна відмічає, поняття «криза» політики запозичили в медицині, згодом додавши йому виражене драматичне забарвлення, яке спочатку означало різкий, крутий перелом; важкий перехідний стан. Криза – це природна фаза розвитку будь-якої системи, зона біфуркації. Криза – момент дезорганізації системи, разом з тим криза – чинник організації системи, її самоорганізації. Поняття «соціальної кризи» може вживатися у широкому і вузькому сенсах. У широкому розумінні поняття «соціальної кризи» означає будь-яку кризу, пов'язану з розвитком суспільства. У вузькому сенсі поняття соціальної кризи застосовується у випадку розмежування сфер життя суспільства. Можна говорити про кризу економічну, політичну, соціальну, психологічну. Суть політичної кризи полягає в тому, що влада не в змозі управляти. Психологічна криза – стан непевності і страху в суспільстві, внаслідок цього відбувається зниження рівня раціональності суспільної свідомості. Поняття системної кризи може бути визначене як єдність криз економічного, політичного, соціального, психологічного. Політична ж криза може розглядатися як один з етапів політичного процесу, а також як підсумок політичного протистояння і розвитку соціально-політичного конфлікту (Zabelina, 2013, p. 346).

В теорії міжнародних відносин криза розглядається як фаза загострення міжнародного конфлікту, яка є початковою, розвиваючись від часу, появи усвідомленого протиріччя між учасниками міжнародних відносин до початку активних силових дій (Bernadsky, 2012, p. 120). При цьому, Х. Юсків наголошує, під кризою розуміють стадію загострення конфлікту, різке, раптове погіршення конфліктних відносин. Однак ситуація може розвиватися й у зворотному напрямі: не від конфлікту через його загострення – до кризи, а від загострення кризи – до розв'язування конфліктів. У міжнародно-політичній науці під кризою розуміють національну і міжнародну ситуацію, за якої існує загроза для першочергових цінностей, інтересів або цілей актора. Ключова проблема кризи – сприйняття. Отож криза – це не тільки ситуація, яка докорінно відрізняється від звичайних подій, а й сприйняття подій як серйозної загрози національним інтересам і цінностям (погрози, яка виникає несподівано за дефіциту часу для прийняття відповідних дій) особами, що приймають рішення у сфері безпеки. Так само як і конфлікти, кризи в міжнародних відносинах неминучі; вони вимагають управління та врегулювання, а враховуючи можливість їхнього загострення та переростання у збройні зіткнення – активних заходів для їхнього попередження або уникнення шляхом використання національних і міжнародних інститутів. Криза пов'язана з фактором часу: події під час кризи стрімко розвиваються (порівняно з їхнім звичним плином), а інститути та політики не готові до цього; криза характеризується інтенсивністю, ущільненням, напруженістю подій, що відбуваються, в результаті чого ускладнено швидке розуміння їхньої суті. Важливою рисою кризи є формування сприйняття подій, що супроводжують її, політичним класом, особами, що приймають рішення, населенням. Іншими словами, криза завжди має суб'єктивну сторону (її вважають загрозою), яка може навіть стати головною стороною її розвитку. Окрім того, криза часто (хоча не завжди) супроводжується жорстокістю, насильством, жертвами (Yuskiv, 2015, p. 147–148).

Такий підхід до розуміння кризової ситуації обумовлює пошук ефективних дипломатичних методів, прийомів та інструментів її вирішення. Одним із таких

дипломатичних способів є медіативна технологія. Ця точка зору відображена, зокрема, у роботах Р. Фішера, В. Юрі, Б. Паттона (Fisher, Yuri, Patton 2023), Е. Керрол, К. Маккі (Carroll, 2006), Є. Тихомирової, С. Постоловського (Tykhomyrova, Postolovsky, 2022).

О. Г. Мазур вказує, поняття «медіація» походить від латинського *mediare* – бути посередником, займати середину між двома точками або сторонами, пропонувати середній шлях, триматися нейтрально, неупереджено. Звідси, медіація – це здійснення примирної процедури за допомогою нейтральної, неупередженої третьої особи – медіатора, або посередника. ... Медіатором учасники конфлікту обирають таку особу, яка користується довірою всіх зацікавлених сторін. Функціонально медіатор має допомогти створити умови, прийнятні для переговорного процесу. Він, керуючись своїм досвідом, знаннями, певними техніками ведення переговорів, умінням вирішувати конфлікти, допомагає опонентам виробити таку позицію, яка максимально відповідала б інтересам спору (Mazur, 2017, p. 269).

Новий тлумачний словник української мови поняття «медіація» тлумачить як міжнародне посередництво, мирний спосіб розв'язання міжнародних конфліктів за допомогою держави; яка не бере участі в конфлікті (New Explanatory Dictionary, 2001, p. 164).

В сучасній фаховій літературі відсутнє єдине загальноприйняте розуміння поняття «медіація». Низка науковців ототожнюють поняття «медіація» і «переговори». Так, на думку Ю. Притики, медіація являє собою переговори між двома конфліктуючими сторонами за участю посередника, що має необхідні навички, досвід, освіту для того, щоб допомогти сторонам дійти згоди у врегулюванні їхнього спору (Alternative Dispute Resolution, 2021). І. Лопатченко також підтримує цю думку і вважає, що медіація – це переговори за участю третьої нейтральної сторони, яка допомагає сторонам врегулювати свій конфлікт (Lopatchenko, 2019). На таких же позиціях стоять Н. Бондарчук і Н. Мошківська, говорять медіація – це переговори за участю третьої незалежної сторони, яка зацікавлена в тому, щоб сторони вирішили свій спір максимально вигідно для обох. Третя незалежна сторона – це медіатор, він не вносить своїх пропозицій щодо вирішення спору, а є лише посередником, допомагає прийти до спільного вирішення конфлікту (Bondarchuk, Moshkivska, 2020, p. 12). У дослідженнях Н. Бондаренко-Зелінської, поняття «медіація» визначено «як переговори за участю нейтрального посередника (медіатора), добровільний і конфіденційний процес, у якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає конфліктуючим сторонам досягти взаємоприйнятної угоди; як метод, за яким сторони управляють і володіють як самим процесом, так і його результатом – угодою, тобто нічого не вирішується без згоди сторін» (Bondarenko-Zelinska, 2009, p. 164).

У своїй монографічній праці Ю. Притика під поняттям «медіація» розуміє «метод врегулювання конфлікту між сторонами на основі переговорів за участю нейтральної особи (посередника) з метою укладення обов'язкової для сторін угоди зі спірного питання. Третя сторона не має повноваження для ухвалення рішення. Ціль медіатора – здійснювати інформаційний обмін, сприяти порозумінню між сторонами та допомогти їм у пошуку креативного вирішення спору» (Prytyka, 2006, p. 46).

На думку М. Поліщук, медіацією є альтернативний спосіб вирішення спору, за умовами якого сторони на добровільних засадах беруть участь у переговорах і, за допомогою незалежної та кваліфікованої третьої сторони (медіатора), намагаються

досягнути консенсусу та вирішити власний спір з урахуванням інтересів кожної з них (Polishchuk, 2014, p. 138).

О. Антонюк пропонує медіацію, включаючи її міжнародно-правову складову, розглядати як добровільний процес вирішення будь-якого спору, в якому нейтральна третя особа на засадах конфіденційності допомагає сторонам досягнути взаємовигідної домовленості (згоди) в їхньому спорі шляхом проведення примирних переговорів між учасниками спору. До основних ознак медіації відносять: свободу волевиявлення сторін, конфіденційність процесу, нейтральність медіатора, рівноправність сторін. Функцією медіації є сприяння не лише збереженню добрих взаємин сторін, а й розвиток їх та покращення. У міжнародно-правовій площині до цього також варто додати сприяння збереженню миру та запобігання війні (Antonyuk, 2013).

У зарубіжних дослідженнях науковці запропонували різні підходи до трактування поняття «медіація». Так, представники гарвардської школи права та «гарвардської концепції медіації» Р. Фішер, В. Урі, Б. Паттон розглядають медіацію як спільні дії, засновані на розмежуванні позицій та інтересів (Fisher, Yuri, Patton 2023).

Швейцарський психолог Й. Дюсс-фон Вердт, який започаткував медіювання конфліктів на професійному рівні, у книзі «Homo Mediator» зазначав: «медіація – це узгоджений процес управління конфліктом, у якому незалежна та неупереджена третя сторона, що не має повноваження приймати рішення, намагається асистувати сторонам конфлікту у процесі налагодження чи покращення стосунків, або у процесі врегулювання конфлікту шляхом організації обміну [інформацією] між особами та установами, залученими у конфлікт» (Duss-von Werdt, 2005).

Отже, очевидним є відсутність єдності думок щодо розуміння змісту терміноодиноци «медіація». Медіація в конструктивному означенні розглядається як переговори; процес переговорів; метод врегулювання конфлікту; спосіб вирішення спору; процес вирішення спору; спільні дії; процес управління конфліктом і т.д. В описовому описі її суттєві ознаки та характеристики такі: природа медіації виявляється у її посередницькій ролі; посередництво реалізується шляхом проведення переговорів між сторонами та/або окремих бесід медіатора з кожною зі сторін; участь у медіації, як і укладення угоди за результатами цієї процедури, є добровільною; процес переговорів організовує та спрямовує незалежна третя особа – медіатор, який має відповідну кваліфікацію, знання та досвід і допомагає сторонам дійти взаємовигідного рішення; водночас сторони самі визначають спосіб врегулювання спору, а медіатор не має права нав'язувати їм власну позицію щодо справи.

Така багатоваріантність розуміння поняття «медіація» надає можливість розглядати її як різновид соціальної технології.

Новий тлумачний словник української мови визначає термін «технологія» як сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь; сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення різних виробничих операцій тощо (New Explanatory Dictionary, 2001, p. 529).

В конструктивному означенні найчастіше поняття «соціальна технологія» в науковій і спеціальній літературі використовується в таких значеннях: комплекс прийомів, що забезпечують досягнення сприятливих умов життя, їхньої організованості, ефективної взаємодії, задоволення суспільного інтересу, який тією або іншою

мірою відповідає вимогам соціального часу (Matvienko, 2001, р. 82); сукупність засобів і методів цілеспрямованої дії на суспільні процеси, життєдіяльність людей, дозволяючи отримувати при обмеженому обсязі соціально-економічних ресурсів максимально значущі результати, забезпечувати вибір і реалізацію найбільш оптимальних способів упорядкування, гармонізації, збереження або перетворення соціальних об'єктів у необхідних параметрах (Prokhorenko, 2015, р. 242); засіб реалізації людиною конкретного складного процесу шляхом його поділу на систему послідовних взаємопов'язаних процедур і операцій, що виконуються більш чи менш однозначно і мають на меті досягнення високої ефективності» (Knyazev, 1995, р. 8).

Таким чином, поняття «медіація» з позицій технологічного підходу можливо тлумачити як сукупність способів, методів, засобів, прийомів організації посередницької діяльності шляхом проведення переговорів між сторонами та/або окремих бесід медіатора з кожною зі сторін з метою вирішення кризових ситуацій, або запобігання виникненню конфліктів.

Безумовно, на міжнародному рівні використання медіаційних технологій спрямоване на врегулювання кризових ситуацій, що виникають між учасниками міжнародних відносин, а також на розв'язання міжнародних конфліктів. Тому, вважаємо, доречним є запровадження і застосування як в теоретичному науковому аналізі так і в міжнародній політичній практиці такої мовленнєвої конструкції як «дипломатична медіаційна технологія». Цим конструктом доречно позначати посередницькі практики, що реалізуються в міжнародній політиці за участю медіатора (незалежної третьої сторони), який організовує та спрямовує ведення переговорів і допомагає сторонам дійти взаємовигідного рішення. Адже класичною, усталеною та загальноприйнятою є думка, що ведення міжнародних відносин за допомогою переговорів, а також метод, за допомогою якого ці відносини регулюються і здійснюються послами та посланниками позначається словом «дипломатія» (Matlai, 2020, р. 6).

Термін «дипломатія» походить із давньогрецької мови, у якій його використовували, по-перше, як дієслово (*diploo*) – на позначення подвійного складання (*diploun*) і, по-друге, як іменник (*diploma*) – у якості назви офіційних документів, що складалися (для зручності) та надавали пред'явнику певний набір прав (Constantinou, 1996, р. 78).

Сучасний тлумачний словник української мови інтерпретує поняття «дипломатія» як діяльність уряду та спеціальних органів зовнішніх відносин щодо здійснення зовнішньої міжнародної політики держави; тонкий розрахунок або хитрування, спрямований на досягнення певної мети (Yakovleva, 2010, р. 339).

У Політичній енциклопедії зазначається, що дипломатія є одним з найважливіших засобів здійснення зовнішньої політики держави. Більшість науковців розглядають дипломатію як науку міжнародних відносин і мистецтва ведення переговорів, що передбачає переговорний процес, підписання міжнародних угод для запобігання міжнародним конфліктам чи їх врегулювання, пошуки компромісів і взаємоприйнятних рішень, вивчення основних тенденцій та перспектив розвитку регіональних і глобальних міжнародних відносин з метою розширення та поглиблення міжнародного співробітництва (Politychna, 2011, р. 215).

В Українській дипломатичній енциклопедії наголошується на тому, що головна особливість дипломатії полягає в тому, щоб вирішувати спірні питання лише мирним шляхом, засобами переговорів і домовленостей (Ukrayins'ka, 2004, р. 316).

Дипломатія – це офіційна діяльність із здійснення програми зовнішньої політики держави щодо захисту її прав та інтересів за кордоном. Сенс і призначення дипломатії полягає у виборі засобів і методів, необхідних для досягнення зовнішньополітичних цілей держави. Вона покликана забезпечити розвиток міжнародних відносин у бажаному для країни руслі (Legal Encyclopedia, 1998, р. 189).

Отже, поняття «дипломатія» у науково – довідковій літературі пов'язується із діяльністю щодо здійснення зовнішньої політики держави, веденням переговорів, спрямованих на запобігання чи врегулювання конфліктів, знаходження компромісів і взаємоприйнятних рішень, а також на розширення та поглиблення міжнародного співробітництва.

Загалом американський політолог Річард Н. Роузкранс розрізняє два визначення дипломатії – широке та вузьке. У широкому сенсі він розумів дипломатію як способи або методи зовнішньої політики, що впливають на міжнародну систему. Вузький підхід розглядав дипломатію як процес, за допомогою якого уряди, діючи через офіційних агентів, спілкуються одні з одними (Diplomacy, 1968).

З метою подальшого з'ясування та розкриття сутності дипломатичної медіаційної технології в подальших своїх розвідках будемо спиратися на розуміння дипломатії як процесу, за допомогою якого уряди, діючи через офіційних агентів, спілкуються (зазвичай у формі переговорів – авт.) один з одним.

Р. Тістик зазначає, що зростання чисельності акторів, які залучені у міжнародні відносини з одного боку, та тиражування проблемних сфер їхньої взаємодії, з другого, змінює способи здійснення дипломатії. Трансформації зазнають як щоденні практики, так і методи ведення міжнародних переговорів, шляхи врегулювання міжнародних криз тощо (Tystyk, 2024, р. 325), відповідно, за цих умов дипломатична медіаційна технологія постає як гнучкий інструмент дипломатії, що використовується для врегулювання міжнародних криз шляхом ведення переговорів.

В сучасній дипломатичній практиці сформувалося декілька форматів ведення переговорного процесу. Найбільш поширеними, як вказує Р. Шипка (Shypka, 2012), є модель торгу та ігрові моделі.

Метод торгу реалізується на основі трьох його головних стратегій – жорсткої, м'якої та змішаної (Shypka, 2012).

Жорстка стратегія орієнтована на застосування силових прийомів, розрахованих на маніпулювання поведінкою партнера. Здійснення тиску, звинувачення – це методи жорсткого торгу, метою яких є домогтися поступок від партнера. При цьому обидві сторони діють так, щоб за мінімальних затрат відвоювати в суперника якомога більше (Shypka, 2012, р. 89).

«М'яка» стратегія торгу на переговорах, яка допускає, що для досягнення успіху необхідний обмін взаємними поступками. М'яка лінія в цій стратегії підкреслює важливість створення та збереження відносин, коли учасників переговорів розглядають як партнери, які поступаються один перед одним, намагаючись досягти взаємної згоди, допускаючи односторонні втрати заради досягнення спільної угоди (Shypka, 2012, р. 89).

Змішана стратегія торгу характеризується використанням як м'якої, так і жорсткої стратегій у різних комбінаціях (Shypka, 2012, р. 89).

Теорію ігор було розроблено в середині XX століття американським математиком Джоном фон Нейманом разом з економістом Оскаром Моргенштерном (Neumann, Morgenstern, 1953).

Дещо пізніше її почали застосовувати в теорії переговорів американські дослідники, зокрема Г. Райффа (Raiffa, 2002; Raiffa, 2003), А. Рапопорт (Rapoport, 1983). Вони виділили «ігри з нульовою сумою» (коли переможець отримує все), «ігри з позитивною сумою» (де кожен учасник має певний виграш) і «змішані ігри».

У межах теорії ігор розрізняють інтегративні переговори (партнерські, кооперативні) та полемічні, або конфліктні, переговори. Інтегративні переговори називають партнерськими, адже, згідно з положеннями теорії ігор, їх основою є прагнення і готовність сторін об'єднувати, «інтегрувати» свої стратегії для збільшення початкового потенціалу кожного учасника. У такому разі метою гри є досягнення в результаті переговорів «позитивної суми» (додатного результату) для всіх учасників (Shypka, 2012, p. 90).

Прагнення уникнути крайнощів привело до використання методу «принципових переговорів», який був розроблений у межах Гарвардського переговорного проекту Р. Фішером, У. Юрі і Б. Паттоном (Fisher, Yuri, Patton, 2023).

Метод (принципових) раціональних переговорів використовують для вирішення проблем на основі їхніх якісних властивостей по суті справи і при цьому не торгуватись. Метод раціональних переговорів передбачає використання жорсткого підходу до розгляду суті справи та м'якого – у відносинах між учасниками переговорів (Shypka, 2012, p. 90).

Сучасне міжнародне життя характеризується збільшенням кількості як міжнародних конфліктів так і кризових ситуацій, що їх супроводжують. При цьому, вони характеризуються як підвищеною динамікою, так і складністю та тривалістю у часі. Безперечно, вони потребують попередження та розв'язання.

Одним із таких міжнародних конфліктів є ізраїльсько-палестинський конфлікт, який триває вже більш як століття і час від часу загострюється, що знаходить свій вияв у виникненні кризових ситуацій.

Вперше в Новий час «палестинське питання» стало актуальним у міжнародній політиці після Першої світової війни. У результаті поразки Німеччини та її союзника Туреччини, у 1917 році війська Великобританії вступили на територію Палестини. Крім того, за Версальським мирним договором та іншими міжнародними правовими актами було запроваджено мандатну систему як форму управління колишніми колоніями Німеччини та Туреччини. Формально мандатна система була представлена в міжнародних документах як перехідна форма державної залежності – від колонії до самостійного державного утворення. Основи мандатної системи були закладені на Паризькій мирній конференції 1919 року, яка підсумувала результати Першої світової війни та, враховуючи поразку Німеччини та Туреччини, юридично закріпила перерозподіл їхніх колоній (Kostyukevych, Ovcharenko, 2019).

На нашу думку, при вивченні ізраїльсько-палестинського конфлікту з метою врегулювання його кризових проявів та запобігання його розвитку, доцільно виділяти саме його стадії, оскільки саме вони відображають динаміку конфлікту та реальні можливості його розв'язання.

Вважаємо, ізраїльсько-палестинський конфлікт на сьогодні має такі стадії свого розвитку: стадія зародження – почалася з оголошення Декларації А. Бальфура 2 листопада 1917 р. – закінчилася 14 травня 1948 р. – проголошенням Держави Ізраїль; стадія використання сили – розпочалася 15 травня 1948 р. – з початком вторгнення армій семи арабських країн (Єгипту, Йорданії, Іраку, Сирії, Лівану,

Саудівської Аравії, Ємену) на територію Ізраїлю – закінчилася 13 вересня 1993 р. підписанням у Вашингтоні «Декларації про принципи мирного урегулювання Близькосхідного конфлікту»; стадія врегулювання мирними способами – розпочалася 4 травня 1994 р. – з підписанням першої «Норвезької угоди» в Каїрі – Угоди «Газа – Єрихон» як спроба врегулювання конфлікту; стадія врегулювання силовими способами – 2023–2026 рр. – війна в Газі – розпочалася 7 жовтня 2023 р. з операції ХАМАСА «Потоп (повінь)» і триває до сьогодні.

М. Кальник зазначає, що 14 травня 1948-го Давид Бен-Гуріон проголосив незалежність Ізраїлю. ... Війна забрала 6 тисяч ізраїльтян і 15 тисяч арабів, Ізраїль розширився до 78% території, 700 тисяч палестинців стали біженцями. Це травма, що пульсує досі: нащадки Накби живуть у таборах у Йорданії, Лівані, мріючи про повернення. ... Шестиденна війна 1967-го – блискавичний блиск ізраїльської армії. За шість днів захоплено Синай, Голанські висоти, Західний берег, Газу та Східний Єрусалим. Окупація триває, породжуючи поселення – символ спірних прав. 1973-го, у Судний день, Єгипет і Сирія напали зненацька, але Ізраїль вистояв, заплативши 2,5 тисячі життів. ... 1987–1993 – Перша інтифада – 1 тис. жертв. ... Ці битви не просто дати – вони вирізьблені в душах: ізраїльтяни бачать у них виживання, палестинці – втрату домівки. Інтифади 1987-го та 2000-го перетворили камені на зброю, забравши тисячі життів і підірвавши довіру. ... 7 жовтня 2023 р. ХАМАС прорвав бар'єр: 1400 ізраїльтян загинули, 5400 поранені, 200 тис. ВПО, 250 заручників. Ізраїль відповів «Залізними мечами». До 2026-го Газу зруйновано: 40 тисяч палестинців мертві, переважно цивільні; 93 тисячі поранених, 1,6 млн. ВПО, руйнування. ... Гуманітарна катастрофа: голод, руїни лікарень. Ізраїль втратив економічно мільярди (Kalnik, 2026).

Конфлікт між ізраїльтянами та палестинцями породжує численні проблеми і для міжнародної спільноти, зокрема насильство, релігійні суперечки, тероризм, економічну нерівність, авторитаризм, питання біженців та інші виклики. Тому, цей конфлікт безумовно потребує розв'язання, зокрема і на основі, можливо, застосування дипломатичних медіаційних технологій.

Так, як ізраїльсько-палестинський конфлікт характеризується складністю, досить довгою тривалістю у часі та значними соціально-гуманітарними наслідками, тому необхідно звернутися до міждисциплінарного методологічного підходу, що надасть змогу значно розширити спектр застосовуваних дипломатичних інструментів.

На нашу думку, доцільно було б при розробці дипломатичної медіаційної технології врегулювання Ізраїльсько-Палестинського конфлікту взяти за основу концепцію реституційного правосуддя, яка широко використовується в юриспруденції та засновується на принципі примирення.

Концепцію «реституційного правосуддя», вважаємо, можливо закласти в основу розробки нових підходів та пошуку нових дипломатичних інструментів у вирішенні цього конфлікту. Ця концепція надає можливість досягти добровільного порозуміння (примирення) між обома сторонами конфлікту на основі взаємного визнання провини щодо антигуманних дій сторін одна проти іншої та порушення міжнародного гуманітарного права. В цьому конфлікті, безсумнівно, потерпілими є обидві його сторони. Внаслідок тривалого протистояння, зокрема збройного, обидві сторони потребують відновлення в моральному, психологічному аспекті, а також і в матеріальному.

З позицій концепції «реституційного правосуддя» головна роль у налагодженні діалогу у процесі дипломатичних переговорів між протиборчими сторонами повин-

на належати медіатору – неупередженому суб'єкту міжнародних відносин. Він повинен допомогти обговорити наслідки довготривалого конфлікту в атмосфері поваги та безпеки, керувати переговорним процесом таким чином, щоб сприяти досягненню згоди щодо ефективних шляхів виправлення шкоди, що була нанесена сторонами одна одній, сприяти укладенню угоди, яка б була реальною для виконання.

Найважливішою перевагою цього способу розв'язання конфліктів є те, що обидві сторони мають можливість висловити не тільки свої очікування, а й почуття та відчуття. Тут нічого не засуджується і не нав'язується згори. Кожне прийняття рішення вимагає згоди обох сторін. Господарями медіаційного процесу є, відповідно, самі сторони. Медіатор сприяє сторонам у тому, щоб вони були дійсно задоволені, тобто, щоб відшкодування постраждалому було для нього достатнім і водночас реальним для винуватого. Він піклується про те, щоб сторони були процедурно задоволені, тобто, щоб процедура проведення медіаційного процесу була для них прийнятною – сторони мають бути переконані у незаангажованості, нейтральності медіатора і довірчому характері розмови. Крім цього, медіатор дбає щодо психологічного задоволення сторін – щоб вони були переконані, що самі вирішують свою подальшу долю, а після медіації почувалися значно краще, ніж перед нею (Zemlyanska, 2008, p. 27).

Таким чином, «реституційна медіація» як форма переговорного процесу створює умови для виявлення почуттів, обміну інформацією та відшкодування збитків, повертаючи при цьому потерпілим від злочину почуття впевненості та відчуття контролю над ситуацією.

Існують кілька видів медіації: пряма медіація, яка означає безпосередню зустріч сторін, та непряма (або «човникова медіація»), коли медіатори передають інформацію від однієї сторони до іншої. Останній варіант може сприяти укладенню угоди, але навряд чи допоможе отримати почуття співпереживання, яке, власне, становить дуже цінну характеристику медіації (Aertsen, Mackay, Pelican, etc., 2004).

В юриспруденції медіація між потерпілими та правопорушниками – це найпоширеніша форма відновного правосуддя ... Медіація між потерпілими та правопорушниками в основному спрямована на досягнення примирення шляхом діалогу, підкреслюючи відновлення належного емоційного та фізичного стану жертви, відповідальність правопорушника та відшкодування шкоди. Програми примирення між потерпілими та правопорушниками також проводяться шляхом медіації, однак, як про це пише МакКолд, вони в основному спрямовані на зіцнення «ран» та відновлення належних взаємин між людьми (Fellegi, 2004, p. 13).

Виходячи із вище зазначеного, можемо запропонувати процедурну модель дипломатичної медіаційної технології вирішення Ізраїльсько-Палестинського конфлікту. Така дипломатична медіаційна технологія спрямована на досягнення таких цілей:

- інституційні загальні: регулювання, відтворення, інтеграція, підтримання комунікації між сторонами конфлікту;

- інституційні спеціальні: сумісне вирішення конфлікту його учасниками, урівноваження інтересів сторін конфлікту як постраждалих, з необхідністю реінтеграції, допомога традиційному міжнародному правосуддю;

- особистісні: визнання потреб потерпілих сторін, прийняття сторонами відповідальності, активне залучення сторін – надання сторонам повноважень щодо пошуку та прийняття взаємоприйнятного для них рішення, добровільність участі

у відновному процесі усіх зацікавлених сторін, реалізація принципу конфіденційності.

- загальні: застосування дипломатичної медіаційної технології, що засновується на концепції «реституційного правосуддя» при розгляді аналогічних міжнародних конфліктів на певній території, що є тривалими у часі;

- індивідуальні: отримання конкретного результату при розгляді конкретних наслідків у випадку загострення кризи, прийняття консенсусного рішення – рекомендації щодо подолання її наслідків;

- змістовні: відшкодування у різних формах шкоди (майнової, фізичної, моральної) потерпілим особам з обох сторін конфлікту.

На нашу думку, етапами реалізації дипломатичної медіаційної технології є: етап визначення доцільності проведення процесу переговорів у формі «реституційної медіації»; етап підготовки до проведення процесу переговорів у формі «реституційної медіації»; етап проведення процесу переговорів у формі «реституційної медіації»; етап контролю за виконанням рішень, що були прийняті під час проведення процесу переговорів у формі «реституційної медіації».

На етапі визначення доцільності проведення процесу переговорів у формі «реституційної медіації», представники сторін, які приймають участь у конфлікті звертається до медіатора із проханням розглянути їх заяви щодо визнання своєї провини у нанесенні шкоди та у якій просять розглянути можливість їх участі в дипломатичному медіаційному переговорному процесі.

Медіатор приймає рішення про доцільність або недоцільність проведення дипломатичного медіаційного переговорного процесу, а також участі сторін в ньому, які є учасниками конфлікту, та які звернулася із відповідною заявою. Якщо медіатором прийнято рішення про доцільність такої участі, він звертається до ООН з пропозицією прийняти Резолюцію щодо проведення дипломатичного медіаційного переговорного процесу за участю сторін, які звернулися із відповідним проханням.

При цьому, медіатор, обов'язково повинен з'ясувати думку сторін, щодо їх переконаності добровільно брати участь в дипломатичному медіаційному переговорному процесі. У випадку негативного рішення одної із сторін (якщо вона вирішить в якийсь момент часу, що не має бажання приймати участь в «медіації»), прохання іншої сторони, відхиляється. У разі позитивного рішення кожної із сторін щодо участі в проведенні «реституційної медіації», Медіатор повинен разом із сторонами розробити план дій, який спрямований на усунення шкоди завданої діями сторін в процесі конфліктного протистояння. Такий план стає частиною договору.

Етап підготовки до проведення дипломатичного медіаційного переговорного процесу. ООН, після прийняття прохання Медіатора щодо призначення проведення дипломатичного медіаційного переговорного процесу, виносить відповідну Резолюцію щодо організації проведення «реституційної медіації» та покладає таку організацію на Медіатора, із зазначенням місця її проведення, тривалості у часі, але не більш як 1 тижня.

Медіатор організовує проведення «реституційної медіації» шляхом вибору авторитетної фізичної особи, яка буде проводити «реституційну медіацію»; інформує учасників «медіації» про їхню роль у вирішенні кризової ситуації; визначає проблему обговорення згідно із заявами сторін; проводить роз'яснювальну та іншу організаційну роботу. Медіатор визначає форму проведення «медіації»: внутрішню (за участю тільки сторін, їх представників; або зовнішню (за участю

інших суб'єктів міжнародних відносин – інших держав, міжнародних урядових або неурядових організацій та інших можливих учасників); місце та час проведення «реституційної медіації».

На етапі проведення дипломатичного медіаційного переговорного процесу (з метою досягнення консенсусної угоди), застосовується процедура «реституційної медіації». Учасники «реституційної медіації» переговори обов'язково проводять за круглим столом («реституційним колом»). Остаточне рішення на колі має бути прийняте односторонньо. Якщо досягається позитивний результат внаслідок проведення переговорного процесу, то консенсусне рішення направляється до ООН. У випадку не досягнення згоди стосовно обговорюваної проблеми, про це повідомляється ООН, яка бере до уваги факт, що «медіація» відбулася, але консенсусне рішення не було прийняте. На основі інформації про перебіг проведення «медіації», укладання договору під час його проведення, а також виконання зобов'язань, ООН приймає відповідну Резолюцію.

На етапі контролю за виконанням рішення, функцію перевірки здійснює Медіатор, який інформує ООН про відповідний результат. На основі інформації про перебіг медіації, укладання договору під час переговорного процесу, а також виконання зобов'язань сторонами, ООН виносить Резолюцію щодо сторін, які прийняли участь у «медіації».

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Складні міжнародні процеси в сучасному глобалізованому світі супроводжуються виникненням нових міжнародних конфліктів та кризових ситуацій. Це, в свою чергу, обумовлює пошук ефективних інструментів впливу на процеси їх розвитку. Одним із таких інструментів є дипломатичні медіаційні технології. Розробка нових технологій дипломатичної діяльності на основі міждисциплінарного підходу та їх впровадження в практику, дозволить активно впливати на розвиток динаміки міжнародних конфліктів, отримувати прогнозовані результати.

Дипломатичні медіаційні технології, що розроблені на основі концепції «реституційного правосуддя» можуть бути дієвим засобом у вирішенні кризових ситуацій в міжнародних відносинах. Наприклад, дипломатична технологія «реституційної медіації» може бути використана для врегулювання Ізраїльсько-Палестинського конфлікту, який має тривалий період свого розвитку та породжує численні соціальні і гуманітарні проблеми: вбивства, зростання чисельності біженців, релігійні суперечки, тероризм та інші виклики. Уточнення процедури проведення дипломатичного медіаційного переговорного процесу на засадах використання технологій «реституційного правосуддя» є напрямом подальшого наукового пошуку.

Перспективними напрямками подальших досліджень дипломатичної медіаційної технології як інструмента врегулювання кризових ситуацій в сучасних міжнародних відносинах є узагальнення досвіду практичної реалізації дипломатичних медіаційних технологій провідними державами світу як посередниками врегулювання міжнародних конфліктів.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше було запропоновано процедурну модель дипломатичної медіаційної технології вирішення Ізраїльсько-Палестинського конфлікту, що засновується на моделі «реституційної медіації» як форми переговорного процесу.

References [Список використаної літератури]

- Aertsen, I., Mackay, R., Pelican, C., Willemsens, J., Wright M. (2004). *Rebuilding Community Connections – Mediation and Restorative Justice in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 18-19 [in English]. [Aertsen I., Mackay R., Pelican C., Willemsens J., Wright M. *Rebuilding Community Connections – Mediation and Restorative Justice in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2004. P. 18-19]
- Alternative Dispute Resolution (2021): Textbook, ed. by Yu. D. Prytyki. Kyiv: Publishing House «Dakor» [in Ukrainian]. [Альтернативне вирішення спорів: підруч. за заг. ред. Ю. Д. Притики. Київ: ВД «Дакор», 2021. 436с.]
- Antonyuk, O. A. (2013). Mediation and Diplomacy. *Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 355-359 [in Ukrainian]. [Антонюк О. А. Медіація та дипломатія. *Часопис Київського університету права*. 2013. №2. С. 355-359. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_2_84 (дата звернення: 18.01.2026)]
- Bernadsky, B. V. (2012). *International conflicts: a course of lectures*. Kyiv: SE «Publishing house «Personal» [in Ukrainian]. [Бернадський Б. В. *Міжнародні конфлікти: курс лекцій*. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 366 с.]
- Blyakhars'kyu, YA., Filyuk, O., Lazaryeva, A. (2024). Mediatsiya yak efektyvnyy zasib vyirishennya sporiv: dosvid rozvynenykh krayin. *Akademichni vizyiv*, 35, 1-11 [in Ukrainian]. [Бляхарський Я., Філюк О., Лазарева А. Медіація як ефективний засіб вирішення спорів: досвід розвинених країн. *Академічні візії*. 2024. Вип. 35. С. 1-11. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13859380>.]
- Bondarchuk, N., Moshkivska, N. (2020). Modern trends in the implementation of mediation in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 6, 11-15 [in Ukrainian]. [Бондарчук Н., Мошківська Н. Сучасні тенденції впровадження медіації в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №6. С. 11-15. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.02>.]
- Bondarenko-Zelinska, N. L. (2009). Introduction of alternative dispute resolution methods: European experience for Ukraine. *Private law and entrepreneurship*, 8, 162-165 [in Ukrainian]. [Бондаренко-Зелінська Н. Л. Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів: європейський досвід для України. *Приватне право і підприємництво*. 2009. Вип. 8. С. 162-165. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2010/PPP_8_2009/BondarenkoZelinska.pdf (дата звернення: 22.01.2026).]
- Chub, O. V. (2025). Social technologies: possibilities and prospects of use. *Interdisciplinary discourse in the study of the phenomenon of social: collection of materials of the VI International Scientific-Practical Internet Conference (March 27, 2025)* / Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv. National Economic University named after V. Hetman [and others]. Kyiv: KNEU, 240-244 [in Ukrainian]. [Чуб О. В. Соціальні технології: можливості та перспективи використання. Міждисциплінарний дискурс у дослідженні феномену соціального: зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (27 берез. 2025 р.) / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана [та ін.]. Київ: КНЕУ, 2025. С. 240-244. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/51004> (дата звернення: 18.01.2026).]
- Constantinou, C. (1996). *On the Way to Diplomacy*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press [in English]. [Constantinou C. *On the Way to Diplomacy*. Minneapolis, MN : University of Minnesota Press. 1996. 180 p.]
- Diplomacy. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. Vol. 4. (1968). ed. by David L. Sills. New York: Macmillan and Free Press, P. 187-191 [in English]. [Diplomacy. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. Vol. 4. Ed. by David L. Sills. New York: Macmillan and Free Press, 1968. P. 187-191.]
- Duss-von Werdt, J. (2005). *Homo Mediator. Geschichte und Menschenbild der Mediation*. Stuttgart: Klett-Cotta [in German]. [Duss-von Werdt J. *Homo Mediator. Geschichte und Menschenbild der Mediation*. Stuttgart: Klett-Cotta, 2005. 296 p.]
- Eileen, C., Mackie, K. (2006). *International mediation; the art of business diplomacy*. Kluwer Law International, 2d ed. [in English]. [Eileen, C., Mackie, K. *International mediation; the art of business diplomacy*. Kluwer Law International, 2d ed. 2006. 224 p.]
- Fellegi, B. (2004). *Explaining Impact of Restorative Justice: the 4-Way Interaction of Morality, Neutralisation, Shame and Bonds*. Thesis submitted for the degree of M. Phil in Criminology. University of Cambridge, Institute of Criminology [in English]. [Fellegi B. *Explaining Impact of Restorative Justice: the 4-Way Interaction of Morality, Neutralisation, Shame and Bonds*. Thesis submitted for the degree of M. Phil in Criminology. University of Cambridge, Institute of Criminology. 2004. 79 p.]
- Fisher, R., Yuri, V., Patton, B. (2023). *Negotiations without defeat. The Harvard method*. Kyiv: Svarog [in Ukrainian]. [Фішер Р., Юрі В., Паттон Б. *Перемовини без поразки. Гарвардський метод*. Київ: Сварог, 2023. 248с.]
- Horbachyk, O., Koziy, O. (2023). The Arab-Israeli conflict and the emergence of the problem of Palestinian refugees. *Problems of the humanities: collection of scientific works of the Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. History Series*, 12(54), 237-250 [in Ukrainian]. [Горбачик О., Козій О. Арабо – ізраїльський конфлікт і виникнення проблеми палестинських біженців. *Проблеми гуманітарних наук*:

- збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія. 2023. №12(54). С. 237-250. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283747>.]
- Hryhor, O. O. (2019). Modern dimensions of diplomacy in conflict and crisis situations. *Scientific journal «Politicus»*, 2, 79-84 [in Ukrainian]. [Григор О. О. Сучасні виміри дипломатії в умовах конфліктних і кризових ситуацій. *Науковий журнал «Політикус»*. 2019. Вип. 2. С. 79-84. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2019-2-79-84>.]
- Huta, S. S. (2017). The concept of “crisis situation caused by military-political factors”, “military-political crisis” in the theory of public administration. *Investments: practice and experience*, 7, 116-120 [in Ukrainian]. [Гута С. С. Поняття «кризова ситуація, зумовлена воєнно-політичними чинниками», «воєнно-політична криза» в теорії державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №7. С. 116-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_7_24 (дата звернення: 25.01.2026)]
- Ivanov, A. M., Titov, M. S., Kshevinska, K. O. (2023). Mediation as an alternative method of dispute resolution. *Legal Scientific Electronic Journal*, 2, 143-145 [in Ukrainian]. [Іванов А. М., Титов М. С., Кшевінська К. О. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 2. С. 143-145. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/31>.]
- Kalashlinska, M. V. (2024). The role of mediation in political negotiations: rethinking traditional approaches. *Political Life*, 4, 123-128 [in Ukrainian]. [Калашлінська М. В. Роль медіації у політичних переговорах: переосмислення традиційних підходів. *Політичне життя*. 2024. №4. С. 123-128. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.4.16>.]
- Kalnik, M. (27.01.2026). Palestine and Israel: the history of the ongoing conflict. *Nfront* [in Ukrainian]. [Кальник М. Палестина і Ізраїль: історія конфлікту, що не вщухає. *Nfront*. 27.01.2026. URL: <https://nfront.org.ua/palestyna-i-izrayil-istoriya-konfliktu-shho-ne-vshhuhaye/> (дата звернення: 28.01.2026).]
- Knyazev, V. (1995). *Social Technology and Management of Political Processes*. Kyiv: National Institute of Strategic Research [in Ukrainian]. [Князев В. Соціальна технологія та управління політичними процесами. Київ: Нац. ін.-т стратегічних досліджень, 1995. 249 с.]
- Kostyukovich, A. O., Ovcharenko, O. I. (2019). Paris Peace Conference: Creation of a Mandate System. *Current Problems of Natural Sciences and Humanities in the Research of Young Scientists “Rodzynka – 2019” / XXI All-Ukrainian Scientific Conference of Young Scientists*, 99-100 [in Ukrainian]. [Костюкевич А. О., Овчаренко О. І. (2019) Паризька мирна конференція: створення мандатної системи. *Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2019» / XXI Всеукраїнська наукова конференція молодих учених*. 2019. С. 99-100. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/3485/> (дата звернення: 18.01.2026).]
- Legal Encyclopedia* (editor: Yu.S. Shemshuchenko). Vol. 2. (1998). Kyiv: Ukrainian Encyclopedia [in Ukrainian]. [Юридична енциклопедія / редкол.: Ю.С. Шемшученко. Т. 2. К.: Українська енциклопедія, 1998. 744 с.]
- Lopatchenko, I. M. (2019). Mediation as a modern technology in resolving conflicts in public administration. *Law and Public Administration*, 2(35), Vol. 1, 231-237 [in Ukrainian]. [Лопатченко І. М. Медіація як сучасна технологія у вирішенні конфліктів в публічному управлінні. *Право та державне управління*. 2019. Вип. 2(35). Том 1. С.231-237. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2-1.35>.]
- Matlai, D. (2020). *Diplomacy of Ukraine*. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House [in Ukrainian]. [Матлай Д. *Дипломатія України*. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2020. 260 с.]
- Matvienko, V. Ya. (2001). *Social Technologies*. Kyiv: Ukrainian Propilei [in Ukrainian]. [Матвієнко В. Я. *Соціальні технології*. Київ: Українські пропілеї, 2001. 446 с.]
- Mazur, O. G. (2017). Political mediation: theoretical and methodological discourse. *Bulletin of Mariupol State University. Series: History. Political science*, 20, 267-275 [in Ukrainian]. [Мазур О. Г. Політична медіація: теоретико-методологічний дискурс. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. 2017. Вип. 20. С. 267-275. URL: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/politologia/issue/view/43/33> (дата звернення: 11.02.2026).]
- Neumann, J. V., Morgenstern, O. (1953). *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton: Princeton University Press [in English]. [Neumann J. V., Morgenstern O. *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton: Princeton University Press. 1953. 674 p.]
- New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language*: in 3 volumes. Vol. 2. (2001). Kyiv: Akonit [in Ukrainian]. [Новий тлумачний словник української мови: в 3-х томах. Т. 2. Київ: Аконті, 2001. 926 с.]
- Ostrovska N. V. (2013). Theoretical approaches to the definition of the concepts «social technologies» and «social communication technologies». *World of social communications: science. journal – Vol. 10. – K.: KyMU, DonNU*, 2013. – P. 117–120. [in Ukrainian]. [Острівська Н. В. Теоретичні підходи до визначення понять «соціальні технології» і «соціальнокомунікаційні технології». *Світ соціальних комунікацій: науковий журнал*. Т. 10. Київ: КиМУ, ДонНУ, 2013. С. 117 – 120. URL: <https://eir.zp.edu.ua/server/api/core/bitstreams/05f50509-80b1-495f-ac92-9cab8345d542/content>. (дата звернення: 25.01.2026).]

- Polishchuk, M. Ya. (2014). The concept of mediation as an alternative method of dispute resolution. *State and Law*, 65, 134-139 [in Ukrainian]. [Поліщук М. Я. Поняття медіації як альтернативного методу вирішення спорів. *Держава і право*. 2014. Вип. 65. С. 134-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2014_65_2221 (дата звернення: 25.01.2026).].
- Political Encyclopedia. (2011). Editor: Y. Levenets. Kyiv: Parliamentary Publishing House [in Ukrainian]. [Політична енциклопедія. редкол.: Ю. Левенець. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.]
- Prokhorenko, T. G. (2015). Social technologies in modern society. *Bulletin of the National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*, 2(25), 239-246 [in Ukrainian]. [Прохоренко Т. Г. Соціальні технології в сучасному суспільстві. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2015. Вип. 2 (25). С. 239-246.]
- Prytyka, Yu. D. (2006). *Problems of protecting the rights of participants in civil legal relations in an arbitration court*: monograph. Kyiv: In Yure [in Ukrainian]. [Притика Ю. Д. *Проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин у третейському суді*: монографія. Київ: Ін Юре, 2006. 636 с.]
- Raiffa, H. (2002). *Negotiation Analysis. The Science and Art of Collaborative Decision Making*. London: The Belknap press [in English]. [Raiffa H. *Negotiation Analysis. The Science and Art of Collaborative Decision Making*. London: The Belknap press, 2002. 590 p.]
- Raiffa, H. (2003). *The Art and Science of Negotiation*. London: The Belknap press [in English]. [Raiffa H. *The Art and Science of Negotiation*. London: The Belknap press, 2003. 388 p.]
- Rapoport, A. (1983). *Mathematical Models in the Social and Behavioral Sciences*. New York: A Wiley – Interscience Publication [in English]. [Rapoport A. *Mathematical Models in the Social and Behavioral Sciences*. New York: A Wiley – Interscience Publication, 1983. 518 p.]
- Shypka R. (2012). Models of international negotiations. *Bulletin of Lviv University. International Relations Series*, 30, 87-92 [in Ukrainian]. [Шипка Р. Моделі міжнародних переговорів. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2012. Вип. 30. С. 87-92. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/VLNU_Mv_2012_30_12.pdf (дата звернення: 18.01.2026).]
- Tykhomyrova, E. B., Postolovsky, S. R. (2022). *Conflictology and Negotiation Theory*: Textbook. Sumy: University Book [in Ukrainian]. [Тихомирова Є.Б., Постоловський С.Р. *Конфліктологія та теорія переговорів*: підручник. Суми: Університетська книга, 2022. 240 с.]
- Tystyk, R. (2024). Epistemology of diplomacy in modern international relations. *Bulletin of Lviv University. Series of philosophical and political studies*, 54, 317-321 [in Ukrainian]. [Тістик Р. Епістемологія дипломатії у сучасних міжнародних відносинах. *Вісник Львівського університету. Серія філософ.-політолог. студії*. 2024. Вип. 54. С. 317-321. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.54.38>]
- Ukrainian Diplomatic Encyclopedia. Vol. 1. (2004). Editor L. V. Hubersky. Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian]. [Українська дипломатична енциклопедія. редкол.: Л.В. Губерський. К.: Знання України, 2004. Т. 1. 655 с.]
- Vyshnyakov, O. (2024). Humanitarni kryzy ta mizhnarodna humanitarna diyal'nist. *Visnyk Mariupol'skoho derzhavnoho universytetu*, 27, 77-84 [in Ukrainian]. [Вишняков О. Гуманітарні кризи та міжнародна гуманітарна діяльність. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2024. Вип. 27. С. 77-84. DOI: [10.34079/2226-2822-2024-14-27-77-84](https://doi.org/10.34079/2226-2822-2024-14-27-77-84)]
- Yakovleva, A.M., Afonskaya, T.M. (2010). *Modern Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language*. Kharkiv: TORSING PLUS [in Ukrainian]. [Яковлева А. М., Афонская Т. М. *Сучасний тлумачний словник української мови*. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2010. 672 с.]
- Yuskiv, Kh. (2015). Specificity of crises in the environment of international interactions of the 20th – first quarter of the 21st century. *Bulletin of Lviv University. International Relations Series*, 36(3), 140-147 [in Ukrainian]. [Юськів Х. Специфіка криз у середовищі міжнародних взаємодій ХХ-першої чверті ХХІ ст. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2015. Вип. 36. Ч. 3. С. 140-147. URL: https://www.researchgate.net/publication/343007471_Specifika_kriz_u_seredovisi_miznarodnih_vzajemodij_HH-persoi_cverti_HHI_st (дата звернення: 28.01.2026).]
- Zabelina, I. O. (2013). The concept and essence of political crises: historical and bibliographical analysis. *Current problems of politics*, 49, 344-353 [in Ukrainian]. [Забеліна І. О. Поняття та сутність політичних криз: історико-бібліографічний аналіз. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 344-353. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b2ca619b-e762-4025-9888-f5fc09224ea1/content> (дата звернення: 30.01.2026)]
- Zemlyanska, V. (2008). *Restorative Justice in the Criminal Process of Ukraine*. Kyiv: Publisher Zakharenko V. O. [in Ukrainian]. [Землянська В. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України. Київ: Видавець Захаренко В.О., 2008. 200 с.]

Oliinyk A. B.

Department of International Relations
Oles Honchar Dnipro National University
Nauky Ave., 72, Dnipro, 49045, Ukraine

DIPLOMATIC MEDIATION TECHNOLOGY AS A CRISIS SITUATION MANAGEMENT TOOL IN MODERN INTERNATIONAL RELATIONS

Summary

The article defines the essence of a crisis as a social phenomenon. It is established that in the theory of international relations, a crisis is considered as a phase of exacerbation of an international conflict, which is the initial one. It is emphasized that the key problem of a crisis is the perception of events as a serious threat to national interests and values of decision-makers in the security sphere; a crisis always has a subjective side. It is noted that the emergence of crises in international relations is a constant phenomenon that requires management and regulation, and accordingly, active measures to prevent or regulate them. It is emphasized that a crisis is always accompanied by cruelty, violence, and victims. It is found that understanding a crisis as a threat necessitates the search for effective diplomatic methods, techniques, and tools. It is noted that one of such diplomatic methods is mediation technology. It is noted that mediation is the implementation of a conciliatory procedure with the help of a neutral, impartial third party – a mediator (intermediary), who enjoys the trust of all interested parties. It is noted that the multivariate understanding of the concept of “mediation” makes it possible to consider it as a type of social technology. It is proposed to understand the concept of “diplomatic mediation technology” as mediation practices implemented in international politics with the participation of a mediator (an independent third party), who organizes and directs negotiations and helps the parties reach a mutually beneficial solution. It is noted that diplomacy is a process by which governments, acting through official agents, communicate (usually in the form of negotiations) with each other. It is emphasized that diplomatic mediation technology is a flexible tool of diplomacy used to resolve international crises through negotiations. It is emphasized that in modern diplomatic practice several formats of conducting the negotiation process have been formed: the bargaining model and game models. It is proposed to apply the diplomatic mediation technology of “restitutional mediation” to resolve the Israeli-Palestinian conflict. It is noted that it is advisable to take the concept of restitutional justice, which is based on the principle of reconciliation, as a basis when developing a mediation technology for resolving the Israeli-Palestinian conflict. A procedural model of the diplomatic mediation technology for resolving the Israeli-Palestinian conflict is proposed. It is found out that the stages of implementing the diplomatic mediation technology of “restitutional mediation” are: the stage of determining the feasibility of conducting the negotiation process in the form of “restitutional mediation”; the stage of preparing for the negotiation process in the form of “restitutional mediation”; the stage of conducting the negotiation process in the form of “restitutional mediation”; the stage of monitoring the implementation of decisions made during the negotiation process in the form of “restitutional mediation”.

Key words: mediation, diplomacy, diplomatic mediation technology, crisis situation, international conflict.

*Дата першого надходження статті до видання: 26.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026*

UDC 338.2:061.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2026.41.6>

Popovych Ya. M.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Department of Political Science and General Legal Disciplines,
National University Zaporizhzhia Polytechnic,
64, Zhukovsky Str., Zaporizhzhia, 69005, Ukraine
E-mail: popovych.jana@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7509-0459>

Levchenko V. P.

Postgraduate Student,
Department of Political Science and General Legal Disciplines,
National University Zaporizhzhia Polytechnic,
64, Zhukovsky Str., Zaporizhzhia, 69005, Ukraine
E-mail: levazp@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0005-4010-7130>

Popovych V. M.

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Director of the Community Organization “Zaporizhzhia scientific and methodological center for social development”,
3/7, D. Tcentralny Str., Zaporizhzhia, 69005, Ukraine
E-mail: popovych.vasil@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9288-3765>

MONITORING INTERACTION BETWEEN POLITICAL AUTHORITY AND SOCIETY UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE

This article examines the dynamics of changes in the assessment of challenges and factors for improving the effectiveness of interaction between political authority and society under martial law in Ukraine. It is determined that interaction between political authority and society represents an institutional and normatively regulated form of realizing citizens' rights to participate in public decision-making, and public-political communication between government bodies, citizens, and civil society institutions based on democratic governance. Based on the results of monitoring the challenges and threats to interaction between political authority and society under martial law, a positive trend is identified in the continued democratization of state-society relations, increasing the opportunities for citizen and public organization involvement in decision-making and implementation. Under martial law in Ukraine, the development of an adaptive and effective model of cooperation between political authorities and civil society is an extremely important factor in sustainable democratic development. Such cooperation should be institutionalized and based on the principles of transparency, accountability, and public oversight of government activities. The results of monitoring changes in expert assessments of factors for increasing the effectiveness of public-

© Popovych Ya. M., Levchenko V. P., Popovych V. M., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

society interactions indicate that, to develop an effective model of interaction between government and society, it is necessary to ensure legal, institutional, and technological conditions for citizens to exercise their right to participate in public policy decision-making, and for authorities to take public opinion, current socio-political, and security issues into account through the development of financial support for digital democracy. Again, according to the results of the study, a positive trend can be observed in the continued democratization of state-social relations, expanding opportunities for involving citizens and public organizations in decision-making and implementation.

Key words: monitoring, political power, civil society, government-society interactions, democratization, digitalization, public participation, public oversight.

General Problem Statement. The problem of interaction between political power and society has been an urgent need to determine the balance and mutual influence of power and society since ancient times. This problem has acquired particular significance with the emergence and development of the modern democratic social order, and with the ongoing attempts and scientific search for an optimal model of interaction between political power and its bodies and citizens based on the principles of democratic governance. Ukraine, having embarked on the path of developing a democratic, social, and rule-of-law state, has already completed the thorny process of creating an effective model of state-society interaction. However, the full-scale Russian-Ukrainian war, which began on February 24, 2022, disrupted the democratic transition process and forced Ukraine's political system to adapt to the conditions of martial law in the interaction between government and society, political authorities, and civil society. However, despite the challenges and negative consequences of the war for both society and citizens, as well as for the system of state and political governance, Ukraine has created a more or less adaptive model of interaction between government and society, based on the principles of democracy and open, transparent, and good governance. Therefore, monitoring changes in the interaction between political power and society under prolonged martial law and active hostilities is a relevant area of scientific research.

Analysis of recent studies and publications. Among the works and research by many domestic scholars studying the state, threats, challenges, and factors for improving the effectiveness of interaction between political power and society under martial law in Ukraine, certain developments relevant to the topic of our study are worth noting. Thus, O. Kornievsky identifies the main channels of communication between the authorities and the public under martial law (the Internet and social networks, official statements and briefings of authorities at various levels); he pays attention to the established cooperation between the authorities and public organizations (both national and international) (Kornievsky, 2025). The author notes that, despite martial law, public oversight of the activities of government bodies through public discussions and hearings, including the use of online platforms, is fundamentally important, and therefore notes the significance of the digital format of communication between political authorities and citizens. G. Bukanov (2025), in a thorough study of the characteristics of political communication between authorities and society under martial law in Ukraine, identifies the institutional, organizational, and legal aspects of state-public communication and interaction, paying particular attention to the European integration processes in Ukraine; cites the results of an expert survey

on the leading channels of political communication and factors for increasing the effectiveness of communication interaction between political authorities, civil society institutions, and citizens in wartime, which is based on transparency, accessibility, and reliability of information. G. Kuts, I. Peresypkina and Yu. Kuts in their research pay attention to the aspect of legitimization of political power in Ukraine by the public under martial law (Kuts, Peresypkina & Kuts, 2025), noting that in conditions of limited possibilities of organizing elections at various levels, the main factors of legitimization of political power and the level of power trust require increased communication between the authorities and society.

Of scientific interest is the article by A. Nazarchuk “Interaction of Political Elites and Civil Society in the System of Challenges and Prospects for Ukraine”, which identifies areas of institutional cooperation between political power and civil society (normative and legal regulation of interaction; creation of conditions for inclusive decision-making; development; international platforms) (Nazarchuk, 2024, pp. 91-92). A. Ivanitskaya and E. Arkhipova also continue to explore the problem of institutionalization of interaction between power and society, identifying institutional mechanisms for cooperation between political power and civil society (improving the legal framework; increasing and expanding funding; expanding access to public information, etc.) (Ivanytska & Arkhipova, 2025).

Statement of the article’s objectives. The purpose of the study is to monitor the dynamics of changes in the assessment of challenges and factors for increasing the effectiveness of interaction between political authorities and society under martial law in Ukraine.

Research Methodology. The theoretical and methodological basis for monitoring interaction between political authorities and society under martial law in Ukraine is the results of scientific research and empirical studies assessing the effectiveness and quality of communication and interaction between authorities and society, identifying threats and challenges to the democratization of government-public relations, and determining promising areas for developing a model of interaction.

The empirical research method is socio-political monitoring, which is a tool for organizing the study of changes in systems at various levels and spheres of operation, allowing not only to track existing changes but also to predict social, political, and economic processes in society. Furthermore, monitoring performs an important function of social and public oversight through civil society institutions. In this regard, we agree with the noted opinion of V. Nikolaeva, who states that the main objectives of monitoring in the socio-political sphere and public-political management are: “analysis, assessment, and forecasting of the conformity of the course of reforms, their measures, and results with the interests of influence groups; rating of government bodies at different levels (national, regional, local); influence on the preparation and adoption of decisions by government bodies, based on the results of monitoring; influence on the assessment of the activities of government bodies and officials; argumentation for the examination of public discussion of the actions and decisions of government bodies” (Nikolaeva, 2020, pp. 111–115).

Therefore, the empirical basis of this study consists of the results of monitoring the interaction between political power and society using an expert survey method, conducted over a period of 2 years since the beginning of full-scale Russian aggression against Ukraine (June-August 2024, n=42; November-December 8, 2020). The main

sample consisted of 40 experts in the field of political science – professors of Ukrainian universities (28 experts), regional political leaders (6 experts), and heads of public organizations whose activities are related to the socio-political sphere (6 experts). The composition of the experts remained virtually unchanged (with the exception of 2024, when the sample consisted of 38 experts). The study was conducted primarily online via the social network Facebook and e-mail correspondence. The sample was random, non-randomized, and formed based on the criterion of accessibility and the personal consent of the respondents. The expert survey method was questionnaires. The objectives of the expert survey are: 1) to assess the dynamics of changes in the assessment of the greatest problems, challenges, and threats to interaction between political authorities and society based on the principles of democracy, public participation, and good governance; 2) to assess the dynamics of the assessment of factors for increasing the effectiveness of interaction between authorities and society under martial law.

Presentation of the main research material. Interaction between political authorities and society can be viewed, on the one hand, as an institutional and normatively regulated form of realizing citizens' rights to participate in the adoption and monitoring of public administration decisions (which is particularly evident at the regional and local levels of public administration), and, on the other, as well-established public-political communication between the people's bodies and representatives of the authorities and public administrations. Thus, we will consider such interaction as communication between authorities, citizens, and civil society institutions based on democratic governance, which, under martial law, requires the creation of a model of public-society interaction that is adaptive to modern challenges. As noted by domestic authors, it is precisely the well-established interaction between civil society and political authorities that ensures the adaptability of the public administration system in Ukraine under martial law, creating conditions for democratization in public policy decision-making even during the period of legal restrictions that legislatively define the imposition of martial law (Gontar, Kobko & Nitsevykh, 2025). Therefore, "one of the problems of the inability to timely adapt Ukraine's political system to today's realities is the underdevelopment of civic communication" (Bukanov, 2025, p. 73), which has resulted in a diminished role for civil society institutions in decision-making at all levels of public administration, despite their participation in the state's rule-making activities.

Thus, under martial law in Ukraine, the development of an adaptive and effective model of cooperation between political authorities and civil society is an extremely important factor in sustainable democratic development. Such cooperation should be institutionalized and based on the principles of transparency, accountability, and public oversight of government activities. Moreover, scholars identify the following principles of interaction and cooperation between government and society (I. Silantjeva) (Silantieva, 2023, p. 175): social partnership, ensuring equal opportunities, mutual responsibility, openness and transparency, non-interference, recognition by government bodies of various types of activities of public associations, etc. Compliance with these principles of interaction in wartime conditions will strengthen the processes of democratization of relations between government and society during the post-war renewal of Ukraine.

Another aspect of interaction between political power and society is public participation, which Ya.Stetsyk and Yu.Gritsku define as "the involvement of residents of territorial communities in the processes of forming, adopting, and implementing

decisions in the local self-government system” (Stetsyk & Hrytsku, 2025, p. 278), with the main forms of public participation being legislatively defined and regulated (Law of Ukraine “On Local Self-Government”). These include general meetings of citizens, local initiatives, public hearings, e-petitions, self-organization bodies of the population, and associations of local self-government bodies. However, as a result of military actions and legislative restrictions of martial law, the situation in the sphere of public participation of citizens has undergone significant changes at the local level (Kostecka, 2024), making it impossible or limiting the implementation of some mechanisms and forms of public participation, but the development of innovative information and communication technologies has made it possible to introduce new, digital mechanisms of public participation at the local level.

It should also be noted that in the area of providing digital government and administrative-public services in Ukraine, there is a steady trend towards expansion and development through the implementation of modern information and communication technologies and the strengthening of digital infrastructure. The rapid digitalization of public administration is largely due to martial law and limited opportunities for obtaining offline government services due to insufficient legal regulation of forms of public participation in an online format, insufficient funding, and a low level of digital inclusion of both citizens and representatives of state and local government bodies. The process of digitalization of interaction between political authorities and society also requires a response to the challenges associated with the transfer of political communication to the online environment – the fight against disinformation, fake news, cyber threats, and digital manipulation (Kornievsky, 2025).

An important area of interaction between authorities and society is public oversight of the activities of government bodies and officials at various levels. Public oversight in a democratic society acts as an effective mechanism for ensuring openness and transparency of government in making management decisions, implementing state and regional programs, and forming budgetary policy (especially at the local level). This contributes to increasing the accountability of political authorities to society and strengthens the state’s anti-corruption policy (primarily acting as a preventative measure against political top corruption), and consequently, promotes the development of well-established, transparent interaction and communication between government agencies and citizens.

As A. Mernik notes, “during martial law, significant restrictions arise in the sphere of mass media and public oversight. In particular, the rights to freedom of thought and speech, enshrined in Article 34 of the Constitution of Ukraine, are subject to certain restrictions in the interests of national security, which is a requirement of the times, but at the same time requires a balanced approach to prevent excessive restrictions of fundamental freedoms” (Mernyk, 2024, p. 55). Therefore, under martial law, the priority area for effective interaction between government and society is the definition and standardization of public oversight mechanisms, taking into account the requirements of national security and defence.

Of particular importance for Ukraine is the adaptation of forms and mechanisms of interaction between government and civil society in the context of European integration processes (the acquisition of candidate status for membership in the European Union has given even greater significance to the process of democratization of interaction between government and society), and, therefore, an important area in

the formation of a model of state-public. The key to effective interaction is the consideration of European experience. Although there is no single model of state-public interaction in the EU countries (at least seven such models have emerged due to the historical, cultural, and political conditions of each country, scholars identify the following key elements of effective interaction and communication between government and civil society: the presence of a comprehensive legal framework, openness and transparency of decisions, and an accessible, accessible level of public participation (Melnyk, 2024).

Based on an analysis of contemporary research on forms of interaction between the state and civil society conducted by domestic and international scholars, A. Rudenko (2009) developed interaction models that, unlike existing ones, additionally use the goal of social development, the ideal of social stability, the level of achievement of the social good, and mechanisms for aligning the interests of all stakeholders as criteria. Thus, today there is an urgent need to optimize interaction between the state and civil society in the direction of its legal regulation, institutionalization, and established communication, which will serve as a condition for the formation of a model of good governance in Ukraine.

Thus, the characteristics of interaction between political power and society in Ukraine under martial law include: cooperation between government and civil society, ensuring public participation, digitalization of government-society interaction and public administration, limiting public oversight in accordance with security and defence requirements, incorporating best European practices in public-private interaction, and incorporating principles of good governance into the public administration system. However, wartime conditions present challenges and threats to the development of an established model of interaction between government and society. Therefore, we monitored the impact of such challenges for 2024–2025 using an expert survey. Experts were asked to select the five most influential challenges to the effectiveness of interaction between political power and society. The results are presented in Fig. 1.

As evidenced by the results of the expert survey for 2024–2025, the greatest threats to effective interaction between political power and society, according to experts, were:

1) an increase in the level of political corruption (77.6% in 2024 and 79.4% in 2025), which is associated with corruption cases of the past two years in the defense, energy, reconstruction, etc. sectors;

2) a decrease in the influence of civil society institutions on management decision-making (75.3% in 2024 and 67.5% in 2025). It should be noted that the experts slightly changed their assessment of the declining role of civil society in management processes, which may be a positive trend of increasing public influence on government (in our opinion, this is due to the reboot of government institutions and personnel changes in 2025);

3) an increase in the assessment of such an indicator as “insufficient budget funding for public initiatives and projects” was determined (59.4% in 2024 and 66.8% in 2025);

4) more optimistic (towards decreasing impact) experts assess such challenges as: restrictions of citizens’ rights and freedoms (32.4% in 2024 and 25.3% in 2025); limited access to public information (45.2% in 2024 and 34.8% in 2025); low level of digital inclusion and accessibility (34.5% in 2024 and 29.5% in 2025); insufficient

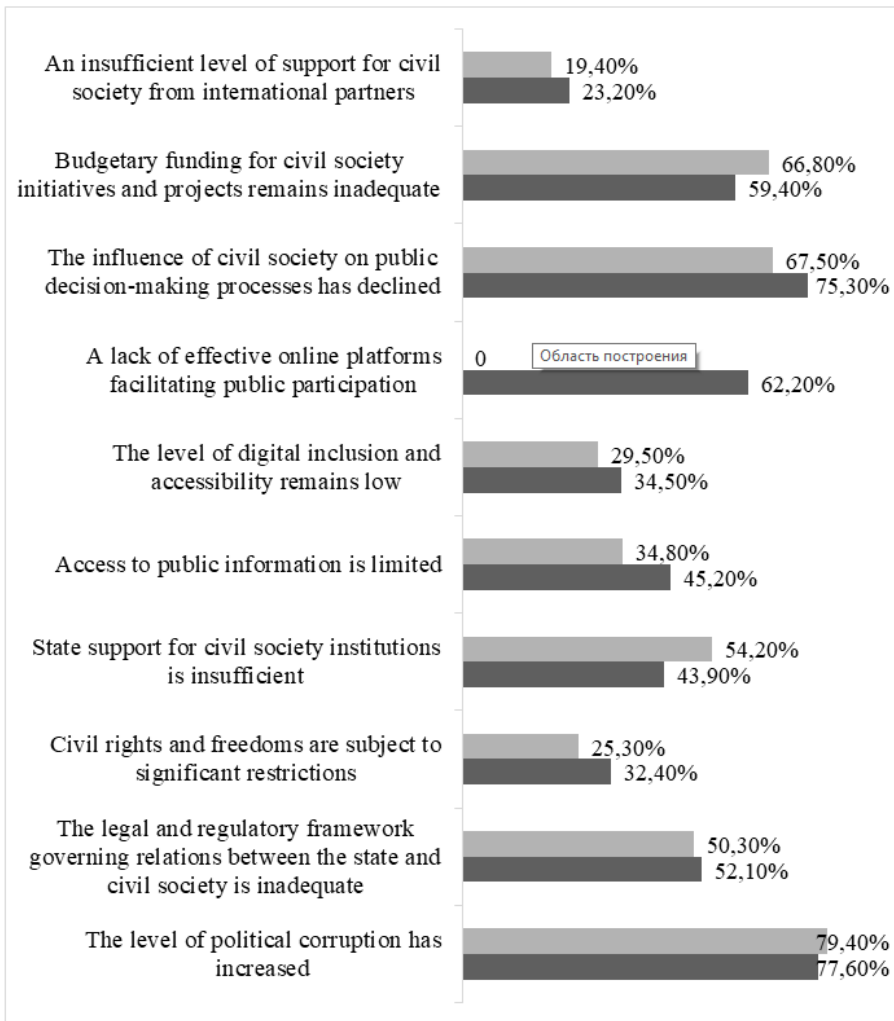

Fig. 1. Dynamics of changes in experts' assessments of the greatest threats to interaction between political power and society (up to five answers were possible)

online platforms for public and political participation of the population (62.2% in 2024 and 56.4% in 2025).

Thus, based on the results of monitoring the challenges and threats to interaction between political power and society under martial law, we can observe a positive trend toward the continued democratization of state-public relations, increasing opportunities for citizen and public organization involvement in decision-making and implementation. This trend can be supported by considering factors that enhance the effectiveness of interaction between government and society at various levels of public administration. Therefore, the dynamics of changes in the assessments of the most significant factors in the formation of a democratic model of state-public interaction and communication were analysed (Figure 2).

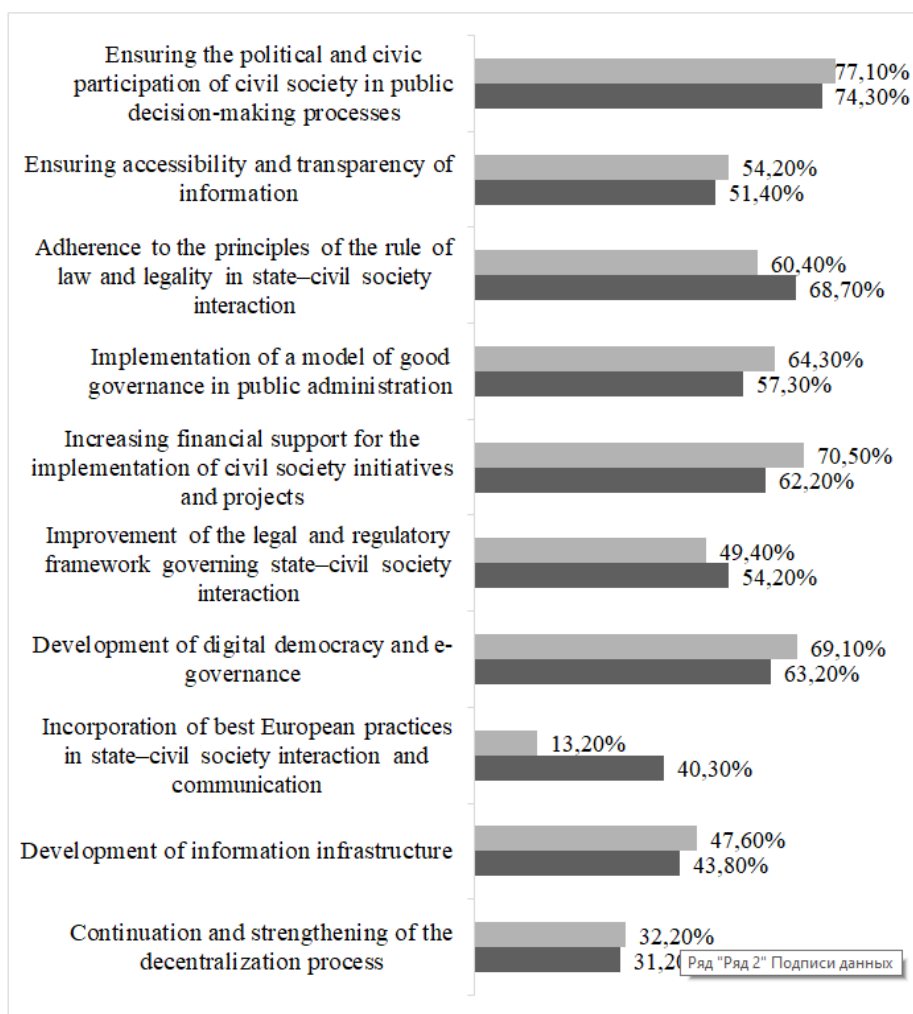

Fig. 2. Dynamics of changes in experts' assessments of factors for increasing the effectiveness of public-private cooperation (up to 5 answers were possible)

The results of monitoring changes in experts' assessments of factors for increasing the effectiveness of public-private cooperation allow us to note the following trends and tendencies:

1) the factor associated with ensuring the political and public participation of civil society institutions and citizens themselves has the highest indicator of significance for the formation of an effective model of interaction between the government and society (74.3% in 2024 and 77.1% in 2025), providing for the creation of legal, institutional, and civic conditions for the government to influence public opinion on current socio-political and security issues;

2) the percentage indicator of the importance of increasing financial support for the implementation of public initiatives and projects has increased significantly (62.2% in 2024 and 70.5% in 2025);

3) A separate trend indicates an increasing importance of the implementation and development of digital democracy and governance (63.2% in 2024 and 69.1% in 2025);

4) The implementation of a good governance model in the public and state administration system is a leading factor in the democratization of state-society interactions (57.3% in 2024 and 64.3% in 2025).

Conclusions and prospects for further research. Based on the research results, the following conclusions were made.

Interaction between political power and society represents an institutional and normatively regulated form of realizing the right of citizens to participate in public decision-making, and public-political communication between government bodies, citizens, and civil society institutions based on democratic governance. Under martial law in Ukraine, the following features of such interaction are: cooperation between the government and public and volunteer organizations, digitalization of interactions between government and society and public administration, limiting public oversight in accordance with security and defence requirements, and taking into account best European practices in state-society interactions. Based on the results of monitoring the challenges and threats to interaction between political authorities and society under martial law, a positive trend can be observed in the continued democratization of state-public relations, increasing the opportunities for citizen and public organization involvement in decision-making and implementation.

The results of monitoring changes in expert assessments of factors for increasing the effectiveness of state-public interaction indicate that, to develop an effective model of interaction between government and society, it is necessary to ensure legal, institutional, and technological conditions for citizens to exercise their right to participate in state-political decision-making, and for authorities to take public opinion, current sociopolitical, and security issues into account through the development of financial support for digital democracy.

References [Список використаної літератури]

- Bukanov, G.M. (2025). Political communication of the authorities and society under martial law in Ukraine. *Bulletin of NTUU "KPI". Political science. Sociology. Law*, 2(66), 72–78 [in Ukrainian]. [Буканов Г. М. Політична комунікація влади і суспільства в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2025. Вип. 2(66). С. 72–78.] DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.2\(66\).337624](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.2(66).337624).
- Gontar, Z.G., Kobko, E.V. & Nitsevykh O. V. (2025). Adaptability of the public administration system of Ukraine under martial law: mechanisms for ensuring stability. *Public administration and social work*, 2(6), 5–9 [in Ukrainian]. [Гонтар З. Г., Кобко Є. В., Ніщевич О. В. Адаптивність системи публічного управління України в умовах воєнного стану: механізми забезпечення стійкості. *Публічне управління та соціальна робота*. 2025. № 2 (6). С. 5–9.] DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2025-2-1>.
- Ivanytska, O.M. & Arkhipova, E.O. (2025). Development of institutional mechanisms of cooperation between the state and civil society in Ukraine. *Public administration: improvement and development*, 5. [in Ukrainian]. [Іваницька О.М., Архипова Є.О. Розвиток інституціональних механізмів співпраці держави і громадянського суспільства в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2025. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.5.4>]
- Kornievsky, O. A. (2025). Communication between the government and the public under martial law. *Political Life*, 1, 88–93 [in Ukrainian]. [Корнієвський О. А. Комунікація влади та громадськості в умовах воєнного стану. *Політичне життя*. 2025. №1. С. 88–93.] DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2025.1.5>.
- Kostecka, T. (2024). Information and communication factors of the functioning of the local government system under martial law. *Law of Ukraine*, 6, 77–93 [in Ukrainian]. [Костецька Т. Інформаційно-комунікаційні чинники функціонування системи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Право України*. 2024. №6. С. 77–93.] DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2024-06-077>.

- Kuts, G.M., Peresyphkina, I.V. & Kuts Yu. O. (2025). Peculiarities of the functioning of public authorities in Ukraine under martial law: legitimization aspect. *Political Life*, №. 4, 81–87 [in Ukrainian]. [Куц Г.М., Пересишкіна І.В., Куц Ю.О. Особливості функціонування органів публічної влади в Україні в умовах воєнного стану: легітимізаційний аспект. *Політичне життя*. 2025. № 4. С. 81–87.] DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2025.4.12>.
- Melnyk, I.O. (2024). Models of interaction between government and civil society in the countries of the European Union. *Economy and Society*, 65 [in Ukrainian]. [Мельник І.О. Моделі взаємодії влади та громадянського суспільства в країнах Європейського Союзу. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/index> (дата звернення: 30.01.2026) DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-68>].
- Mernyk, A.M. (2024). Public control under martial law. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 4(31), 46–62 [in Ukrainian]. [Мерник А.М. Громадський контроль в умовах воєнного стану. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. № 4. Том 31. С. 46–62. DOI: 10.31359/1993-0909-2024-31-4-4]
- Nazarchuk, O. M. (2024). Interaction of political elites and civil society in the system of challenges and prospects for Ukraine. *Current problems of politics*, 74, 88–95 [in Ukrainian]. [Назарчук О.М. Взаємодія політичних еліт і громадянського суспільства в системі викликів та перспектив для України. *Актуальні проблеми політики*. 2024. Вип. 74. С. 88–95. DOI <https://doi.org/10.32782/app.v74.2024.12>]
- Nikolaeva, V. I. (2020). Public monitoring as an effective tool for minimizing risks in state management of the social work system. *Public administration and customs administration*, 2(25), 111–115 [in Ukrainian]. [Николаєва В.І. Громадський моніторинг як ефективний інструмент мінімізації ризиків у державному управлінні системою соціальної роботи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2 (25). С. 111–115.] DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-2.20>.
- Romtsiv, O. & Rudnytska, Yu. (2023). Interaction of civil society institutions and state authorities. *Bulletin of the National University “Lviv Polytechnic”. Series: “Legal Sciences”*, 3(39), 104–111 [in Ukrainian]. [Ромців О., Рудницька Ю. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів державної влади. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”*. 2023. № 3(39). С. 104–111. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2023.39.104>]
- Rudenko, O.M. (2009). *State and administrative mechanisms for ensuring social stability*. The electronic journal “Public Administration: Improvement and Development” is included in the list of scientific professional publications of Ukraine on public administration [in Ukrainian]. [Руденко О.М. *Державно-управлінські механізми забезпечення суспільної стабільності*. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління. 2009. № 4. URL: http://cpk.org.ua/components/com_booklibrary/ebooks/09romdgs.pdf (дата звернення: 15.03.2026).]
- Silantieva, I.V. (2023). Interaction of political power and civil society: theoretical and legal aspect. *Electronic scientific publication “Analytical and comparative jurisprudence”*, 173–177 [in Ukrainian]. [Силантьєва І.В. Взаємодія політичної влади та громадянського суспільства: теоретико-правовий аспект. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 6. С. 173–177. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua> (дата звернення: 30.01.2026).] DOI: <https://doi.org/10.23939/law2023.39.104>.
- Stetsyk, Ya.V. & Hrytsku, Yu.P. (2025). Mechanisms of public participation in the management of territorial communities: modern challenges and development prospects. *Economic Space*, 205, 277–283 [in Ukrainian]. [Стецьк Я.В., Грицьку Ю.П. Механізми громадської участі в управлінні територіальними громадами: сучасні виклики та перспективи розвитку. *Економічний простір*. 2025. №205. С. 277–283.] DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.205.277-283>.

Попович Я. М., Левченко В. П.

кафедра політології та загальноправових дисциплін
Національний університет «Запорізька політехніка»
вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, 69005, Україна

Попович В. М.

Громадська організація
«Запорізький науково-методичний центр соціального розвитку»
вул. Д. Центральний 3/7, Запоріжжя, 69005, Україна

МОНІТОРИНГ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Резюме

У цій статті розглядається динаміка змін в оцінці викликів та факторів підвищення ефективності взаємодії політичної влади та суспільства в умовах воєнного стану в Україні. Визначено, що взаємодія політичної влади та суспільства являє собою інституційну та нормативно врегульовану форму реалізації прав громадян на участь у прийнятті публічних рішень та публічно-політичній комунікації між органами влади, громадянами та інститутами громадянського суспільства на основі демократичного врядування. За результатами моніторингу викликів та загроз взаємодії політичної влади та суспільства в умовах воєнного стану виявлено позитивну тенденцію щодо продовження демократизації відносин між державою та суспільством, розширення можливостей для участі громадян та громадських організацій у прийнятті та реалізації рішень. В умовах воєнного стану в Україні розробка адаптивної та ефективної моделі співпраці між політичною владою та громадянським суспільством є надзвичайно важливим фактором сталого демократичного розвитку. Така співпраця має бути інституціоналізованою та базуватися на принципах прозорості, підзвітності та громадського контролю за діяльністю влади. Результати моніторингу змін експертних оцінок факторів підвищення ефективності взаємодії між державою та суспільством свідчать про те, що для розробки ефективної моделі взаємодії між владою та суспільством необхідно забезпечити правові, інституційні та технологічні умови для реалізації громадянами свого права на участь у прийнятті рішень щодо державної політики, а також для врахування органами влади громадської думки, актуальних соціально-політичних та безпекових питань шляхом розвитку фінансової підтримки цифрової демократії. Знову ж таки, згідно з результатами дослідження, можна спостерігати позитивну тенденцію щодо продовження демократизації державно-суспільних відносин, розширення можливостей залучення громадян та громадських організацій до прийняття та реалізації рішень.

Ключові слова: моніторинг, політична влада, громадянське суспільство, взаємодія між владою та суспільством, демократизація, цифровізація, участь громадськості, громадський контроль.

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Соколов-Рудаков Д. Ю.

аспірант,

кафедра журналістики та міжнародних відносин,

Приватний вищий навчальний заклад «Київський університет культури»,

вул. Чигоріна, 20, м. Київ, 01042, Україна

E-mail: daniil.sokolovrudakov@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0003-9578-7773>

ЦІНА КОНТРОЛЮ: ЧОМУ США ПЕРЕХОДЯТЬ ВІД САНКЦІЙ ДО СИЛОВОГО ТИСКУ НА ВЕНЕСУЕЛУ

Зовнішня політика США відносно Венесуели зазнала зміни від політики санкційного та дипломатичного впливу до загрози прямої військової конфронтації. Проблема неефективності санкцій та альтернативних силових засобів примусу досліджується на прикладі політики США щодо режиму Мадуро у період з 2014 по 2025 рік. Метою статті є розгляд та аналіз чинників зацікавленості США у Венесуелі, аналіз зміни засобів впливу США на Венесуелу від інструментів санкційного тиску (починаючи з 2014 року) до силового стримування та прямої військової загрози у 2025 році. Оцінюються потенційні ризики та наслідки для безпеки в регіоні та світі. Методами дослідження є контент-аналіз офіційних документів США (законодавчих актів, аналітичних звітів), метод кейс-стаді для дослідження політики США відносно Венесуели, історичний метод для вивчення та аналізу характерних змін у політиці США від 2014 року до 2025 року. Центральним дослідницьким питанням є зумовленість зсуву політики США щодо Венесуели системним впливом сукупності чинників. Інтегрально розглядаються фактори стратегічної енергетичної безпеки, можливі внутрішні загрози для США, геополітичне протистояння з КНР та рф, ризики зменшення впливу у Західній півкулі. Запропонований інтегральний підхід для аналізу еволюції зовнішньої політики у регіонах зі стратегічною значущістю може використовуватися для аналізу інших подій з метою прогнозування зсуву зовнішньої політики держави до загрози військової конфронтації в умовах обмеженої ефективності стримування дипломатичними та санкційними засобами впливу. Результати президентських виборів 2024 року у Венесуелі підтверджують неефективність дипломатичних зусиль, початих з 2014 року. Режимом Мадуро декларувалась готовність сприяти легітимності та демократизації виборчого процесу, проте звіти міжнародних організацій фіксують порушення виборчого процесу. Подібне ігнорування вимог США сприяло переходу до стратегії військового впливу як логічного наслідку попередніх дій, що продемонстрували обмежену ефективність. Силовий сценарій розвитку конфлікту може мати непрогнозовані та небезпечні наслідки для США, Західної півкулі та усього світу. Прямі військові дії з боку США щодо Каракасу можуть мати внутрішньополітичні наслідки та сприяти поляризації суспільної думки всередині Сполучених Штатів. Нестабільність у регіоні здатна сприяти нарощенню військової присутності та впливу КНР та рф у Західній півкулі. Невизначеність щодо запасів венесуельських енергетичних ресурсів здатна створити коливання на світовому ринку критично важливих енергетичних ресурсів.

Ключові слова: США, Венесуела, санкції, силовий тиск, Мадуро, КНР, рф, міграційна криза, нафтові ресурси, зовнішня політика США.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. 28 липня 2024 року у Венесуелі пройшли вибори президента, за результатами яких Ніколас Мадуро формально підтвердив своє перебування на посаді глави держави. Мадуро зберігає за собою позицію керівника країни з 2013 року, але обіймати ключові посади він почав значно раніше: у 2006–2013 роках він був міністром закордонних справ за часів Уго Чавеса, певний час обіймав посаду віце-президента, а після смерті Чавеса успадкував владу та став очільником держави. Правління Н. Мадуро супроводжується затяжною економічною кризою, політичними протестами, зовнішньополітичними конфронтаціями та погіршенням соціально-економічних умов в державі. Вибори 2024 року стали точкою, коли ситуація навколо Венесуели вийшла на новий рівень невідомості, зокрема через реакцію Сполучених Штатів Америки.

Сучасне загострення навколо Венесуели порушує деякі ключові питання для США та демонструє виклики, що постають перед Вашингтоном. США намагаються сприяти демократичним процесам всередині Венесуели, підтримують опозиційних щодо чинного керівництва Венесуели політиків та діячів, але з іншого боку ця стратегія не призвела до зміни внутрішньополітичної ситуації у межах Венесуели. Натомість Вашингтон опиняється перед низкою викликів для себе – геополітичним суперництвом з КНР та РФ, загрозами нестабільності нафтових потоків, наркотрафіком, міграційними кризами, що чинять прямий вплив на внутрішньополітичний порядок денний США. Починаючи з 2014 року Сполучені Штати Америки чинять дипломатичний та санкційний тиск проти Каракаса, але результати цих зусиль видаються сумнівними, оскільки уряд Н. Мадуро продовжує здійснювати контроль над державою, а вибори 2024 року продемонстрували обмеженість впливу тиску та дипломатії на внутрішньополітичні процеси у Венесуелі. 2025 рік характеризується зміною підходу США стосовно Венесуели – тепер Вашингтон втілює стратегію тиску шляхом посилення військової присутності в регіоні, розширення повноважень силових структур відносно Венесуели та жорсткою риторикою. Досліджена проблема неефективності санкційного тиску та еволюції зовнішньополітичного підходу США щодо Венесуели є актуальною як для теорії міжнародних відносин (неефективність санкційних механізмів як засобів зовнішньополітичного впливу та інструментів примусу), так і для практики зовнішньополітичного прогнозування.

Актуальність цього дослідження зумовлена важливістю комплексного аналізу причин та потенційних наслідків переходу США до нової санкційно-силової стратегії після виборів 2024 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Питання ефективності санкційного тиску США та політики дипломатичного сприяння демократичним процесам у Венесуелі активно обговорюється в аналітичних матеріалах і дослідженнях. Економічний та енергетичний виміри кризи аналізуються в роботах CSIS (Rendon & Price, 2019) та Global Americans (Global Americans, 2023), аналізі EIA щодо стану нафтового сектору господарства Венесуели (U.S. Energy Information Administration [EIA], 2024), а також у матеріалах CRS, присвячених ролі КНР та РФ у Венесуелі і в регіоні в цілому (Congressional Research Service [CRS], n.d.-a; CRS, n.d.-b). Гуманітарний та міграційний виміри розкриваються у звітах UNHCR (USA for UNHCR, n.d.), тоді як Congressional Research Service та інші інституції приділяють увагу виборам

2024 року, внутрішньополітичним процесам у країні та позиції США (CRS, n.d.-c; CRS, n.d.-a). Водночас, велика кількість аналітичних матеріалів досліджує окремі ізольовані чинники американської політики стосовно Венесуели, що зумовлює потребу в системному аналізі поєднання сукупності чинників.

Дослідження базується на поєднанні кількох методів. Контент-аналіз використовується для аналізу офіційних документів США (насамперед законодавчих актів), звітів (CSIS, Congressional Research Service), звітів міжнародних організацій, аналітичних матеріалів дослідницьких центрів, засобів масової інформації.

Метод кейс-стаді використовується для дослідження еволюції політики США щодо Венесуели у 2014–2025 роках як прикладу трансформації зовнішньої політики держави в умовах обмеженої ефективності санкційного тиску.

За допомогою історичного методу аналізуються хронологія подій під час політики санкційного тиску США відносно Венесуели протягом 2014–2025 років, результати та наслідки санкційної політики.

Хронологічні межі дослідження охоплюють часовий проміжок з 2014 до 2025 року. Географічні межі дослідження зосереджені на території Південної Америки та Карибського басейну з урахуванням глобального виміру.

Виділення невирішених раніше частин проблеми, яким присвячується стаття. Існуючі дослідження політики США щодо Венесуели зазвичай спрямовані на аналіз окремих, ізольованих вимірів кризи. Зокрема, досліджуються економічні та гуманітарні наслідки санкційного тиску (Rendon & Price, 2019), стратегічний вплив венесуельських енергетичних ресурсів відносно світової енергетичної безпеки (EIA, 2024), оцінка легітимності політичного режиму Мадуро (CRS, n.d.-c). Поза увагою дослідників залишається аналіз системного впливу сукупної взаємодії енергетичних, політичних, гуманітарних, безпекових та міграційних чинників як складових інтегральної системи, що зумовлює зсув зовнішньої політики США від санкційного тиску до військового примусу. Також належного висвітлення не отримало дослідження питання того, чи можливе використання факту подібної еволюції зовнішньополітичного курсу США як фундаменту аналітичної моделі для прогнозування дій США в інших конфліктах.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є розгляд та аналіз чинників зацікавленості США у Венесуелі, простеження еволюції американського ставлення до Каракасу, починаючи з запровадження санкцій у 2014 році до посилення тиску та військової загрози у 2025 році, а також оцінка потенційних ризиків і наслідків для регіональної безпеки. Особливо розглядається співвідношення зовнішньополітичних цілей Вашингтона (демократизація, стримування геополітичних конкурентів, боротьба з наркотрафіком та злочинністю) та обмежень, пов'язаних з гуманітарними, міграційними й військово-політичними ризиками. *Для досягнення цієї мети передбачається вирішення наступних дослідницьких завдань:* Виявити основні чинники стратегічної зацікавленості США щодо Венесуели – а саме, енергетичний, геополітичний, гуманітарно-міграційний та безпековий чинники; Простежити еволюцію санкційної політики США щодо Венесуели починаючи з 2014 року, оцінити її ефективність у досягненні заявлених геополітичних цілей; Проаналізувати президентські вибори 2024 року як переламний момент в розрізі американо-венесуельських відносин; Охарактеризувати зміну підходу США у 2025 році, виокремивши основні

інструменти посиленого силового тиску; Оцінити потенційні ризики та наслідки силового тиску для регіональної та внутрішньополітичної стабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Перед подальшим розглядом реакції Сполучених Штатів Америки на зміни внутрішньополітичної ситуації у Венесуелі важливо зрозуміти причини зацікавленості США у цій країні Південної Америки. Серед основних чинників зацікавленості США у Венесуелі можна виділити наступні:

- наявність у Венесуелі найбільших у світі запасів нафти та, відповідно, потенційний вплив Венесуели на світовий нафтовий ринок;

- геополітичне суперництво США з Китаєм та РФ, що намагаються налагоджувати зв'язки з Венесуелою, що потенційно несе загрозу для США;

- потенційні гуманітарні кризи всередині Венесуели, які можуть спричинити міграційні потоки, що дестабілізуватимуть внутрішньополітичні процеси як у країнах Південної Америки, так і безпосередньо у США;

- боротьба зі злочинністю та наркотрафіком, які безпосередньо впливають на США.

Варто розглянути більш детально кожен з вищенаведених чинників.

Згідно з даними ЕІА, станом на 2023 рік Венесуела володіє найбільшими доведеними запасами сирої нафти в усьому світі. Згідно з оцінками ЕІА, ці запаси становлять приблизно 303 мільярди барелів сирої нафти, що також є приблизно 17% від загальносвітових запасів (ЕІА, 2024). Для порівняння можна зазначити, що друга після Венесуели держава за обсягами розвіданих запасів сирої нафти – Саудівська Аравія – має запаси більше ніж 250 мільярдів барелів, Іран – більше 200 мільярдів барелів, Канада – більше 150 мільярдів барелів, Ірак – трохи менше 150 мільярдів барелів.

Незважаючи на велетенські запаси, Венесуела продукувала лише 0,8% від глобального обсягу сирої нафти, оскільки для видобування у Венесуелі потрібні технології, які є доступними для міжнародних нафтових компаній, проте робота цих компаній була суттєво обмежена міжнародними санкціями (ЕІА, 2024).

Стан нафтовидобувної інфраструктури всередині Венесуели оцінюється як поганий і такий, що не дає можливості державній компанії PDVSA фізично нагнати видобування нафти. Згідно зі звітом Global Americans, некомпетентний менеджмент PDVSA, розкрадання елементів інфраструктури та відтік кваліфікованих кадрів разом із впливом санкцій призвели до катастрофічного падіння видобування нафти – так, у порівнянні з 1998 роком, станом на 2020 рік відбулося падіння на 81% у обсягах видобування (Global Americans, 2023). Виникає парадоксальна ситуація, коли країна з найбільшими запасами сирої нафти не може реалізувати свій потенціал.

Стабільність світових нафтових потоків є стратегічно важливою для США, і Венесуела має потенціал для впливу на ці потоки, що вносить додаткову невизначеність. Використання венесуельської нафти потенційно могло би зменшити світову залежність від нафти Близького Сходу, а також створити альтернативи російській та іранській нафті, відтак послабивши РФ та Іран.

Імпорт нафти з Венесуели до США було припинено невдовзі після запровадження з боку США санкцій стосовно державної нафтовидобувної компанії *Petróleos de Venezuela SA (PDVSA)* у 2019 році (ЕІА, 2024). Проте у листопаді

2022 року почалися певні послаблення для нафтовидобувних компаній щодо їх роботи у Венесуелі; так, у жовтні 2023 року деякі санкції з боку США відносно Венесуели було послаблено за умови допуску урядом Венесуели опозиційних кандидатів до президентських виборів 2024 року (EIA, 2024). Таким чином, Вашингтон є зацікавленим у видобутку венесуельської нафти для диверсифікації світових поставок та посилення тиску на інші держави-постачальники нафти – Іран та рф. Разом з тим, санкційний тиск США призводить до блокування постачання венесуельської нафти на світовий ринок, блокуючи диверсифікацію, і водночас не призводить до зміни режиму Мадуро або його демократизації. Таким чином можна констатувати недостатність санкцій як інструменту в контексті енергетичного виміру кризи США та Венесуели.

Другим чинником зацікавленості США у Венесуелі є протистояння з Китаєм та рф. Згідно зі звітм China's Engagement with Latin America and the Caribbean, підготовленим Congressional Research Service, протягом останніх 20 років КНР активно нарощує свій вплив у країнах Південної Америки та Карибського басейну, вкладаючи дипломатичні зусилля та фінансові ресурси з метою посилення присутності в регіоні (CRS, n.d.-a).

Економічними пріоритетами КНР у латиноамериканських та карибських країнах є забезпечення доступу до сировини й аграрних культур – зокрема, до нафти, соєвих бобів та мінералів, що містять літій (CRS, n.d.-a). Згідно зі статистикою, опублікованою КНР, загальний обсяг торгівлі між Китаєм та країнами Латинської Америки і Карибського басейну становив 482.6 млрд доларів США у 2022 році (CRS, n.d.-a).

Китайські державні банки надали Венесуелі кредитів на суму близько 60 млрд доларів у період з 2005 по 2022 роки, значну частину яких було спрямовано на енергетичний та інфраструктурний сектори (CRS, n.d.-a). Виходячи з цих фактів, вплив КНР на Венесуелу є очевидним і суттєвим.

Протягом своєї історії США декларували зацікавленість у стабільності Латинської Америки та готовність втручатися в політичні процеси регіону у випадку виникнення загроз – ця позиція бере свій початок від доктрини Монро та була розвинена у «Політиці великої палиці» Теодора Рузвельта. Незважаючи на те, що ці концепції вважаються застарілими, політична вага Латинської Америки для США не зменшилася, що проявляється у прагненні Вашингтона обмежити вплив геополітичних суперників у регіоні та підтримувати демократичні опозиційні сили у Венесуелі.

Окрім КНР, суттєвий вплив на Венесуелу чинить рф. Аналітичні матеріали Congressional Research Service відзначають, що рф була і залишається головним чинником, що підтримує Мадуро у політичній та військовій площинах.

У грудні 2018 року, рф розмістила два бомбардувальника, здатних нести ядерну зброю, на території Венесуели; у 2019 році рф розмістила військовий персонал у Венесуелі, пояснюючи це тим, що він необхідний для обслуговування військового обладнання, переданого рф. Також російська державна корпорація «роснафта» інвестувала приблизно 9 мільярдів доларів США для підтримки нафтовидобувної індустрії Венесуели і допомагала обходити американські санкції щодо видобутку та реалізації венесуельської нафти (CRS, n.d.-b). Подібні кроки з боку рф створюють технологічну, фінансову та військову залежність Каракаса від російських поставок, обслуговування техніки, підготовки персоналу. Подібна конфігурація

перетворює Венесуелу на вузловий елемент, плацдарм для військової присутності РФ та КНР у Західній півкулі, що може становити стратегічну загрозу для США в цьому регіоні. Очевидною є неефективність санкційного тиску в контексті запобігання можливому послабленню військового впливу США в Південній Америці.

Гуманітарні кризи та міграційні потоки з Венесуели створюють додаткове навантаження на країни Латинської Америки та Карибського басейну, а також становлять проблему для США. Згідно з даними ООН (Агенція у справах біженців), понад 7.7 млн венесуельців залишили країну з 2014 року (USA for UNHCR, n.d.). Це найбільший показник еміграції в історії Латинської Америки. Переважна більшість мігрантів – близько 6.5 млн осіб станом на квітень 2024 року – перебувають у країнах регіону. Лише Колумбія прийняла близько 3 млн венесуельців; значні громади мешкають також у Перу, США, Еквадорі, Чилі, Іспанії та Бразилії (USA for UNHCR, n.d.). Загалом близько 20% населення Венесуели залишило країну. Такий масштаб міграції впливає на внутрішньополітичні процеси в США: у міру поглиблення кризи в країнах-реципієнтах регіону, дедалі більше венесуельців прямують до південного кордону Сполучених Штатів. Тривале поєднання санкційної політики з поглибленням гуманітарної катастрофи створює відчуття неефективності попередніх заходів як серед американських еліт, так і в суспільстві.

Також існують припущення, що військові та силові структури Венесуели можуть бути пов'язані з наркотрафіком у США. Президент Трамп звинувачував венесуельську владу у сприянні діяльності наркокартелів (Stewart & Ali, 2025), що разом із фентаніловою кризою в США створює додатковий мотив для посилення тиску на Мадуро. Звинувачення керівництва Венесуели в сприянні наркотрафіку в Сполучені Штати переводять проблему Венесуели з площини зовнішньої загрози до площини прямої загрози внутрішній безпеці США.

Виходячи з наведених чинників, зацікавленість і стурбованість США процесами всередині Венесуели є природною та логічно впливають із питань національних стратегічних інтересів Сполучених Штатів у площинах геополітики, геостратегії, економіки та внутрішньої безпеки. Сукупність вищенаведених факторів сприяла поступовому переходу Вашингтона до більш жорсткої політики стосовно режиму Мадуро. На початковому етапі основним інструментом впливу стали таргетовані та секторальні санкції, спрямовані на поєднання тиску на правлячу еліту з мінімізацією прямих гуманітарних наслідків для населення. Саме з аналізу санкційної політики доцільно розпочати розгляд еволюції американського підходу до Венесуели.

У 2014 році Венесуелу охопили масові протести, спричинені соціальними, економічними та політичними чинниками. У відповідь на силове придушення протестів було ухвалено «Закон «Про захист прав людини та громадянського суспільства у Венесуелі» 2014 року (в оригіналі – Venezuela Defense of Human Rights and Civil Society Act of 2014), який засуджував насильство з боку Національної гвардії та органів безпеки щодо учасників протестів і передбачав запровадження санкцій проти осіб, причетних до переслідування протестувальників з політичних мотивів, зокрема за реалізацію права на самовираження та мирні зібрання (Venezuela Defense of Human Rights and Civil Society Act, 2014). У 2016 році дію цього акта було продовжено до кінця 2019 року (Venezuela Defense of Human Rights and Civil Society Extension Act, 2016) (за ініціативою сенатора Марко Рубіо, який станом на осінь 2025 року обіймає посаду Державного секретаря США в адміні-

страції Президента Дональда Трампа). Санкційний тиск США щодо Венесуели розпочався ще у 2014 році – за президентства Барака Обами, представника Демократичної партії.

Оцінки ефективності американських санкцій щодо Венесуели залишаються суперечливими. Частина аналітиків стверджує, що санкції погіршили гуманітарну ситуацію в країні. Також існують обґрунтування, які свідчать, що секторальні санкції не були першопричиною гуманітарної кризи, адже ще у 2016 році, за рік до того, як санкції завдали відчутного удару по економіці, Венесуела вже переживала гіперінфляцію до 800% (Rendon & Price, 2019). Санкційний тиск обмежив фінансові можливості режиму Мадуро, але не призвів до системної трансформації влади. Згідно з матеріалом CSIS 2019 року, санкції суттєво скоротили доходи режиму від торгівлі нафтою та нелегального видобування ресурсів (Rendon & Price, 2019), що змусило Мадуро піти на певні політичні поступки, зокрема на переговори з демократичною опозицією. Але станом на 2025 рік Мадуро залишається президентом Венесуели за результатами виборів 2024 року, легітимність яких викликає значні сумніви серед демократичних держав і міжнародних організацій. Це дозволяє стверджувати, що санкції не досягли мети сприяння демократичним змінам у Венесуелі.

Вибори 2024 року розглядалися опозицією як шанс на політичні зміни, однак процес був позначений численними порушеннями виборчих процедур. За офіційними даними, оприлюдненими Національною виборчою комісією (CNE), Ніколас Мадуро отримав 51.2% голосів виборців. Водночас соціологічні опитування за-свідчували суттєву перевагу опозиційного кандидата Едмундо Гонсалеса, який, за оцінками опозиції, здобув 67% голосів (CRS, n.d.-c). Гонсалес був висунутий опозицією замість Марії Коріни Мачадо – популярної політичної діячки, яку рішенням Верховного суду було позбавлено права обіймати державні посади на 15 років (CRS, n.d.-c).

Порушення виборчих процедур були зафіксовані та задокументовані низкою міжнародних спостерігачів. Зокрема, Державний департамент США (CRS, n.d.-c) та Carter Center (The Carter Center, 2025) вказали на недотримання виборчих процедур під час проведення президентських виборів. Так, Державний департамент США вважає, що уряд Мадуро не дотримався домовленостей, досягнутих у жовтні 2023 року в Барбадосі з демократичною опозицією щодо проведення вільних і чесних виборів (CRS, n.d.-c). Отже, результати голосування не можуть вважатися такими, що відображають волевиявлення громадян.

Втім, одразу після проведення виборів 2024 року реакція країн Заходу стосовно Н. Мадуро була достатньо стриманою. Країни Заходу обмежилися закликами до публікації записів голосувань, припинення політичних переслідувань у державі та діалогу між політичними силами (Parraga et al., 2024). Причинами цієї стриманості можна вважати як небажання стрімкої ескалації, так і відсутність спільної стратегії щодо Венесуели та регіональні розбіжності між акторами, зокрема в Південній Америці.

У 2025 році політика США щодо Венесуели зазнала різкого зсуву. Президент Д. Трамп різко посилив тиск на Венесуелу, тоді як адміністрація Президента Д. Трампа звинуватила Мадуро у керівництві картелем Cartel de los Soles, який підозрюють у постачанні наркотиків на територію США (Stewart & Ali, 2025). Паралельно з цим США почали нарощувати військову присутність неподалік

Венесуели. Так, у листопаді 2025 року найбільший авіаносець флоту США, USS Gerald R. Ford, прибув до акваторії Карибського басейну разом з атомними підводними човнами та новітніми винищувачами F-35 (Stewart & Ali, 2025). Також згодом було повідомлено, що Центральне розвідувальне управління США отримало дозвіл на проведення операцій у Венесуелі (Bose, 2025), що свідчить про початок ще більшого тиску на Каракас.

Подібне загострення створює серйозну невизначеність. Незважаючи на вплив санкційного тиску на фінансові ресурси Венесуели, уряд Мадуро зберігає владу та здійснює ефективний контроль над державою. Ця невизначеність може бути інструментом тиску, але Мадуро здатний вдатися до відповідних дій у відповідь. Так, зазначається, що у випадку відкритої військової конфронтації Венесуела може вдатися до застосування партизанської тактики оборони (Reuters, 2025). Існують оцінки, що близько 8 мільйонів осіб у Венесуелі мають військову підготовку, проте реальна чисельність потенційних учасників оборони, імовірно, є значно меншою, ніж офіційно заявлено (Reuters, 2025). Тим не менш, невизначеність щодо власних потенційних втрат, перспективи тривалого конфлікту та гуманітарної катастрофи у Венесуелі є стримувальними факторами для США. Отже, ситуація є складною: з одного боку, санкції очевидно недостатні для впливу на політичну ситуацію у Венесуелі, з іншого – військовий сценарій видається надто ризикованим.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Показано, що зацікавленість США у Венесуелі зумовлена поєднанням енергетичних, геополітичних, гуманітарно-міграційних та безпекових чинників. Венесуела є простором боротьби з рф та КНР у Західній півкулі, джерелом можливої міграційної кризи та подальшої дестабілізації регіону та суттєвим чинником наркотрафіку в США. При цьому, Венесуела є потенційним джерелом для диверсифікації світових нафтових поставок, важелем впливу на рф та КНР. Подібне різноманіття чинників зумовлює зацікавленість США у процесах всередині та навколо Венесуели.

Аналіз еволюції санкційної політики США щодо Венесуели у 2014-2025 роках дає можливість зробити висновки, що санкції суттєво обмежили ресурсну базу уряду Мадуро і вимусили піти на певні тактичні поступки, зокрема щодо формального допуску опозиційних політиків до участі у виборчому процесі. Проте, санкційна політика не призвела ані до зміни політичного режиму, ані до стійкого покращення ситуації з правами людини. Вибори 2024 року продемонстрували межі ефективності санкцій як інструменту політичного впливу щодо Венесуели з боку США.

Президентські вибори 2024 року у Венесуелі стали переламним моментом у відносинах між США та Венесуелою. Численні порушення, зафіксовані у звітах міжнародних організацій, мали відображення у стриманій міжнародній реакції, що підкреслила неможливість впливу на реальну ситуацію у Венесуелі шляхом санкційного тиску та оголила суперечливість риторики держав щодо підтримки демократизації та відсутність реальних важелів впливу.

У 2025 році підхід США щодо Венесуели зазнав корінних змін. Посилення військової присутності в регіоні, розширення повноважень розвідувальних структур та жорсткіша риторика щодо режиму Мадуро демонструють прагнення вийти з ситуації, в якій попередній санкційний тиск продемонстрував обмежену

результативність щодо цілей США у регіоні. Перехід до стратегії силового тиску є реакцією на обмеженість та неефективність санкційної політики в умовах загострення енергетичних, гуманітарних та безпекових ризиків. Аналіз матеріалів, звітів та формальних документів дає можливість спостерігати еволюційну природу переходу США до силового впливу.

Силовий сценарій розвитку подій може нести важкопрогнозовані та небезпечні ризики для США, Венесуели і усього регіону Західної півкулі. Можливі військові дії здатні спровокувати затяжний конфлікт з елементами партизанської війни, масштабну гуманітарну кризу, невизначеність на світовому ринку енергетичних ресурсів. Також, дестабілізацією регіону можуть скористатися КНР та РФ як основні стратегічні суперники США у регіоні, намагаючись посилити свій вплив та зменшити вплив США. Водночас, гуманітарні кризи та потенційні військові дії здатні дестабілізувати ситуацію в самих США, оскільки всередині Сполучених Штатів Америки суспільна думка щодо втручання у зовнішні військові конфлікти завжди є фактором поляризації суспільства та важливим внутрішньополітичним чинником.

Дослідження зміни зовнішньополітичного тиску США на Венесуелу, зокрема, перехід від санкційних інструментів впливу до стратегії силового тиску та примусу, може використовуватися відносно інших, майбутніх конфліктів з метою прогнозування дій та сценаріїв силового тиску державами, коли санкційна політика тиску не видається ефективною та результативною.

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі того, як сукупність енергетичних, геополітичних, гуманітарних, міграційних та безпекових чинників зумовлює зсув політики США стосовно Венесуели від переважно санкційного тиску до політики військового тиску та загрози прямої конфронтації. В статті дістав подальшого розвитку інтегральний підхід до аналізу причин та наслідків зміни політики США щодо Венесуели, досліджується взаємозв'язок, системний вплив вищенаведених чинників разом, а не ізольовано.

На основі аналізу офіційних документів США, матеріалів та звітів аналітичних центрів, міжнародних організацій та засобів масової інформації виявляються системні причини зміни підходу США, зсув до широкої стратегії примусу. Цей метод дослідження може бути використаним під час аналізу інших конфліктів і прогнозування можливого переходу від санкційного тиску до військового примусу з боку США.

За типом наукова новизна є аналітично-інтерпретаційною, наводиться емпірична сукупність подій та фактів та пропонується системна інтерпретація подій шляхом аналізу взаємодії зазначених чинників.

References [Список використаної літератури]

- Bose, N. (2025, October 16). Trump authorizes CIA operations in Venezuela, raising pressure on Maduro. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/americas/trump-confirms-cia-authorization-venezuela-2025-10-15/> [in English]. [Bose N. Trump authorizes CIA operations in Venezuela, raising pressure on Maduro. Reuters. 2025, October 16. URL: <https://www.reuters.com/world/americas/trump-confirms-cia-authorization-venezuela-2025-10-15/> (дата звернення: 03.12.2025).]
- The Carter Center. (2025). *Final Report: Observation of the 2024 Presidential Election in Venezuela*. Retrieved from <https://www.cartercenter.org/publication/final-report-observation-of-the-2024-presidential-election-in-venezuela-2025-10-15/> [in English]. [The Carter Center. Final Report: Observation of the 2024 Presidential Election in Venezuela. 2025. URL: <https://www.cartercenter.org/publication/final-report-observation-of-the-2024-presidential-election-in-venezuela-2025-10-15/> (дата звернення: 03.12.2025).]

- Congressional Research Service. (n.d.-a). *China's Engagement with Latin America and the Caribbean* (Report No. IF10982). Retrieved from <https://www.congress.gov/crs-product/IF10982> [in English]. [Congressional Research Service. China's Engagement with Latin America and the Caribbean (Report No. IF10982). URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IF10982> (дата звернення: 03.12.2025).]
- Congressional Research Service. (n.d.-b). *Venezuela: Background and U.S. Relations* (Report No. R44841). Retrieved from <https://www.congress.gov/crs-product/R44841> [in English]. [Congressional Research Service. Venezuela: Background and U.S. Relations (Report No. R44841). URL: <https://www.congress.gov/crs-product/R44841> (дата звернення: 03.12.2025).]
- Congressional Research Service. (n.d.-c). *Venezuela's 2024 Presidential Election* (Report No. IN12354). Retrieved from <https://www.congress.gov/crs-product/IN12354> [in English]. [Congressional Research Service. Venezuela's 2024 Presidential Election (Report No. IN12354). URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IN12354> (дата звернення: 03.12.2025).]
- Global Americans. (2023). *Venezuela's Oil Sector, A Global Americans Explainer*. Retrieved from <https://global-americans.org/wp-content/uploads/2023/01/2023.01.25-Venezuelas-Oil-Sector-A-Global-Americans-Explainer.pdf> [in English]. [Global Americans. Venezuela's Oil Sector, A Global Americans Explainer. 2023. URL: <https://global-americans.org/wp-content/uploads/2023/01/2023.01.25-Venezuelas-Oil-Sector-A-Global-Americans-Explainer.pdf> (дата звернення: 03.12.2025).]
- Parraga, M., Spetalnick, M., & Paraguassu, L. (2024, August 14). West hits pause on fresh measures against Venezuela's Maduro. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/americas/not-fast-or-furious-nations-take-measured-reaction-venezuela-election-2024-08-13/> [in English]. [Parraga M., Spetalnick M., Paraguassu L. West hits pause on fresh measures against Venezuela's Maduro. Reuters. 2024, August 14. URL: <https://www.reuters.com/world/americas/not-fast-or-furious-nations-take-measured-reaction-venezuela-election-2024-08-13/> (дата звернення: 03.12.2025).]
- Rendon, M., & Price, M. (2019). Are Sanctions Working in Venezuela? *Center for Strategic & International Studies*. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/are-sanctions-working-venezuela> [in English]. [Rendon M., Price M. Are Sanctions Working in Venezuela? Center for Strategic & International Studies. 2019. URL: <https://www.csis.org/analysis/are-sanctions-working-venezuela> (дата звернення: 03.12.2025).]
- Reuters. (2025, November 30). *How could Venezuela's military respond to a US attack?* Retrieved from <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/how-could-venezuelas-military-respond-us-attack-2025-11-29/> [in English]. [Reuters. How could Venezuela's military respond to a US attack? 2025, November 30. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/how-could-venezuelas-military-respond-us-attack-2025-11-29/> (дата звернення: 03.12.2025).]
- Stewart, P., & Ali, I. (2025, November 23). Exclusive: US to launch new phase of Venezuela operations, sources say. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/americas/us-launch-new-phase-venezuela-operations-sources-say-2025-11-22/> [in English]. [Stewart P., Ali I. Exclusive: US to launch new phase of Venezuela operations, sources say. Reuters. 2025, November 23. URL: <https://www.reuters.com/world/americas/us-launch-new-phase-venezuela-operations-sources-say-2025-11-22/> (дата звернення: 03.12.2025).]
- U.S. Energy Information Administration. (2024). *Country Analysis Brief: Venezuela*. Retrieved from https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/Venezuela/pdf/venezuela_2024.pdf [in English]. [U.S. Energy Information Administration. Country Analysis Brief: Venezuela. 2024. URL: https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/Venezuela/pdf/venezuela_2024.pdf (дата звернення: 03.12.2025).]
- USA for UNHCR. (n.d.). *Venezuela crisis – situation report*. Retrieved from <https://www.unrefugees.org/emergencies/venezuela/> [in English]. [USA for UNHCR. Venezuela crisis – situation report. URL: <https://www.unrefugees.org/emergencies/venezuela/> (дата звернення: 03.12.2025).]
- Venezuela Defense of Human Rights and Civil Society Act of 2014*, S.2142, Pub. L. No. 113-278 (2014) (United States of America). Retrieved from <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2142> [in English]. [Venezuela Defense of Human Rights and Civil Society Act of 2014, S.2142, Pub. L. No. 113-278. 2014. URL: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2142> (дата звернення: 03.12.2025).]
- Venezuela Defense of Human Rights and Civil Society Extension Act of 2016*, S.2845, Pub. L. No. 114-194 (2016) (United States of America). Retrieved from <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/2845> [in English]. [Venezuela Defense of Human Rights and Civil Society Extension Act of 2016, S.2845, Pub. L. No. 114-194. 2016. URL: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/2845> (дата звернення: 03.12.2025).]

Sokolov-Rudakov D. Yu.

Department of Journalistic and International Affairs

Private Higher Education Establishment «Kyiv University of Culture»

Chygorina Str., 20, Kyiv, 01042, Ukraine

THE PRICE OF CONTROL: WHY THE UNITED STATES IS SHIFTING FROM SANCTIONS TO COERCIVE PRESSURE ON VENEZUELA

Summary

U.S. foreign policy toward Venezuela has undergone a significant transformation, shifting from a policy of sanctions and diplomatic pressure to the threat of direct military confrontation. The problem of sanctions ineffectiveness and alternative coercive instruments is examined through the case of U.S. policy toward the Maduro regime during the period from 2014 to 2025. The article aims to examine and analyze the factors underlying U.S. strategic interest in Venezuela, to trace the evolution of U.S. instruments of influence from sanctions-based pressure (beginning in 2014) to coercive deterrence and direct military threat in 2025, and to assess the potential risks and implications for regional and global security. The research methods employed include content analysis of official U.S. documents (legislative acts and analytical reports), the case study method for examining U.S. policy toward Venezuela, and the historical method for tracing and analyzing key changes in U.S. policy from 2014 to 2025. The central research question concerns whether the shift in U.S. policy toward Venezuela is driven by the systemic interaction of a set of factors. The analysis integrates considerations of strategic energy security, potential internal threats to the United States, geopolitical rivalry with China and Russia, and the risks of diminished U.S. influence in the Western Hemisphere. The proposed integrated analytical approach to examining the evolution of foreign policy in strategically significant regions may be applied to other cases for the purpose of forecasting shifts toward military confrontation when diplomatic and sanctions-based instruments prove insufficiently effective. The results of the 2024 presidential election in Venezuela confirm the limited effectiveness of diplomatic efforts initiated in 2014. While the Maduro regime declared its readiness to support the legitimacy and democratization of the electoral process, reports from international organizations document violations. This disregard for U.S. demands contributed to the transition toward a strategy of military pressure as a logical consequence of prior measures that demonstrated limited effectiveness. A military escalation scenario may carry unpredictable and dangerous consequences for the United States, the Western Hemisphere, and the world at large. Direct military action by the United States against Caracas could produce significant domestic political repercussions and contribute to the polarization of public opinion within the United States. Regional instability may facilitate the expansion of Chinese and Russian military presence and influence in the Western Hemisphere. Uncertainty regarding Venezuelan energy reserves could generate volatility in global markets for critical energy resources.

Key words: United States, Venezuela, sanctions, coercive pressure, Maduro, China, Russia, migration crisis, oil resources, U.S. foreign policy.

Дата першого надходження статті до видання: 16.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Ботун Чжан

магістр, асистент, викладач,
кафедра української мови,
Тяньцзіньський університет іноземних мов (Китай),
вул. Мачан Дао, 117, м. Тяньцзінь, 300204, Китай
E-mail: 1048156883@qq.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0003-4893-5294>

Яремчук І. В.

к. філол. н., доцент,
кафедра української мови,
Пекінський університет іноземних мов (Китай),
вул. 2 Бейсісаньхуан, Пекін, 100089, Китай
E-mail: yangying7512@163.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0230-7615>

ВИБІРКОВА ВЗАЄМОДІЯ ЯК МОДЕЛЬ СУЧАСНИХ ВІДНОСИН МІЖ ЄС ТА КНР

У статті досліджено модель вибіркової взаємодії як провідний формат сучасних відносин між Європейським Союзом та Китайською Народною Республікою в умовах трансформації глобального міжнародного порядку. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі ЄС і КНР як ключових економічних та політичних гравців світової системи, а також ускладненням характеру їхньої взаємодії, котра поєднує елементи співпраці, конкуренції та стратегічної обережності. Починаючи з установавання дипломатичних відносин у 1975 році та проголошення всеосяжного стратегічного партнерства у 2003 році, європейсько-китайські відносини зазнали суттєвої еволюції. Особливо помітною ця трансформація стала після 2019 року, коли Європейський Союз офіційно визначив Китай одночасно як партнера, економічного конкурента та системного суперника. На тлі геополітичної нестабільності, технологічних змін, кліматичних викликів і кризи традиційних моделей глобалізації відносини між ЄС та КНР набувають нового змісту, що потребує переосмислення на концептуальному рівні. У дослідженні використано системний, інституційний та порівняльний підходи, що дозволило розглянути відносини між ЄС та КНР як багатовимірний процес, у межах якого висока економічна взаємозалежність співіснує з політичними та ціннісними суперечностями. Джерельну базу дослідження становлять офіційні документи Європейського Союзу та Китаю, матеріали міжнародних організацій, статистичні дані, а також наукові публікації європейських і китайських дослідників. Обґрунтовано, що вибіркова взаємодія є відповіддю на неможливість повернення до моделі повноцінного стратегічного партнерства та водночас на небажання сторін переходити до відкритого конфронтаційного суперництва. Показано, що співпраця між ЄС і КНР зберігається насамперед у сферах торгівлі, кліматичної політики, глобального управління та наукових інновацій, тоді як у питаннях технологічної безпеки, прав людини та геополітики домінують стриманість і конкуренція. Зробле-

© Ботун Чжан, Яремчук І. В., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

но висновок, що модель вибіркової взаємодії виконує стабілізуючу функцію в умовах зростаючої напруженості у міжнародній системі та може розглядатися як найбільш реалістичний сценарій розвитку відносин між ЄС і КНР у середньостроковій перспективі, оскільки дозволяє управляти суперечностями, підтримувати інституційний діалог і зберігати простір для прагматичної співпраці.

Ключові слова: вибіркова взаємодія, Європейський Союз, Китайська Народна Республіка, європейсько-китайські відносини, стратегічне суперництво, міжнародний порядок.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Сучасні відносини між Європейським Союзом та Китайською Народною Республікою є одним із ключових чинників трансформації міжнародних відносин у XXI столітті. Їхня динаміка формується на перетині глибокої економічної взаємозалежності, політичних і ціннісних розбіжностей, а також зростаючої ролі технологій і безпекових питань у глобальній політиці. ЄС і КНР належать до найбільших економік світу (Feng & Zhongping, 2023), що зумовлює їхній системний вплив не лише на світову економіку, а й на формування сучасного міжнародного порядку. Водночас характер їхньої взаємодії дедалі важче описати в межах традиційних моделей стратегічного партнерства або відкритого суперництва, оскільки співпраця та конкуренція між сторонами розвиваються паралельно й нерівномірно в різних сферах (Xing & Li, 2021). У цьому контексті дослідження особливостей розвитку відносин між ЄС та КНР, а також їхнього впливу на сучасні міжнародні процеси набуває особливої актуальності як з наукової, так і з практичної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. У наукових дослідженнях європейсько-китайських відносин значну увагу приділено концепціям стратегічного партнерства, економічної взаємозалежності, а в останні роки – системного суперництва. Європейські та китайські дослідники аналізують трансформацію політики ЄС щодо Китаю, зокрема перехід від підходу «залучення» до політики управління ризиками, а також зростання ролі технологічної та безпекової складової у двосторонніх відносинах (Feng & Yiran, 2025). Водночас існуючі підходи часто зосереджуються на окремих вимірах взаємодії та не завжди враховують її секторальну диференціацію, коли економічна співпраця поєднується з політичною стриманістю й обмеженнями у чутливих сферах. Це зумовлює необхідність пошуку більш гнучких аналітичних моделей, здатних адекватно відобразити сучасну практику взаємодії між ЄС і КНР.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи аналізу міжнародних відносин. У роботі використано метод системного аналізу для розгляду відносин між ЄС та КНР як складної багаторівневої системи взаємодії, а також порівняльний метод для виявлення особливостей співпраці та конкуренції у різних секторах двосторонніх відносин. Крім того, застосовано елементи інституційного та політико-економічного аналізу, що дозволяє комплексно оцінити динаміку та специфіку сучасної взаємодії між сторонами.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених відносинам між Європейським Союзом та Китайською Народною Республікою, низка аспектів цієї взаємодії залишається недостатньо висвітленою або потребує

подальшого теоретичного осмислення. Зокрема, у сучасній науковій літературі відсутній узгоджений підхід до пояснення поєднання співпраці, конкуренції та елементів стратегічного суперництва у відносинах між ЄС і КНР. Традиційні аналітичні моделі часто розглядають ці відносини крізь призму партнерства або суперництва, що не повною мірою відображає їхню складну та багатовимірну природу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз вибіркової взаємодії як аналітичного підходу до осмислення сучасних відносин між Європейським Союзом та Китайською Народною Республікою. Завданням дослідження є визначення ключових характеристик цієї моделі, виявлення її секторальної специфіки, а також оцінка її ролі у формуванні балансу між співпрацею та конкуренцією в умовах трансформації глобального міжнародного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. У статті обґрунтовується доцільність розгляду вибіркової взаємодії не як ситуативної реакції на окремі політичні чи економічні кризи, а як потенційно стійкої моделі управління складними відносинами між великими міжнародними акторами. Аналіз зосереджується на практичних проявах цієї моделі у політичному діалозі, економічній співпраці, кліматичній політиці, глобальному управлінні, а також у сфері технологій і безпеки. Практичне значення статті полягає в можливості використання отриманих висновків для подальшого аналізу зовнішньополітичних стратегій ЄС і КНР та прогнозування тенденцій розвитку єврокитайських відносин у середньостроковій перспективі.

1. Теоретичні підходи до аналізу вибіркової взаємодії у відносинах ЄС – КНР

У наукових дослідженнях міжнародних відносин співпраця між великими гравцями традиційно розглядається крізь призму стратегічного партнерства, конкуренції або конфлікту. Однак сучасна динаміка відносин між Європейським Союзом і Китайською Народною Республікою дедалі частіше виходить за межі цих класичних категорій. Поєднання інтенсивної економічної взаємодії з політичною недовірою та технологічним суперництвом вимагає застосування більш гнучких аналітичних моделей (Brinza, 2024).

Одним із базових підходів до аналізу відносин ЄС–КНР тривалий час залишалася концепція стратегічного партнерства. Запровадження у 2003 році формату всеосяжного стратегічного партнерства передбачало розвиток регулярного політичного діалогу, розширення економічної співпраці та координацію позицій у сфері глобального управління (Trofymchuk, 2016). Проте на практиці стратегічне партнерство виявилось обмеженим через відмінності у ціннісних орієнтирах, політичних системах та підходах до міжнародного порядку. Це призвело до поступового зниження довіри та зростання взаємних очікувань, які не завжди реалізовувалися.

Іншим поширеним теоретичним підходом є концепція конкуренції та системного суперництва. Вона набрала особливої актуальності після того, як Європейський Союз у 2019 році офіційно визначив Китай одночасно як партнера, економічного конкурента та системного суперника. У межах цього підходу акцент робиться на технологічному змаганні, питаннях безпеки, контролі над критичними ланцюгами постачання та геополітичних розбіжностях. Водночас надмірне зосередження на суперництві не дозволяє повною мірою пояснити збереження високого рівня економічної взаємозалежності та співпраці у сферах спільного інтересу.

У цьому контексті дедалі більшої уваги набуває підхід, який умовно можна охарактеризувати як вибірку взаємодії. Йдеться про модель, за якої співпраця

та конкуренція між міжнародними гравцями співіснують одночасно, але в різних секторах і на різних рівнях (China's policy, 2014). Для відносин між ЄС і КНР це означає збереження партнерства у сферах торгівлі, кліматичної політики, глобального управління та сталого розвитку, водночас із посиленням обмежень і контролю у чутливих напрямках – передусім у технологіях, безпеці та політичних питаннях.

Концепція вибіркової взаємодії тісно пов'язана з сучасними підходами до управління ризиками, зокрема з політикою de-risking, яку активно просуває Європейський Союз. На відміну від стратегії повного відокремлення (decoupling), de-risking передбачає не розрив зв'язків із Китаєм, а зменшення критичних залежностей у стратегічних секторах. Це створює основу для більш прагматичної моделі відносин, у межах якої сторони визнають неминучість співпраці, але водночас прагнуть захистити власні довгострокові інтереси.

З китайського боку аналогічну логіку можна простежити у концепції «подвійної циркуляції», яка поєднує відкритість до зовнішніх ринків із посиленням внутрішнього економічного потенціалу (Hennessy, 2023). У відносинах з ЄС це проявляється у прагненні зберігати доступ до європейських ринків і технологій, не відмовляючись при цьому від стратегічної автономії та власних моделей розвитку.

Таким чином, вибірка взаємодія постає як аналітично доцільна модель для пояснення сучасних європейсько-китайських відносин. Вона дозволяє врахувати одночасну присутність співпраці, конкуренції та обмеженої взаємної довіри, не зводячи складну реальність до одновимірних категорій. Саме цей підхід створює теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу практичних проявів взаємодії між ЄС та КНР у політичній, економічній та безпековій сферах.

2. Практичні прояви вибіркової взаємодії у відносинах ЄС – КНР

Модель вибіркової взаємодії між Європейським Союзом і Китайською Народною Республікою знаходить своє практичне втілення у низці ключових сфер співробітництва та суперництва, які визначають сучасну конфігурацію єврокитайських відносин. Вона не є абстрактною теоретичною конструкцією, а формується на основі конкретних політичних рішень, економічних стратегій та інституційних механізмів, що регулюють взаємодію між сторонами. Саме через аналіз цих практичних вимірів можна простежити, яким чином співпраця і конкуренція між ЄС та КНР не лише співіснують, але й взаємно обмежують одна одну, формуючи гібридний формат відносин.

1) Політичний діалог: збереження комунікації за умов напруженості

Політична взаємодія між ЄС і КНР характеризується поєднанням регулярного діалогу та зростаючої взаємної недовіри. З одного боку, сторони зберігають розгалужену систему інституціалізованих каналів комунікації, зокрема саміти ЄС – КНР, стратегічні діалоги на високому рівні, а також консультації з питань глобального управління, безпеки та регіональної стабільності. Ці формати забезпечують мінімальний рівень передбачуваності двосторонніх відносин і створюють умови для запобігання неконтрольованій ескалації.

З іншого боку, зміст політичного діалогу дедалі більше звужується до прагматичного управління суперечностями. Питання прав людини, статусу Тайваню, безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні, а також війни Росії проти України залишаються ключовими джерелами напруженості та регулярно стають предметом жорстких дипломатичних розбіжностей. Водночас як Європейський Союз, так

і Китайська Народна Республіка уникають повного розриву політичних контактів, усвідомлюючи, що відсутність діалогу зменшує можливості кризового менеджменту та підвищує ризики стратегічних прорахунків.

Таким чином, політичний вимір вибіркової взаємодії проявляється у підтриманні мінімально необхідного, але стабільного рівня комунікації, яка виконує функцію стримування конфліктного потенціалу, не переростаючи при цьому у формат повноцінного стратегічного партнерства.

2) Економічна співпраця та управління взаємозалежністю

Економічна сфера залишається центральним елементом відносин між ЄС і КНР та найбільш показовим прикладом вибіркової взаємодії. Європейський Союз входить до числа найбільших торговельних партнерів Китаю, тоді як китайський ринок має ключове значення для європейських компаній у галузях промислового виробництва, автомобілебудування, відновлюваної енергетики та споживчих товарів. Високі обсяги торгівлі й інвестицій формують глибоку економічну взаємозалежність, яка суттєво обмежує можливість радикальних економічних рішень з обох сторін.

Разом із тим економічна взаємодія дедалі більше супроводжується елементами стратегічної обережності. У відповідь на геополітичні ризики, пандемію COVID-19 та загострення технологічної конкуренції Європейський Союз поступово переходить до політики *de-risking*, спрямованої на зменшення критичних залежностей у стратегічно важливих секторах (Feng & Zhongping, 2023). Насамперед йдеться про мікрочипи, рідкісноземельні елементи, фармацевтичну продукцію та «зелені» технології. Такий підхід не означає відмову від економічної співпраці з Китаєм, а відображає прагнення поєднати відкритість ринків із вимогами економічної та технологічної безпеки.

З китайського боку аналогічні тенденції простежуються у прагненні зміцнити внутрішній ринок, зменшити вразливість до зовнішніх обмежень та водночас зберегти доступ до європейських технологій, стандартів і капіталу. У результаті економічна співпраця між ЄС і КНР набуває дедалі більш селективного характеру: окремі галузі залишаються відкритими для взаємодії, тоді як інші підлягають посиленому регуляторному контролю.

3) Кліматична політика та глобальне управління

Однією з найбільш стабільних і відносно деполітизованих сфер співпраці між Європейським Союзом і Китайською Народною Республікою залишається кліматична політика. Обидві сторони визнають зміну клімату як глобальний виклик системного характеру, що не може бути ефективно вирішений у межах національних або регіональних стратегій. Саме тому кліматичний порядок денний виступає важливим майданчиком для збереження конструктивної взаємодії навіть за умов зростання загального рівня політичної напруженості.

Європейський Союз реалізує комплексну кліматичну стратегію в межах Європейського зеленого курсу, яка передбачає досягнення кліматичної нейтральності, трансформацію енергетичного сектору та посилення екологічних стандартів. Китай, у свою чергу, декларує досягнення піку викидів парникових газів та поступовий перехід до вуглецево нейтральної економіки у середньо- та довгостроковій перспективі (China's EU policy paper, 2003). Хоча підходи сторін до реалізації кліматичних цілей суттєво відрізняються, наявність спільної рамки відповідальності створює основу для діалогу та координації.

Незважаючи на політичні розбіжності в інших сферах, співпраця в межах Паризької кліматичної угоди, кліматичних самітів COP та спеціалізованих міжнародних ініціатив демонструє здатність ЄС і КНР відокремлювати питання глобальних публічних благ від логіки стратегічного суперництва (Shi et al, 2025). У цьому контексті кліматична політика виконує не лише екологічну, а й стабілізуючу функцію у двосторонніх відносинах, сприяючи збереженню багатостороннього формату взаємодії.

Подібна логіка простежується і у сфері глобального управління. У рамках Організації Об'єднаних Націй, G20 та міжнародних економічних інституцій ЄС і Китай часто демонструють зацікавленість у збереженні багатостороннього порядку, стабільності міжнародних правил та передбачуваності глобальних процесів. Водночас відмінності у підходах до реформування цих інститутів і розуміння принципів глобального врядування не зникають, що зумовлює поєднання співпраці та обмеженого суперництва навіть у багатосторонньому вимірі.

4) Технології та безпека як сфери обмеженої взаємодії

Найбільш чутливим і конфліктогенним виміром вибіркової взаємодії між ЄС і КНР є сфера технологій і безпеки, у якій співпраця зазнає найбільших обмежень. Саме технологічний розвиток дедалі більше розглядається сторонами як ключовий чинник економічної конкурентоспроможності, політичного впливу та національної безпеки. У результаті питання цифрової інфраструктури, штучного інтелекту, кібербезпеки та контролю за експортом технологій стають елементами стратегічного протистояння.

Європейський Союз поступово посилює регуляторні механізми щодо участі китайських компаній у критичній інфраструктурі, зокрема в галузях телекомунікацій, енергетики та цифрових сервісів. Такі кроки обґрунтовуються необхідністю захисту технологічної автономії, безпеки даних і стійкості ключових систем. Водночас Китай розглядає подібні заходи як політично мотивовані обмеження, що суперечать принципам відкритого ринку та рівної конкуренції.

Попри загострення технологічного суперництва, навіть у цій сфері сторони не вдаються до повного розриву контактів. Зберігаються можливості для технічних консультацій, участі у міжнародних форумах з вироблення стандартів та норм, а також обмеженої координації у питаннях глобальної цифрової безпеки. Це свідчить про прагнення сторін мінімізувати ризики неконтрольованої ескалації, не відмовляючись при цьому від захисту власних стратегічних інтересів.

Таким чином, технології та безпека виступають прикладом максимально селективної взаємодії, у межах якої співпраця підпорядковується логіці стримування і контролю. Саме цей вимір найбільш чітко демонструє обмеження моделі партнерства та водночас підтверджує життєздатність вибіркової взаємодії як інструменту управління суперечностями між ЄС і КНР.

Отже, практичний вимір вибіркової взаємодії між ЄС і КНР демонструє складну мозаїку співпраці та обмежень. Політичний діалог зберігається як інструмент управління суперечностями, економічна взаємозалежність поєднується з політикою управління ризиками, а глобальні виклики стимулюють співпрацю навіть за умов стратегічної недовіри (China–EU international trade in goods statistics, 2025). Саме така модель дозволяє сторонам уникати різкої конфронтації, зберігаючи простір для маневру в умовах трансформації міжнародної системи.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У статті здійснено комплексний аналіз моделі вибіркової взаємодії

як ключового формату сучасних відносин між Європейським Союзом і Китайською Народною Республікою. Проведене дослідження підтверджує, що європейсько-китайські відносини у XXI столітті не можуть бути адекватно описані ані в межах класичної моделі стратегічного партнерства, ані крізь призму відкритого конфронтаційного суперництва. Натомість вони формуються як багатовимірна система, у якій співпраця та конкуренція співіснують паралельно, взаємно обмежуючи та коригуючи одна одну.

По-перше, встановлено, що модель вибіркової взаємодії виникає як відповідь на поєднання високого рівня економічної взаємозалежності з поглибленням політичних, ціннісних і безпекових розбіжностей. Європейський Союз і Китайська Народна Республіка залишаються зацікавленими у збереженні торговельно-інвестиційних зв'язків і участі у глобальних економічних процесах, однак водночас прагнуть мінімізувати стратегічні ризики та вразливості (Shevchenko, 2024). Це зумовлює поступовий перехід від логіки «залучення» до логіки управління залежностями та обережної, диференційованої співпраці.

По-друге, доведено, що вибіркова взаємодія має чітко виражений секторальний характер. У таких сферах, як економіка, кліматична політика та глобальне управління, сторони демонструють готовність до прагматичної співпраці та координації дій. Водночас у технологічному та безпековому вимірах домінують стриманість, регуляторні обмеження та конкуренція (Liu & Hongxia, 2011). Подібна асиметрія не є тимчасовим явищем, а відображає глибші структурні трансформації міжнародної системи та зміну підходів до розуміння стратегічного партнерства між великими акторами.

По-третє, аналіз показує, що модель вибіркової взаємодії виконує важливу стабілізуючу функцію в умовах зростаючої геополітичної напруженості. Збереження інституційних каналів політичного діалогу, економічної співпраці та взаємодії у сфері глобальних публічних благ дозволяє ЄС і КНР уникати різкої ескалації навіть за наявності суттєвих розбіжностей у питаннях прав людини, технологій і безпеки. У цьому сенсі вибіркова взаємодія постає не як компроміс слабкості, а як інструмент стратегічного балансування інтересів.

Загалом можна зробити висновок, що модель вибіркової взаємодії є найбільш реалістичним і функціональним форматом розвитку відносин між Європейським Союзом та Китайською Народною Республікою у середньо- та, ймовірно, довгостроковій перспективі. Вона не усуває наявних суперечностей, проте створює механізми їх контролю та управління, зберігаючи простір для співпраці в умовах системного суперництва. Подальша еволюція єврокитайських відносин значною мірою залежатиме від здатності сторін підтримувати інституційний діалог, адаптувати власні стратегії до змін глобального середовища та поєднувати прагматичні інтереси з довгостроковими стратегічними цілями.

References [Список використаної літератури]

- Brinza, A. (2024). EU–China relations: De-risking or de-coupling? The future of the EU strategy towards China. European Parliament Study. 5 [in English]. [Brinza A. EU–China relations: De-risking or de-coupling? The future of the EU strategy towards China. European Parliament Study. 2024. 55 p. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754446/EXPO_STU\(2024\)754446_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754446/EXPO_STU(2024)754446_EN.pdf)]
- China–EU international trade in goods statistics. (2025). Eurostat Statistics Explained [in English]. [China–EU international trade in goods statistics. Eurostat Statistics Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics]

- China's EU policy paper. (2003). Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China [in Chinese]. [中国对欧盟政策文件（全面战略伙伴关系）. 中华人民共和国外交部. URL: https://www.gov.cn/gongbao/content/2003/content_62478.htm]
- China's policy paper on the European Union: Deepening the comprehensive strategic partnership based on mutual benefit. (2014). Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China [in Chinese]. [中国对欧盟政策文件：深化互利共赢的中欧全面战略伙伴关系. 中华人民共和国外交部. URL: https://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/201404/t20140402_327132.shtml]
- Feng, Yiran. (2025). Driving forces, challenges, and prospects of China–EU relations. *Contemporary World*, 69–75 [in Chinese]. [冯怡然. 中欧关系的发展动力、挑战及前景. 《当代世界》. 2025. С. 69–75. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=esvOG1ozB-ikGi1sAE5eyn2MmAnWzMQu_ra15FGdNaS3sS5eH9pcLRsbV-ZpmlC68w-SkdqYYLu0Cj5b3Rl_W-ucNmOc9V1OtDEUZO02S544CH6Tg9dfNBpaDgvRIwixkxm-BAfvsmLn-VTWJG0DyH0tm6XHxOTp6alvsC_Cvp8S1-DKQvEeRw==&uniplatform=NZKPT&language=CHS]
- Feng, Zhongping. (2023). European integration, strategic autonomy, and China–EU relations. *China–CEE Institute*, 5, 1–12 [in English]. [Feng Zhongping. European Integration, Strategic Autonomy, and China – EU Relations. *China-CEE Institute*. 2023. № 5. P. 1–12. DOI: <https://china-cee.eu/2025/05/28/european-integration-strategic-autonomy-and-china-eu-relations/>]
- Hennessy, A. (2023). The impact of Russia's war against Ukraine on Sino-European relations. *Journal of European Integration*, 42(3), 559–575 [in English]. [Hennessy A. The impact of Russia's war against Ukraine on Sino-European relations. *Journal of European Integration*. 2023. Vol. 42, Is. 3. P. 559–575. DOI: <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2201497>]
- Liu, Hongxia. (2011). An analysis of China–EU climate cooperation mechanisms. Shanghai Normal University. 78 p. [in Chinese]. [刘洪霞. 中国与欧盟气候合作机制探析. 上海师范大学. 2011. 78页. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=esvOG1ozB-j1f_oVvC_ZZ5EVZ3c8xHISDhoPRQZwIEgaICNFpcay801y9G2KgV0XewtjEcbQO8h4jmM08rUtIL0068vNCsx7-aQLU3G6iGb9IECm9fmbLGWt5_-Clto-go4R3cXx6FFFozEx1jfdajaeXIY9JohIi29x2DnHZJkk7epTM6Vv9g==&uniplatform=NZKPT&language=CHS]
- Shevchenko, O. (2024). China's climate policy in the age of global climate change. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 28–34 [in English]. [Shevchenko, O. (2024). China's climate policy in the age of global climate change. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*, 2024. С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2024/2-59/28-34>]
- Shi, Jinfang., Yan, Yu., & Yin, Shi. (2025). Characteristics and impact of China–EU digital cooperation. *China Prices*, 10, 83–88 [in Chinese]. [施锦芳, 闫宇, 尹诗. 中欧数字合作的特征及影响研究. 《中国物价》. 2025. №10. С. 83–88. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=esvOG1ozB-juqKRPGQpHI1Q-m9udEk8G5XM9mtBcR1Ez55Fn6T5pIirLsHuRQqXjMD1yXbJdbFn0tpZf3aZFWCU3fw1QBqXRFYNEdHRZBKHI0r880k2svSYG8imby_pXjho_baG9iBhX3fxoWE7fb3lTcj6W3aia13FPfhhtUFGmSMjYWEF4lQ==&uniplatform=NZKPT&language=CHS]
- Trofymchuk, A. P. (2016). Prospects of Ukraine's accession to the “One Belt, One Road” initiative. *International Relations. Economic Sciences*, 9, 1–9 [in Ukrainian]. [Трофимчук А. П. Перспективи приєднання України до проекту «Один пояс, один шлях». *International Relations. Серія «Economic sciences»*. 2016. 9 с. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/3060-11225-1-PB.pdf>]
- Xing, Li. (2021). China–EU relations at a crossroads: “Systemic rivalry” or “strategic partnership”? In *China–EU Relations in a New Era of Global Transformation*, 1–18 [in English]. [Xing Li. China – EU relations at a crossroads: “Systemic Rivalry” or “Strategic Partnership”?. *China – EU Relations in a New Era of Global Transformation*. 2021. P. 1–18. URL: https://epc-web-s3.s3.amazonaws.com/content/PDF/2022/EU-China_Think-Tank_Compendium.pdf]

Zhang Botong

Department of Ukrainian Language,
Tianjin Foreign Studies University (China)
r. 117, Machang Dao, Tianjin, 300204, China

Yaremchuk I. V.

Department of Ukrainian Language,
Beijing Foreign Studies University (China)
r. 2 North Xisanhuan Avenue, Beijing, 100089, China

SELECTIVE ENGAGEMENT AS A MODEL OF CONTEMPORARY EU–CHINA RELATIONS

Summary

This article examines the model of selective engagement as a leading framework for understanding contemporary relations between the European Union and the People's Republic of China in the context of the transformation of the global international order. The relevance of the topic is determined by the growing role of the EU and China as key economic and political actors in the world system, as well as by the increasing complexity of their interaction, which combines elements of cooperation, competition, and strategic caution. Since the establishment of diplomatic relations in 1975 and the proclamation of a comprehensive strategic partnership in 2003, EU–China relations have undergone significant evolution. This transformation became particularly evident after 2019, when the European Union officially defined China simultaneously as a partner, an economic competitor, and a systemic rival. Against the backdrop of geopolitical instability, technological change, climate challenges, and the crisis of traditional models of globalization, relations between the EU and China are acquiring new meaning and require conceptual rethinking. The study employs systemic, institutional, and comparative approaches, which make it possible to analyze EU–China relations as a multidimensional process in which high economic interdependence coexists with political and value-based contradictions. The empirical base of the research includes official documents of the European Union and China, materials from international organizations, statistical data, as well as academic publications by European and Chinese scholars. The article substantiates that selective engagement represents a response both to the impossibility of returning to a model of full-fledged strategic partnership and to the reluctance of the parties to move toward open confrontational rivalry. It is demonstrated that cooperation between the EU and China is primarily preserved in the areas of trade, climate policy, global governance, and scientific innovation, while restraint and competition dominate in issues related to technological security, human rights, and geopolitics. The study concludes that the model of selective engagement performs a stabilizing function under conditions of growing tension in the international system and can be regarded as the most realistic scenario for the development of EU–China relations in the medium term, as it allows for the management of contradictions, the maintenance of institutional dialogue, and the preservation of space for pragmatic cooperation.

Key words: selective engagement, European Union, People's Republic of China, EU–China relations, strategic rivalry, international order.

*Дата першого надходження статті до видання: 05.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026*

Шамраєва В. М.

д. пед. н., професор,

кафедра міжнародних відносин,

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

E-mail: v.shamraeva@karazin.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7140-3742>

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА: МІЖ ЗАХІДНОЮ ПАРАДИГМОЮ ТА КИТАЙСЬКОЮ СПЕЦИФІКОЮ

У статті представлено ретроспективний аналіз основних теоретичних підходів щодо визначення поняття «зовнішня політика» в рамках провідних західних теоретичних течій та китайської школи теорії міжнародних відносин. Метою дослідження стало виявлення концептуальних відмінностей між західною парадигмою, яка ґрунтується переважно на раціоналістичних, інтересоцентричних і державоцентричних засадах, та китайською специфікою осмислення зовнішньої політики, яка поєднує стратегічний прагматизм із нормативно-культурними та цивілізаційними чинниками.

Проаналізовано ключові риси узагальнених підходів провідних західних течій до трактування зовнішньої політики у межах реалізму, лібералізму, конструктивізму тощо. Розкрито особливості китайського теоретичного дискурсу, зокрема увагу приділено акцентам на гармонії, ієрархічності міжнародних відносин, морально-етичному вимірі зовнішньої політики та довгостроковому стратегічному мисленні.

Автором обґрунтовано, що у китайській школі міжнародних відносин зовнішня політика розглядається не лише як інструмент реалізації національних інтересів, а як елемент широкого цивілізаційного проекту та засіб формування бажаного для КНР міжнародного порядку.

У результаті проведеного дослідження автор приходить до висновку, що китайське розуміння зовнішньої політики не є альтернативою західним теоріям у вузькому сенсі, а скоріше доповнює їх та розширює теоретичні межі аналізу міжнародних відносин і сприяє формуванню плюралістичного та неконфронтаційного теоретичного простору.

Ключові слова: зовнішня політика, теорія міжнародних відносин, західна парадигма, китайська школа, міжнародний порядок.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Поняття «зовнішня політика» є однією із базових категорій міжнародних відносин і водночас однією із найбільш дискусійних. У класичному західному науковому дискурсі дана категорія сформувалася в межах державоцентричних і раціоналістичних підходів, де зовнішня політика трактується передусім як інструмент реалізації національних інтересів у конкурентному міжнародному середовищі. Водночас у ХХІ ст. зростання ролі незахідних держав, передусім Китайської Народної Республіки, актуалізувало потребу перегляду

універсальності теоретичних дефініцій у контексті їх обґрунтування в межах провідних західних течій теорії міжнародних відносин.

Китайський науково-політичний дискурс пропонує альтернативні або доповнювальні підходи до розуміння самого терміну «зовнішня політика», в яких важливе місце посідають історична пам'ять, політична та стратегічна культура, морально-нормативні уявлення та цивілізаційна ідентичність. У практичному вимірі це має значення для аналізу зовнішньополітичної поведінки КНР, прогнозування її міжнародних ініціатив і формування ефективних стратегій взаємодії з Китаєм на двосторонньому та багатосторонньому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. У західній теорії міжнародних відносин проблема визначення зовнішньої політики розроблялася у працях представників школи політичного реалізму, зокрема визначена проблема представлена у доробку Г. Морґентау (Morgenthau, 1978), К. Уолтса (Waltz, 2001); течію політичного лібералізму можна проаналізувати через праці Р. Коґейна та Дж. Ная (Keohane & Nye, 1989, pp. 19–21), Дж. Ная (Nye, 2004), та конструктивізму О. Вендета (Wendt, 2015, p. 279–310). У представлених теоретичних підходах зовнішня політика розглядається відповідно як боротьба за владу, або результат інституційної взаємодії чи соціально конструйований процес.

Натомість китайська школа міжнародних відносин представлена працями Янь Сюетун (Yan, 2011), Цін Яцзиня (Qin, 2018) та інших авторів, пропонує ширше трактування зовнішньої політики, яке включає етичний вимір, концепти гармонії, ієрархії та відповідальності великої держави. Значний вплив на формування цих підходів мають традиційні китайські філософські школи, зокрема конфуціанство та легізм.

Методологічною основою статті є поєднання порівняльного, системного та конструктивістського підходів, що дозволяє зіставити різні теоретичні традиції та виявити їхні концептуальні відмінності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Попри зростання кількості досліджень, які присвячені китайській школі теорії міжнародних відносин, у науковій літературі досі недостатньо уваги приділено саме порівняльному аналізу дефініцій поняття «зовнішня політика» у західному та китайському теоретичному дискурсах. Більшість проблемних праць зосереджується на аналізі практичної політики КНР або окремих концепцій, залишаючи поза увагою фундаментальний рівень понятійного апарату.

Формулювання цілей статті. Метою представленого дослідження є виявлення та аналіз концептуальних відмінностей у визначенні поняття «зовнішня політика» між західною парадигмою теорії міжнародних відносин і китайською школою, а також оцінка значення цих теоретичних відмінностей для сучасних міжнародних досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Питання визначення самого терміну «зовнішня політика» охоплює теоретичні, нормативні та практичні виміри сучасних міжнародних відносин. Воно також є ключовим для розуміння поведінки держав у світовій системі. Надзвичайно актуальним є питання переосмислення теоретичних підходів західних шкіл від класичного реалізму до неолібералізму, неореалізму та конструктивізму, оскільки саме вони визначають сутність сучасного розуміння

поняття зовнішньої політики. В той же час картина буде не повною без залучення до такого дослідження і напрацювань представників незахідних шкіл, особливо китайської школи теорії міжнародних відносин.

Західні теоретики, такі як Ганс Моргентау та Джозеф Най, пропонують класичні та неокласичні підходи до ролі держави, сили та впливу. Натомість сучасні китайські дослідники міжнародних відносин, зокрема Янь Сюетун і Цінь Яцзинь, розвивають самобутні концептуальні рамки, що відображають культурну специфіку Китаю та прагнення сформувати альтернативну школу у рамках теорії міжнародних відносин.

Далі наведемо результати проведеного порівняльного аналізу наведених підходів. Таке дослідження має не лише теоретичне значення, а і допомагає зрозуміти, чому Китай формує свою зовнішню політику саме так, як це має місце на сучасному етапі.

Ганс Моргентау є одним із засновників класичної теорії міжнародних відносин, яка підкреслює роль держави як центрального актора у системі міжнародних відносин та концентрує увагу на пріоритеті національного інтересу й сили як основних факторах зовнішньої політики. Він розглядає міжнародну політику як своєрідну «боротьбу за владу», де у центрі уваги перебуває національний інтерес, визначений у термінах сили. Це і формує поведінку держав під час вироблення та реалізації їх зовнішньої політики та пояснює прийняті в рамках цих процесів рішення.

На думку Г. Моргентау, зовнішня політика держави перш за все спрямована на збереження та максимізацію її сили, що пояснює пріоритет безпеки й стратегічних інтересів над моральними чи ідеалістичними факторами. У його основній праці «Політика між націями: боротьба за владу та мир» підкреслюється, що зовнішньополітична діяльність держави ґрунтується на реалістичному сприйнятті «що краще для нації» в умовах міжнародної анархії.

Як представник класичного реалізму Г. Моргентау розглядає міжнародні відносини як арену боротьби за владу, а викладені ним висновки можна узагальнити до трьох тез: держави діють в умовах анархії міжнародної системи; зовнішня політика є раціональною боротьбою за національні інтереси, перш за все за безпеку та владу; сила є головним інструментом реалізації зовнішньої політики (Morgenthau, 1978, р. 43–76).

Таким чином, для Г. Моргентау зовнішня політика – це систематична діяльність держави у зовнішньому середовищі, спрямована на захист і просування національних інтересів, передусім через силу та вплив.

Надбання теорії політичного реалізму стали фундаментом для подальшого розвитку концептуального обґрунтування зовнішньої політики держав в рамках нео-реалізму. Так К. Уолтц у праці «Теорія міжнародної політики» акцентує увагу на структурі міжнародної системи, а не на особливостях поведінки окремих держав (Waltz, 1979, р. 126–130). У процесі аналізу означеної проблематики дослідник приходить до висновку, що міжнародна політика має свої характерні особливості оскільки формується у системі яка не має центру влади; відповідно держави представлені у цій системі як раціональні актори, які прагнуть до виживання та забезпечення власної безпеки. На думку К. Уолтца зовнішня політика являє собою поведінку держав, що визначається системними обмеженнями.

Р. Коен, як один із представників школи неолібералізму, у праці «Після гегемонії» розглядає міжнародні інституції як механізми, які зменшують транзакційні

витрати та сприяють розвитку співпраці між акторами міжнародних відносин (Keohane, 1984). На думку політолога, зовнішня політика держав спрямована на розбудову та участь у міжнародних інституціях, а у сучасних умовах міжнародна співпраця можлива навіть без гегемона через інституціональні інструменти.

Дж. Най став автором концепцій *soft power* і *smart power*, які розширюють розуміння зовнішньої політики через аналіз комплексної взаємозалежності всіх суб'єктів сучасних міжнародних відносин. Він підкреслює, що сучасна зовнішня політика охоплює ширший спектр засобів впливу, ніж лише сила у класичному її розумінні. Дж. Най запровадив поняття «м'якої сили» як здатності держави досягати бажаних результатів через привабливість культури, політичних цінностей і політики, а не через економічну чи військову силу (Nye, 2004).

Він стверджує, що ефективна зовнішня політика повинна поєднувати «жорстку» та «м'яку» силу для того, щоб успішно впливати на інших акторів міжнародних відносин (концепція «*smart power*»). Дж. Най підкреслює важливу роль міжнародних інституцій, дипломатії, культурних зв'язків у зовнішній політиці, що розширює традиційне визначення за межі класичного реалізму. У такому контексті зовнішня політика це не лише сила (*hard power*), а й здатність до привабливості, культурного та ідеологічного впливу (*soft power*). А у розвитку концепції розумна сила (*smart power*) являє собою збалансований синтез жорсткої і «м'якої» сили (Nye, 1990).

Отже, для Дж. Ная зовнішня політика – це сукупність стратегій впливу, що використовують як матеріальні, так і нематеріальні ресурси для досягнення зовнішньополітичних цілей.

О. Вендет підкреслює при дослідженні зовнішньої політики держав соціальні структури та ідентичності, а не лише матеріальні фактори, оскільки є провідним представником школи політичного конструктивізму. На його думку міжнародна система формується не лише силою, а і значенням та взаємними уявленнями акторів. Відповідно і зовнішня політики – це поведінка, що формується соціально, а держави будують ідентичності через взаємодію (Wendt, 1999).

Китайські дослідники теорії міжнародних відносин розвивали свої концепції поєднуючи традиційну китайську філософію із сучасними теоріями міжнародних відносин. Саме тому на відміну від класичних західних концепцій, сучасна китайська наукова школа міжнародних відносин органічно поєднує західні теорії із власними цивілізаційними традиціями. Особливо це явище простежується у працях Янь Сюетун та Цінь Яцзиня.

Янь Сюетун, китайський політолог і теоретик міжнародних відносин, один із провідних представників реалістичного спрямування в КНР, відомий розробкою концепції «морального реалізму». У своїх працях Янь Сюетун стверджує, що сила держави визначається не лише військовим та економічним потенціалом, а й моральним авторитетом її лідерів. Мораль, на його думку, є умовою довгострокового міжнародного лідерства. Дана теорія поєднує класичний реалізм з елементами конфуціанської філософії та розглядає мораль як фактор стабільності світової системи. Його підхід, що ставить на провідне місце моральні принципи і національні інтереси Китаю, викликав як інтерес, так і критику за можливий «синтоцентризм» і обмеженість універсальності теорії.

У теорії морального реалізму зовнішня політика держави не лише відображає прагнення до влади чи безпеки, а й містить моральний вимір, який втілюється через моральну легітимацію лідерства у міжнародних відносинах. Янь Сюетун

аргументує, що політичне лідерство та довіра інших держав формують основу впливу і це відрізняється від західного фокусу на матеріальну силу. Теорія морального реалізму пропонує оцінювати поведінку великих держав через взаємодію моралі, лідерства і національного інтересу, що додає етичну складову до розуміння зовнішньої політики (Yan, 2011).

У висновку дослідник обґрунтовує моральний реалізм, де зовнішня політика включає моральний авторитет поряд із матеріальними ресурсами, відповідно влада держави визначається не лише силою, а й здатністю бути морально привабливою і легітимною.

Таким чином, зовнішня політика за Янь Сюетуном – це система вибору дій, що ґрунтується на здатності держави виступати морально та політично авторитетним лідером у міжнародній системі, а не лише на треку гонки озброєнь чи нарощуванні матеріальної сили.

Цінь Яцзинь, один із провідних теоретиків міжнародних відносин у Китаї, відомий ідеями «діалогу цивілізацій» у теорії міжнародних відносин. Він отримав міжнародне визнання як один із перших китайських вчених, які запропонували систематичну адаптацію конструктивізму до китайського політичного та культурного середовища.

Цінь розвинув концепцію «реляційної теорії міжнародних відносин», стверджуючи, що на відміну від західного індивідуалізму, китайська дипломатична традиція будується на понятті взаємозв'язків та гармонії. Його роботи поєднують ідеї конструктивізму з конфуціанською філософією, пояснюючи поведінку Китаю через соціальні норми та ідентичність, а не лише інтереси та владу.

Його дослідження стали важливою частиною формування китайської школи міжнародних відносин, яка прагне запропонувати альтернативу для західно-центричних теорій. Такий підхід вплинув на китайську зовнішньополітичну академічну думку та на офіційні дебати щодо ролі Китаю у світовому порядку.

У реляційній теорії міжнародних відносин Цінь Яцзинь виходить з китайської традиції мислення про взаємозв'язки. Він визначає міжнародну систему не як набір незалежних акторів, а як динамічний «світ відносин», де сутність зовнішньої політики виростає з природних соціальних зв'язків між акторами. На відміну від анархічного західного бачення, реляційний підхід підкреслює перевагу взаємодії, контекстуальності та соціальних структур над простим зіткненням інтересів.

На думку Цінь Яцзиня, зовнішня політика – це процес формування, підтримки та зміни відносин між акторами, де важливо розуміти соціальні, культурні та етичні контексти цих взаємозв'язків (Qin, 2018).

Таким чином, у західній парадигмі зовнішня політика зазвичай визначається як цілеспрямована діяльність держави, орієнтована на забезпечення національних інтересів у міжнародному середовищі. Такий підхід передбачає чітке розмежування внутрішньої та зовнішньої політики, пріоритет раціонального вибору та акцент на матеріальних чинниках сили.

Китайська школа міжнародних відносин значно розширює це розуміння. Зовнішня політика в китайському науковому дискурсі постає не лише як інструмент реалізації інтересів, а як частина довготривалого процесу формування міжнародного порядку, заснованого на принципах гармонії, взаємної вигоди та моральної легітимності. У відповідності до висновків Янь Сюетуну ефективна зовнішня політика великої держави повинна спиратися не тільки на силу, а й на мораль-

ний авторитет, що відрізняє китайський підхід від школи класичного реалізму. Цінь Яцзинь, у свою чергу, підкреслює реляційний характер міжнародних відносин, у межах якого зовнішня політика визначається якістю взаємин між акторами, а не лише їхніми індивідуальними інтересами.

Порівняльний аналіз засвідчує, що китайська специфіка не заперечує західні теоретичні підходи, але суттєво розширює їх, пропонуючи альтернативні категорії до визначення зовнішньої політики.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Провідні західні теорії міжнародних відносин традиційно визначають зовнішню політику держави як її раціональну діяльність, спрямовану на реалізацію національних інтересів у конкурентному міжнародному середовищі. Таке трактування базується на принципах державного суверенітету, анархічності міжнародної системи відносин та пріоритету матеріальних чинників і компонентів жорсткої сили. Китайська школа міжнародних відносин пропонує ширше, багатовимірне розуміння зовнішньої політики, в якому поєднуються інтереси держави, історична пам'ять, культурні традиції, морально-нормативні уявлення та стратегічне бачення розвитку міжнародної системи. На відміну від західної парадигми, де зовнішня політика здебільшого розглядається як реакція на зовнішні виклики, китайський підхід акцентує увагу на довгостроковому формуванні міжнародного середовища, сприятливого для стабільності відносин, розвитку та поступового еволюційного перерозподілу впливу серед акторів міжнародної системи.

Китайське трактування зовнішньої політики характеризується меншою конфронтаційністю на теоретичному рівні та прагненням поєднати реалістичні інструменти з нормативною риторикою співпраці, гармонії та взаємної вигоди, що відрізняє його від класичних західних моделей. Порівняльний аналіз західної і китайської парадигм свідчить про поступове розширення теоретичного поля міжнародних відносин, у якому поняття зовнішньої політики перестає бути універсально уніфікованим і набуває цивілізаційно зумовлених інтерпретацій.

Таким чином нами обґрунтовано, що поняття «зовнішня політика» не є універсально нейтральною категорією, а формується в межах конкретних теоретичних і цивілізаційних традицій. Західна парадигма наголошує на раціональності, інтересах і силі, тоді як китайська школа підкреслює моральний вимір, реляційність та довгострокову стратегічну стабільність.

Поєднання цих підходів відкриває можливості для формування більш плюралістичної науки теорії міжнародних відносин, здатної адекватніше пояснювати поведінку різноманітних державних акторів, що належать до різних цивілізацій та культур.

Перспективним напрямком подальших досліджень є емпіричний аналіз того, як теоретичні концепти китайських дослідників міжнародних відносин присвячені зовнішній політиці реалізуються у конкретних дипломатичних практиках КНР. У перспективі розвиток китайської школи міжнародних відносин може сприяти формуванню більш плюралістичного та інклюзивного теоретичного дискурсу, який враховував би різноманітність історичного досвіду, політичних культур та моделей взаємодії держав у сучасному світі.

References [Список використаної літератури]

- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1989). *Power and interdependence* (2nd ed.). HarperCollins. [in English]. [Keohane R. O., Nye J. S. *Power and interdependence*. 2nd ed. New York : HarperCollins, 1989. 334 p.]
- Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt7sq9s> [in English]. [Keohane R. O. *After hegemony: cooperation and discord in the world political economy*. Princeton : Princeton University Press, 1984. 290 p.]
- Morgenthau, H. J. (1978). *Politics among nations: The struggle for power and peace* (5th ed.). Alfred A. Knopf. [in English]. [Morgenthau H. J. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. 5th ed. New York : Alfred A. Knopf, 1978. 752 p.]
- Nye, J. S. (1990). *Bound to lead: The changing nature of American power*. Basic Books. [in English]. [Nye J. S. *Bound to lead: the changing nature of American power*. New York : Basic Books, 1990. 336 p.]
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs. [in English]. [Nye J. S. *Soft power: the means to success in world politics*. New York : PublicAffairs, 2004. 191 p.]
- Qin, Y. (2018). *A relational theory of world politics*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316869505> [in English]. [Qin Y. *A relational theory of world politics*. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 390 p.]
- Waltz, K. N. (2001). *Man, the state, and war: A theoretical analysis*. Columbia University Press. [in English]. [Waltz K. N. *Man, the state, and war: a theoretical analysis*. New York : Columbia University Press, 2001. 289 p.]
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley. [in English]. [Waltz K. N. *Theory of international politics*. Reading, Mass. : Addison-Wesley, 1979. 251 p.]
- Wendt, A. (2015). Flatland: Quantum mind and the international hologram. In M. Albert, L.-E. Cederman, & A. Wendt (Eds.), *New systems theories of world politics* (pp. 279–310). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137400420_11 [in English]. [Wendt A. Flatland: quantum mind and the international hologram // *New systems theories of world politics* / ed. by M. Albert, L.-E. Cederman, A. Wendt. New York : Palgrave Macmillan, 2015. P. 279–310.]
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511612183> [in English]. [Wendt A. *Social theory of international politics*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 429 p.]
- Yan, X. (2011). *Ancient Chinese thought, modern Chinese power*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400835596> [in English]. [Yan X. *Ancient Chinese thought, modern Chinese power*. Princeton : Princeton University Press, 2011. 312 p.]

Shamrayeva V. M.

Department of International Relations

Educational and Research Institute “Karazin Institute of International Relations and Travel Business”

V.N. Karazin Kharkiv National University

Maidan Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine

FOREIGN POLICY: BETWEEN THE WESTERN PARADIGM AND CHINESE SPECIFICITY

Summary

The article presents a retrospective analysis of the main theoretical approaches to defining the concept of “foreign policy” within the framework of the leading Western theoretical currents and the Chinese school of international relations. The aim of the study was to identify conceptual differences between the Western paradigm, which is based mainly on rationalist, interest-centric and state-centric principles, and the Chinese specificity of understanding foreign policy, which combines strategic pragmatism with normative-cultural and civilizational factors.

The key features of the generalized approaches of the leading Western currents to the interpretation of foreign policy within the framework of realism, liberalism, constructivism, etc. are analyzed. The features of the Chinese theoretical discourse are revealed, in particular, attention is paid to the emphasis on harmony, hierarchy of international

relations, moral and ethical dimension of foreign policy and long-term strategic thinking. The author substantiates that in the Chinese school of international relations, foreign policy is considered not only as a tool for implementing national interests, but as an element of a broad civilizational project and a means of forming the international order desired for the PRC.

As a result of the research, the author comes to the conclusion that the Chinese understanding of foreign policy is not an alternative to Western theories in a narrow sense, but rather complements them and expands the theoretical boundaries of the analysis of international relations and contributes to the formation of a pluralistic and non-confrontational theoretical space.

Key words: foreign policy, theory of international relations, Western paradigm, Chinese school, international order.

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

**ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ**

**THEORY AND HISTORY
OF POLITICAL THOUGHT AND PROBLEMS
OF POLITICAL DISCOURSE**

Задорожня А. Г.

к. політ. н.,

кафедра журналістики, реклами та медіакомунікацій,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

Французький бул., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

E-mail: alizador@onu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7420-7029>

ПОКОЛІННЯ ВІЙНИ У ПУБЛІЧНОМУ ПРОСТОРІ: ПОЛІТИЧНИЙ, ГУМАНІТАРНИЙ ТА МЕДІЙНИЙ ВИМІРИ

Дослідження присвячене темі медійного висвітлення неповно(мало)літніх під час російсько-української війни, як свідків війни. Методологія базується на загально-наукових та журналістських методах. Наукові факти або свідчення посадових осіб та учасників подій, зафіксовані в журналістських матеріалах, були зібрані з використанням методу спостереження, порівняння. У статті обговорюється право дитини брати участь у розв'язанні власних проблем, що є базовим принципом так званого Підходу до медіа, заснованого на правах дитини. З переходом до нового наративу, неповнолітніх сприймають не як пасивних об'єктів медіа, а як активних учасників подій.

Встановлення рамок (у тому числі обмежень, що стосуються війни) і дотримання етичних журналістських стандартів включає пошук ефективних рішень, що пов'язано з теорією фреймування Ірвіна Гофмана. Дослідження базується на роботах як вітчизняних, так і закордонних експертів у галузі журналістики. Запропоновано три напрями, що формують розуміння того, як тема дітей висвітлюється в масмедіа. Вважається, що фактична функція відповідає за збір даних і передачу стислої інформації для широкої аудиторії. Морально-етична функція поєднує моральні принципи та професійні стандарти журналістики. Мотиваційна функція спонукає журналістів та аудиторію до соціальної солідарності під час війни з метою підтримки вразливих груп через міжнародні ініціативи, правозахисні організації чи волонтерські рухи. Виявлено, що особливу важливість представляють публікації, спрямовані на консолідацію зусиль суспільства для захисту цих вразливих груп від наявних і потенційних загроз (короткострокова мета) та з метою збереження майбутнього нації (довготривала перспектива). Встановлено, що журналіст покликаний стати модератором, здатним захищати права дітей, дотримуючись професійних етичних стандартів та усвідомлюючи наслідки *modus operandi* РФ стосовно осіб, які не досягли повноліття.

Ключові слова: права дитини, інформаційна політика, гуманітарна безпека, російсько-українська війна.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. У реаліях війни діти та підлітки в Україні постають свідками воєнних злочинів російської армії, яка змушує жити з підвищеним рівнем тривожності, реагуючи на постійні повітряні тривоги, наслідки атак, психологічний тиск. З іншого боку, наймолодші члени суспільства виступають для майбутніх поколінь носіями пам'яті про збройну агресію, вимушене переміщення,

геноцид. Тут журналіст виступає не просто фіксатором подій, а стає носієм етичної відповідальності – захисником прав неповно(мало)літніх, як майбутнього нації. Від нього залежить, ким дитина постане у суспільстві: жертвою, свідком чи суб'єктом з правом на голос.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Під час вивчення теми, з'ясувалося, що порушення прав дітей, постраждалих у воєнних конфліктах здебільшого є предметом досліджень вчених із країн, де відбуваються бойові дії чи досі відчуються їхні наслідки, як от Мускан Бансал, Тімоті Онъеджелема, Сулафи Фарук Аль-Зубі. Фахівець у галузі журналістики та медієзнавства Федерального університету Отуоке Т.Е. Онъеджел вказав на те, що постраждалих від війни дітей часто зображують як пасивних жертв, як загрози безпеці, осіб без свободи дій та права голосу. Автор закликав журналістів «до більш інклюзивних, контекстно-чутливих та орієнтованих на дітей репортажів, які визнають їх не просто об'єктами жалю чи страху, а як особистостей з власною волею, стійкістю та історіями, які варто розповідати на їхніх власних умовах» (Onyejelem, 2025).

Вітчизняні дослідниці О. Голуб, О. Романюк дійшли висновку, що у новинах українських медіа про війну не вистачає «людського виміру» (Holub & Romanyuk, 2025).). З огляду на вимоги воєнного часу, найбільш поширеним є посилення на заяви офіційних осіб. Моніторинг 12-ти українських онлайн-медіа, що здійснили експерти української медійної громадської організації «Інститут масової інформації» з 3 по 13 березня 2025 року, визначив 28% матеріалів, де про дітей писалося в контексті війни. Позитивною визнана відсутність емоційних оцінок, суб'єктивних суджень, шокувальних зображень потерпілих, що не виходить за межі етичних норм. Водночас в окремих роботах журналістів бракує коментарів очевидців подій, служб порятунку, наявні емоційно забарвлені заголовки, здатні підвищити тривожність і почуття провини у безпорадного читача.

Фактами та статистичними даними насичені роботи вчених-істориків Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Г. Голиша та Л. Лисиці, які вивчали злочини проти дітей у I пол. 40-х років минулого століття та вказали на сплановане дітовбивство масового характеру, направлене на часткове знищення українського генофонду. Задля уточнення чисельності втрат, науковці звернулися до книги «Пам'яті полеглих», за якою дитячих втрат на окупованих територіях країни сягнула 75 тис. осіб (Holysh & Lysytsia, 2020).

Оскільки дана проблематика має міждисциплінарний характер, вона вдало поєднує загальнонаукові методи та журналістикознавства. Завдяки методу спостереження зібрано наукові факти чи свідчення офіційних осіб, учасників подій, зафіксованих у журналістських матеріалах. Також широко залучені методи порівняння, синтезу й аналізу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Безумовно, тема дітей, постраждалих у війні в матеріалах масмедіа займає особливе місце, проте не є достатньо вивченою у теорії медіакомунікації, оскільки основна увага припадає на загальний розгляд дотримання журналістами етико-правових норм під час воєнного стану.

Формулювання цілей статті, виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Формулювання цілей статті зводиться до аналізу особливостей висвітлення теми дітей у журналістських матеріалах з урахуванням обмежень воєнного часу. Завданнями є аналіз теоретичних

підходів до теми; оцінка професійної ролі журналіста у створенні образу дитини; визначення медійних наративів, оснований на офіційних заявах; окреслення перспектив висвітлення дітей, як покоління війни для майбутнього нації.

На глобальному рівні приблизно кожна шоста дитина живе у зоні конфлікту та майже половину біженців світу становлять діти (Bansal, 2024). Під час Конференції високого рівня щодо стану прав людини в світі у липні 2022 р. помічниця Генерального секретаря Ілзе Брандс Керіс заявила: *«Рекордні 36,5 мільйона дітей були змушені покинути дім внаслідок конфліктів, насильства та інших криз. Через конфлікт в Україні два мільйони дітей покинули свою країну, а близько трьох мільйонів були змушені внутрішньо переміщатися»* (UN Human Rights, 2022). За даними ЮНІСЕФ, на початок п'ятого року повномасштабної війни, понад третини українських дітей були вимушені залишити домівки (майже 1,8 млн осіб знайшли притулок за кордоном, понад 791 тис. – усередині країни) (UNICEF–Ukraine, 2026).

Масмедіа щодня переконують світову спільноту, що злочини та числені порушення прав дітей стали систематичними і довготривалими. Нехтування РФ міжнародним гуманітарним правом призвело до масової загибелі, каліцтва дітей, втрати рідних, психоемоційного розладу. Моральна оцінка полягає у тому, що відповідальність за злочинні дії стосовно неповно(мало)літніх несуть як держава-агресор, так і світова спільнота, міжнародні організації, які покликані вживати заходи для припинення дітовбивства шляхом переслідування відповідальних за геноцид та воєнні злочини Міжнародним кримінальним судом, притягнення до відповідальності через міжнародні трибунали, через посилення санкцій. Водночас держава має подбати про створення системи реабілітації і психологічної підтримки, забезпечити укриттями заклади освіти та постійно документувати порушення. Останню функцію активно виконують представники масмедіа, які фіксують наслідки злочинних дій, збирають свідчення, у тому числі у дітей, унікаючи вторинної травматизації.

Право дитини брати участь у розв'язанні питань є фундаментальним принципом, так званого, Підходу медіа, заснованого на правах дитини (Child rights-based approach to media – CRBAM), який змістив наратив сприйняття неповно(мало)літніх від пасивних суб'єктів медіа до активних учасників подій, що відбуваються. Та якими б не були слова співрозмовника, вони потребують делікатного супроводу і контексту. Кожна публікація, сюжет, фотографія мають ґрунтуватися на глибокому розумінні травми та страждань юного героя.

Встановлення рамок під час висвітлення події, дотримання етичних норм журналістики, передбачає пошук ефективних рішень. Усе це тісно переплітається із теорією фреймінгу Ірвіна Гоффмана. З огляду на необхідність визначення рамок, проблеми, встановлення причинно-наслідкового діагнозу, дотримання моральних принципів та пропозицій щодо вирішення питання (функції послідовника Роберта Ентмана), аудиторія сприймає інформацію на основі власних переконань та враховуючи належність до соціокультурного простору. Тож у нашому випадку йдеться про дітей, як найбільш вразливих до воєнних злочинів, до тих, які втратили дитинство та лишили під загрозою майбутнє нації.

Наративи закордонних експертів. Закордонні вчені рекомендують масмедіа надавати першочерговість особам, які не досягли повноліття, проте були втягнуті у збройні конфлікти чи відчули на собі порушення прав. Так, з метою допомоги журналістам етично висвітлювати дітей засновниця незалежної цифрової

медіаплатформи «Tiny Hand» А.Хаділ випустила посібник за підтримки Центру наставництва для медіастартапів IJNet Arabic під назвою «Діти першими». Колумбійська дослідниця із залучення аудиторії та дезінформації М.Бансал закликала медійників мінімізувати шкоду для дітей у зонах конфлікту: *«...репортажі також повинні бути “травматично обґрунтованими” – ґрунтуватися на розумінні того, що переживає травмована людина, і враховувати це як орієнтир для інтерв'ювання та фотографування постраждалих»* (Bansal, 2024). Сулафа Ф.Аль-Зубі із Арабського відкритого університету, після дослідження вебсайту «Al Arabiya», відмітила високий професіоналізм еменських авторів, проте закликала не покладатися на міжнародні агенції як основне джерело новин, що обмежує незалежність при інформуванні (Al-Zoubi, 2022).

Роботи, які викликають співчуття, на переконання Т. Е. Онъеджела, мобілізують до підтримки, можуть стерти складний життєвий досвід дитини чи підлітка. Подібні практики отримали назву «спектакуляризація страждань», адже прикриваючись нетривалою емоційною привабливістю образів за участю дітей, аудиторія відволікається від структурних причин конфліктів та переміщення. Подолати пасивну участь дітей у матеріалах про них реально за допомогою підходу медіа, заснованого на правах дитини, який веде до *«інтеграції правових, етичних, соціокультурних та технологічних міркувань»* та *«закликає медіа-установи, практиків, освітян та політиків виводити на перший план права дітей у створенні, поширенні, регулюванні та вивченні контенту»* (Onyejelem, 2025).

Аналіз фотографій для відомих видань здійснила мультимедійна репортерка І.Каселлі, яка працювала на BBC, писала для Washington Post, The Guardian та El País. До прикладу, вона не вважає етичною фотографію із зображенням жінки, яка тримає тіло дитини, вкрите білим простирадлом, під авторством палестинського фотографа Мохаммеда Салема від Reuters (17 жовтня 2023 року), за який чоловік отримав нагороду World Press Photo. Експертка переконана, що знімки не повинні зображати померлих чи вмираючих людей: *«Особистість і гідність дітей слід захищати (як і всіх інших), але з ще більшою турботою»* (Caselli, 2024). Інший приклад – всесвітньовідоме фото «Дівчинка-напалм» із зображенням оголеної 9-річної Кім Фук, яка тікає від смертельного напалмового нападу на її місто у В'єтнамі. І хоча багато людей вважають, що знімок показав світові справжні жахіття війни та вплинув на мирне розв'язання, Кім, яка пережила низку операцій, зізналася The New York Times, що роками намагалася позбутися тягара і сорому від цієї фотографії. До прикладу, фотограф-фрілансер Самар Абу Елуф підкреслив страх у поглядах дітей, коли наближається ракета. Малечу Гази фотографи показали, не приховуючи правди. Опоненти наполягали, що *«зображення мертвих дітей мають велику емоційну та політичну силу, оскільки більшість людей у світі справедливо погоджуються, що їхня смерть нестерпна»* (Caselli, 2024). Щодо фото дворічного Алана Курді із Сирії, тіло якого знайшли на березі Туреччини внаслідок смертельної міграції, то кореспондентка розуміє масштабування проблеми, проте нагадує, що образ дитини завжди асоціюватиметься з жахливою смертю, на яку вона не заслуговувала. Колишній фотограф Reuters Джамал Саїді також вбачає у таких знімках порушення права на приватність дітей та розпалювання ненависті й ворожнечі.

Вітчизняний досвід. Українське законодавство чітко регламентує, що *«дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, – дитина, яка*

внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена, депортована або примусово переміщена, залучалася до участі у військових формуваннях, незаконно утримувалася, у тому числі в полоні» (Закон України, 2025). Тут також йдеться про тих, хто через війну втратив батьків чи піклувальників.

Наразі майже кожна дитина країни, яка відчуває на собі наслідки воєнних дій, загрозу з неба, постійні повітряні тривоги та позбавлена низки прав, так чи інакше стає частиною журналістських репортажів чи сторіз. Суцільні порушення їхніх прав в Україні, набули масового характеру після окупації Автономної Республіки Крим (АРК) з 2014 р., коли РФ зламала долі десятків тисяч дітей, серед яких п'ятнадцятеро зазначені, як ті, які трагічно загинули, десятки постраждали через вбивство чи насильницьке зникнення батьків, тисячі втратили дім та стали вимушеними переселенцями, десятки тисяч були позбавлені права вивчати рідну мову (кримськотатарську, українську), вступати до вітчизняних ЗВО, схилилися до служби в армії, стільки ж постраждали від екоциду, стали жертвами розпалювання міжнаціональної ворожнечі, сотні тисяч мешканців материкової частини України втратили право на оздоровлення та медичну реабілітацію у спеціалізованих санаторіях півострова (Кримськотатарський Ресурсний Центр, 2024). Та ці підрахунки порушень є далеко неповними через відсутність доступу до території.

Під час спеціальних дебатів Європейського економічного та соціального комітету від 19 лютого 2026 р. перша леді України Олена Зеленська повідомила, що за чотири роки повномасштабна війна позбавила життя 684 дітей, понад 2 тис. осіб отримали поранення. Учасники моніторингової місії ООН у перші три роки (24.02.2022 р. – 31.12.2024 р.) зафіксували чисельні порушення права на здоров'я, освіту, житло, сімейне життя. Російські військові відкривали вогонь по родинах під час евакуації, чинили насильство сексуального характеру (десять дівчаток, двоє хлопчиків), мільйони дітей перетворили на біженців і внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За інформацією, яка надійшла з окупованих чи деокупованих територій, зафіксовані чисельні позасудові страти, катування, свавільні затримання, депортація, примусове надання російського громадянства. На «Мапі жертв серед дітей за регіонами», за аналогічний період, найбільш постраждали Донецьчина (844 неповно(мало)літні особи), Харківщина (401), Херсонщина (210), Дніпропетровська (205), Запорізька (160) та Миколаївська (130) області. Близько сотні постраждалих виявлено у Луганському, Київському регіонах та Сумщині. По 70 на Одещині й Чернігівщині. Львівщина – 15 дітей (OHCHR, 2024).

Неправомірні дії з боку РФ є свідченням політики етноциду, яку українці переживають не вперше. Знищення біологічних сил українського народу в умовах нацистського окупаційного режиму вирізнялося особливою жорстокістю: дітей пригощали отруєним печивом, морили голодом, «їх вбивали прикладами гвинтівок, камінням, спалювали, вішали, топили, отруювали, знекровлювали, розривали навпіл, кидали в ями-могили ще живими, нацьковували на них собак-вівчарок... Документи та спогади очевидців засвідчують, що нацисти досить широко практикували отруєння дітей шляхом змашування їхніх вуст сильнодіючою отрутою або задушення газами у спеціально пристосованих для цього автомашинах («Gasenwagen»)) (Holysh & Lysytsia, 2020, с. 120).

Про першу масштабну трагедію незалежної України журналісти засвідчили, опираючись на супутникові знімки американської компанії «Maxar Technologies»,

коли росіяни нанесли авіаудар по Маріупольському драмтеатру з написом поряд «Дети» (рос.). Через відсутність доступу до місця злочину, визначити точну кількість загиблих осіб, які не досягнули повноліття, встановити неможливо. Проте за різними підрахунками, вітчизняні й закордонні журналісти озвучували загальні цифри від 300 до 600 осіб, при чому постраждалих дітей рахували десятками й навіть сотнями. За даними міської адміністрації, тут переховувалися евакуйовані з пологового будинку породіллі з новонародженими малюками.

Очевидно, що в умовах обмежень та інформаційної гігієни, основою новинних матеріалів стали офіційні заяви і рішення. Одна з таких – про заклик ООН до світової спільноти «забезпечити реалізацію прав людини та спеціальний захист, що надаються кожній дитині... Це не лише юридичний та моральний імператив – це відповідальність перед людством» (UN Human Rights, 2022). Водночас держава звернулася за допомогою до низки міжнародних організацій: ООН, Міжнародного Товариства Червоного Хреста, ОБСЄ, Глобального Альянсу національних інституцій з прав людини з метою сприяти у поверненні незаконно вивезених українських дітей. Попри складність процесу, повернути вдалося приблизно 400 осіб.

Особливо затребуваним оперативними жанром, коли неповнолітні й малолітні з деокупованих територій, евакуаційних місць можуть бути залученими до написання матеріалів є репортаж. Сюди варто віднести коментарі дітей, постраждалих від обстрілів, дітей-мігрантів, які починають нове життя в іншому місці, країні, долають мовні бар'єри. Найбільш вдалим проектом в Україні, де можна почитати одкровення дітей війни стала платформа «Дитячі історії», створена Міністерством реінтеграції та Національним інформбюро за дорученням Офісу Президента. Вона є інструментом для пошуку зниклих, насильницьки вивезених дітей, для визволення з місць примусової депортації. Про своє життя тут розповідають діти: *«Влад, 19 років, насильно переведений росіянами до військового коледжу, повернувся у 2024 році»; «Ілля, 11 років, Маріуполь. ...дитина, яка пережила багато болю за своє коротке життя». «Саша, 7 років, Одеса. ...один з понад тисячі дітей, які отримали важкі поранення в результаті військових дій Росії...»* (Children's Stories, 2026).

Почути дитячі сторіс стало можливим також завдяки фонду «Голоси дітей», який поміж іншим запустив безоплатний курс для медійників з принципами етичного інтерв'ювання дітей з метою *«навчити журналістів і комунікаційників говорити про складне чесно, людяно й безпечно для дитини»* (Didenko, 2025). На сторінках порталу діти діляться думками про життя і мрії у підвалах, про те, як відбудовуватимуть рідне місто, про те, як осиротілі знову відчули родинне тепло. Ідея безпосередньої участі дитини у діяльності медіа знайшла втілення у Всеукраїнському конкурсі студентських творчих робіт «Я – журналіст!», в рамках якого старшокласники, здобувачі вищої освіти розповідали про непереможність українців.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. На загал висвітлення теми дітей і підлітків у зоні бойових дій залишає гносеологічне поле, зокрема в розрізі поточної війни на території України. Очевидно, що журналістські матеріали, де фігурують молоді покоління переважно направлені на консолідацію зусиль суспільства з метою їх захисту від наявних і потенційних загроз шляхом виконання низки функцій. Таким чином, *фактологічна функція* відповідає за накопичення фактів, даних щодо

порушення правових норм проти неповно(мало)літніх та передачі стислої інформації у маси, де найменші герої лишаються у тіні і рідко висловлюються щодо ситуації. Основним джерелом при створенні таких матеріалів є офіційні заяви, статистичні дані представників владних структур та громадських організацій, які займаються певним напрямком захисту чи реалізації цих прав. *Морально-етична функція* формує відношення до соціальнозначущої проблеми через вплив на внутрішні регулятори поведінки людини, поєднуючи моральні принципи й професійні стандарти журналіста. Зазвичай сторіс він ґрунтує на інформації, яку отримує від юного співрозмовника, виявляючи співчуття до постраждалого від злочинів, водочас не героїзуючи його. Автор несе відповідальність перед суспільством за достовірну, об'єктивну інформацію. *Спонукальна функція* закликає журналістів, аудиторію до суспільної солідарності у воєнний час задля підтримки вразливої категорії населення на рівні міжнародних ініціатив, правозахисних організацій чи волонтерських рухів. Дана функція реалізується завдяки створенню публікацій (за безпосередньою участю дітей і підлітків), що заохочують до дискусії й обміну досвідом, закликають до активної громадської позиції і здатні впливати на формування суспільної думки. У короткостроковій перспективі колективні дії мають захистити наймолодших українців у цій війні, у довготривалій – усвідомити, що від їхнього світосприйняття та сприйняття їх у світі залежить майбутнє нації.

Новизна дослідження полягає у вивченні репрезентації в масмедіа теми дітей і підлітків, які постраждали в російсько-українській війні, з урахуванням світового досвіду та кризь призму теорії фреймінгу, що дало змогу глибше зосередитися на проблемі. Застосування даного підходу в медіадослідженнях дозволило сформувати низку функцій задля окреслення рамок інтерпретації подій, визначення сутності питання, дотримання моральних принципів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та надання пропозицій щодо подальшого вирішення проблеми. Наразі тема висвітлення у масмедіа повсякденності дітей у небезпечних зонах не є усебічно дослідженою та вимагає більшої мобілізації сил і ресурсів як журналістів, так і світової спільноти.

References [Список використаної літератури]

- Al-Zoubi, S. F. (2022). Ethical aspects in media towards children in armed conflict. *International Journal of Research and Review*, 9(4), 1–7. doi: <https://doi.org/10.52403/ijrr.20220418>. [in English]. [Al-Zoubi S. F. Ethical Aspects in Media towards Children in Armed Conflict. *International Journal of Research and Review*. 2022. Vol. 9, No. 4. P. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.52403/ijrr.20220418>].
- Bansal, M. (2024, August 19). *Guidelines for ethical reporting on children in conflict*. International Journalists' Network. <https://ijn.net.org/en/story/guidelines-ethical-reporting-children-conflict> [in English]. [Bansal M. Guidelines for ethical reporting on children in conflict. *International Journalists' Network*. URL: <https://ijn.net.org/en/story/guidelines-ethical-reporting-children-conflict> (date of access: 21.01.2026)].
- Caselli, I. (2024, May 2). *How should media cover children in conflict?*. First 1,000 Days. <https://ireneacaselli.substack.com/p/how-should-media-cover-children-in-conflict> [in English]. [Caselli I. How should media cover children in conflict? *First 1,000 Days*. URL: <https://ireneacaselli.substack.com/p/how-should-media-cover-children-in-conflict> (date of access: 05.01.2026)].
- Children of war. (n. d.). *Children of war / Children's Stories*. 24 February 2022 – 11 March 2026 [in English]. [Children's Stories. *Children of war*. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/en/stories-of-children/> (date of access: 21.01.2026)].
- Didenko, Y. (2025, June 18). *How to ethically interview children during wartime: "Voices of Children" launches free course for media professionals*. Voices of Children. <https://voices.org.ua/news/yak-etichno-interviyuvati-ditej-pid-chas-vijni-golosi-ditej-zapustili-bezoplatnij-kurs-dlya-medijnikiv> [in Ukrainian]. [Діденко Ю. Як

- етично інтерв'ювати дітей під час війни: «Голоси дітей» запустили безоплатний курс для медійників. *Voices of Children*. URL: <https://voices.org.ua/news/yak-etichno-intervyuuvati-ditej-pid-chas-vijni-golosi-ditej-zapustili-bezoplatnij-kurs-dlya-medijnikiv> (дата звернення: 21.01.2026)].
- Holub, O., Romanyuk, O. (2025, March 24). *Ukrainian media are talking about children, but mostly in the language of reports and stereotypes*. Institute of Mass Information. <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-govoryat-pro-ditej-ale-zdebilshogo-movoyu-zvitiv-i-stereotypiv-doslidzhennya-imi-i67292> [in Ukrainian]. [Голуб О., Романюк О. Українські медіа говорять про дітей, але здебільшого мовою звітів і стереотипів. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-govoryat-pro-ditej-ale-zdebilshogo-movoyu-zvitiv-i-stereotypiv-doslidzhennya-imi-i67292> (дата звернення: 10.01.2026)].
- Holysh, H., Lysytsia, L. (2020). Life of children and adolescents in central Ukraine under the Nazi occupation regime (1941–1944). *Visnyk of Cherkasy University. Series: Historical Sciences*, (1), 119–128. doi: <https://doi.org/10.31651/2076-5908-2020-1-119-128> [in Ukrainian]. [Голиш Г., Лисиця Л. Життя дітей і підлітків центральної України в умовах нацистського окупаційного режиму (1941–1944 рр.). *Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки»*. 2020. № 1. С. 119–128. DOI: 10.31651/2076-5908-2020-1-119-128. URL: <https://doi.org/10.31651/2076-5908-2020-1-119-128>].
- Law of Ukraine On Amendments to the Law of Ukraine “On the Protection of Childhood” regarding the protection of the rights of deported and forcibly displaced children No. 4438-IX (2025, May 14). *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine* 2025, No. 39, Art. 164. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4438-20#n15> [in Ukrainian]. [Про внесення змін до Закону України «Про охорону дитинства» щодо захисту прав депортованих, примусово переміщених дітей : Закон України від 14.05.2025 р. № 4438-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР) України, 2025, №39, ст. 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4438-20#n15> (дата звернення: 10.02.2026)].
- Onyejelem, T. E. (2025). Whose Story Is It? Media Portrayals of Children in Conflict and Migration Contexts. *BIRCI-Journal*, 8(3), 1–15. doi: <https://bircu-journal.com/index.php/birci/article/view/8104> [in English]. [Onyejelem T. E. Whose Story Is It? Media Portrayals of Children in Conflict and Migration Contexts. *Budapest International Research and Critics Institute Journal* (BIRCI-Journal). 2025. Vol. 8, No. 3. P. 1–15. DOI: <https://bircu-journal.com/index.php/birci/article/view/8104> (date of access: 18.01.2026)].
- Office of the UN High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (2024). Report «The impact of the armed conflict and occupation on children's rights (2022, February 24 – 2024, December 31)». <https://hrmmu-3-year-update.my.canva.site/children-report> [in English]. [The impact of the armed conflict and occupation on children's rights (24 February 2022 – 31 December 2024). Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). URL: <https://hrmmu-3-year-update.my.canva.site/children-report> (date of access: 08.12.2025)].
- Russia has taken the childhood of millions of children* (2024, June 1). Crimean Tatar Resource Center. <https://ctrcenter.org/uk/rf-zabrала-dytynstvo-u-miljoniv-ditej-4> [in Ukrainian]. [РФ забрала дитинство у мільйонів дітей. Кримскотатарський Ресурсний Центр. URL: <https://ctrcenter.org/uk/rf-zabrала-dytynstvo-u-miljoniv-ditej-4> (дата звернення: 21.01.2026)].
- UN Human Rights Office of the High Commissioner. (2022, July 15). *Children affected by armed conflict and violence*. <https://www.ohchr.org/en/statements-and-speeches/2022/07/children-affected-armed-conflict-and-violence> [in English]. [Children affected by armed conflict and violence. UN Human Rights Office of the High Commissioner. URL: <https://www.ohchr.org/en/statements-and-speeches/2022/07/children-affected-armed-conflict-and-violence> (date of access: 21.01.2026)].
- UNICEF–Ukraine. (2026, February 17). More than a third of Ukraine's children remain displaced four years into war – UNICEF. [Press release]. <https://share.google/cleowl5BvkbNLq4UT> [in Ukrainian]. [Чотири роки війни: понад третина українських дітей залишаються переміщеними – ЮНІСЕФ. ЮНІСЕФ–Україна. URL: <https://share.google/cleowl5BvkbNLq4UT> (дата звернення: 27.02.2026)].

Zadorozhnia A. G.

Department of Journalism, Advertising and Media Communications
Odesa I.I. Mechnikov National University
French blv. 24/26, Odesa, 65058, Ukraine

GENERATION OF WAR IN THE PUBLIC SPHERE: POLITICAL, HUMANITARIAN, AND MEDIA DIMENSIONS

Summary

This research explores the topic of media coverage of minors – witnesses of the war during the Russian-Ukrainian war. The methodology is based on general scientific methods and research in journalism studies. Scientific facts or testimonies of officials and participants in the events recorded in journalistic materials were collected using the observation method. The article is discussing the right of the child to participate in decision-making, which is the fundamental principle of the so-called Child Rights-Based Approach to Media. With the narrative changing, minors are perceived not as passive objects of the media but as active participants in events. Establishing frameworks (including restrictions related to war) and adhering to ethical journalistic standards involves finding effective solutions related to the “frame analysis” of Erving Goffman. The study is based on the works of both domestic and foreign experts in the field of journalism. This study offers three directions that form an understanding of how the topic of children is covered in the mass media. It's believed that the factual function is responsible for collecting data and conveying concise information to the masses. The moral-ethical function combines moral principles and professional standards of journalism. The motivating function encourages journalists and the audience to social solidarity during wartime for the support of vulnerable groups of the population through international initiatives, human rights organizations, or volunteer movements. It has been found that journalistic materials aimed at consolidating the efforts of society to protect these vulnerable groups from current and potential threats (short-term goal) and the preservation of the future nation (long-term perspective) are of particular importance. It was determined that journalists should assume the role of moderators, who are capable of safeguarding the rights of children through their content while also adhering to the ethical standards of journalism and realizing the consequences of the RF *modus operandi* for children.

Key words: children's rights, information policy, humanitarian security, the Russian-Ukrainian war.

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Запорожець О. Ю.

к. політ. н.,
кафедра міжнародної інформації,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
вул. Юрія Іллєнка, 36/1, м. Київ, 04119, Україна
E-mail: oxanza@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0784-9253>

Романенко Р. А.

студентка 2 курсу магістратури,
спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,
кафедра міжнародної інформації,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
вул. Юрія Іллєнка, 36/1, м. Київ, 04119, Україна
E-mail: rusya.romanenko18@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-8457-2517>

**ПРОПАГАНДА РОСІЇ У ВЕНЕСУЕЛІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ
ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ (2022–2024 РР.)**

З початком повномасштабного вторгнення в Україну РФ активізувала свою діяльність в інформаційному просторі країн Латинської Америки для впливу на політичні рішення та громадську думку і формування спотвореного сприйняття військової інтервенції у сусідню країну. Одним з ключових регіональних союзників і провідників російської пропаганди та дезінформації у регіоні є Венесуела. У статті проаналізовано основні наративи та інструменти поширення російської пропаганди у Венесуелі під час повномасштабної війни Росії проти України. Визначено, що Венесуела є одним із ключових майданчиків для просування російської пропаганди через пряму ретрансляцію контенту RT en Español та Sputnik Mundo державними телеканалами, зокрема VTV та Telesur, а також політичним керівництвом країни. Російська пропаганда не просто присутня в інформаційному просторі країни, а інтегрована в державну інформаційну політику Венесуели, що дає змогу використовувати широкий спектр медіаресурсів для охоплення ширшої аудиторії. Пропаганда РФ у Венесуелі спрямована на виправдання війни проти України, дискредитацію українського державного керівництва, просування ідеї боротьби з фашизмом, демонізацію Заходу та формування образу росії як «гаранта багатополярного світу». Російські пропагандистські кампанії відрізняються масштабністю, розгалуженістю, ідеологічним забарвленням, адаптивністю та гнучкістю. Антиукраїнська риторика вплетена в антизахідний контекст у поєднанні з просуванням привабливих для місцевої аудиторії ідей антиімпералізму і багатополярності. Російська пропаганда значною мірою базується на фальсифікації та фабрикації фактів. Це дозволяє легітимізувати авторитарну владу, пояснювати внутрішню кризу зовнішніми змовами, підтримувати антиімперіалістичні ідеї, які є вже прийнятними для венесуельської аудиторії.

Ключові слова: пропаганда, Росія, Латинська Америка, Венесуела.

© Запорожець О. Ю., Романенко Р. А., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. У сучасному світі пропаганда є потужним інструментом впливу на інші країни для досягнення політичних, економічних, військових та інших цілей. Російська пропаганда давно є одним з інструментів гібридної війни, яка становить загрозу не лише для України, а й для світу загалом. З початком повномасштабного вторгнення в Україну російська пропаганда активізувалася в країнах Латинської Америки. Одним з ключових об'єктів російського впливу у регіоні є Венесуела. З 2022 року венесуельський інформаційний простір використовується Росією як плацдарм для поширення антиамериканської та антизахідної риторики, виправдання війни проти України, легітимізації своєї зовнішньої політики, а також для впливу на іспаномовну аудиторію регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Останніми роками спостерігається зростання уваги як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників до ролі Латинської Америки у зовнішній політиці РФ та російських інструментів впливу у цьому регіоні. Аналіз основних аспектів співробітництва та відносин між Росією та її ключовими партнерами в регіоні Латинської Америки та Карибського басейну, зокрема з Венесуелою, представлено у публікаціях Наталії Ольшанецької, Александри Сітенко, Олега Кондратенка тощо (Olszanecka, 2025; Sitenko, 2016; Kondratenko, 2019). Детальний огляд інструментів впливу РФ у Латинській Америці, зокрема створеної Росією інформаційної екосистеми у регіоні для поширення пропаганди, представлено в аналітичному звіті Інституту миру США під назвою «Кампанії впливу РФ у Латинській Америці» (Farah & Ortiz, 2023). Експертами Брукінгського інституту опубліковано дослідження російських пропагандистських меседжів про Україну і каналів їх поширення в інтернет-просторі країн Латинської Америки (Brandt & Wirtschafter, 2022).

Інструменти російської «м'якої сили» у латиноамериканському регіоні, в тому числі антиукраїнські та антизахідні медійні наративи, висвітлено в аналітичному звіті «Інструменти російського та білоруського впливу в регіоні ЛАКБ», підготовленого експертами незалежного аналітичного центру «Українська призма» (Chornohor, Oksentiuk, Rad, Shevchenko, Kosenko-Solohub & Fechko, 2025). Російській пропаганді у латиноамериканському регіоні присвячено також окремі аналітичні публікації центру ADAstra (Sakharova, 2022). Адаптації російських методів пропаганди Венесуелою присвячено аналітичний звіт «Росія і Венесуела, союзники в дезінформації», підготовлений експертами неурядової організації Transparencia Venezuela (Theis, Correia & Amaya, 2022).

Основою дослідження є систематизація зарубіжних наукових публікацій і звітів дослідницьких організацій про механізми просування російської пропаганди в інформаційному просторі Латинської Америки та Венесуели зокрема. У дослідженні застосовано структурно-системний аналіз для розгляду російської пропаганди як цілісної інформаційної екосистеми та якісний контент-аналіз для визначення тематичної спрямованості повідомлень російських і венесуельських медіа.

Виділення невирішених раніше частин проблеми, яким присвячується стаття. Попри наявність досліджень, присвячених російській пропаганді у Латинській Америці, поширення російських меседжів у регіоні часто розглядається узагальнено. Недостатньо уваги приділено особливостям російської пропаганди

в окремих країнах регіону залежно від характеру їх співробітництва з РФ та ставлення до США і колективного Заходу загалом, а також механізмам російського інформаційного впливу в контексті повномасштабної війни проти України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення основних меседжів та інструментів поширення пропаганди РФ у Венесуелі в умовах повномасштабної військової агресії проти України у 2022-2024 роках.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Російська Федерація розглядає латиноамериканський регіон як форпост розширення своєї глобальної геополітичної присутності. Країни Латинської Америки відігравали важливу роль у зовнішній політиці СРСР. Радянським керівництвом було створено потужну договірно-правову базу з переважною більшістю латиноамериканських країн. Після втрати впливу у регіоні, зумовленого розпадом СРСР, наприкінці 1990-х років Росія суттєво активізувала зовнішньополітичну діяльність у латиноамериканському регіоні, намагаючись відновити геополітичні позиції (Kondratenko, 2019).

Варто відмітити, що на відміну від Куби чи Нікарагуа, Венесуела не була близьким ідеологічним союзником СРСР через тривалу прозахідну орієнтацію державного керівництва країни. Ситуація різко змінилась після приходу до влади Уго Чавеса у 1999 році. До основних чинників зближення Венесуели з Росією після приходу до влади Уго Чавеса можна віднести схожість моделей державного правління (сильна централізація політичної влади, державний контроль ЗМІ, націоналізація стратегічних галузей тощо), антизахідна риторика (просування ідеї «багатополярного світу» і протидія впливу США) та економічні інтереси (насамперед, військово-технічна співпраця, інвестиції в енергетичну промисловість). У квітні 2001 року у Венесуелі було відкрито Венесульсько-російський інститут дружби імені Франсіско де Міранди. У 2005 році Росія та Венесуела розпочали видобуток нафти у басейні річки Оріноко у Венесуелі. 2009 року засновано російсько-венесуельський банк для фінансування спільних проєктів та запроваджено безвізовий режим між двома країнами.

Між Москвою та Каракасом підписано низку угод про постачання озброєнь та військової техніки, а також технічне обслуговування військової техніки. Особливістю угод щодо постачання озброєнь є те, що Росія фактично профінансувала закупку Венесуелою зброї власного виробництва, надавши два кредити у розмірі 2,2 млрд доларів у 2009 році та 4 млрд доларів у 2011 році. У підсумку, Венесуела стала найбільшим покупцем російської зброї у Латинській Америці, а Росія своїми кредитами закріпила свою присутність у Південній Америці (Sitenko, 2016).

Не менш важливою складовою утвердження Росії у Венесуелі стали енергетичні угоди, зокрема домовленості про співпрацю між російськими нафтогазовими компаніями та державною нафтогазовою компанією Венесуели (PDVSA). Були створені спільні підприємства для видобутку та розвідки нафти, а також підписано рамкові угоди про стратегічне партнерство в енергетичному секторі.

З приходом до влади Ніколаса Мадуро двосторонні угоди не лише залишилися актуальними, але й зазнали трансформацій під впливом економічної кризи у Венесуелі, міжнародної ізоляції та санкцій з боку Заходу.

Економічна криза у Венесуелі 2014 року, зумовлена глобальним зниженням цін на нафту, у поєднанні з жорстким державним контролем над цінами, приватним сектором і валютним ринком, а також політичною ізоляцією режиму,

призвела до скорочення виробництва, зниження кредитного рейтингу Венесуели і відповідно суттєвого обмеження можливості отримати зовнішню фінансову допомогу. За цих умов Росія стала «донором» для Венесуели та інвестувала гроші в нафтову галузь країни. Завдяки цьому уряд Ніколаса Мадуро зміг втриматись при владі, а Росія отримала доступ до венесуельської нафти та важелі впливу на державне керівництво країни. Поставки російської зброї до Венесуели створили тривалу залежність Каракаса від російських військових виробників, сервісної підтримки та інструкторів (Sitenko, 2016; Piekara, 2026).

Після перемоги Ніколаса Мадуро на президентських виборах 2018 року військово-політична підтримка з боку Росії ще більше посилилась. До Каракасу були направлені російські стратегічні бомбардувальники, аби продемонструвати США, що Москва «ближче», ніж здається. 2019 року Росія розмістила системи ППО С-300 на території Венесуели. Під час протестів проти Н. Мадуро 2018 та 2024 років Росія надала контингент найманців ПВК «Вагнер» для розгону демонстрацій та забезпечення особистої безпеки президента країни (Piekara, 2026; Chornohor, Oksentiuk, Rad, Shevchenko, Kosenko-Solohub & Fechko, 2025).

З початком повномасштабного вторгнення в Україну Росія використовує Венесуелу для розширення військово-дипломатичної присутності у регіоні та демонстрації, що вона є сильною країною, яка підтримує своїх партнерів, та спроможна діяти глобально. Яскравим прикладом цього є повернення російських військово-морських сил до Західної півкулі та проведення військових навчань.

Поряд із зміцненням військово-політичної позиції, з 2005 року Росія почала активно нарощувати інформаційну присутність у Венесуелі, коли було запущено телеканал Telesur, який став ключовим майданчиком для поширення спільних ідеологічних поглядів.

Телеканал Telesur, заснований за ініціативи колишнього президента Венесуели Уго Чавеса, є державним медіа, яке спонсорується урядами Венесуели, Куби та Нікарагуа. Окрім супутникового та кабельного мовлення, канал має вебсторінку з контентом 9-ма мовами та присутність у соціальних мережах – Facebook (близько 2,5 млн. підписників), X (близько 1,9 млн. підписників), Instagram (640 тис. підписників) та YouTube (близько 59 тис. підписників). У 2024 році Telesur підписав меморандум про співпрацю з російською інформаційною агенцією Sputnik, з метою обміну контентом та підготовки журналістів (Hernández Márquez & Sydorenko, 2023).

Telesur часто ретранслює контент російських медіа RT чи Sputnik, а також матеріали з мережі TV BRICS, створеної у 2017 році за ініціативи країн-членів BRICS, що просуває позитивний імідж Росії, багатополарність та критикує Захід і США.

З 2009 року у латиноамериканському регіоні розпочав мовлення іспанською мовою російський державний інформаційний телеканал RT en Español (Actualidad RT). За даними DFRLab, основна аудиторія RT en Español у Латинській Америці зосереджена переважно в Мексиці, Венесуелі, Аргентині та Колумбії (León, 2020).

RT en Español поширює контент у Латинській Америці через широкую мережу кабельного і супутникового телебачення та соціальні мережі (охоплення аудиторії у Facebook – 18 млн., в X – 3.2 млн., в Instagram – 1.1. млн.) (Chornohor, Oksentiuk, Rad, Shevchenko, Kosenko-Solohub & Fechko, 2025).

За інформацією SimilarWeb, actualidad.rt.com, веб-сайт RT іспанською мовою, у червні 2020 року мав понад 23 мільйони відвідувачів. У Венесуелі аудиторія RT зросла з 9,8 % на початку 2018 року до 14,33 % відвідувачів станом на червень

2020 року (León, 2020). Крім того, у листопаді 2022 року близько 19,2% переглядів сайту RT en Español припадало на Венесуелу, що робить країну однією з найбільш аудиторій цього ресурсу у світі (Farah & Ortiz, 2023).

Блок новин російського каналу RT en Español під назвою Noticias RT щоденно транслюється на державному телеканалі Venezolana de Televisión (VTV). Випуск виходить о 14:00 за місцевим часом і доступний для понад 80% населення країни (Las noticias de RT en TV..., 2014). Російський телеканал також включений у більшість пакетів кабельного телебачення Венесуели. Крім того, RT проводить спеціальні воркшопи для венесуельських журналістів, які лояльні до уряду, щоб далі просувати проросійські та антизахідні наративи.

Ще одним каналом поширення російської пропаганди у Латинській Америці загалом та у Венесуелі зокрема, є Sputnik Mundo – іспаномовна філія російського державного медіахолдингу «Россия сегодня». Цей медіаресурс позиціонується як джерело альтернативних новин. На сайті Sputnik Mundo зазначено гасло «Contamos lo que otros callan» (Розповідаємо те, про що інші мовчать).

Контент Sputnik Mundo поширюється через новинний веб-портал, радіомовлення та сторінки у соціальних мережах. У соціальній мережі X Sputnik Mundo має понад 187 тис., в Telegram – 65 тис., в Instagram – 108 тис., у Facebook – 620 тис. підписників (Chornohor, Oksentiuk, Rad, Shevchenko, Kosenko-Solohub & Fehko, 2025).

Наприкінці 2023 року між Sputnik і провідним венесуельським агентством AVN було підписано угоду про обмін іспаномовним контентом.

У листопаді 2024 року між Міністерством інформації і комунікації Венесуели та Sputnik підписано меморандум про обмін досвідом і співпрацю журналістів обох країн (Venezuela signs agreement with Sputnik..., 2024).

Команда Sputnik взяла участь у програмі президента Венесуели Ніколаса Мадуро «Con Maduro +». Під час ефіру президент офіційно привітав розширення присутності Sputnik у країні. Журналісти Sputnik подарували Ніколасу Мадуро набір різдвяних прикрас, що символізують перемогу Радянського Союзу над нацистською Німеччиною у 1945 році («Bienvenido Sputnik a Venezuela..., 2024).

Крім того, журналісти Sputnik проводять майстер-класи для венесуельських державних медіа (зокрема, для каналу VTV та агентства AVN). У 2024–2025 роках були проведені тренінги на тему використання штучного інтелекту в журналістиці як інструменту боротьби з «фейками» Заходу (Integrantes de agencia rusa Sputnik..., 2024).

За даними Інституту миру США, у 2023 році Sputnik і RT іспанською мовою охопили загальну аудиторію приблизно 32 мільйони постійних споживачів у всій Латинській Америці. З початком повномасштабного вторгнення в Україну, RT en Español був третім за популярністю доменом в X (Twitter), а Sputnik Mundo увійшов у топ-15 (Farah & Ortiz, 2023).

Пропаганда РФ у Венесуелі спрямована на виправдання російського повномасштабного вторгнення в Україну, підтримку антизахідних та антиамериканських настроїв і просування «кремлівського» бачення світу.

За даними неурядової організації Transparencia Venezuela, після російського вторгнення в Україну, кількість цитувань RT та використання російського контенту збільшилася у 55 разів. Протягом лютого-травня 2022 року від 82% до 93% статей із посиланнями на RT en Español або Sputnik Mundo були поширені таки-

ми телеканалами як Telesur, La Iguana TV, Últimas Noticias та Venezuela News. Цитування RT і Sputnik венесуельськими медіа розподілились наступним чином: Telesur – 511 згадок, VTV – 494, La Iguana TV – 472, Venezuela News – 80, Últimas Noticias – 78. При цьому VTV, La Iguana TV, Últimas Noticias містили більше посилань на Sputnik (в середньому 65,5% від загальної кількості посилань), ніж RT (в середньому 34,5%). Натомість у новинах Telesur та Venezuela News переважали посилення на RT (54,43% і 76,77% від загальної кількості посилань). Загалом у 2022 році венесуельські медіа опублікували 1343 статті про війну в Україні або політичні теми з цитуванням російських джерел (Theis, Correia & Amaya, 2022).

За інформацією американського аналітичного центру GMF Alliance for Securing Democracy, протягом 2023-2024 років Telesur поширював повідомлення про «спеціальну військову операцію» в Україні, про імперіалістичний, неоколоніальний Захід та розширення НАТО як глобальну загрозу. У той час як США та Європа представлялись як «колонізатори», Росія позиціонувалась як захисник суверенітету Глобального Півдня. За вказаний період джерелами близько 20% іспаномовних репортажів даного телеканалу були російські медіа RT та Sputnik (Jiménez-Blanco, 2025).

Хоча Telesur і демонструє у своїх матеріалах відверті політичні симпатії, телеканал має певну довіру серед своєї аудиторії, порівняно з державним телеканалом VTV. Як пояснює венесуельський журналіст газети TalCual Віктор Амаїя, «Telesur сприймається як незалежний міжнародний телеканал, а не як такий, що контролюється державою. На відміну від VTV, Telesur транслюється на міжнародних каналах, що ускладнює для аудиторії розпізнавання його упередженості та надає йому певного престижу» (Theis, Correia & Amaya, 2022).

Основними темами репортажів RT en Español та Sputnik Mundo у 2022-2024 рр. були виправдання війни проти України, «спеціальна військова операція» та просування тез про «денацифікацію» і «демілітаризацію» України. Війна була представлена як «захист російськомовного населення» в Україні та реакція на «агресію з боку НАТО» під керівництвом США. Через російські медіаресурси також просувалась ідея багатополарності як протидія «західній гегемонії» (Theis, Correia & Amaya, 2022; Chornohor, Oksentiuk, Rad, Shevchenko, Kosenko-Solohub & Fechko, 2025).

На державному телеканалі VTV у щотижневій політичній програмі «Con El Mazo Dando» ведучий Діосдадо Кабельйо, який на початку російського вторгнення в Україну, обіймав посаду першого віце-президента Єдиної соціалістичної партії Венесуели, регулярно транслює проросійську позицію. Так, у лютому 2022 року він заявив про право росії захищати свою територію та кордони, а також про державний переворот в Україні, організований США (Diosdado Cabello ve con buenos ojos..., 2022). У програмі також поширювались російські дезінформаційні повідомлення про український план вторгнення на Донбас, наміри українського уряду депортувати російськомовне населення з країни, а також новини про те, що нібито Пентагон підтвердив існування біолабораторій США на території України (Jiménez-Blanco, 2025).

Провідником російської пропаганди є також щоденне видання Венесуели Últimas Noticias (<https://ultimasnoticias.com.ve/>). Аналіз 39 повідомлень Últimas Noticias протягом травня-серпня 2024 року показав, що у повідомленнях про війну в Україні переважають цитування і посилання на російські державні відомства

і високопосадовців. Поширеним є використання методу «навішування ярликів». За цей період у 34 статтях українська влада називається «el régimen de Kiev» (київський режим), «el régimen ucraniano» (український режим). До Президента України використано негативні і принизливі епітети, такі як «el payaso» (блазень/клоун), «el títere fascista» (фашистська маріонетка) (Díaz Ferrer, 2024, Julio 15).

У повідомленнях Últimas Noticias транслюється російський наратив про нелегітимність українського президента та низький рівень його підтримки серед громадян і військових (Putin quiere reanudar la paz..., 2024, Mayo 24 ; Díaz Ferrer, 2024, Mayo 27).

Збройні сили України згадуються у контексті нападів і вбивств російських мирних жителів у Курській області та представлені як «típicos nazis» (типові нацисти) і «los fascistas ucranianos» (українські фашисти) (Díaz Ferrer, 2024, Mayo 13). Наступ збройних сил України у Курській області позначено як масований теракт українських неонацистів проти Курської області («los neonazis ucranianos lanzaron un ataque terrorista masivo contra la provincia de Kursk...») (Zajárova: Kiev sigue asestando golpes..., 2024, Agosto, 8).

Крім того, для опису мобілізації в Україні та участі іноземних добровольців у війні вживається термін «carne de cañón» (гарматне м'ясо), а сама мобілізація подається як примусова і непопулярна (Díaz Ferrer, 2024, Julio 15; Randolph Borges, 2024, Julio 16).

Західні країни (США та Франція) подаються як «спонсори режиму», які затягують конфлікт постачанням зброї. НАТО позиціонується як «головний ворог України» (Díaz Ferrer, 2024, Julio 15; Biden y Macron discrepan sobre..., 2024, Junio 6; Francia da luz verde a Ucrania..., 2024, Junio 7).

Окрім новин про війну в Україні, російські (RT en Español, Sputnik Mundo) та венесуельські (Ciudad CCS, VTV) медіа поширювали дезінформацію про штучне створення коронавірусу Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), а також про американський план усунення від влади президента Венесуели Ніколаса Мадуро за допомогою урядів Колумбії та Бразилії, який нібито було озвучено Державним секретарем США (Vercellone, 2022).

Загалом, всі повідомлення про США зводилися до того, що вони є прямою загрозою для Венесуели та її союзників, включаючи «невинну» Росію, бо вони діють як імперія – агресивно та домінантно, а санкції є несправедливими та завдають шкоди бідним народам.

Крім того, проурядові венесуельські телеканали VTV, TVes, Vive TV, Conciencia TV та Тверасо транслювали російський контент, створений для популяризації російської культури і демонстрації її «величі» для венесуельців. Прикладом такої програми є «Список Еріка», в якій розповідається про подорож латиноамериканського журналіста Еріка до Росії, щоб побачити країну в усій красі (Theis, Correia & Amaia, 2022).

Важливу роль у поширенні російської пропаганди відіграє державне керівництво Венесуели. Так, у перший день повномасштабного вторгнення РФ в Україну Міністр інформації і комунікації Венесуели Фредді Наньєс написав серію дописів у соцмережі X, повторюючи твердження Москви про те, що це «військова операція, яка не несе жодної загрози для цивільного населення», «завдання операції – це захист населення, який піддавався насильству та геноциду з боку неонацистського уряду протягом 8 років», «збройні сили РФ не здійснюють жодних ракетних,

авіаційних чи артилерійських ударів проти міст України» тощо. Варто зазначити, що ця серія дописів була опублікована в один той самий час і є передруком повідомлень з RT en Español (Correia, 2022).

1 березня 2022 року в соціальній мережі X заступник міністра економіки Венесуели Вільямс Кастільо ретвітнув допис співробітника телеканалу Telesur Кату Арконада із зображенням нацистського прапора, що майорить в окопі на Донеччині, та прокоментував його: «Четвертий Рейх знаходиться в Україні, його створив Захід, щоб розпалити війну з Росією – країною, яка не загрожувала Європі» (Correia, 2022a).

10 березня того ж року, після блокування російських пропагандистських медіа в Європі, Міністр інформації і комунікації Венесуели Фредді Наньєс поширив у соціальній мережі X допис такого змісту: «До Росії застосовано 11 принципів пропаганди Геббельса. Демонізація і брехня є зброєю транснаціональних комунікаційних корпорацій. Актриса, відеоігри та епітети. Треба денацифікувати ЗМІ» (Perdomo, 2022). Все це зроблено для того, щоб показати Росію як жертву, а не нападника.

Протягом 2023–2024 років керівництво Венесуели просувало ідею багатопolarності на протидію домінуванню Заходу, очолюваного США.

2023 року у Венесуелі запрацювала російська банківська система MIR. Як зазначив Н. Мадуро у своїй заяві, «інтеграція MIR є частиною стратегії побудови нових фінансових і грошово-кредитних систем нового світу, далеких від західних «санкцій» і впливу долара США» (Sistema bancario ruso MIR ..., 2023).

2024 року уряд Венесуели розгорнув інформаційну кампанію щодо вступу країни до БРІКС. На 16-му саміті БРІКС у Казані Ніколас Мадуро наголошував на створенні «нового міжнародного фінансового механізму», який потрібен країнам Глобального Півдня, аби не залежати від Заходу.

Після перемоги Ніколаса Мадуро на виборах 2024 року, коли західні країни почали ставити під сумнів легітимність виборів і говорити про їх фальсифікацію, Росія навпаки привітала Ніколаса Мадуро з перемогою і визнала результат справжнім та легітимним (Schmidt, Herrero, Sands & Dias, 2024). У цей час Н. Мадуро почав використовувати риторику «боротьби з фашизмом», називаючи венесуельську опозицію «фашистською» та «нацистською» (Echols, 2024).

У листопаді того ж року у Каракасі відбувся перший Всесвітній парламентський форум проти фашизму, неонацизму та інших подібних проявів. Головна місія – представити Венесуелу епіцентром боротьби проти відродження ідеології ненависті. Учасники форуму проводили пряму паралель з радянською перемогою під час Другої світової війни і перемогою Н.Мадуро на виборах 2024 р. – дві знакові події, які нібито демонструють захист людства від варварства. Під час форуму відбулась презентація нового випуску журналу «Латинська Америка та Карибський басейн: дебати та ідеї», в якому члени редакційної колегії журналу акцентували на необхідності вступу Венесуели в БРІКС, що допоможе їй перейти від простого «опору» санкціям до «етапу повстання» проти західної імперської політики (Parlatino-Venezuela, 2024).

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Таким чином, Венесуела є одним із ключових стратегічних партнерів Росії у Латинській Америці. Використовуючи політичні, економічні та військові інструменти впливу, РФ вдалось створити у Венесуелі досить міцний

плацдарм для поширення свого впливу у регіоні, граючи на антиамериканських настроях та формуючи образ країни, здатної протистояти «імперіалістичному» Заходу. Росія забезпечила собі потужну інформаційну присутність у Венесуелі. Основними рупорами російської пропаганди є RT Espanol, Sputnik Mundo, які разом з місцевими державними ЗМІ, створюють широку мережу провідників кремлівських наративів. Російська пропаганда у Венесуелі діє системно, скоординовано і стратегічно цілеспрямовано. Вона підживлює вже наявну антиамериканську риторику, яка добре закріплена в інформаційному просторі Венесуели, і це дає їй змогу показати себе як надійного партнера. Основні наративи – виправдання повномасштабного вторгнення в Україну через риторику «захисту суверенітету», демонізація США та Заходу, позиціонування Росії як потужної противаги Заходу, поширення ідеї багатопольярного світу тощо.

Особливістю пропаганди РФ у Венесуелі протягом 2022–2024 рр. є її локалізація меседжів, взаємодія з державними медіа, тісна співпраця з венесуельським урядом та використання вже наявних ідеологічних установок.

Подальше дослідження російської пропаганди у Венесуелі та Латинській Америці вбачається перспективним. Особливий інтерес становить вивчення того, як змінюється структура та інтенсивність російського інформаційного впливу в умовах політичних трансформацій у країнах регіону. Латинська Америка залишається полем битви за прихильність Глобального Півдня, тому розуміння механізмів російського впливу у подальшому допоможуть передбачати подальші гібридні загрози та зрозуміти, як Росія вибудовує «паралельну реальність» для країн Глобального Півдня.

Новизна дослідження полягає у комплексному підході до дослідження механізмів російського інформаційного впливу у Венесуелі під час повномасштабної агресії проти України, з урахуванням історичних передумов зближення Росії з Венесуелою та посилення політико-економічних важелів впливу РФ на державне керівництво латиноамериканської країни. У статті не лише висвітлено основні наративи російської пропаганди і канали їх поширення, а й показано, як російські медіа інтегруються в інформаційне середовище Венесуели та адаптуються до місцевого політичного дискурсу.

References [Список використаної літератури]

- Biden and Macron disagree on Ukraine's attacks on targets in Russia. *Últimas Noticias*. 2024. June 6. [in Spanish]. [Biden y Macron discrepan sobre que Ucrania ataque objetivos en Rusia. *Últimas Noticias*. 6 junio, 2024. URL: <https://ultimasnoticias.com.ve/mundo/biden-y-macron-discrepan-sobre-que-ucrania-ataque-objetivos-en-rusia/> (дата звернення: 10.03.2026)]
- Borges, R. (2024, July 16). Ukrainians of draft age are risking their lives to avoid war. *Últimas Noticias*. [in Spanish]. [Borges R. Ucranianos en edad militar se juegan la vida para no ir a la guerra. *Últimas Noticias*. 16 julio, 2024. URL: <https://ultimasnoticias.com.ve/mundo/ucranianos-en-edad-militar-se-juegan-la-vida-para-no-ir-a-la-guerra/> (дата звернення: 10.03.2026)]
- Brandt, J. & Wirtschafter, V. (2022). Working the Western Hemisphere. [in English]. [Brandt J., Wirtschafter V. Working the Western Hemisphere. December 2022. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2022/12/FP_20221216_russia_propaganda_brandt_wirtschafter.pdf (дата звернення: 26.01.2026)]
- Chornohor, Y., Oksentiuk, F., Rad, P., Shevchenko, N., Kosenko-Solohub, A. & Fechko, I. (2024). Instruments of Russian and Belarusian influence in the LAC region. [in Ukrainian]. [Чорногор Я., Оксентюк А., Радь П., Шевченко Н., Косенко-Сологуб А., Фечко І. Інструменти російського та білоруського впливу в регіоні ЛІАКБ. 15.12.2024. URL: https://prismua.org/wp-content/uploads/2025/02/Ru_BY_LACB.pdf (дата звернення: 03.02.2026)]
- Correia, A. (2022, February 24). Does Russia's military operation pose no threat to the civilian population of Ukraine, as Freddy Nández tweeted? *España*. [in Spanish]. [Correia A. ¿La operación militar de Rusia no

- representa ninguna amenaza para la población civil de Ucrania, como tuiteó Freddy Nández? *Espaja*. 24 de febrero, 2022. URL: <https://espaja.com/fact-checking/la-operacion-militar-de-rusia-no-representa-ninguna-amenaza-para-la-poblacion-civil-de-ucrania-como-tuiteo-freddy-nanez> (дата звернення: 01.02.2026)]
- Correia, A. (2022a, March 13). A Nazi flag flies in a trench in Ukraine in 2022, according to a video retweeted by William Castillo. *Espaja*. [in Spanish]. [Correia A. Bandera nazi ondeó en una trinchera de Ucrania en 2022, como sugiere un video retuiteado por William Castillo. *Espaja Fact-Checking*. 13 de marzo, 2022. URL: <https://espaja.com/verificaciones/bandera-nazi-ondeo-en-una-trinchera-de-ucrania-en-2022-como-sugiere-un-video-retuiteado-por-william-castillo> (дата звернення: 01.02.2026)]
- Díaz Ferrer, J.M. (2024, May 13). Ukraine kills Russian civilians. *Últimas Noticias*. [in Spanish]. [Díaz Ferrer J.M. Ucrania asesina civiles rusos. *Últimas Noticias*. 13 mayo, 2024. URL: <https://ultimasnoticias.com.ve/opinion/ucrania-asesina-civiles-rusos/> (дата звернення: 10.03.2026)]
- Díaz Ferrer, J.M. (2024, May 27). Zelensky in countdown. *Últimas Noticias*. [in Spanish]. [Díaz Ferrer J.M. Zelensky en cuenta regresiva. *Últimas Noticias*. 27 mayo, 2024. URL: <https://ultimasnoticias.com.ve/opinion/zelensky-en-cuenta-regresiva/> (дата звернення: 10.03.2026)]
- Díaz Ferrer, J.M. (2024, July 15). NATO: Ukraine's main enemy. *Últimas Noticias*. [in Spanish]. [Díaz Ferrer J.M. La Otan: el principal enemigo de Ucrania. *Últimas Noticias*. 15 julio, 2024. URL: <https://ultimasnoticias.com.ve/opinion/la-otan-el-principal-enemigo-de-ucrania/> (дата звернення: 10.03.2026)]
- Diosdado Cabello positively assesses Russian military actions in Ukraine. *Analítica*. 2022. February 24. [in Spanish]. [Diosdado Cabello ve con buenos ojos la acción militar rusa a Ucrania. *Analítica*. 24 febrero, 2022. URL: <https://www.analitica.com/actualidad/actualidad-nacional/politica/diosdado-cabello-ve-con-buenos-ojos-la-accion-militar-rusa-a-ucrania/#> (дата звернення: 10.03.2026)]
- Echols, W. (2024, July 24). Maduro falsely labels political opposition in Venezuela as 'fascist' threat. *Voice of America*. [in English]. [Echols W. Maduro falsely labels political opposition in Venezuela as 'fascist' threat. *Voice of America*. July 24, 2024. URL: <https://www.voanews.com/a/maduro-falsely-labels-political-opposition-in-venezuela-as-fascist-threat-/7711522.html> (дата звернення: 04.02.2026)]
- Farah, D. & Ortiz, R.D. (2023). Russian influence campaigns in Latin America. *Special Report*. 525. October. United States Institute of Peace. [in English]. [Farah D., Ortiz R.D. Russian influence campaigns in Latin America. *Special Report*. № 525. October 2023. United States Institute of Peace. URL: https://www.usip.org/sites/default/files/2023-10/sr_525-russian_influence_campaigns_latam.pdf (дата звернення: 23.01.2026)]
- France gives Ukraine the green light to attack targets on Russian territory. *Últimas Noticias*. 2024. June 7. [in Spanish]. [Francia da luz verde a Ucrania para atacar objetivos en territorio ruso. *Últimas Noticias*. 7 junio, 2024. URL: <https://ultimasnoticias.com.ve/mundo/francia-da-luz-verde-a-ucrania-para-atacar-objetivos-en-territorio-ruso/> (дата звернення: 10.03.2026)]
- Hernández Márquez, D. & Sydorenko, D. (2023, October 19). Russian propaganda: The latest invasion in Latin America. *TD Center*. [in Spanish]. [Hernández Márquez D., Sydorenko D. Propaganda rusa: La última invasión en América Latina. *TD Center*. 19 de octubre, 2023. URL: <https://tdcenter.org/es/2023/10/19/propaganda-rusa-la-ultima-invasion-en-america-latina/> (дата звернення: 23.01.2026)]
- Jiménez-Blanco, M. S. (2025, April 9). Venezuela Through the Sino-Russian Media Playbook. *German Marshall Fund of the United States*. [in English]. [Jiménez-Blanco M. S. Venezuela Through the Sino-Russian Media Playbook. *German Marshall Fund of the United States*. April 09, 2025. URL: <https://www.gmfus.org/news/venezuela-through-sino-russian-media-playbook> (дата звернення: 25.01.2026)]
- Kondratenko, O. (2019). Latin-Caribbean America in the geostrategy of the Russian Federation. *American History and Politics*. №7. 48–64. [in Ukrainian]. [Кондратенко О. Латино-Карибська Америка в геостратегії Російської Федерації. *Американська історія та політика*. 2019. № 7. С. 48–64. <http://doi.org/10.17721/2521-1706.2019.07.48-64>]
- León, E.P. (2020, August 7). A glimpse into RT's Latin American audience. *Medium*. [in English]. [León E.P. A glimpse into RT's Latin American audience. *Medium*. August 7, 2020. URL: <https://medium.com/dfrlab/a-glimpse-into-rts-latin-american-audience-487d52bed507> (дата звернення: 2.02.2026)]
- Members of the Russian news agency Sputnik are conducting a workshop on AI applied to communication. AVN. 2024. November 26. [in Spanish]. [Integrantes de agencia rusa Sputnik dictan taller sobre IA aplicada a la comunicación. AVN. Noviembre 26, 2024. URL: <https://avn.info.ve/integrantes-de-agencia-rusa-sputnik-dictan-taller-sobre-ia-aplicada-a-la-comunicacion/> (дата звернення: 4.02.2026)]
- Olszanecka, N. (2025). Russia Relations with key Latin American partners. *Torun International Studies*. 1(22). 27–43. [in English]. [Olszanecka N. (2025). Russia Relations with key Latin American partners. *Torun International Studies*. 1(22). 27–43. <https://doi.org/10.12775/TIS.2025.009>]
- Parlatino-Venezuela (2021, March 3). Parlatino Venezuela condemns new imposition of coercive measures by the US against Venezuelan officials. *Parlatino Venezuela*. [in Spanish]. [Parlatino-Venezuela condena nueva imposición de medidas coercitivas de EE. UU. contra funcionarios venezolanos. *Parlatino Venezuela*. 3 de marzo, 2021. URL: <https://parlatinovenezuela.wordpress.com/noticia-destacada/> (дата звернення: 06.02.2026)]

- Perdomo, L. (2022, March 10). Is the pregnant Ukrainian woman injured by Russian bombing a fabrication, as Tibisai Lucena claimed? *España*. [in Spanish]. [Perdomo L. ¿Ucraniana embarazada que salió herida tras bombardeo ruso es un montaje, como dijo Tibisay Lucena? *España*. 10 de marzo, 2022. URL: <https://espana.com/fact-checking/ucraniana-embarazada-que-salio-herida-tras-bombardeo-ruso-es-un-montaje-como-dijo-tibisay-lucena> (дата звернення: 01.02.2026)]
- Piekara, J. (2026, January 26). Russian-Venezuelan Relations as a Factor in Russian Geopolitics. *IES Commentaries*. 1510 (15/2026). [in English]. [Piekara J. Russian-Venezuelan Relations as a Factor in Russian Geopolitics. *IES Commentaries*. 1510 (15/2026). 26 January, 2026. URL: <https://ies.lublin.pl/en/comments/russian-venezuelan-relations-as-a-factor-in-russian-geopolitics1-2/> (дата звернення: 24.01.2026)]
- Putin wants to restore peace with the legitimate government in Ukraine. *Últimas Noticias*. 2024. May 24. [in Spanish]. [Putin quiere reanudar la paz con un gobierno legítimo en Ucrania. *Últimas Noticias*. 24 mayo, 2024. URL: <https://ultimasnoticias.com.ve/mundo/putin-quiere-reanudar-la-paz-con-un-gobierno-legitimo-en-ucrania/> (дата звернення: 10.03.2026)]
- RT news on Venezuelan free-to-air TV. *NewslineReport*. 2014. December 1. [in Spanish]. [Las noticias de RT en TV abierta de Venezuela. *NewslineReport*. 01.12.2014. URL: <https://www.newslinereport.com/contenidos/nota/las-noticias-de-rt-en-tv-abierta-de-venezuela> (дата звернення: 10.03.2026)]
- Russian MIR banking system: what is it and when will it be used in Venezuela? *El Nacional*. 2023. July 20. [in Spanish]. [Sistema bancario ruso MIR: ¿qué es y cuándo comenzará a utilizarse en Venezuela? *El Nacional*. Julio 20, 2023. URL: <https://www.elnacional.com/2023/07/sistema-bancario-ruso-mir-que-es-y-cuando-comenzara-a-utilizarse-en-venezuela/> (дата звернення: 28.01.2026)]
- Sakharova, A. (2022). Why is Russian propaganda so successful in Latin America and how to fight it? *Adastra Fellows*. [in Ukrainian]. [Сахарова А. Чому російська пропаганда настільки успішна в Латинській Америці і як із нею боротися? 8 серпня 2022. URL: <https://adastra.org.ua/blog/chomu-rosijska-propaganda-nastilki-uspishna-v-latinskij-americi-i-yak-iz-neyu-borotisy> (дата звернення: 27.01.2026)]
- Schmidt, S., Herrero, A. V., Sands, L. & Dias, M. (2024, July 29). World leaders cast doubt on Venezuela election results, Maduro victory claim. *The Washington Post*. [in English]. [Schmidt S., Herrero A. V., Sands L., Dias M. World leaders cast doubt on Venezuela election results, Maduro victory claim. *The Washington Post*. July 29, 2024. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2024/07/29/venezuela-presidential-election-result-maduro/> (дата звернення: 04.02.2026)]
- Sitenko, A. (2016). Latin American vector in Russia's Foreign Policy: Identities and interests in the Russian-Venezuelan Partnership. *Politics in Central Europe*. 12. 1. 37-57. [in English]. [Sitenko, A. (2016). Latin American vector in Russia's Foreign Policy: Identities and interests in the Russian-Venezuelan Partnership. *Politics in Central Europe*. Vol. 12. No.1. 37-57. DOI: 10.1515/pce-2016-0003]
- Theis, R., Correia, A. & Amaya, V. (2022). Russia and Venezuela Allies in Disinformation. [in Spanish]. [Theis R., Correia A., Amaya V. Rusia y Venezuela Aliados para desinformar. Septiembre 2022. URL: <https://transparenciave.org/wp-content/uploads/2022/09/Rusia-y-Venezuela-Aliados-para-desinformar-.pdf> (дата звернення: 23.01.2026)]
- Venezuela and the Russian news agency Sputnik sign a communications agreement. *Últimas Noticias*. 2024. November 26. [in English]. [Venezuela and the Russian news agency Sputnik sign a communications agreement. *Últimas Noticias*. November 26, 2024. URL: <https://en.ultimasnoticias.com.ve/politics/Venezuela-and-the-Russian-news-agency-Sputnik-sign-a-communications-agreement/> (дата звернення: 4.02.2026)]
- Vercellone, C. (2022, September 12). Tracking Venezuela Misinformation: Russia-sponsored disinformation regularly promoted by Venezuelan media. *NewsGuard*. [in English]. [Vercellone C. Tracking Venezuela Misinformation: Russia-sponsored disinformation regularly promoted by Venezuelan media. *NewsGuard*. 12 September, 2022. URL: <https://www.newsguardtech.com/special-reports/tracking-venezuela-misinformation/> (дата звернення: 01.02.2026)]
- Zakharova: Kyiv continues to strike Russian civilians. *Últimas Noticias*. 2024. August 8. [in Spanish]. [Zakharova: Kiev sigue asestando golpes contra civiles rusos. *Últimas Noticias*. 8 agosto, 2024. URL: <https://ultimasnoticias.com.ve/mundo/zakharova-kiev-sigue-asestando-golpes-contra-civiles-rusos/> (дата звернення: 10.03.2026)]

Zaporozhets O. Yu., Romanenko R. A.

Department of International Information
Educational and Scientific Institute of International Relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Yuriia Illienka Str., 36/1, Kyiv, 04119, Ukraine

RUSSIAN PROPAGANDA IN VENEZUELA DURING THE FULL-SCALE WAR AGAINST UKRAINE (2022–2024)

Summary

After the beginning of the full-scale invasion of Ukraine, Russia intensified its activities in the information space of Latin American countries to influence political decisions and public opinion and shape a distorted perception of military intervention in a neighboring country. One of the key regional allies and distributors of Russian propaganda in the region is Venezuela. The article analyzes the key narratives and tools used to spread Russian propaganda during Russia's full-scale war against Ukraine. It has been determined that Venezuela is one of the main platforms for promoting Russian propaganda through the direct retransmission of RT en Español and Sputnik Mundo content by state television channels, in particular VTV and Telesur, as well as by the country's political leadership. Russian propaganda is not only present in the country's information space but is also integrated into Venezuela's state information policy, which enables it to utilize a wide range of media sources to reach a broader audience. Propaganda narratives are aimed at justifying the war against Ukraine, discrediting the Ukrainian government, promoting the idea of fighting fascism, demonising the West, and shaping the image of Russia as the "guarantor of a multipolar world". Russian propaganda campaigns are distinguished by their scale, complexity, ideological tone, adaptability and flexibility. Anti-Ukrainian rhetoric is woven into an anti-Western context, combined with the promotion of ideas of anti-imperialism and multipolarity that are appealing to the local audience. Russian propaganda is largely based on the falsification and fabrication of facts. This allows to legitimize the authoritarian rule, explain internal crises as external conspiracies, and to promote the anti-imperialist ideas that are already acceptable for Venezuelan audience.

Key words: propaganda, Russia, Latin America, Venezuela.

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Караваєв В. С.

к. політ. н.,

кафедра міжнародних відносин,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,

вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053, Україна

E-mail: v.karavaiev@kubg.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0008-7825-420X>

**ТРАНСФОРМАЦІЯ РОСІЙСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ:
ЗАГРОЗИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ**

У статті досліджено трансформацію політичного режиму РФ, яка постала визначальним фактором дестабілізації сучасної системи міжнародних відносин. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення внутрішньої природи російського авторитаризму, який у процесі своєї еволюції перейшов від гібридних форм до відверто тоталітарних практик, що безпосередньо корелює з рівнем агресивності його зовнішньої політики. Окреслено етапи формування сучасної російської політичної системи та особливості консолідації авторитаризму, розглядаються основні складові «путінської» моделі організації влади, спрямованої на нівелювання відцентрових тенденцій у Росії та реалізацію агресивних інтеграційних проєктів щодо пострадянських держав. Встановлено, що ключовим етапом трансформації став демонтаж федералізму та формування «вертикалі лояльності», де регіональні еліти втратили суб'єктність. Окрему увагу приділено ролі силових структур як головного бенефіціара режиму. Виявлено, що криза легітимності 2011–2013 років стала точкою неповернення, після якої Кремль обрав зовнішню експансію як єдиний доступний інструмент збереження внутрішньої стійкості. Доведено, що перехід РФ до повномасштабної агресії став інструментом радикальної зміни внутрішньополітичного порядку денного: від соціально-економічного розвитку до парадигми «національного виживання». Встановлено, що основними механізмами легітимації режиму постали культивування образу «зовнішнього ворога» та ідеологія «геополітичного месіанства», що трансформувало авторитаризм у тоталітарний режим. Обґрунтовано, що зовнішня експансія є системною умовою виживання російських еліт, оскільки в умовах жорсткого моноцентризму та зрощення капіталу з владною вертикаллю війна виступає єдиним способом збереження владної монополії. Тривалість конфлікту зумовлена відсутністю внутрішніх запобіжників проти агресії та втратою легітимності режиму поза станом війни. Водночас стратегічна можливість України полягає в асиметричному впливі на внутрішню згуртованість російських еліт та активній участі у деконструкції інструментів геополітичного ревізйонізму РФ у повоєнний період.

Ключові слова: політичний режим, моноцентризм, консолідація, мілітаризація, агресія, війна проти України, геополітичний ревізйонізм.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Розпад Радянського Союзу зумовив інтелектуальні дискусії про «кінець історії» та неминучу перемогу ліберальної демократії. Водночас політичний транзит у пострадянських державах продемонстрував значну

© Караваєв В. С., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

відмінність від цих оптимістичних прогнозів. Замість консолідації спільнот на засадах демократії у цій частині євразійського континенту спостерігається дво-векторний тренд: домінування авторитарних тенденцій, які часто маскуються елементами декларативної демократії, та прогресуюча агресивність інтеграційних ініціатив Росії (Karavaiev, 2025). Водночас умовами реалізації ревізійоністських амбіцій Росії постають не лише крихкість демократії в новоутворених державах, а й жорсткий моноцентризм у самій РФ.

Сучасна політична система РФ характеризується високим рівнем моноцентризму, що сформувалася після 2000-х років. Це постає не просто внутрішнім елементом її стійкості, а стратегічною необхідністю для реалізації її зовнішньої політики. Моноцентрична модель влади в Росії характеризується концентрацією ключових політичних, фінансових та силових важелів у руках вузької групи осіб, що ефективно нівелює принципи поділу влади та політичної конкуренції. Це сприяє внутрішній політичній інтеграції та придушенню будь-яких сепаратистських тенденцій у самій РФ, а також забезпечує режиму прогнозованість та мобілізаційну готовність.

Окрім того, зовнішня політика РФ є прямою проекцією її внутрішньої стійкості. Утвердження в Росії авторитарної моделі влади спрямоване на створення умов для ремейку радянського проекту. Як свідчить історико-політична риторика Росії, зокрема теза про «найбільшу геополітичну катастрофу століття» стосовно розпаду СРСР, зовнішня політика РФ значною мірою мотивована прагненням до геополітичної ревізії, відновлення ролі регіонального гегемона та повернення імперіалістичного світоустрою (Roland, 2023). Це фактично легітимізує її дії, які спрямовані на компенсацію втраченого статусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. У переважній більшості наукових розвідок трансформація російського політичного режиму розглядається крізь призму формування «супер-президентської республіки», де інституційні основи авторитарного транзиту були закладені ще у 1990-х роках (Horbulin et al., 2017; Rozumnyi et al., 2018). Дослідники акцентують увагу на домінуванні моноцентризму, де концентрація ключових фінансових і силових ресурсів у руках вузької групи осіб призвела до повної руйнації принципів поділу влади та політичної конкуренції (Gorenburg, 2020; Østbø, 2024). Наразі активно тривають інтелектуальні дискусії щодо переродження російського авторитаризму у мобілізаційний тоталітаризм, що супроводжується милітаризацією економіки та суспільної свідомості (Horbulin et al., 2017; Rozumnyi et al., 2018). Важливим аспектом цих обговорень є феномен «рашизму» як сучасної форми фашистської ідеології, що легітимізує насильство та заперечує суверенітет сусідніх націй (Snyder, 2022; Roland, 2023).

Крім того, військова агресія проти України актуалізувала наукові обговорення про взаємозв'язок між внутрішньою стійкістю режиму та його ревізійоністськими амбіціями щодо пострадянських держав (Каравайев, 2025; Rozumnyi et al., 2017). Загалом, наукові праці наголошують на тому, що зовнішня агресія стала для Кремля безальтернативним інструментом легітимації влади після кризи 2011–2013 років (Bachmann, Putter & Duczynski, 2023; Horbulin et al., 2017), а системне нехтування нормами міжнародного права та деградація федеративного устрою в РФ постають як довгострокові загрози безпеці Європи (Snyder, 2022; Roland, 2023; Karavaiev, 2025). Окремі дослідники фокусуються на необхідності

пошуку асиметричних стратегій стримування РФ, враховуючи відсутність внутрішніх демократичних запобіжників у її політичній системі (Roland, 2023).

Метою статті є виявлення причинно-наслідкового зв'язку між консолідацією моноцентричної моделі влади та повномасштабною збройною агресією РФ проти України.

Методологія дослідження поєднує: історичний метод – для виявлення етапів еволюції російської політичної системи від поліцентризму 1990-х років до консолідованого моноцентризму сучасної РФ; системний підхід – для розгляду внутрішньої структури авторитарного режиму та його зовнішньої агресії як взаємозалежних елементів єдиної стратегії виживання правлячої еліти; структурно-функціональний аналіз – для дослідження ролі силових структур, «партії влади», медійних ресурсів у забезпеченні стійкості «путінської» моделі управління; компаративний аналіз – для зіставлення декларативних конституційних норм із фактичними політичними практиками тоталітарного типу; прогностичне моделювання – для оцінки потенційних загроз та стратегічних можливостей України в контексті подальшої трансформації або дестабілізації російської політичної системи. Ці методи забезпечують комплексне дослідження інституційних, ідеологічних та безпекових аспектів функціонування режиму РФ, що необхідно для формування обґрунтованої зовнішньополітичної стратегії України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Політична система Росії пройшла такі етапи своєї трансформації: поліцентризм влади за президентства Б.Єльцина (1990-ті роки), утвердження моноцентризму влади та консолідація авторитарного режиму в 2000-х роках, початок кризи легітимності влади у 2011–2013 роках і пошук нових підстав консолідації режиму, що й призвело до розв'язання війни проти України.

Прийнята на всенародному голосуванні Конституція 1993 р. створила інституційне й нормативно-правове підґрунтя для утвердження сучасної політичної системи Росії – демократичної за формою, але авторитарної по суті (Rozumnyi et al., 2018, с. 43).

Незважаючи на закріплення на конституційному рівні «суперпрезидентської республіки» – із широкими владними повноваженнями російського президента, за правління Єльцина було сформовано поліцентричну модель влади, де вагому роль у політичному житті також відігравали олігархи, ЗМІ, регіональні лідери, Рада Федерації, Державна Дума, КДРФ. Трансформація Росії в 1990-х роках відбувалася за сценарієм підміни конституційних норм корпоративними інтересами тіньових структур. Це призвело до встановлення олігархічного всевладдя, «сім'ї», дезінтеграції політичного простору на мережу регіональних режимів та повної втрати судовою та виконавчою владою своєї незалежності на користь президента та кланових угруповань.

Російська політична система Росії у 90-х роках була типовою для перехідних суспільств, де вектор подальшого розвитку залишався багатоваріантним. Попри очевидні системні кризи, існував реальний потенціал для еволюції країни в демократичному напрямку. Ряд дослідників схиляються до думки, що стабілізація, яка розпочалася після 1998 р., могла стати фундаментом для консолідації як ринкових інститутів, так і конкурентної політичної моделі.

Водночас замість очікуваного демократичного транзиту відбулася стрімка авторитарна консолідація. За президентства Путіна було реалізовано проект

жорсткої моноцентричної системи влади, ключовим архітектором якої стала його адміністрація. Головним механізмом цієї трансформації стала побудова так званої «владної вертикалі», яка передбачала не просто централізацію управління, а поглинання раніше децю автономних політичних суб'єктів.

Конституція РФ, попри декларовані демократичні засади, містить механізми, які дозволили трансформувати інститут президентства у потужний центр сили. Розмитість конституційних положень дозволило Путіну не лише постати арбітром у розв'язанні суперечностей між федеральними та регіональними органами влади, а й фактично підпорядкувати собі законодавчу, виконавчу та судову гілки, перевівши їх у режим «ручного управління».

Кадрові перестановки у силових відомствах та встановлення над ними безпосереднього президентського контролю стали фундаментом монополізації виконавчої влади. Це дозволило Путіну не лише централізувати державне управління, а й суттєво посилити важелі тиску на економічну та регіональні еліти. Внаслідок такої трансформації інститут глави держави перетворився на центр всієї політичної системи РФ, навколо якого вибудовується лояльність усіх інших владних суб'єктів.

Окрім того, відбулась корінна зміна у співвідношенні сил та ресурсів всередині владної еліти на користь т. зв. групи «силовиків» (ядро – І. Сечін, М. Патрушев та В. Іванов), яка ратуючи за консолідацію політичної та економічної влади в руках високоцентралізованої держави, встановила тотальний контроль над держапаратом, корпораціями та стратегічними економічними ресурсами (Horbulin et al., 2017, p. 127).

Фактично, відбулося зрощення спецслужб із державним менеджментом, що перетворило економіку на придаток до силової вертикалі.

Аналізуючи природу цієї трансформації, дослідники вказували, що «в Росії почався процес переходу до жорсткого авторитарного режиму, який до того ж має преторіанські риси (опора на елітні силові структури) ... у Росії утворився режим ... коли президент є представником силових структур та обирається всенародним голосуванням» (Rozumnyi et al., 2017, p. 33).

Конфігурація російської еліти характеризується критично низьким рівнем автономності – лише 10% її представників прийшли до влади через інструменти конкурентної електоральної політики, і така ж частка – лише 10% – припадає на бізнесменів, які створили власні капітали незалежно від зв'язків із президентом чи його найближчим оточенням (Gorenburg, 2020). Решта правлячого класу фактично є прямими клієнтами режиму, чий статус та статки повністю детерміновані лояльністю до президента.

Така конфігурація еліт остаточно унеможливило внутрішню політичну конкуренцію, оскільки будь-який виклик владі розцінюється силовою корпорацією як загроза національній безпеці та корпоративним інтересам панівного клану.

Наслідком цієї трансформації стало не просто збереження авторитарної системи, а її переродження у державу, де мобілізаційний ресурс спрямований на ведення ідеологічно обґрунтованої війни на знищення (Snyder, 2022).

Силові відомства, серед яких домінуючу роль відіграє Федеральна служба безпеки, остаточно трансформувалися у провідних суб'єктів економічної боротьби. Вони виступають не лише гарантами безпеки режиму, а й активними гравцями щодо перерозподілу стратегічних активів. Прикладом є так званий наступ «силового крила» на представників «системних лібералів». Зокрема, варто згадати про

поглинання компанії «Башнефть» структурами, афілійованими з силовими групами впливу. Це свідчить про те, що силовий інструментарій став відповідальним за контроль над бюджетними потоками та вибір подальшої ідеологічної моделі реформування російської держави.

Крім того, Путін цілеспрямовано культивує внутрішню конкуренцію усередині силового блоку, що дозволяє уникати монополізації впливу будь-яким одним відомством (Østbø, 2024). Це проявляється, передусім, у перманентному протистоянні між ФСБ та Міністерством внутрішніх справ. Важливим етапом такої перебудови стало створення у 2016 р. Федеральної служби військ національної гвардії (Росгвардії), яка за своїм потенціалом стала противагою Міністерству оборони, забезпечуючи готовність системи до викликів воєнного часу та внутрішньої дестабілізації. Одночасно з цим відбулася централізація функцій контролю за міграцією та обігом наркотиків через ліквідацію відповідних служб і передачу їхніх повноважень до МВС, що посилило вертикальну керованість системою.

Також протидія корупції в умовах російського режиму втратила свою первинну правову функцію, перетворившись на зручне знаряддя для ліквідації політичних конкурентів та «дисциплінування» еліт. «Антикорупційний порядок денний» став універсальним інструментом у руках ФСБ для здійснення атак на суміжні силові структури. Про це свідчать гучні затримання вищих посадових осіб Слідчого комітету РФ, а також масштабні «зачистки» у Головному управлінні економічної безпеки та протидії корупції МВС (Rozumnyi et al., 2018, p. 72). Такі заходи дозволяють не лише демонструвати ілюзію очищення влади, а й фактично паралізувати роботу тих підрозділів, які могли б стати загрозою для домінуючих кланів, зміцнюючи таким чином моноцентризм політичної системи.

Важливим напрямом трансформації російського режиму стала реформа федеративного устрою, яка фактично перетворилася на інструмент демонтажу регіональної суб'єктності. «Інтеграційна» регіональна стратегія РФ була спрямована на суттєве звуження інституційних та політико-правових спроможностей місцевих еліт, що призвело до поглинання регіонів у єдиний загальноросійський політичний простір. Загалом відбулася заміна конституційного «формального федералізму» на жорстку модель «фактичного унітаризму» (Horbulin et al., 2017, p. 126), де суб'єкти федерації втратили реальні важелі впливу на загальнодержавну політику.

Своїм указом Путін створив запровадив інститут повноважних представників у семи федеральних округах, які, виконуючи функції координації федеральних структур на місцях, поступово перетворилися на своєрідних «генерал-губернаторів». Ці особи, значна частина яких була рекрутована з-поміж представників силових відомств, розпочали пряме втручання в управління регіонами, нівелюючи автономію обраних голів суб'єктів РФ.

Подальше знищення федералізму відбулася у 2004 р., коли під приводом зміцнення «вертикалі влади» пряме волевиявлення громадян при обранні керівників регіонів було замінено на процедуру їх затвердження місцевими парламентами за поданням глави держави. Одночасно суттєво розширився інструментарій санкцій щодо регіональної влади. Так, президент отримав право на дострокове припинення повноважень губернаторів та одноосібний розпуск законодавчих органів суб'єктів РФ у разі їхньої незгоди з кандидатурою вищої посадової особи. Це фактично позбавило регіональні парламенти залишків політичної суб'єктності.

Короткочасна спроба реанімації прямих виборів у 2012 р. виявилася декоративною та суперечила логіці моноцентричного режиму. Законодавчими змінами 2013 р. передбачалась можливість заміни прямих виборів глав суб'єктів РФ на голосування в регіональних парламентах. Прийняття таких поправок було зумовлено рішенням Кремля не допустити прямих виборів в республіках Північного Кавказу (Дагестан, Інгушетія, Кабардино-Балкарія, Карачаєво-Черкесія, Чечня) (Rozumnyi et al., 2017, p. 36). У 2015 р. аналогічні механізми були поширені на стратегічно важливі автономні округи (Ненецький, Ямало-Ненецький та Ханті-Мансійський автономних округах), що дозволило Центру встановити тотальний контроль над нафтогазовидобувними регіонами.

Проявом «нової» регіональної політики стало затвердження у 2017 р. основ державної політики регіонального розвитку до 2025 р. За декларативними гаслами про подолання соціально-економічної диспропорції та підвищення якості життя громадян приховувалася стратегія остаточного розмивання кордонів суб'єктів федерації через створення макрорегіонів та зміну меж федеральних округів. Вочевидь, «нова» регіональна політика спрямована на нівелювання сепаратистських тенденцій шляхом «розмивання» існуючих кордонів суб'єктів РФ.

Важливим напрямом трансформації політичного режиму РФ стало послідовне вибудовування системи жорсткої керованості процесом формування Ради Федерації. Цей інституційний маневр був спрямований на остаточне усунення регіональних еліт від безпосередньої участі в загальнодержавній політиці.

Початком демонтажу політичної суб'єктності регіонів стала реформа 2000 р., яка скасувала входження до верхньої палати губернаторів та голів регіональних парламентів, замінивши їх двома призначеними представниками від виконавчої та законодавчої гілок влади кожного суб'єкта федерації. Така реформа не лише позбавила губернаторів прямого впливу на федеральну законодавчу діяльність, а й суттєво послабила їхній імунітет та лобістські можливості, водночас кардинально посиливши позиції президентської вертикалі.

Процес інституційного підпорядкування Ради Федерації Центру набув завершених рис після законодавчих ініціатив 2012–2013 рр. Нова модель формування палати була розроблена для забезпечення максимальної «прогнозованості» її персонального складу. Зокрема, було впроваджено ценз, згідно з яким представником від законодавчого органу суб'єкта може стати виключно його чинний депутат. Ще більш жорсткий фільтр було встановлено для представників виконавчої влади: кандидат на посаду голови регіону ще на етапі виборів зобов'язаний офіційно представити список із трьох претендентів, один із яких згодом отримає статус сенатора.

Така багаторівнева система відбору фактично перетворила Раду Федерації на «палату лояльності», де можливість випадкового потрапляння опозиційних або незалежних фігур зведена до нуля. Цим було посилено «прогнозованість» складу верхньої палати, що відіграло свою вирішальну роль у т. ч. при прийнятті резонансних рішень початку 2014 р., спрямованих на військову агресію проти України та анексію АР Крим (Rozumnyi et al., 2017, p. 35).

Станом на сьогодні верхня палата російського парламенту остаточно втратила роль органу представництва інтересів регіонів, перетворившись на інструмент легітимізації рішень президентської адміністрації, що є критично важливим для стабільності моноцентричної моделі в умовах воєнного часу.

Основою консолідації режиму в РФ стало вибудовування гегемоністської партійної моделі, ядром якої постала «Єдина Росія». У 2006 р. її керівництво відкрито проголосило курс на «партизацію» політичного процесу. Зокрема, тогочасний секретар президії генеральної ради партії В. Володін обґрунтовував доцільність такого підходу як невід’ємне доповнення сильної президентської влади. Фактично, це означало інтеграцію партійної структури в державний апарат, де межа між політичною організацією та адміністративною машиною Кремля була остаточно розмита.

Вибори у 2007 та 2016 роках, за результатами яких «Єдина Росія» здобула конституційну більшість у Державній Думі, стали точками неповернення для російського парламентаризму. Отримавши монопольний контроль над законодавчим органом, «партія влади» де-факто трансформувалася в інституційне представництво виконавчої гілки влади в парламенті. Така конфігурація призвела до повної втрати Державною Думою своєї суб’єктності, перетворившись на інструмент легітимізації кремлівських ініціатив.

Наслідком утвердження цієї гегемонії стало фактичне знищення інституту парламентаризму. Ліквідація реальної політичної конкуренції та нівелювання поділу влад призвели до того, що правотворчість у Росії перестала бути демократичним процесом, перетворившись на механізм оформлення волі вузької групи осіб у силовому та адміністративному блоках. Це створило ідеальні умови для прийняття репресивних та експансіоністських законів, які не зустрічають жодного спротиву в межах існуючої «партії-держави».

Впровадження дистанційного електронного голосування та системна ліквідація позасистемної опозиції дозволили «партії влади» на виборах 2021 р. зберегти домінування навіть за умов падіння реальних рейтингів (Вибори в Росії, 2021). Це створило ілюзію «народного консенсусу» навколо агресивного курсу, що створило умови для повномасштабного вторгнення у 2022 р.

З початком повномасштабного вторгнення в Україну «Єдина Росія» пройшла через внутрішню «чистку» та рекрутинг нових кадрів безпосередньо із зони бойових дій (програма «Час героїв») (Roth & Sauer, 2024). Це призвело до формування нового типу функціонера, чия лояльність базується не на адміністративному ресурсі, а на спільній відповідальності за воєнні злочини. Партія влади стала головним оператором мілітарної соціалізації населення, інтегруючи воєнізовану риторичку в усі сфери публічного життя – від шкільної освіти до соціальної політики.

Особливим аспектом діяльності «Єдиної Росії» після 2022 р. стало створення розгалуженої мережі осередків на тимчасово окупованих територіях України. Партійні структури забезпечують примусову паспортизацію, розподіл гуманітарної допомоги під партійними прапорами та ідеологічну індоктринацію місцевого населення. Таким чином, «партія влади» виступає ключовим інструментом розмивання міжнародно визнаних кордонів та легітимізації анексії через імітацію «партійного будівництва».

Гегемонія «Єдиної Росії» є органічною частиною тоталітарної трансформації РФ. Будь-яка ілюзія поділу влад остаточно зникла: партія, уряд та силові структури діють як єдиний механізм.

Процес встановлення жорсткого державного контролю, що розпочався на початку 2000-х років із фактичної націоналізації ключових телевізійних активів (НТВ, ТНТ та НТВ-Плюс), заклав фундамент для перетворення ЗМІ в активні

ретранслятори кремлівських наративів, ставши ключовим фактором консолідації авторитарного режиму.

Доктрина інформаційної безпеки РФ 2016 р. де-факто стала нормативним підґрунтям для посилення державного регулювання не лише традиційних ЗМІ, а й сегмента незалежних Інтернет-ресурсів, що супроводжувалося системним обмеженням громадянських прав під егідою захисту національного суверенітету.

На сьогодні впровадження технологій фільтрації трафіку та примусове переведення користувачів на вітчизняні платформи (VK, RuTube) дозволяє РФ створити ізольовану цифрову екосистему. Це дає змогу не лише блокувати небажаний контент, а й здійснювати превентивний моніторинг суспільних настроїв. Використання соціальних мереж та мереж ботів для впливу на західні демократії стало невід'ємною частиною зовнішньої агресії (Bachmann, Putter & Duczynski, 2023). Інформаційний контроль усередині РФ слугує базою для проектування «керованого хаосу» в глобальному масштабі, де дезінформація використовується для розмивання міжнародної підтримки України та посилення політичної поляризації в країнах ЄС та НАТО.

Одним із найбільш деструктивних трендів трансформації російського політичного режиму стало системне нехтування фундаментальними принципами міжнародного права та послідовне утвердження примату національного законодавства над міжнародними зобов'язаннями. Це ознаменувало остаточну відмову Росії від приєднання до європейського правового простору. Так, зокрема, Конституційний Суд РФ дозволив Росії не виконувати рішення Європейського суду з прав людини у разі порушення ними норм Конституції РФ.

У 2015 р. Конституційний Суд був наділений виключними повноваженнями визначати «можливість або неможливість» виконання рішень будь-яких міждержавних органів з питань захисту прав людини. Зокрема, у 2017 р. Конституційний Суд РФ визнав неможливим виконання рішення Європейського Суду з прав людини 2014 р. у справі «ВАТ «Нафтова компанія ЮКОС проти Росії» (Radio Svoboda., 2017), що стало сигналом для міжнародної спільноти про остаточну відмову РФ від виконання своїх фінансових та правових зобов'язань.

Поправки до Конституції РФ 2020 р. остаточно закріпили норму про неможливість виконання міжнародних договорів, якщо їх трактування входить у суперечність із російським основним законом. Це фактично легалізувало будь-які порушення норм міжнародного права.

Повномасштабна агресія проти України призвела до виключення РФ з Ради Європи та подальшої денонсації ключових конвенцій (Ukrinform, 2023). Це позбавило режим необхідності імітувати дотримання демократичних стандартів. Крім того, у відповідь на видачу Міжнародним кримінальним судом ордерів на арешт вищого керівництва РФ, у Росії було впроваджено законодавство, що прирівнює допомогу міжнародним судам до «державної зради».

Відмова від пріоритету міжнародного права стала не просто юридичним технічним рішенням, а ідеологічним фундаментом для ведення агресивної війни. Це дозволяє режиму здійснювати внутрішні репресії та зовнішню експансію, не озираючись на світові стандарти правосуддя, що робить повернення РФ до цивілізованого правового діалогу неможливим без докорінної зміни самої архітектури режиму.

Масові протести у 2011–2013 роках (акція руху «Солідарність», мітинги на Болотній площі, на проспекті Академіка Сахарова, на Пушкінській площі, «Марш

мільйонів» та ін.) продемонстрували кризу легітимності влади, що вимагало негайного віднаходження «нових» підстав для збереження кремлівського режиму. У цій ситуації Кремль постав перед дилемою: реальна демократизація чи радикальна зміна базису легітимації. Оскільки демократичний шлях суперечив логіці моноцентричної моделі організації влади, інструментом відновлення внутрішньої стійкості режиму постала зовнішня агресія, розпочата у 2014 р. та масштабована у 2022 р.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Перехід до активної фази гібридної, а згодом і повномасштабної війни проти України, дозволив Кремлю змінити внутрішньополітичний порядок денний з питань соціально-економічного розвитку на питання «національного виживання». Невід'ємними елементами легітимації постали реактуалізація образу «зовнішнього ворога», де Україна та колективний Захід подаються як сили, що прагнуть знищення російської державності, та культивування «геополітичного месіанства» шляхом поширення ідей про власну винятковість та «рятівну роль» Росії як альтернативного цивілізаційного центру, що протистоїть Заходу та «хаосу» міжнародних інституцій. Відтак сформувався суспільного консенсусу на основі ненависті та реваншизму за розпад СРСР, що дозволило режиму каналізувати внутрішнє невдоволення у зовнішню експансію.

Нагромаджений мобілізаційний ресурс, підкріплений репресивним законодавством та мілітаризацією економіки, дозволяє російській владі проводити максимально жорстку зовнішню політику. Сучасний російський режим використовує умови «нестабільного світу» для остаточного обґрунтування етатизму та радикального традиціоналізму як єдиних можливих форм існування російського суспільства.

Агресія перетворилася на внутрішньополітичну опору режиму: без стану війни існуюча модель моноцентризму втрачає свою легітимність, що робить конфлікт тривалим та важкопрогнозованим у розрізі дипломатичного врегулювання. Зовнішня агресія є системним елементом виживання російської влади. Для України загрози від такого сусідства залишатимуться незмінними до моменту глибинної трансформації влади в РФ.

Оскільки лише 10 % еліти мають електоральне походження, а 90 % великого капіталу інтегровано у владну вертикаль, режим фактично позбавлений внутрішніх запобіжників проти агресії. Війна постала єдиним способом збереження монополії на владу та ресурси, без якої існуюча модель моноцентризму втрачає свою функціональну доцільність. Це робить агресію проти України не випадковим актом, а необхідною умовою виживання російської еліти.

Водночас стійкість України та консолідація демократичного світу створюють умови для поступового руйнування російського моноцентризму. Повоєнний період потребуватиме від України не лише оборонної готовності, а й активної участі в переформатуванні євразійського простору, де російський чинник має бути остаточно позбавлений інструментів геополітичного ревізйонізму. Стратегічна можливість України полягає в асиметричному впливі – поки РФ намагається захопити території, Україна має спрямувати зусилля на руйнацію внутрішньої згуртованості російських еліт.

References [Список використаних джерел]

- Bachmann, S. D., Putter, D., & Duczynski, G. (2023). Hybrid warfare and disinformation: A Ukraine war perspective. *Global Policy*, 14(5), 858-869. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13257> [in English]. [Bachmann S. D., Putter D., Duczynski, G. Hybrid warfare and disinformation: A Ukraine war perspective. *Global Policy*. 2023. Vol. 14, Is. 5. P. 858–869. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13257>.]
- BBC News Ukrainian. (2021). *Elections in Russia. What you need to know and how they will affect Ukraine*. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58586818> [in Ukrainian]. [Вибори в Росії. Що потрібно знати і як вони вплинуть на Україну. *BBC News Ukrainian*, 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58586818> (дата звернення: 25.02.2026)].
- Gorenburg, D. (2020). *The political elite under Putin*, George C. Marshall European Center for Security Studies, (Security Insight No. 53). <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/political-elite-under-putin-0> [in English]. [Gorenburg D. *The political elite under Putin*. George C. Marshall European Center for Security Studies. 2020. Security Insight No. 53. URL: <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/political-elite-under-putin-0> (дата звернення: 25.02.2026)].
- Horbulin, V. P. (Ed.). (2017). *World hybrid war: Ukrainian front: monograph*. Kyiv: NISD. [in Ukrainian]. [Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ : НІСД, 2017. 496 с.].
- Karavaiev, V. S. (2025). Long-term consequences of the invasion of the Russian Federation for its neo-imperial policy. *Modern challenges in the conditions of transformation of the system of international relations: scientific collection*, 51-53. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University [in Ukrainian]. [Караваєв В. С. Довгострокові наслідки вторгнення Російської Федерації для її неоімперської політики. *Сучасні виклики в умовах трансформації системи міжнародних відносин: науковий збірник*. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2025. С. 51-53].
- Østbø, J. (2024). The Russian hybrid intelligence state: reconceptualizing the politicization of intelligence and the 'intelligence' of politics. *Intelligence and National Security*. <https://doi.org/10.1080/02684527.2024.2370134> (in English). [Østbø, J. The Russian hybrid intelligence state: reconceptualizing the politicization of intelligence and the 'intelligence' of politics. *Intelligence and National Security*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1080/02684527.2024.2370134>.]
- Radio Svoboda. (2017). *The Constitutional Court of Russia behaved with compensation to Yukos shareholders as with the "annexation" of Crimea – lawyer*. <https://www.radiosvoboda.org/a/28243951.html> [in Ukrainian]. [Конституційний суд Росії з компенсаціями акціонерам ЮКОСа повівся, як із «приєднанням» Криму – адвокат. *Радіо Свобода*, 2017. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28243951.html> (дата звернення: 25.02.2026)].
- Roland, G. (2023). The war in Ukraine and its consequences for the international order and North East Asia. *International Economics*, 3(1), 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.aglobe.2023.100056> [in English]. [Roland, G. The war in Ukraine and its consequences for the international order and North East Asia. *International Economics*. 2023. Vol. 3, Is. 1. P. 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.aglobe.2023.100056> (дата звернення: 25.02.2026) (дата звернення: 25.02.2026)].
- Roth, A., & Sauer, P. (2024). *A forever war, more repression, Putin for life? Russia's bleak post-election outlook*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2024/mar/15/a-forever-war-more-repression-vladimir-putin-for-life-russias-bleak-post-election-outlook> [in English]. [Roth, A., & Sauer, P. A forever war, more repression, Putin for life? Russia's bleak post-election outlook. The Guardian. 2024. URL: <https://www.theguardian.com/world/2024/mar/15/a-forever-war-more-repression-vladimir-putin-for-life-russias-bleak-post-election-outlook> (дата звернення: 10.03.2026)].
- Rozumnyi, M. M. (Ed.). (2017). *Putin's regime before the challenges of time: analytical report*. Kyiv: NISD [in Ukrainian]. [Режим Путіна перед викликами часу : аналітична доповідь / за заг. ред. М. М. Розумного. Київ : НІСД, 2017. 84 с.].
- Rozumnyi, M. M., Berezhnyi, Ya. V., Valiushko, I. V., Vlasenko, R. V., Horielov, D. M., Karavaiev, V. S. ... Snihur, O. V. (2018). *Putin's regime: reboot-2018*. Kyiv: NISD [in Ukrainian]. [Режим Путіна: перезавантаження-2018 / М. М. Розумний (заг. ред.) та ін. Київ : НІСД, 2018. 480 с.].
- Snyder, T. (2022). The War in Ukraine Has Unleashed a New Word. The New York Times Magazine. <https://www.nytimes.com/2022/04/22/magazine/ruscism-ukraine-russia-war.html> [in English]. [Snyder, T. The War in Ukraine Has Unleashed a New Word. The New York Times Magazine. 2022. URL: <https://www.nytimes.com/2022/04/22/magazine/ruscism-ukraine-russia-war.html> (дата звернення: 25.02.2026)].
- Ukrinform. (2023). *Russia has withdrawn from the European Convention for the Prevention of Torture* [in Ukrainian]. [Росія вийшла з Європейської конвенції із запобігання катуванням. *Укрінформ*, 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4041803-rosia-vijsla-z-evropejskoi-konvencii-iz-zapobigannakatuwannam.html> (дата звернення: 25.02.2026)].

Karavaiev V. S.

Department of International Relations

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Bulvarno-Kudriavska Str., 18/2, Kyiv, 04053, Ukraine

TRANSFORMATION OF THE RUSSIAN POLITICAL REGIME: THREATS AND OPPORTUNITIES FOR UKRAINE

Summary

This article explores the transformation of the Russian Federation's political regime, which has emerged as a defining factor in the destabilization of the contemporary international relations system. The relevance of this study is driven by the need to rethink the internal nature of Russian authoritarianism, which, through its evolution, has shifted from hybrid forms to overtly totalitarian practices – a transition that directly correlates with the increasing aggressiveness of its foreign policy.

The study outlines the formative stages of the modern Russian political system and the specifics of autocratic consolidation. It examines the core components of the “Putin” model of power, aimed at neutralizing centrifugal tendencies within Russia and implementing aggressive integration projects targeting post-Soviet states. It is established that a key stage of this transformation was the dismantling of federalism and the formation of a “loyalty vertical”, wherein regional elites lost their political agency. Particular attention is paid to the role of security agencies as the primary beneficiaries of the regime. The legitimacy crisis of 2011–2013 is identified as the point of no return, after which the Kremlin adopted external expansion as its sole viable tool for maintaining internal stability.

The paper demonstrates that Russia's transition to full-scale aggression served as an instrument for a radical shift in the domestic political agenda: moving from socio-economic development toward a paradigm of “national survival”. It is found that the primary mechanisms of regime legitimation have become the cultivation of an “external enemy” image and an ideology of “geopolitical messianism”, which has effectively transformed authoritarianism into a totalitarian regime.

The study argues that external expansion is a systemic condition for the survival of Russian elites. In a context of rigid monocentrism and the convergence of capital with the power vertical, war serves as the only means of preserving a monopoly on power. The protracted nature of the conflict is attributed to the absence of internal safeguards against aggression and the regime's loss of legitimacy outside a state of war. At the same time, Ukraine's strategic opportunity lies in exerting asymmetric influence on the internal cohesion of Russian elites and actively participating in the deconstruction of Russia's geopolitical revisionism in the post-war period.

Key words: political regime, monocentrism, consolidation, militarization, aggression, war against Ukraine, geopolitical revisionism.

Дата першого надходження статті до видання: 02.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Климчук І. І.

к. політ. н.,

кафедра політології і міжнародних відносин,

Національний університет «Львівська політехніка»,

вул. Митрополита Андрея, 5, 4-й н. к., кім. 314, Львів, 79013, Україна

E-mail: Iryna.I.Klymchuk@lpnu.uaORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8244-7804>**ІДЕЙНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ
КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ**

У статті проаналізовано становлення та еволюцію публічної дипломатії Китайської Народної Республіки в контексті трансформації її зовнішньополітичної стратегії та міжнародного позиціонування. З'ясовано, що термін «публічна дипломатія» набув поширення у китайському політичному та науковому дискурсі лише з 1990-х років, тоді як раніше переважали поняття «зовнішня комунікація» та «урядова комунікація», що мали здебільшого односторонній і формалізований характер. Такий підхід, орієнтований на трансляцію офіційно санкціонованих наративів без урахування зворотного зв'язку з іноземною аудиторією, сприяв формуванню викривленого образу держави, зокрема в межах західного дискурсу «китайської загрози». Визначено історичні, політичні й економічні передумови формування нової моделі публічної дипломатії, зокрема наслідки політики «Великого стрибка» та «Культурної революції», а також реформаторський курс Ден Сяопіна, який започаткував модернізацію країни та впровадив нову зовнішньополітичну доктрину. Розкрито вплив подій 1989 року на площі Тяньаньмень і розпаду СРСР на трансформацію міжнародного сприйняття Китаю. Проаналізовано інституційне та ідеологічне оформлення публічної дипломатії, зокрема створення Пресканцелярії при Державній раді КНР, ініціативи Чжао Ціжєнґа щодо покращення міжнародного іміджу країни та впровадження концепцій «Мирного піднесення» Чжен Біцзян, «Мирного розвитку» і «Гармонійного світу», ініційованих Ху Цзіньтао. Окрему увагу приділено посиленню ролі м'якої сили, культурної дипломатії та стратегічних комунікацій у період керівництва Сі Цзіньпінь, зокрема стратегії «покращення міжнародної комунікації Китаю» (2021), спрямованої на зміцнення дискурсивної влади, просування китайської моделі розвитку та формування концепції «спільноти спільної долі людства». Розкрито нормативно-правові засади регулювання цієї сфери, зокрема, положення Закону КНР про зовнішні відносини (2023). Зроблено висновок, що сучасна публічна дипломатія КНР є комплексною системою, інтегрованою в механізми національної безпеки, яка поєднує ідеологічні, інформаційні та дипломатичні інструменти з метою формування образу Китаю як мирної, відповідальної та культурно самобутньої держави, що прагне глобального співробітництва й національного відродження в межах наративу «китайської мрії».

Ключові слова: Китайська Народна Республіка, публічна дипломатія, стратегічні комунікації, м'яка сила, міжнародний імідж держави, міжнародна комунікація, «китайська мрія», національний наратив, зовнішньополітична стратегія, культурна дипломатія.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Упродовж останніх десятиліть Китайська Народна Республіка перетворилася на одного з ключових акторів міжнародної системи, суттєво розширивши свій економічний, політичний та інформаційний вплив. Зростання глобальної ролі Китаю супроводжується підвищеною увагою з боку міжнародної спільноти, а також поширенням суперечливих інтерпретацій його зовнішньополітичних намірів, зокрема в межах дискурсу «китайської мрії». За таких умов особливого значення набуває публічна дипломатія як інструмент формування міжнародного іміджу держави, просування стратегічних наративів та зміцнення дискурсивної присутності у світовому інформаційному просторі.

Актуальність дослідження зумовлена також тим, що сучасна модель публічної дипломатії КНР дедалі більше інтегрується у сферу національної безпеки та стратегічних комунікацій, набуваючи ознак довгострокової геополітичної стратегії. У цьому контексті виникає наукова прогалина щодо визначення сутності, механізмів та ефективності китайської публічної дипломатії, її ролі у формуванні міжнародного порядку денного та впливу на трансформацію глобального інформаційного середовища.

Попри активний розвиток інституційних механізмів міжнародної комунікації, концептуалізацію ідей «мирного розвитку», «гармонійного світу» та «спільноти спільної долі людства», а також інтеграцію м'якої сили у зовнішньополітичну стратегію КНР, залишається низка наукових і практичних питань у контексті згаданої тематики. Зокрема, потребує комплексного осмислення еволюція китайської публічної дипломатії: від переважно пропагандистської моделі «зовнішньої комунікації» до сучасної системної стратегії глобального інформаційного впливу, що поєднує політичні, культурні, цифрові та ідеологічні інструменти.

Таким чином, постає необхідність системного аналізу концептуальних засад, нормативно-правових основ, інституційної структури та ключових наративів публічної дипломатії Китайської Народної Республіки з метою з'ясування її місця у сучасних міжнародних відносинах та оцінки потенціалу як інструменту реалізації національних інтересів держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. У сучасному науковому дискурсі проблематика публічної дипломатії та стратегічних наративів Китайської Народної Республіки висвітлюється як у вітчизняних, так і в зарубіжних джерелах. Зокрема, у статті М. Шикולי та І. Балак «Цілі та інструменти публічної дипломатії КНР» (Shykula & Balak, 2025) здійснено систематизацію основних завдань китайської публічної дипломатії та проаналізовано її інструментарій, включно з медійними, культурними й освітніми механізмами впливу, а також підкреслено її роль у формуванні позитивного міжнародного іміджу держави.

Концептуальні засади політики «мирного піднесення» розкрито у праці Гу С. (Hu, 2005), де автор аналізує виникнення прагматичного націоналізму в Китаї та його зв'язок із тайванським питанням, наголошуючи на поєднанні реалістичних інтересів із риторикою мирного розвитку. Офіційну позицію Пекіна щодо зовнішньополітичного курсу відображає Біла книга Державної ради КНР «China's Peaceful Development» (The State Council of the People's Republic of China, 2014), у якій акцентовано на мирному характері зростання Китаю, його орієнтації на міжнародну співпрацю та взаємовигідний розвиток.

Питання м'якої сили та глобальної медіаприсутності Китаю досліджує З.-Х. Малік (Malik, 2021), яка зокрема аналізує трансформацію міжнародних інформаційних ресурсів КНР та їхню ефективність у просуванні китайського наративу: від новинних платформ до кінематографічного продукту. Водночас офіційні партійні документи, оприлюднені на ресурсі «Теория Китая», дозволяють простежити еволюцію ідеологічних установок Комуністичної партії Китаю щодо культури, міжнародної комунікації та формування «могутньої культурної держави». Натомість матеріали пресконференцій Всекитайських зборів народних представників і Народної політичної консультативної ради Китаю, опубліковані агентством Синьхуа, відображають поточні офіційні наративи та пріоритети зовнішньої політики держави.

Ідеологічне підґрунтя сучасної стратегічної комунікації КНР розкривається у матеріалі «Jinping pledges “great renewal of Chinese nation”» (Xinhua, 2012), де зафіксовано проголошення концепції «китайської мрії» як проекту національного відродження. Теоретичні аспекти китайського націоналізму та дискурсу «сто-ліття приниження» ґрунтовно проаналізовані у працях Вільяма А. Каллахана (Callahan, 2004) та Пітера Гріза (Gries, 2004), які розглядають феномен національної ідентичності Китаю крізь призму історичної пам'яті, почуття колективної травми та політичної мобілізації.

У сукупності зазначені джерела формують комплексну теоретичну та емпіричну базу для дослідження публічної дипломатії КНР, дозволяючи поєднати аналіз офіційних документів, політичних наративів, інструментів м'якої сили та ідеологічних засад сучасної китайської зовнішньої політики.

Методологічна основа дослідження базується на поєднанні загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, що забезпечують комплексний аналіз публічної дипломатії Китайської Народної Республіки. Зокрема, застосовано історичний метод для з'ясування передумов її формування; системний підхід для аналізу структури та функцій публічної дипломатії в межах політичної системи; структурно-функціональний аналіз для дослідження ролі та функцій різних інститутів публічної дипломатії у реалізації зовнішньополітичної стратегії держави; кейс-стаді метод для виявлення закономірностей, типових рис і специфічних особливостей публічної дипломатії КНР, а також елементи дискурс-аналізу для вивчення ключових концептів і стратегій у програмних документах, виступах офіційних осіб та нормативно-правових актах. Використання зазначених методів дозволило забезпечити об'єктивність, комплексність і наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Формулювання цілей статті.. Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених аналізу зовнішньої політики та м'якої сили Китайської Народної Республіки, окремі аспекти її публічної дипломатії залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, у вітчизняному науковому дискурсі бракує комплексного аналізу трансформації китайської моделі публічної дипломатії від інструменту односторонньої зовнішньої комунікації до багаторівневої системи стратегічних комунікацій, інтегрованої у механізми національної безпеки.

Недостатньо уваги приділено взаємозв'язку між офіційними наративами («мирний розвиток», «гармонійний світ», «спільнота спільної долі людства», «китайська мрія») та практичними інструментами їх реалізації у глобальному інформаційному просторі. Також додаткового осмислення потребує питання інституційної

координації органів державної влади, партійних структур, медіа та неурядових акторів у процесі формування міжнародного іміджу держави.

Окремою прогалиною є недостатній аналіз цифрового виміру китайської публічної дипломатії, зокрема використання глобальних медіаплатформ і новітніх комунікаційних технологій для зміцнення дискурсивної влади. Також потребують систематизації нормативно-правова база, що регламентує сферу міжнародної комунікації КНР, та оцінка її впливу на формування цілісної моделі зовнішньополітичного позиціонування держави.

Таким чином, актуальним залишається комплексне дослідження концептуальних, інституційних та комунікаційних засад публічної дипломатії Китайської Народної Республіки з урахуванням сучасних геополітичних трансформацій та інформаційних викликів.

Метою статті є комплексний аналіз становлення, інституційного оформлення та еволюції публічної дипломатії Китайська Народна Республіка, а також визначення її ролі як інструменту реалізації зовнішньополітичної стратегії та формування міжнародного іміджу держави в умовах сучасних глобальних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Поняття публічної дипломатії відносно пізно увійшло до наукового та політичного дискурсу Китайської Народної Республіки. Упродовж тривалого часу для позначення зовнішніх комунікацій держава використовувала інші терміни, зокрема ті, що акцентували увагу на офіційній передачі інформації від уряду до зовнішнього світу. Такий підхід мав переважно односторонній характер і передбачав трансляцію позиції влади без активного врахування реакції іноземної аудиторії. У результаті зовнішня комунікація Китаю часто сприймалася як інструмент інформаційного впливу, близький до пропагандистських практик, що ускладнювало формування збалансованого міжнародного образу держави (Civil Diplomacy Foundation).

Причини формування публічної дипломатії Китайської Народної Республіки зумовлені низкою чинників, серед яких провідну роль відіграють економічні та політичні передумови. Протягом тривалого часу, приблизно трьох десятиліть, Китай сприймався міжнародною спільнотою як економічно відстала держава. Політика «Великого стрибка», ініційована Мао Цзедунем з 1958 по 1960 рік, мала катастрофічні наслідки, спричинивши загибель від 15 до 55 мільйонів осіб, тоді як Культурна революція (1966–1976 рр.) призвела до значних втрат культурної та історичної спадщини країни. Стабілізація внутрішньої ситуації та поступове відновлення держави стали можливими лише після приходу до влади Ден Сяопіна (1978–1989 рр.), який започаткував масштабні економічні реформи, що заклали підвалини подальшого економічного зростання Китаю. Водночас він розробив нову доктрину зовнішньої політики, що ґрунтувалася на принципах: «уважно спостерігати», «спокійно реагувати на виклики», «приховувати власний потенціал», «очікувати сприятливого моменту» та «не прагнути до лідерства» (Shykula & Balak, 2025).

Попри відносну нейтральність і неамбіційність зовнішньої політики Китаю в зазначений період, низка чинників істотно вплинула на зміну сприйняття держави у світі. Розпад Радянського Союзу, який залишив Китай єдиною потужною комуністичною країною, жорстке придушення демократичних протестів на площі Тяньаньмень у 1989 році, а також надзвичайно швидке економічне зростання

спричинили появу у західному науковому дискурсі припущень про формування нового геополітичного суперника Сполучених Штатів Америки. У цьому контексті виникла так звана *«теорія китайської загрози»*, відповідно до якої Китай розглядався як потенційна небезпека для демократії, миру та світової безпеки. Таке сприйняття негативно позначалося на міжнародному іміджі держави, яка, подолавши внутрішньоекономічні труднощі, прагнула до активнішої інтеграції у світову економіку. Необхідність демонстрації мирного характеру власних намірів та забезпечення позитивного сприйняття за кордоном стала підґрунтям для формування публічної дипломатії Китайської Народної Республіки (Shykula & Balak, 2025).

Починаючи з 1990-х років, китайське керівництво поступово переосмислює підходи до зовнішньої комунікації. Зростає усвідомлення того, що міжнародне сприйняття держави є важливим фактором її політичного та економічного розвитку. У зв'язку з цим формується новий підхід, спрямований не лише на інформування, а й на створення привабливого образу країни. Китай починає позиціонувати себе як передбачуваного партнера, відкритого до співпраці та зацікавленого у стабільному розвитку міжнародних відносин. Зокрема, одним із завдань було усунення негативних уявлень про Китай у західних ЗМІ. Основні наративи та інформаційні атаки на країну були пов'язані із сприйняттям мілітаристської риторики Піднебесної, її економічної та військової могутності, а також нібито імперіалістичних прагнень. Прозахідні держави азійського регіону демонстрували стурбованість через нарощування військового потенціалу Китаю та демонстрацію його сили. Водночас на формування зовнішнього образу Китаю впливала низка проблемних питань, які активно обговорювалися у світових медіа та політичних колах. Серед них: екологічні виклики, стан дотримання прав людини, особливості політичної системи, а також чутливі регіональні теми, пов'язані з Тибетом, Тайванем і національними меншинами. Сукупність цих факторів формувала складний і часто суперечливий міжнародний імідж держави (Civil Diplomacy Foundation).

У відповідь на ці виклики китайські офіційні особи сформували загальну політичну стратегію щодо міжнародного сприйняття країни. У 1991 році при Державній Раді КНР було створено Пресканцелярію, основним завданням якої стало поширення інформації про економічні, технологічні, наукові, культурні та інші досягнення Китаю. Для цього організовувалися конференції, видавалися книги та фільми, що висвітлювали зовнішню та внутрішню політику країни. Починаючи з періоду реформ, керівники КПК стали більш відкритими для спілкування з іноземними журналістами, і збільшилася кількість прес-конференцій. Усі ці дії засвідчили активне залучення КНР до міжнародного інформаційного та комунікаційного співробітництва (Civil Diplomacy Foundation).

Наприкінці 1990-х років відбувається подальше посилення цієї тенденції. Значну роль у цьому процесі відіграли окремі державні діячі, зокрема тодішній міністр інформаційного управління Державної ради КНР Чжао Ціженг, який ініціював активізацію комунікації з міжнародною спільнотою. Зокрема, було розширено практику взаємодії з іноземними журналістами, а також зроблено акцент на використанні міжнародних мов для донесення позиції Китаю. Ці кроки можна розглядати як початок більш цілеспрямованої політики формування зовнішнього іміджу держави.

Наступним етапом розвитку публічної дипломатії в КНР слід вважати 2003 рік, коли Центральний комітет Комуністичної партії Китаю представив нову «концепцію

ведення війни», що включала положення про «війну за громадську думку». Основною метою цієї концепції було здобуття позитивного сприйняття країни з боку громадськості, формування сприятливого іміджу Китаю та просування національних інтересів. Саме на цих засадах китайська публічна дипломатія формувалася протягом наступних років (Civil Diplomacy Foundation).

У 2003 році відомий вчений і мислитель Чжен Біцзян розробив концепцію «Мирного піднесення Китаю» (和平崛起), яка того ж року була схвалена прем'єр-міністром КНР Вень Цзябао. Концепція позиціонувала Китай як відповідального глобального актора, що уникає зайвої конфронтації на міжнародній арені, робить акцент на використанні м'якої сили та підкреслює пріоритет внутрішніх проблем і підвищення добробуту населення. Згідно з цією концепцією, зростання сили та впливу Китаю приносить вигоду іншим державам і не передбачає втручання у їхні внутрішні справи (Gu, 2005).

Закріплення образу мирного Китаю передбачала концепція «Мирного розвитку» (和平发展) і «Гармонійного світу» (和谐世界), запропонована головою КНР Ху Цзіньтао у 2005 році, де увагу акцентовано на дружньому співіснуванні, рівноправному діалозі, спільному розвитку і процвітанні різних цивілізацій, спираючись на традиційну китайську філософську ідею «гармонії у різноманітності». Метою цих ініціатив було протистояти глобальній підозрілості, спричиненій «теоріями про китайську загрозу», через комунікацію та просування взаємовигідних міждержавних відносин. Сформувавши образ Китаю як мирної держави, що прагне співпраці та взаєморозуміння, уряд приступив до пошуку інструментів для донесення цієї інформації до світової спільноти. У цей період публічна дипломатія Китаю набуває чітких контурів і формується через Департамент громадських справ (Publicity Department of the Communist Party of China) (Civil Diplomacy Foundation). Завдяки стрімкому економічному зростанню КНР стала важливим членом світової спільноти, що підвищило значущість реалізації масштабних програм і заходів у сфері публічної дипломатії. У 2011 році Інформаційний департамент Державної ради КНР опублікував документ під назвою «Китайський мирний розвиток», який підтвердив зусилля Китаю щодо міжнародної співпраці та миру, сприяння глобальному прогресу через інновації та реформи, розвиток дружніх відносин з іншими країнами, регіональної співпраці та вирішення глобальних викликів, підкресливши водночас важливість Китаю для міжнародної співпраці (The State Council of the People's Republic of China, 2014). Таким чином, влада КНР намагалася переконати світову спільноту в тому, що посилення Піднебесної не несе загрози миру, а, навпаки, є одним із ключових елементів його процвітання.

Ще однією метою китайської публічної дипломатії було формування образу Китаю як культурно багатой держави. У 2007 році на XVII з'їзді КПК генеральний секретар ЦК Ху Цзіньтао наголосив, що принцип «м'якої сили» має стати ключовим елементом політики країни. На його думку, культура є найважливішим інструментом у конкурентній боротьбі між державами та забезпечує реалізацію національних інтересів. Ху Цзіньтао закликав активно просувати китайський соціалізм, культуру та цінності, приділяючи особливу увагу ретельній підготовці таких заходів, як Олімпійські ігри 2008 року та Всесвітня виставка «ЕКСПО – 2010», що стали першими практичними кроками у впровадженні м'якої сили (Civil Diplomacy Foundation). Схожий акцент на культурі як на потужному інструменті публічної дипломатії зробив Сі Цзіньпін на навчальній сесії членів Політбюро

ЦК КПК у 2014 році. За його словами, Китай слід зображати як цивілізовану країну з багатою історією, етнічною єдністю, культурним розмаїттям і багатою природою. Для зміцнення культурної складової м'якої сили необхідно поглибити реформу культурної системи, просувати соціалістичні базові цінності та розвивати культурну індустрію. «Історії Китаю повинні бути добре розказані, голоси Китаю – добре поширені, а особливості Китаю – добре пояснені», – підкреслив Сі Цзіньпін у своїй промові (Malik, 2021).

Окремо варто відзначити важливість риторики в публічній дипломатії Китаю. Через некоректне тлумачення позиціонування країни з боку західних медіа та політичного істеблішменту, яке розглядало його лише як елемент прямої пропаганди, концепція китайського іміджу зазнала суттєвих змін. Передусім це стосувалося формування образу «пацифістської» держави. В публічній риторикі почали домінувати терміни та словосполучення на кшталт «відповідальна нація», «гармонійний світ», «мирний розвиток». Особлива увага приділялася точному добору слів та їхньому англійському перекладу. Цими заходами демонструється значущість, яку офіційні особи надають формуванню позитивного наративу, орієнтованого на міжнародну спільноту (Civil Diplomacy Foundation). Таким чином, ми переконалися у тому, що уряд Китаю постійно намагається просувати імідж країни, який зосереджується на створенні мирного «гармонійного світу», який базується на концепції «спільноти єдиної долі людства».

Важливо зазначити, що нормативно-правову основу з регулювання сфери публічної дипломатії складають: 1) програмні партійні документи з'їздів та пленумів КПК (наприклад, у 2011 р. було затверджено комплексну стратегію «могутньої культурної держави») (Central Committee of the Communist Party of China, 2011); 2) положення інших нормативно-правових актів (зокрема, Закон КНР про зовнішні відносини (2023) (дата прийняття: 28 червня 2023 р), де зокрема стаття 44 визначає, що держава повинна сприяти розвитку міжнародної комунікації, покращенню розуміння Китаю у світі та обміну між цивілізаціями (Ministry of Justice of the People's Republic of China, 2023). Закон КНР про освіту включає главу, присвячену закордонним обмінам і співробітництву у сфері освіти); 3) до найважливіших наративних джерел можна віднести матеріали щорічних доповідей про роботу уряду (Xinhua, 2014) виступи китайських керівників та високопосадовців, як у формі доповідей на різних заходах, так і у формі аналітичних статей у ЗМІ та наукових журналах, матеріали прес-конференцій та інтерв'ю з офіційними особами Китаю (The State Council of the People's Republic of China, 2014), а також матеріали офіційних електронних ресурсів державних відомств КНР.

Поряд з цим, важливо підкреслити значення одного із стратегічних наративів уряду КНР, що виступає головним лейтмотивом усіх компонентів і сфер стратегічних комунікацій. У цьому контексті провідним наративом є концепція «китайської мрії» (中国梦, *Zhōngguó mèng*, проголошена у листопаді 2012 р.) як національної ідеї, основою якої є соціалістичний економічний розвиток, підтримка та стимулювання наукових інновацій, гармонія культурних і матеріальних цінностей. Президент Сі Цзіньпін вважає її найграндіознішою ідеєю останніх десятиліть, яка відображає процвітання та національне відродження Китаю (Xinhua, 2012). Наратив підкреслює повернення країни до колишньої величі після «Століття національного приниження» (1839–1945 рр.), що стало ключовим елементом формування сучасного китайського націоналізму (Callahan, 2004; Gries, 2004).

«Китайська мрія» орієнтована на зміцнення держави, на відміну від «американської мрії», яка фокусується на захисті індивідуальних прав. Вона має політичний, економічний та ідеологічний зміст і демонструє, що Китай прагне бути не лише світовою фабрикою та ринком, а й державою з високим рівнем життя населення.

31 травня 2021 року під час 30-го колективного навчання Політбюро Центрального комітету Комуністичної партії Китаю (ЦК КПК) генеральний секретар Сі Цзіньпін виголосив програмну промову, у якій виклав основи нової стратегії «Покращення міжнародної комунікації Китаю» (加强和改进国际传播工作). Зокрема, була визначена стратегічна мета цієї стратегії: «Побудувати нову систему міжнародної комунікації, яка відповідатиме силі й впливу сучасного Китаю у світі». Основні цілі стратегії полягають у: посиленні «дискурсивної влади» (话语权) Китаю в глобальному інформаційному просторі: тобто здатності формувати міжнародний порядок денний і власний наратив; формуванні «правдивого, багатогранного й повного образу Китаю» (真实立体全面的中国形象) у світі; розвитку власних міжнародних медіа таких, як *CGTN*, *China Daily*, *Xinhua*, *China Radio International* – каналів «розповіді китайської історії» (讲好中国故事); залученні неурядових акторів, аналітичних центрів, університетів і блогерів для створення позитивного іміджу держави у глобальних медіа; інтеграції публічної дипломатії, культурного впливу, цифрових технологій і зовнішніх комунікацій у єдину стратегічну систему.

Ключові меседжі стратегії полягають у тому, щоб «розповідати китайську історію добре» (讲好中国故事). Показувати Китай як надійного, миролюбного й цивілізаційно унікального партнера. Просувати китайську модель розвитку (中国模式) як альтернативу західним наративам. Використовувати цифрові платформи (Twitter, YouTube, TikTok, Weibo) для глобального поширення китайських меседжів. Формувати «спільноту спільної долі людства» (人类命运共同体) як центральну ідею зовнішньополітичного дискурсу КНР. Таким чином, дана стратегія заклала нову парадигму китайської публічної дипломатії, де інформаційна політика стала стратегічною складовою національної безпеки. Вона поєднала ідеологічні, комунікаційні і дипломатичні виміри, формуючи системну модель впливу на міжнародну аудиторію (Malik, 2021).

Наприкінці варто звернути увагу на рейтинг *Global Soft Power Index*, розроблений компанією *Brand Finance*. Згідно з даними *Global Soft Power Index 2025*, Китай посів друге місце з результатом 72,8 зі 100, уперше випередивши Великобританію та досягнувши найвищої позиції за всю історію рейтингу (Jagodzinski, 2025). Таке зростання пов'язують зі стратегічними кроками щодо покращення глобального іміджу держави, зокрема, реалізацією ініціативи «Один пояс – один шлях», увагою до сталого розвитку, посиленням національних брендів і відкритістю після пандемії. Китай продемонстрував покращення у більшості складових м'якої сили, особливо в блоці «Люди та цінності», суттєво підвищивши показники за такими характеристиками, як «щедрий», «дружній» і «хороші відносини з іншими країнами». Водночас у звіті наголошується, що головним ресурсом м'якої сили КНР залишається культура, тоді як політичні чинники та питання прав людини й надалі стримують повністю позитивне сприйняття країни у світі.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що публічна дипломатія Китайської Народної Республіки пройшла складну еволюцію: від

обмеженої моделі односторонньої «зовнішньої комунікації», наближеної до пропагандистських практик, до комплексної системи стратегічних комунікацій, інтегрованої у зовнішньополітичну та безпекову стратегію держави. Її формування було зумовлене як історичними травмами та наслідками внутрішньополітичних трансформацій, так і необхідністю реагування на зовнішні виклики, зокрема поширення дискурсу «китайської загрози» та зростання підозр щодо геополітичних амбіцій КНР.

Встановлено, що, починаючи з 1990-х років, керівництво Китаю поступово перейшло до більш системного врахування сприйняття держави іноземною аудиторією, сформувавши концептуальні засади публічної дипломатії через наративи «мирного піднесення», «мирного розвитку» та «гармонійного світу». У подальшому ці ідеї були доповнені концепцією «спільноти спільної долі людства» та інтегровані у ширший ідеологічний проект «китайської мрії», що став ключовим стратегічним орієнтиром зовнішньої комунікації.

Дослідження продемонструвало, що сучасна китайська модель публічної дипломатії поєднує інституційні механізми (державні органи, партійні структури, міжнародні медіа), нормативно-правову базу, культурні та освітні ініціативи, а також цифрові інструменти впливу. Особливу роль відіграє посилення дискурсивної влади Китаю в глобальному інформаційному просторі, що передбачає не лише трансляцію офіційної позиції, а й активне формування альтернативного порядку денного та просування власної моделі розвитку.

Отже, публічна дипломатія КНР на сучасному етапі виступає не допоміжним елементом зовнішньої політики, а її стратегічним компонентом, спрямованим на конструювання образу Китаю як мирної, відповідальної та цивілізаційно самобутньої держави. Водночас ефективність цієї моделі значною мірою залежить від здатності поєднувати ідеологічні наративи з реальними практиками міжнародної взаємодії та відповідати на зростаючі глобальні інформаційні виклики.

References [Список використаної літератури]

- Callahan, W. (2004). National insecurities: Humiliation, salvation, and Chinese nationalism. *Alternatives*, 29(2), 199–218 [in English]. [Callahan W. National insecurities: Humiliation, salvation, and Chinese nationalism. *Alternatives*. 2025. № 29(2). С. 199–218.]
- Central Committee of the Communist Party of China (2011). Decision on Several Major Issues Concerning Deepening the Reform of the Cultural System and Promoting the Development and Prosperity of Socialist Culture. URL: http://www.gov.cn/jrzq/2011-10/25/content_1978202.htm [in Chinese] [中央关于深化文化体制改革若干重大问题的决定.]
- Civil Diplomacy Foundation. (n.d.). Public Diplomacy of China. [in Ukrainian]. [Публічна дипломатія Китаю. *Civil Diplomacy Foundation*. n.d. URL: <https://civildiplomat.com/analytic/publiczna-diplomatiya-kitayu> (дата звернення: 18.03.2026).]
- Gries, P. H. (2004). *China's new nationalism: Pride, politics, and diplomacy*. University of California Press. [in English]. [Gries P. H. *China's new nationalism: Pride, politics, and diplomacy*. Berkeley & London, University of California Press, 2004, 215 p.]
- Gu, X. (2005, December). *China's choice for "peaceful rise": The emergence of realistic nationalism and its implications for the Taiwan issue*. In the 5th Europe Northeast Asia Forum – The Taiwan Strait and Northeast Asian Security || (December 15–17, 2005) (p. 1–6). German Institute for International and Security Affairs, Berlin. [in English]. [Gu X. *China's choice for "peaceful rise": The emergence of realistic nationalism and its implications for the Taiwan issue*. In the 5th Europe Northeast Asia Forum – The Taiwan Strait and Northeast Asian Security. (December 15–17, 2005) (p. 1–6). German Institute for International and Security Affairs, Berlin, 2005]
- Jagodzinski, K. (2025, February 20). *Global Soft Power Index 2025: The shifting balance of global Soft Power*. *Brand Finance* [in English]. [Jagodzinski *Global Soft Power Index 2025: The shifting balance of global*

- Soft Power. *Brand Finance*. 2025. February 20. URL: <https://brandfinance.com/insights/global-soft-power-index-2025-the-shifting-balance-of-global-soft-power> (дата звернення: 30.10.2025).]
- Malik, Z.-H. (2021). China's soft power: Effective international media presence from Chi-Fast to Chi-Film. *Journal of Development Policy, Research & Practice*, 5, 81–95 [in English]. [Malik Z.-H. China's soft power: Effective international media presence from Chi-Fast to Chi-Film. *Journal of Development Policy, Research & Practice*. 2021. № 5. С. 81–95. DOI: <https://doi.org/10.59926/jodprp.vol05/05>.]
- Ministry of Justice of the People's Republic of China (2023). The Law on Foreign Relations of the People's Republic of China. URL: http://en.moj.gov.cn/2023-07/11/c_901729.htm [in Chinese] [中华人民共和国司法部. (2023). 中华人民共和国对外关系法.]
- Shykula, M., & Balak, I. (2025). Goals and instruments of the PRC's public diplomacy. *Regionalni studii*, 2(22), 186–204 [in Ukrainian]. [Шикула М., Балак І. Цілі та інструменти публічної дипломатії КНР. *Регіональні студії*. 2025. № 2(22). С. 186–204. DOI:10.29038/2524-2679-2025-02-186-204.]
- The State Council of the People's Republic of China. (2014, November 27). China's peaceful development. URL: https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm [in Chinese]. [中华人民共和国国务院. (2014年11月27日). 中国的和平发展. . URL: https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm (дата звернення: 09.10.2025)]
- Xinhua. (2012, November 29). Jinping pledges “great renewal of Chinese nation.” URL: http://www.china.org.cn/china/2012-11/30/content_27269821.htm [in Chinese] [习近平：实现中华民族伟大复兴是中华民族近代以来最伟大的梦想. (2012). 新华社. URL: http://www.china.org.cn/china/2012-11/30/content_27269821.htm (дата звернення: 08.11.2025).]
- Xinhua. (2014, October 18). Materials of press conferences of the 2014 annual sessions of the National People's Congress and the Chinese People's Political Consultative Conference. (Two Sessions). URL: http://www.xinhuanet.com/english/2014lh/press_conference.htm [in Chinese]. [华社. (2014年10月18日). 2014年全国人民代表大会和中国人民政治协商会议年会新闻发布会资料 (两). URL: http://www.xinhuanet.com/english/2014lh/press_conference.htm (дата звернення: 08.10.2025).]

Klymchuk I. I.

Department of Political Science and International Relations

Lviv Polytechnic National University

Metropolitan Andrey Str., 5, Academic Building 4, Room 314, Lviv, 79013, Ukraine

IDEOLOGICAL AND CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF PUBLIC DIPLOMACY OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Summary

The article analyzes the formation and evolution of the People's Republic of China's public diplomacy in the context of the transformation of its foreign policy strategy and international positioning. It is established that the term “public diplomacy” entered Chinese political and academic discourse only in the 1990s. In contrast, previously, the concepts of “external communication” and “government communication” had prevailed, largely characterized by a one-sided and formalized approach. Such a model, focused on disseminating officially sanctioned narratives without taking into account feedback from foreign audiences, contributed to the formation of a distorted image of the state, particularly within the Western discourse of the “China threat.”

The study identifies the historical, political, and economic preconditions for the emergence of a new model of public diplomacy, including the consequences of the “Great Leap Forward” and the “Cultural Revolution,” as well as Deng Xiaoping's reform course, which initiated the country's modernization and introduced a new foreign policy doctrine. The impact of the 1989 Tiananmen Square events and the collapse of the Soviet Union on the transformation of China's international perception is also examined.

The institutionalization of public diplomacy is analyzed, including the establishment of the State Council Information Office, the activities of Zhao Qizheng, and the implementation of the concepts of “Peaceful Rise” (Zheng Bijian), “Peaceful Development,” and “Harmonious World” (Hu Jintao). Particular attention is paid to the growing role of soft

power, cultural diplomacy, and strategic communications during the leadership of Xi Jinping, especially the 2021 strategy of “improving China’s international communication capacity,” aimed at strengthening discursive power, promoting the Chinese development model, and advancing the concept of a “community with a shared future for mankind.” The regulatory and legal framework governing this sphere is also highlighted, including the provisions of the PRC Law on Foreign Relations (2023). The article concludes that contemporary Chinese public diplomacy represents a comprehensive system integrated into national security mechanisms, combining ideological, informational, and diplomatic instruments to shape the image of China as a peaceful, responsible, and culturally distinctive state striving for global cooperation and national rejuvenation within the narrative of the “Chinese Dream.”

Key words: People’s Republic of China, public diplomacy, strategic communications, soft power, international image of the state, international communication, “Chinese Dream”, national narrative, foreign policy strategy, cultural diplomacy.

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Коган Я. В.

здобувач третього рівня освіти (PhD),
кафедра міжнародних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
к. 32, Французький бул., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
E-mail: yanik1922@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6570-3878>

Марчук С. П.

здобувач третього рівня освіти (PhD),
кафедра міжнародних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
к. 32, Французький бул., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
E-mail: sonyamarchuk1@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-0868-3366>

ЕВОЛЮЦІЯ ЯДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ РФ 2020–2024: ЇЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНА ФУНКЦІЯ

Стаття присвячена комплексному аналізу стратегічних документів Російської Федерації «Основи державної політики у сфері ядерного стримування» 2020 та 2024 років у порівняльному, історіографічному та внутрішньополітичному вимірах. Актуальність дослідження зумовлена трансформацією ролі ядерного чинника в умовах повномасштабної російсько-української війни та зростанням значення ядерного сигналіngu як інструменту міжнародної і внутрішньої політики. У межах дослідження здійснено порівняльний аналіз двох редакцій доктринальних документів, визначено еволюцію передумов і підстав застосування ядерної зброї, а також проаналізовано підходи західних і українських дослідників до пояснення цих змін. Окрему увагу приділено внутрішньополітичним чинникам трансформації ядерної політики РФ, зокрема її ролі у процесах легітимації влади та мобілізації суспільства. Методологічну основу роботи становить поєднання порівняльного аналізу нормативних документів, історіографічного підходу та елементів дискурс-аналізу офіційних заяв російського військово-політичного керівництва. Висунута гіпотеза полягає в тому, що оновлення ядерної доктрини 2024 року відображає не лише формальне розширення підстав для застосування ядерної зброї, але й прагнення компенсувати зниження ефективності ядерного стримування як інструменту зовнішньополітичного примусу в умовах затяжної війни. У результаті дослідження встановлено, що російська ядерна доктрина зазнала суттєвої функціональної трансформації: від класичного інструмента стримування до більш гнучкого засобу політичного тиску, стратегічної комунікації та внутрішньої легітимації. Доведено, що оновлена редакція доктрини відображає кризу переконливості ядерних погроз Російської Федерації та водночас свідчить про зростання ролі ядерного фактору як інструменту політичного сигналіngu у міжнародних відносинах.

Ключові слова: ядерне стримування, російсько-українська війна, міжнародна безпека, ядерна політика, стратегічні комунікації, міжнародні відносини, політичні процеси.

© Коган Я. В., Марчук С. П., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Після початку російсько-української війни у 2014 році ядерний чинник набув у зовнішньополітичній стратегії Російської Федерації ролі ключового значення, що істотно впливає як на регіональну архітектуру безпеки, так і на глобальний режим ядерного нерозповсюдження. Повномасштабне російське вторгнення в Україну, а також систематичне застосування ядерного сигналіngu у публічному та доктринальному вимірах актуалізували питання еволюції ролі та функцій ядерного стримування у сучасній російській державній політиці. Попри широке дослідження російської ядерної доктрини, менш дослідженим є питання, яким чином зміна офіційної доктрини відображає не лише зміну нормативних положень, а й функціональні зміни в політичній комунікації держави, зокрема у відношенні до внутрішньої публіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Досліджуючи вивчення питання російської ядерної стратегії у зарубіжній історіографії у статті наводяться роботи наступних дослідників: Д. Адамського та його монографія “Російський спосіб стримування: стратегічна культура, примус і війна” (Adamsky, 2024), у якій описано генеалогію російського підходу до стримування крізь призму культурних, ідеологічних та історичних чинників, зокрема в умовах війни в Україні; статті Д. Мініка із дослідження теоретичної та доктринальної еволюції російської ядерного стримування, особливо в контексті повномасштабного вторгнення в Україну (Minic, 2025); сумісне дослідження Екена, Суман-Чаухана, Обер та ван Хуфта (Eken et al., 2025) про те як російська стратегічна культура впливає на її ядерну політику, які культурні та історичні мотивації формують процес прийняття рішень у галузі ядерного стримування Москви. В українській історіографії вагомий внесок в аналіз російської політики ядерного стримування, особливо в контексті дослідження ядерних загроз на тлі російсько-української війни, вносять роботи П. Сіновець (Sinovets, 2024). Стаття містить посилання на роботи автора (Sinovets, 2024) у частинах аналізу доктрин, так і у висновках про трансформацію російської ядерної стратегії загалом.

Методологічною основою роботи є поєднання кількох взаємодоповнюючих підходів. Основним методом є порівняльний аналіз двох редакцій «Основи державної політики Російської Федерації у сфері ядерного стримування» (2020 та 2024 років). Для виявлення еволюції ядерної політики застосовано історіографічний підхід з аналізом сучасної західної та української наукової літератури. Більш того, використано елементи дискурс-аналізу офіційних заяв і риторики російського військово-політичного керівництва.

Дослідження ґрунтується на якісних методах: контент-аналізі нормативних документів, інтерпретації та синтезі наукових джерел. Такий методологічний інструментарій дозволив комплексно розглянути як нормативні зміни, так і їх функціональне значення у зовнішньо- та внутрішньополітичному контурах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Формулювання цілей статті. Незважаючи на значну кількість досліджень російської ядерної стратегії, окремі аспекти проблеми залишаються недостатньо висвітленими. Зокрема, недостатньо уваги приділено внутрішньополітичній функції трансформації ядерної доктрини РФ, а саме її ролі у процесах легітимації влади, мобілізації суспільства та підтримання довіри населення до керівництва в умовах затяжної війни. Також потребує глибшого

аналізу питання, наскільки формальне розширення підстав для застосування ядерної зброї в редакції 2024 року справді відновлює переконливість російського ядерного стримування чи, навпаки, відображає його кризу.

Метою статті є виявлення ключових змін у підходах РФ до ядерного стримування в умовах повномасштабної війни проти України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Станом на лютий 2022 року, початок повномасштабного вторгнення в Україну, позиції РФ щодо ядерної зброї були зосереджені в документі «Про основи державної політики Російської Федерації в галузі ядерного стримування», що вступив в силу з Указом президента РФ від 2 липня 2020 року. Вперше в новітній історії Росії засади ядерної стратегії були оформлені як окремий документ, а не лише як складова воєнної доктрини. У свою чергу, «ядерна доктрина РФ» 2024 року була опублікована у світлі подій операції Збройних Сил України у Курській області та попередніми заявами про надання США дозволу наносити удари далекобійною зброєю по території РФ Україною (Sinovets, 2024).

Преамбула двох версій, загальні положення, ідентичні та зберігають формулювання про те, що політика ядерного стримування РФ є суто оборонною за характером та має на меті гарантувати безпеку суверенітету та територіальній цілісності держави, а також слугувати стримуванню агресії проти неї та/або її союзників (Russian Matters, 2020). У разі ж ескалації воєнних дій ядерне стримування покликане допомогти завершити конфлікт на умов, прийнятних для РФ (Bugos, 2020). У свою чергу, відповідно до «Основ» 2024 року агресія неядерної держави при підтримці ядерної розцінюється як їх сумісний напад, що є безпосередньою спробою РФ нав'язати партнерам України колективну відповідальність за їхню військову підтримку Сил України та погрожуючи ядерним ударом запевнити їх у власній спроможності нанести їм неприйнятні збитки. Це дає нам можливість зробити висновок, що головною метою оновлення стратегічного документу у 2024 році полягала в тому, аби відновити надійність російського ядерного стримування як в очах опонентів, так і для власного суспільства.

Головні відмінності двох документів ми можемо побачити у частині воєнних небезпек, які має нейтралізувати російське стримування. Зокрема, у версії від 2024 року їхня кількість зросла – з 6 до 10. Серед нових викликів, що відображають вплив триваючої війни в Україні, згідно з документом: створення нових союзів або розширення вже існуючих військових блоків, що призводить до наближення воєнної інфраструктури до кордонів РФ; дії потенційного противника, спрямовані на ізоляцію частини РФ, зокрема перерізання доступу до важливих транспортних комунікацій та дії потенційного противника, спрямовані на знищення екологічно небезпечних об'єктів РФ (Russian Matters, 2024).

Також, відповідні зміни ми бачимо у частині, яка визначає поріг можливого використання ядерної зброї з боку РФ. Наприклад, у документі 2020 року Москва залишає право використати ЯЗ в умовах конвенційної війни проти РФ, у разі якщо саме існування держави під загрозою; остання версія російської ядерної доктрини змінює це формулювання і тепер поріг використання – конвенційна агресія проти РФ та Білорусі, що створює критичну загрозу їхньому суверенітету та територіальній цілісності (Russian Matters, 2024). Також, умовою для нанесення ядерного удару може слугувати отримання Росією достовірної інформації про масований зліт засобів повітряно-космічного нападу (літаки стратегічної та тактичної авіа-

ції, крилаті ракети, безпілотні, гіперзвукові та інші літальні апарати) та перетин ними державного кордону Російської Федерації (Russian Matters, 2024). Окремо слід зауважити викреслення у документі 2024 року серед принципів ядерного стримування – дотримання міжнародних зобов'язань за контролем над озброєннями.

Підводячи підсумок компаративного аналізу 2 документів ми можемо дійти висновку, що внесені зміни до останнього документу стали спробою російського військово-політичного керівництва компенсувати ерозію власного ядерного стримування в умовах триваючої війни в Україні зниженням порогу можливого застосування ЯЗ та декларативним розширенням кола тих проти кого може застосовуватись.

В зарубіжній історіографії ми можемо знайти різні підходи до аналізу трансформації російської ядерної стратегії у період 2020–2024 років. Дослідження зосереджуються як на безпосередньому контент-аналізі нормативної складової політики ядерного стримування, комплексному вивченню зміни ядерного чинника в умовах повномасштабної війни, так і включають осмислення політико-комунікаційних функцій ядерної політики РФ у цей період.

Одним із найвпливовіших підходів є концепція стратегічної культури, на якій зосереджена праця Д. Адамського “Російський спосіб стримування: стратегічна культура, примус і війна”. Автор розглядає російське стримування як продукт специфічної стратегічної культури, що поєднує військові, інформаційні та психологічні інструменти. На думку Адамського (Adamsky, 2024, с. 125), після розпаду СРСР політика ядерного примусу мала б відійти в минуле разом із «холодною війною». Проте цього не сталося. Навпаки, ядерний чинник був збережений у досягненні зовнішньополітичних цілей, канонізований і фактично перетворений на центральний елемент російської стратегічної культури, своєрідний «Святий Грааль» національної безпекової політики (Adamsky, 2024, с. 125).

У цій логіці, документ 2020 року кодифікує сталі практики, що формувалися протягом попередніх десятиліть. Він фіксує вже існуюче уявлення про ядерну зброю як інструмент не лише стримування, а й примусу.

Події 2022 року, за спостереженням Д. Адамського (Adamsky, 2024, с. 103), стали своєрідним краш-тестом цієї моделі. Напередодні вторгнення в Україну, Росія намагалася змусити НАТО офіційно відмовитися від подальшого розширення, використовуючи ультиматуми без прямого застосування сили. Однак ці спроби виявилися безуспішними. У тижні, що передували повномасштабному вторгненню в Україну, Кремль активізував ядерну риторику, намагаючись створити навколо майбутнього театру бойових дій своєрідний «санітарний кордон» (Adamsky, 2024, с. 103). Інакше кажучи, ядерний фактор мав сформувати навколо поля бою простір можливого, в якому Росія могла б вести конвенційну війну без прямого втручання Заходу. Метою було обмежити конфлікт рамками «локальної війни» та запобігти його перетворенню на ширшу регіональну війну за участі НАТО. Створений через міждоменний примус образ «неприйнятних наслідків» мав паралізувати політичну волю та швидкість реагування західних держав. Ядерні сигнали покликані були стримати будь-яке військове втручання Альянсу та мінімізувати масштаби постачання озброєнь Україні. В рамках цієї логіки оновлення ядерної доктрини є лише ще одним кроком реалізованої Росією стратегії.

Також з особливим фокусом на особливості російської стратегічної культури досліджують трансформацію російського ядерного стримування М. Екен, К. Суман-Чаухан, Б. Обер та П. ван Хуфта (Eken et al., 2025). Головним здобутком їхнього дослідження є встановлення, що російська політика сформована впливом нульової

логіки міжнародних відносин (zero-sum worldview), відчуттям власної вразливості та переконання у необхідності компенсації відносної слабкості в конвенційних силах за допомогою ядерного інструментарію (Eken et al., 2025). У цій інтерпретації ядерне стримування виступає не лише як засіб запобігання агресії, а й як інструмент стратегічного балансування та підтвердження власної значимості.

Окремий напрям досліджень представляє Д. Мінік. Його роботи зосереджені на аналізі впливу не лише теоретичних чи нормативних факторів, а практичних наслідків повномасштабної війни. На думку Д. Мініка (2025), початкові невдачі російської армії у 2022 році та високі витрати на ведення війни проти України змусили російське військово-політичне керівництво переосмислювати роль ядерного чинника. Зокрема, з цією метою та підвищенням достовірності російського стримування відбулось оновлення ядерної доктрини у 2024 році.

В українській історіографії у питанні дослідження російського ядерного стримування слід спиратись на роботи П. Сіновець. У контексті дискусії щодо трансформації російської стратегії на тлі війни в Україні у своїх роботах автор комплексно розглядає символічну та політичну роль ядерної зброї у зовнішній політиці Росії, ядерний сигналінг, що використовувався Росією від початку повномасштабного вторгнення для формулювання так званих «червоних ліній» і примусити НАТО утриматись від прямого втручання у війну в Україні, а також для зменшення обсягу поставок західної зброї Києву. П. Сіновець (2024) також підкреслює, що дебати всередині Росії, напередодні оновлення ядерної доктрини, зумовлені фактором того, що надмірні ядерні погрози з боку російського керівництва “розмили” їхню надійність. Це, у свою чергу, підживило критику з боку власне самого російського суспільства і підштовхнуло російське керівництво до оновлення ядерної доктрини.

Хоча в цьому контексті зміна ядерної доктрини з метою зниження порогу можливого застосування ядерної зброї не вирішує проблеми, а навпаки – породжує ще більше питань і розмитості: якщо раніше «ядерка» не була застосована у випадку заходу регулярних військ України на територію Курської області (з по факту підтримкою західних союзників, зокрема країни-носіїв ядерного арсеналу), чому щось має змінитись у випадку атаки Україною території Росії безпілотними літальними апаратами, які вона станом на січень-лютий 2026 року здійснює принаймні кожні декілька днів (Ministry of Defence of Ukraine, 2026).

У цьому сенсі, російські теоретики з початку повномасштабної війни багато обговорюють «стриманість» російських лідерів, які не відповіли «на жодну провокацію» та допустили, щоб їхні «червоні лінії» «почервоніли від сорому» (Minic, 2025). У підсумку, єдиним виходом досі визнається завдання конвенційних ударів по розвідувальній та інформаційній інфраструктурі Сполучених Штатів і країн НАТО у тих районах, де вона безпосередньо забезпечує підтримку українських ударів по території Росії. Одним з прихильників цього підходу є полковник Сухорутченко (дослідник 27-го Центрального науково-дослідного інституту та автор праць з питань стримування), який наполягає на нагальній необхідності у розробленні доктрини щодо ролі неядерної стратегічної зброї. Що допоможе відновити ефект стримування, так як в реальності нинішній російській режим не готовий відповідати на численні порушення своєї доктрини використанням ядерної зброї (Minic, 2025).

Хоча і ця дія досі представляється малоімовірною, у зв'язку з тим, що сама Росія схоже ставить можливість ширшого залучення західних країн у війну як більшу загрозу своєму існуванню.

Однак, зневіра у неспроможності Кремля захистити свої кордони ставить під питання реальну військову потугу країни. Такий причинно-наслідковий зв'язок може турбувати не тільки теоретиків чи військових, але й звичайних громадян, що в подальшому може загрожувати легітимності самого режиму.

Станом на квітень 2023 року в опитування, яке було проведено Левада Центром, тільки 29% населення вірило у те, що «російське керівництво готове застосувати ядерну зброю в Україні у ході воєнної операції, якщо вважатиме за потрібне». (The New Voice of Ukraine, 2023).

В цьому сенсі, не варто недооцінювати зневіру народу у діях свого ж керівництва, адже навіть в авторитарних режимах зважають на думку громадськості, бо в більшості саме ця громадськість є рушійною силою до нестабільності – особливо в умовах затяжної війни і економічних проблемах, які стрімко погіршуються. І це одна з причин чому часті публічні опитування громадської думки стали стандартною практикою режиму Путіна (Smetana and Onderco, 2024).

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Порівняльний аналіз «Основ державної політики Російської Федерації в галузі ядерного стримування» 2020 та 2024 років, а також огляд сучасної західної й української історіографії свідчать, що еволюція російської ядерної доктрини в період 2020–2024 років відображає не лише формальне розширення підстав для потенційного застосування ядерної зброї (збільшення переліку воєнних небезпек з 6 до 10, зниження порогу до «критичної загрози» суверенітету РФ та Білорусі, визнання агресії неядерної держави за підтримки ядерної як спільного нападу, додавання сценарію масованого повітряно-космічного нападу), але й глибоку функціональну трансформацію: від класичного інструменту стримування агресії до засобу примусу Заходу та, головне, внутрішньополітичного сигналіngu. Оновлення 2024 року стало реакцією військово-політичного керівництва РФ на кризу переконливості ядерних погроз у контексті війни проти України, систематичного порушення «червоних ліній» (включно з операціями ЗСУ на території РФ), ерозії сприйняття ядерного потенціалу як надійного стримуючого фактора як ззовні, так і всередині країни – що підтверджується низьким рівнем довіри населення до готовності Кремля реалізувати ядерні погрози та дискусіями в російській військовій теорії про необхідність альтернативних (неядерних) засобів відновлення ефекту стримування. Так, доктрина дедалі більше слугує інструментом управління суспільними уявленнями про національну безпеку та підтримання легітимності режиму в умовах затяжного конфлікту.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням ефективності ядерного сигналіngu як інструменту внутрішньої легітимації влади в умовах тривалої війни, а також з аналізом впливу подальших змін російської ядерної політики на регіональну та глобальну архітектуру безпеки.

Новизна дослідження полягає в проведенні порівняльного аналізу двох редакцій ядерної доктрини РФ не лише з точки зору зовнішньої політики, а й з урахуванням її внутрішньополітичної функції. На відміну від попередніх робіт, стаття показує, що оновлення доктрини 2024 року є спробою компенсувати кризу переконливості ядерних погроз і водночас слугує інструментом легітимації влади та мобілізації суспільства в умовах затяжної війни.

References [Список використаної літератури]

- Adamsky, D. (2024). *The Russian way of deterrence: Strategic culture, coercion, and war*. Stanford, CA: Stanford University Press. [in English]. [Adamsky D. *The Russian Way of Deterrence: Strategic Culture, Coercion, and War*. Stanford (CA): Stanford University Press, 2024. 214 p.].
- Bugos, S. (2020). Russia releases nuclear deterrence policy. *Arms Control Today*, July/August. <https://www.armscontrol.org/act/2020-07/news/russia-releases-nuclear-deterrence-policy> [in English]. [Bugos S. Russia Releases Nuclear Deterrence Policy. *Arms Control Today*. 2020. July/August. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2020-07/news/russia-releases-nuclear-deterrence-policy> (дата звернення: 15.03.2026)].
- Eken, M., Suman-Chauhan, K., Aubert, B., & van Hooft, P. (2025). *Understanding Russian strategic culture and the low-yield nuclear threat* (RAND Research Report No. RRA3859-1). Santa Monica, CA: RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA3859-1.html [in English]. [Eken M., Suman-Chauhan K., Aubert B., van Hooft P. *Understanding Russian Strategic Culture and the Low-Yield Nuclear Threat*. Santa Monica (CA): RAND Corporation, 2025. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA3859-1.html (дата звернення: 15.03.2026)].
- Minic, D. (2025). Russia's nuclear deterrence put to the test by the war in Ukraine. *Russie.NEI.Reports*, 49. Paris: Ifri. [in English]. [Minic D. Russia's Nuclear Deterrence Put to the Test by the War in Ukraine. *Russie.NEI.Reports*. No. 49. Paris: Ifri, 2025. URL: <https://www.ifri.org/en/studies/russias-nuclear-deterrence-put-test-war-ukraine> (дата звернення: 15.03.2026)].
- Ministry of Defence of Ukraine. (2026, March 3). Defense forces struck 13 oil and gas facilities on the territory of Russia in January–February. <https://mod.gov.ua/news/sili-oboroni-urazili-13-ob-yektiv-naftogazovogo-kompleksu-na-teritoriyi-rf-u-sichni-lyutomu> [Ukrainian]. [Міністерство оборони України. Сили оборони уразили 13 об'єктів нафтогазового комплексу РФ у січні–лютому. 03.03.2026. URL: <https://mod.gov.ua/news/sili-oboroni-urazili-13-ob-yektiv-naftogazovogo-kompleksu-na-teritoriyi-rf-u-sichni-lyutomu> (дата звернення: 15.03.2026)].
- Russian Matters. (2020). *Basic principles of state policy of the Russian Federation on nuclear deterrence*. https://rusmilsec.blog/wp-content/uploads/2021/08/nucdet_rf_2020_eng.pdf [in English]. [Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence. 2020. URL: https://rusmilsec.blog/wp-content/uploads/2021/08/nucdet_rf_2020_eng.pdf (дата звернення: 15.03.2026)].
- Russian Matters. (2024). *Basic principles of state policy of the Russian Federation on nuclear deterrence*. <https://www.russiamatters.org/2024-basic-principles-state-policy-russian-federation-nuclear-deterrence> [in English]. [Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence. 2024. URL: <https://www.russiamatters.org/2024-basic-principles-state-policy-russian-federation-nuclear-deterrence> (дата звернення: 15.03.2026)].
- Sinovets, P. (2024, December 18). *The one ring and how to destroy it: How Russia has based its foreign policy on nuclear weapons*. Istituto Affari Internazionali. <https://www.iai.it/it/publicazioni/c05/one-ring-and-how-destroy-i> [in English]. [Sinovets P. *The One Ring and How to Destroy It: How Russia Has Based Its Foreign Policy on Nuclear Weapons*. Istituto Affari Internazionali. 18.12.2024. URL: <https://www.iai.it/it/publicazioni/c05/one-ring-and-how-destroy-i> (дата звернення: 15.03.2026)].
- Smetana, M., & Onderco, M. (2024). What the Russian public thinks about the use of nuclear weapons. *Arms Control Today*, October. <https://www.armscontrol.org/act/2024-10/features/what-russian-public-thinks-about-use-nuclear-weapons> [in English]. [Smetana M., Onderco M. What the Russian Public Thinks about the Use of Nuclear Weapons. *Arms Control Today*. 2024. October. URL: <https://www.armscontrol.org/act/2024-10/features/what-russian-public-thinks-about-use-nuclear-weapons> (дата звернення: 15.03.2026)].
- The New Voice of Ukraine. (2023, May 15). *Survey reveals nearly 30% of Russians think Kremlin may be prepared to conduct nuclear strike on Ukraine*. <https://english.nv.ua/nation/survey-reveals-30-of-russians-think-kremlin-may-be-prepared-to-nuke-ukraine-50324586.html> [in English]. [Survey Reveals Nearly 30% of Russians Think Kremlin May Be Prepared to Conduct Nuclear Strike on Ukraine. The New Voice of Ukraine. 15.05.2023. URL: <https://english.nv.ua/nation/survey-reveals-30-of-russians-think-kremlin-may-be-prepared-to-nuke-ukraine-50324586.html> (дата звернення: 15.03.2026)].

Kogan Y. V., Marchuk S. P.

Department of International Relations

Odesa I.I. Mechnikov National University

r. 32, French blv., 24/26, Odesa, 65058, Ukraine

EVOLUTION OF RUSSIA'S NUCLEAR POLICY (2020–2024): ITS INTERPRETATIONS AND DOMESTIC POLITICAL FUNCTION

Summary

The article provides a comprehensive analysis of the strategic documents of the Russian Federation, “Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence” (2020 and 2024), examined through comparative, historiographical, and domestic political perspectives. The relevance of the study is determined by the transformation of the role of the nuclear factor in the context of the full-scale Russian-Ukrainian war, as well as the growing importance of nuclear signaling as an instrument of both international and domestic politics. The study conducts a comparative analysis of two versions of the doctrinal documents, identifies the evolution of the conditions and thresholds for the use of nuclear weapons, and examines interpretations of these changes in Western and Ukrainian scholarship. Particular attention is paid to domestic political factors influencing the transformation of Russia's nuclear policy, especially its role in regime legitimation and societal mobilization. The methodological framework combines comparative analysis of normative documents, historiographical review, and elements of discourse analysis of official statements by the Russian military-political leadership. The central hypothesis is that the 2024 revision of the doctrine reflects not only a formal expansion of the grounds for nuclear weapons use, but also an attempt to compensate for the declining effectiveness of nuclear deterrence as an instrument of foreign policy coercion in the context of a prolonged war. The findings demonstrate that Russia's nuclear doctrine has undergone a significant functional transformation – from a classical deterrence tool to a more flexible instrument of political pressure, strategic communication, and domestic legitimation. The study argues that the updated doctrine reflects a crisis in the credibility of Russia's nuclear threats while simultaneously indicating the growing role of the nuclear factor as an instrument of political signaling. In this context, “signaling” refers to the deliberate use of threats, statements, or doctrinal provisions to convey intentions, shape perceptions, and influence the behavior of external and internal audiences.

Key words: nuclear deterrence, Russian-Ukrainian war, international security, nuclear policy, strategic communication, international relations, political processes.

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Коротков Д. С.

к. політ. н., доцент,

кафедра міжнародних відносин і політичної філософії,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,

пр. Науки, 9-А, Харків, 61000, Україна

E-mail: Dmytro.korotkov@hneu.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2732-0824>

АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ГЕОСТРАТЕГІЇ США

У статті досліджується роль аналітичних центрів як ключового елемента інтелектуальної інфраструктури геостратегії США. Актуальність теми зумовлена змінами у світовій безпековій матриці, а війни в Україні та на Близькому Сході є глобальним «стрес-тестом» для неоліберального світопорядку, стратегічної міцності США та стійкості західних безпекових альянсів. Сучасні війни та конфлікти надають надзвичайно актуальний емпіричний контекст для вивчення того, як американські аналітичні центри, які формують дискурс, визначають стратегічні варіанти та легітимізують дії держави.

Проаналізовано історичну еволюцію «фабрик думок» у США від початку XX ст. до сучасності, зокрема діяльність Брукінгського інституту, Фонду Карнегі за міжнародний мир, Ради з міжнародних відносин, Heritage Foundation, RAND Corporation та CSIS. Досліджується інструментарій впливу аналітичних центрів США у розробленні зовнішньополітичних стратегій держави: від «взаємного гарантованого знищення» корпорації RAND до військових ігор (war-games) та моделювання сценаріїв військових конфліктів експертами CSIS. Доведено, що аналітичні центри відіграють ключову роль у легітимізації участі США у світових конфліктах, не лише формуючи консенсус еліт, але й проектуючи нормативні рамки, що підтримують довгострокові стратегічні цілі. Генерація ідей, підготовка експертів, аналітична підтримка уряду та моделювання сценаріїв – інструментарій авторитетних американських «фабрик думок», який є комплексним та багатопрофільним і допомагає уряду США швидко реагувати на сучасні геополітичні виклики.

Визначається, що під час криз вплив «фабрик думок» посилюється, оскільки уряди шукають швидких експертних порад. Їхня здатність визначати межі «прийнятних» політичних варіантів, особливо в поляризованих політичних контекстах, дозволяє їм опосередковано визначати напрямок зовнішньої політики.

Ключові слова: аналітичні центри, геостратегія США, зовнішня політика, національна безпека, стратегічне планування, політика стримування, міжнародні відносини.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Російська агресія проти України стала тригером трансформаційних процесів сучасного світового геополітичного простору. Перетворення міжнародної системи, війни на Близькому Сході, економічне протистояння

© Коротков Д. С., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

Глобальної Півночі та Півдня змінюють світовий баланс сил, відбувається процес формування нової матриці безпекового простору (світового та регіонального). Перемога Д. Трампа на президентських виборах 2024 р. та його агресивна зовнішня політика («доктрина Донро») додає хаосу у світову політику, спричинює кризу ліберального світового порядку, посилює напруженість у відносинах із союзниками США і підриває стабільність глобальної економіки. Глобальні ризики довели сучасні міжнародні відносини до точки фрустрації в головному європейському конфлікті, який впливає на світову політику. Питання вирішення українського конфлікту вимагає використання всіх ресурсів. У таких умовах актуальності набувають роль аналітичних центрів (think tanks) у розв'язанні глобальних геополітичних проблем. Експертна оцінка, стратегічні рекомендації, створення дискусійного майданчику для аналізу нових геополітичних реалій – це нові виклики для аналітичних центрів, які стають ключовими акторами сучасного геополітичного процесу.

Актуальність дослідження зумовлена змінами в світовій безпековій матриці, а війна в Україні є глобальним «стрес-тестом» для ліберального інтернаціоналізму, стратегічної достовірності США та стійкості західних безпекових альянсів. Вона надає надзвичайно актуальний емпіричний контекст для вивчення того, як американські аналітичні центри працюють у реальному політичному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Питанню про вплив аналітичних центрів на політику США присвячені праці Б. Вагнера, М. Гана, Ж. Джеймса, Ш. Еванда, Р. Кентата ін. Аналітичні центри США не залишаються без уваги від власних структур. У 2002 р. періодичне видання Державного департаменту США «U.S. Foreign Policy Agenda» присвятив свій номер унікальній ролі аналітичних центрів у формуванні зовнішньої політики США. Серед авторів: Д. Аделсон, Р. Асмус, Дж. МакГанн, М. Річ, Р. Солмон, Б. Спрінг, С. Телботт, Р. Хаас.

Тема аналітичних центрів достатньо популярна і в політологічному дискурсі України. Проблемами аналітичних центрів України, особливостями їх розвитку та управління займаються українські дослідники А. Валюх, Н. Громадська, О. Кудель, Т. Клуїна, Є. Курілов, О. Львова, О. Ляшенко, Л. Мельник, П. Міненкова, Є. Олійник, І. Сушко, Г. Чехорська, Н. Шершньова, Ю. Якименко та ін. Дослідженням аналітичних центрів США займаються О. Барановський, В. Білецький, А. Гадлюк, О. Дудко, С. Костюк та ін. Необхідно звернути увагу і на допомогу західних аналітичних центрів українським. Міжнародний фонд «Відродження» підтримує незалежні аналітичні центри в Україні і запустили «Ініціативу з розвитку аналітичних центрів».

У процесі дослідження аналітичні центри як суб'єкти політичного процесу аналізувалися за допомогою політологічного аналізу. Застосовано міжнародно-політичний підхід для оцінки їхнього впливу на зовнішню політику та інституційний підхід для вивчення структури, функцій та взаємозв'язків із державними органами та громадськістю. Застосовано системний аналіз, історико-порівняльний метод для простеження еволюції think tanks у XX–XXI ст., контент-аналіз публікацій та звітів RAND Corporation, CSIS, Heritage Foundation і Carnegie Endowment, а також кейс-стаді для дослідження впливу аналітичних центрів на політичні рішення. Такий синтез методів дозволяє оцінити роль аналітичних центрів у формуванні стратегічних рішень і прогнозуванні міжнародних ризиків.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми, яким присвячується стаття. Тематика щодо діяльності аналітичних центрів актуальна у політологічному дискурсі, але аналіз впливу think tanks на формування зовнішньополітичних стратегій США та механізми їх взаємодії з політичними елітами США під час формування стратегічних документів державної політики, залишається недостатньо дослідженими. Особливо актуальним є аналіз експертної думки авторитетних американських «фабрик думок» у формуванні підходів США до російсько-української війни.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження ролі та механізмів впливу американських аналітичних центрів (think tanks) на формування зовнішньополітичної стратегії США в умовах встановлення нових «правил гри» в контексті трансформації міжнародної системи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Світовий рейтинг аналітичних центрів Дж. МакГанна і К. Вівера «Global Go to Think Tank» 2020 р. (McGann, 2020) показує динаміку кількісного зростання аналітичних центрів. У світі налічується 11175 аналітичних центрів і поступово роль аналітичних центрів у формуванні державної політики стає більш впливовою не тільки в США, але і в таких країнах, як Китай, Індія та ін. Необхідно підкреслити, що аналітичні центри не створюють політику, а радше пропонують нові ідеї та рішення, щоб забезпечити зміни. Зазначимо, що у класичному розумінні «фабрики думок» прагнуть впливати на політику уряду. Аналітичні центри генерують ідеї у формі досліджень, опитувань, політичних рекомендацій, якісного та кількісного аналізу різних суспільних проблем і ці ідеї покликані залучити та вплинути на політиків, засоби масової інформації та громадськість. Їхня мета – впливати на державну політику, не стільки як група тиску, що межує з лобістською діяльністю, та публічними дебатами, ніж безпосередньо агітувати за зміни політики (що більш типово для груп тиску). Аналітичні центри виникли з довгої історії роботи на узбіччі та в тіні академічних кіл, політики, ринку та ЗМІ, щоб зайняти центральне місце у великій грі розробки політики, спочатку внутрішньої, а потім і зовнішньої.

Вектор аналізу цього дослідження – це американський експертно-політичний простір, який був із початку ХХ ст. активним та впливовим на світову політику. Сам термін «аналітичний центр» був вперше вжитий у Сполучених Штатах під час Другої світової війни для позначення захищеного приміщення або середовища, де вчені-оборонники та військові планувальники могли збиратися для обговорення стратегії. Це досить вузьке вживання терміна з того часу було розширене для опису понад 2000 організацій у США організацій, що займаються аналізом політики, та приблизно 2500 інших подібних установ по всьому світу.

Згідно з Енциклопедією Британіки, «аналітичний центр» визначається як «установа, група або корпорація, організована для міждисциплінарних досліджень з метою надання консультацій з різних політичних питань та продуктів з використанням спеціалізованих знань та мереж» (Klynina & Isaikina, 2023). Ключовим моментом у цьому контексті є розуміння того, що аналітичні центри з метою «консультування» спрямовують свою діяльність на вдосконалення державної політики, а не на її формування. Найширше визначення стверджує, що аналітичні центри – це «установи, які надають дослідження, аналіз та консультації з питань державної політики» (McGann, 2016). Це визначення охоплює

широкий спектр і кваліфікує кілька різних типів як неурядових, так і урядових груп як аналітичні центри. Наприклад, багато груп за інтересами, університетські дослідницькі центри та інші організації громадянського суспільства проводять дослідження політики та надають консультації як складові своєї основної діяльності. З неореалістичної точки зору...«аналітичні центри слугують інструментами, за допомогою яких великі держави реагують на загрози стратегічно раціональним чином. Вони формують проблеми з точки зору логіки балансу сил та національних інтересів» (George & Bennett, 2005).

Науковці, які вивчали зростання та розвиток американських аналітичних центрів, загалом погоджуються, що висока децентралізація американської політичної системи, поєднана з відсутністю суворої партійної дисципліни та значним надходженням коштів від благодійних фондів, значною мірою сприяла поширенню аналітичних центрів (Abelson, 2002). Аналітичні центри США в процесі свого формування спочатку відігравали значну роль у галузі досліджень внутрішньої державної політики. Як приклад стосовно економічного сектору – це піднесення Брукінгського інституту в період Прогресивної епохи (1890–1920 рр.). Зіткнувшись із поширеними соціальними проблемами, такими як дитяча праця, тяжке становище бідних, домінування партійних босів і партійних машин у процесі голосування та управлінні містами, а також «розбійницькі барони», які контролювали майже всі аспекти економічного та політичного життя, група філантропів і промисловців поклала великі надії на соціальні науки та наукове управління. Вони вважали, що професіоналізація соціальних наук та наукового управління поліпшить управління та просвітить державну політику. В результаті, перші групи аналітичних центрів почали з'являтися «як частина великих зусиль, спрямованих на залучення досвіду вчених та менеджерів для вирішення економічних та соціальних проблем того періоду» (Su, 2016).

Слід зазначити, що керуючись ідеалом підвищення ефективності та наукової компетентності у процесі формування державної політики Роберт С. Брукінгс, промисловець і філантроп із Сент-Луїса, створив три інститути: Інститут державних досліджень, Інститут економіки та Вищу школу економіки і державного управління імені Роберта Брукінгса. Промисловець заснував ці організації, бо побачив, що на початку ХХ ст. бізнес отримував вигоду від відносно нових дисциплін економічних досліджень та організаційного менеджменту, і він вірив, що уряд також може отримати вигоду (Talbot, 2002). У 1927 р. ці три інститути об'єдналися, утворивши Брукінгський інститут, місією якого було просування, проведення та сприяння дослідженням у широких галузях економіки, державного управління, а також політичних і соціальних наук. Це була перша приватна організація, присвячена аналізу політичних питань на національному рівні на основі принципу застосування наукових методів до управління державою.

Актуальність політичної спрямованості аналітичних центрів США пов'язана з виборчими президентськими кампаніями. Щоб успішно балотуватися на посаду президента, кандидатам потрібен не лише достатній грошовий потік, але й постійний потік політичних ідей, якими вони можуть поділитися з американським електоратом. Першого часто не вистачає, особливо під час президентських праймеріз, коли кандидати повинні збирати власні кошти, але кандидати рідко стикаються з нестачею політичних ідей. Оточені політичними стратегами, соціологами, медіа-консультантами, прихильниками партії та лобістами різних цілей,

вони забезпечені порадами. Незважаючи на те, що їх бомбардували інформацією та порадами з різних джерел, кілька кандидатів у президенти звернулися до аналітичних центрів, за допомогою у розробці, зміцненні та просуванні своєї передвиборчої програми.

Колишні президенти США Джиммі Картер, Рональд Рейган та інші кандидати в президенти, які до вступу на посаду провели в Вашингтоні небагато часу, усвідомили величезні переваги співпраці з аналітичними центрами, в яких працювало багато колишніх високопоставлених політиків та провідних експертів з питань державної політики. Залучаючи експертів цих організацій, кандидати мали можливість не тільки отримати уявлення про внутрішні механізми роботи вашингтонської політики, але й значно поглибити своє розуміння політичних питань (Abelson, 2006). Головне, що дають аналітичні центри молодим політикам – це авторитет. Підтримка на той час провідних економістів, таких як Мілтон Фрідман з Гуверівського інституту, або консультації висококласних науковців можуть значно посилити платформу кандидата. Кандидати також отримують вигоду від своєї видимої асоціації з аналітичними центрами, які здатні підкріпити ідеологічні основи їхніх політичних ідей. Зазначимо, що швидке сходження Дж. Картера було пов'язано саме з його зв'язками з престижними політичними дослідницькими інститутами в Нью-Йорку та Вашингтоні.

Варто підкреслити, що ім'я 40-го президента США Рональда Рейгана тісно було пов'язане з аналітичним центром «Фонд Спадщина» («Heritage Foundation»), який надав перехідній команді новообраного президента детальні політичні приписи з усього: від податків та регулювання до торгівлі та національної оборони. Рекомендації цього Фонду «Мандат на лідерство» Р. Рейган використав щоб допомогти реалізувати своє бачення світу, вільного від комунізму, економіки, яка не руйнує мрії людей високими податками та регулюванням, та Америки, якою світ знову міг би захоплюватися. Він роздав копії кожному члену свого кабінету. Результат: майже дві третини з 2000 рекомендацій «Мандату» були прийняті адміністрацією Р. Рейгана (Blasko, 2004).

Вплив «Фонду Спадщина» залишився актуальним і на сучасну консервативну еліту США. «Мандат на лідерство: Консервативна обіцянка» (Mandate for Leadership: The Conservative Promise) 2025 р. є спільною ініціативою консервативного руху, яка була спрямована на підготовку до приходу до влади наступної консервативної адміністрації. Цей Проект 2025 900-сторінковий політичний «список побажань», набір пропозицій, які розширяють президентську владу та нав'язують ультраконсервативне соціальне бачення. Визначено чотири основні політичні цілі: відновлення сім'ї як центрального елементу американського життя; ліквідація адміністративної держави; захист суверенітету та кордонів країни; та забезпечення даних Богом індивідуальних прав на вільне життя (Mandate for Leadership: The Conservative Promise, 2025).

Необхідно підкреслити, що під час своєї передвиборчої кампанії Д. Трамп неодноразово відрікався від «Проекту 2025» після негативної реакції на деякі з його радикальніших ідей. Але він висунув кандидатуру кількох його авторів на ключові урядові посади, і багато його початкових виконавчих указів тісно пов'язані з пропозиціями, викладеними в документі. Рассел Воут написав ключовий розділ документа та був затверджений Сенатом на посаду керівника Бюджетного управління, директор ЦРУ Джон Реткліфф; Брендан Карр, обраний для нагляду за

Федеральною комісією зв'язку; Том Хоман, «цар кордонів» Д. Трампа; Пол Аتكінс, номінований на голову Комісії з цінних паперів та бірж; та торговий радник Пітер Наварро (Wendlin, 2025).

Роль «Фонду спадщини» у формуванні державної політики, як і інших аналітичних центрів у Сполучених Штатах, полягає в інформуванні членів Конгресу та інших політиків щодо конкретних питань. Фонд не є лобістською, ані політичною організацією. Його вплив випливає з якості його пропозицій щодо вирішення проблем державної політики.

Видимість і популярність аналітичних центрів у Вашингтоні тимчасово зменшилися за часів президентства Дж. Буша, але коли губернатор Арканзасу Білл Клінтон оголосив про свою кандидатуру на президентських виборах 1991 р., вони знову почали привертати до себе значну увагу. Б. Клінтон для розробки своєї передвиборчої програми покладатиметься переважно на Вашингтонську Раду демократичного лідерства (DLC) та її політичне крило, Прогресивний інститут політики (PPI). Б. Клінтон приділяв мало часу налагодженню контактів із аналітичними центрами. Тим не менш, він чітко визнавав цінну роль, яку ці організації могли відігравати у виявленні нових проблем, і подбав про те, щоб залучити до співпраці ті інституції, які поділяли подібну політичну філософію. Для Б. Клінтона не було необхідності вирушати в тривалу подорож по аналітичних центрах. Він розумів, що саме шукає, і зупинився на організації, експертів якої він вже знав. Він значною мірою спирався на рекомендації та економічний план DLC та PPI. Семеро членів Кабінету Міністрів адміністрації Клінтона були членами DLC (Clinton, 1993).

У багатьох відношеннях аналітичні центри замінили університет як основного постачальника ідей та шляхів розвитку демократії та капіталізму в усьому світі. Президенти, уряди, яким необхідна була експертна допомога зверталися до аналітичних центрів, таких як Інститут економічних питань у Великій Британії та Фонд «Спадщина» у Сполучених Штатах, а не до Оксфорда чи Гарварду. Президентські кампанії та перехідні періоди – ідеальні нагоди для визначення порядку денного зовнішньої політики. Як пояснює М. Андерсон з Інституту Гувера: «Саме в ці часи кандидати в президенти звертаються до порад величезної кількості інтелектуалів, щоб сформувані політичні позиції з низки питань внутрішньої та зовнішньої політики. Кандидати в президенти обмінюються ідеями з експертами з політики та перевіряють їх під час передвиборчої кампанії. Це схоже на національну тестову маркетингову стратегію» (Haass, 2002).

Хоча основною функцією аналітичних центрів є допомога уряду в розумінні та прийнятті обґрунтованих рішень з питань внутрішнього значення, вони також виконують низку інших важливих функцій, зокрема: виконання посередницької функції між урядом та громадськістю, що сприяє зміцненню довіри та впевненості у державних посадовцях; визначення, формулювання та оцінка актуальних політичних питань, пропозицій та програм; перетворення ідей та нових проблем на політичні питання; інтерпретація питань, подій та політик для електронних та друкованих ЗМІ, сприяючи таким чином громадськості зрозуміти питання внутрішньої та міжнародної політики; забезпечення конструктивного форуму для обміну ідеями та інформацією між ключовими зацікавленими сторонами в процесі формування політики; сприяння створенню «мереж питань»; забезпечення кадрами законодавчої та виконавчої гілок влади (McGann, 2005).

Аналітичні центри стають невід’ємною частиною процесу формування внутрішньої політики урядів країн і намагаються впровадити свої ідеї в політику, проводячи дослідження та аналіз, які потім активно просуваються серед політичної еліти та громадськості. В політичному середовищі часто виникає конфлікт між тими, хто вважає, що аналітичні центри повинні бути «науковими та об’єктивними», та тими, хто вважає, що вони повинні бути «політично релевантними» та надавати свої дослідження політикам, щоб мати будь-яку цінність.

Стосовно діяльності аналітичних центрів у зовнішній політиці та політиці національної безпеки таких протиріч не виникає. Аналітичні центри зовнішньої політики найбільше асоціюються зі Сполученими Штатами, а особливо зі столицею США, Вашингтоном. Аналітичні центри в США виконують низку ролей: вони є важливими каталізаторами ідей та дій; вони провокують публічні дебати та допомагають формувати політичний порядок денний; вони діють як наглядові органи та чинять тиск на уряди; а також служать навчальними майданчиками для підготовки експертних кадрів для політичних посад (іншими словами, діють як агентства з працевлаштування для президентів США). У зовнішній політиці вони відіграють вирішальну роль, які мають матрицю впливу на прийняття зовнішньополітичних стратегій держави та є своєрідним містом між світом теорій, ідей та практичною політикою.

Першим аналітичним центром, присвяченим виключно міжнародним справам, був «Фонд Карнегі за міжнародний мир». У 1910 р. Е. Карнегі, який на той час став одним із найбагатших людей у світі після продажу сталеливарної компанії Carnegie Steel компанії JP Morgan, пожертвував 10 мільйонів доларів на створення Фонду Карнегі за міжнародний мир: нової установи, яка сприятиме міжнародній співпраці шляхом поширення знань та побудови відносин у всьому світі. Натякаючи на ризики, які чотири роки потому спровокували б руйнівні наслідки Першої світової війни, він прагнув «прискорити скасування війни, найжахливішої плями на нашій цивілізації» (Heather, 2025). Це бачення продовжує керувати Фондом Карнегі понад століття потому, оскільки воно надає особам, що приймають рішення, незалежні дослідження та стратегічні політичні ідеї для розбудови потенціалу світу для вирішення найактуальніших міжнародних проблем та сприяння миру. Фонд Карнегі генерує стратегічні ідеї та незалежний аналіз, підтримує дипломатію та готує наступне покоління американських міжнародних науковців-практиків, щоб допомогти країнам та установам вирішувати найскладніші глобальні проблеми та захищати мир.

Взимку 1917–1918 рр. полковник Едвард Хаус, радник президента В. Вільсона, непомітно зібрав відомих вчених для вивчення варіантів післявоєнного миру. Відома як «Розслідування», ця група консультувала делегацію США на Паризькій мирній конференції, а в 1921 р. разом із відомими нью-йоркськими банкірами, юристами та науковцями створила Раду з міжнародних відносин. Історичні події є джерелом трансформації зовнішньополітичної стратегії держави на основі нового мислення. Друга світова війна стала одним із таких прикладів. Після початку війни Рада з міжнародних відносин розпочала масштабний проект «Дослідження війни і миру», щоб дослідити бажані основи післявоєнного миру. Учасники цих зусиль зрештою підготували 682 меморандуми для Державного департаменту на теми, починаючи від окупації Німеччини і закінчуючи створенням Організації Об’єднаних Націй. У 1947 р. на сторінках провідного журналу Ради «Foreign

Affairs» світ побачив статтю «Джерела радянської поведінки», автором якої був американський дипломат Джордж Кенна. Стаття надала інтелектуальні основи для впровадження США протягом наступних чотирьох десятиліть політики стримування. Науковим бестселером у 1993 році стала праця Семюеля П. Хантінгтона «Зіткнення цивілізацій», яка теж була надрукована у журналі «Foreign Affairs». Стаття стала основоположним внеском у дебати щодо американської зовнішньої політики в епоху після холодної війни (Haass, 2002). Дійсно, ключовим каналом впливу аналітичних центрів є вироблення стратегічних ідей, які згодом інтегруються в офіційні доктрини. У цьому контексті показовою є діяльність RAND Corporation та Center for Strategic and International Studies (CSIS).

RAND Corporation у період «холодної війни» сформувала теоретичні засади ядерного стримування. Бернард Броді задав цей тон у своїй книзі 1946 р. «Абсолютна зброя»: «таким чином, першим і найважливішим кроком у будь-якій американській програмі безпеки в епоху атомних бомб є вжиття заходів, щоб гарантувати нам у разі нападу можливість відповіді тим самим. Досі головною метою нашого військового комплексу було вигравати війни. Відтепер його головною метою має бути їх запобігання» (Long, 2008). Розроблені моделі ескалації та концепція «взаємне гарантоване знищення» (mutually assured destruction) стали основою стратегічного планування США. RAND швидко перетворився на міждисциплінарний аналітичний центр, що займався проблемами зароджуваної холодної війни. Необхідно підкреслити, що у 1950-х рр. RAND доклав величезних зусиль до дослідження всіх цих взаємопов'язаних концепцій, проте співробітники RAND залишалися лише радниками одного клієнта: ВПС США. Інаугурація президента Джона Ф. Кеннеді в 1961 р. стала поворотним моментом. Багато аналітиків RAND були запрошені до адміністрації як Міністерства оборони США так і Ради національної безпеки. Таким чином, зв'язки RAND з урядом були розширені і поглиблені.

Аналітики авторитетних аналітичних центрів швидко реагують не геополітичні ризики сучасних міжнародних відносин. Аналітичні доповіді RAND Corporation після 2014 р. були присвячені стратегії стримування РФ у Східній Європі, після повномасштабного вторгнення РФ в Україну – розробляються сценарії моделі війни та ризики глобальної ескалації. Ці моделі надали політикам стратегічну основу, засновану на емпіричному аналізі, одночасно підкріплюючи думку, що бездіяльність підбадьорить авторитарні держави в інших регіонах. Інші аналітичні центри, такі як Атлантична рада та Інститут Брукінгса, опублікували перші аналітичні матеріали, в яких конфлікт характеризувався як системна загроза міжнародному порядку, заснованому на правилах. Представляючи російське вторгнення як прямий виклик ліберальним нормам, вони створили моральні та стратегічні підстави для підтримки США України. У наративі наголошувалося на таких цінностях, як суверенітет, самовизначення та колективна оборона, які використовувалися для виправдання широкої підтримки України, включаючи військову допомогу, обмін розвіданими та економічні акції (Ewaida, 2025). У контексті війни в Україні аналітичні центри США сформулювали конфлікт як системний виклик ліберальному міжнародному порядку. Таке формулювання дозволило політикам виправдати військові та економічні заходи не лише як стратегічну необхідність, але й як моральний імператив. Таким чином, аналітичні центри виконували як структурні, так і ідеологічні функції в зовнішній політиці США.

Адаптація експертного кейса відбулася після прийняття нової Національної стратегії США 2025 р., в якій головною метою стала домінування в Індо-Тихо-океанському регіоні та конкуренція з КНР. Дослідження RAND Corporation за останні кілька років проливають світло на багато аспектів надзвичайно складної і важливої стратегічної конкуренції між США і Китаєм. У цій перспективі розглядається понад 60 звітів RAND на відповідні теми, переважно за останні п'ять років (Heath, 2021). Серед американських аналітичних центрів корпорація RAND виділяється своїм значним впливом на політику в галузі оборони та безпеки. Хоча RAND діє як некомерційна дослідницька організація, її давні відносини з Міністерством оборони США та іншими агентствами надають їй унікальний доступ і стратегічне значення.

У розпал холодної війни в 1962 р. адмірал А. Берк та Д. Абшир заснували Центр стратегічних та міжнародних досліджень Center for Strategic and International Studies (CSIS) у Джорджтаунському університеті у Вашингтоні, округ Колумбія. Заклад був присвячений простій, але нагальній меті – знайти шляхи для виживання Сполучених Штатів як нації та процвітання як народу. З моменту свого заснування CSIS перебуває на передовій пошуку рішень складних проблем зовнішньої політики та національної безпеки того часу та сучасності.

Аналітичні прогнози, сценарії, огляди на українську тематику актуальні серед експертів CSIS. У 2022 році дослідники CSIS були на передовій прогнозування російського вторгнення в Україну, найбільшої сухопутної війни в Європі з часів Другої світової війни, використовуючи аналіз супутникових знімків нарощування російських військ та карти можливих маршрутів російського вторгнення (Jones & McCabe, 2026). Також CSIS активно формує порядок денний геостратегії США: аналітику щодо Тайваню; обґрунтування AUKUS; моделі конфлікту США – КНР. CSIS розробила військову гру (war-games) для китайського десантного вторгнення на Тайвань і провела її 24 рази (Cancian & Cancian, 2023). Такий висновок було зроблено в результаті моделювання оборонно-промислової бази, проведеного Спеціальним комітетом Палати представників США з питань Комуністичної партії Китаю (КПК) та аналітичним центром Центр стратегічних та міжнародних досліджень (CSIS).

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Формування матриці прийняття політичних рішень на урядовому рівні та ефективне їх використання в зовнішній та внутрішній політиці є завданням кожної держави, яка прагне бути впливовим гравцем у сучасному геополітичному просторі. Аналітичні центри США доказують, що вони відіграють ключову роль в структурі цієї матриці. Національна стратегія безпеки США (NSS) є кінцевим результатом бачення президентом США та його команди ролі цієї держави на світовій арені. Національна стратегія США 2022 р. під час президентства Дж. Байдена окреслювала лідерську роль США за формування майбутнього міжнародного порядку на той. Адміністрація Дж. Байдена вважала, що на 2022 р. не було в світі країни, яка б мала кращі позиції для того, щоб вести за собою з силою та рішучістю, ніж Сполучені Штати Америки (Biden, 2022).

Опублікування адміністрацією США Національної стратегії безпеки на 2025 рік знаменує поворотний момент у стратегічній доктрині США. Стратегія має як міжнародну, так і ізоляціоністську орієнтацію, відкидаючи минулі уявлення про американське панування у світі та готовність США взяти на себе цей тягар,

водночас зберігаючи перевагу США як найсильнішої та найрозвиненішої в технологічному та військовому плані нації світу (Trump, 2025). Heritage Foundation (Фонд Спадщина), American Enterprise Institute (AEI), Hudson Institute, Center for Security Policy (CSP) – аналітичні центри, які не приймають рішення офіційно, але відіграли ключову роль у формуванні цього документа та впливають на політичні рішення адміністрації Д. Трампа. Генерація ідей, підготовка експертів, аналітична підтримка уряду та моделювання сценаріїв – інструментарій авторитетних американських «фабрик думок» який є комплексним та багатопрофільним і допомагає уряду США швидко реагувати на сучасні геополітичні виклики.

Під час криз вплив «фабрики думок» посилюється, оскільки уряди шукають швидких експертних порад. Їхня здатність визначати межі «прийнятних» політичних варіантів, особливо в поляризованих політичних контекстах, дозволяє їм опосередковано визначати напрямок зовнішньої політики. Аналітичні центри США, їх стиль і алгоритм роботи з урядом повинні стати зразком для формування аналітичних центрів в Україні. Високопрофесійна експертна оцінка подій в умовах повномасштабної війни і після війни повинна бути дуже затребувана в структурах влади для впливу на фактичні рішення уряду. Перспективи подальших досліджень пов'язані з дослідженням ролі китайських аналітичних центрів у формуванні сучасної геостратегії Китаю.

References [Список використаної літератури]

- Abelson, D. (2002). Think tanks and US foreign policy: An historical perspective. *US Foreign Policy*, 7(3), 9–12. [in English]. [Abelson D. Think tanks and US foreign policy: An historical perspective. *US Foreign Policy*. 2002, Vol. 7. Is. 3. pp. 9-12. URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/fpa/fpa_nov02_abelson.pdf. (дата звернення: 11.02.2026)].
- Abelson, D. (2006). In Capitol Idea: ThinkTank sand U.S. Foreign Policy. McGill-Queen's University Press. [in English]. [Abelson D. In Capitol Idea: ThinkTank sand U.S. Foreign Policy. McGill-Queen's University Press, 2006, 366 p. URL: <https://books.google.com.tj/books?id=UavEJnhgdaEC&printsec=copyright&hl=r#v=onepage&q&f=false>. (дата звернення: 13.02.2026)].
- Biden, J. (October 12, 2022). National Security Strategy. The Wite House. [in English]. [Biden J. National Security Strategy. The Wite House. 12 October. 2022. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>. (дата звернення: 22.02.2026)].
- Blasko, A. (June 7, 2004) Reagan and Heritage: A Unique Partnership. The Heritage Foundation. [in English]. [Blasko A. Reagan and Heritage: A Unique Partnership. The Heritage Foundation. 2004. URL: <https://www.heritage.org/conservatism/commentary/reagan-and-heritage-unique-partnership>. (дата звернення: 22.02.2026)].
- Cancian, M., & Cancian, M. (2023). The First Battle of the Next War. A Report of the CSIS International Security Program. URL: <https://www.csis.org/analysis/first-battle-next-war-wargaming-chinese-invasion-taiwan>. [in English]. [Cancian M., Cancian M. The First Battle of the Next War. A Report of the CSIS International Security Program. 2023. URL: <https://www.csis.org/analysis/first-battle-next-war-wargaming-chinese-invasion-taiwan> (дата звернення: 28.01.2026)].
- Clinton, W. J. (1993). Remarks to the Democratic Leadership Council Online by Gerh ard Peter and John T. Woolley, *The American Presidency Project*. [in English]. [Clinton W. J. Remarks to the Democratic Leadership Council Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, *The American Presidency Project*. 1993. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/node/218963>]
- Ewaida, S. (2025). The Role of Unofficial American Think Tanks in Shaping the Strategy for Controlling the Trajectory of the International System (The Ukraine War as a Model). *Journal of Political Science and International Relations*. Vol. 8, No. 3, pp. 169-178. URL: <https://doi.org/10.11648/j.jpsir.20250803.17>. [in English]. [Ewaida S. The Role of Unofficial American Think Tanks in Shaping the Strategy for Controlling the Trajectory of the International System (The Ukraine War as a Model). *Journal of Political Science and International Relations*. 2025. Vol. 8, No. 3, pp. 169-178. URL: <https://doi.org/10.11648/j.jpsir.20250803.17>. (дата звернення: 15.02.2026)].

- George, A., & Bennett, A. (2005). Case studies and theory development in the social sciences.. Cambridge, MA: MIT Press. 331 p. URL: <https://indiachinainstitute.org/wp-content/uploads/2018/05/Comparative-Methods-Ch8-George-Bennett-2005.pdf>. [in English]. [George A., Bennett A. Case studies and theory development in the social sciences.. Cambridge, MA: MIT Press, 2005. 331 p. URL: <https://indiachinainstitute.org/wp-content/uploads/2018/05/Comparative-Methods-Ch8-George-Bennett-2005.pdf>. (дата звернення: 14.02.2026)].
- Haass, R. (2002). Think Tank sand U.S. Foreign Policy: A Policy-Maker's Perspective. Archive for the U.S. Department of State.[in English]. [Haass R. ThinkTank sand U.S. Foreign Policy: A Policy-Maker's Perspective. Archive for the U.S. Department of State. 2002.URL: <https://2001-2009.state.gov/s/p/rem/15506.htm#:~:text=Richard%20N.,was%20written%20for%20electronic%20distribution.&text=Of%20the%20many%20influences%20on,to%20mediate%20and%20resolve%20conflict>(дата звернення: 21.02.2026)].
- Heath, T. (2021). U.S. Strategic Competition with China. A RAND Research Primer. [in English]. [Heath T. U.S. Strategic Competition with China. A RAND Research Primer. 2021. URL: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA290-3.html>.(дата звернення: 27.02.2026)].
- Heather, D. (2025). Andrew Carnegie: The Greatest Philanthropist the US Has Ever Seen.[in English]. [Heather D. Andrew Carnegie: The Greatest Philanthropist the US Has Ever Seen.2025. URL: <https://reflectionsofthepast.medium.com/andrew-carnegie-the-greatest-philanthropist-the-us-has-ever-seen-91096e978f17>.(дата звернення: 22.02.2026)].
- Jones, S., & McCabe R. (2026). Russia's Grinding War in Ukraine. *Center for Strategic and International Studies*. URL: <https://www.csis.org/analysis/russias-grinding-war-ukraine>. [in English]. [Jones S.,McCabe R. Russia's Grinding War in Ukraine. *Center for Strategic and International Studies*. 2026. URL: <https://www.csis.org/analysis/russias-grinding-war-ukraine>.(дата звернення: 02.02.2026)].
- Klynina, T., & Isaikina, O. (2023). USA Think Tanks: Strategy and informational in fluence in the globalized media space. *Society. Document. Communication*, 8(3), 66–75. [in English]. [Klynina T. Isaikina O. USA Think Tanks: Strategy and informational in fluence in the globalized media space. *Society. Document. Communication*, 2023. 8(3), pp. 66–75. <https://doi.org/10.69587/sdc/3.2023.66>].
- Long, A. (2008). Deterrence From Cold War to Long War. URL: www.rand.org. [in English]. [Long A. Deterrence From Cold War to Long War. 2008. URL: www.rand.org.(дата звернення: 21.02.2026)].
- Mandate for Leadership: The Conservative Promise (2025). [in English]. [Mandate for Leadership: The Conservative Promise. 2025.URL:https://static.heritage.org/project2025/2025_MandateForLeadership_FULL.pdf.(дата звернення: 11.02.2026)].
- McGann, J. (2005). Think Tanks and Policy Advice in The US. *Foreign Policy Research Institute*. [in English]. [McGann J. ThinkTanks and Policy Advice in The US. *Foreign Policy Research Institute*. 2005. DOI:10.4324/9780203963203].
- McGann, J. (2016). The Fifth Estate: Think Tanks, Public Policy, and Governance. Brookings Institution Press. [in English]. [McGann J. The Fifth Estate: Think Tanks, Public Policy, and Governance. Brookings Institution Press. 2016. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.7864/j.ctt1gpccjc>.(дата звернення: 22.02.2026)].
- McGann, J. (2020). Global Go To Think Tank Index Report. [in English]. [McGann J. Global Go To Think Tank Index Report. 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/2020_Global_Go_To_Think_Tank_Index_Report.pdf(дата звернення: 20.02.2026)].
- Su, J. (2016). ThinkTanks in the United States: The Evolution and Evolving Roles. *Sociology Study*,6(3), 176–185. [in English]. [Su J. Think Tanks in the United States: The Evolution and Evolving Roles. *Sociology Study*, March 2016, Vol. 6, No. 3, 176-185. DOI: 10.17265/2159-5526/2016.03].
- Talbott, S. (2002). The Brookings Institution: How a Think Tank Works. *US Foreign Policy*, 7(3), 19–21. U [in English]. [Talbot S. The Brookings Institution: How a Think Tank Works. *USForeign Policy*. 2002. Vol. 7. Is. 3. pp. 19–21. URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/fpa/fpa_nov02_talbott.pdf. (дата звернення: 25.02.2026)].
- Trump, D. (November,2025). National Security Strategy. The Wit eHouse.. [in English]. [Trump D. National Security Strategy. The Wite House. November 2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>.(дата звернення: 23.02.2026)].
- Wendlin, M. (February 14,2025). Project 2025: The right-wing wish list for Trump's second term. *BBC News*. [in English]. [Wendlin M. Project 2025: The right-wing wish list for Trump's second term. *BBC News*. 14 February, 2025. URL:<https://www.bbc.com/news/articles/c977njbvq2do>.(дата звернення: 23.02.2026)].

Korotkov D. S.

Department of International Relations and Political Philosophy
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
Nauky Ave., 9A, Kharkiv, 61166, Ukraine

ANALYTICAL CENTERS AS THE INTELLECTUAL INFRASTRUCTURE OF U.S. GEOSTRATEGY

Summary

The article examines the role of think tanks as a key element of the intellectual infrastructure of US geostrategy. The relevance of the topic is due to changes in the global security matrix, with the war in Ukraine and the Middle East serving as a global “stress test” for the neoliberal world order, the strategic strength of the US, and the stability of Western security alliances. Contemporary wars and conflicts provide an extremely relevant empirical context for studying how American think tanks shape discourse, determine strategic options, and legitimize state actions.

The historical evolution of “think tanks” in the US from the early 20th century to the present day is analyzed, in particular the activities of the Brookings Institution, the Carnegie Endowment for International Peace, the Council on Foreign Relations, the Heritage Foundation, the RAND Corporation, and CSIS. The tools used by US think tanks to influence the development of the state’s foreign policy strategies are examined: from the RAND Corporation’s “mutually assured destruction” to war games and the modeling of military conflict scenarios by CSIS experts. It has been proven that think tanks play a key role in legitimizing US participation in global conflicts, not only by forming a consensus among elites, but also by designing regulatory frameworks that support long-term strategic goals. Generating ideas, training experts, providing analytical support to the government, and modeling scenarios are tools used by authoritative American think tanks. These tools are comprehensive and multifaceted, helping the US government respond quickly to contemporary geopolitical challenges.

It has been determined that during crises, the influence of think tanks increases as governments seek quick expert advice. Their ability to define the boundaries of “acceptable” policy options, especially in polarized political contexts, allows them to indirectly determine the direction of foreign policy.

Key words: think tanks, US geostrategy, foreign policy, national security, strategic planning, containment policy, international relations.

Дата першого надходження статті до видання: 03.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Кошова О. С.

аспірантка,

кафедра політології та міжнародних відносин,

Національний університет «Львівська політехніка»,

вул. Митрополита Андрея, 5, 4-й н. к., кім. 314, м. Львів, 79013, Україна

E-mail: oksana.koshova.asp.2025@lpnu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-1711-7547>

ВІД ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ДО КЕРОВАНОГО ПОВЕРНЕННЯ: ЦИРКУЛЯРНА МІГРАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕІНТЕГРАЦІЇ В ПОСТКОНФЛІКТНІЙ УКРАЇНІ

Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України спричинила безпрецедентну хвилю вимушеної зовнішньої міграції, що спричинило до появи складного завдання з повернення державою громадян у постконфліктний період на тлі зниження у значній частки з них готовності до одномоментної репатріації та високої невизначеності міграційних намірів. Метою статті є аналіз потенціалу циркулярної міграції як інструменту керованої, поетапної реінтеграції громадян України в постконфліктних умовах на основі компаративного дослідження міжнародного досвіду. Методологічно робота ґрунтується на теоретичному аналізі концепції циркулярної міграції та порівняльному дослідженні трьох кейсів – Польщі, Молдови та Грузії – з урахуванням їх інституційних підходів до управління мобільністю та реінтеграцією. Дослідження показує, що циркулярна міграція може бути ефективною переважно за наявності належних інституційних умов, зокрема добровільності участі, захисту прав мігрантів, можливості повторюваних легальних переміщень та збереження соціальних прав при перетині кордонів. Аналіз польського досвіду дав можливість виявити ризики трансформації усталених циркулярних патернів у тривалу еміграцію в умовах війни; молдовський кейс демонструє можливості економічної реінтеграції через інституціоналізовані програми підтримки підприємництва для репатріантів, але водночас вказує на залежність від грошових переказів; грузинський досвід ілюструє потенціал циркуляції знань і залучення діаспори, але також обмеження через брак операційних механізмів фінансової підтримки. Отримані результати свідчать, що для України циркулярна міграція може бути релевантною не як альтернатива поверненню, а як проміжна стратегія, яка поєднує збереження мобільності з поступовою реінтеграцією за умови узгодження міграційних механізмів із ширшими стратегіями післявоєнного відновлення, розвитку людського капіталу та створення економічних можливостей для потенційних репатріантів.

Ключові слова: циркулярна міграція, тимчасовий захист, кероване повернення, постконфліктне відновлення, реінтеграція.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України призвела до масштабної вимушеної зовнішньої міграції населення нашої держави. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців

© Кошова О. С., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

(УВКБ ООН), станом на початок 2026 року, 5,8 мільйони українських громадян перебувають за кордоном, отримавши статус тимчасового захисту, мають доступ до ринку праці, освіти та соціальних послуг у державах-реципієнтах (UNHCR, 2026). У міру продовження війни значна частина переміщених осіб адаптувалася до умов життя в країнах, що надали притулок. У дослідженні Gradus Research, проведеному у 2025 році, фіксуються динамічні зміни в настроях українських мігрантів: якщо у 2022 році 75% планували повернутися після закінчення війни, то у 2025 році цей показник знизився до 64%, тоді як 36% схилиються залишитися в країнах перебування (Gradus Research, 2025).

У світлі вищесказаного у постконфліктний період Україна стикнеться з комплексним викликом: демографічні втрати, дефіцит робочої сили та потреба у відновленні економіки роблять повернення громадян критично важливим елементом національного відновлення. Водночас, за оцінками дослідників, зовнішня міграція є одним із найбільш впливових чинників демографічної динаміки сучасної України, тоді як тривала інтеграція сімей за кордоном створює ризик втрати найбільш активних та освічених груп населення, що посилює демографічні виклики для держави (Libanova, 2023). Досвід постконфліктних суспільств засвідчує, що моделі швидкої та одноразової репатріації рідко забезпечують довгострокову реінтеграцію. Дослідження постконфліктного повернення населення свідчать, що фокус має бути на якості повернення, а не на кількісних показниках репатріації, оскільки форсоване повернення асоціюється з ризиком повторної еміграції (Black & Gent, 2006, pp. 24–28).

У цьому контексті актуалізується пошук альтернативних підходів до повернення населення, здатних враховувати рівень інтеграції мігрантів за кордоном, нерівномірність відновлення безпекових і економічних умов в Україні та обмежену спроможність держави до швидкої реінтеграції. Однією з таких моделей є циркулярна міграція, що дозволяє поєднати тимчасову мобільність із поступовим поверненням і збереженням зв'язків з обома державами – походження та перебування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Огляд джерел, використаних у дослідженні, охоплює широкий спектр наукових, аналітичних і політико-документальних матеріалів, що дозволяє комплексно проаналізувати потенціал циркулярної міграції як інструменту постконфліктної реінтеграції. У теоретичному вимірі концепцію циркулярної міграції ґрунтовно розробляють Ж.-П. Кассаріно та П. Вікрасекара, які трактують її як форму керованої транснаціональної мобільності, що залежить від інституційних гарантій, добровільності участі та захисту соціальних прав мігрантів. Їхні праці демонструють, що без належного регулювання циркулярні схеми ризикують перетворитися на інструмент тимчасової експлуатації робочої сили, а не на механізм сталого повернення. Позиції міжнародних організацій, зокрема Міжнародної організації праці, доповнюють цей підхід акцентом на необхідності дотримання міжнародних трудових стандартів у будь-яких тимчасових чи циркулярних програмах. У свою чергу, у документах Європейського Союзу циркулярна міграція розглядається як керована форма мобільності, яка може мати позитивний вплив на розвиток країн походження, але лише за умов якісного інституційного управління.

У літературі з постконфліктної реінтеграції (Black & Gent, 2006) ключовим є поняття «сталого повернення», яке зміщує фокус із кількості репатріантів на довгострокову життєздатність їхнього повернення. Цей підхід є особливо релевантним для України, що підтверджує дослідження Центру Разумкова, вказуючи

на поєднання економічних, соціально-психологічних та інституційних бар'єрів реінтеграції (Razumkov Centre, 2025).

Порівняльні дослідження міграції у Молдові та Грузії (IOM, 2017; Labadze & Tukhashvili, 2013; Bastianon, 2018) демонструють різні моделі організації циркуляції: від економічної реінтеграції через підприємництво (PARE 1+1) до залучення діаспори та «припливу мізків». Водночас автори цих праць виявляють структурні обмеження таких моделей, зокрема залежність від грошових переказів та слабку привабливість циркуляції для освіченої молоді. Окремий блок джерел стосується українсько-польської міграції (Brunarska et al., 2016; Duszczuk & Kaczmarczyk, 2022), які показують, що до 2022 року між Україною та Польщею існувала усталена циркулярна мобільність, однак повномасштабна війна змінила її характер на вимушену гуманітарну міграцію, створивши ризик трансформації тимчасового перебування у постійне осідання.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на поєднанні якісних методів аналізу вторинних джерел, порівняльного аналізу та кейс-стаді для дослідження потенціалу циркулярної міграції як можливого інструменту керованого повернення в постконфліктному контексті України. Метод порівняльного аналізу застосовано для зіставлення трьох кейсів – Молдови, Грузії та українсько-польського міграційного простору – з метою виявлення можливостей і обмежень різних моделей циркулярної мобільності. Порівняння використано не для механічного перенесення чужих моделей, а для критичного осмислення їх релевантності для України. Метод кейс-стаді дав змогу поглиблено розглянути інституційні механізми управління міграцією у кожній країні: програму економічної реінтеграції в Молдові, модель залучення діаспори в Грузії та характер українсько-польської циркулярної мобільності до і після 2022 року.

Дослідження базується на аналізі вторинних джерел: наукових публікацій, звітів міжнародних організацій, національних стратегічних документів та соціологічних даних щодо міграційних намірів українців. Загалом методологія інтегрує теорію циркулярної міграції, підхід сталого повернення та порівняльний аналіз національних практик управління міграцією.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Формулювання цілей статті. Повномасштабна війна проти України спричинила вимушену міграцію, коли за кордоном опинилися насамперед велика кількість жінок і дітей, які отримали статус тимчасового захисту в приймаючих країнах та поступово поглиблюють соціальну, освітню й економічну інтеграцію в державах перебування. У міру затягування війни цей процес інтеграції стає дедалі стійкішим, що може ускладнювати перспективи швидкого та одномоментного повернення. Соціологічні дослідження настроїв українських мігрантів свідчать, що готовність до негайної репатріації зменшується, а частка переміщених осіб схильється до продовження перебування за кордоном або відкладає рішення про повернення. Це актуалізує питання щодо ефективності традиційних моделей швидкої одноразової репатріації як основного інструменту постконфліктного відновлення.

У цьому контексті циркулярна міграція може розглядатися як потенційна альтернатива, здатна поєднати збереження мобільності з поступовим відновленням зв'язків із країною походження та поетапною реінтеграцією. Водночас унікальність українського досвіду (масштаб вимушеного переміщення, його гендерно-вікова структура, тривалість війни та невизначеність безпекових перспектив) не дозволяє механічно перенести моделі інших держав на український контекст.

У зв'язку з цим відкритим залишається питання пошуку таких підходів до керованого повернення, які б спиралися на міжнародний досвід циркулярної мобільності, але водночас враховували специфіку української вимушеної міграції. Зокрема, потребує подальшого осмислення те, які елементи політик циркулярної міграції в інших країнах продемонстрували позитивні результати, а які виявили свої обмеження, і якою мірою ці уроки можуть бути релевантними для української постконфліктної політики.

Метою дослідження є обґрунтування потенціалу циркулярної міграції як інструменту керованого, поетапного повернення громадян України в постконфліктний період на основі порівняльного аналізу міжнародного досвіду (Молдови, Грузії та українсько-польського міграційного простору) та його критичного осмислення з урахуванням специфіки української вимушеної міграції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. У науковому дискурсі циркулярна міграція розглядається як форма транснаціональної мобільності, що передбачає повторювані переміщення між країною походження та країною призначення із збереженням соціальних, економічних і правових зв'язків з обома. Ж.-П. Кассаріно визначає циркулярну міграцію як модель, яка дозволяє мігрантам підтримувати професійні, соціальні та правові зв'язки як у країні походження, так і в країні перебування, що відрізняє циркуляцію від класичної еміграції відсутністю остаточного розриву з країною походження (Cassarino, 2008, pp. 9-10). Така модель має потенціал поєднувати адаптацію за кордоном з участю у розвитку країни походження, знижуючи ризики соціальної дезадаптації при поверненні. Проте дослідник підкреслює, що стійкість циркулярних схем залежить від інституційних умов, зокрема від добровільності участі та гарантій прав мігрантів. За відсутності цих умов циркулярні схеми втрачають стійкість і не виконують функції повторюваної мобільності та реінтеграції (Cassarino, 2008, pp. 10–11).

Міжнародні організації також застерігають від ідеалізації циркулярної міграції та наголошують на важливості захисту прав мігрантів у циркулярних схемах. У доповіді Міжнародної організації праці підкреслюється, що циркулярні та тимчасові міграційні програми не повинні існувати поза рамками міжнародних трудових стандартів (Wickramasekara, 2011, pp. 49–52).

У політичних документах Європейського Союзу циркулярна міграція розглядається як керована форма мобільності, що передбачає можливість повторюваних легальних переміщень між країною походження та країною призначення. У повідомленні Європейської Комісії 2007 року циркулярна міграція визначається як така, що організовується у спосіб, який дозволяє певний рівень законної мобільності між двома державами (European Commission, 2007, p. 8). Документ пов'язує розвиток цього підходу з потребами ринку праці держав-членів, а також із потенційними позитивними ефектами міграції для країн походження, зокрема у вигляді передачі навичок і зменшення негативних наслідків відтоку кадрів (European Commission, 2007, p. 2). Водночас Європейська Комісія підкреслює, що циркулярний характер міграції не виникає автоматично і залежить від якості інституційного регулювання. Зокрема, зазначається, що за відсутності належного управління міграція, задумана як тимчасова або повторювана, може легко перетворитися на постійну, що суперечить її первісній меті (European Commission, 2007, p. 8).

У цьому контексті П. Вікрамасекара розглядає циркулярну міграцію як один із можливих інструментів управління міжнародною мобільністю, ефективність якого залежить від конкретних умов реалізації. Він звертає увагу на значення

добровільності участі, можливості зміни роботодавця, тривалості перебування та збереження соціальних прав при переміщенні для забезпечення реальної мобільності мігрантів. За відсутності цих елементів циркулярні схеми можуть обмежувати автономію мігрантів і зводитися переважно до механізмів регулювання доступу до робочої сили (Wickramasekara, 2011, pp. 83–84). Відтак циркулярна міграція постає не як універсальне рішення, а як інституційно чутливий механізм, застосування якого потребує чітких правових і соціальних гарантій (Wickramasekara, 2011, p. 86).

У постконфліктних дослідженнях повернення мігрантів і біженців розглядається не як одноразовий акт репатріації, а як багатовимірний процес реінтеграції у країні походження. У цьому контексті в науковій літературі використовується поняття «сталого повернення», яке акцентує увагу не на кількості повернених осіб, а на здатності повернення бути довготривалим і не супроводжуватися повторною еміграцією. Стале повернення передбачає поєднання економічної життєздатності, доступу до житла й базових послуг, безпекових і правових гарантій, відновлення соціальних зв'язків, а також урахування психологічних наслідків конфлікту та вимушеного переміщення (Black & Gent, 2006, pp. 23–31).

У випадку України ця логіка доповнюється необхідністю врахування травматичного досвіду війни та культурно-ідентичнісних чинників. У дослідженні «Реінтеграція українців: культурно-ідентичнісні та соціально-економічні аспекти повернення» автори ідентифікують три групи бар'єрів для реінтеграції: економічні (знищена інфраструктура, високе безробіття), соціально-психологічні (посттравматичний стресовий розлад, втрата близьких, стигматизація – напруга між тими, хто залишився і тими, хто виїхав) та інституційні (слабкість державних інституцій, корупція, бюрократичні бар'єри). Автори наголошують на необхідності культурно-чутливого підходу, що враховує травматичний досвід війни та унікальність кожної траєкторії повернення (Razumkov Centre, 2025, p. 67).

У пошуку практичних моделей, здатних поєднати мобільність із збереженням зв'язків з країною походження, особливу аналітичну цінність має досвід держав, де циркулярні міграційні патерни українців сформувалися ще до 2022 року. До прикладу, з початку 1990-х років між Україною та Польщею сформувався специфічний міграційний простір, у межах якого переважали короткострокові та багаторазові переміщення, а не остаточне переселення. Українська міграція до Польщі характеризувалась як «локальна мобільність», що поєднувала географічну близькість, відносно низькі ризики поїздок, розвиток міграційних мереж і збереження тісних соціальних зв'язків із країною походження (Brunarska et al., 2016, pp. 117–118). Хоча міграційна модель передбачала переважно циркулярний характер переміщень, проте спостерігалось поступове формування ознак осідання серед окремих категорій мігрантів (Brunarska et al., 2016, pp. 125–126).

Після початку повномасштабної війни в Україні Польща стала однією з ключових країн прийому українців, що зумовило якісний зсув у характері мобільності – від переважно трудової циркуляції до вимушеного гуманітарного переміщення. Кількість воєнних біженців, які перебували в Польщі наприкінці квітня 2022 року, можна оцінити в 1,4–1,55 мільйона осіб (Duszczuk & Kaczmarszyk, 2022), що істотно змінило умови функціонування раніше сформованих сезонних і короткострокових міграційних патернів. Водночас попередньо наявні канали трудової та циркулярної міграції виконали роль інституційної та соціальної інфраструктури швидкого реагування, полегшивши первинне розміщення, доступ до ринку праці та повсякденну

адаптацію переміщених осіб (Duszczuk & Kaczmarczyk, 2022). Проте за сценарію тривалої війни виникає ризик, що еміграція з тимчасового прихистку стане постійною за відсутності умов для повернення в Україну.

Молдова запровадила інституціоналізовану програму підтримки економічної реінтеграції мігрантів PARE 1+1 (Програма залучення грошових переказів у економіку), яка опосередковано сприяє циркуляції та заохочує повернення. Програма базується на принципі співфінансування, за яким держава надає грантову підтримку для започаткування або розвитку бізнесу мігрантами, доповнюючи їхні власні заощадження (International Organization for Migration [IOM], 2017, р. 67).

У 2015 році в рамках програми було підписано 77 контрактів безповоротного фінансування на загальну суму інвестицій 14,9 млн молдовських леїв (MDL), з яких грантова підтримка становила 7,6 млн, що склало половину від загального обсягу інвестицій (IOM, 2017, р. 67), що дозволяє інтерпретувати програму як орієнтовану на підтримку малих підприємницьких ініціатив.

Інституційна архітектура підтримки циркулярних мігрантів у Молдові характеризується поєднанням спеціалізованих виконавчих структур і стратегічного державного планування. Ключову роль у реалізації програми PARE 1+1 відіграє Організація з розвитку сектору малих і середніх підприємств Молдови (ODIMM), яка забезпечує комплексний супровід учасників програми, включаючи безкоштовне бізнес-консультування на різних етапах започаткування підприємства, проведення навчальних заходів з основ підприємницької діяльності, а також подальший моніторинг створених бізнесів (IOM, 2017, р. 67).

Подальший розвиток цього підходу закріплено у Національній стратегії з міграції та азили Молдови на 2026–2030 роки, затвердженій урядом у 2025 році (Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova, 2025). Документ підтверджує спадковість державної політики у сфері управління міграцією та визначає підтримку циркулярних мігрантів як один із пріоритетних напрямів. Стратегічні цілі програми зосереджені на посиленні захисту прав мігрантів через міжнародну та двосторонню співпрацю, спрощенні доступу до державних послуг шляхом цифровізації адміністративних процедур, а також забезпеченні рівних можливостей для повернених мігрантів, зокрема через протидію дискримінації на ринку праці (Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova, 2025). Стратегічний документ підтверджує, що циркулярна міграція залишається одним із ключових міграційних патернів для трудових мігрантів Молдови та потребує безперервної інституційної підтримки з боку держави (Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova, 2025).

Водночас молдовський досвід демонструє й обмеження такої моделі. Економіка країни суттєво залежить від грошових переказів мігрантів. У 2010–2015 роках грошові перекази з-за кордону становили половину наявних доходів домогосподарств-отримувачів (частка залежала від отриманих сум), а у 2015 році цей показник сягнув 56,7% (IOM, 2017, р. 46). Така залежність робить економіку вразливою до змін міграційної політики або економічних криз в країнах призначення. Ситуацію ускладнює той факт, що понад 300 тисяч осіб працездатного віку перебували за кордоном як трудові мігранти (IOM, 2017, р. 23). Таке масштабне вилучення працездатного населення послаблює людський капітал країни та створює серйозні виклики для довгострокового соціально-економічного розвитку. Крім того, дослідження міграційних аспірацій молоді в Молдові вказують на потенційну напругу між моделями короткострокової циркулярної мобільності та довгостроковими

міграційними намірами освіченої молоді. Зокрема, аналіз орієнтацій студентів і випускників університетів свідчить про переважання прагнень до стабільної зайнятості та професійної реалізації за кордоном, що може обмежувати привабливість циркулярних траєкторій для цієї групи (Bastianon, 2018, pp. 114–115). У поєднанні з високою залежністю економіки від трудової міграції це створює довгостроковий виклик для політики циркуляції, оскільки орієнтація освіченої молоді на постійну міграцію може знижувати реінтеграційний потенціал таких програм.

Грузія розробила модель залучення діаспори, яка, на відміну від молдовського акценту на масовій підтримці малого підприємництва, зосереджена на циркуляції знань і професійних навичок як ключового ресурсу розвитку. Після Революції троянд (2003) та лібералізаційних реформ якісно змінився характер міграції: якщо в період 1995–2003 років домінувала постійна трудова еміграція, то з 2004 року зросла роль повторюваної мобільності, зокрема серед молодих людей, які виїжджають за кордон для отримання освіти та повертаються для зайняття провідних посад в уряді, приватному секторі та філіях міжнародних організацій (Labadze & Tukhashvili, 2013, pp. 6–7). Емпіричні дослідження фіксують специфічний феномен «припливу мізків» (brain gain): переважна більшість вищого та середнього керівництва уряду, бізнесу та неурядових організацій пройшли період еміграції або навчання в ЄС та США (Labadze & Tukhashvili, 2013, pp. 8–9). Досвід життя та роботи на Заході став потужним джерелом культурних та соціальних змін, сприяючи викоріненню корупції та створенню культури прозорості (Labadze & Tukhashvili, 2013, p. 9).

Міграційна стратегія Грузії на 2021–2030 роки визначає діаспору як один із ключових елементів принципу «міграція та розвиток», наголошуючи на необхідності залучення інтелектуального ресурсу грузинських співвітчизників, зайнятих у провідних міжнародних університетах і дослідницьких центрах (State Commission on Migration Issues of Georgia, 2020, pp. 36–37). Важливим інструментом підтримки зв'язків є Програма заохочення діаспорних ініціатив Міністерства закордонних справ та веб-портал діаспори <http://gda.ge/>, який надає доступ до інформації про державні послуги, бізнес-можливості, освіти та інвестиції (State Commission on Migration Issues of Georgia, 2020, pp. 36–38). Стратегічний документ також передбачає створення уніфікованої інформаційної бази даних грузинської діаспори для покращення комунікації та залучення до тематичних проєктів (State Commission on Migration Issues of Georgia, 2020, p. 37).

Водночас грузинська модель демонструє обмеження такого підходу. Попри стратегічну орієнтованість на залучення висококваліфікованих фахівців та визначення діаспори як елемента принципу «міграція та розвиток» (State Commission on Migration Issues of Georgia, 2020, pp. 36–38), Міграційна стратегія не деталізує конкретні програми короткострокового повернення або механізми фінансової підтримки циркулярних мігрантів, що відрізняє її від більш операціоналізованої молдовської програми PARE 1+1. Це вказує на різницю між стратегічним визнанням потенціалу діаспори та практичною інституціоналізацією циркулярної міграції як керованого процесу.

Крістіна Діана Бастіанон у своєму дослідженні міграційних аспірацій молоді в Грузії та Молдові виявляє спільну проблему: еміграційні наміри зростають насамперед серед освічених груп населення (Bastianon, 2018, pp. 114–115). Молоді люди з вищою освітою значно частіше орієнтуються на постійну еміграцію як стратегію довгострокової соціально-економічної мобільності (Bastianon, 2018, p. 118). Ці дані дозволяють припустити, що політика циркулярної міграції може виявитися не-

достатньо привабливою для найбільш освічених груп населення в контекстах, де структурні економічні умови не забезпечують достатніх стимулів для повернення.

Розглянуті кейси демонструють різні інституційні логіки організації циркулярної міграції – від трудової локальної мобільності та спрощеного доступу до ринку праці, через економічну реінтеграцію мігрантів за допомогою підприємницьких програм, до стратегічного залучення діаспори як джерела знань і професійних навичок. Попри відмінності у масштабах, інструментах і цільових групах, ці моделі поєднує спроба інституціоналізувати повторювану мобільність як альтернативу як масовій еміграції, так і одноразовому поверненню. Для систематизації ключових характеристик, механізмів реалізації та структурних обмежень кожної з моделей у Таблиці 1 подано порівняльну характеристику підходів Молдови та Грузії до управління циркулярною міграцією.

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика моделей циркулярної міграції
Молдови та Грузії**

Характеристика	Молдова	Грузія
1	2	3
Домінантний тип циркуляції	Трудова міграція з акцентом на економічну реінтеграцію через підприємництво	Циркуляція знань і професійних навичок («brain gain»); освітня міграція з поверненням для професійної реалізації
Масштаб міграції	Близько 300 тис. циркулярних трудових мігрантів працездатного віку (2015)	8–11% населення – трудові мігранти (2011)
Цільові групи	Трудові мігранти-підприємці; повернені мігранти з підприємницькими намірами	Висококваліфіковані фахівці (вчені, IT-спеціалісти); освічена молодь після навчання за кордоном
Ключові інструменти/політики	Програма PARE 1+1 – грантове співфінансування бізнесу (держави доповнює заощадження 1:1) ODIMM – бізнес-консультації, навчання, моніторинг Національна стратегія міграції 2026–2030	Партнерство мобільності з ЄС (2011) Програма заохочення діаспорних ініціатив МЗС Веб-портал діаспори http://gda.ge/ Міграційна стратегія 2021–2030
Підтверджені ефекти	- Високий рівень життєздатності бізнесів, створених у рамках PARE 1+1; - Зменшення бідності через грошові перекази; - Формування підприємницької культури	- Серед керівництва уряду, бізнесу та НУО – повернені мігранти з іноземною освітою; - Викорінення корупції через залучення досвіду країн Заходу; - Зменшення бідності, формування соціального капіталу
Обмеження/ризиків моделі	Критична залежність економіки від грошових переказів (вразливість до криз); Масштабне вилучення працездатного населення; Освічена молодь орієнтується на постійну міграцію, а не циркуляцію	Декларативність стратегії без конкретних програм фінансової підтримки; Грошові перекази не стимулюють продуктивні інвестиції; Освічена молодь прагне постійної еміграції

Продовження таблиці 1

1	2	3
Уроки для України	Позитивні: - Конкретна програма з чіткими критеріями (PARE 1+1); - Співфінансування знижує ризики для держави. Застереження: - Ризик надмірної залежності від грошових переказів; - Потреба у диференціації – програма ефективна для підприємців, але не охоплює інші категорії мігрантів.	Позитивні: - Фокус на висококваліфікованих кадрах для модернізації держави; - «Притік мізків» (Brain gain) як стратегічна мета; - Міжнародні угоди (ЄС) для легалізації мобільності. Застереження: - Без фінансової підтримки стратегія залишається декларативною; - Потреба в операціоналізації програм.

Примітка. Джерела даних: Молдова (IOM, 2017; Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova, 2025; Bastianon, 2018); Грузія (Labadze & Tukhashvili, 2013; State Commission on Migration Issues of Georgia, 2020; Bastianon, 2018).

Важливо зазначити, що польський досвід українсько-польської міграції, хоча і демонструє потенціал циркулярної мобільності за умов географічної близькості (Brunarska et al., 2016, pp. 117–118), не може розглядатися як модель для України, оскільки Польща виступає країною призначення, а не походження. Водночас польський кейс виявляє потенційний ризик трансформації усталених циркулярних патернів у постійне переселення за умов тривалого конфлікту та відсутності економічних стимулів для повернення (Duszczuk & Kaczmarczyk, 2022).

Український міграційний кейс суттєво відрізняється від моделей циркулярної міграції, реалізованих у Молдові та Грузії, за низкою фундаментальних параметрів, що обмежують можливість їх прямого перенесення без адаптації. Насамперед ідеться про безпрецедентний масштаб переміщення населення – майже шість мільйонів громадян України у різних країнах (UNHCR, 2026). Жодна з проаналізованих моделей циркулярної міграції не впроваджувалася в умовах міграційних потоків такого масштабу, що створює якісно інші виклики для інституційного управління поверненням.

Другим принциповим чинником є природа міграції. Українська зовнішня міграція після 2022 року має характер примусового переміщення, спричиненого збройною агресією, тоді як у Молдові та Грузії домінувала добровільна економічна мобільність. Це зумовлює відмінності не лише у правовому статусі мігрантів – режим тимчасового захисту проти трудових віз і дозволів на роботу чи освіту, – але й у соціально-психологічному вимірі повернення. Як зазначається у дослідженнях реінтеграції українців, досвід війни, вимушеного виїзду, втрати житла та розриву соціальних зв'язків формує специфічний контекст травматизації, який має враховуватися при розробці політик повернення та реінтеграції (Razumkov Centre, 2025, pp. 22–28, 40, 67).

Третім визначальним параметром є висока невизначеність щодо перспектив повернення. Емпіричні дослідження фіксують значну частку українців за кордоном, які не мають чітко сформованих короткострокових планів щодо ре-

патріації або відкладають рішення про повернення, що зумовлено поєднанням безпекових, економічних та сімейних чинників (Gradus Research, 2025). Подібні результати отримано у спільному дослідженні Migration Policy Institute Europe та Міжнародної організації з міграції, де показано, що рішення про повернення є багатофакторним і формується насамперед під впливом безпекових умов у країні походження, а також економічних перспектив, зокрема суттєвої різниці в рівнях заробітної плати між Україною та країнами ЄС, та освітніх траєкторій дітей, які значна частка батьків не готова переривати (Sohst et al., 2025, pp. 22–28). За таких умов невизначеності повернення потребує поетапних і гнучких моделей керованої мобільності, серед яких циркулярна міграція набуває особливої релевантності.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Аналіз теоретичних підходів до постконфліктної реінтеграції та емпіричних даних про наміри українських мігрантів свідчить про те, що в умовах затяжної війни та масштабної вимушеної міграції традиційні підходи швидкої одноразової репатріації виявляються недостатніми для забезпечення довгострокової реінтеграції. Як показують дослідження постконфліктних суспільств та специфіка українського контексту, форсоване повернення за відсутності належних безпекових, економічних і соціальних передумов може призводити до повторної еміграції. У цьому контексті циркулярна міграція, розглянута через призму молдовського та грузинського досвіду, постає не як універсальне рішення, а як потенційно ефективний інструмент керованого, поетапного та добровільного повернення, здатний поєднати збереження мобільності з поступовою реінтеграцією.

Теоретичний огляд концепції циркулярної міграції показав, що її ефективність безпосередньо залежить від інституційних умов реалізації. Добровільність участі, захист прав мігрантів, портативність соціальних прав, можливість повторюваних легальних переміщень і доступ до ринку праці є важливими передумовами стійкості циркулярних схем. За їх відсутності циркулярна міграція може втрачати значну частину реінтеграційного потенціалу.

Компаративний аналіз досвіду Польщі, Молдови та Грузії дозволив виявити різні інституційні логіки організації циркулярної міграції. Польський досвід демонструє, що географічна та культурна близькість у поєднанні зі спрощеним доступом до ринку праці здатні підтримувати інтенсивну повторювану мобільність, однак за умов тривалого конфлікту в країні походження навіть усталені циркулярні патерни можуть трансформуватися в постійне переселення. Молдовський кейс ілюструє можливості економічної реінтеграції через інституціоналізовані програми підтримки підприємництва репатріантів, водночас виявляючи ризики надмірної залежності від грошових переказів і обмежену привабливість циркуляції для освіченої молоді. Грузинська модель орієнтована на залучення діаспори та циркуляцію знань, але водночас характеризується недостатньою операціоналізацією конкретних механізмів короткострокового повернення та фінансової підтримки.

Порівняння цих моделей засвідчує, що циркулярна міграція найбільш імовірно може функціонувати як стабільний механізм повторюваної мобільності за поєднання трьох ключових умов: інституційної доступності повторних переміщень, економічної доцільності повернення та диференціації інструментів залежно від профілю мігрантів. Водночас усі розглянуті кейси виявляють спільне структурне

обмеження – неспроможність циркулярних механізмів самих по собі утримувати найбільш освічені групи населення без створення конкурентних можливостей для професійної реалізації в країні походження.

Український контекст істотно відрізняється від розглянутих моделей за масштабами, природою та соціально-психологічними наслідками міграції. Примусовий характер переміщення, травматичний досвід війни, висока невизначеність щодо перспектив безпеки та значна частка мігрантів із невизначеними намірами повернення посилюють потребу в адаптації будь-яких інструментів циркуляції до постконфліктної реальності. У цьому сенсі циркулярна міграція може розглядатися не як альтернатива поверненню, радше як проміжна стратегія, що дозволяє уникнути як передчасної репатріації, так і остаточного закріплення за кордоном. Отже, результати аналізу свідчать, що поєднання циркулярних механізмів із ширшими стратегіями безпекового та соціально-економічного відновлення може підвищити шанси на успішну реінтеграцію повернутих громадян і зменшити ризики втрати людського потенціалу.

У подальших дослідженнях важливо краще зрозуміти, які групи українських вимушених мігрантів найбільш відкриті до циркулярної мобільності і чому, зокрема з огляду на сімейні обставини, освіту та регіон походження. Також варто проаналізувати, як такі механізми можна закріпити в угодах України з приймаючими країнами та як вони пов'язані з ширшими стратегіями післявоєнного відновлення.

References [Список використаної літератури]

- Bastianon, C. D. (2018). Youth migration aspirations in Georgia and Moldova. *Migration Letters*, 16(1), 105–121. URL: https://www.researchgate.net/publication/330569766_Youth_Migration_Aspirations_in_Georgia_and_Moldova [in English]. [Bastianon C. D. (Youth migration aspirations in Georgia and Moldova. *Migration Letters*. 2018. Vol. 16, Is. 1. Pp. 105–121. URL: https://www.researchgate.net/publication/330569766_Youth_Migration_Aspirations_in_Georgia_and_Moldova (дата звернення: 12.02.2025)]
- Black, R., & Gent, S. (2006). Sustainable return in post-conflict contexts. *International Migration*, 43, 15–38. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2006.00370.x> [in English]. [Black R., Gent S. Sustainable return in post-conflict contexts. *International Migration*. 2006. Vol. 43. Pp. 15–38. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2006.00370.x>]
- Brunarska, Z., Kindler, M., Szulecka, M., & Toruńczyk-Ruiz, S. (2016). Ukrainian migration to Poland: A “local” mobility? In O. Feduk & M. Kindler (Eds.), *Ukrainian migration to the European Union* (pp. 115–131). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9> [in English]. [Brunarska Z., Kindler M., Szulecka M., Toruńczyk-Ruiz S. Ukrainian migration to Poland: A “local” mobility? *Ukrainian migration to the European Union* / за ред. O. Feduk, M. Kindler. Cham : Springer, 2016. C. 115–131. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9>]
- Cassarino, J.-P. (2008). *Patterns of circular migration in the Euro-Mediterranean area: Implications for policy-making*. European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies. <https://cadmus.eui.eu/server/api/core/bitstreams/df590945-eafc-53ef-837c-15e17a79f8ac/content> [in English]. [Cassarino J.-P. Patterns of circular migration in the Euro-Mediterranean area: implications for policy-making. Florence : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2008. URL: <https://cadmus.eui.eu/server/api/core/bitstreams/df590945-eafc-53ef-837c-15e17a79f8ac/content> (дата звернення: 12.02.2025)]
- Duszczek, M., & Kaczmarczyk, P. (2022). The war in Ukraine and migration to Poland: Outlook and challenges. *Intereconomics*, 57(3), 164–170. <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html> [in English]. [Duszczek M., Kaczmarczyk P. The war in Ukraine and migration to Poland: Outlook and challenges. *Intereconomics*. 2022. Vol. 57, Is. 3. Pp. 164–170. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html> (дата звернення: 12.02.2025)]
- European Commission. (2007). *On circular migration and mobility partnerships between the European Union and third countries* (COM(2007) 248 final). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0248:FIN:EN:PDF> [in English]. [European Commission. On circular migration and

- mobility partnerships between the European Union and third countries (COM(2007) 248 final). Brussels, 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0248:FIN:EN:PDF> (дата звернення: 12.02.2025)]
- Gradus Research. (2025). *Return or stay? How sentiments of Ukrainian migrants in the EU are changing*. Kyiv. [in Ukrainian]. [Повертатися чи залишатися? Як змінюються настрої українських мігрантів у ЄС. Київ, 2025. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/return-or-stay-how-ukrainian-migrants-sentiments-in-the-eu-are-changing/> (дата звернення: 15.12.2025)]
- International Organization for Migration. (2017). *Extended migration profile of the Republic of Moldova 2010–2015: Overview of migration trends for the period 2005–2015*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/emp_moldova_2010_2015.pdf [in English]. [International Organization for Migration. Extended migration profile of the Republic of Moldova 2010–2015: overview of migration trends for the period 2005–2015. Geneva : International Organization for Migration, 2017. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/emp_moldova_2010_2015.pdf (дата звернення: 15.12.2025)]
- Labadze, L., & Tukhashvili, M. (2013). *Costs and benefits of labour mobility between the EU and the Eastern Partnership Partner Countries: Country report: Georgia*. Warsaw: CASE – Center for Social and Economic Research. <https://www.researchgate.net/publication/292962235> [in English]. [Labadze L., Tukhashvili M. *Costs and benefits of labour mobility between the EU and the Eastern Partnership Partner Countries: Country report: Georgia*. Warsaw : CASE – Center for Social and Economic Research, 2013. URL: <https://www.researchgate.net/publication/292962235> (дата звернення: 16.12.2025)]
- Libanova, E. M. (2023, June 26). *Dramatic mortality and emigration of the most educated: Demographic risks for Ukraine caused by the war*. RFI. <https://www.rfi.fr/uk/ukraine/20230626-драматична-смертність-і-еміграція-найрозумніших-демографічні-ризики-для-україни-через-війну> [in Ukrainian]. [Лібанова Е. М. *Dramatic mortality and emigration of the most educated: demographic risks for Ukraine caused by the war*. RFI. 26 червня 2023. URL: <https://www.rfi.fr/uk/ukraine/20230626-драматична-смертність-і-еміграція-найрозумніших-демографічні-ризики-для-україни-через-війну> (дата звернення: 15.12.2025)]
- Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova. (2025, October 8). *Greater security, simpler services, and equal opportunities for all: The national program on migration and asylum for 2026–2030 has been approved*. <https://mai.gov.md/en/node/9918> [in English]. Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova. Greater security, simpler services, and equal opportunities for all: the National Program on Migration and Asylum for 2026–2030 has been approved. 8 October 2025. URL: <https://mai.gov.md/en/node/9918> (дата звернення: 15.12.2025)]
- Razumkov Centre. (2025). *Reintegration of Ukrainians: Cultural-identity and socio-economic aspects of return* [In Ukrainian]. Razumkov Centre. https://razumkov.org.ua/images/2025/12/17/2025_REINTEGRATION_OF_UKRAINIANS.pdf [in Ukrainian]. Реінтеграція українців: культурно-ідентичні та соціально-економічні аспекти повернення : аналітична доповідь. Київ : Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, 2025. URL: https://razumkov.org.ua/images/2025/12/17/2025_REINTEGRATION_OF_UKRAINIANS.pdf (дата звернення: 18.12.2025)).
- Sohst, R., Tirado, T., Salgado, L., & Slootjes, J. (2025). *Exploring refugees' intentions to return to Ukraine: Data insights and policy responses*. Migration Policy Institute Europe & International Organization for Migration. https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/mpie-iom_ukraine-return-intentions-2024-final.pdf [in English]. [Sohst R., Tirado T., Salgado L., Slootjes J. *Exploring refugees' intentions to return to Ukraine: data insights and policy responses*. Brussels ; Geneva : Migration Policy Institute Europe ; International Organization for Migration, 2025. URL: https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/mpie-iom_ukraine-return-intentions-2024-final.pdf (дата звернення: 28.12.2025)]
- State Commission on Migration Issues of Georgia. (2020). *Migration Strategy of Georgia 2021–2030*. Tbilisi. <https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/natlex2/files/download/116086/GEO-116086.pdf> [in English]. [State Commission on Migration Issues of Georgia. (2020). *Migration Strategy of Georgia 2021–2030*. Tbilisi. URL: <https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/natlex2/files/download/116086/GEO-116086.pdf> (дата звернення: 28.12.2025)]
- UNHCR. (2026). United Nations High Commissioner for Refugees. (2026). *Ukraine refugee situation*. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [in English]. [United Nations High Commissioner for Refugees. Ukraine refugee situation. 2026. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 28.12.2025)]
- Wickramasekara, P. (2011). *Circular migration: A triple win or a dead end?* (Discussion Paper No. 15). ILO Global Union Research Network. https://emnbelgium.be/sites/default/files/publications/ilo_-_circularmigration_-_discussionpaper_-_2011_-_en.pdf [in English]. [Wickramasekara P. *Circular migration: a triple win or a dead end?* (Discussion Paper ; No. 15). Geneva : ILO Global Union Research Network, 2011. URL: https://emnbelgium.be/sites/default/files/publications/ilo_-_circularmigration_-_discussionpaper_-_2011_-_en.pdf (дата звернення: 28.12.2025)]

Koshova O. S.

Department of Political Science and International Relations

Institute of Humanities and Social Sciences

Lviv Polytechnic National University

Metropolitan Andrey Str., 5, Academic Building 4, Room 314, Lviv, 79013, Ukraine

FROM TEMPORARY PROTECTION TO MANAGED RETURN: CIRCULAR MIGRATION AS AN INSTRUMENT OF REINTEGRATION IN POST-CONFLICT UKRAINE

Summary

The full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine has triggered an unprecedented wave of forced external migration, placing the state before the complex task of organizing the return of its citizens in the post-conflict period amid declining readiness for one-time repatriation and high uncertainty regarding migration intentions. The article aims to analyze the potential of circular migration as an instrument of managed, phased reintegration of Ukrainian citizens in post-conflict conditions based on a comparative study of international experience. Methodologically, the study is grounded in a theoretical analysis of the concept of circular migration and a comparative examination of three cases – Poland, Moldova, and Georgia – taking into account their institutional approaches to managing mobility and reintegration.

The research demonstrates that circular migration can be effective primarily under appropriate institutional conditions, including voluntary participation, protection of migrants' rights, the possibility of repeated legal movements, and the preservation of social rights when crossing borders. The analysis of the Polish experience reveals risks of transforming established circular patterns into long-term emigration under wartime conditions; the Moldovan case illustrates the possibilities of economic reintegration through institutionalized entrepreneurship support programs for returnees, while also exposing dependence on remittances; the Georgian experience highlights the potential of knowledge circulation and diaspora engagement but also shows limitations due to the lack of operational mechanisms for financial support.

The findings suggest that for Ukraine, circular migration may be relevant not as an alternative to return but as an intermediate strategy that combines the preservation of mobility with gradual reintegration, provided that migration mechanisms are aligned with broader strategies of post-war recovery, human capital development, and the creation of economic opportunities.

Key words: circular migration, temporary protection, managed return, post-conflict recovery, reintegration.

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Маньковський Є. В.

аспірант,

кафедра міжнародних відносин,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

вул. Дворянська, 2, м. Одеса, 65082, Україна

E-mail: jenia.mankovsky@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-68475821>

УКРАЇНЬСКА ДІАСПОРА У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ У 2014–2026 РОКАХ

У статті представлено результати дослідження еволюції української діаспори у Великій Британії впродовж 2014–2026 рр. Метою статті є комплексний аналіз змін у чисельності, соціальній структурі, формах самоорганізації, культурному житті та напрямках суспільно-політичної активності української громади у Великій Британії в умовах російсько-української війни. У результаті дослідження встановлено, що впродовж 2014–2026 років українська діаспора у Великій Британії пройшла кількісну та якісну трансформацію: від відносно невеликої історично сформованої громади до однієї з найбільш помітних нових етнічних спільнот країни. Зростання чисельності діаспори особливо посилюється після 2022 року внаслідок масштабного переміщення громадян України до Великої Британії в межах гуманітарних програм підтримки. Виявлено, що сучасна структура української діаспори характеризується високим освітнім потенціалом, професійною різноманітністю, переважанням жінок і дітей серед новоприбулих, а також поєднанням історичних організацій із новими горизонтальними формами громадської самоорганізації. Дослідження показало, що традиційні інституції української громади співіснують із новими волонтерськими, соціальними та адвокаційними ініціативами, які виникли під впливом війни та нових міграційних процесів. Особливу увагу приділено тому, що у 2014–2026 роках українська діаспора у Великій Британії виконувала не лише соціально-культурну, а й суспільно-політичну функцію: через діяльність громадських організацій, публічні акції, інформаційні кампанії, взаємодію з британськими політичними колами та адвокаційні ініціативи вона сприяла формуванню стійкої підтримки України в британському суспільстві та політичному середовищі. Водночас культурні проекти, освітні програми, фестивалі, мистецькі заходи та діяльність українських організацій стали важливим інструментом збереження національної ідентичності й популяризації України у британському публічному просторі. Доведено, що в умовах російської агресії українська діаспора стала важливим чинником міжнародної солідарності з Україною, поєднуючи гуманітарну допомогу, громадянську мобілізацію, культурну дипломатію та суспільну підтримку українських громадян у Великій Британії.

Ключові слова: українська діаспора, українсько-російська війна, міграція, Велика Британія, політичні процеси, міжнародна діяльність.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. У 2013 році очікувалося, що президент України Віктор Янукович підпише Угоду про асоціацію між ЄС і Україною, яка зміцнить зв'язки

між Україною та Європейським Союзом (ЄС). Однак 21 листопада він призупинив переговори щодо угоди про асоціацію з ЄС. Замість того, щоб продовжувати давній курс країни до європейської інтеграції, Янукович вирішив шукати тісніші зв'язки з Євразійським митним союзом, очолюваним Росією. Цей політичний зсув спровокував соціальну мобілізацію громадян, які поділяли відданість західній демократії та підтримували інтеграцію країни з ЄС. Демонстранти зібралися на Майдані, площі в центрі Києва. Спочатку мирні демонстрації, відомі як протести Євромайдану (також відомі як Революція гідності), спричинили загальнонаціональні протести, а в Києві переросли у насильницькі взаємодії з численними смертями після рішення уряду заборонити протести та втручання за допомогою озброєної поліції. Повстання на Євромайдані 2013 року не лише мобілізувало маси в Україні, а й викликало сильну реакцію серед українських громад за кордоном. Від перших днів протестів Євромайдану українські діаспори по всьому світу підтримували повстання за демократичні зміни. Українська діаспора у Великій Британії у 2014–2026 роках зазнала масштабних змін, еволюціонувавши від історично сформованої громади до потужної спільноти, яка значно зросла після 2022 року. Відповідно, виникає наукова проблема вивчення розвитку та діяльності української діаспори в Великій Британії у 2014–2026 роках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Безпосередньо українська діаспора у Великій Британії як окремий об'єкт комплексного політичного чи соціального аналізу в сучасній науковій літературі досліджена поки що обмежено. Водночас можна виокремити низку праць, які формують теоретичне й емпіричне підґрунтя для такого дослідження. Насамперед це праці І. Лапшиної, яка у статті (Lapshyna, 2019) аналізує мобілізацію української діаспори у Великій Британії та Польщі після Євромайдану і початку війни на Донбасі, розглядаючи її як форму транснаціональної громадянської участі, спрямованої на підтримку держави походження. Подальший розвиток цієї тематики представлено у дослідженні (Lapshyna, 2021), де авторка простежує механізми діаспорної мобілізації у відповідь на революційні події та російську агресію, акцентуючи увагу на взаємодії історично сформованої та нової хвилі української міграції у Великій Британії. Значний внесок у вивчення новітнього етапу розвитку української діаспори зроблено А. Фіхелем (Fihel et al., 2025), який досліджує мобілізацію українських діаспорних спільнот у перші два роки після початку повномасштабної війни, зокрема механізми самоорганізації, волонтерської діяльності та підтримки України в різних європейських країнах, включаючи Велику Британію. Питання інтеграції новоприбулих українців у британське суспільство висвітлено у матеріалі К. Адамс (Adams, 2023), де окреслено основні соціальні виклики адаптації українських біженців, зокрема проблеми житла, мовної інтеграції та доступу до ринку праці. У дослідженні Р. Брінклі (Brinkley, 2022) увага зосереджується на політичному, безпековому та діаспорному вимірах українсько-британських відносин, де українська громада розглядається як чинник посилення двосторонньої взаємодії. Праця К. Джайлз (Giles, 2022) демонструє мобілізацію української громади у Великій Британії після початку повномасштабного вторгнення та роль громадських ініціатив у формуванні британської суспільної підтримки України. Для ширшого політичного контексту важливим є дослідження С. Куделії (Kudelia, 2015), яке дозволяє простежити внутрішньополітичні передумови процесів, що стали одним із чинників нової

хвилі української міграції після 2014 року. Важливу фактологічну основу для аналізу сучасної чисельності та структури української громади становлять офіційні статистичні матеріали (Migration statistics related to the Homes for Ukraine scheme, 2024), які відображають масштаби переміщення українських громадян до Великої Британії після 2022 року. Політичний контекст державної реакції Великої Британії на російсько-українську війну представлено в аналітичному звіті (The UK response to the war in Ukraine, 2024), де окреслено механізми державної підтримки України та українських громадян. Додатково питання функціонування громадських структур українців у британському середовищі висвітлює публікація (Ukrainian community organisations in Britain and refugee integration, 2023), у якій показано роль громадських організацій у підтримці інтеграції біженців і збереженні соціальної згуртованості української громади. Таким чином, попри наявність окремих праць, комплексне дослідження української діаспори у Великій Британії в умовах російсько-української війни залишається недостатньо розробленим, що зумовлює актуальність цієї статті як однієї з перших спроб системного аналізу даного явища.

У дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що дозволили проаналізувати еволюцію української діаспори у Великій Британії в контексті політичних та соціальних трансформацій 2014–2026 років. Основу емпіричної бази становили метод документального аналізу та аналіз вторинних джерел, зокрема наукових публікацій, аналітичних матеріалів, офіційних статистичних даних британських інституцій, матеріалів громадських організацій української діаспори та відкритих інформаційних ресурсів. Для вивчення сучасних форм самоорганізації української громади, її публічної активності, культурних практик і механізмів підтримки України використано аналіз медіаматеріалів та інтернет-ресурсів, що дозволило простежити динаміку громадських ініціатив і комунікаційних практик у різні періоди російсько-української війни. Елементи дискурс-аналізу застосовано для інтерпретації способів репрезентації української діаспори у британському суспільному просторі, а також для виявлення домінуючих наративів щодо інтеграції, солідарності та громадянської мобілізації. Використання комплексу взаємодоповнювальних методів забезпечило можливість методологічної тріангуляції, зіставлення різних типів джерел та формування більш цілісного уявлення про кількісні, структурні й функціональні зміни української діаспори у Великій Британії в умовах війни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Формулювання цілей статті. Попри наявність окремих досліджень, присвячених українській діаспорі у країнах Європи, у сучасній науковій літературі недостатньо висвітлено комплексні зміни, що відбулися в українській громаді Великої Британії після 2014 року під впливом російсько-української війни. Недостатньо дослідженими залишаються трансформація чисельності та соціальної структури діаспори, розвиток її організаційних форм, культурних практик, а також механізми участі української громади у підтримці України в умовах воєнного часу.

Метою статті є комплексний аналіз змін у чисельності, структурі, формах самоорганізації та напрямках суспільної активності української діаспори у Великій Британії впродовж 2014–2026 років.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Для досягнення поставленої мети доцільно зосередити увагу на кількох взаємопов'язаних аспектах розвитку української діаспори

у Великій Британії: динаміці чисельності та зміні соціальної структури громади, еволюції організаційних форм і громадської активності, розвитку культурного життя, а також основних напрямів підтримки України в умовах російсько-української війни.

Чисельність та структура діаспори

У 2014–2021 роках українська діаспора у Великій Британії демонструвала стійке зростання чисельності та суттєві зміни у своїй соціальній структурі. Якщо до 2014 року українська громада залишалася відносно невеликою та складалася переважно з нащадків повоєнної хвилі міграції (Lapshyna, 2019), то після подій Євромайдан і початку російської агресії проти України розпочався новий етап формування діаспори.

За оцінками британської статистики та громадських організацій, на початку 2010-х років у Великій Британії проживало близько 20–25 тисяч осіб українського походження. Після 2014 року ця цифра поступово зростала. До 2019–2021 років кількість громадян України, які постійно або тимчасово проживали у Сполученому Королівстві, оцінювалася приблизно у 35–40 тисяч осіб (Lapshyna, 2021). Зростання було зумовлене, перш за все, трудовою міграцією, освітньою мобільністю та сімейною міграцією. Більшість українців концентрувалися у великих містах, насамперед у Лондоні та його передмістях. Значні громади також сформувалися у Манчестері, Бірмінгемі, Брістолі та Единбурзі.

Структура діаспори у 2014–2021 роках характеризувалася помітним омолодженням. Якщо повоєнна хвиля складалася переважно з політичних емігрантів та їхніх родин, то нова хвиля міграції включала значну частку молодих людей віком 20–40 років. Це були студенти, IT-спеціалісти, фінансисти, медики, науковці та підприємці. (Lapshyna, 2021)

Рівень освіти українців у Великій Британії був відносно високим. Значна частина новоприбулих мала вищу освіту, а багато хто навчався або працював у провідних університетах. Це сприяло формуванню професійно активної та конкурентоспроможної громади.

У гендерному співвідношенні спостерігалася відносна рівновага, однак у сфері догляду, медицини та обслуговування частіше працювали жінки, тоді як у технологічному секторі та фінансах – чоловіки. Водночас із розвитком IT-сфери гендерний баланс поступово вирівнювався. (Lapshyna, 2019)

Українська діаспора мала розгалужену мережу громадських, культурних та релігійних організацій. Ключову роль продовжував відігравати Союз українців у Великій Британії, який координував культурні заходи, освітні ініціативи та збереження національної ідентичності. Паралельно виникали нові громадські об'єднання, створені представниками нової хвилі міграції.

Період 2022–2026 років став безпрецедентним етапом зростання української діаспори у Великій Британії у зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії в Україну у лютому 2022 року. Якщо до 2022 року чисельність українців у країні оцінювалася приблизно у 35–40 тисяч осіб, то вже протягом першого року війни кількість громадян України, які прибули до Сполученого Королівства, різко зросла (Association of Ukrainians in Great Britain, 2026).

У 2022–2023 роках Велика Британія запровадила спеціальні візові програми для українців, що дозволило сотням тисяч людей отримати тимчасовий захист. За офіційними даними, упродовж 2022–2024 років до країни прибуло понад 150 ти-

сяч громадян України (Migration statistics related to the Homes for Ukraine scheme, 2024). Таким чином, станом на 2025–2026 роки загальна чисельність української громади у Великій Британії оцінюється приблизно у 180–200 тисяч осіб (включно з довоєнною діаспорою) (History of Ukrainian organisations in Britain, 2025).

Більшість новоприбулих оселилися в Англії, насамперед у Лондоні та його агломерації, а також у великих містах центральної та північної частини країни. Частина українців проживає у Шотландії, Уельсі та Північній Ірландії, часто в невеликих громадах, куди їх розселили в межах державних програм підтримки (Fihel et al., 2025).

Структура діаспори у 2022–2026 роках суттєво відрізняється від попереднього періоду. Якщо раніше переважали трудові мігранти та студенти, то після 2022 року більшість новоприбулих становлять жінки з дітьми, а також люди похилого віку. Це пов'язано з воєнними обмеженнями на виїзд чоловіків призовного віку з України (Association of Ukrainians in Great Britain, 2026).

Для української діаспори у 2022–2026 роках були притаманні такі специфічні риси, як значна перевага жінок серед дорослого населення, висока частка дітей та підлітків, які інтегруються у британську систему освіти та наявність осіб з різним соціально-професійним статусом – від висококваліфікованих спеціалістів до людей, які втратили роботу через війну (History of Ukrainian organisations in Britain, 2025).

Попри складні обставини, значна частина українців має вищу освіту та професійний досвід у сферах ІТ, медицини, освіти, інженерії та бізнесу. Однак через мовний бар'єр і необхідність підтвердження дипломів багато хто на початковому етапі працює у сферах обслуговування, логістики та соціальної підтримки (Fihel et al., 2025).

Після 2022 року українська громада у Великій Британії стала значно більшою та різноманітнішою. Історичні організації співпрацюють із новоствореними волонтерськими ініціативами, гуманітарними фондами та освітніми центрами. Активну роль у координації підтримки відіграють місцеві органи влади та центральні структури, зокрема Уряд Великої Британії (Association of Ukrainians in Great Britain, 2026).

Важливою особливістю періоду є формування численних локальних українських спільнот у регіонах, де раніше українська присутність була мінімальною. Це сприяє географічному розширенню діаспори та створенню нової мережі культурних, освітніх і соціальних ініціатив (History of Ukrainian organisations in Britain, 2025).

Організація та активність діаспори

Період 2014–2021 років став етапом значної активізації української діаспори у Великій Британії. Події Євромайдану, анексія Криму та війна на сході України спричинили консолідацію громади, посилення її самоорганізації та зростання політичної й культурної активності. Українська спільнота стала більш помітною у британському суспільстві та медіапросторі (Lapshyna, 2019).

Центральну роль у житті громади продовжував відігравати Союз українців у Великій Британії (СУБ), заснований ще у 1946 році. Ця організація об'єднує українців і тих, хто має українське походження, для збереження культурної ідентичності, мовної спадщини, а також організації суспільних і освітніх заходів. Вона має широку мережу місцевих відділень і культурних центрів, підтримує українські школи, жіночі та молодіжні асоціації, співпрацює з посольством України. СУБ координував діяльність осередків у різних містах, підтримувала українські суботні школи, культурні центри та видавничу діяльність. СУБ також став важливою платформою для мобілізації допомоги Україні після 2014 року (Lapshyna, 2021).

Важливими осередками громадського життя залишалися українські церкви – греко-католицькі та православні парафії, які виконували не лише релігійну, а й соціальну функцію, об'єднуючи громаду навколо культурних і благодійних ініціатив (Advocacy and community support initiatives, 2024).

Після початку війни з'явилася низка нових громадських та волонтерських ініціатив, створених представниками нової хвилі міграції. У Лондон та інших містах почали діяти незалежні громадські групи, які організовували акції солідарності з Україною, інформаційні кампанії для британської аудиторії, благодійні збори на підтримку Збройних сил України та постраждалих від війни а також культурні заходи для популяризації української культури (Association of Ukrainians in Great Britain, 2026).

Регулярні мітинги проходили біля будівлі Парламент Сполученого Королівства та дипломатичних представництв. Активісти співпрацювали з британськими парламентарями, аналітичними центрами та правозахисними організаціями, привертаючи увагу до російської агресії та необхідності санкційної політики (What can you do to support Ukraine & Ukrainians?, 2023).

Одним із ключових напрямів активності діаспори стала благодійність. У 2014–2021 роках українці у Великій Британії регулярно організовували збори коштів, гуманітарної допомоги, медичного обладнання та спорядження. Волонтерські мережі координували логістику допомоги до України, співпрацюючи як із громадськими фондами, так і з приватними донорами. Благодійні концерти, ярмарки та культурні фестивалі поєднували функції збору коштів і популяризації української культури. Таким чином, громадська активність мала як гуманітарний, так і іміджевий характер (Association of Ukrainians in Great Britain, 2026).

Соціальні мережі та онлайн-платформи стали важливим інструментом координації подій, поширення інформації та формування нової, більш мобільної мережевої структури громади.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року українська діаспора у Великій Британії зазнала суттєвого зростання й активізації. Великобританія стала однією з ключових країн, куди переселилися десятки тисяч українських біженців та працівників, що сприяло появі нових громадських ініціатив, посиленню вже існуючих організацій і розвитку культурно-соціальної активності українців (Advocacy and community support initiatives, 2024).

До провідних організацій української діаспори долучилася також спільнота-суб Ukrainian Voice UK – коаліція громадських груп, благодійних організацій, науковців і лідерів громад, що зосереджена на адвокації прав і довгостроковій інтеграції українців, які прибули до Великої Британії після 2022 року (Advocacy and community support initiatives, 2024).

Після початку вторгнення з'явилися численні волонтерські проекти, які допомагають українським біженцям адаптуватися, такі як UK Welcomes Ukraine – добровільна група, що координує прийом українських сімей у Великій Британії, поєднуючи їх з британськими господарями й допомагаючи з оформленням віз та іншими практичними питаннями; Ukrainian Sponsorship Pathway UK (USPUK) у партнерстві з Communities for Ukraine та Citizens UK – спільна програма переселення та підтримки українців через домовленості з громадськими, релігійними і університетськими структурами. Волонтерські консультаційні центри діють по всій країні, допомагаючи новоприбулим із житлом, працевлаштуванням, соціаль-

ними виплатами й освітніми можливостями (History of Ukrainian organisations in Britain, 2025).

Культурне життя діаспори

У 2014–2021 роках, попри політичні виклики та відносну роздрібненість, українська діаспора у Великій Британії активно підтримувала і розвивала культурне життя, сприяючи збереженню національної ідентичності, популяризації української культури серед британців та інтеграції української спільноти в культурний простір країни.

Насамперед слід відзначити діяльність СУБ. Він регулярно організовував культурні, освітні, історичні та пам'ятні заходи: від святкування днів пам'яті історичних подій (як-от Голодомор, видатні річниці) до просвітницьких виставок, літературних читань, етно-фестивалів та виступів музичних і танцювальних колективів. Організація також підтримувала українські школи, бібліотеки, архіви та танцювальні гурти для збереження мови та традицій серед молодого покоління (What can you do to support Ukraine & Ukrainians?, 2023).

Окрім СУБ, діяли й інші спільноти та ініціативи, зокрема студентські групи в університетах (Кембридж, Оксфорд тощо) та неформальні культурні проекти (перегляди фільмів, тематичні події на базі українських центрів у Лондоні), які сприяли підтримці творчих зв'язків серед української молоді та популяризації культури в британському середовищі (History of Ukrainian organisations in Britain, 2025).

Активною частиною діаспорного культурного життя були концерти, виставки та літературні вечори, як то художні та музичні заходи, концерти класичної музики, поетичні читання і тематичні вистави. У 2021 році, наприклад, було організовано концерт на честь 30-ї річниці незалежності України з участю професійних музикантів, поетів та художників, творчо поєднуючи українську культуру з британською аудиторією. Традиційні концерти пам'яті українського поета Тараса Шевченка, музичні виступи класичних і народних ансамблів, камерні вечори, а також мистецькі виставки місцевих українських художників відбувалися регулярно у культурних центрах та церквах, сприяючи збереженню творчої спадщини й розвитку нових художніх проєктів.

Крім того, діаспора брала участь в організації українських кіно- та літературних показів (кіносеанси, творчі зустрічі з акторами і режисерами), що підтримували інтерес до сучасного українського мистецтва серед широкого кола британців і вихідців з України.

Українські культурні центри та школи відігравали важливу роль у викладанні мови, народних традицій, історії та літератури. Регулярними були святкування традиційних українських свят – Різдва, Великодня, Івана Купала – із фольклорними елементами, народними іграми та ремеслами, що зміцнювали культурну ідентичність у новому поколінні українців у діаспорі.

Комунікація між діаспорними організаціями, культурними центрами, британськими освітніми установами та посольством України у Великій Британії сприяла не лише кращій організації подій, а й поширенню знань про Україну серед британської громадськості.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в 2022 році культурне життя української діаспори у Великій Британії значно активізувалося. Нові хвилі міграції та підвищений міжнародний інтерес до України сприяли розширенню мистецьких, літературних, освітніх та громадських ініціатив, які не лише

об'єднували українців за кордоном, але й популяризували українську культуру серед британської аудиторії.

Однією з помітних тенденцій стало проведення щорічних культурних фестивалів, учасниками яких ставали як українські митці, так і їхні британські колеги. Так, International Arts Festival UKRAÏNE у 2025 і 2026 роках у містечку Херефорд поєднував концерти, виставки, виступи танцювальних колективів та ремісничі виставки, демонструючи українську творчість у серці Англії. На фестивалі виступали як традиційні музичні гурти, так і сучасні виконавці, а програми включали як народні пісні та танці, так і авторські твори (Advocacy and community support initiatives, 2024).

Акцент на культурному діалозі між Україною та Великою Британією підтримує і Сезон культури Велика Британія/Україна – спільний проект Британської Ради та Українського інституту, який триває ще з 2022 року і включає серії мистецьких подій, резиденцій художників, лекцій, кінопоказів та дискусій, спрямованих на творення довгострокових культурних партнерств (What can you do to support Ukraine & Ukrainians?, 2023).

У 2025 році в університетах та культурних центрах почали проводитися Українські тижні культури, що об'єднували десятки подій у різних містах Сполученого Королівства – від Белфаста до Лондона. Ці заходи включали виставки, лекції, музичні й театральні виступи, а також презентації сучасної української літератури та мистецтва, розширюючи знання британської публіки про сучасну Україну (Kiselyova & Ivashchenko, 2025).

Культурне життя також включало активну видавничу діяльність. Так, Український інститут у Лондоні випускав журнал London Ukrainian Review, присвячений важливим соціокультурним темам, зокрема дитинству під час війни, спогадам та мистецьким роздумам українців у діаспорі. Цей журнал став майданчиком для української думки та творчості, доступної англомовному читачеві, й укріпив роль української діаспори у культурному діалозі зі світом (Kiselyova & Ivashchenko, 2025).

У більш локальному контексті українські громади у великих містах Великої Британії, таких як Лондон, Манчестер, Единбург та інших, організовували регулярні культурні події: від літературних вечорів і кінопоказів до вистав народного мистецтва та музичних імпрез. Наприклад, у столиці Шотландії з'явилися тематичні культурні пішохідні тури, що поєднували історичну спадщину з українськими культурними комунікаціями (History of Ukrainian organisations in Britain, 2025).

Підтримка України з боку діаспори

У 2014 році, після Революції Гідності та початку російської агресії проти України, українська діаспора у Великій Британії мобілізувала значні зусилля для підтримки рідної держави. У цей період діаспорні організації активно діяли як у сфері гуманітарної допомоги, так і у сфері інформаційної та культурної підтримки України на міжнародній арені.

У відповідь на війну на Сході України діаспорні структури, перш за все, СУБ, організовували інформаційні кампанії на підтримку суверенітету та територіальної цілісності України, розповсюджували матеріали про ситуацію в Україні серед британської громадськості та підтримували співпрацю з українськими дипломатичними установами. Вони також сприяли благодійним ініціативам та збору коштів для гуманітарної допомоги, медичного забезпечення та підтримки постраждалих від конфлікту в Україні (Lapshyna, 2021).

Українська діаспора підтримувала численні волонтерські ініціативи, які допомагали пораненим, переселенцям та їхнім сім'ям. Ці ініціативи включали збір коштів, обладнання для медичних закладів і передачу гуманітарної допомоги через партнерські організації в Україні.

Діаспорні мережі сприяли також розвитку спільнот взаємодопомоги в межах Великої Британії, зокрема, організації зустрічей, благодійних концертів, виставок та акцій солідарності, де збирали кошти для українських благодійних фондів та волонтерських проєктів (Lapshyna, 2019).

Українські організації в Британії здійснювали адвокаційну роботу щодо повернення уваги уряду Великої Британії та широкої громадськості до ситуації в Україні. Це включало спільні листи до політиків, участь у публічних дебатах і заходи з підтримки української позиції в питаннях безпеки, санкцій проти агресора та міжнародної політики.

Наприклад, СУБ та інші громадські групи проводили інформаційні сесії, публічні лекції та тематичні виставки, щоб підвищити обізнаність британців про історію та сучасні виклики, з якими зіштовхнулася Україна після анексії Криму та початку війни на Донбасі в 2014 році (Lapshyna, 2019).

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року українська діаспора у Великій Британії мобілізувала потужну підтримку для рідної країни. Українці в Сполученому Королівстві об'єднали зусилля для допомоги людям, які постраждали від війни, адвокації українських інтересів на міжнародній арені та інтеграції новоприбулих до британського суспільства (Fihel et al., 2025).

Українські організації діаспори активно працювали над підвищенням обізнаності про війну в Україні серед британської політичної та громадської спільноти. Ukrainian Voice UK – коаліція громадських груп, благодійних організацій, науковців і лідерів громад – спрямована на адвокацію прав і довгострокову підтримку українських родин, які прибули до Великої Британії після 2022 року. Організація проводить заходи, співпрацює з парламентськими групами, намагається впливати на політичні рішення, що стосуються українців у діаспорі.

Діаспора також активно організовувала інформаційні кампанії, публічні акції та заходи солідарності, щоб привернути увагу британського суспільства до потреб України та підтримати україномовну спільноту, що живе у Великій Британії.

Українська діаспора у 2022–2026 роках намагалася впливати на формування британської політики щодо України. Представники громади брали участь у публічних дискусіях, круглих столах та парламентських слуханнях. Активність діаспори сприяла формуванню стабільної підтримки України у британському політичному середовищі, що співпадає з підписанням у 2025 році угоди про сторічне партнерство між Україною та Великою Британією (Fihel et al., 2025).

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Таким чином, упродовж 2014–2021 років українська діаспора у Великій Британії демонструвала стале кількісне зростання та поступове ускладнення внутрішньої структури, стаючи більш різноманітною за віком, професійною належністю та формами самоорганізації. Вона поєднувала історичну спадщину повоєнної еміграції з активністю нової хвилі мобільних і високоосвічених українців, що сприяло модернізації організаційного середовища громади. Традиційні інституції співіснували з новими горизонтальними ініціативами,

які формувалися завдяки цифровим комунікаціям, волонтерським практикам та активній громадянській позиції нових мігрантів.

У 2022–2026 роках українська діаспора у Великій Британії перетворилася з відносно невеликої міграційної спільноти на одну з найбільш помітних нових етнічних громад країни. Її розвиток характеризувався різким кількісним зростанням, переважанням жінок і дітей серед новоприбулих, високим освітнім потенціалом та розширенням географії розселення. Водночас для значної частини українців зберігається невизначеність щодо довгострокової інтеграції у британське суспільство або повернення в Україну, що визначає перспективність подальших досліджень інтеграційних стратегій та транснаціональних практик української громади.

Культурний розвиток діаспори впродовж досліджуваного періоду засвідчив посилення її ролі як носія української ідентичності у міжнародному середовищі. Через діяльність громадських організацій, освітніх центрів, фестивалів, мистецьких подій, виставок, видавничих та академічних ініціатив українська громада сформувала розгалужений культурний простір, який не лише забезпечував збереження національної ідентичності, а й сприяв діалогу між українською та британською культурами.

Водночас українська діаспора у Великій Британії в умовах російсько-української війни виконувала важливу суспільно-політичну функцію. Через волонтерські програми, гуманітарну допомогу, адвокаційні кампанії, інформаційні ініціативи, публічні акції та взаємодію з британськими політичними колами вона сприяла формуванню стійкої підтримки України в британському суспільстві та політичному середовищі. Саме в цьому контексті наукова новизна дослідження полягає у систематизації сучасних тенденцій розвитку української діаспори у Великій Британії та виявленні її ролі як чинника суспільно-політичної мобілізації, міжнародної солідарності й підтримки України в умовах російсько-української війни.

References [Список використаної літератури]

- Advocacy and community support initiatives. (2024). Ukrainian Voice UK. [in English] [Advocacy and community support initiatives. Ukrainian Voice UK. 2024. URL: <https://ukrainianvoiceuk.org/2024/02/24/advocacy-and-community-support-initiatives> (дата звернення: 01.12.2024).]
- Adams, C. (2023). Ukrainian refugees in the UK: Integration challenges and successes. BBC News. <https://www.bbc.com/news/uk-61548979> [in English] [Adams C. Ukrainian refugees in the UK: Integration challenges and successes. BBC News. 2023. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-61548979> (дата звернення: 20.12.2025).]
- Association of Ukrainians in Great Britain. (2026). Association of Ukrainians in Great Britain. <https://www.augb.co.uk/about-us-and-our-community/about-the-augb/> [in English] [Association of Ukrainians in Great Britain. Association of Ukrainians in Great Britain. 2026. URL: <https://www.augb.co.uk/about-us-and-our-community/about-the-augb/> (дата звернення: 20.12.2025).]
- Brinkley, R. (2022). Ukraine and the UK: Political, security and diaspora dimensions. Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/events/all/research-event/uk-ukraine-political-security-diaspora-dimensions> [in English] [Brinkley R. Ukraine and the UK: Political, security and diaspora dimensions. Chatham House. 2022. URL: <https://www.chathamhouse.org/events/all/research-event/uk-ukraine-political-security-diaspora-dimensions> (дата звернення: 12.12.2025).]
- Fihel, A., Homel, K., Jaroszewicz, M., Lesińska, M., Bentz, A.-S. (2025). Diaspora at war: Mobilization of the Ukrainian diaspora in the first 2 years of the Russian full-scale invasion. *Journal of Refugee Studies*, 38(3), 704–721. <https://doi.org/10.1093/jrs/feaf006> [in English] [Fihel A., Homel K., Jaroszewicz M., Lesińska M., Bentz A.-S. Diaspora at war: mobilization of the Ukrainian diaspora in the first 2 years of the Russian full-scale invasion. *Journal of Refugee Studies*. 2025. Vol. 38, No. 3. P. 704–721. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/feaf006>.]
- Giles, K. (2022). How Britain's Ukrainian community mobilised after the invasion. The Guardian. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/nov/21/britain-ukrainian-community-mobilised-after-invasion> [in English] [Giles K. How Britain's Ukrainian community mobilised after the invasion. The

- Guardian. 2022. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/nov/21/britain-ukrainian-community-mobilised-after-invasion> (дата звернення: 10.10.2025).]
- History of Ukrainian organisations in Britain. (2025). Ukrainians in the UK. <https://www.ukrainiansintheuk.info/eng/00/after2022-e.htm> [in English] [History of Ukrainian organisations in Britain. Ukrainians in the UK. 2025. URL: <https://www.ukrainiansintheuk.info/eng/00/after2022-e.htm> (дата звернення: 12.12.2025).]
- Kiselyova, Y., & Ivashchenko, V. (2025). Ukrainian academics in forced migration caused by the Russian–Ukrainian war: Problems of identity. *Central and Eastern European Migration Review*, 14(1), 139–159. <https://doi.org/10.54667/ceemr.2025.06> [in English] [Kiselyova Y., Ivashchenko V. Ukrainian academics in forced migration caused by the Russian–Ukrainian war: Problems of identity. *Central and Eastern European Migration Review*. 2025. Vol. 14, No. 1. P. 139–159. DOI: <https://doi.org/10.54667/ceemr.2025.06>.]
- Kudelia, S. (2015). The house that Yanukovych built. *Journal of Democracy*, 25(3), 19–34. <https://doi.org/10.1353/jod.2014.0039> [in English] [Kudelia S. The house that Yanukovych built. *Journal of Democracy*. 2015. Vol. 25, No. 3. P. 19–34. DOI: <https://doi.org/10.1353/jod.2014.0039>.]
- Lapshyna, I. (2019). Do diasporas matter? The growing role of the Ukrainian diaspora in the UK and Poland for the development of the homeland at times of war. *Central and Eastern European Migration Review*, 8(1), 51–73. <https://doi.org/10.17467/ceemr.2019.04> [in English] [Lapshyna I. Do diasporas matter? The growing role of the Ukrainian diaspora in the UK and Poland for the development of the homeland at times of war. *Central and Eastern European Migration Review*. 2019. Vol. 8, No. 1. P. 51–73. DOI: <https://doi.org/10.17467/ceemr.2019.04>.]
- Lapshyna, I. (2021). The Ukrainian (post)revolutionary process: Diaspora mobilisations in the United Kingdom and Poland. *Finisterra*, 56(117), 237–252. <https://doi.org/10.18055/Finis19908> [in English] [Lapshyna I. The Ukrainian (post)revolutionary process: Diaspora mobilisations in the United Kingdom and Poland. *Finisterra*. 2021. Vol. 56, No. 117. P. 237–252. DOI: <https://doi.org/10.18055/Finis19908>.]
- Migration statistics related to the Homes for Ukraine scheme. (2024). Office for National Statistics. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/visaholdersenteringtheukundertheukrainehumanitarianismschemes> [in English] [Migration statistics related to the Homes for Ukraine scheme. Office for National Statistics. 2024. URL: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/visaholdersenteringtheukundertheukrainehumanitarianismschemes> (дата звернення: 12.12.2025).]
- The UK response to the war in Ukraine. (2024). House of Commons Library. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9473/> [in English] [The UK response to the war in Ukraine. House of Commons Library. 2024. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9473/> (дата звернення: 20.12.2025).]
- Ukrainian community organisations in Britain and refugee integration. (2023). The Times. <https://www.thetimes.com/world/russia-ukraine-war/article/ukrainian-community-organisations-in-britain-and-refugee-integration> [in English] [Ukrainian community organisations in Britain and refugee integration. The Times. 2023. URL: <https://www.thetimes.com/world/russia-ukraine-war/article/ukrainian-community-organisations-in-britain-and-refugee-integration> (дата звернення: 12.12.2025).]
- What can you do to support Ukraine & Ukrainians? (2023). London Ukrainian Review. Ukrainian Institute London. <https://uil.org.uk/russias-war-against-ukraine-what-can-you-do-to-support-ukraine-ukrainians/> [in English] [What can you do to support Ukraine & Ukrainians? London Ukrainian Review. Ukrainian Institute London. 2023. URL: <https://uil.org.uk/russias-war-against-ukraine-what-can-you-do-to-support-ukraine-ukrainians/> (дата звернення: 12.12.2025).]

Mankovsky Y. V.

Department of International Relations
Odesa I.I. Mechnikov National University
Dvoryanska Str., 2, Odesa, 65082, Ukraine

UKRAINIAN DIASPORA IN THE UK IN 2014–2026

Summary

The article presents the results of a study of the evolution of the Ukrainian diaspora in United Kingdom during 2014–2026. The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of changes in the size, social structure, forms of self-organization,

cultural life, and directions of socio-political activity of the Ukrainian community in the United Kingdom under the conditions of the Russian-Ukrainian war. The study found that during 2014–2026 the Ukrainian diaspora in the United Kingdom underwent both quantitative and qualitative transformation: from a relatively small historically formed community into one of the most visible new ethnic communities in the country. The growth of the diaspora intensified significantly after 2022 as a result of the large-scale movement of Ukrainian citizens to the United Kingdom within humanitarian support programmes. It was established that the contemporary structure of the Ukrainian diaspora is characterized by a high educational potential, professional diversity, a predominance of women and children among newcomers, as well as the combination of historical organizations with new horizontal forms of civic self-organization. The research demonstrated that traditional institutions of the Ukrainian community coexist with new volunteer, social, and advocacy initiatives that emerged under the influence of war and new migration processes. Particular attention is paid to the fact that during 2014–2026 the Ukrainian diaspora in the United Kingdom performed not only a socio-cultural but also a socio-political function: through the activities of public organizations, public actions, information campaigns, interaction with British political circles, and advocacy initiatives, it contributed to the formation of sustainable support for Ukraine in British society and the political environment. At the same time, cultural projects, educational programmes, festivals, artistic events, and the activities of Ukrainian organizations became important instruments for preserving national identity and promoting Ukraine in the British public space. It is proved that under conditions of Russian aggression the Ukrainian diaspora became an important factor of international solidarity with Ukraine, combining humanitarian assistance, civic mobilization, cultural diplomacy, and public support for Ukrainian citizens in the United Kingdom.

Key words: Ukrainian diaspora, Russian-Ukrainian war, migration, United Kingdom, political processes, international activity.

Дата першого надходження статті до видання: 06.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Палінчак М. М.

д. політ. н., професор,
декан факультету міжнародних економічних відносин,
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»,
вул. Університетська, 14, м. Ужгород, 88000, Україна
E-mail: palinchakmm@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9990-5314>

Юрош В. В.

аспірант,
кафедра міжнародної політики,
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»
вул. Університетська, 14, м. Ужгород, 88000, Україна
E-mail: yurosh57@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4222-3547>

МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА

У статті здійснено міждисциплінарне дослідження міжкультурного аспекту державно-церковних відносин у Федеративній Республіці Німеччина, що розглядається як одна з найбільш послідовних і водночас гнучких моделей співпраці держави та релігійних інституцій у сучасній Європі. Німецька «коопераційна модель» поєднує принципи світськості держави із правовим та інституційним визнанням церков як суспільно значущих партнерів, що дозволяє їм брати участь у вирішенні соціальних, культурних та освітніх завдань. У центрі уваги – міжкультурний вимір взаємодії держави та релігійних організацій, який площинах як: правова, соціальна, культурна та освітня. Дослідження спирається на комплекс методологічних підходів – порівняльно-політологічний, історико-генетичний, інституційний, дискурсивний та кейс-стаді, що дало змогу проаналізувати як еволюцію правового статусу церков у Німеччині, так і їхню сучасну суспільну роль.

Виявлено головні виклики сучасного етапу: секуляризація та ерозія традиційної релігійності, зростання культурного і конфесійного плюралізму, поява нових релігійних спільнот із вимогами інституційного визнання, ризики радикалізації частини мігрантських груп та правові асиметрії, які ускладнюють інтеграцію неklasичних конфесій. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання німецького досвіду для багатоконфесійної України. Адаптація окремих елементів коопераційної моделі може стати підґрунтям для вдосконалення української системи державно-церковних відносин, зокрема у сферах правового регулювання, соціального партнерства та освіти.

Таким чином, німецький досвід демонструє, як інституціоналізоване партнерство держави і церкви може стати ресурсом демократичного розвитку, суспільної стабільності та консолідації багатоконфесійного суспільства.

Ключові слова: державно-церковні відносини, коопераційна модель, міжкультурний діалог, релігійні організації.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. У сучасних умовах розвитку демократичних суспільств, що характеризуються інтенсивними процесами глобалізації, секуляризації та зростанням культурного й релігійного плюралізму, питання ефективної взаємодії держави та релігійних інституцій набуває особливої актуальності. Релігія, попри тенденції до секуляризації, продовжує відігравати важливу роль у формуванні соціальних цінностей, громадянської ідентичності та механізмів соціальної інтеграції.

У цьому контексті постає проблема пошуку оптимальної моделі державно-церковних відносин, яка б забезпечувала баланс між принципом світськості держави та необхідністю залучення релігійних організацій до вирішення суспільно значущих завдань. Особливої гостроти ця проблема набуває в умовах зростання кількості нових релігійних спільнот, міграційних процесів та міжкультурної взаємодії.

Федеративна Республіка Німеччина демонструє одну з найбільш збалансованих моделей такого типу – коопераційну, яка поєднує правову нейтральність держави з інституційним партнерством із церквами. Водночас навіть ця модель стикається з низкою викликів: секуляризацією, трансформацією релігійності, правовими асиметріями щодо нових конфесій та ризиками соціальної поляризації. Для України, яка перебуває в умовах соціальних трансформацій і є багатоконфесійною державою, дослідження цього досвіду має не лише теоретичне, а й прикладне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Проблематика державно-церковних відносин, ролі релігії у публічному просторі та процесів секуляризації знайшла широке відображення у працях провідних зарубіжних і вітчизняних дослідників. Теоретичні основи аналізу взаємодії держави і релігії розроблені у роботах Дж. Касанови, який обґрунтовує концепцію «публічної релігії», Ю. Габермаса, що акцентує увагу на ролі релігійного дискурсу у публічній сфері, а також П. Бергера, який досліджує процеси секуляризації та десекуляризації.

Вагомий внесок у вивчення європейських моделей державно-церковних відносин зробили Д. Грімм, С. Феррарі, а також низка аналітичних центрів і міжнародних організацій. У вітчизняній науці ці питання досліджуються у працях М. Палінчака, О. Сагана, В. Єленського та інших.

Разом з тим, попри значну кількість досліджень, міжкультурний аспект державно-церковних відносин, зокрема роль релігійних інституцій у процесах соціальної інтеграції, формування міжкультурного діалогу та подолання конфліктів у поліетнічних суспільствах, залишається недостатньо систематизованим. Це зумовлює необхідність його комплексного аналізу.

Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує інструментарій політичної науки, соціології, релігієзнавства та правознавства. Застосування порівняльно-політологічного методу дозволило розглянути німецьку коопераційну модель у контексті інших європейських підходів до регулювання державно-церковних відносин.

Дискурсивний аналіз застосовано для вивчення суспільних і політичних наративів щодо ролі релігії у публічному просторі, тоді як метод кейс-стаді дав змогу проаналізувати практичну діяльність конкретних релігійних організацій. Додатково використано аналіз статистичних даних та нормативно-правових джерел.

Виділення невіршених раніше частин проблеми. Незважаючи на значний рівень наукової розробки теми, низка важливих аспектів залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, потребує глибшого аналізу міжкультурний вимір державно-церковних відносин як комплексне явище, що охоплює правові, соціальні, культурні та освітні компоненти.

Особливо актуальними є питання інтеграції нових релігійних спільнот у національні правові системи, подолання інституційних і правових асиметрій, а також визначення ролі релігійних організацій у запобіганні радикалізації та соціальній поляризації.

Недостатньо дослідженими залишаються також механізми адаптації європейського досвіду, зокрема німецької коопераційної моделі, до умов інших держав, включаючи Україну.

Метою статті є комплексний аналіз міжкультурного аспекту державно-церковних відносин у Федеративній Республіці Німеччина, визначення особливостей взаємодії держави та релігійних організацій у багатокультурному середовищі, а також обґрунтування можливостей використання цього досвіду в Україні.

У ході дослідження встановлено, що німецька коопераційна модель забезпечує ефективне поєднання принципу світськості держави з активною участю релігійних інституцій у суспільному житті. Релігійні організації виступають важливими суб'єктами соціальної політики, освіти та інтеграції, сприяючи формуванню міжкультурного діалогу та соціальної згуртованості.

Водночас виявлено низку викликів, серед яких секуляризація, зростання культурного різноманіття, поява нових релігійних спільнот та проблеми їхнього правового визнання, а також ризики радикалізації та соціальної напруженості.

Сучасні демократичні суспільства стикаються з низкою викликів, що пов'язані з глобалізацією, секуляризацією та зростанням культурної й релігійної різноманітності. В умовах цих процесів особливої актуальності набуває питання ефективних моделей державно-церковних відносин, здатних поєднати принцип світськості держави з потребою у соціальній інтеграції, міжкультурному діалозі та правовому визнанні різних конфесійних спільнот.

У цьому контексті Німеччина становить особливий інтерес, адже її коопераційна модель вирізняється балансом між державною нейтральністю та інституційним партнерством із релігійними організаціями. Водночас така модель перебуває під впливом нових викликів: посилення секуляризаційних процесів, зменшення ролі традиційних церков, зростання культурного та релігійного плюралізму, поява нових релігійних громад і потреба у їхньому правовому визнанні, а також небезпека радикалізації частини мігрантських груп.

Проблема полягає у тому, що правові та інституційні механізми держави часто краще пристосовані до традиційних християнських конфесій, тоді як нові релігійні утворення стикаються з асиметріями у правовому статусі та можливостях співпраці з державою. Це створює ризик соціальної поляризації та послаблення міжкультурної інтеграції.

Для України, яка є багатоконфесійною та поліетнічною державою, питання пошуку збалансованої моделі державно-церковних відносин набуває особливої ваги. В умовах воєнних і соціальних трансформацій зростає потреба у виробленні ефективних механізмів взаємодії держави та релігійних інституцій, здатних сприяти суспільній консолідації, інтеграції внутрішньо переміщених осіб і формуванню

культури толерантності. Саме тому аналіз німецької моделі має важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Сучасні демократичні суспільства дедалі частіше стикаються з викликами, пов'язаними з процесами глобалізації, секуляризації та зростанням культурної та релігійної різноманітності. У зв'язку з цим постає необхідність формування ефективних моделей державно-церковних відносин, які б враховували не лише політико-правові, але й соціально-культурні чинники. У цьому контексті особливої уваги заслуговує німецька коопераційна модель, яка поєднує світський характер держави з активною участю релігійних організацій у суспільному житті. Вона дає можливість розглядати релігійні інституції не як ізольовані структури, а як учасників міжкультурного діалогу, що сприяє формуванню толерантного та інтегрованого суспільства.

Дослідження здійснено в міждисциплінарній парадигмі, яка поєднує політологічні, правознавчі, соціологічні та релігієзнавчі підходи. Теоретичною відправною точкою є концепція «коопераційної моделі» державно-церковних відносин, яка інтерпретується через призму ідей позитивної нейтральності держави, публічної релігії та теорій секуляризації й мультикультуралізму. Аналіз ведеться на трьох рівнях: макро (інституційно-правові механізми та державна політика), мезо (релігійні інституції та їхня організаційна діяльність) та мікро (соціальні практики, програми інтеграції, громадські дискурси). Така багаторівнева рамка дозволяє всебічно оцінити як нормативні засади, так і емпіричну практику взаємодії держави та релігії.

Насамперед використано порівняльно-політологічний підхід, що дозволяє розглядати німецьку коопераційну модель у ширшому європейському контексті. Її зіставлення з французькою традицією «жорсткої секуляризації» та британською моделлю «державної церкви» дає можливість зрозуміти, чому саме німецький варіант вважається одним із найбільш збалансованих і стабільних у сучасній Європі. Порівняння допомагає також окреслити сильні й слабкі сторони кожної моделі, а отже – зрозуміти, які елементи можуть бути адаптовані до українських реалій.

Значну увагу приділено історико-генетичному методу, адже без розуміння історичних витоків коопераційної моделі неможливо досягнути її сучасні форми. Еволюція від релігійних воєн, через Веймарську конституцію і до Основного Закону ФРН (Basic Law for the Federal Republic of Germany, n.d.) після 1949 року показує, що сучасна модель є результатом тривалих компромісів і соціально-політичних домовленостей. Це дозволяє розглядати її не лише як правову конструкцію, а як соціокультурний продукт історичного розвитку.

Особливе місце посідає інституційний аналіз, спрямований на дослідження правового статусу релігійних організацій у Німеччині. Він дав змогу показати, яким чином Церква, залишаючись окремою від держави, водночас інтегрована у суспільні процеси через статус публічно-правових корпорацій. Завдяки цьому німецькі церкви не лише отримують фінансову стабільність (через систему церковного податку – *Kirchensteuer*), але й виконують суспільно значущі функції – від соціального захисту до освітніх програм (Yurosh, 2022, p. 128).

Для розкриття соціального виміру важливо було звернутися до кількісного аналізу вторинних даних. Використання статистики Eurobarometer (Eurobarometer, 2024), Eurostat (Eurostat, 2024), Bundesamt für Migration und Flüchtlinge дозво-

лило окреслити тенденції секуляризації, зростання релігійного та культурного плюралізму, а також оцінити масштаби інтеграційних програм для мігрантів. Ці дані стали підґрунтям для розуміння того, як змінюється релігійна карта Німеччини та які нові виклики постають перед державою і церквою.

Важливим аналітичним інструментом став дискурсивний аналіз, завдяки якому вдалося простежити, як у публічному просторі конструюються уявлення про роль релігії та церков. Для цього використовувалися матеріали провідних німецьких медіа, публікації політичних партій та аналітичних центрів (Bundeszentrale für politische Bildung (Federal Government of Germany, n.d.), Konrad-Adenauer-Stiftung (Konrad Adenauer Foundation, 2019), Hanns-Seidel-Stiftung (Hanns Seidel Foundation, 2020). Саме дискурс показує, що питання релігії у Німеччині виходить за межі конфесійної сфери й стає частиною суспільних дебатів про мультикультуралізм, ідентичність і безпеку.

Для конкретизації загальних висновків залучено метод кейс-стаді, який дав змогу проаналізувати діяльність конкретних інституцій – зокрема, Caritas (Caritas Deutschland, n.d.) та Diakonie (Diakonie Deutschland, n.d.). Їхні програми інтеграції мігрантів, соціальної допомоги та освітніх проєктів ілюструють практичну реалізацію коопераційної моделі та показують, як церкви фактично виступають соціальними партнерами держави.

Доказова база статті є багатоплосовою. До неї входять:

- нормативні джерела (Grundgesetz, національне законодавство, рішення ЄСПЛ);
- офіційна статистика (Eurostat, Eurobarometer, BAMF);
- звіти релігійних інституцій (Caritas, Diakonie, річні звіти земельних відомств освіти);
- аналітичні документи провідних політичних фондів та інституцій (Konrad-Adenauer-Stiftung, Bundeszentrale für politische Bildung тощо);
- академічна література (J. Casanova, J. Habermas, P. Berger, D. Grimm та інші авторитетні дослідження).

Поняття «міжкультурний аспект» у політичній науці охоплює різні виміри суспільної взаємодії, де релігійний чинник виступає важливим елементом культурної ідентичності. У політологічних і соціологічних дослідженнях міжкультурний вимір розглядається як процес взаємного обміну ідеями, цінностями та практиками між представниками різних релігійних і культурних спільнот. Міжкультурний аспект охоплює:

- правовий вимір – рівність усіх релігійних громад перед законом та гарантії свободи совісті;
- соціальний вимір – залучення релігійних інституцій до вирішення соціальних проблем, сприяння інтеграції меншин;
- культурний вимір – збереження національних і конфесійних традицій у поєднанні з розвитком нових моделей культурної взаємодії;
- освітній вимір – виховання толерантності та ціннісних орієнтацій через шкільні та університетські програми (Shevchuk, 2019, p. 88).

Німецький досвід показує, що міжкультурний аспект не може обмежуватися деклараціями. Він має бути підкріплений чіткими правовими механізмами та інституційними практиками.

Федеративна Республіка Німеччина застосовує коопераційну модель державно-церковних відносин, яка відрізняється від французької системи жорсткої

секуляризації та британської моделі державної церкви. Особливість німецького підходу полягає у поєднанні принципів світськості держави з офіційним визнанням релігійних організацій як суспільно значущих партнерів. Католицька та протестантська церкви мають статус публічно-правових корпорацій, що дозволяє їм укладати угоди з державою, брати участь у соціальній політиці, освітніх програмах та культурних ініціативах.

Система церковного податку (Kirchensteuer), яка справляється державними органами і передається релігійним громадам, створює фінансову стабільність церков і дає їм змогу виконувати суспільно значущі функції. Такий підхід формує довіру між державою та релігійними інституціями, водночас підкреслюючи добровільний характер участі громадян у церковному фінансуванні (Casanova, 1994, p. 22).

У багатоконфесійному німецькому суспільстві релігійні організації відіграють багатогранну роль, виступаючи не лише як інституції духовного служіння, але й як ключові агенти соціальної інтеграції та міжкультурного діалогу. Їхня діяльність має стратегічне значення для підтримки соціальної злагоди та розвитку інклюзивного суспільства.

По-перше, церкви активно долучаються до інтеграції мігрантів. Католицька Caritas та протестантська Diakonie реалізують численні програми з мовної адаптації, професійної підготовки та культурного посередництва. Завдяки цим ініціативам мігранти отримують доступ до соціальних послуг, можливості навчання та підтримку в процесі працевлаштування. Участь церков у таких програмах дозволяє уникнути маргіналізації новоприбулих груп і створює основу для міжкультурного порозуміння.

По-друге, релігійні організації виступають посередниками у налагодженні міжконфесійного та міжетнічного діалогу. Вони організовують міжрелігійні форуми, спільні культурні заходи, громадські дискусії, спрямовані на поширення цінностей толерантності й взаємоповаги. Такі ініціативи дозволяють знизити напругу між різними релігійними громадами та формують атмосферу довіри в суспільстві.

По-третє, значну роль відіграє благодійна діяльність церков. Вона охоплює підтримку соціально вразливих груп незалежно від їхньої релігійної належності. Таким чином, церква постає не як замкнута конфесійна структура, а як відкрита громадська інституція, що дбає про добробут усього суспільства.

Крім того, церкви виступають платформами для культурної самореалізації. При парафіях діють молодіжні та культурні організації, які створюють простір для діалогу різних поколінь, культур та національностей. Важливою сферою діяльності є також робота з біженцями, які отримують не лише матеріальну допомогу, але й психологічну підтримку та можливості включення до місцевих громад.

Отже, церкви у ФРН відіграють роль своєрідних «соціальних мостів», що поєднують різні культурні та релігійні групи. Їхня багатовимірна діяльність у сфері інтеграції та діалогу робить їх незамінними партнерами держави у формуванні політики міжкультурної взаємодії.

Система освіти у Федеративній Республіці Німеччина є важливим інструментом формування міжкультурного діалогу та виховання молодого покоління у дусі толерантності й поваги до різноманіття. Особливістю німецької моделі є те, що релігійна освіта інтегрована у державну шкільну систему, а церкви визнаються партнерами у її реалізації (Grimm, 2009, p. 2272).

У багатьох землях обов'язковими залишаються уроки релігії. Вони викладаються відповідно до конфесійної належності учнів – католицька, протестантська чи інша релігійна традиція. Водночас держава гарантує право на альтернативні заняття з етики для тих, хто не належить до певної конфесії. Це створює баланс між світським характером освіти та правом громадян на вивчення власної релігії (Palinchak, 2015, р. 257).

Відповідь на зростання культурного та релігійного різноманіття все більше земель запроваджують міжконфесійні або міжрелігійні курси. Вони орієнтовані на виховання критичного мислення, формування поваги до інших культурних і світоглядних позицій. Такі курси сприяють розвитку навичок міжкультурної комунікації, що є особливо актуальним у багатонаціональному середовищі.

Університети зберігають у своїй структурі теологічні факультети, які виконують подвійну функцію. З одного боку, вони готують кадри для викладання релігії у школах та служіння у церквах, з іншого – є майданчиками для наукової міждисциплінарної дискусії. На цих факультетах розвиваються не лише християнська теологія, а й ісламознавство, юдаїка, буддологія та інші напрями. Це сприяє створенню простору академічного міжкультурного діалогу (Сох, 2013, р. 56).

Крім того, освітня політика Німеччини активно підтримує партнерські проекти шкіл і релігійних організацій, спрямовані на соціалізацію молоді та її виховання в атмосфері солідарності. Такі проекти включають спільні культурні заходи, благодійні акції та волонтерські програми, які допомагають школярам практично засвоювати цінності взаємоповаги.

Таким чином, освітній вимір міжкультурного аспекту у ФРН виходить за межі суто академічного навчання. Він формує цілісну систему, що поєднує знання, виховання і практичні соціальні навички, необхідні для життя у багатоконфесійному та багатокультурному суспільстві.

Попри очевидні успіхи німецької коопераційної моделі, міжкультурна взаємодія у ФРН стикається з низкою складних і багатовимірних викликів, які впливають як на державну політику, так і на діяльність релігійних організацій.

Секуляризація є одним із головних викликів сучасного європейського суспільства. За останні десятиліття відсоток громадян, які не належать до жодної релігії, суттєво зріс. Це призводить до зниження ролі церков у суспільному житті та потребує пошуку нових форм легітимації їхньої суспільної активності. З одного боку, секуляризація зменшує вплив традиційних конфесій, а з іншого – актуалізує питання про місце церкви в демократичному суспільстві, яке все менше ототожнює себе з релігійними практиками (Сох, 2013, р. 85).

Масова міграція та зростання культурного плюралізму створюють виклик для інтеграційної політики. Німеччина стала однією з головних країн призначення для біженців та мігрантів, зокрема з країн Близького Сходу та Африки. Це призвело до появи нових релігійних спільнот – мусульманських, буддистських, індуських, які прагнуть визнання та інтеграції у правове і соціальне поле. Держава та традиційні церкви змушені шукати шляхи конструктивної співпраці з цими громадами, що не завжди відбувається безконфліктно.

Радикалізація та релігійний екстремізм становлять небезпеку як для безпеки держави, так і для стабільності суспільства. Окремі групи, що не пройшли успішної інтеграції, можуть стати вразливими до ідеологій, які пропагують нетерпимість і насильство. Це вимагає від держави комплексної політики превенції, у якій важливу роль відіграють церкви, громадські організації та освітні інституції.

Культурна поляризація між тими, хто підтримує мультикультуралізм, і тими, хто схиляється до національно орієнтованих чи навіть ксенофобських позицій, створює атмосферу напруженості. Релігійні організації нерідко опиняються в центрі цієї полеміки, оскільки їхня відкрита підтримка інтеграції мігрантів може викликати опір частини суспільства.

Правові та інституційні виклики полягають у тому, що існуюче законодавство у Німеччині краще пристосоване до діяльності традиційних християнських конфесій. Нові релігійні спільноти часто не мають рівного доступу до статусу публічно-правових корпорацій, що обмежує їхні можливості співпраці з державою та доступ до фінансування. Це створює ситуацію правової асиметрії, яка ускладнює міжкультурний діалог (Casanova, 2013, p. 56).

Отже, міжкультурна взаємодія у ФРН перебуває під впливом низки серйозних викликів: секуляризації, міграційних процесів, радикалізації, культурної поляризації та правових труднощів. Вирішення цих проблем вимагає від держави та церков постійної адаптації, оновлення форм співпраці та розвитку інноваційних моделей соціокультурної інтеграції.

Україна, подібно до Німеччини, є багатоконфесійною та поліетнічною державою, де релігія має значний вплив на суспільне та культурне життя. В умовах триваючих соціальних трансформацій, викликаних війною, внутрішніми міграціями та процесами європейської інтеграції, досвід Федеративної Республіки Німеччина може стати цінним орієнтиром для вдосконалення української моделі державно-церковних відносин.

Німецька коопераційна система демонструє, що релігійні організації можуть виступати не лише як духовні інституції, але й як активні партнери держави у соціальній, освітній та культурній сферах (Ferrari & Pastorelli, 2016, p. 330). Для України це означає можливість ефективніше залучати церкви та релігійні громади до процесів інтеграції внутрішньо переміщених осіб, біженців, ветеранів, а також сприяти відновленню довіри у громадах, постраждалих від війни.

Важливим уроком для України є фінансова модель співпраці держави та церков у Німеччині. Хоча пряме впровадження церковного податку може бути складним, проте адаптація принципів фінансової стабільності релігійних організацій дає змогу розширити їхні соціальні програми, зокрема у сфері допомоги нужденним та реабілітації постраждалих від війни.

Не менш цінним є й освітній досвід. Німецька система релігійної освіти, поєднана з курсами етики та міжрелігійного діалогу, може надихнути українські школи та університети на створення подібних програм, що формуватимуть культуру толерантності та взаємоповаги серед молоді. Це особливо важливо для України, де суспільство переживає процеси переосмислення національної ідентичності та зміцнення демократичних цінностей.

Крім того, приклад Німеччини показує, як церкви можуть стати платформами для міжкультурного спілкування (Zymotrya, 2025, p. 320). Українські релігійні громади, маючи багатий досвід миротворчої та волонтерської діяльності, здатні посилити свою роль у сфері міжконфесійного та міжетнічного діалогу, сприяючи єдності суспільства та протидії радикалізації.

Отже, значення німецької моделі для України полягає у тому, що вона демонструє практичні шляхи поєднання світського характеру держави з активною участю церков у соціально-гуманітарному житті. Адаптація цього досвіду може до-

помогти Україні вибудувати збалансовану систему державно-церковних відносин, яка сприятиме збереженню культурної багатоманітності, зміцненню соціальної інтеграції та забезпеченню стабільності в умовах сучасних викликів.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що державно-церковні відносини у Федеративній Республіці Німеччина демонструють високий рівень інституціоналізації та правової визначеності, що є результатом багатовікового історичного розвитку й політико-правових трансформацій XX століття. Німецька модель характеризується коопераційною формою взаємодії між державою та релігійними організаціями, яка ґрунтується на конституційних гарантіях свободи совісті та віросповідання, закріплених у Основному Законі ФРН, а також на принципі «позитивної нейтральності» держави (Grundgesetz, n.d.). Це означає, що держава не лише забезпечує рівність релігійних спільнот, але й створює умови для їхньої активної участі у соціальному та культурному житті суспільства.

Важливим елементом німецької системи є правовий статус церков і релігійних об'єднань як публічно-правових корпорацій, що дозволяє їм отримувати фінансування через механізм церковного податку (Böckenförde, 1991, p. 143). Такий інструмент забезпечує фінансову стабільність і автономність релігійних організацій, знижує їхню залежність від політичної кон'юнктури та сприяє розвитку широкої мережі соціальних і благодійних інституцій. Зокрема, діяльність Caritas та Diakonie підтверджує, що церкви виконують вагомую роль у наданні соціальних послуг, інтеграції мігрантів, підтримці уразливих груп населення. Це свідчить про спроможність релігійних організацій стати важливими партнерами держави у вирішенні суспільно значущих завдань.

Не менш значущим є освітній вимір державно-церковних відносин. У школах ФРН релігійна освіта є частиною навчальних програм, водночас учні мають право вибору між вивченням різних конфесійних курсів та курсом етики. Така модель сприяє вихованню міжкультурної толерантності та релігійного плюралізму, формує цінності діалогу і взаємоповаги, що особливо важливо в умовах зростання етнічної та релігійної різноманітності німецького суспільства.

Водночас аналіз виявив і низку проблемних аспектів. По-перше, процес секуляризації призводить до поступового зменшення кількості громадян, які належать до традиційних християнських конфесій, і відповідно – до зниження обсягів надходжень від церковного податку (Habermas, 2006, p. 25). Це ставить під питання довгострокову стійкість існуючої моделі фінансування релігійних організацій. По-друге, зростання кількості мусульманських і інших нових релігійних громад висуває виклики у сфері інтеграції та правового регулювання: не всі спільноти мають рівні можливості доступу до публічно-правового статусу. По-третє, у суспільстві спостерігаються дискусії щодо доцільності збереження конфесійної освіти в школах, що може стати предметом подальших реформ.

Досвід ФРН має значний потенціал для багатоконфесійних суспільств, зокрема для України. По-перше, варто звернути увагу на правове забезпечення партнерства між державою і релігійними організаціями. У німецькому випадку держава не обмежується декларацією свободи віросповідання, а створює інституційні механізми співпраці, що сприяють соціальній стабільності та розвитку громадянського суспільства. Для України актуальним може стати розроблення рамкового закону про співпрацю з релігійними організаціями у соціальній та гуманітарній сферах.

Варто адаптувати механізми фінансування соціально значущої діяльності релігійних організацій. Хоча безпосереднє впровадження Kirchensteuer в українських умовах виглядає малоімовірним, проте можливим є створення аналогічних моделей співфінансування соціальних проєктів через систему цільових грантів, податкових пільг чи державно-приватно-релігійних партнерств.

Цінним є досвід організації релігійної освіти в школах. Україна може використати німецькі підходи до формування мультиконфесійного навчального простору, де курси релігієзнавства, етики та міжкультурної комунікації сприяли б формуванню толерантності, критичного мислення та взаємоповаги (Yaremchuk, 1994, p. 117).

Врахування міжкультурного аспекту німецької моделі важливе для України у контексті інтеграції внутрішньо переміщених осіб, мігрантів та представників різних конфесійних спільнот. Релігійні організації можуть відігравати роль посередників у процесі соціальної адаптації та підтримки на місцевому рівні.

Загалом досвід ФРН показує, що інституціоналізоване партнерство між державою і церквою здатне стати ефективним інструментом у досягненні суспільної згуртованості, інтеграції меншин та забезпеченні соціальних послуг. Для України важливо не механічне перенесення німецької моделі, а критична адаптація її ключових елементів з урахуванням правової системи, культурних особливостей і політичних реалій (Palinchak, 2015, p. 256).

Підсумовуючи, можна стверджувати, що:

1. Німецька коопераційна модель державно-церковних відносин є ефективним прикладом балансу між релігійною свободою, державною нейтральністю та інституційним партнерством.

2. Механізм фінансування через Kirchensteuer, хоча й має обмеження, створює стабільну основу для соціальної діяльності церков.

3. Освітній вимір релігійної політики ФРН демонструє, що релігія може бути інтегрована у навчальний процес без порушення принципу світськості держави.

4. В українських умовах можливе використання німецького досвіду у сфері правового регулювання, соціального партнерства та освіти, проте з адаптацією до національного контексту.

5. Подальші дослідження мають бути зосереджені на порівнянні моделей державно-церковних відносин у різних європейських країнах з метою визначення оптимальних механізмів для України.

Таким чином, міжкультурний аспект державно-церковних відносин у ФРН може розглядатися не лише як предмет наукового аналізу, але і як практичний ресурс для вироблення сучасної моделі державно-конфесійної взаємодії в Україні, що сприятиме демократичному розвитку, зміцненню громадянського суспільства та міжконфесійній злагоді.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, доцільно зазначити, що державно-церковні відносини у Федеративній Республіці Німеччина постають не як статична правова конструкція, а як жива, динамічна система, яка формується під впливом історичного досвіду, суспільних трансформацій та постійного пошуку балансу між різними ціннісними орієнтирами. Саме ця здатність до адаптації і водночас збереження інституційної послідовності дозволяє розглядати німецьку коопераційну модель як одну з найбільш ефективних у сучасному європейському контексті.

У процесі дослідження стало очевидним, що ключ до розуміння цієї моделі полягає не лише у формально-правових механізмах, а у глибшій логіці взаємодії держави та релігії. Йдеться про своєрідну культуру співіснування, де релігія не витісняється з публічного простору, але й не домінує в ньому. Принцип «позитивної нейтральності» у цьому сенсі виявляється не абстрактною декларацією, а практичним інструментом, який дозволяє державі залишатися світською, водночас визнаючи суспільну значущість релігійних інституцій.

Важливим висновком є те, що релігійні організації у Німеччині фактично виконують роль повноцінних соціальних акторів. Їхня діяльність виходить далеко за межі духовної сфери і охоплює широкий спектр суспільних функцій – від соціальної допомоги до освітніх ініціатив і міжкультурного посередництва. У цьому контексті церкви виступають не лише як носії традиційних цінностей, але й як практичні агенти інтеграції, які здатні працювати з різними соціальними групами, включаючи мігрантів, молодь та соціально вразливі категорії населення.

Особливу увагу в дослідженні приділено міжкультурному виміру, який дозволяє по-новому подивитися на саму сутність державно-церковних відносин. З'ясовано, що саме через цей вимір найкраще проявляється потенціал релігійних інституцій як платформ для діалогу, взаєморозуміння та зниження соціальної напруженості. Міжкультурний аспект у німецькому випадку реалізується не лише через офіційні політики, але й через повсякденні практики – освітні програми, соціальні проекти, громадські ініціативи. Це створює середовище, в якому різноманіття не сприймається як загроза, а поступово інтегрується у спільний соціальний простір.

Водночас результати дослідження засвідчують, що навіть така збалансована система не позбавлена внутрішніх суперечностей і викликів. Передусім це стосується процесів секуляризації, які змінюють характер взаємодії між суспільством і релігійними інституціями. Зменшення рівня релігійної залученості населення ставить під питання традиційні механізми легітимації церков і змушує їх шукати нові форми присутності у публічному просторі.

Не менш значущим викликом є зростання релігійного та культурного плюралізму, що супроводжується появою нових релігійних спільнот, які не завжди вписуються у вже існуючі правові та інституційні рамки. Це породжує певні асиметрії у статусі різних конфесій та актуалізує питання рівності, справедливості та інклюзивності державної політики. У цьому контексті стає очевидним, що коопераційна модель потребує постійного оновлення та перегляду окремих механізмів, аби відповідати новим соціальним реаліям.

Окремо варто відзначити проблему зростання соціальної поляризації, яка у сучасних умовах може посилюватися під впливом міграційних процесів, політичних дискусій та трансформації ідентичностей. У цій ситуації релігійні організації опиняються у складній позиції: з одного боку, вони здатні виступати фактором стабілізації та діалогу, а з іншого – можуть ставати об'єктом критики або навіть інструментом політичних маніпуляцій. Це ще раз підкреслює необхідність зваженої та продуманої державної політики у сфері державно-церковних відносин.

Для України результати дослідження відкривають важливе поле для рефлексії. Умови багатоконфесійності, соціальних трансформацій і викликів, пов'язаних із війною та внутрішньою міграцією, роблять питання взаємодії держави і релігійних організацій особливо актуальним. Німецький досвід у цьому сенсі може

служувати не стільки моделлю для прямого запозичення, скільки джерелом ідей і орієнтирів для формування власного підходу.

Зокрема, перспективним видається розвиток інституційного партнерства між державою та релігійними організаціями у соціальній сфері, що дозволило б ефективніше реагувати на виклики, пов'язані з інтеграцією внутрішньо переміщених осіб, підтримкою ветеранів та відновленням соціальної тканини суспільства. Важливим також є осмислення освітнього досвіду Німеччини, який демонструє, як можна поєднати світський характер освіти з формуванням цінностей толерантності та міжкультурного діалогу.

Говорячи про перспективи подальших досліджень, слід зазначити, що дана тема має значний потенціал для поглиблення і розширення. Передусім актуальним є більш детальний порівняльний аналіз європейських моделей державно-церковних відносин, який дозволив би виявити не лише їхні структурні відмінності, але й глибинні ціннісні засади.

Не менш важливим напрямом є дослідження трансформації релігійності у сучасному суспільстві, зокрема її впливу на політичні процеси, громадянську активність та формування ідентичності. У цьому контексті особливої уваги потребує питання ролі релігійних організацій у запобіганні радикалізації та зміцненні соціальної згуртованості.

Перспективним також є вивчення практичних механізмів міжкультурної взаємодії, які реалізуються на локальному рівні – у громадах, освітніх закладах, громадських організаціях. Саме на цьому рівні найкраще видно, як теоретичні моделі втілюються у реальне життя, і які фактори сприяють або, навпаки, ускладнюють міжкультурний діалог.

Таким чином, результати дослідження дозволяють зробити узагальнюючий висновок про те, що міжкультурний аспект державно-церковних відносин є одним із ключових чинників стабільності та розвитку сучасних демократичних суспільств. Німецька коопераційна модель демонструє, що ефективна взаємодія держави і релігії можлива за умови взаємної довіри, інституційної визначеності та готовності до постійного діалогу. Саме ці принципи можуть стати підґрунтям для подальшого осмислення та вдосконалення державно-церковних відносин в Україні.

References [Список використаної літератури]

- Basic Law for the Federal Republic of Germany (Grundgesetz). (n.d.). [in German]. [Основний Закон Федеративної Республіки Німеччина (Grundgesetz). URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Berger, P. L. (1990). The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion. Anchor. [in English]. [Berger P. L. The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion. New York: Anchor, 1990. 240 p.]
- Berger, P. L. (1999). The desecularization of the world: Resurgent religion and world politics. Wm. B. Eerdmans. [in English]. [Berger P. L. The desecularization of the world: Resurgent religion and world politics. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans, 1999. 135 p.]
- Böckenförde, E.-W. (1991). State, society and liberty: Studies in political theory and constitutional law. Berg. [in English]. [Böckenförde E.-W. State, society and liberty: Studies in political theory and constitutional law. Oxford: Berg, 1991. 214 p.]
- Caritas Deutschland. (n.d.). [in German]. [Caritas Deutschland. URL: <https://www.caritas.de> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Casanova, J. (1994). Public religions in the modern world. University of Chicago Press. [in English]. [Casanova J. Public religions in the modern world. Chicago: University of Chicago Press, 1994. 320 p.]
- Casanova, J. (2013). Religion and politics in Europe: Old questions and new challenges. Europa-Studien, 53–71. [in English]. [Casanova J. Religion and politics in Europe: old questions and new challenges. Europa-Studien. 2013. C. 53–71.]

- Constitution of Ukraine. (1996). [in Ukrainian]. [Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Council of Europe. (2022). Annual report on freedom of religion. Strasbourg. [in English]. [Council of Europe. Annual report on freedom of religion. Strasbourg, 2022. URL: <https://www.coe.int/en/web/secretary-general/report-2022> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Cox, H. (2013). The secular city: Secularization and urbanization in theological perspective. Princeton University Press. [in English]. [Cox H. The secular city: Secularization and urbanization in theological perspective. Princeton: Princeton University Press, 2013. 368 p.]
- Diakonie Deutschland. (n.d.). [in German]. [Diakonie Deutschland. URL: <https://www.diakonie.de> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Eurobarometer. (2024). Values and identities of Europeans. European Commission. [in English]. [Eurobarometer. Values and identities of Europeans. European Commission, 2024. URL: <https://data.europa.eu/data/datasets/s2230-94-1-508-eng?locale=en> (дата звернення: 13.01.2026).]
- European Court of Human Rights. (n.d.). Case law on freedom of religion. [in English]. [European Court of Human Rights. Case law on freedom of religion. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_freedom_religion_eng (дата звернення: 13.01.2026).]
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2021). Freedom of religion in the EU. Vienna. [in English]. [European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). Freedom of religion in the EU. Vienna, 2021. URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-report-2021> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Eurostat. (2024). Religious affiliation in the European Union. Luxembourg. [in English]. [Eurostat. Religious affiliation in the European Union. Luxembourg, 2024. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_population_diversity_by_citizenship_and_country_of_birth (дата звернення: 13.01.2026).]
- Federal Agency for Civic Education. (n.d.). State and church. [in German]. [Federal Agency for Civic Education. State and church. URL: <https://www.bpb.de/die-bpb/partner/nece/66864/report-international-conference/> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Federal Government of Germany. (n.d.). Integration and religion. [in German]. [Federal Government of Germany. Integration and religion. URL: <https://www.state.gov/reports/2020-report-on-international-religious-freedom/germany> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Federal Ministry of Justice. (n.d.). Basic Law for the Federal Republic of Germany. [in German]. [Federal Ministry of Justice. Basic Law for the Federal Republic of Germany. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html (дата звернення: 13.01.2026).]
- Federal Ministry of the Interior and for Home Affairs. (n.d.). Religious communities in Germany. [in German]. [Federal Ministry of the Interior and for Home Affairs. Religious communities in Germany. URL: https://docreader.readspeaker.com/docreader/?jsmode=1&cid=btste&lang=en_uk&url=https%3A%2F%2Fwww.bmi.bund.de%2FSharedDocs%2Fdownloads%2FEN%2Fpublikationen%2F2025%2FBMI25057-strategie-demokratie-eng.pdf%3F__blob%3DpublicationFile%26amp%3Bv%3D3&page=1 (дата звернення: 13.01.2026).]
- Federal Office for Migration and Refugees. (2020). Religion and integration. [in German]. [Federal Office for Migration and Refugees. Religion and integration. 2020. URL: <https://www.bamf.de/SharedDocs/ProjekteReportagen/DE/Forschung/Integration/religion-im-migrationskontext.html?nn=447028> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Ferrari, S., & Pastorelli, S. (2016). Religion in public spaces: A European perspective. Routledge. [in English]. [Ferrari S., Pastorelli S. Religion in public spaces: A European perspective. London: Routledge, 2016. 256 p.]
- Fylyrovych, L. (2017). Functionality of religion: Ukrainian context. Kyiv: UAR. [in Ukrainian]. [Филипович Л. Функціональність релігії: український контекст. Київ: УАР, 2017. 256 с.]
- Geleti, M. (2018). State-Church relations in European Union countries: A comparative analysis. *Релігія та суспільство*, (2), 45–52. [in Ukrainian]. [Гелетій М. Державно-церковні відносини у країнах Європейського Союзу: порівняльний аналіз. *Релігія та суспільство*. 2018. №2. С. 45–52.]
- Grimm, D. (2009). Conflicts between general laws and religious norms. *Cardozo Law Review*, 30(6), 2369–2388. [in English]. [Grimm D. Conflicts between general laws and religious norms. *Cardozo Law Review*. 2009. Vol. 30(6). P. 2369–2388.]
- Habermas, J. (2005). Between naturalism and religion. Suhrkamp. [in German]. [Habermas J. Between naturalism and religion. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2005. 324 p.]
- Habermas, J. (2006). Religion in the public sphere. *European Journal of Philosophy*, 14(1), 1–25. [in English]. [Habermas J. Religion in the public sphere. *European Journal of Philosophy*. 2006. Vol. 14(1). P. 1–25.]

- Hanns Seidel Foundation. (2020). Religious diversity and integration. Munich. [in English]. [Hanns Seidel Foundation. Religious diversity and integration. Munich, 2020. URL: https://www.hss.de/download/publications/HSS-Imagebroschuere_2020_ENGLISCH.pdf (дата звернення: 13.01.2026).]
- Huber, W. (2012). Religion in the public sphere. Wichern Verlag. [in German]. [Huber W. Religion in the public sphere. Hamburg: Wichern Verlag, 2012. 198 p.]
- Khoruzhyi, H. (2016). European higher education policy. Dyvosvit. [in Ukrainian]. [Хоружий Г. Європейська політика вищої освіти. Київ: Дивосвіт, 2016. 304 с.]
- Knöbl, W. (2012). Die deutsche Religionspolitik im internationalen Vergleich. Leviathan, 40(3), 407–434. [in German]. [Knöbl W. Die deutsche Religionspolitik im internationalen Vergleich. Leviathan. 2012. Vol. 40(3). S. 407–434.]
- Konrad Adenauer Foundation. (2019). Religious policy in Germany. Berlin. [in English]. [Konrad Adenauer Foundation. Religious policy in Germany. Berlin, 2019. URL: <https://www.kas.de/en/religious-policy-and-religious-dialogue> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Küng, H. (1997). Global ethic for world politics and economics. Piper. [in English]. [Küng H. Global ethic for world politics and economics. Munich: Piper, 1997. 192 p.]
- Palinchak, M. M. (2015). Models of state-church relations in modern political practice. *Evropsky politicky a pravni diskurz*, 2(4), 254–259. [in Ukrainian]. [Палінчак М. М. Моделі державно-церковних відносин у сучасній політичній практиці. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Т. 2. №4. С. 254–259.]
- Palinchak, M. M., & Steblak, D. M. (2020). Covid-19, church and financing of religious organizations: discussions in the US Supreme Court. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Регіональні студії*, 23, 49–53. [in Ukrainian]. [Палінчак М. М., Стебляк Д. М. Covid-19, церква та фінансування релігійних організацій: дискусії у Верховному суді США. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2020. № 23. С. 49–53.]
- Petrenko, I. (2019). Religion and politics in modern Europe. Kyiv. [in Ukrainian]. [Петренко І. Релігія і політика в сучасній Європі. Київ: ППІЕНД НАН України, 2019. 2 с.]
- Sahan, O. (2020). State-church relations in Ukraine and Europe: comparative analysis. *Релігія та суспільство*, (3), 12–21. [in Ukrainian]. [Саган О. Державно-церковні відносини в Україні та Європі: порівняльний аналіз. *Релігія та суспільство*. 2020. № 3. С. 12–21.]
- Shevchuk, V. (2019). State-church relations in the context of globalization. *Вісник Київського національного університету. Серія: Міжнародні відносини*, (2), 88–97. [in Ukrainian]. [Шевчук В. Державно-церковні відносини в умовах глобалізації. *Вісник КНУ*. 2019. №2. С. 88–97.]
- U.S. Department of State. (2022). International religious freedom report: Germany. [in English]. [U.S. Department of State. International religious freedom report: Germany. 2022. URL: <https://www.state.gov/reports/2022-report-on-international-religious-freedom/germany> (дата звернення: 13.01.2026).]
- Yaremchuk, V. (1994). Educational activity of Orthodoxy in Ukraine (historical fragments). In *Релігія в Україні: Дослідження. Матеріали* (Ч. II, с. 115–121). Львів: Логос. [in Ukrainian]. [Яремчук В. Освітня діяльність православ'я в Україні (історичні фрагменти). У: *Релігія в Україні*. Львів: Логос, 1994. С. 115–121.]
- Yelensky, V. (2018). Religion and the church in post-communist Europe. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian]. [Сленський В. Релігія і церква в посткомуністичній Європі. Київ: Либідь, 2018. 376 с.]
- Yurosh, V. (2022). State-church relations: the essence of socio-scientific and political-theoretical discussions. In *Development of modern education and science* (Vol. XII). [in Ukrainian]. [Юрош В. Державно-церковні відносини: сутність соціально-наукових та політико-теоретичних дискусій. У: *Розвиток сучасної освіти і науки*. Т. XII. Конін – Ужгород – Перемишль: Посвіт, 2022.]
- Zymomyra, I. M. (2025). The word against war: The role of literature in overcoming global divides. In *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (Vol. 1, pp. 319–321). <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-61> [in English]. [Зимомря І. М. The word against war: The role of literature in overcoming global divides. Riga, 2025. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-61>]

Palinchak M. M.

Faculty of International Economic Relations
State University “Uzhhorod National University”
Universytetska Str., 14, Uzhhorod, 88000, Ukraine

Yurosh V. V.

Department of International Politics
State University “Uzhhorod National University”
Universytetska Str., 14, Uzhhorod, 88000, Ukraine

THE INTERCULTURAL ASPECT OF STATE-CHURCH RELATIONS IN THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY

Summary

This article presents an interdisciplinary study of the intercultural aspect of state-church relations in the Federal Republic of Germany, which is regarded as one of the most consistent yet flexible models of cooperation between the state and religious institutions in contemporary Europe. The German ‘cooperative model’ combines the principle of the secular nature of the state with the legal and institutional recognition of churches as socially significant partners, enabling them to participate in addressing social, cultural and educational challenges. The focus is on the intercultural dimension of interaction between the state and religious organisations, which manifests itself in legal, social, cultural and educational spheres.

The study draws on a range of methodological approaches – comparative political science, historical-genetic, institutional, discursive and case-study – which has enabled an analysis of both the evolution of the legal status of churches in Germany and their current social role.

The main challenges of the current phase have been identified: secularisation and the erosion of traditional religiosity, the growth of cultural and confessional pluralism, the emergence of new religious communities demanding institutional recognition, the risks of radicalisation among certain migrant groups, and legal asymmetries that complicate the integration of non-traditional denominations.

The practical significance of this study lies in the potential for applying the German experience to multi-confessional Ukraine. Adapting certain elements of the cooperative model could form the basis for improving the Ukrainian system of state-church relations, particularly in the areas of legal regulation, social partnership and education.

Thus, the German experience demonstrates how an institutionalised partnership between state and church can serve as a resource for democratic development, social stability and the consolidation of a multi-confessional society.

Key words: state-church relations, cooperative model, intercultural dialogue, religious organisations.

*Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026*

Poble D. K.

Senior Lecturer,
Department of International Relations,
Odesa I.I. Mechnikov National University
Frantsuzkyi blvd, 24/26, Odesa, 65058, Ukraine
E-mail: dmitry_poble@onu.edu.ua, dmitrypoble@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5898-3343>

Nikolaieva O. P.

Bachelor of International Relations,
Department of International Relations,
Odesa I.I. Mechnikov National University
Frantsuzkyi blvd, 24/26, Odesa, 65058, Ukraine
E-mail: elenanikolaieva1@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-1708-6351>

ETHNO-CONFESSIONAL COMPONENTS OF THE INTERNAL POLITICAL CONFLICT IN IRAQ

The main goal of this study is to analyze the ethno-confessional aspects of the internal political conflict in Iraq in order to reveal the causes and consequences of the conflict and develop recommendations to promote a peaceful settlement. The justification of the topic is based on the presence of ethno-confessional differences in the country, the existence of different cultural and religious groups, such as Sunnis and Shiites, Kurds and Yazidis, as well as other ethnic groups, which creates complexity and vulnerability for Iraqi society, and leads to regular conflicts and tensions. Understanding the ethno-confessional aspects of the conflict in Iraq can contribute to some increase in the scientific significance of the study for the analysis of interethnic and interreligious conflicts, as well as have a positive impact on the search for political and social strategies for the peaceful resolution of conflicts on an international scale. The study of the ethno-confessional components of the conflict in Iraq from a practical point of view can be useful for international organizations, human rights groups and humanitarian agencies in developing programs and projects to improve the situation in the region and promote peaceful conflict resolution. The event analysis was implied as the main basic research method, supported fragmentarily by historical, functional, geopolitical methods. As a result, the study of ethno-confessional components of the internal political conflict in Iraq may retain an interest of international actors in the stability of Iraq, which furthermore opens up opportunities for diplomatic initiatives.

Key words: ethno-confessional components, a peaceful settlement, interethnic and interreligious conflicts, cultural and religious groups, international organizations, human rights groups.

Formulation of the problem in general form, its relation to scientific or practical problems. Recent years, when cultural and religious diversity in the modern world has become part of the social fabric, could be characterized by

© Poble D. K., Nikolaieva O. P., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

complicated issues involving tolerant ethnic and religious relationships, as well as appropriate understanding or conflict. The conflicts with a noticeable ethnic component cause high levels of violence not only at the national level, but also in interstate relations. This case study has been applied towards Iraq, an intersection country of world religious and cultural influences. As of 2022, Iraq has a population of approximately 40.5 million. The main ethnic groups are Arabs (75–80%) and Kurds (15–20%), and the religious groups are Shiite Muslims (61–64%) and Sunni Muslims (29–34%). This motley social picture emerged after World War I, when, according to the Treaty of Sèvres, the territory of Mesopotamia was created between the Entente and the defeated Ottoman Empire, which was placed under the mandate (actually under colonial control) of the United Kingdom. In this territory, the British created the mandated Kingdom of Iraq in 1921 (Bulin, 2022). The subject is scientifically justified by the deep and complex aspects of Iraqi society. Ethno-confessional schisms in the nation, including Sunnis vs. Shiites and Kurds, along with other ethnic groups, are extremely important in determining the political dynamics that characterize society and culture. Iraqi society is complicated and exposed due to the presence of distinct cultural and religious groups, which results in periodic conflicts and tensions. Iraq is a prominent player in the international community, and its political stability is of utmost concern to the global community. However, there is tension due to ethnic and religious differences, resulting in internal unrest or the danger of threats to security.

The research objectives of work are as follows:

1. To analyze the ethno-confessional aspects of the internal political conflict in Iraq.
2. To illustrate what causes and affects the conflict, as well as the generation of recommendations towards a peace settlement.
3. To examine how international actors contributed to the genesis and escalation of the conflict in Iraq.
4. To produce unique guidelines for international institutions, humanitarian organizations, civil society groups, and humanitarian agencies on how to achieve a peaceful solution to the dispute in the conflict in Iraq, and to protect the stability and security of the region.

The examination of the aspects of Iraqi interethnic and interreligious conflict may activate an increasing interest in the appropriate studies for the scientists on the subject, as well as be helpful for international bodies, especially for humanitarian organizations and human rights groups, within their practical activities while running different programs and projects to ease the regional or local situation and implement peaceful conflict resolution.

Analysis of recent research and publications, methodological basis of the study. Analysis of the existing research materials and publications devoted to the problems of cultural and religious diversity and ethno-confessional components of the internal conflicts in modern world demonstrates a wide range of approaches to these issues. State documents and archival materials of international organizations like UNHCR, International Red Cross, and US Department of State portray the official image of government in Iraq on ethnic and religious issues. Public opinion and responses to ethnic and religious events in Iraq are reflected in press materials. Iraqi and foreign publishing articles and reports can guide us through the relationships between different ethnic and religious groups and conflict resolution mechanisms. Domestic and foreign scholars have studied the preamble to internal conflicts in the

Iraqi arena over the past decades, in particular, Oleksandr Bulin “Boiling Cauldron: the Ethno-Confessional Factor of the Iraqi Conflict” (2022) and Serhii Shulyak “Ethnic conflict in the theory of international relations: the realist view” (2012) from Ukraine; Mari Luomi “Sectarian identities or Geopolitics? The Regional Shia-Sunni Divide in the Middle East” (2008) from Finland; Nasir Al Samaraie ‘Humanitarian implications of the wars in Iraq’ (2007) and Shivan Fazel “Addressing challenges to tolerance and religious diversity in Iraq” (2023) from Iraq; Yasemin Akbaba and Zeynep Taydas “Does Religious Discrimination Promote Dissent? A Quantitative Analysis” (2011) from Turkey; Sarah Edcumbe “Islamic State, Disputed Territory and Ethno-Religious Diversity: An Opportunity for the Development of Iraq’s National Policy on Displacement” (2019) from England; Daniel Byman “Constructing a Democratic Iraq: Challenges and Opportunities” (2003), Ted Robert Gurr “Peoples against the State: Ethnopolitical conflict in the changing world system” (1994) and Donald Horowitz “Ethnic Groups in Conflict” (1985) from the USA; Majeed Hawkar and Hossain Ishtiaq “Conflict Dynamics in Post-2003 Iraq: A Security Dilemma Perspective” (2021) from Malaysia; Abid Abdulmajid “Religious Diversity and Conflict in the Middle East” from Belgium (2018), Ziyad Abdulqadir “The cultural diversity of contemporary Iraq in the light of security threats and conflicts between its components” from Poland (2021), Liora Lukitz “Iraq: The Search for National Identity” (1997) from Israel.

In light of the above, the works mentioned are a vital starting point for developing comprehensive strategies to counter information attacks and propaganda, integrating theoretical and applied approaches to understanding this phenomenon.

The research method of the study was based first of all on the event analysis with fragmental implementation of historical, functional, and geopolitical methods. The review of international reports and recommendations supported by cautious conclusions that were drawn in the mentioned article may retain an interest of international actors in the stability of Iraq and turn into possible diplomatic initiatives.

Formulation of the goals of the article, presentation of the main research material with full substantiation of scientific results. Internal conflicts cause serious problems, such as economic and political decline, and pose a threat to stability not only within the country itself, but also in neighboring states and the region as a whole. In the context of internal strife, serious problems like the deterioration of economy and politics arise, threatening stability that concerns not just the country, but also neighboring states and the whole region. “As the level of religious discrimination against ethno-religious groups increases, the probability of rebellion and civil war heightens, controlling for several other state and group-level factors” (Akbada & Taydas, 2011, p. 271). For Iraq, the war has caused extensive human casualties and has drawn a major international focus. The peculiarity of this conflict is that it was also a foreign intervention on the part of the USA, which sought both to overthrow Saddam Hussein and restore order and stability in the country. Though the operation succeeded in bringing down Saddam Hussein from power, establishing stability there has been an increasingly difficult task. After intervention in Iraq, violent confrontations broke out between US troops and insurgents, and between the Shiites and Sunnis. “Without an understanding of the history – both religious and social – of the Middle East, it will be impossible for Western actors to establish a coherent policy for the region. Sectarian divisions have surfaced in all Arab states in the aftermath of the war in Iraq, and they can no longer be ignored in policymaking” (Luomi, 2008, p. 48).

Since America's invasion of Iraq in 2003, Iraq has been plunged into a long period of turmoil, with armed groups like the Islamic State taking advantage of the power vacuum created by disbanding the army and banning Saddam Hussein's Ba'ath Party. In 2014, the Islamic State began an attack on Iraq from Syria, occupying part of Anbar Province, then spreading into the north of the country and taking Mosul in June 2014. Following this, the U.S. launched air strikes against Islamic State militants in Iraq and Syria and formed an international coalition against the terrorist group. Iran has also joined operations in Iraq alongside the Iraqi army, local tribes, and Kurdish Peshmerga, and has regained control of a number of cities, including Mosul in 2017 (Hawkar & Ishtiaq, 2021, p. 20–23).

Starting from the local military victory of the Islamic State, the vast majority of foreign troops have pulled back, and only a small US contingent remains to support the fight against terrorism in Iraq. But sectarian tension among Iraqi sectarian groups is also driving the country towards more instability, particularly after the assassination of the prime minister and a political crisis. Newly elected administrations (whether the president or the prime minister) now need to bring some stability to the country, and even the possibility of ruling the country under internal and external challenges. Sadly, Iraq fulfills all possible criteria for an all-encompassing and hostile politicization of ethnicity. At the time of independence in 1932, its population included 21% Arab-Sunni, 14% mainly Kurdish Sunni, 53% Arab Shiites, 5% non-Muslim Arabs, the largest of whom were the Jews of Baghdad, and 6% other religious-linguistic groups like Sunni Turkmen in northern Iraq or various Christian sectors who speak Assyrian. Secondly, and most important of all, there were a few modern civic organizations, and none had a trans-ethnic reach. Most of the aforementioned religious-linguistic groups were divided into tribes and tribal confederations, especially the Kurds and Shiites. A considerable part of the population had nomadic beekeepers (estimated at 35% in 1867 and 5% in 1947) and the vast majorities were farmers and peasants. Literacy rates were between 5 and 10 percent in the desolate provinces of the Ottoman Empire that later became Iraq (Wimmer, 2003, p. 6).

Ted Robert Gurr, an American researcher of political processes from the University of Maryland, argues that “the main problem of the most serious ethno-political conflicts of today is the struggle for power between ethnic groups immediately after the formation of states, revolutions and the efforts of autocratic regimes to democratize.” These conflicts were exacerbated by fault lines between civilizations and religious traditions. Political clubs, patriotic reading groups, public associations, trade unions and farmers' associations were not expected to arise in this social context. Therefore, the new leaders and the various political factions in the new parliament relied almost exclusively on appeals to the unity of a single ethno-religious group to gain support and legitimacy in the country (Gurr, 1994).

A Swiss sociologist Andreas Wimmer (the Lieber Professor of Sociology and Political Philosophy at Columbia University) made an attractive presentation “Democracy and Ethno-Religious Conflict in Iraq” at Stanford and Bonn Universities where he briefly described some complex fluctuations within Iraqi society since the end of the First World War, and namely since the 1921 Cairo Conference, described in the official minutes as Middle East Conference. The most important decision of the Conference, which was held in Cairo and Jerusalem, March 12 to 30, 1921, was to transfer control

of the territory east of the Jordan River (Transjordan) to Abdullah bin Hussein, while his brother Faisal bin Hussein was to become king of the new Kingdom of Iraq. Both continued to receive instructions and financial support from Great Britain. Thus, from the time the British appointed Faisal, a descendant of the Hashemite dynasty and commander of the Arab forces that had defeated the Ottoman armies in the Middle East, as king of Iraq, ethnic politics in Mesopotamia dominated. Faisal himself and his inner circle were ardent supporters of the pan-Arab nationalism that had once been highly valued by the Ottoman elite. They controlled political life in the first decades of independence, appointing almost half of the prime ministers during the Mandate and the monarchy until 1958. Others came from old Ottoman official families or were prominent Sunni figures from Baghdad. Of the 23 prime ministers appointed during this period, only four were Shia. This new Sunni Arab elite had witnessed a complete lack of national unity in Iraq throughout the 1920s. The introduced idea of an Arab nation, which was supposed to become the ideological basis of the nation-building process, was hardly known at all to the country's Arabic-speaking population. They understood their obligations and liabilities to their clan, their village, their guild, their sheikh, but not to the peoples inhabiting Syria and Egypt, about whom they knew little or nothing at all. The new rulers wanted to overcome this fragmented disunity, and unify the different groups into a self-confident Arab nation capable to withstand European expansion. "In contrast to the multi-cultural Ottoman empire, the new regime envisioned the compulsory assimilation of the different minorities – in fact the large majority of the population—into the mainstream of Arabism and implicitly Sunni Islam, which was regarded as the centerpiece of the nation's cultural heritage and its foremost contribution to world history" (Wimmer, 2003, p. 6).

This is considered the main cause of the nation's cultural decline and its greatest contribution to world history. The most important instruments for achieving this goal, as in any modern nation-building project, were the school system, the army, and the central administration. The army introduced universal conscription without distinction of religion or tribe. The central administration, headed by specialists from Baghdad, put an end to a century of indirect rule that had remained largely untouched in this remote part of the empire by the Ottoman reforms of the 19th century and the experiments of the Young Turks. As Pan-Arabism developed and spread, Sunni Arab groups gradually displaced other ethno-religious groups in the army, the administration, and later in the Baath Party. A few examples illustrate this process: as early as 1936, only two out of 61 officers were not Sunni Arabs. Under the monarchy, Kurds continued to hold 15% of executive positions and 25% of subordinate positions in the administration. An unknown but significant proportion of Jewish Arabs held these positions in the early 1930s. In the decade after 1958, Kurds held only 2% of executive and 13% of subordinate positions in the administration, and Jews were completely excluded from the government.

Not only the Kurds in Iraq, Syria, Iran, and Turkey, but the Bakonjo in Western Uganda, the Basques in Spain, and the Sikhs in the Indian Punjab all went through such movements of differentiation. In each case, the boundary between them and a group in close proximity was porous. Acculturation to the norms of the neighboring group was common. This might include abandonment of one's own language or religious practices. Changes in individual ethnic identity might follow. In this way, elites were lost to the group, and the language and culture of the group were frequently disparaged. Kurds in Iraqi cities underwent Arabization, Bakonjo borrowed

Batoro rites and language, Basques became Castilianized, and the line between Sikhs and Hindus was uncertain (Horowitz, 1985, p. 72).

Between 1952 and 1963, Shiites still made up 54% of the members of the Baath Party's Central Committee. Their share fell to 6% between 1963 and 1970 (Wimmer, 2003, p. 7). Over the years, the pan-Arab factions gained power, becoming increasingly radicalized, to a point where, in the 1930s, they embraced fascism, while under Baath in 1968. Their goal, building a single Arab (Sunni) nation, was never achieved. As each and every regime's initiative to impose its own vision of society was met or rejected, resistance became ever fiercer, and repression and domination became more ruthless. And it only furthered the feeling that those who would not agree to the idea of a state of one Arab nation were the ones more under the dominion of the "ethnic others."

But maybe this could have been different? In Iraq, there were two periods in history when it appeared this tangible spiral of ethno-religious hostility could be halted. There was the period of Bakr Siddiqui in 1936/37 that took its inspiration from Kemalist Turkey. He aimed to advance a general and distinctly multi-ethnic Iraqi nationalism. Politics during Qasem's tenure (1958–1963) at the outset were heavily dominated by the Communist Party when many groups of the newly created territories in the new suburbs worked closely together with the ruling party and its Central Committees, many of which included the largest ethno-religious groups during its power. Qasem's friendly Free Officers had championed social reforms, such as a serious attempt at land reform and the abandonment of indirect rule in the tribal districts. Qasem was a Kurd by birth and saw Iraq as a multi-ethnic state, an ethnically mixed nation, like Bakr. Kurds and Shiites were well represented in his National Revolutionary Command Council, the Free Officers group responsible for the coup, and his cabinet. Unfortunately, both of these regimes proved to be politically too weak to confront the Arab circles in the army, which were both supporters of city leaders and members of the increasing bureaucratic class. For them, national construction and political integration meant sharing power and privileges with other forces in the army, bureaucracy, and government. Also, even the trans-ethnic political parties supporting these two regimes could not get out of the process behind the centrifugal forces of ethnic difference. This is demonstrated by the Communist party history: the Kurdish sister party of the Communists in the 1940s fused with the left-wing Kurdish officers who had been separated from the army, in the form of pan-Arabism in the officer corps, by the emergence of left-wing branches. In 1949, they joined the new party (Hizb Rizgari Kurd) to become the new Kurdish Democratic Party. In 1957, the Kurdish branch of the Iraqi Communist Party, which was becoming increasingly aligned with the pan-Arabist camp, split and also became part of the KDP. So for 20 years, the communist movement was split on ethnic lines. The Kurds refused to integrate their economy and military forces into those of the central government dominated by Shiites (and previously, under Saddam, by Sunnis) since each group relies on its command of military and economic assets to consolidate and maintain whatever power it may have. "The Kurds of Iraq constitute a distinct group that is collected by the ethnicity, culture and language that it commons with the rest of the Kurds" (Abdulqadir, 2012, p.74). Regarding the religious aspect, the Kurdish population belongs to various faiths and religions: most of them are classified as Sunni Muslims; Shias minorities are represented by Fayli, Lur, and Shabak, and some of them are the followers of the Kaka'i and Yazidi religions.

One of the most distinguishing characteristics of Iraq's population is its extraordinary religious and ethnic diversity. Iraq has an estimated population of 33 million people and has a wide variety of ethnic and religious minorities, according to the World Bank. These groups include Christians, Kurds, Turkmen, Assyrians, and Yazidis, as well as other minority communities in Iraq. Roughly 96 percent of the population of the country is Muslim, according to the International Minority Rights Group. Most are split; however, into a large Shia Arab majority, a Sunni Arab minority, and an ethnic Kurdish minority that is also largely Sunni. Ethnic Shabaks, Turkmen, Fayli Kurds, Palestinians, Roma, Christians, Sabaeen-Mandaeans, Yazidis and Baha'is constitute close to 10 percent of the population, most are Shia, Sunni or both (Fazel, 2023). The minorities in Iraq have been heavily linguistically controlled, and their language rights are constrained, as it is essential to ensure their right to free expression. For instance, in spite of constitutional guarantees, Turkmen are barred from their language being taught in schools. In some cases, the denial of linguistic rights adversely affected some minority languages. For instance, Assyrian (also known as Aramaic) is officially classed by UNESCO as a "critically endangered" language. Minorities also experience linguistic restrictions, as well as religious discrimination that borders on persecution. Violence is often used to attack Christian minorities. In 2010, there were reports in Mosul that people were stopped on the street, asked for their passports, and shot if they had a surname or first name corresponding to Assyrian or Christian origin. Yazidis are yet another group who were targeted, where in 2007 they suffered the most horrific strike on any group in Iraq due to the alcohol trade. The Yezidis today number around 100,000 and are mainly found in Iraq, Iran, Syria and Turkey. The sense of belonging to a specific religious group demarcated the degree of socialization within the society in some cases, like the situation of the Yezidi Kurds in northern Iraq who were for decades marginalized by the majority of Sunni Kurds in what is known today as the Kurdistan Region. This marginalization used to have different aspects such as exclusion from power centers, constraints on businesses and trade relations, and the lack of basic services in most of Yezidi areas in comparison to the prosperous cities of Iraqi Kurdistan (Abdulmajid, 2018, p. 2).

The human rights situation faced by minorities in Iraq remains challenging at all levels: political, civil and cultural. Iraq's ethnic and religious minorities, along with other vulnerable groups, continue to face threats of violence, religious discrimination, exclusion and denial of their own property rights. The consequences of this have far-reaching implications for Iraq's social cohesion, national unity and capacity to overcome sectarian violence. Although some civil society groups have noted improvements in the overall situation, the survival of Iraq's national minorities in terms of religious, linguistic and cultural identity remains at risk. Most minorities and vulnerable groups continue to be the target of threats and violence based on religious and ethnic identity. As a result, members of minority communities continue to flee the country in search of safety and protection outside its borders. "Individuals and families forced to leave their homes and neighborhoods and find alternative accommodation elsewhere in the same city or in other cities within the country normally choose their place of refuge according to ethnic or religious and sectarian considerations" (Al Samaraie, 2007, p. 940).

Moreover, the process of crossing borders by displaced persons is a two-way process. The improvement in the situation of national minority rights within Iraq

itself has triggered an influx of displaced persons from neighboring countries and border regions. Iraq hosted around 338,000 refugees and asylum-seekers, by the end of 2024, including 304,000 Syrians most of them Kurdish ethnicity. Iraq also has totally over 1 million IDPs (internally displaced persons), with 109,000 persons living in 21 camps in the Kurdistan Region of Iraq. In late 2024, the fall of the Syrian regime led by Bashar al-Assad marked the beginning of significant geopolitical changes, but Syrian refugees in Iraq still remain cautious about returning. “A UNHCR survey in January 2025 found that only 12 percent of Syrian refugees in Iraq plan to return within the next year” (UNHCR. The UN Refugee agency, 2025, p.4).

Research findings and prospects for further research in this area. A detailed analysis of historical facts prompts the development of some recommendations for resolving the conflict in Iraq.

Promotion of dialogue and exchange among ethnic and religious groups in Iraq is one of the important steps towards a peaceful coexistence and conflict management. Inter-religious and intra-ethnic concord is attainable after proactively pursuing intersectional negotiations and initiatives together to seek common solutions and foster mutual understanding.

The implementation of local community development and economic recovery in Iraq could be able to bring a crucial reduction in ethnic and religious tensions and also facilitate creating favorable conditions for peaceful coexistence. Some of such initiatives consist of infrastructure initiatives, small businesses support, agricultural support, the provision of access to education and health, and social services.

Access to education and cultural resources for all communities also helps mitigate the negative impact of stigmatization, which may result from ethnic and religious differences. Development of educational initiatives designed to ensure the cultural/linguistic diversity needs of various groups are considered in the design of educational programs. Furthermore, creating cultural activities and programs that encourage interaction between ethnic and religious groups is another way to foster cooperation and increase tolerance and understanding between them. Thus, to resolve the conflict and protect the human rights of those citizens to whom all this is addressed, the development of democratic institutions and the rule of law in Iraq is crucial. This involves providing for legal certainty, protecting human rights, and barring discrimination on the basis of ethnicity or religion.

Building democratic institutions that provide a platform for fair and free elections would facilitate the participation of all in governance and the construction of a united and just society.

All humanitarian efforts, including medical and medical help to people in the midst of conflict, irrespective of ethnic or religious identity, can contribute to security and human rights. This also means supporting survivors of violence, refugees & internally displaced people and providing medical facilities and rehabilitation programs for victims.

Participate in disarmament and demobilization programs to reduce violence and confrontation in the region. Such as demilitarization programs to remove arms from civilian populations and disband the armed groups contributing to instability and insecurity. Such initiatives play a part in peaceful resolution of conflicts and in encouraging trust between different ethnic and religious minorities.

Enabling elections and democratic processes of all ethnic and religious populations in elections and the democratic sphere, guarantees their recognition under the laws and

gives them a voice in government. That means ensuring that a welcoming environment is set up for everyone to take part in the electoral processes, protect them from intimidation or intimidation and that their rights to freedom of expression are guaranteed, freedom of speech, assembly, and expression. Polling platforms also must cater for all inhabitants, especially those living in remote regions or with scarce information.

International support for peace-building and international diplomatic activities: Involvement of the international community to contribute to peace-building efforts of the security community will help address the problem and keep the peace of Iraq and the area peaceful in the long run. This involves providing assistance to international organizations and partners to formulate and implement peace solutions, the establishment and implementation of international mechanisms of mediation, peacekeeping, and peacekeeping. It is also vitally important to align work with all relevant parties to assist in political accords between states and in peacemaking and negotiation.

Conclusions. This article discusses the relevance of religion in the era of ethnic nationalism and revolutionary wars. The question is whether religion plays a significant role in violence, and whether its importance has developed over time, or not. Data analysis concludes that religious and nonreligious ethnic nationalism together led to roughly the same amount of conflict, but since 1980, religious nationalist ethnic groups have produced more violent conflict compared to non-religious ethnic groups. These results have a variety of implications. First, they demonstrate that religion can shape conflict—but it's not the only influence. Second, the impact of religion in conflict can vary over time. Third, the role of religion in conflict is growing. That contradicts the mainstream paradigms of modernization and secularization that dominated recent social science for much of the 20th century and that foresaw the end of religion as a relevant political and social influence in the modern age.

From this analysis of the ethno-confessional elements of the internal political strife in Iraq emerged several major findings. To achieve the tasks of the work, a comprehensive profiling of the ethnic and religious factors in this country was studied, considering the historical background of the country and how it influences present circumstances is presented. From that data, it was found that different ethnic and religious groups in Iraq are of great varieties that form an intricate social, cultural, and political background that causes the conflict to develop as well as to intensify. One of the objectives of the study was to investigate the interaction of global concerns in the initiation and advancement of the outbreak and escalation of conflict. Geopolitics, external forces, and relations with neighboring countries play a huge role in the dynamics of the Iraq conflict, it concluded.

Recommendations for international organizations and humanitarian agencies, in line with the findings, are the need to implement initiatives designed to promote dialogue and cooperation between Iraq's various ethnic and religious groups. In this regard, it is also crucial to promote local community development programs, access to education and cultural resources for every group of the population, democratic institutions, and the rule of law. The international community should also be a facilitator of peace-building and a mediator for the peaceful resolution of the fighting. The conclusion to be drawn is that the acceptance of these recommendations and the actions taken to implement the same could lead in the peaceful solution of the conflict in Iraq, achieve stability, security, and also contribute to democracy and protect the rights of the citizens of the country in the process of fighting this conflict.

References [Список використаної літератури]

- Abdulmajid, A. (2018). Religious diversity and conflict in the Middle East. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 6(3), 1–7. [In English]. [Abdulmajid, A. Religious diversity and conflict in the Middle East. *International Journal of Social Science and Humanities Research*. 2018. Vol. 6, No. 3. P. 1–7.]
- Abdul-Nour, A. (2023). Social identity theory and internal displacement: A longitudinal case study of Iraqi Christians in Kurdistan (Working Paper No. 38). NGO Future Leaders Network. [In English]. [Abdul-Nour, A. Social identity theory and internal displacement: a longitudinal case study of Iraqi Christians in Kurdistan. Working Paper No. 38. NGO Future Leaders Network. 2023. P. 1–28.]
- Abdulqadir, Z. (2021). The cultural diversity of contemporary Iraq in the light of security threats and conflicts between its components. *Social Development and Security*, 11(3), 72–78. <https://doi.org/10.33445/sds.2021.11.3.7> [In English]. [Abdulqadir, Z. The cultural diversity of contemporary Iraq in the light of security threats and conflicts between its components. *Social Development and Security*. 2021. Vol. 11, No. 3. P. 72–78. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2021.11.3.7>]
- Akbaba, Y., & Taydas, Z. (2011). Does religious discrimination promote dissent? A quantitative analysis. *Ethnopolitics*, 10(3–4), 271–295. <https://doi.org/10.1080/17449057.2011.561988> [In English]. [Akbaba, Y., Taydas, Z. Does religious discrimination promote dissent? A quantitative analysis. *Ethnopolitics*. 2011. Vol. 10, No. 3–4. P. 271–295. DOI: <https://doi.org/10.1080/17449057.2011.561988>.]
- Al Samaraie, N. (2007). Humanitarian implications of the wars in Iraq. *International Review of the Red Cross*, 89(868), 929–942. [In English]. [Al Samaraie, N. Humanitarian implications of the wars in Iraq. *International Review of the Red Cross*. 2007. Vol. 89, No. 868. P. 929–942.] URL: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc-868-10.pdf> (дата звернення 12.03.2026р.)
- Bulin, O. (2022, September 2). Boiling cauldron: The ethno-confessional factor of the Iraqi conflict. ADAstra Analytical Center. [In Ukrainian]. [Булін, О. Кипучий котел: етноконфесійний фактор іракського конфлікту. Аналітичний центр ADAstra. 2022.] URL: <https://adastra.org.ua/blog/kipuchij-kotel-etnokonfesiynij-faktor-irakskogo-konfliktu> (дата звернення 12.03.2026р.)
- Byman, D. (2003). Constructing a democratic Iraq: Challenges and opportunities. *International Security*, 28(1), 47–78. [In English]. [Byman, D. Constructing a Democratic Iraq: Challenges and Opportunities. *International Security*, 28(1), 47–78.] URL: <https://www.jstor.org/stable/4137575> (дата звернення 17.03.2026р.)
- Edcumbe, S. (2019). Islamic State, disputed territory and ethno-religious diversity: An opportunity for the development of Iraq's national policy on displacement. MERI. [In English]. [Edcumbe, S. Islamic State, disputed territory and ethno-religious diversity: an opportunity for the development of Iraq's national policy on displacement. MERI. 2019. P. 1–19.]
- Fazel, S. (2023, July 5). Addressing challenges to tolerance and religious diversity in Iraq. Middle East Institute. [In English]. [Fazel, S. Addressing challenges to tolerance and religious diversity in Iraq. Middle East Institute. 2023.]
- Gurr, T. (1994). Peoples against the state: Ethnopolitical conflict in the changing world system. *International Studies Quarterly*, 38(3), 347–377. [In English]. [Gurr, T. Peoples against the state: ethnopolitical conflict in the changing world system. *International Studies Quarterly*. 1994. Vol. 38, No. 3. P. 347–377.] URL: <https://academic.oup.com/isq/article-abstract/38/3/347/1863852?redirectedFrom=fulltext> (дата звернення 12.03.2026р.)
- Hawkar, M., & Ishtiaq, H. (2021). Conflict dynamics in post-2003 Iraq: A security dilemma perspective. *UKH Journal of Social Sciences*, 5(1), 18–28. [In English]. [Hawkar, M., Ishtiaq, H. Conflict dynamics in post-2003 Iraq: a security dilemma perspective. *UKH Journal of Social Sciences*. 2021. Vol. 5, No. 1. P. 18–28. URL: https://www.researchgate.net/publication/352873527_Conflict_Dynamics_in_Post-2003_Iraq_A_Security_Dilemma_Perspective (дата звернення 17.03.2026р.)
- Horowitz, D. (1985). Ethnic groups in conflict. University of California Press. [In English]. [Horowitz, D. Ethnic groups in conflict. Berkeley; Los Angeles: University of California Press, 1985. 264 p.]
- Lukitz, L. (1997). Iraq: The search for national identity. *International Journal of Middle East Studies*, 29(2), 308–309. <https://doi.org/10.1017/S0020743800064692> [In English]. [Lukitz, L. Iraq: the search for national identity. *International Journal of Middle East Studies*. 1997. Vol. 29, No. 2. P. 308–309. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020743800064692>.]
- Luomi, M. (2008). Sectarian identities or geopolitics? The regional Shia-Sunni divide in the Middle East (Working Paper No. 56). The Finnish Institute of International Affairs. [In English]. [Luomi, M. Sectarian identities or geopolitics? The regional Shia-Sunni divide in the Middle East. Working Paper No. 56. The Finnish Institute of International Affairs. 2008. P. 1–60.]
- Shulyak, S. (2012). Ethnic conflict in the theory of international relations: The realist view. *Grani*, 9(89), 112–116. [in Ukrainian]. [Шуляк, С. Етнічний конфлікт у теорії міжнародних відносин: погляд реалістів. *Грани / Політологія*. 2012. No. 9 (89). P. 112–116.]

- United States Department of State. (2022). International religious freedom report for 2022. Office of International Religious Freedom. [in English]. [United States Department of State. International religious freedom report for 2022. Office of International Religious Freedom. 2022.]
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2024). Annual results report 2024: Iraq. UNHCR. [in English]. [United Nations High Commissioner for Refugees. Annual results report 2024: Iraq. UNHCR. 2024. P. 1–28.]
- Wimmer, A. (2003). Democracy and Ethno-Religious Conflict in Iraq. Presented at the Center on Democracy, Development and the Rule of Law, Stanford University, May 5, 2003, P.1-26. [In English]. [Democracy and Ethno-Religious Conflict in Iraq. Stanford University, May 5, 2003, P.1-26.] URL: <https://aceproject.org/ero-en/regions/mideast/IQ/wimmer.pdf> (дата звернення 12.03.2026 р.)

Побле Д. К., Ніколаєва О. П.

кафедра міжнародних відносин

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

к. 306, Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

ЕТНО-КОНФЕСІЙНІ СКЛАДОВІ ВНУТРІШНЬОГО ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ В ІРАКУ

Резюме

Головною метою цього дослідження є аналіз етно-конфесійних аспектів внутрішньо-політичного конфлікту в Іраку з метою виявлення причин і наслідків конфлікту та розробки рекомендацій щодо сприяння мирному врегулюванню. Обґрунтування теми базується на наявності етно-конфесійних відмінностей у країні, існуванні різних культурних та релігійних груп, таких як суніти та шиїти, курди та езиди, а також інших етнічних груп, що створює складність та вразливість для іракського суспільства та призводить до регулярних конфліктів та напруженості. Розуміння етно-конфесійних аспектів конфлікту в Іраку може сприяти певному підвищенню наукової значущості дослідження для аналізу міжетнічних та міжрелігійних конфліктів, а також позитивно вплинути на пошук політичних та соціальних стратегій мирного врегулювання конфліктів у міжнародному масштабі. Вивчення етно-конфесійних складових конфлікту в Іраку з практичної точки зору може бути корисним для міжнародних організацій, правозахисних груп та гуманітарних агентств у розробці програм та проєктів, спрямованих на покращення ситуації в регіоні та сприяння мирному вирішенню конфлікту. Аналіз подій мався на увазі як основний базовий метод дослідження, фрагментарно підкріплений історичним, функціональним, геополітичним методами. Як наслідок, вивчення етно-конфесійних складових внутрішньополітичного конфлікту в Іраку може зберегти інтерес міжнародних суб'єктів до стабільності Іраку, що також відкриває можливості для дипломатичних ініціатив.

Ключові слова: етно-конфесійні складові, мирне врегулювання, міжетнічні та міжрелігійні конфлікти, культурні та релігійні групи, міжнародні організації, правозахисні групи.

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Сирінський Р. А.

к. філос. н.,

Міжнародний університет;

Головний редактор Інформаційного агентства «Контекст-Причорномор'я»

пр. Шевченко, буд. 4-Д, оф. 81, м. Одеса, 65044, Україна

E-mail: syrinsky@ukr.netORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-0273-4120>**ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАЛІЗМ ТА ІДЕОЛОГІЧНА
АМБІВАЛЕНТНІСТЬ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ,
СРСР ТА СУЧАСНОЇ РФ**

У статті аналізується феномен ідеологічного інструменталізму як визначальної риси зовнішньої політики Російської імперії, СРСР та сучасної Російської Федерації. Відштовхуючись від новітнього прикладу – фактичного визнання Кремлем руху «Талібан» шляхом підняття його прапора над афганським посольством у Москві, – автор демонструє історичну тяглість російської готовності до співпраці з ідеологічно протилежними, а інколи й відверто ворожими режимами за умови, що така співпраця відповідає імперським інтересам. У роботі простежуються приклади такої політики від союзів Російської імперії з Османською Портою, через радянсько-фашистські економічні й політичні домовленості, співпрацю СРСР з антикомуністичними режимами Китаю, Іспанії, Єгипту та Бірми, аж до сучасної практики Кремля щодо пострадянського простору та «російського світу». Особлива увага приділяється внутрішній логіці цієї політики, яка передбачає систематичне жертвування навіть тими групами населення або політичними силами, що декларуються об'єктами захисту. Зроблено висновок про структурну спадковість російського імперського мислення, для якого ідеологія є не цінністю, а змінним інструментом досягнення геополітичних і економічних цілей. Він базується на основі аналізу праць сучасних науковців Сергія Плохія, Тімоті Снайдера, Марка Галеотті, Джеймса Келвітта Кларка III, мемуарів радянських діячів, причетних до формування та втілення зовнішньої політики СРСР, і спеціалізованих досліджень, що створює належну доказову базу дослідження та переконливо демонструє: ідеологічна гнучкість російської активності у міжнародних відносинах є вагомим частинкою довготривалої імперської моделі поведінки, яка зберігається незалежно від зміни офіційної ідеології держави – від православного монархізму до комунізму та сучасної концепції «російського світу».

Ключові слова: імперіалізм, інструменталізм, зовнішня політика Росії, СРСР, ідеологічна гнучкість, «російський світ», геополітика.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Нещодавне підняття прапора «Талібану» над посольством Афганістану в Москві, засвідчивши визнання Кремлем цього руху в якості законної влади, підтвердило парадоксальну для ряду експертів тенденцію поглиблення співробітництва Росії, яка постійно наголошує на своїй православності, з ісламськими фундаменталістами, котрі вважають християн невірними

«гяурами» та підлеглими Великого (Вашингтон) чи Малого (Москва) Сатани (Pidluzkyi, 2014). Але цим сучасний кремлівський режим лише підтвердив цинізм зовнішньої політики, яку вже століттями провадили радянські та російські імперські правителі, легко йдучи на співпрацю зі здавалось би непримиренними ідеологічними супротивниками. Основне для Москви чи Санкт-Петербургу було те, щоб цей союзник допомагав їм або розширити кордони свого впливу, або ж обмежити поширення західних ліберальних цінностей (в їх риторичі – «розповзання гнилого лібералізму»), що і сучасними і, більш давніми носіями міфічних «скреп» вважалося найбільшою загрозою їх показній «високодуховності». Ну а те, що такий партнер міг на підконтрольній йому території навіть просто фізично знищувати тих, кого російське керівництво поклялось захищати, вважалося і вважається в Москві лише втратою «розхідного матеріалу».

Російська зовнішня політика останніх століть дає достатньо доказів того, що поглиблення співпраці з «Талібаном» та іншими акторами, які відкрито вважають християн «невірними», не є аномалією, а радше підтверджує тривалу традицію цинічного імперіалізму, за якої ідеологічні розбіжності поступаються місцем стратегічним чи навіть тактичним інтересам «третього Риму». А вони полягали перш за все у відсуненні державних кордонів чи меж «зон впливу» подалі від «центру прийняття рішень» та його очільника (царя, генсека, президента) з метою збільшення саме їх безпеки, а не безпеки пересічних росіян, які були вимушені ризикувати своїм життям для задля територіального розширення імперії (часто це мало на меті і захоплення нових ресурсів, а отже і збагачення російської еліти). А всі розповіді про «велику історичну місію» Росії чи СРСР у порятунку «братів» (в різні часи ними в устах пропагандистів виступали слов'яни, православні, «пролетарі всіх країн» чи російськомовні громадяни інших держав) використовувались очільниками з Москви і Санкт-Петербургу лише щоб прикрити страх за власне життя, жадобу збагачення та бажання нав'язати свою волю і своє бачення світу населенню якомога ширших територій.

Метою статті є виявлення та концептуальний аналіз ідеологічного інструменталізму як сталого елементу зовнішньої політики Російської імперії, Радянського Союзу та сучасної Російської Федерації, а також демонстрація історичної спадковості цієї практики на прикладі співпраці з ідеологічно протилежними політичними режимами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Проблема імперської спадковості російської зовнішньої політики активно досліджується в сучасній західній та українській гуманітаристиці. Роботи таких авторів як Тімоті Снайдер, Енн Еплбаум, Сергій Плохій, Валерій Васильєв, Владислав Гриневич, Владіслав Зубок, Джеффри Робертс, Віктор Коваль демонструють, що Росія завжди мислила категоріями імперського центру, навіть коли заперечувала сам факт свого імперіалізму, чи навіть виставляла себе найбільшим борцем із цим явищем. Сучасний британський політолог Марк Галеотті, досліджуючи сучасну зовнішню політику Росії, демонструє зокрема як її дипломатична служба вимушена «прибирати бруд», залишений агресивними діями Кремля (Galeotti, 2019, Chapter 1: Putin Is a Judoka, Not a Chess Player). Українські дослідники також звертають увагу на інструменталізацію російськими імперіалістами ідеології як засобу легітимації їх експансії (Plokhii, 2021, p. 460–463).

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження є підходи політичного реалізму та неоімперських студій, а також критична традиція аналізу ідеології як

інструменту влади. Методологічно робота спирається на історико-порівняльний аналіз, аналіз політичних наративів та інтерпретацію мемуарних джерел. Саме цей підхід дає достатньо матеріалу для того, щоб розглядати російську політику не як сукупність випадкових рішень, а як структурно зумовлену практику.

Наукова новизна статті полягає у концептуалізації ідеологічної гнучкості російської зовнішньої політики та дослідженні її не лише як прояву політичного реалізму, а як довготривалої імперської моделі поведінки, що зберігається незалежно від зміни офіційної державної ідеології – від православного монархізму до комунізму та сучасної концепції «російського світу».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. В давнішій історії одним із найяскравіших прикладів співпраці російських імперіалістів з ідеологічними супротивниками можна вважати тимчасовий союз проти Наполеона Бонапарта, який Росія в кінці XVIII століття уклала з Туреччиною, з котрою воювала століттями (і до, і після цього союзу), мотивуючи це прагненням звільнити православних слов'ян та греків від мусульманського «іга». Але республіканська Франція, яка, щоправда була ще тільки «вагітна» Громадянським кодексом Наполеона, що проголосив рівність усіх перед законом (без привілеїв за народженням), російськими феодалами вважалась більшою загрозою, ніж мусульманська Порта.

Цей крок намагалися пояснити тим, що страх перед невідомим, які несли французькі автори та послідовники лозунгу «Свобода, Рівність і Братерство» часто змушувала цивілізовані держави шукати союзу з тираніями. Але російська зовнішня політика наступних десятиліть показала, що не прагнення ставати більш цивілізованою, а саме імперіалізм та підтримка тиранії є вагомими частинами її внутрішньої сутності. Вони проявилися, зокрема в політиці Миколи I, який на початку 1830-х років фактично врятував Османську імперію від повного краху, коли один із васалів султана – єгипетський паша Мухаммед Алі – став настільки сильним, що погрожував захопити Константинополь. У 1833 році російські війська висадились поблизу Стамбула, щоби стримати наступ єгипетської армії, а через 20 років конфлікт з врятованою ними Портою призвів до чи не найбільшої їх ганьби – поразки у Кримській війні (за однією з версій і до смерті ініціатора цього порятунку – Миколи I, який, фактично, вчинив самогубство, коли, усвідомивши неминучість принизливої поразки, приймав військовий парад у сильний петербурзький мороз будучи легко вдягненим). Загальновідомим є і факт порятунку цим же царем від розпаду Австрійської імперії, шляхом придушення Угорського повстання 1848-1849 років, при тому, що ця країна також критикувалась росіянами (зокрема панславістами Іваном Аксаковим чи Миколою Данилевським) за пригнічення слов'ян (військовий конфлікт з цим невдачним за порятунок реципієнтом російської допомоги – Перша світова війна – випаде вже на час правління правнука Миколи Палкіна і призведе до краху та розпаду самої російської імперії).

Нова інкарнація російської імперії – Союз Радянських Соціалістичних Республік – продемонструвала безпрецедентну «гнучкість» зовнішньополітичного курсу, систематично вступаючи у колаборацію з антикомуністичними урядами у випадках, коли це корелювало з радянськими стратегічними чи традиційними російськими імперськими інтересами. Москва активно ініціювала та розвивала офіційні відносини з державами, де комуністичні партії перебували у підпіллі, діяли напівлегально або піддавалися жорстким репресіям. Найбільш резонансним

та деструктивним прикладом такої взаємодії став союз Й. Сталіна з А. Гітлером, чий режим репресував комуністів з моменту захоплення влади, інкримінувавши їм зокрема підпал Рейхстагу. Даний факт, через свою ганебність, піддається цензурі в сучасній російській історіографії, хоча, згідно з альтернативною версією, табу на цю тему зумовлене демонстрацією крайнього цинізму радянського керівництва у виборі партнерів для реалізації своїх імперських амбіцій. Адже як вважає український історик Сергій Плохій, «Союз з Гітлером дав Сталіну надію втілити грандіозне імперіалістичне прагнення царизму не тільки на сході Європи, але і на Балканах» (Plokhii, 2019, p. 158), при тому що більшовицький «Вождь всіх часів і народів» бачив тоді світ через специфічне сприйняття сфер впливу, адже «в пакті Молотова-Ріббентропа це поняття вживалося на позначення того, що в кінцевому підсумку стало зонами окупації» (Plokhii, 2019, p. 156). За тих обставин і перспектив подальших експансій, які бачив Сталін у вигляді наслідків союзу з Гітлером, ідеологічна спорідненість важила для нього значно менше, ніж територіальні розширення та контроль над якомога більшим простором. До схожих висновків приходять і американський історик Тімоті Снайдер: «Гітлер хотів, щоб німці стали імперським народом; Сталін хотів, щоб радянська система пережила імперіалістичний етап історії, незалежно від того, скільки він триватиме. Суперечність між цими двома візіями стосувалася передусім території, а не ідеологічних принципів» (Snyder, 2011, p. 168).

Проте пакт Молотова-Ріббентропа не є поодиноким прецедентом співпраці СРСР з ідеологічно антагоністичними фашистськими режимами. Протягом 1920–1930-х років більшовицьке керівництво уклало значну кількість торговельних угод з Італією періоду Б. Муссоліні, внаслідок чого Рим увійшов до першої десятки зовнішньоторговельних партнерів не лише Москви, а й Києва, як столиці номінально самостійної в зовнішній торгівлі УРСР (Arkhireiskyi, 2021, p. 86). Ця динаміка зберігалася як до, так і після офіційної заборони італійським режимом комуністичної партії у 1926 році, супроводжуваної масовими арештами місцевих її активістів. У той же час, як пише український дослідник Дмитро Архирейський, «Москва ледь не розірвала дипломатичні відносини з Францією та Італією через підтримку ними претензій Румунії на Бессарабію» (Arkhireiskyi, 2021, p. 87). Продемонструвавши таким чином, що традиційно-російське імперське «збирання земель» стало вже частиною свідомості більшовиків, і навіть найменша спроба засумніватися щодо законності їх контролю над будь-якою територією викликала в них значно серйозніший гнів ніж репресії проти їх же ідейних «побратимів». Окрім того, американський історик Дж. Калвітт Кларк стверджує: «Зближуючись з Італією, Москва також давала Берліну зрозуміти, що ідеологія не повинна заважати дружнім відносинам» (Clarke, 1988). І до цього висновку він прийшов на основі аналізу доволі плідної співпраці італійського та радянського військових відомств в 1933–1934 роках, протягом яких в нацистській Німеччині була розгромлена комуністична партія.

Подібні дії можна було б пояснити недооцінкою «звіриного оскалу» фашизму (за термінологією радянської пропаганди) на ранніх етапах, проте набагато складніше було легітимізувати перед радянським суспільством, вихованим на міфах про героїзм льотчиків-добровольців в Іспанії, торговельні відносини з режимом Ф. Франко після Другої світової війни. Тому подібні зв'язки Кремль і не афішував, хоча вони з 1950-х років доволі активно розвивались через країни-посередники (Італію або Швейцарію) та їх, говорячи сучасною мовою, «фірми-прокладки». І вже наступному

десятилітті у звітах ЦРУ з'явилася інформація і про прямі економічні контракти між держкомпаніями обох країн. Найчастіше говорилося про те, що іспанська державна нафтова компанія CAMPSA закуповувала нафту в СРСР у достатньо великих обсягах, а в зворотньому напрямку поставляються вино, цитрусові та певна продукція машинобудівної галузі. А 15 вересня 1972 року в Парижі було вже підписано і договір про зовнішню торгівлю між урядами Іспанії та СРСР, після чого були відкриті і торговельні представництва. Іспанська дослідниця Ірина Янішев-Нестерова з університету Лас-Пальмас-де-Гран-Канарія стверджує: «Підписання іспансько-радянської торговельної угоди в 1972 році поклало край напівприхованій комерційній діяльності, принесло лібералізацію двосторонній торгівлі та дало поштовх іншому виду іспанської діяльності щодо СРСР» (Yányshev-Nésterova, 2024, р. 79). Варто зауважити, що це відбулось більш ніж за три роки до смерті Франко та падіння його режиму, жорстко критикованого в СРСР.

Інший приклад співпраці СРСР з силами, що протистояли комуністам у громадянській війні (до того ж – ще й під час неї, а не після, як у випадку з франкістами) можна знайти на діаметрально протилежному Іспанії кінці Євразійського континенту – в Китаї. У 1920–30-х роках СРСР мав дипломатичні стосунки з гомінданівським Китаєм (урядом Чан Кайші), навіть підтримував військову співпрацю проти Японії. І це відбувалось попри те, що Гоміндан активно переслідував китайських комуністів, а в 1927 р. Чан Кайші вчинив їм кривавий розгром у Шанхаї, що призвело до тривалої громадянської війни. Офіційний розрив стосунків не завадив СРСР продовжувати таємну співпрацю з Гомінданом в 1930-ті роки, які на перших етапах (1930–1936 рр.) полягали в обережних контактах через консульства і торговельних зв'язках. А «злякавшись посилення Японії, СРСР 21 серпня 1937 р. підписав із Китаєм широкомасштабну угоду про ненапад та співпрацю» (Tereshchenko, 2025, р. 33). Внаслідок цього у 1937–1941 рр. СРСР відновив військову співпрацю з Гомінданом (хоча формально підтримував і КПК) та надавав велику військову допомогу Чан Кайші. Вона полягала в передачі озброєння (авіація, танки, зенітки) і військових кредитів на десятки мільйонів доларів, а також відправку радянських льотчиків, які воювали проти японців (особливо в боях за Ухань і Чунцін) та більш високопоставлених військових радників.

Не припинялася ця співпраця і після Другої світової війни, зокрема 14 серпня 1945 р. СРСР і Китайська Республіка підписали Московський договір про дружбу і союз та таємні угоди, які, за рядом джерел, стосувались радянського контролю над Манчжурією і спільного використання Китайсько-східної залізниці. В той же час Сталін таємно допомагав Мао, передаючи його формуванням японську зброю, залишену в Маньчжурії. Однак, це не змогло повністю знищити недовіру китайських комуністів до радянських ідеологічних братів, зароджену співробітництвом Сталіна та Чан Кайші (про її дуже немаленький ступінь можна судити по книзі «Особливий район Китаю» авторства Петра Владімірова – представника Москви при ставці Мао в часи Другої світової війни).

Згідно однієї з найпопулярніших версій, Сталін не одразу підтримав Мао Цзедуну, побоюючись втрати впливу на китайський комуністичний рух, в якому були сили, більш прихильні «комінтернівській», тобто впроваджуваній Москвою, лінії марксизму. І варто визнати, що тут більшовицький диктатор міг виявитися не тільки добрим аналітиком, а й певним чином пророком: маоїзм разом з троцькізмом стали основними конкурентами радянської версії марксизму у другій половині XX століття.

Згідно іншої гіпотези, Сталін прагматично ставив на силу, яку вважав найбільш спроможною допомогти у досягненні його цілей. Тим же, що це могло не просто смертельно образити, а й призвести до реальної смерті (в громадянській війні) його ідеологічних товаришів, просто нехтував, адже вважав їх такими, що «нікуди не подінуться». І дійсно, КПК було важко розраховувати на допомогу від когось іншого, особливо після закінчення Другої світової, в ході якої (як активно натякає вищезгаданий Петро Владіміров) Мао користувався для протистояння Гоміньдану допомогою японської розвідки (цим він тільки повторив досвід російських більшовиків, які під час Першої світової не погребували можливістю скористатись допомогою розвідки німецької). Більше того: китайські комуністи, одразу після перемоги у громадянській війні, зіткнулися з таким же ставленням сталінського СРСР до своєї країни, як до цього Гоміньдан відчував з боку так званих «ненаситних західних імперіалістів». Тобто з намаганням «викачати» за безцінь побільше природних ресурсів з Піднебесної. Саме на таке зверхне інструменталістське ставлення, судячи з мемуарів Микити Хрущова, йому жалівся Мао Цзедун, як на найбільш образливий аспект радянсько-китайських відносин до смерті Йосипа Сталіна. Це демонструє: у ворожнечі двох комуністичних країн, яка в кінці 1960-х призвела до прикордонних боекоткень (острів Даманський, наприклад), були і більш давні, ніж розвінчання культу того ж Сталіна (як про це люблять говорити нинішні російські імперці, котрі обстоюють ідею нового антизахідного союзу з КНР та звинувачують «п'яницю» Хрущова у його краху в 1950–1960 рр.), причини.

«Інструменталістом» у ставленні до своїх ідеологічних товаришів був не тільки Йосип Джугашвілі, а і його наступники на посадах керівника СРСР. У вищезгаданих мемуарах (написаних вже після відставки з постів генсека КПК і керівника радянського уряду) Микита Хрущов доволі багато уваги приділяє своїм стосункам з Гамалем Абдель Насером – лідером Єгипту, який тривалий час був головним союзником СРСР в арабському світі та одним з основних інструментів антиізраїльської політики Кремля. І в силу цього отримував з Москви колосальну військову і фінансову допомогу, незважаючи на те, що комуністів у цій країні тримали в тюрмах (Kashtanov, 2018, p. 43).

А от Бірмі (нинішня М'янма) СРСР не міг, за словами Хрущова, надавати військової допомоги, оскільки вона могла бути спрямована проти комуністичних партизан, які вели збройну боротьбу з урядом, котрий вважав злочином просте членство у місцевій компартії. В цій азійській країні тривали масові арешти підозрюваних у навіть зв'язках з КПК, конфіскації майна родин, які підтримували комуністичне підпілля, пропагандистська кампанія, яка таврувала комуністів як «зрадників і бандитів» й військові каральні операції проти партизанських баз. Але це не заважало двом країнам активно розвивати відносини в інших галузях. СРСР, зокрема, фінансував і допомагав будувати великі інфраструктурні об'єкти: гідроелектростанції та промислові підприємства, Янгонський госпіталь (один із найсучасніших у країні на той час), театр імені народної дружби в Рангуні (Янгоні). Бірманські спеціалісти тривалий час проходили стажування у СРСР, а радянські інженери працювали в Бірмі. Це пояснювалося тим, що Москва з одного боку, хотіла зберегти відносини з урядом У Ну (та пізніше Не Віном), які тримали країну у статусі «позаблокової», а з іншого конкурувала у Бірмі із Пекіном, який підтримував більш радикальні фракції КПК.

Факти непоганих відносин СРСР з урядами, які переслідували комуністів, можна знайти також на приладах кемалістської Туреччини, Франція 1930-х років, Ірану, Бразилії, Аргентини часів Перона та хунти, яка після перевороту 1976 року проводила одні з найжорсткіших у Латинській Америці репресій проти лівих, у тому числі комуністів, Мексики тощо. Таким цинічним співробітництвом з ідеологічними ворогами Кремль демонстрував власну орієнтацію виключно на силу, тобто на режими, які були здатні допомогти просувати його геополітичні інтереси, а зовсім не ідеї «світової революції».

Сучасне російське керівництво, екстраполюючи цей досвід, замінило комуністичну догматику концепцією «російського світу», проте продовжує жертвувати інтересами «російськомовного населення» заради геополітичних (або і особистих комерційних) дивідендів. Це чітко простежується в Центральній Азії, зокрема в Туркменістані, де репресії проти проросійських активістів ігнорувалися Москвою заради енергетичної співпраці. Наприклад у ситуації зі скасуванням у цій країні інституту подвійного громадянства, коли «власники двох паспортів, російського та туркменського, отримали два місяці, для того, щоб визначитись, яке громадянство вони хочуть залишити, а якщо вони не встигнуть, то автоматично стануть громадянами лише Туркменістану» (Shchur, 2003), а отже втратять право апелювати до Москви щодо захисту своїх прав. Тоді навіть російська преса висловлювала «версію, що скасування подвійного громадянства було поступкою Москви в обмін на обіцянку Ашхабада надати Росії багаторічний контракт на закупівлю туркменського газу» (Shchur, 2003). А кульмінацією цього підходу стала агресія проти України, де найбільше постраждало саме російськомовне населення Донбасу, чії міста були знищені російською армією. Таким чином, вислів Аркадія Бабченка «Родина тебе бросит, сынок. Всегда.» залишається вичерпною характеристикою ставлення Кремля до тих, хто йому служить, оскільки сучасні імперці, як і їхні попередники-більшовики, з легкістю жертвують життям тих, кого обіцяють захищати.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Ідеологічний інструменталізм є не випадковою рисою, а системною характеристикою російської імперської політики. Від царської Росії до сучасного Кремля ідеологія послідовно використовується як змінний інструмент легітимації експансії, тоді як людські життя та задекларовані цінності залишаються вторинними. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що зовнішня політика Російської імперії, Радянського Союзу та сучасної Російської Федерації демонструє вражаючу концептуальну сталість, де ідеологія ніколи не виступала найпріоритетнішим орієнтиром, а була лише гнучким інструментом для досягнення стратегічних геополітичних цілей. Аналіз історичної ретроспективи – від ситуативних союзів із Османською Портою проти республіканської Франції до сучасного дипломатичного реверансу в бік руху «Талібан» – підтверджує тезу про те, що для Кремля пріоритетом завжди залишалася імперська експансія та збереження авторитарного центру сили, а не відданість задекларованим принципам.

В цьому контексті так звана «ідеологічна непримиренність» російського (та радянського) режиму є міфом для внутрішнього споживання. На зовнішній арені Москва демонструє крайній прагматизм, що межує з цинізмом. Співпраця СРСР із фашистськими режимами Муссоліні та Гітлера, таємні економічні зв'язки з франкістською Іспанією, а також багаторічне фінансування урядів, які фізично винищували місцеві комуністичні партії (як у випадках із Єгиптом чи Бірмою), свідчать

про те, що «ідеологічні побратими» завжди були для Кремля лише розхідним матеріалом. Ця стратегія повністю вкладається в парадигму політичного реалізму Ганса Моргентау, де національний інтерес визначається в першу чергу категоріями влади (її збереженням і укріпленням), а не мораллю чи «абстрактним ідеалом».

Російська зовнішня (як і внутрішня) політика також постійно демонструє спадковість свого інструментального підходу до людського ресурсу. Трагедія китайських комуністів, які стали об'єктом маніпуляцій Сталіна в його іграх із Чан Кайші, корелює із сучасною долею «російськомовного населення» на окупованих територіях України. Сучасна концепція «російського світу» виявилася такою ж порожньою декорацією, як і «пролетарський інтернаціоналізм» минулого століття. Кремль з легкістю приносить у жертву добробут чи навіть життя тих, кого він офіційно обіцяє захищати, якщо це допомагає стабілізувати режим або розширити зону його впливу. Стерті з лиця землі міста Донбасу стали в першу чергу для його населення найкривавішим доказом того, що роль «об'єкта захисту» в російській геополітичній доктрині є найбільш небезпечною для самого цього об'єкта.

При цьому російський імперіалізм відчуває постійний внутрішній страх перед демократичними трансформаціями, характеризуючи їх найбільш образливими термінами на кшталт «гнилого лібералізму». Це пояснює, чому Москва історично надає перевагу союзам із найбільш одіозними тираніями (КНДР) та фундаменталістськими рухами, на кшталт «Талібану». Будь-яка диктатура, навіть ідеологічно ворожа (як ісламський радикалізм чи західний фашизм), є зрозумілішою та прийнятнішою для Кремля, ніж правова держава, що базується на рівності громадян перед законом. Союз із «Талібаном» сьогодні – це не прикра помилка, не «тактичний відступ», а логічне продовження боротьби проти універсальних цінностей свободи, які російська еліта сприймає як екзистенційну загрозу власному пануванню.

Тому російська зовнішня політика постійно підтверджує прогноз Аркадія Бабченка про неминучу зраду Кремля щодо власних адептів. Генетичний код російської політики передбачає відмову від зобов'язань у момент, коли вони стають економічно чи політично обтяжливими. Для сучасних «захисників російських цінностей» у всьому світі досвід попередніх поколінь комуністів, монархістів чи «соотечественників» у Центральній Азії має слугувати застереженням: імперський центр ніколи не бачив у них суб'єктів, лише інструменти.

Таким чином, «ідеологічний інструменталізм» завжди був, є і, очевидно, буде концептуальною та ключовою ознакою російської зовнішньої політики, що дозволяє прогнозувати майбутні кроки РФ на міжнародній арені не через призму її офіційних заяв, а через аналіз її незмінних імперських інстинктів. Вживання режиму, контроль над ресурсами та протидія ліберальному світопорядку залишаються справжніми рушіями російської політики, тоді як будь-які «скрепи» – від православ'я до комунізму чи «російського світу» – є лише тимчасовим прикриттям для незмінного імперського експансіонізму.

References [Список використаної літератури]

- Arkhireiskyi, D. (2021). Seredzemnomorskyi vektor radianskoi zovnishnoi torhivli v 1920-kh rokakh. *Hrani*, 24(3), 80–89. [in Ukrainian]. DOI: 10.15421/172129 [Архирейський Д. Середземноморський вектор радянської зовнішньої торгівлі в 1920-х роках. *Грані*. Том 24. № 3. 2021 р. С. 80–89.]
- Clarke J. C. III. (1988). *Italo-Soviet Military Relations in 1933 and 1934: Manifestations of Cordiality* : Paper Presented to the Duquesne History Forum (Pittsburgh, PA, October 27, 1988). Pittsburgh [in English]. [Clarke J. C. III. *Italo-Soviet military relations in 1933 and 1934: manifestations of cordiality* :

- paper presented to the Duquesne History Forum (Pittsburgh, PA, October 27, 1988). Pittsburgh, 1988. 16 p. URL: https://www.academia.edu/5947459/ITALO_SOVIET_MILITARY_COOPERATION_IN_1933_AND_1934_MANIFESTATIONS_OF_CORDIALITY (дата звернення: 05.02.2026).]
- Galeotti, M. (2019). We need to talk about Putin: How the West gets him wrong. London: Ebury Press. [in English]. [Galeotti, M. We need to talk about Putin: How the West gets him wrong. London: Ebury Press, 2019. 160 p.]
- Kashtanov, K. (2018). Yehypet u blyzskoskhidni politytsi SRSR (1957-1961 rr.). *SKHID*. No. 4 (156), July-August 2018. Pp. 41-48. [in Ukrainian] DOI:10.21847/1728-9343.2018.4(156).143155. [Каштанов К. Єгипет у близькосхідній політиці СРСР (1957-1961 рр.). *СХІД*, № 4 (156), липень-серпень 2018 р. С. 41–48.]
- Khrushchev, N. (2004–2007). Memoirs. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 2004–2007. 3 vols. [in English]. [Khrushchev, N. Memoirs. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 2004–2007. 3 vols.]
- Pidlutskyi O. (2014). The Clergyman Who Created the Theocratic State of Iran. Dzerkalo Tyzhnia. 26 September 2014. URL: <https://zn.ua/ukr/personalities/svyaschennosluzhittel-yakiy-stvoriv-teokratichnu-derzhavu-iran-.html> [in Ukrainian] [Підлущкий О. Священнослужитель, який створив теократичну державу Іран. Дзеркало тижня. 26 вересня, 2014. URL: <https://zn.ua/ukr/personalities/svyaschennosluzhittel-yakiy-stvoriv-teokratichnu-derzhavu-iran-.html> (дата звернення: 28.03.2026).]
- Plokhii, S. (2019). Yalta. Tsina myru. Kharkiv: Book Club "Klub Simeinoho Dozvillia", 2019. 416 pp. [in Ukrainian]. [Плохий, С. (2019). Ялта. Ціна миру. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 416 с.]
- Plokhii, S. (2021). Brama Yevropy. Kharkiv: Book Club "Klub Simeinoho Dozvillia", 2021. 512 pp. [in Ukrainian]. [Плохий, С. (2021). Брама Європи. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 512 с.]
- Shchur, M. (2003). Skasuvannya podviinoho hromadianstva turkmenski rosiiany spryniialy yak zaproshehnia pokynuty krainu. Radio "Svoboda", 28 April 2003. Electronic resource. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/902639.html?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian]. [Щур М. (2003) Скасування подвійного громадянства туркменські росіяни сприйняли як запрошення покинути країну. Радіо «Свобода». 28 квітня 2003 року. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/902639.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 28.03.2026).]
- Snyder, T. (2011). Kryvavi zemli: Yevropa pomizh Hitlerom ta Stalynym: monohrafiia. Kyiv: Hrani-T, 2011. 448 pp. [in Ukrainian]. [Снайдер Т. Криваві землі: Європа поміж Гітлером та Сталіним : монографія. Київ: Грані-Т, 2011. 448 с.]
- Syrinskyi, R. A. (2025). Communists' aid to anti-communists. 1 November 2025. URL: <https://politcom.org.ua/dopomoga-komunistiv-antykommunistam> [in Ukrainian] [Сирінський Р.А. Допомога комуністів антикомуністам. Політком. 1 листопада 2025 р. URL: <https://politcom.org.ua/dopomoga-komunistiv-antykommunistam> (дата звернення: 28.03.2026).]
- Tereshchenko, T. V. (2025). Novitnia istoriia krain Azii, Afryky ta Latynskoi Ameryky (1918-1945 rr.). Cherkasy: Publishing Department of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, 2025. 254 pp. [in Ukrainian]. [Терещенко Т. В. (2025). Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (1918–1945 рр.). Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2025. 254 с.]
- Yányshchev-Néstorova I. (2024). Internationalising Spanish firms to the East: business strategies of the National Institute of Industry towards the Soviet Union (late 1950s to 1991). *Revista de Historia Industrial – Industrial History Review*, Vol. XXXIII, no. 91, July 2024. 3. 69-104. Електронний документ. URL: <https://accedacris.ulpgc.es/bitstream/10553/133398/1/40186-Article%20Text-120793-2-10-20240712.pdf> [in English]. [Yányshchev-Néstorova I. Internationalising Spanish firms to the East: business strategies of the National Institute of Industry towards the Soviet Union (late 1950s to 1991). *Revista de Historia Industrial – Industrial History Review*, Vol. XXXIII, no. 91, July 2024. 3. 69-104. URL: <https://accedacris.ulpgc.es/bitstream/10553/133398/1/40186-Article%20Text-120793-2-10-20240712.pdf> (дата звернення: 28.03.2026)]

Syrinskyi R. A.

Information agency “Context-Prichernomorie”,
office 81, Shevchenko Ave 4d, Odesa, 65044, Ukraine

**GEOPOLITICAL INSTRUMENTALISM AND IDEOLOGICAL
AMBIVALENCE IN THE FOREIGN POLICY OF THE RUSSIAN
EMPIRE, THE USSR,
AND THE CONTEMPORARY RUSSIAN FEDERATION**

Summary

The article analyses the phenomenon of ideological instrumentalism as a defining feature of the foreign policy of the Russian Empire, the USSR, and the contemporary Russian Federation. Drawing on a recent example, the Kremlin’s de facto recognition of the “Taliban” movement through the hoisting of its flag over the Afghan embassy in Moscow, the author demonstrates the historical continuity of Russia’s willingness to cooperate with ideologically antagonistic, and at times openly hostile, regimes whenever such cooperation aligns with imperial interests. The study traces manifestations of this policy from the Russian Empire’s alliances with the Ottoman Porte, through Soviet-fascist economic and political arrangements, and the USSR’s collaboration with anti-communist regimes in China, Spain, Egypt, and Burma, to the Kremlin’s contemporary practices in the post-Soviet space and its promotion of the concept of the “Russian world”. Particular attention is devoted to the internal logic of this strategy, which entails the systematic abandonment, even of those population groups or political forces publicly declared to be under protection, whenever they cease to serve imperial objectives. The article concludes that Russian imperial thinking exhibits a profound structural continuity, within which ideology functions not as an intrinsic value but as a mutable instrument for the pursuit of geopolitical and economic objectives. It is based on an analysis of the works of contemporary scholars Serhii Plokhii, Timothy Snyder, Mark Galeotti, and James Calvitt Clarke III, as well as the memoirs of Soviet officials involved in the formulation and implementation of the foreign policy of the Soviet Union, and specialised academic studies. Together, these sources establish a solid evidentiary foundation for the research and convincingly demonstrate that the ideological flexibility of Russian activity in international relations constitutes a significant component of a long-standing imperial behavioural model that persists regardless of changes in the state’s official ideology: from Orthodox monarchism to communism and the contemporary concept of the “Russian World”.

Key words: imperialism, instrumentalism, Russian foreign policy, USSR, ideological flexibility, “Russian world”, geopolitics.

Дата першого надходження статті до видання: 17.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Хорошилов О. Ю.

к. політ. н., доцент,
кафедра політології,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

к. 35, Французький бул., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

E-mail: khoroшыlov77@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6697-281X>

**ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК РЕФЛЕКСІЯ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: (CASE ОДЕСИ)**

Статтю присвячено дослідженню образотворчого мистецтва як засобу рефлексії містян Одеси щодо перебігу російсько-української війни. Методологія ґрунтується на конструктивістській парадигмі та передбачає дослідження акторних тактик та стратегій у політико-естетичному осмисленні подій війни, застосуванні художнього інструментарію для мобілізації громадян на підтримку ЗСУ, визначенні змісту соціальної комунікації в межах локальної спільноти тощо. Образотворче мистецтво в традиційних та новітніх його жанрах інтерпретується автором в інструментально-технологічному сенсі – в якості комплексу «м'яких» та «розумних» технологій, спрямованих на колективну свідомість з метою творення відповідної естетичної картини світу, емоційних оціночних суджень щодо феноменів, процесів та подій політичної дійсності, формування надійних каналів вертикальної та горизонтальної невербальної соціальної комунікації тощо. Використані процедури міської етнографії: фото-фіксація ідеологічно-навантажених кейсів образотворчого мистецтва в локаціях м. Одеси, їхній порівняльний та критичний контент-аналіз із подальшою інтерпретацією в якості засобів та результатів естетичного (індивідуального і групового) осмислення феномену війни. Виявлено жанрову специфіку естетичного виробництва інституційних та неінституційних акторів локального політичного режиму м. Одеси. Надано оцінку ефективності побудови невербальної політичної комунікації за допомогою витворів образотворчого мистецтва. З'ясовано наявність різних підходів у формуванні естетичного змісту місцевого «скопічного (scopic)» режиму. Визначені перспективи подальшого дослідження ролі та статусу образотворчого мистецтва в арсеналі засобів політики.

Ключові слова: образотворче мистецтво, політична естетика, політична комунікація, війна, свідомість.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Російсько-українська війна, яка набирає своїх обертів, починаючи з 2014 р., постала не лише тригером для всіх сфер буття суспільства, але й виступила в ролі потужного каталізатора культурних процесів, спрямованих на естетичну рефлексію подій, що відбуваються. В цьому відношенні культурні зрушення, спровоковані війною, можуть бути інтерпретовані і як доленосна трансформація в розвитку вітчизняної політиії, і як об'єкт дослідження, яке потребує відповідного науково-аналітичного інструментарію. Актуальність

статті визначається необхідністю виявлення суспільно-політичного потенціалу образотворчого мистецтва (далі – ОТМ) як сукупності художніх засобів індивідуальної та колективної рефлексії щодо сутності подій війни, що триває. Комплекс артефактів естетичного виробництва, локалізованих в певному соціальному просторі, інтерпретується автором в якості евристично-цінного дослідницького поля. Воно уможливорює виявлення комунікативного потенціалу ОТМ в цілому, його окремих жанрів, наявності контраверсійних течій у локальному суспільно-політичному дискурсі тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Дослідженню ролі ОТМ в арсеналі політики та його функціонуванню як каналу політичної комунікації присвячені праці представників зарубіжної і вітчизняної науки, які належать до різних методологічних напрямів та шкіл: гендерних та постколоніальних досліджень, расових студій, мистецтвознавства, культурології тощо. Зокрема, ґрунтовне вивчення політичної функції графіті та стріт-арту в житті суспільств регіону Центрально-Східної і Південної Європи здійснено в монографії М. Великоні, де зібраний багатий візуальний матеріал із функціонування міських ідеологічних субкультур, обґрунтована доцільність застосування новаторських методик збору емпірики та її подальшої інтерпретації (Velykonja, 2023).

Фокусуючись на жанрі фотографії та здійснюючи свої дослідження візуальних практик сучасної політики за допомогою кон'юнктурного аналізу «естетичних технологій», Й. Галай констатує, що використання певних «ідеологічно-навантажених» образів дає можливість їхнім творцям/замовникам досягати «вірних візуальних ефектів» серед певних аудиторій комунікативних процесів. В більш масштабному прояві це призводить до формування так званих «скопічних (scopic) режимів», що встановлюють для своїх підлеглих твердження про істинність, типовість і достеменність візуальних актів та об'єктів, а також політично коректних способів бачення світу (Galai, 2025, р. 3–6). З огляду на завдання виявлення комунікативної спроможності витворів ОТМ, важливою є констатація Й. Галай про те, що в умовах цифрової цивілізації саме зображення стають своєрідною *Lingua franca* повсякденного спілкування (Galai, 2025, р. 3).

Вагоме значення естетичного оформлення візуальних образів, які використовуються політичними елітами в їхніх менеджерських тактиках та стратегіях, визнається Р. Патером в його дослідженні дизайнерських технологій, зокрема – типографських шрифтів, як ідеологічно навантажених та культурно вкорінених образів (Pater, 2021).

У широкомасштабному дослідженні під загальною редакцією американського науковця Р. Мартіна ОТМ подається як своєрідна точка перетину мистецтва та політики: від проявів індивідуальної естетичної позиції митця до графічної іконографії масової мобілізації. У своїй редакторській статті науковець констатує політичну природу естетичної діяльності, яка виключає творення абстрактної краси без можливості заявити про своє ставлення до світу, не кажучи вже про ре-конфігурацію почуттів певної спільноти (Martin, 2015, р. 24).

Естетичний складовий процесів деколонізації та декомунізації, спрямованих, зокрема, на переобрамлення культурних матриць локальних спільнот, присвячений інтерес одеської науковиці та громадського діяча О. Довгополової. Зокрема, авторка звертає увагу на досвід використання колажів, які сполучають образи

знакових для м. Одеси будівель часів оборони 1941 р. та першого року широко-масштабної війни, з подальшим тиражуванням через електронні мас-медіа. Цей досвід О. Довгополова інтерпретує в якості закріплення «ландшафту воєнної пам'яті» міської спільноти (Dovhopolova, 2022, с. 25).

До аналізу батального жанру ОТМ в різних культурно-цивілізаційних вимірах звертається і С. Стоян. З точки зору авторки, ОТМ створює канал сублімації переживань митців через сюжети бойових дій, постаті полководців та звичайних військових (Stoian, 2023, р. 15).

Питання практичного застосування естетичного інструментарію в ході російсько-української війни висвітлені у дослідженні М. Калашлінської. Вона констатує, що окупаційна влада активно вдається до методів використання монументалістики з метою (пере)форматування культурного та історичного простору Автономної Республіки Крим. Визнаючи важливу роль цього різновиду ОТМ у творенні вигідного для Росії політичного наративу, авторка звертає увагу на загрозу для справи майбутньої реінтеграції АРК кумулятивного ефекту індоктринації, створеного ідеологічно навантаженими монументальними новобудовами (Kalashlinska, 2025, р. 156).

Розвитку цифрової ілюстрації в контексті російсько-української війни присвячене дослідження А. Дубрівної та І. Єрмак. Авторки констатують великий потенціал цього жанру ОТМ у справі побудови актуальних для масової свідомості художніх образів та відповідних оціночних суджень громадян країни по відношенню до подій широкомасштабної війни (Dubrivna & Yermak, 2023, р. 46–47).

В основу методології даного дослідження закладений конструктивістський підхід, який акцентує увагу на вивченні тактик та стратегій провідних акторів «культурного виробництва» в державі: політичних еліт (ключових агентів місцевих режимів) та митців – «інженерів душ», смаків, ціннісних уподобань громадян. Збір емпіричного матеріалу для подальших аналітичних узагальнень відбувався у межах урбаністичних просторів м. Одеси в хронологічному періоді від початку широкомасштабної війни і до сьогодні з подальшим узагальненням з урахуванням загальнонаціонального контексту.

Методика дослідження ґрунтується на технології «етнографії міста», зокрема – включеного спостереження, техніка якого передбачала фото-фіксацію зразків різних жанрів ОТМ, розміщених в локаціях Одеси: меморіальних об'єктів, плакатів, художніх інсталяцій, об'єктів стріт-арту та графіті. Обрана методика дозволяє виявити евристично корисні кейси, дослідити їх в статичній і динамічній (за рахунок повторної фото-фіксації), виявити наявність стилістичної боротьби й конкуренції різних акторів естетичного виробництва в межах конкретного локалітету тощо. Дана методика виступає достатньо поширеним засобом отримання висхідної емпірики та побудови подальших наукових узагальнень у дослідженнях зарубіжних колег та практично проявляється у таких жанрах, як: фотоесеї, авто-етнографія, партисипативна фотографія тощо (Galai, 2025, р. 4).

До безумовних позитивів використаної методики належать: наочність, достеменність, можливість подальшої верифікації результатів узагальнень і т.ін. Недоліками обраної методики слід визнати: наявність суб'єктивного авторського підходу у виборі об'єктів фото-фіксації (в тому числі, у справі визнання їх «політичності»), ракурс фіксації, подальше технічне редагування тощо. У більш широкому сенсі, об'єктивність технології фото-фіксації певного об'єкту в межах

політичного дослідження ставиться критиками під сумнів також і через наявність певних расових/етнічних стереотипів, закладених розробниками у технічне забезпечення своїх пристроїв/програм (Galai, 2025, р. 4). Втім, в межах даного дослідження останні зауваження не мають такого критичного значення через специфіку емпіричного матеріалу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Наявність розгалуженої історіографії, присвяченої питанням взаємозв'язку мистецтва та політики в цілому, супроводжується, водночас, лише поодинокими case-study політико-естетичного виробництва на рівні окремих регіонів та локалітетів нашої країни. З урахуванням цього, стаття визначається новизною проблематики та застосованої методології її розв'язання.

Формулювання цілей статті. Ціллю статті є виявлення естетичних особливостей та комунікативного потенціалу витворів ОТМ, тематично присвячених подіям широкомасштабної російсько-української війни, розміщених в локаціях м. Одеси.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Польове дослідження, проведене автором статті в локаціях м. Одеси, дало можливість констатувати, що фізика урбаністичних просторів, відкритих і для митців, і для менш системних учасників культурного виробництва, створює унікальне діалогове поле, в якому зустрічаються як «цілком професійні» зразки образотворчого мистецтва, так і результати аматорського бажання висловити суб'єктивні переживання трагедії російсько-української війни (чи то за рахунок нанесення на будівлі кольорів державного прапора, чи то завдяки розміщенню в екстер'єрах приватного житла іконографічних зображень оборони о. Зміїний тощо).

Основні актори політико-естетичного виробництва, артефакти якого містять в собі рефлексію подій війни та спрямовані на формування в свідомості містян паттернів емоційного (і, врешті-решт, – поведінкового) відгуку на них, можуть бути умовно розподілені на «інституційних» (органи обласної влади та місцевого самоврядування, з конкретними відділами, відповідальними за зв'язки з громадськістю, рекрутингові структури ЗСУ тощо) та «неінституційних» (митці, громадські активісти, пересічні громадяни м. Одеси).

Результатами політико-естетичного виробництва перших постали зокрема: спорудження «Меморіалу учасників АТО», уніфікація естетики пам'ятних дошок загиблим військовим, тиражування візуальних образів патріотичного та мобілізаційного спрямування тощо. В стилістичному плані ці артефакти культурного виробництва сполучають в собі алюзії на традиційну українську символіку (згаданий вище Меморіал), елементи секулярного громадянського культу військової звичаї та реалізм політичного плакату (рис. 1).

В свою чергу, «неінституційні» актори ОТМ в урбаністичних просторах Одеси є більш стилістично різноманітними (стріт-арт, графіті, мурали, графіка, інсталяції), метафоричними (зокрема, оборонці України змальовуються у вигляді котів із яскравим місцевим колоритом та зброєю в «руках»), і, врешті-решт, емоційно переконливими для кінцевих «споживачів» своїх продуктів (рис. 2).

Метафоричність і вдавана наївність художніх образів, створених цими акторами, легко розшифровується глядацькою аудиторією. В цих образах містяни «впізнають» своїх сусідів та знайомих, які долучилися до бригад територіальної

Рис. 1. Естетика політичного плакату в міських локаціях Одеси
Джерело: фото автора статті

Рис. 2. Стріт-арт в локаціях Одеси
Джерело: фото автора статті

оборони та встали на захист Батьківщини. Іншим полюсом жанрового різноманіття в цьому художньому дискурсі виступає гіперреалізм муралів: фотографічна достеменність образів зображених вояків нагадує про долі конкретних осіб та зумовлює співпричетність всіх і кожного до подій війни (рис. 3).

Важливо зазначити, що «динаміка» існування зразків ОТМ, присвячених реаліям широкомасштабної війни, не зазнає фізичних наслідків згаданої вище «боротьби субкультур»: протягом всього періоду спостережень вони залишаються фізично не ушкодженими, не фіксуються спроби їхнього «доопрацювання» чи навмисного спотворення (що є достатньо звичним у долі інших, не пов'язаних із війною зразків стріт-арту). Цей факт дає можливість зробити припущення про високий рівень консенсусу містян щодо художньої (і не лише) оцінки подій російсько-української війни.

Рис. 3. Реалізм та гіперреалізм муралів м. Одеси

Джерело: відкриті джерела інтернет.

Рис. 4. Конкуренція концептів політичної естетики в локаціях м. Одеси
Джерело: фото автора статті.

Своєрідною «точкою перетину» підходів інституційних та неінституційних акторів естетичного виробництва м. Одеси, є виявлена під час польового дослідження конкуренція щодо естетично-коректних способів побудови комунікації із громадянами. Показовою в цьому відношенні є доля локації за адресою: вул. Дерибасівська 20. З перших днів широкомасштабної війни екстер'єри колишнього закладу харчування за цією адресою були використані митцями як своєрідний простір для розміщення своїх графічних робіт, тематично пов'язаних із поточними політичними подіями. Сполучаючи в собі жанри політичного плакату, графіті, стріт-арту, локація виступала як стихійний канал горизонтальної комунікації всіх небайдужих осіб.

Проте, взимку 2025 р. локація була закрита банером із докорінно іншою (хоч і не менш патріотичною) естетикою, стилістично відповідною тяжінню інституційних акторів до впорядкування та стандартизації оформлень міських будівель (рис. 4).

Використання поліхромної композиції із згенерованими штучним інтелектом образами, явно зміщує емоційний фон всієї локації, очевидно виконуючи ком-

пенсаторну функцію у справі подолання стресів, що беззаперечно існують у колективній свідомості та породжені тривалою війною. Більше того, зафіксована трансформація, з точки зору автора статті, може свідчити про наявність принципово різних підходів щодо визначення параметрів та стилістичного наповнення «скопічного» режиму в межах Одеси як локальної політії: художньої поліфонії митців та уніфікаторства управлінського раціоналізму.

Сприйняття зразків ОТМ в якості унікального дослідницького поля дає можливість виявити і ті злами суспільно-політичного дискурсу, що існують в межах конкретної (в даному випадку – одеської) спільноти щодо процесів декомунізації. Події російсько-української війни є каталізатором дискусій щодо переформування пам'яток образотворчого мистецтва (в тому числі і меморіальних скульптурних композицій), які виступають уособленням старої ідеологічної матриці. Зокрема, йдеться про суперечки, що спорадично виникають у місцевих пабліках, щодо естетичного (пере)оформлення знакового для міста комплексу «Алеї слави» з традиційними для ідеологічної концепції минулої епохи вічним вогнем, захороненнями учасників оборони міста 1941 р., хвилинами мовчання тощо (Dovhorolova, 2022, с. 22). Відповідні трансформації рішенням місцевої та обласної ради вже відбулися в іншому меморіальному комплексі – «Крила перемоги» – з якого були демонтовані радянські нагороди та інша символіка. Враховуючи той факт, що на арені локального політичного режиму присутні представники різних поколінських груп – носіїв особливих естетичних «картин світу» – такі дискусії (і відповідні рішення) не призвели до досягнення консенсусу і виступають як чинник біфуркації локальної суспільної стабільності.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Аналіз витворів ОТМ, сюжетно пов'язаних з подіями російсько-української війни, виявив дихотомію складу основних учасників цього різновиду культурного виробництва в межах м. Одеси. Було з'ясовано, що офіційні («інституційні») актори більш тяжіють до художнього реалізму та роблять основний акцент на мобілізаційній складовій своєї діяльності. В свою чергу, «неінституційні» актори, які належать до різних груп митців та структур громадянського суспільства, віддають перевагу алегоричним, образним, емоційно забарвленим засобам передачі індивідуальних та колективних переживань подій війни.

Зосереджені на глорифікації військової звитяги українського народу, вони є більш стилістично різноманітними та, як те й належить представникам «вільних професій», використовують для матеріалізації своєї політичної естетики не менш неформальні засоби (графіті, мурали, стріт-арт) та простори (фасади житлових будинків, технічних споруд тощо). Як наслідок, витвори їхнього мистецтва є більш емоційно-переконливими, «антропними», створюють можливість для «доопрацювання» всіма зацікавленими особами і, відтак, постають як справжній канал неформальної політичної комунікації в урбаністичних просторах Одеси.

Конкуренція різних концепцій естетичної рефлексії подій російсько-української війни, виявлена на конкретних кейсах в м. Одесі, свідчить про принципово різну логіку конструювання бачення політичної реальності, що сповідується інститутами влади та діями і структурами громадянського суспільства.

Дослідження інструментарію, естетичного змісту та форм реалізації «скопічного» режиму в межах м. Одеси зберігає свою подальшу перспективність, так само, як і справа вдосконалення відповідних когнітивних процедур та інструментарію.

References [Список використаної літератури]

- Dovhopolova, O. (2022). Possible tendencies of rebooting local identities in Ukraine in the situation of war (the case of Odesa). *Ideology and politics*, 2, 19–33 [in Ukrainian]. [Довгополова О. Можливі тенденції перезавантаження локальних ідентичностей в Україні в ситуації війни (приклад Одеси). *Ідеологія і політика*. 2022. №2. С. 19–33. <https://doi.org/10.36169/2227-6068.2022.02.00002>]
- Dubrivna, A., Yermak, I. (2023). Digital illustration in the context of the Russian-ukrainian war. *Ukrainian Art Discourse*, 2, 46–52 [in Ukrainian]. [Дубрівна А. П., Єрмак І. О. Цифрова ілюстрація в контексті Російсько-української війни. *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2023. Вип. 2. С. 46–52. <https://doi.org/10.32782/uad.2023.2.6>].
- Galai, Y. (2023). Political Visual Literacy. *International political sociology*, 17(3), 1–18. [in English]. [Galai Y. Political Visual Literacy. *International political sociology*. 2023. Vol. 17, Is. 3. P. 1–18. <https://doi.org/10.1093/ips/olad010>]
- Kalashlinska, M. V. (2025). Symbolic annexation: commemoration as a tool of russian political influence in Crimea. *International and political studies*, 40, 154–160 [in Ukrainian]. [Калашлінська М.В. Символічна анексія: комеморація як інструмент російського політичного впливу в Криму *Міжнародні та політичні дослідження*. 2025. Вип. 40 С. 154–160. <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.40.12>].
- Martin, R. (2015). *The Routledge Companion to Art and Politics*. London, New York. Taylor and Francis [in English]. [Martin R. *The Routledge Companion to Art and Politics*. London, New York. Taylor and Francis. 2015. 348 p.]
- Pater, R. (2021). *The Politics of Design: A (Not So) Global Design Manual for Visual Communication*. Kyiv: FOP Benitsky A.R. [in Ukrainian]. [Патер Р. *Політика дизайну. (Не зовсім) глобальний довідник з візуальної комунікації*. Київ.: ФОП Беницький А.Р., 2021. 192 с.]
- Stoian, S. (2023). Theme of the war in fine arts: peculiarity of historical and cultural transformations. *Bulletin: Ukrainian Cultural Studies*, 1(12), 15–17. [in Ukrainian]. [Стоян С. Тема війни в образотворчому мистецтві: специфіка історико-культурних трансформацій. *Вісник: Українські культурологічні студії*. 2023. №1 (12). С. 15–17. [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).03](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).03)].
- Velykonja, M. (2023). *Images of disagreement : political graffiti and street art in the post-socialist transition*. Odesa: Helvetica Publishing House [in Ukrainian]. [Великonia М. *Зображення незгоди : політичні графіті та вуличне мистецтво постсоціалістичного переходу*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 308 с.]

Khoroshylov O. Yu.

Department of Political Science

Odesa I.I. Mechnikov National University

r. 35, French blv. 24/26, Odesa, 65058, Ukraine

VISUAL ART AS A REFLECTION OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: (CASE ODESA)

Summary

The article is devoted to the examination of visual art as a medium for reflection through which the residents of Odesa interpret and respond to the ongoing Russo-Ukrainian War. The methodological framework is grounded in the constructivist paradigm and involves the analysis of actors' tactics in the politico-aesthetic interpretation of wartime events, the use of artistic tools for mobilizing civic support for the Armed Forces of Ukraine.

Visual art, in both its traditional and contemporary genres, is interpreted by the author in an instrumental and technological sense – as a complex of “soft” and “smart” technologies aimed at influencing collective consciousness for the purpose of constructing a corresponding aesthetic worldview, shaping emotionally charged evaluative judgments regarding the phenomena, processes, and events of political reality, and establishing sustainable channels of vertical and horizontal non-verbal social communication.

The study employs procedures of urban ethnography, including the photographic documentation of ideologically charged examples of visual art in various locations of the city of Odesa, their comparative and critical content analysis, and subsequent interpretation as both instruments and outcomes of aesthetic (individual and collective) sense-making of the phenomenon of war.

The study identifies the characteristics of aesthetic production by institutional and non-institutional actors within the local political regime of the city of Odesa. It provides an assessment of the effectiveness of constructing non-verbal political communication through works of visual art.

The prospects for further research into the role of visual art within the repertoire of political instruments are outlined.

Key words: visual art, political aesthetics, political communication, war, consciousness.

Дата першого надходження статті до видання: 03.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Шаповалова А. М.

к. політ. н., доцент,
кафедра приватного та публічного права,
Київський національний університет технологій та дизайну,
вул. Мала Шияновська буд. 2, м. Київ, 01011, Україна
E-mail: a_shan65@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4920-5539>

Ведутенко М. А.

студент 4 курсу спеціальності «Політологія»,
Київський національний університет технологій та дизайну,
вул. Мала Шияновська буд. 2, м. Київ, 01011, Україна
E-mail: vedutenkomisha@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-8375-6564>

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ АКТОРІВ НА ЕТНОПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПОЛІТИЧНОГО PR ДЛЯ МАЙБУТНІХ ВИБОРІВ

У статті проведено комплексне наукове дослідження механізмів та наслідків впливу зовнішніх акторів на етнополітичну стабільність України в умовах повномасштабної війни та підготовки до повоєнного виборчого циклу 2026 року. Актуальність теми зумовлена необхідністю нейтралізації гібридних загроз, спрямованих на дестабілізацію суспільної єдності через інструменталізацію етнічних, мовних та релігійних розломів. На основі аналізу широкого кола джерел, зокрема соціологічних даних Центру Разумкова та КМІС за 2024–2025 роки, виявлено динаміку трансформації національної ідентичності від етнокультурної до громадянської. Особливу увагу приділено стратегіям російської федерації, яка використовує «когнітивну війну», дезінформаційні екосистеми та релігійний чинник (УПЦ МП) для підризу державної суб'єктності.

Розглянуто вплив регіональних акторів, зокрема Угорщини та Румунії, у контексті захисту прав національних меншин та їхнього впливу на євроінтеграційні процеси. Проаналізовано сучасні комунікаційні стратегії політичного PR, включаючи концепції «Projecting Self» та використання штучного інтелекту для формування «інформаційного щита». Досліджено дорожню карту підготовки до виборів 2026 року, що передбачає багаторівневий безпековий аудит, цифрову прозорість фінансування та протидію «корозійному капіталу». Наукова новизна полягає у концептуалізації моделі стратегічних комунікацій, здатної мінімізувати етнополітичну напругу через інклюзивні наративи та випереджальне спростування. Особливий акцент зроблено на значущості відновлення Державного реєстру виборців з 1 січня 2026 року та впровадження кібернавчань для захисту електоральної цілісності. Висвітлено роль концепції «Distancing Self» у деконструкції ворожих маніпуляцій та зміцненні когнітивної резильєнтності громадян. Запропоновано застосування адаптивних AI-алгоритмів для превентивного виявлення мікротаргетованих

провокацій у соціальних медіа. Висновки містять рекомендації щодо зміцнення національної резильєнтності та адаптації виборчого законодавства до умов гібридних викликів.

Ключові слова: етнополітичні конфлікти, комунікаційні стратегії, політичний PR, вибори.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Сучасна архітектура безпеки в Європі зазнає фундаментальних змін, де Україна виступає не лише фронтиром фізичного протистояння, а й епіцентром глобальної битви наративів та ідентичностей. Етнополітична сфера, яка традиційно вважалася внутрішньою справою держави, в умовах повномасштабної агресії російської федерації остаточно трансформувалася у ключовий об'єкт зовнішнього маніпулятивного впливу. Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що зовнішні актори використовують етнічну та релігійну мозаїчність України не просто як привід для втручання, а як інструмент для демонтажу демократичних інститутів та підриву суспільної довіри напередодні майбутніх виборів 2026 року.

Протягом 2024–2025 років ми спостерігаємо якісну еволюцію гібридних загроз. Якщо раніше вплив обмежувався прямою пропагандою, то сьогодні він включає складні психологічні операції, використання диференційованих дезінформаційних екосистем та експлуатацію економічної втоми населення. У цьому контексті вивчення комунікаційних стратегій політичного PR стає критично важливим для розробки механізмів захисту національного інформаційного простору. Майбутні вибори зіткнуться з проблемою політизації статусу внутрішньо переміщених осіб (ВПО), мовних прав та релігійної належності, що вимагає від держави та політичних партій створення інклюзивних, науково обґрунтованих стратегій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Теоретичний фундамент етнополітологічних досліджень в Україні закладено у працях О. Рафальського, який детально проаналізував етнополітичний вимір консолідації українського суспільства та перехід до громадянської моделі нації (Rafalskyi, 2018). Проблематика політичних конфліктів та їхніх витоків висвітлена у роботах фахівців ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, зокрема Л. Нагорної та О. Картунова, які акцентували увагу на процесах політизації етнічності.

Феномен гібридної війни та її вплив на державні інститути ґрунтовно досліджено у закордонній літературі. С. Ланошка визначив ключові параметри гібридних загроз, вказуючи на використання «зелених чоловічків», проксі-груп та інформаційного домінування як способів уникнення прямого військового зіткнення при досягненні політичних цілей (Lanoszka, 2016). Роль «доктрини Герасимова» у формуванні сучасного російського способу ведення війни, де невійськові методи становлять до 80% зусиль, проаналізована у працях, що розкривають механізми когнітивного впливу.

Сучасні аспекти комунікаційних стратегій України в умовах війни 2022–2025 років стали предметом аналізу М. Бенабіда (Benabid, 2022) та О. Данченкової (Danchenkova, 2025), які виділили роль президента Володимира Зеленського у формуванні глобального наративу підтримки. Важливим джерелом даних є соціологічні звіти Центру Разумкова та Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), які фіксують динаміку довіри до інститутів та ставлення

до виборів у 2025 році. Проте питання інтеграції цих чинників у цілісну модель PR-стратегії для виборчого циклу 2026 року залишається недостатньо розробленим у вітчизняній науці.

У дослідженні використано комплексний методологічний апарат, що поєднує методи політології, соціології та теорії комунікацій. Системний підхід дозволив розглянути етнополітичні процеси в Україні як відкриту систему, вразливу до зовнішніх флуктуацій. Для аналізу впливу рф використано метод деконструкції гібридних стратегій (hybrid threat analysis), що дозволяє виявити приховані механізми маніпуляції.

Емпіричну базу склали результати загальнонаціональних опитувань, проведених соціологічною службою Центру Разумкова (листопад 2025 р.) та КМІС (жовтень-грудень 2025 р.), що охопили всі підконтрольні уряду регіони України. Застосовано метод фрейм-аналізу для дослідження медійних наративів зовнішніх акторів (Угорщини, Румунії, рф) та метод критичного дискурс-аналізу політичних промов, що дозволило виявити стратегію «Projecting Self» в українській цифровій дипломатії. Також використано порівняльний метод для аналізу досвіду протидії втручанням у вибори в Молдові та Грузії у 2024–2025 роках.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Попри наявність ґрунтовних напрацювань, залишається відкритим питання адаптації електоральних процедур до умов тривалої загрози безпеці, зокрема механізм проведення безпекового аудиту громад перед виборами. Недостатньо вивченим є вплив «корозійного капіталу» – непрозорих фінансових потоків із російської федерації та інших авторитарних держав – на фінансування політичних партій через цифрові активи та проксі-мережі в Україні. Також потребує глибшого аналізу роль штучного інтелекту у створенні персоналізованої мікротаргетованої дезінформації, яка може бути спрямована на розпалювання міжетнічної ворожнечі під час можливої виборчої кампанії 2026 року.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є комплексний науковий аналіз механізмів впливу зовнішніх геополітичних акторів на етнополітичну стабільність України в період 2024–2025 років та обґрунтування проактивних комунікаційних стратегій політичного PR для гарантування електоральної безпеки під час виборчого циклу 2026 року. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- Ідентифікація та систематизація ключових інструментів гібридного втручання зовнішніх суб'єктів у релігійну, мовну та культурну сфери України.
- Оцінка соціодинаміки та трансформації національної ідентичності українців під впливом зовнішніх інформаційних флуктуацій.
- Огляд концептуальних засад комунікаційної моделі «інформаційного щита» та впровадження тактики «pre-bunking» для нейтралізації етнополітичної дестабілізації під час підготовки до повоєнних виборів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Сучасні етнополітичні конфлікти в Україні формуються в умовах тривалої зовнішньої дестабілізації, гібридного протистояння та трансформації політичних інститутів. Зовнішні актори, насамперед держава-агресор та пов'язані з нею мережі впливу, системно використовують етнічні, мовні, регіональні й історичні відмінності як інструмент політичного тиску та маніпуляції громадською свідомістю. У цьому контексті етнополітичний чинник набуває не

лише соціокультурного, а й стратегічного значення, перетворюючись на об’єкт цілеспрямованих інформаційно-комунікаційних операцій, особливо в періоди підвищеної політичної мобілізації, зокрема напередодні виборчих кампаній.

Актуалізація проблеми впливу зовнішніх акторів на етнополітичні конфлікти в Україні зумовлена також змінами у самій архітектурі політичної комунікації. Цифрові платформи, соціальні мережі та таргетовані інформаційні кампанії значно розширили можливості політичного PR як інструменту формування, підсилення або нейтралізації конфліктних наративів. В умовах очікуваних майбутніх виборів питання розробки ефективних, етично виважених та науково обґрунтованих комунікаційних стратегій стає критично важливим для забезпечення суспільної стабільності, запобігання зовнішньому втручанню та мінімізації ризиків ескалації етнополітичної напруги.

Вплив зовнішніх акторів на Україну має багаторівневий характер, де кожен суб’єкт переслідує власні стратегічні цілі, використовуючи специфічний інструментарій. Основним деструктивним актором залишається російська федерація, чия стратегія базується на концепції «перегляду статус-кво» та експлуатації етнічних меншин як «інструментів війни» (Carlà & Constantin, 2025).

Для розуміння підґрунтя, на якому зовнішні актори будують свої дестабілізуючі стратегії, необхідно проаналізувати поточний стан суспільної думки. У таблиці ми навели дані, що демонструють амплітуду коливань між національною стійкістю та електоральним песимізмом (див. таблицю 1).

Аналіз наведених статистичних даних дозволяє зробити висновок про формування специфічного «когнітивного розриву» в українському суспільстві. З одного боку, ядро національної резильєнтності залишається незмінним – 62% громадян готові до тривалої боротьби, а більшість категорично відкидає територіальні компроміси. З іншого боку, спостерігається майже дворазове падіння віри в правильність внутрішньополітичного курсу (з 61% до 32.5%) (Razumkov, 2025).

Цей люфт між «зовнішньою стійкістю» та «внутрішнім незадоволенням» стає головною зоною експлуатації для зовнішніх акторів. Саме на цьому розриві ба-

Таблиця 1
**Динаміка соціально-політичних настроїв та стійкості громадян
(2023–2025 рр.)**

Показник соціально-політичного стану	Початок 2023 (пік)	Кінець 2025 (Центр Разумкова)	Тенденція
Оцінка напряму розвитку країни як правильного	61%	32.5%	Спад оптимізму
Оцінка напряму розвитку країни як неправильного	21%	48%	Ріст критичності
Готовність терпіти війну «стільки, скільки потрібно»	62%	62%	Стабільність ядра
Категорична відмова від територіальних поступок	54%	53%	Стійкість позиції
Готовність до певних територіальних втрат	38%	33%	Звуження компромісу

зуються стратегії «рефлексивного управління», де незадоволення державними інститутами (76% недовіри до Верховної Ради та 75% до державного апарату) використовується для розпалювання етнополітичної ворожнечі (Razumkov, 2025).

Російська дезінформаційна машина у 2024–2026 роках зосередилася на трьох магістральних темах:

Делегітимізація української нації. Продовження просування тез про «неонацистський режим» та «штучність» української ідентичності для виправдання агресії перед власною та міжнародною аудиторією.

Релігійний розкол. Використання ситуації навколо УПЦ МП для формування образу України як держави, що порушує свободу совісті, що особливо активно поширюється у консервативних колах США та ЄС.

Соціальна дестабілізація. Маніпулювання темою «втоми від війни» та економічними труднощами для стимулювання внутрішніх протестів, що в PR-площині реалізується через мережі в TikTok та Telegram (Bjola & Fjällhed, 2025).

Варто зауважити, що етнополітична стабільність України на заході країни піддається системному тиску з боку регіональних акторів, чия риторика часто стає синхронізованою із загальними дестабілізуючими трендами.

Підкреслимо, що Будапешт офіційно висунув Україні 11 вимог щодо захисту прав угорської меншини, які є умовою для підтримки євроінтеграції. Найбільш критичною є вимога визнати всю територію Закарпаття «традиційно угорською», що суперечить історичній та демографічній реальності (етнічні угорці ніколи не становили більшості на всій території області).

Це створює небезпечний прецедент «екстратериторіальних претензій» у культурному полі. Кількість виданих угорських паспортів у регіоні станом на 2025 рік сягнула 130 тисяч, що створює специфічний електоральний важіль впливу на майбутні місцеві вибори (Oliferuk, 2024).

Наголосимо, що у Румунії спостерігається активізація ультраправих сил (зокрема партії AUR), які публічно заявляють про претензії на Північну Буковину та Бессарабію. Хоча офіційний Бухарест підтримує територіальну цілісність України, у 2025 році було зафіксовано масоване використання дипфейків для дискредитації українських лідерів перед румунською аудиторією, зокрема через маніпуляції з релігійною темою (Solomon, 2025).

Релігійна сфера у 2025 році пройшла точку неповернення. У травні 2025 року завершився адаптаційний період закону, що обмежує діяльність релігійних організацій, керованих з держави-агресора. Станом на січень 2026 року зафіксовано перехід майже 1.4 тис. громад до ПЦУ. Це супроводжується активним спротивом та судовими позовами, що PR-машина рф подає як «гоніння на церкву».

Зазначаємо, що релігійна безпека стала невід'ємним компонентом національної резильєнтності, де держава змушена балансувати між свободою совісті та захистом від агентурного впливу через церковні структури.

Не буде перебільшенням відзначити, що трансформація української комунікаційної стратегії у 2025–2026 роках знаменує собою перехід від ролі пасивного реципієнта інформаційних атак до статусу активного архітектора смислів. Концепція «Projecting Self» дозволяє державі не просто відповідати на виклики, а превентивно насичувати глобальний простір автентичними наративами про власну суб'єктність, технологічну стійкість та унікальний демократичний досвід. Замість того, щоб витрачати критичний ресурс на розвінчування кожної окремої

маніпуляції, Україна фокусується на створенні цілісного образу майбутнього, де її роль як безпекового та інноваційного хаба Європи стає аксіомою, що не потребує додаткових доказів у щоденних медіа-баталіях.

Паралельно із цим, стратегія «Distancing Self» виступає інструментом інтелектуальної та культурної деокупації, остаточно розриваючи нав'язані ззовні асоціативні зв'язки з постспівітським простором. Цей процес передбачає методичне вибудовування дистанції між українським порядком денним та токсичним дискурсом агресора, що робить спроби зовнішнього впливу неефективними через відсутність спільних точок дотику. Україна свідомо виходить із «сірої зони» спільної історії чи спільних проблем, натомість інтегруючись у західну систему координат, де її голос звучить не як відлуння протистояння, а як самостійна, ціннісно орієнтована позиція.

На наш погляд, такий системний підхід до формування дискурсивного поля перетворює інформаційну стійкість на наступальну перевагу, де головною перемогою стає не спростована брехня, а утверджена правда. Створення власної рамки інтерпретації подій змушує опонентів грати за українськими правилами, та реагувати на наші ініціативи, а не навпаки. Це забезпечує довгостроковий імунітет суспільства до зовнішніх маніпуляцій, оскільки внутрішній дискурс базується на глибокому розумінні національних інтересів та впевненості у власному праві визначати вектори розвитку без огляду на ворожу пропаганду.

Зазначаємо, що у 2026 році акцент у PR змістився з «охоплення» (reach) на «зміну поведінки» та «рівень довіри» (3–5 ключових метрик), що є критичним для електорального процесу. Це дозволяє виборцям ідентифікувати себе з успішною, демократичною державою, що знижує сприйнятливість до етнічних провокацій. PR-фахівці використовують цей фрейм для побудови інклюзивних кампаній, де «українство» визначається через громадянську позицію, а не етнічне походження.

У грудні 2025 року Центральна виборча комісія схвалила Комунікаційну стратегію на післявоєнних виборах, яка покликана не лише забезпечити базові інформування про процедури, але й стати прикладом інституційного політичного PR – тобто цілеспрямованої комунікації державного органу з громадянами для підвищення довіри до виборчого процесу.

Ключові завдання цієї стратегії:

- стратегічне інформування виборців про їхні права та процедури, включно з оформленням виборчої адреси в умовах вимушених переміщень;
- антикризові комунікації у відповідь на дезінформацію, безпекові ризики та гібридні загрози;
- моніторинг та гнучке коригування повідомлень в залежності від реагування аудиторій (Central Election Commission of Ukraine, 2025).

Громадські організації, як-от ОПОРА, доповнюють цей процес через «Дорожню карту», яка вимагає від політичних партій чіткого маркування дезінформації та співпраці з глобальними платформами (Meta, TikTok) для блокування російських етноцентричних операцій впливу.

Тут основними аспектами стає:

1. Багаторівнева перевірка громад на предмет мінної небезпеки, можливості обстрілів та наявності укриттів на виборчих дільницях.
2. Створення умов для голосування 6–7 млн. біженців за кордоном через розширення мережі закордонних дільниць та цифровізацію зміни виборчої адреси.

3. Співпраця з глобальними платформами (Meta, TikTok, Telegram) для блокування російської дезінформації та маркування маніпулятивного контенту.

4. Прийняття законів, що забороняють приховане фінансування партій з-за кордону та використання адміністративного ресурсу (OPORA).

І нарешті, майбутні PR-стратегії повинні бути спрямовані на посилення мультикультурно-громадянського компоненту, що дозволить інтегрувати різні групи навколо ідеї спільного європейського майбутнього, нівелюючи спроби зовнішніх акторів зіштовхнути ці групи між собою.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведене дослідження підтверджує, що в умовах 2025–2026 років етнополітична стабільність України остаточно трансформувалася із внутрішньо-політичної категорії у ключовий об'єкт глобальної «когнітивної війни». Зовнішні актори, передусім російська федерація, успішно інструменталізували релігійні та мовні розломи через механізми рефлексивного управління, намагаючись поглибити «когнітивний розрив» між високою національною стійкістю та критично низьким рівнем довіри до політичних інституцій. Встановлено, що регіональні претензії окремих сусідніх держав, зокрема ультимативні вимоги Угорщини щодо Закарпаття, створюють синергетичний ефект із російськими дезінформаційними кампаніями, що вимагає від української держави не просто реактивного спростування, а побудови цілісного «інформаційного щита» на основі інклюзивних громадянських наративів.

У контексті підготовки до можливого виборчого циклу 2026 року, стратегії політичного PR мають еволюціонувати від маніпулятивних технологій до моделей стратегічної комунікації типу «Projecting Self», що базуються на автентичності та проектуванні демократичної спроможності. Впровадження тактики «pre-bunking» та використання адаптивних AI-алгоритмів для нейтралізації мікротаргетованих провокацій у реальному часі є критичними для захисту електоральної цілісності та мінімізації етнополітичної напруги. Подальші дослідження повинні зосередитися на розробці нормативних механізмів обмеження «корозійного капіталу» та деталізації гендерно-орієнтованих PR-моделей, які в умовах війни демонструють вищу ефективність у залученні міжнародної підтримки та консолідації внутрішнього електорату.

References [Список використаної літератури]

- Benabid, M. (2022). *Communication strategies and media influence in the Russia–Ukraine conflict*. Policy brief (April 2022). <https://doi.org/10.5281/zenodo.11503332> [in English]. [Benabid M. Communication strategies and media influence in the Russia–Ukraine conflict. Policy brief. April 2022. DOI: 10.5281/zenodo.11503332.]
- Bjola, C., & Fjällhed, A. (2025). Public diplomacy in the crossfire: decoding Ukraine's 'Strategic Self' during wartime. *International Affairs*, 101(6), 2059–2083. <https://doi.org/10.1093/ia/iaf179> [in English]. [Bjola C., Fjällhed A. Public diplomacy in the crossfire: decoding Ukraine's 'Strategic Self' during wartime. *International Affairs*. 2025. Vol. 101. No 6. P. 2059–2083. DOI: 10.1093/ia/iaf179.]
- Carlà, A., & Constantin, S. (2025). Language policies and insecurities in Ukraine. *Nationalities Papers*, 1–19. <https://doi.org/10.1017/nps.2025.10071> [in English]. [Carlà A., Constantin S. Language policies and insecurities in Ukraine. *Nationalities Papers*. 2025. P. 1–19. DOI: 10.1017/nps.2025.10071.]
- Central Election Commission of Ukraine. (2025). *On approval of the Communication Strategy of the Central Election Commission for the post-war elections in Ukraine*. Resolution, Strategy № 70, 23 December 2025 [in Ukrainian]. [Центрвиборчком. Про схвалення Комунікаційної стратегії Центральної виборчої комісії на післявоєнних виборах в Україні. Постанова, Стратегія від 23.12.2025 № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0070359-25#Text> (дата звернення: 04.02.2026).]

- Danchenkova, O. (2025). *Ukraine's hard-won approach to strategic communications and counter-disinformation: lessons for Europe and beyond*. Tech Policy Press, March 12, 2025 [in English]. [Danchenkova O. Ukraine's hard-won approach to strategic communications and counter-disinformation: lessons for Europe and beyond. Tech Policy Press. 12 March 2025. URL: <https://www.techpolicy.press/ukraines-hardwon-approach-to-strategic-communications-and-counterdisinformation-lessons-for-europe-and-beyond/> (дата звернення: 04.02.2026).]
- Lanoszka, A. (2016). Russian hybrid warfare and extended deterrence in Eastern Europe. *International Affairs*, 92(1), 175–195. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12509> [in English]. [Lanoszka A. Russian hybrid warfare and extended deterrence in Eastern Europe. *International Affairs*. 2016. Vol. 92. No 1. P. 175–195. DOI: 10.1111/1468-2346.12509.]
- Oliferuk, V. (2024). *Among Hungary's 11 demands regarding national minorities is to recognize the entire territory of Transcarpathia as "traditionally Hungarian."* The media has published all the points. Novynarnia, 27 June 2024 [in Ukrainian]. [Оліферук В. Серед 11 вимог Угорщини щодо нацменшин – визнати всю територію Закарпаття "традиційно угорською". ЗМІ оприлюднили всі пункти. Новинарня. 27 червня 2024. URL: <https://novynarnia.com/2024/06/27/sered-11-vymog-ugorshhyny-shhodo-naczmenshyn-vyznaty-vsyuterytoriyu-zakarpattya-tradycijno-ugorskoju-zmi-oprylyudnyly-vsi-punkty/> (дата звернення: 04.02.2026).]
- OPORA. (n.d.). *Roadmap for ensuring organization of postwar elections in Ukraine*. [in English]. [OPORA. Roadmap for ensuring organization of postwar elections in Ukraine. URL: https://oporaua.org/uploads/content/content_file_en/25601/25601.pdf (дата звернення: 04.02.2026).]
- Rafalskyi, O. O. (2018). *Consolidation of Ukrainian society: ethno-political dimension*. Kyiv: I. F. Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 400 p. [in Ukrainian]. [Рафальський О. О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 400 с.]
- Razumkov Centre. (2025). *Assessment of the situation in the country, trust in social institutions, assessment of problems existing in Ukrainian society (November 2025)*. 16 December 2025 [in Ukrainian]. [Разумков Центр. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, оцінка проблем, що існують в українському суспільстві (листопад 2025р.). 16 грудня 2025. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-otsinka-problem-shcho-isnuut-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2025r> (дата звернення: 04.02.2026).]
- Solomon, M. A. (2025). *Hybrid warfare through disinformation: the case of Romania's presidential election*. Friends of Europe, 10 July 2025 [in English]. [Solomon M.-A. Hybrid warfare through disinformation: the case of Romania's presidential election. Friends of Europe. 10 July 2025. URL: <https://www.friendsofeurope.org/insights/critical-thinking-hybrid-warfare-through-disinformation-the-recent-case-of-romania/> (дата звернення: 04.02.2026).]

Shapovalova A. M.

Department Of Private And Public Law
Kyiv National University of Technologies and Design
Mala Shiyanova Str., 2, Kyiv, 01011, Ukraine

Vedutenko M. A.

Kyiv National University of Technologies and Design
Mala Shiyanova Str., 2, Kyiv, 01011, Ukraine

THE INFLUENCE OF FOREIGN ACTORS ON ETHNOPOLITICAL CONFLICTS IN UKRAINE: CURRENT CHALLENGES AND COMMUNICATION STRATEGIES OF POLITICAL PR FOR THE UPCOMING ELECTIONS

Summary

The article conducts a comprehensive scientific study of the mechanisms and consequences of the influence of external actors on the ethno-political stability of Ukraine in the context of a full-scale war and preparations for the post-war election cycle of 2026. The relevance of the topic is due to the need to neutralize hybrid threats aimed at destabilizing social

unity through the instrumentalization of ethnic, linguistic and religious faults. Based on the analysis of a wide range of sources, in particular, sociological data from the Razumkov Center and KIIS for 2024–2025, the dynamics of the transformation of national identity from ethno-cultural to civic are revealed. Special attention is paid to the strategies of the Russian Federation, which uses “cognitive war”, disinformation ecosystems and the religious factor (UOC MP) to undermine state subjectivity. The influence of regional actors, in particular Hungary and Romania, in the context of protecting the rights of national minorities and their influence on European integration processes is considered. Modern communication strategies of political PR are analyzed, including the concepts of “Projecting Self” and the use of artificial intelligence to form an “information shield”. The roadmap for preparing for the 2026 elections is studied, which provides for a multi-level security audit, digital transparency of financing and counteraction to “corrosive capital”. The scientific novelty lies in the conceptualization of a model of strategic communications capable of minimizing ethno-political tension through inclusive narratives and pre-bunking. Special emphasis is placed on the significance of restoring the State Register of Voters from January 1, 2026 and the implementation of cyber training to protect electoral integrity. The role of the concept of “Distancing Self” in deconstructing hostile manipulations and strengthening the cognitive resilience of citizens is highlighted. The use of adaptive AI algorithms for preventive detection of micro-targeted provocations in social media is proposed. The conclusions contain recommendations for strengthening national resilience and adapting electoral legislation to the conditions of hybrid challenges.

Key words: ethnopolitical conflicts, communication strategies, political PR, elections.

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

UDC 321.01:502(510)

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2026.41.23>

Shevchenko O. V.

DSc (Political Sciences), Associate Professor,
Chair of International Media Communications and Communicative Technologies,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Yuriia Illienka St, 36/1, Kyiv, 04119, Ukraine
E-mail: shevchenko_olena@knu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3119-9193>

Pipchenko N. O.

DSc (Political Sciences), Professor,
Chair of International Information,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Yuriia Illienka St, 36/1, Kyiv, 04119, Ukraine
E-mail: nataliyapo@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3759-7085>

POLITICAL CONTEXT OF THE ECOLOGICAL CIVILISATION IDEOLOGY IN MODERN CHINA

The paper examines the ideology of ecological civilisation as an important factor determining China's modern climate policy. The historical and philosophical foundations of the concept of ecological civilisation trace their roots to traditional Chinese culture and to its gradual development within the Communist Party of China's political discourse. This ideology has become an integral part of the official national strategy to balance economic development and environmental sustainability, emerging amid global climate change and growing international pressure on the country to adopt sustainable development models. The influence of international climate agreements and the historical transformations of the global environmental movement on the formation of the Chinese approach is also examined. Special attention is paid to analysing the mechanisms for integrating the ideology of ecological civilisation into state policies and practices across energy, industry, and urban development that accompanied China's shift to a low-carbon economy, as well as to the development of new institutional structures to support climate initiatives. The article highlights the influence of the ideology of ecological civilisation on China's climate diplomacy, particularly its participation in global agreements to reduce greenhouse gas emissions and promote the concept of common but differentiated responsibility. The challenges facing China in implementing the policy of ecological civilisation, including national and international factors, are analysed. As a result, the ideology of ecological civilisation has a significant impact on state governance, combining traditional Chinese values with the requirements of global environmental security.

Key words: China, climate policy, ecological civilisation, global climate order, international interaction, modernisation.

© Shevchenko O. V., Pipchenko N. O., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

Formulation of the problem in general form, its relation to scientific or practical problems. China's climate policy is often viewed in Western discourse through the prism of economic pragmatism or geopolitical influence. However, this approach overlooks the domestic concept of ecological civilisation, which has become an important factor in Xi Jinping's state governance in China. The study of ecological civilisation enables us to understand how the Chinese leadership integrates traditional philosophy, Marxist theory, and the challenges of modernisation and global climate change. Currently, the ideology of ecological civilisation serves as the conceptual basis for China's climate policy, encompassing long-term strategic goals, green transformation tools, and approaches to environmental management. The strengthening of China's role in combating climate change and its growing international influence underscore the need to analyse the ideological foundations of state climate policy. In the scientific literature, ecological civilisation is often interpreted as a technocratic strategy or a political declaration (Dong et al, 2025). This view ignores its complexity as an ideological project that shapes political decisions, determines state priorities, and serves as a significant instrument for legitimising China's domestic and foreign policies.

The purpose of the article is to reveal the essence of ecological civilisation as the basis for China's current climate policy. To achieve this goal, the following tasks have been set: to identify the philosophical and theoretical origins of the concept of ecological civilization in China's intellectual history; to trace the political evolution of this concept in the Communist Party's official discourse from the end of the 20th century to the present; and to analyse the current context of the ideology of ecological civilization in China's climate policy at both the international and national levels.

Analysis of recent research and publications, methodological basis of the study. The ideology of ecological civilisation in China emerged from several intellectual traditions that have long coexisted within the Chinese philosophical heritage. In particular, these ideas concern the harmonious relationship between humans and nature, which can be traced back to Confucianism, Taoism, and natural philosophical schools. Confucian thought highlights the ethics of responsible management, where the natural order is considered a condition for social stability. Taoist treatises (Tao De Jing) emphasise non-interference and naturalness as principles that ensure the balance of the ecosystem. The current Chinese climate policy often appeals to these cultural motifs, though, in modern interpretation, they acquire a rationalised, secularised meaning. The philosophical basis of ecological civilisation lies in the Unity of Heaven and Man doctrine, a core principle of Confucianism and Taoism. This doctrine postulates an inextricable connection and interdependence among social order, state administration and the natural world. The Confucian tradition holds that harmony with nature is a prerequisite for maintaining the Mandate of Heaven. This elevates environmental issues to the level of state legitimacy, making environmental protection a direct duty of the ruler (Fan, 2010; Zhang & Barr, 2013).

The Chinese political elite draws on this philosophical legacy to construct a narrative that China has a historical moral right to create a new civilisation capable of overcoming the contradictions generated by Eurocentric anthropocentrism (Hansen et al, 2018). In general, such an appeal to tradition enables the Chinese government to develop an alternative civilizational discourse distinct from the Western model (Day, 2005). In the Chinese state vision, economic development and climate policy are inseparable elements of the soft strategy and of China's promotion as a global leader in environmental management. As a result, the traditional origins of ecological

civilisation are regarded as the cultural foundation and strategic tool of the Chinese model of international interaction (Dong et al, 2025).

The ideology of ecological civilisation also draws on the discourse of socialist modernisation with Chinese characteristics that emerged during Deng Xiaoping's reforms. In this context, the environment began to be interpreted as a resource for development that requires rational management and scientifically based policies. Chinese political scientists and philosophers (Gulangyu & Kuhn, 2019; Jiahua, 2020) described the ecological civilisation as a new form of civilizational development aimed at harmonising economic, social, and natural systems. They noted that current modernisation should involve a transition from resource-intensive development models to structures focused on long-term environmental sustainability.

The transition from the philosophical grounding of environmental issues to a contemporary political doctrine is facilitated by integrating environmental concerns into the socio-economic and ideological foundations of state policy. For the Communist Party of China, the concept of ecological civilisation is a logical continuation and a necessary stage of socialism, offering a solution to the global crisis, which, according to the official line, is an inevitable consequence of the capitalist mode of production. Chinese theorists reinterpret propositions drawn from classical political economy and environmental theory, arguing that human alienation from nature arises from private property regimes and unregulated industrialisation (Huan, 2016). In this interpretation, only a socialist state, through centralised planning and public ownership of the means of production, can restore a harmonious relationship between society and the natural environment. Such an approach creates a political basis for implementing tough, often authoritarian, environmental reforms, presenting them as a scientifically sound, historically necessary, and ideologically pure alternative to the liberal ecomodernism that prevails in Western countries. Australian researcher A. Gare (2012) viewed this as an attempt by China to create a model of ecological political economy that provides an ideological advantage over Western states in the struggle for climate leadership.

The final component of the genesis of the ecological civilisation ideology is its transition from a purely scientific environment into party discourse. The term "ideological civilisation" was first introduced into scientific discourse by the agricultural economist Ye Qianji in 1987, when it still referred to the balanced management of agricultural resources. Later, the term was adopted by the political leadership. This transformation testified to the ideological and technical-pragmatic dimensions of ecological civilisation. Such an evolution can be interpreted as a Chinese response to the global theory of ecological modernisation, in which technological solutions are embedded within a specific structure of state governance, creating a model of authoritarian environmentalism (Mol, 2006).

It should be noted that the formation of the ecological civilisation ideology in China is largely due to the transformations that occurred during the country's rapid industrialisation and urbanisation in the late 20th and early 21st centuries. The accelerated economic growth resulting from Deng Xiaoping's reforms was accompanied by high environmental costs, including land degradation, increased air and water pollution, depletion of natural resources, and uneven social development. The rapid industrialisation in the 1990s created structural risks to China's further economic development and social stability.

Against this background, discussions intensified on the need to modernise environmental management. The concepts of ecological modernisation and harmonious development were actively developed in academic circles to address the need to change the growth model (Mol & Carter, 2006). In the mid-2000s, the growth of environmental issues became so noticeable that it stimulated the emergence of new approaches to public policy. During Hu Jintao's reign, the concept of a scientific view of development was proposed, with one of its defining components being ecological balance. Chinese elite viewed this approach as an attempt to integrate environmental criteria into systemic planning (Hu, 2007).

Within the political dimension, attention was increasingly focused on the social consequences of environmental degradation. Environmental pollution caused economic losses in industrial regions, sparked local protests, and placed additional burdens on the health care system. These factors strengthened arguments for structural reforms in the environmental sphere. Scientific studies also showed that uncontrolled environmental risks can slow a country's economic growth and increase social tensions (Nouredine et al, 2007; Hanson, 2019).

Under these circumstances, the first official mentions of the concept of ecological civilisation began to appear at the national level. References to this concept in the Communist Party of China's documents reflected the need for a new development framework that would combine industrial modernisation with solutions to environmental challenges. The discussion, led by Chinese economists and social theorists, about the transition from quantitative to qualitative growth became important. As Chinese researchers (Dong et al, 2025) noted, ecological civilisation has begun to serve as a political platform for reviewing strategic priorities.

Within the socio-economic dimension, a key factor in the development of ecological civilisation ideology was the rise in regional inequalities. The high level of industrialisation in the eastern provinces of China was accompanied by significant environmental burdens. Researchers Y. Li and Y. Shapiro (2020) emphasised that such regional imbalances have prompted the central government to seek a new conceptual basis for environmental reforms. As a result, the ideology of ecological civilisation emerged as a response to the need to reconcile economic interests with environmental constraints.

Since the 2010s, environmental issues have been increasingly integrated into state planning. In particular, the Central Committee of the Communist Party's documents included provisions on green growth, ecological security, and the balance between natural resources and economic development. The environmental goals acquired a clearer institutional form, and the concept of ecological civilisation began to be regarded as a long-term political strategy (Kostka & Zhang, 2018).

The current logic of China's ecological civilisation focuses on the idea that the state must adapt to the environment, transform the international agenda in the ecological, energy, and digital domains according to its own vision, turn the environment into a source of profit, and renew its own Chinese civilisation, ensuring its continuous rebirth (Wang, 2025). Thus, by adhering to the concept of ecological civilisation, China is attempting both to strengthen its political and economic status and to address domestic economic and environmental issues that intensified amid accelerated industrialisation in the late 20th and early 21st centuries.

Presentation of the main research material with full substantiation of scientific results. China's current climate policy is based on defining ecological

civilisation as the state's official ideology, subordinate to the overall goal of modernising socialism with Chinese characteristics (Xue et al., 2023). In general, the concept of ecological civilisation became more structured in the mid-2010s. In 2012, it was included in the Statute of the Communist Party as one of the strategic directions, and in the Constitution from 2018 (Goron, 2018). The idea of ecological civilisation is considered a sociotechnical imaginary that combines symbolic, cultural and managerial dimensions, that is, a concept that goes beyond a purely technocratic approach. Following the introduction of ecological civilisation into the Constitution of China, it became part of the discursive core of the party ideology, acquiring the status of a political norm mandatory for all levels of state governance (Hansen et al, 2018). In the concept of Chinese-style modernisation, officially formulated at the 20th Congress of the Communist Party, the ideology of ecological civilisation is defined as one of the main dimensions of current development, which should guarantee high-quality growth, clean production, and rational resource management (Huan, Huan, 2024).

In Chinese political discourse, the term “ecological civilisation” first appeared at the 17th Congress of the Communist Party, when Hu Jintao emphasised the need to strengthen ecological culture and to shape production models and lifestyles that promote the rational use of resources and environmental protection (Hu Jintao's report at 17th Party Congress, 2007). This formulation initiated the conceptualisation of ecological civilisation as a systemic component of China's modernisation strategy. The ideology acquired systemic content during the 18th Congress of the Communist Party, when it was officially included in the overall development plan alongside economic, social, cultural, and security policies ((Hu's report at 18th Party Congress, 2012). During Xi Jinping's presidency, the ideology of ecological civilisation has become a comprehensive state doctrine that guides environmental management reform and sets long-term priorities for modernisation (Goron, 2018; Zhou, 2020; Wang, 2022). At the 15th Conference of the Parties to the UN Convention on Biological Diversity, Xi Jinping emphasised the special importance of nature conservation, stressing that China desires to protect ecosystems as carefully and tenderly as humans value life (Xi's thought, 2021).

China's current political leader has consistently noted that ecological civilisation is an important element of the state's strategy, shaping the country's long-term development trajectory. In numerous speeches, he has highlighted that environmental protection is a matter of national security and a condition for the long-term survival of Chinese civilisation, underscoring the importance of combining economic growth with environmental sustainability (Geng & Lo, 2023). These statements established a framework in which ecological civilisation is regarded as a concept to be integrated across all areas of state governance. According to Xi Jinping's official discourse, ecological civilisation became a component of the Chinese Dream – a narrative of national revival that envisages modernisation grounded in social stability, technological development, and ecological balance. Thus, ecological civilisation is also seen as a comprehensive concept encompassing all areas of state policy and as an integral part of the strategic course for sustainable development and national revival.

The ideology of ecological civilisation is based on the principle of economic development while accounting for ecological constraints and environmental responsibility. China sets itself the task of creating a society in which harmony between man and nature serves as the basis for progress (Jiang hao shengtai wenming jianshe de Zhong-

guo gush, 2022). This approach means reformatting the traditional model of economic growth by strengthening state control over natural resources, directing investments into the development of environmentally friendly technologies, and shaping climate policy as a tool not only for domestic development but also for expanding China's international influence (Kostka & Nahm, 2017; Geng & Lo, 2023). At the same time, the ideology of ecological civilisation is associated with the goal of green modernisation, which involves a gradual reduction in emissions and a balanced use of natural resources to ensure long-term sustainable development (Alkebsee et al, 2023).

As stated in the Chinese Ministry of Foreign Affairs program “Building a shared future for all life on Earth: China in action” (2020), the concept of ecological civilisation is one of the tools China uses to strengthen its international influence and to position itself as a model state transitioning to an environmentally friendly economy. China intensifies its participation in global environmental initiatives, upholds multilateralism, and commits to building a community with a shared future for mankind. The Chinese authorities are paying attention to environmental impact as a factor that unites transnational interests and enables international cooperation through green modernisation. In this context, ecological civilisation is becoming a component of China's diplomacy through projects within the One Belt and Road Initiative, technological exports in the energy sector, and international climate agreements. The historical and political evolution of the ecological civilisation ideology reflects a gradual shift in state strategy from industrial growth to one in which the environment determines the parameters of the country's economic, social, and technological development.

The national dimension of China's climate policy is an important component of the state's strategic development, integrating the ideology of ecological civilisation with geopolitical, economic, security, and environmental priorities. The main components of China's national climate policy include state regulation and centralised planning, energy transformation, the implementation of market mechanisms, and technological development priorities, all of which align with the strategic goal of achieving peak emissions by 2030 and carbon neutrality by 2060. It should be noted that China is already a leader in wind and solar power capacity and has plans to significantly increase the share of renewable energy sources in the country's overall energy balance. At the same time, nuclear energy is considered by the Chinese government a strategic component and an important alternative to fossil fuels, as it enables energy production with minimal greenhouse gas emissions (Patel, 2023).

The ideology of ecological civilisation is a conceptual framework for developing comprehensive government programmes to reduce pollution, increase energy efficiency, and stimulate the development of renewable energy sources. Its principles have been consistently incorporated into key Chinese strategic documents, including the five-year plans, which prioritise achieving carbon neutrality. The 14th Five-Year Plan (2021-2025) places special emphasis on technological development and innovation, which are key to implementing China's climate policy. The country's leadership views the high-tech sector as an important driver of the economy's green transformation. The active implementation of clean-energy innovations has been enabled by targeted state support, including significant investments in research and development, subsidies for manufacturers, and the creation of favourable conditions for the development of the green economy. As a result, China has become a leader in renewable energy

and green transition. In 2023, the country produced more than 75 % of the world's solar panels (China Briefing, 2024), providing direct evidence of the efficiency of government initiatives aimed at strengthening energy security and reducing dependence on fossil fuels.

State climate policy is in the spotlight during the annual Two Sessions, the key political event that brings together participants of the National People's Congress, China's highest legislative body, and the National Committee of the Chinese People's Political Consultative Conference, the country's main advisory body. The climate priorities presented at the Two Sessions 2023 demonstrated the government's desire to balance economic development, energy security, and environmental goals (Patel, 2023). The Two Sessions of 2024 and 2025 showed a cautious policy course centred on supporting sustainable economic growth, strengthening energy security, and enhancing technological leadership (Nation advancing rule of law in relation to environment, 2024; Report on the work of the government, 2025, 2024; Report, 2025). At the same time, the government's climate goals remain limited, given rising energy consumption and the absence of more stringent measures to reduce emissions.

In the international dimension of climate policy, China considers the possibility of achieving global leadership in environmental protection amid international political transformations. This is especially relevant against the background of growing interdependence among countries, the intensification of their development and climate threats with global impacts on humanity's future. China aims to play a significant role in shaping global climate policy and in influencing the nature and dynamics of modern international cooperation. The Ministry of Foreign Affairs of China (Position paper of the People's Republic of China, 2024) emphasised that ecological ideology helps build a positive image of China as a nation committed to tackling global climate issues. Thus, ecological civilisation ideology serves as a long-term strategic reference point that determines the content and direction of China's climate policy on the international arena.

The international dimension of climate policy also includes China's participation in global climate agreements, the implementation of bilateral and multilateral initiatives, and participation in international environmental projects. China has contributed to the development and adoption of the Paris Agreement and other key international climate policy documents. Currently, the country participates in numerous international forums and conferences, including the UN climate summits (COPs) and G20 initiatives, to integrate the Chinese model of climate policy into international cooperation. China, as the largest emitter of greenhouse gases and an economic power, has a significant impact on the implementation of international climate initiatives. The Paris Agreement 2015 was a consequence of China's economic development as the world's leading emitter of greenhouse gases (Schreurs, 2016). In general, without China's active participation, global efforts to combat climate change would be far less effective, a recognition both within China and among other international actors. This fact strengthens China's role in international climate negotiations, where its position often becomes key in global decisions.

The international dimension of China's climate policy is also shaped by the implementation of transnational climate cooperation projects, through which China actively advances national interests. In international interactions, China uses the Belt and Road Initiative as an important tool within its national climate policy, in-

cluding investments in environmentally friendly projects in third countries. The use of green investments within this initiative enables China to strengthen its political and economic positions in Southeast Asia and Africa (Wang, 2022).

At the same time, China actively opposes certain international initiatives that may negatively affect its economic interests. It criticises the European Carbon Import Adjustment Mechanism, which, in Chinese official discourse, is often interpreted as a potential form of trade discrimination and a restriction on the free movement of goods. As a result, China has been actively using diplomatic tools and international platforms to defend its interests, particularly within the World Trade Organization, where it has been asserting its position on the European initiatives (Zhou, 2020). This situation illustrates the tension between countries working hard to achieve carbon neutrality and those striving to ensure economic stability amid global competition. The international response to China's climate policy is mixed: Western countries insist on China's stricter emission-reduction commitments and energy transition, while third countries have largely welcomed China's investment and support but criticise its pollution-export practices.

Bilateral relations between the USA and China in climate policy are characterised by political contradictions. American experts criticise China's climate strategy for insufficiently ambitious emission-reduction targets, a long-term reliance on coal, and the export of polluting technologies through international investment initiatives. American observers view China's climate policy as a strategic issue that directly affects US global leadership, and the lack of clear commitments to early emissions peaking and a gradual abandonment of coal is seen as a deliberate evasion of responsibility (Logan & Shuo, 2024). That is, the USA positions itself as a leader in the green transition, in contrast to China, which is seen as slowing global climate policy efforts.

China's response to US criticism of its climate policy is quite harsh, reflecting strategic competition between the two states. China refutes US accusations of a slow pace of the green transition and counters with arguments that emphasise the multi-vector nature of US climate policy, in particular the US withdrawal from the Paris Agreement and the general instability of US commitments due to domestic political contradictions. The Chinese government highlights the advantages of national climate policy, including the implementation of long-term strategies for gradual decarbonization and the development of renewable energy, which indicates greater predictability than the US approach (Zhou, 2022). At the same time, China uses climate policy to strengthen its international influence, especially in countries of the Global South, by deploying alternative financing mechanisms for green projects.

It should be noted that during the first presidential term of D. Trump (2017–2021), when the USA withdrew from the Paris Agreement, China, together with the EU and Canada, initiated in 2021 the Ministerial Dialogue on Climate Action (China, the EU and Canada co-convene the 5th Ministerial on Climate Action, 2021), which brought together ministers and senior officials from over 30 countries to discuss and coordinate global efforts to combat climate change. China's participation in the Ministerial Dialogue on Climate Action is seen as an attempt to position itself as a new climate actor and form an alternative international coalition independent of the USA. Experts emphasised that China's complex relations with the EU and Canada, together with domestic political changes, may further complicate coordination of climate action within the Ministerial Dialogue framework (Logan & Shuo, 2024). After the 2024 US

presidential election, the next four years will be crucial for the development of climate relations between the US and China, as their interactions are considered critical to global efforts to combat climate change.

The European Union has adopted a moderate and pragmatic stance on China's climate policy, seeking to balance critical assessments with support for dialogue. While China remains an important country for the EU in renewable energy, and European companies are actively exchanging technologies with Chinese manufacturers, they are also beginning to develop their own green technology capabilities. European criticism of China's climate policy focuses on the need for enhanced EU measures to reduce dependence on Chinese technologies, as well as on China's ambitious, somewhat unachievable emissions-reduction targets in the coming years (EU attacks, 2025). China's response to the European Union's criticism of its climate policy combines diplomatic denials, counter-accusations, and pragmatic adaptation. The Chinese diplomacy has actively deployed a counter-narrative, accusing the EU of a neo-colonial approach and of introducing discriminatory environmental barriers, in particular the Carbon Border Adjustment Mechanism. In China, such measures are seen as tools of economic pressure intended to restrict access to the European market for Chinese goods under the guise of climate policy.

Overall, the promising areas of activity for China, according to the Ministry of Ecology and Environment, will remain in 2026 the implementation of intra-regional strategies to enhance the country's green productivity, the development of national scientific and technological projects for comprehensive environmental management, the creation of a coordinated environmental risk management system, the improvement of the institutional and programme components of climate policy, and the construction of environmentally advanced cities (Ministry of Ecology and Environment explains key focus areas..., 2026).

Thus, the current state of China's ecological civilisation ideology is defined by a blend of the country's international policies and a domestic economic transformation strategy aimed at maintaining political stability, boosting global influence, and adapting to climate change. China advocates for global climate agreements but opposes international efforts that could limit the country's economic growth and centralised climate management model. This Chinese approach conflicts with the policies of major international players.

Research findings and prospects for further research in this area. The ideology of ecological civilisation occupies a central place in China's current policy and shapes the content of both its internal and external climate policies. Its formation and institutionalisation were the result of a long evolutionary process that combined the philosophical traditions of the harmony of man and nature, the socio-economic challenges of industrialisation, and the need to revise the development model in the face of global climate change. The inclusion of ecological civilisation in the Statute of the Communist Party and the Constitution transformed it from an ideological concept into a normative basis for state policy. During the reign of Xi Jinping, the ideology of ecological civilisation acquired a systemic character, becoming an instrument of modernisation and a means of political legitimisation for the Chinese dream.

The national dimension of China's climate policy is shaped by comprehensive reforms across energy, industry, and market mechanisms, demonstrating China's desire to combine economic dynamics with environmental commitments. In the international arena, the ideology of ecological civilisation serves as an instrument of

influence, enabling China to position itself as a responsible actor. China is actively involved in shaping international climate mechanisms and also uses climate initiatives as a component of diplomatic self-representation. At the same time, China seeks to protect its own interests by combining support for and criticism of international regulatory approaches to climate policy, reflecting the influence of the ideology of ecological civilisation and the formation of a strategy of balanced participation in global environmental processes.

References [Список використаної літератури]

- Alkebsee, R., Habib, A., & Li, J. (2023). Green innovation and the cost of equity: Evidence from China. *China Accounting and Finance Review*, 25(3), 368–395. <https://doi.org/10.1108/CAFR-06-2022-0075> [in English]. [Alkebsee R., Habib A., Li J. Green innovation and the cost of equity: evidence from China. *China Accounting and Finance Review*. 2023. Vol. 25, No. 3. P. 368–395. DOI: <https://doi.org/10.1108/CAFR-06-2022-0075>]
- Building a shared future for all life on Earth: China in action. (2020). Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. https://www.mfa.gov.cn/eng/wjbj/zjzg_663340/tyfls_665260/tfsxw_665262/202406/t20240606_11405496.html [in English]. [Building a Shared Future for All Life on Earth: China in Action. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2020. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/wjbj/zjzg_663340/tyfls_665260/tfsxw_665262/202406/t20240606_11405496.html (дата звернення: 12.12.2025).]
- China briefing 25 January 2024: Clean energy drives growth; “Beautiful China” instructions. (2024). Carbon Brief. <https://www.carbonbrief.org/china-briefing-25-january-clean-energy-drives-growth-beautiful-china-instructions-interview-with-efcs-prof-zou-ji/> [in English]. [China Briefing 25 January 2024: Clean energy drives growth; “Beautiful China” instructions. Carbon Brief. 2024. URL: <https://www.carbonbrief.org/china-briefing-25-january-clean-energy-drives-growth-beautiful-china-instructions-interview-with-efcs-prof-zou-ji/> (дата звернення: 12.12.2025).]
- China, the EU and Canada co-convene the 5th Ministerial on Climate Action. (2021, March 23). European Commission. https://climate.ec.europa.eu/news-other-reads/news/china-eu-and-canada-co-convene-5th-ministerial-climate-action-2021-03-23_en [in English]. [China, the EU and Canada co-convene the 5th Ministerial on Climate Action. European Commission. 23 March 2021. URL: https://climate.ec.europa.eu/news-other-reads/news/china-eu-and-canada-co-convene-5th-ministerial-climate-action-2021-03-23_en (дата звернення: 12.12.2025).]
- Day, K. (2005). China's environment and the challenge of sustainable development. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315497693> [in English]. [Day K. China's Environment and the Challenge of Sustainable Development. Routledge, 2005. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315497693>.]
- Dong, C., Wang, B., & Shao, C. (2025). The historical evolution and modernization path of China's ecological and environmental governance. *Energy & Environmental Sustainability*, 1(2). <https://doi.org/10.1016/j.eesus.2025.100014> [in English]. [Dong C., Wang B., Shao C. The historical evolution and modernization path of China's ecological and environmental governance. *Energy & Environmental Sustainability*. 2025. Vol. 1, No. 2. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eesus.2025.100014>.]
- EU attacks China's “clearly disappointing” new climate target. (2025, September 25). The Brussels Times. <https://www.brusselstimes.com/author/tbt-news> [in English]. [EU attacks China's “clearly disappointing” new climate target. The Brussels Times. 25 September 2025. URL: <https://www.brusselstimes.com/author/tbt-news> (дата звернення: 12.12.2025).]
- Fan, R. (2010). Reconstructionist Confucianism: Rethinking morality after the West. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-3156-3> [in English]. [Fan R. Reconstructionist Confucianism: Rethinking Morality after the West. Springer, 2010. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-90-481-3156-3>.]
- Gare, A. (2012). China and the struggle for ecological civilization. *Capitalism Nature Socialism*, 23(4), 10–26. <https://doi.org/10.1080/10455752.2012.722306> [in English]. [Gare A. China and the Struggle for Ecological Civilization. *Capitalism Nature Socialism*. 2012. Vol. 23, No. 4. P. 10–26. DOI: <https://doi.org/10.1080/10455752.2012.722306>.]
- Geng, Q., & Lo, K. (2023). Global ecological civilization: An analysis of macro-level policies of the Belt and Road Initiative. *Research in Globalization*, 7, 100141. <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2023.100141> [in English]. [Geng Q., Lo K. Global ecological civilization: An analysis of macro-level policies of the Belt and Road Initiative. *Research in Globalization*. 2023. Vol. 7. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2023.100141>.]
- Goron, C. (2018). Ecological civilisation and the political limits of a Chinese concept of sustainability. *China Perspectives*, 4, 39–52. <https://doi.org/10.4000/chin perspectives.8463> [in English]. [Goron C. Ecological

- Civilisation and the Political Limits of a Chinese Concept of Sustainability. *China Perspectives*. 2018. No. 4. P. 39–52. DOI: <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.8463>.]
- Gulangyu, X., & Kuhn, B. (2019). Ecological civilisation in China. Dialogue of Civilizations Research Institute. https://www.researchgate.net/publication/335661761_Ecological_civilisation_in_China [in English]. [Gulangyu X., Kuhn B. Ecological civilisation in China. Dialogue of Civilizations Research Institute. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/335661761_Ecological_civilisation_in_China (дата звернення: 12.12.2025).]
- Hansen, M., Li, H., & Svarverud, R. (2018). Ecological civilization: Interpreting the Chinese past, projecting the global future. *Global Environmental Change*, 53, 56–64. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2018.09.014> [in English]. [Hansen M., Li H., Svarverud R. Ecological civilization: Interpreting the Chinese past, projecting the global future. *Global Environmental Change*. 2018. Vol. 53. P. 56–64. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2018.09.014>.]
- Hanson, A. (2019). Ecological civilization in the People's Republic of China: Values, action, and future needs. Asian Development Bank Working Paper, 21. <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/545291/eawp-021-ecological-civilization-prc.pdf> [in English]. [Hanson A. Ecological civilization in the People's Republic of China: values, action, and future needs. Asian Development Bank Working Paper. 2019. No. 21. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/545291/eawp-021-ecological-civilization-prc.pdf> (дата звернення: 12.12.2025).]
- Hu Jintao's report at 17th Party Congress. (2007, October 15). China Daily. https://www.chinadaily.com.cn/china/2007-10/24/content_6204564.htm [in English]. [Hu Jintao's report at 17th Party Congress. China Daily. 15 October 2007. URL: https://www.chinadaily.com.cn/china/2007-10/24/content_6204564.htm (дата звернення: 12.12.2025).]
- Hu, A. (2017). China: Innovative green development. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-10-2806-9> [in English]. [Hu A. China: Innovative Green Development. Springer, 2017. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-10-2806-9>.]
- Hu's report at 18th Party Congress. (2012, November 18). China Daily. https://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpnationalcongress/2012-11/18/content_29578562.htm [in English]. [Hu's report at 18th Party Congress. China Daily. 18 November 2012. URL: https://www.chinadaily.com.cn/china/19thcpnationalcongress/2012-11/18/content_29578562.htm (дата звернення: 12.12.2025).]
- Huan, Q. (2016). Socialist eco-civilization and social-ecological transformation. *Capitalism Nature Socialism*, 27(2), 51–66. <https://doi.org/10.1080/10455752.2016.1164205> [in English]. [Huan Q. Socialist Eco-civilization and Social-Ecological Transformation. *Capitalism Nature Socialism*. 2016. Vol. 27, No. 2. P. 51–66. DOI: <https://doi.org/10.1080/10455752.2016.1164205>.]
- Huan, X., & Huan, Q. (2024). The discourses of green modernization and eco-civilizational progress in contemporary China: Convergence, tension and mutual learning. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11, 1041. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03562-9> [in English]. [Huan X., Huan Q. The discourses of green modernization and eco-civilizational progress in contemporary China: convergence, tension and mutual learning. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2024. Vol. 11. Article 1041. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03562-9>.]
- Jiahua, P. (2020, July 13). Ecological civilization: A new development paradigm. Integrated Assessment Society. <https://cciced.eco/environmental-industries/ecological-civilization-a-new-development-paradigm> [in English]. [Jiahua P. Ecological Civilization: A New Development Paradigm. Integrated Assessment Society. 13 July 2020. URL: <https://cciced.eco/environmental-industries/ecological-civilization-a-new-development-paradigm> (дата звернення: 12.12.2025).]
- Jiang hao shengtai wenming jianshe de Zhongguo gushi [講好生態文明建設的中國故事]. (2022, January 27). People's Daily. <http://theory.people.com.cn/BIG5/n1/2022/0127/c40531-32340927.html> [in Chinese]. [講好生態文明建設的中國故事. People's Daily. 27 January 2022. URL: <http://theory.people.com.cn/BIG5/n1/2022/0127/c40531-32340927.html> (дата звернення: 12.12.2025).]
- Kostka, G., & Nahm, J. (2017). Central-local relations: Recentralization and environmental governance in China. *The China Quarterly*, 231, 567–582. <https://doi.org/10.1017/S0305741017001011> [in English]. [Kostka G., Nahm J. Central-Local Relations: Recentralization and Environmental Governance in China. *The China Quarterly*. 2017. No. 231. P. 567–582. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0305741017001011>.]
- Kostka, G., & Zhang, C. (2018). Tightening the grip: Environmental governance under Xi Jinping. *Environmental Politics*, 27(5), 769–781. <https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1491116> [in English]. [Kostka G., Zhang C. Tightening the grip: environmental governance under Xi Jinping. *Environmental Politics*. 2018. Vol. 27, No. 5. P. 769–781. DOI: <https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1491116>.]
- Li, Y., & Shapiro, J. (2020). China goes green: Coercive environmentalism for a troubled planet (1st ed.). Wiley. [in English]. [Li Y., Shapiro J. China Goes Green: Coercive Environmentalism for a Troubled Planet. Wiley, 2020.]
- Logan, K., & Shuo, L. (2024). On U.S.-China relations and climate. Asia Society Policy Institute. <https://asiasociety.org/policy-institute/us-china-relations-climate> [in English]. [Logan K., Shuo L. On U.S.-China Relations and Climate. Asia Society Policy Institute. 2024. URL: <https://asiasociety.org/policy-institute/us-china-relations-climate> (дата звернення: 12.12.2025).]

- Ministry of Ecology and Environment explains key focus areas for ecological and environmental protection in the coming year. (2026, January 26). ChemNet. <https://news.chemnet.com/news-1579.html> [in English]. [Ministry of Ecology and Environment Explains Key Focus Areas for Ecological and Environmental Protection in the Coming Year. ChemNet. 26 January 2026. URL: <https://news.chemnet.com/news-1579.html> (дата звернення: 28.01.2026).]
- Mol, A. (2006). Environment and modernity in transitional China: Frontiers of ecological modernization. *Development and Change*, 37(1), 29–56. <https://doi.org/10.1111/j.0012-155X.2006.00468.x> [in English]. [Mol A. Environment and Modernity in Transitional China: Frontiers of Ecological Modernization. *Development and Change*. 2006. Vol. 37, No. 1. P. 29–56. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.0012-155X.2006.00468.x>.]
- Mol, A., & Carter, N. (2006). China's environmental governance in transition. *Environmental Politics*, 15(2), 149–170. <https://doi.org/10.1080/09644010600562765> [in English]. [Mol A., Carter N. China's Environmental Governance in Transition. *Environmental Politics*. 2006. Vol. 15, No. 2. P. 149–170. DOI: <https://doi.org/10.1080/09644010600562765>.]
- Nation advancing rule of law in relation to environment. (2024, March 7). China Daily Global. https://en.spp.gov.cn/2024-03/07/c_969064.htm [in English]. [Nation advancing rule of law in relation to environment. China Daily Global. 7 March 2024. URL: https://en.spp.gov.cn/2024-03/07/c_969064.htm (дата звернення: 12.12.2025).]
- Noureddine, B., Feng, F., Priddle, R., & Wang, L. (2007). Sustainable energy in China: The closing window of opportunity. World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-6753-7> [in English]. [Noureddine B., Feng F., Priddle R., Wang L. Sustainable Energy in China: The Closing Window of Opportunity. Washington, DC: World Bank, 2007. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-6753-7>.]
- Patel, A. (2023, August 14). How China is using nuclear power to reduce its carbon emissions. Carbon Brief. <https://www.carbonbrief.org/qa-how-china-is-using-nuclear-power-to-reduce-its-carbon-emissions/> [in English]. [Patel A. How China is using nuclear power to reduce its carbon emissions. Carbon Brief. 14 August 2023. URL: <https://www.carbonbrief.org/qa-how-china-is-using-nuclear-power-to-reduce-its-carbon-emissions/> (дата звернення: 12.12.2025).]
- Position paper of the People's Republic of China for the Summit of the Future and the 79th Session of the United Nations General Assembly. (2024). Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/wjzc/202409/t0240920_11493896.html [in English]. [Position Paper of the People's Republic of China for The Summit of the Future and the 79th Session of the United Nations General Assembly. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2024. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/wjzc/202409/t0240920_11493896.html (дата звернення: 12.12.2025).]
- Report on the work of the government. (2025, March 13). People's Daily. <https://en.people.cn/n3/2025/0313/c90000-20288610.html> [in English]. [Report on the Work of the Government. People's Daily. 13 March 2025. URL: <https://en.people.cn/n3/2025/0313/c90000-20288610.html> (дата звернення: 12.12.2025).]
- Schreurs, M. (2016). The Paris Climate Agreement and the three largest emitters: China, the United States, and the European Union. *Politics and Governance*, 4(3), 219–223. <https://doi.org/10.17645/pag.v4i3.666> [in English]. [Schreurs M. The Paris Climate Agreement and the Three Largest Emitters: China, the United States, and the European Union. *Politics and Governance*. 2016. Vol. 4, No. 3. P. 219–223. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v4i3.666>.]
- Wang, R. (2022). The construction of China's international image of a major country with a sense of responsibility in diplomatic discourse. *Insight-Information*, 4, 65–72. <https://doi.org/10.18282/ii.v4i1.526> [in English]. [Wang R. The construction of China's international image of a major country with a sense of responsibility in diplomatic discourse. *Insight-Information*. 2022. No. 4. P. 65–72. DOI: <https://doi.org/10.18282/ii.v4i1.526>.]
- Wang, Y. (2025, November 8). The ecological civilization logic behind China's green transformation. CGTN. <https://news.cgtn.com/news/2025-11-08/The-ecological-civilization-logic-behind-China-s-green-transformation-1I6DDMhR2GA/p.html> [in English]. [Wang Y. The ecological civilization logic behind China's green transformation. CGTN. 8 November 2025. URL: <https://news.cgtn.com/news/2025-11-08/The-ecological-civilization-logic-behind-China-s-green-transformation-1I6DDMhR2GA/p.html> (дата звернення: 12.12.2025).]
- Xi's thought on ecological civilization inspires world to build harmony among all beings. (2021, October 9). People's Daily. <http://en.people.cn/n3/2021/1009/c90000-9905218.html> [in English]. [Xi's thought on ecological civilization inspires world to build harmony among all beings. People's Daily. 9 October 2021. URL: <http://en.people.cn/n3/2021/1009/c90000-9905218.html> (дата звернення: 12.12.2025).]
- Xue, B., Han, B., Li, H., et al. (2023). Understanding ecological civilization in China: From political context to science. *Ambio*, 52, 1895–1909. <https://doi.org/10.1007/s13280-023-01897-2> [in English]. [Xue B., Han B., Li H. et al. Understanding ecological civilization in China: From political context to science. *Ambio*. 2023. Vol. 52. P. 1895–1909. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13280-023-01897-2>.]
- Zhang, J. Y., & Barr, M. S. (2013). Green politics in China: Environmental governance and state-society relations. Pluto Press. [in English]. [Zhang J. Y., Barr M. S. Green Politics in China: Environmental Governance and State-Society Relations. Pluto Press, 2013.]

Zhou, X. (2020). Ecological civilization in China: Challenges and strategies. *Capitalism Nature Socialism*, 32(3), 84–99. <https://doi.org/10.1080/10455752.2020.1802497> [in English]. [Zhou X. Ecological Civilization in China: Challenges and Strategies. *Capitalism Nature Socialism*. 2020. Vol. 32, No. 3. P. 84–99. DOI: <https://doi.org/10.1080/10455752.2020.1802497>.]

Шевченко О. В., Піпченко Н. О.

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Юрія Іллєнка, 36/1, Київ, 04119, Україна

ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ ІДЕОЛОГІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО КИТАЮ

Резюме

У статті розглядається ідеологія екологічної цивілізації як важливий чинник, що визначає сучасну кліматичну політику Китаю. Історичні та філософські основи концепції екологічної цивілізації сягають корінням у традиційну китайську культуру та її поступовий розвиток у політичному дискурсі Комуністичної партії Китаю. Ідеологія стала невід'ємною частиною офіційної національної стратегії балансування між економічним розвитком та екологічною стійкістю, що виникла на тлі глобальної зміни клімату та зростаючого міжнародного тиску на країну щодо прийняття моделей сталого розвитку. Також розглядається вплив міжнародних кліматичних угод та історичних трансформацій глобального екологічного руху на формування китайського підходу. Особлива увага приділяється аналізу механізмів інтеграції ідеології екологічної цивілізації в державну політику та практику в енергетиці, промисловості та міському розвитку, що супроводжували перехід Китаю до низьковуглецевої економіки, а також розвитку нових інституційних структур для підтримки кліматичних ініціатив. У статті висвітлено вплив ідеології екологічної цивілізації на кліматичну дипломатію Китаю, зокрема його участь у глобальних угодах щодо скорочення викидів парникових газів та просування концепції спільної, але диференційованої відповідальності. Аналізуються виклики, з якими стикається Китай при реалізації політики екологічної цивілізації, включаючи національні та міжнародні чинники. Встановлено, що ідеологія екологічної цивілізації має значний вплив на державне управління, поєднуючи традиційні китайські цінності з вимогами глобальної екологічної безпеки.

Ключові слова: глобальний кліматичний порядок, екологічна цивілізація, Китай, кліматична політика, міжнародна взаємодія, модернізація.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

**МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**INTERNATIONAL MEASURING
OF TRANSFORMATION PROCESSES**

Акопов А. Р.

аспірант,

кафедра міжнародних комунікацій,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

вул. Юрія Іллєнка, 36/1, м. Київ, 04119, Україна

E-mail: dalless2008@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2252-85659>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ДИПЛОМАТИЧНИХ ПЕРЕМОВИНАХ І МЕДІАЦІЇ

У статті досліджується роль штучного інтелекту (ШІ) у дипломатичних переговорах і медіації з акцентом на його практичному використанні, а також аналізі його потенційних переваг і ризиків. Дослідження покликане забезпечити цілісне розуміння наслідків використання інструментів ШІ для сучасної дипломатії та оцінити їхній потенційний вплив на врегулювання міжнародних конфліктів, управління кризовими ситуаціями та формування державної політики у цифровізованому та технологічно опосередкованому міжнародному середовищі. Встановлено, що у контексті зростаючої світової нестабільності та ускладнення міжнародних конфліктів штучний інтелект виступає важливим чинником трансформації дипломатичних переговорів і медіаційних процесів. Інтеграція технологій ШІ в дипломатичну практику відображає ширші тенденції цифровізації міжнародних відносин та осучаснює інструменти для аналізу конфліктів, підтримки прийняття рішень, оцінки ризиків, моделювання сценаріїв розвитку подій і полегшення комунікації між учасниками переговорів на національному та міжнародному рівнях. Опрацьовуючи великі обсяги структурованих і неструктурованих даних, системи ШІ допомагають дипломатам та медіаторам виявляти поведінкові закономірності, прогнозувати результати переговорів, моделювати альтернативні сценарії та сприяти узгодженню позицій у двосторонніх і багатосторонніх форматах. Крім цього, ШІ може оптимізувати розподіл ресурсів, контролювати виконання домовленостей і відстежувати часові зміни позицій зацікавлених сторін. Разом із тим використання ШІ у чутливих дипломатичних процесах створює низку етичних, правових і політичних ризиків, включно з прозорістю, підвітністю, довірою, безпекою даних, справедливістю та збереженням ролі людини в ухваленні рішень.

Ключові слова: штучний інтелект, дипломатія, безпека, медіація, ризики.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. В умовах зростаючої складності вирішення міжнародних конфліктів і реалізації завдань багаторівневої дипломатії дедалі більшого значення набуває використання цифрових технологій у сфері врегулювання спорів. Штучний інтелект (ШІ), який суттєво трансформував економіку, безпеку та державне управління, поступово інтегрується і в дипломатичну практику, зокрема у переговорні процеси та міжнародну медіацію. Оскільки алгоритмічний

аналіз даних, машинне навчання та обробка природної мови відкривають нові можливості для підтримки прийняття рішень, прогнозування поведінки сторін та оптимізації перемовних стратегій.

Провідні міжнародні актори, такі як США та ЄС, дедалі активніше експериментують із використанням ШІ в дипломатичному середовищі, інвестуючи у розвиток аналітичних платформ для обробки великих масивів документів, офіційних заяв і медіаматеріалів (Kilburg, 2025). У контексті міжнародної медіації ШІ починають використовувати для виявлення прихованих інтересів сторін, моделювання сценаріїв розвитку конфлікту та пошуку компромісних рішень, що потенційно підвищує ефективність перемовного процесу (Höne, 2019).

Водночас використання ШІ в дипломатичних перемовинах супроводжується низкою суттєвих викликів. Одним з ключових викликів стало питання довіри та легітимності, оскільки дипломатія традиційно ґрунтується на конфіденційності, міжособистісній взаємодії та глибокому розумінні політичного контексту, який складно повністю формалізувати алгоритмічними засобами. Найвні також ризики алгоритмічної упередженості, за яких системи ШІ можуть відтворювати або посилювати структурні недоліки, закладені у навчальних даних. У сфері медіації такі виклики можуть призвести до неправильного прорахунку позицій сторін конфлікту та викривлення результатів перемовного процесу.

Окрему увагу в політичних дискусіях привертають етичні та правові аспекти використання ШІ в дипломатії. Наразі не сформовано усталеної практики щодо, того хто несе відповідальність за рішення алгоритмічних систем, або як забезпечити їх прозорість, контрольованість та захист конфіденційної інформації в дипломатичному контексті. Чинне міжнародне право та дипломатичні традиції не містять конкретних положень або стандартів щодо впровадження і використання штучного інтелекту в дипломатичних перемовинах або міжнародних посередницьких процесах. Сучасні алгоритми ШІ здатні аналізувати великі масиви інформації, моделювати сценарії розвитку подій і прогнозувати наслідки дипломатичних рішень, що дозволяє приймати більш обґрунтовані та стратегічно виважені рішення. У контексті міжнародної медіації ШІ допомагає відстежувати позиції сторін, оцінювати потенційні ризики ескалації конфліктів і пропонувати оптимальні шляхи компромісу, підвищуючи ефективність перемовного процесу (Pokhriyal & Koebe, 2023).

Відзначимо, що для української дипломатичної практики; аналітичні системи на базі ШІ дозволятимуть швидко обробляти інформацію, моделювати реакцію міжнародних партнерів та адаптувати позиції у складних багатосторонніх перемовинах, що також відкриває нові можливості для зміцнення національної безпеки, підвищення ефективності зовнішньополітичних стратегій і залучення міжнародних механізмів медіації. Тоді як на міжнародному рівні ШІ стає стратегічним ресурсом, який дозволить прогнозувати поведінку партнерів, визначати оптимальні перемовні стратегії та оцінювати наслідки різних сценаріїв розвитку подій. У той же час, ШІ створює нові виклики, пов'язані з прозорістю алгоритмів, дотриманням етичних стандартів, захистом конфіденційної інформації та безпекою даних, що набуває критичного значення для сучасної дипломатичної практики. Таким чином, ШІ розширює технологічні можливості міжнародних акторів і впливає на дипломатичні перемовини та медіацію, сприяючи більш аналітичному, оперативному та стратегічно точному підходу до прийняття рішень у міжнародних процесах (Klymchuk, 2025).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Проблематика використання ШІ у дипломатичних перемовинах і міжнародній mediaції є відносно новим напрямом наукових досліджень, що знаходиться на перетині міжнародних відносин, інформаційних технологій та конфліктології. У сучасній літературі ШІ розглядається не як автономний суб'єкт дипломатії, а передусім як інструмент підтримки прийняття рішень, аналізу перемовних позицій, прогнозування поведінки сторін та підвищення ефективності mediaційних процесів (Klymchuk, 2025).

Значний внесок у формування теоретичних засад дослідження ШІ в дипломатії зроблено у працях, присвячених алгоритмічній дипломатії та використанню автономних систем у перемовинах. Системи ШІ здатні моделювати багатосторонні перемовні процеси, оцінювати стратегії сторін та прогнозувати ймовірність досягнення компромісу (Vaccaro, Caosun, Ju, Aral, & Curhan, 2025). Подібні висновки підтверджуються в одному з сучасних досліджень, де показано, що алгоритми штучного інтелекту здатні аналізувати соціально-когнітивні аспекти перемовного процесу, виявляти приховані інтереси учасників, сприяючи підвищенню ефективності mediaційних механізмів у межах багатосторонніх перемовин (Liu et al., 2025).

Окремий напрям наукових досліджень пов'язаний із використанням штучного інтелекту безпосередньо в перемовних і mediaційних процесах. У низці сучасних праць акцентується увага на потенціалі ШІ як допоміжного інструменту міжнародних mediaторів, зокрема в контексті моделювання сценаріїв розвитку конфлікту, оцінки можливих наслідків запропонованих рішень та підтримки нейтральності mediaційного процесу (Höne, 2019). Водночас підкреслюються обмеження алгоритмічних підходів у ситуаціях, де визначальну роль відіграють політична воля сторін, емоційні чинники та неформальні домовленості, що не піддаються формалізованому аналізу. Крім того, у дослідженнях наголошується на ризиках алгоритмічної упередженості, непрозорості моделей прийняття рішень і проблемі відповідальності за результати перемовних процесів, у яких використовуються інструменти ШІ, що зумовлює необхідність збереження людського контролю над ключовими дипломатичними рішеннями та дотриманням принципів конфіденційності й нейтральності mediaції (Höne, 2019; Liu et al., 2025).

Практико-орієнтований підхід до використання штучного інтелекту в дипломатії представлено у праці Д. Кілберга (Kilburg, 2025), де систематизовано конкретні сценарії використання ШІ в діяльності дипломатів, зокрема під час підготовки до перемовин, аналізу позицій партнерів, управління кризовими комунікаціями та підтримки багатосторонніх форматів перемовин. Д. Кілберг наголошує, що штучний інтелект здатний суттєво підвищити якість аналітичної підготовки, однак не може замінити політичне судження та відповідальність дипломата.

У сучасних дослідженнях також активно розглядається питання використання автономних і напіваавтономних систем у перемовних процесах. Роботи, присвячені ШІ-перемовинам і мультиагентним системам, зокрема у дослідженнях (Vaccaro, Caosun, Ju, Aral & Curhan, 2025; Liu et al., 2025) щодо автономних перемовних агентів і цифрових mediaторів продемонстровано потенціал ШІ у формалізованих перемовних середовищах. Водночас автори зазначають, що перенесення таких моделей у сферу дипломатії потребує значної адаптації з урахуванням політичного контексту, асиметрії влади і норм міжнародного права. Додамо також, що наразі спостерігається поступова інтеграція штучного інтелекту у дипломатичні перемовини та міжнародну mediaцію як інструменти аналітичної підтримки та оптимізації

процесів. Проте наявні дослідження фрагментарно висвітлюють взаємозв'язок між технологічними можливостями ШІ та специфікою дипломатичної практики, що підкреслює необхідність подальших цілісних досліджень у цій сфері.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Провести аналіз ролі та потенціалу використання штучного інтелекту у дипломатичних перемовинах і міжнародній медіації з урахуванням сучасних теоретичних підходів і практичних напрацювань, а також можливостей і обмежень використання ШІ як інструменту підтримки перемовних і медіаційних процесів.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати наявні публікації та практики використання штучного інтелекту у дипломатичних перемовинах і медіації, узагальнивши тенденції та ризики його впровадження, а також визначити впливу ШІ на ефективність здійснення дипломатичних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Використання автономних агентів на основі штучного інтелекту у дипломатичних перемовинах демонструє здатність таких систем відтворювати ключові параметри перемовної взаємодії, зокрема стратегічну адаптивність, орієнтацію на співпрацю, узгодження інтересів сторін, а також прогнозувати дії контрагентів та адаптувати стратегію. Наприклад, поєднання традиційних теорій перемовин із алгоритмічними підходами ШІ підвищує їх результативність, скорочує час для досягнення домовленостей і зменшує ризики, пов'язані з людськими когнітивними обмеженнями (Vaccaro, Caosun, Ju, Aral, & Curhan, 2025). Для підтримки багатосторонніх економічних перемовин на рівні ЄС здійснюється використання ШІ-системи, які аналізують великі масиви торговельних даних, моделюють реакції партнерів і прогнозують наслідки політико-економічних рішень, що дозволяє дипломатам оперативніше коригувати стратегії (Hrushchynska, 2025). Подібні підходи використовуються у НАТО для координації дій членів альянсу, де автономні агенти відстежують інформаційні потоки та оцінюють ймовірні сценарії розвитку подій (Grgić, 2025).

Відзначимо, що система ProMediate (Liu et al., 2025) дозволяє автономним агентам аналізувати інтереси сторін, пріоритети учасників і емоційну динаміку перемовного процесу, підвищуючи точність рекомендацій для дипломатів. Це відповідає ігровим моделям багатосторонніх перемовин, де передбачення стратегій інших гравців і адаптація власної поведінки є критичною для досягнення консенсусу. Прикладом використання стала підготовка миротворчих місій ООН, коли системи моделюють дії учасників і прогнозують потенційні конфлікти, дозволяючи медіаторам швидше узгоджувати рішення (Di Martino & Ford, 2025).

Запровадження автономних ШІ-систем у дипломатичну практику супроводжується низкою викликів, серед яких можемо виокремити забезпечення прозорості алгоритмів, мінімізація ризиків алгоритмічної упередженості, захист конфіденційної інформації та збереження людського контролю над стратегічно важливими рішеннями. Як демонструють результати дослідження (Liu et al., 2025), врахування соціо-когнітивних параметрів у проектуванні ШІ не лише підвищує якість перемовних результатів, а й сприяє формуванню підзвітних і справедливих механізмів міжнародної медіації. Додатково, це дозволяє автоматизовано обробляти великі обсяги дипломатичної інформації, виявляти стійкі шаблони співпраці між міжнародними акторами та оцінювати ймовірні результати перемовин (Grgić, 2025). ШІ-система допомагає прогнозувати стабільність партнерських відносин, визначати потенційні ризики конфліктів і надає аналітичні підказки

для планування стратегій взаємодії. Завдяки цьому дипломати можуть швидше отримувати цілісну картину міжнародних процесів, систематизувати дані та приймати рішення, зберігаючи роль людини у фінальному оцінюванні.

Додамо, що Д. Кілбург розглядає практичні способи використання ШІ у діяльності дипломатів. Автор показує, що системи штучного інтелекту здатні обробляти великі обсяги інформації, виділяти ключові сигнали у міжнародних повідомленнях і прогнозувати потенційні ризики конфліктів або зони співпраці між акторами. Наприклад, ШІ-інструменти можуть автоматично класифікувати офіційні заяви, медіаматеріали та звіти про міжнародні події, що дозволяє дипломатам швидше формувати обґрунтовані аналітичні висновки та розробляти варіанти перемовних стратегій. Водночас автор підкреслює, що ШІ не замінює експертну оцінку людини, а виступає як допоміжний інструмент для підвищення оперативності, точності аналізу та системності підходів у підготовці до багатосторонніх перемовин. Особливістю підходу також є поєднання алгоритмічної обробки даних з етичними та організаційними рамками, що гарантує, що результати аналізу використовуються у прийнятті рішень без порушення принципів прозорості та відповідальності (Kilburg, 2025).

Використання генеративних моделей штучного інтелекту дозволяє скорочувати невизначеність, звужуючи численні можливі варіанти до одного результату з високою впевненістю, створюючи ілюзію однозначності (Di Martino & Ford, 2025). Такий алгоритмічний підхід може вступати в протиріччя зі складністю дипломатичних процесів, де перемовини та комунікація базуються на співіснуванні різних оцінок, точок зору та культурних контекстів. Для вирішення проблемних ситуацій у межах публічної дипломатії, наприклад, враховується невизначеність ситуації, розглядаються альтернативні інтерпретації та потенційні наслідки рішень, що дозволяє сформувати алгоритм довіри між сторонами та ефективно координувати інтереси. ШІ при цьому використовується як допоміжний інструмент для збору та аналізу даних, моделювання можливих сценаріїв і підготовки текстових матеріалів, а також для виявлення усталеної поведінки учасників і структурування великих обсягів інформації, що полегшує аналітичну роботу і підготовку до багатосторонніх перемовин. Однак алгоритми не враховують емоційні, соціальні та культурні нюанси, які часто визначають хід дипломатичних процесів, тому їх використання потребує поєднання з безпосередньою участю людей у прийнятті рішень та управлінні перемовним процесом.

У багатосторонніх дипломатичних перемовинах ШІ використовується для цілісного аналізу великих обсягів інформації, що включає офіційні документи, публічні заяви і медіаматеріали, а також дані про поведінку та настрої учасників. Використання таких систем дозволяє виявляти тенденції співпраці, оцінювати ймовірні сценарії розвитку перемовин і прогнозувати можливі результати на основі історичних і поточних даних. Це дає змогу дипломатам швидше координувати позиції сторін, формувати аргументацію та приймати обґрунтовані рішення у складних багатосторонніх процесах. Водночас автоматизація аналітичних процедур супроводжується ризиками, зокрема алгоритмічною упередженістю, недостатньою прозорістю прийняття рішень і зменшенням ролі людського контролю у стратегічному управлінні перемовинами. Для зменшення цих ризиків ШІ має використовуватися як допоміжний інструмент, а його результати слід поєднувати з оцінкою експертів і внутрішніми протоколами контролю. Впровадження

стандартів управління ШІ-системами, забезпечення прозорості алгоритмів і регламентація процедур їхнього використання дозволяє підтримувати баланс між автоматизацією аналітики та критичною роллю людського чинника, сприяючи підвищенню ефективності багатосторонніх дипломатичних перемовин (Judijanto, Samaduri & Nampira, 2025).

Інтеграція ШІ у сучасну економічну дипломатію забезпечує оперативну і точну обробку великих масивів економічних даних, що включають інформацію про торговельні потоки, фінансові ринки, санкційні режими та міжнародні економічні угоди. Завдяки використанню аналітичних алгоритмів дипломати можуть прогнозувати зміни на міжнародних ринках, відстежувати тенденції у поведінці міжнародних партнерів і визначати потенційні зони економічної співпраці чи конфліктів. Це дозволяє своєчасно коригувати стратегії перемовин, моделювати можливі наслідки рішень і швидко реагувати на економічні виклики, зменшуючи ризики втрати можливостей або неврахування критичних чинників. При цьому особлива увага приділяється проблемам алгоритмічної упередженості, захисту конфіденційної інформації, нерівномірного доступу до технологій і необхідності міжнародної координації у регулюванні ШІ, що забезпечує більш прозору і контрольовану інтеграцію інструментів ШІ. Водночас використання ШІ-систем створює можливості для підвищення ефективності оцінки ризиків і управління складними економічними процесами, а також дозволяє дипломатам планувати дії з урахуванням потенційних економічних і політичних сценаріїв (Hrushchynska, 2025).

Використання ШІ у сучасній дипломатичній роботі дозволяє підтримувати ключові функції, такі як адміністрування перемовин, обробка великих обсягів інформації та оцінка міжнародних подій. За допомогою технологій обробки природної мови, машинного навчання та аналітики соціальних настроїв дипломати можуть відстежувати зміни позицій сторін, прогнозувати потенційні конфлікти та аналізувати інформаційні загрози в режимі реального часу. Це дозволяє точніше оцінювати контекст перемовин, визначати ймовірні сценарії розвитку подій і підвищувати ефективність медіаційних процесів. Використання ШІ-систем також дає змогу автоматизувати аналіз великих обсягів дипломатичних документів і публічних повідомлень, виявляти тенденції співпраці або напруженості між міжнародними акторами та швидше формувати аналітичні рекомендації для прийняття рішень. При цьому важливо враховувати ризики, пов'язані з кібербезпекою, захистом приватності та правовою регламентацією використання алгоритмічних рішень у зовнішній політиці. Для ефективного використання ШІ необхідно поєднувати аналітичні можливості систем з людським стратегічним мисленням, а також впроваджувати механізми прозорості, підзвітності та етичного контролю, що забезпечують безпечне і відповідальне використання автономних систем у дипломатичних процесах (Klymchuk, 2025).

Штучний інтелект у дипломатичних процесах використовується для підтримки стратегічного планування та аналітичного супроводу багатосторонніх перемовин, де потрібно одночасно обробляти великі масиви даних і відстежувати численні сценарії розвитку подій. ШІ-системи здатні аналізувати інформаційні потоки, виділяти ключові тенденції та оцінювати ризики, що дозволяє дипломатам оперативніше приймати рішення та координувати дії різних сторін. Такі технології можуть допомогти у прогнозуванні поведінки контрагентів, визначенні пріоритетних зон перемовин та моделюванні можливих наслідків ухвалених рішень, забез-

печучи структуровану підтримку для планування стратегій і тактик перемовин. Водночас використання ШІ ставить перед дипломатами низку викликів, включно з необхідністю контролю за прозорістю алгоритмів, уникненням упередженості в обробці даних та забезпеченням належної підготовки персоналу, здатного ефективно інтегрувати технології у процес ухвалення рішень. Для досягнення безпечного і результативного використання ШІ у дипломатії важливо поєднувати технологічні можливості з управлінськими та етичними механізмами, визначати стандарти використання систем та зберегти баланс між автоматизацією процесів і роллю людини у стратегічному управлінні (Sirenko, 2024).

Діяльність ШІ у багатосторонніх перемовинах включає аналіз офіційних документів, публічних заяв, медіаматеріалів та даних про поведінку учасників, що дозволяє дипломатам оцінювати ймовірні сценарії розвитку перемовин і прогнозувати потенційні результати на основі історичних і поточних даних, (Judijanto, Samaduri & Nampira, 2025). США використовує ШІ-інструменти для моніторингу міжнародних комунікацій, автоматичного виділення ключових сигналів та формування аналітичних висновків для стратегічного планування (Sirenko, 2024; Konovalova, 2023).

Двосторонні та багатосторонні дипломатичні процеси значно трансформуються завдяки використанню ШІ-інструментів для аналізу та прогнозування. Системи обробляють великі масиви даних, виявляють закономірності в поведінці партнерів і дозволяють прогнозувати потенційні сценарії розвитку перемовин, що допомагає дипломатам своєчасно коригувати позиції та оцінювати ризики. Практичні приклади включають оцінку наслідків торговельних чи політичних рішень, виявлення прихованих тенденцій співпраці та підтримку координації багатосторонніх ініціатив, що підвищує ефективність медіації. Одночасно з'являються нові вимоги до професійної підготовки: дипломати повинні поєднувати класичні навички ведення перемовин і стратегічного мислення з компетенціями у сфері аналізу даних, машинного навчання та цифрових технологій. Для результативного використання ШІ важливо встановлювати організаційні та нормативні механізми співпраці з технічними фахівцями, впроваджувати стандарти прозорості та етики алгоритмів і забезпечувати постійний контроль за точністю генерованих системою прогнозів (Pokhriyal & Koebe, 2023).

Загалом, використання автономних ШІ-систем у дипломатії поєднує аналітичний потенціал технологій із теоретичними підходами до перемовин та міжнародної взаємодії, забезпечує структуровану підтримку для планування стратегій, прискорює обробку інформації і підвищує точність оцінки ризиків, при цьому зберігаючи ключову роль людини у прийнятті рішень (Klymchuk, 2025; Pokhriyal & Koebe, 2023).

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Штучний інтелект стає важливим інструментом у дипломатії та міжнародній медіації, здатним трансформувати традиційні підходи до перемовин і багатосторонньої взаємодії. Використання ШІ-систем дозволяє автоматизувати обробку великих обсягів даних, прогнозувати поведінку учасників перемовин, оцінювати ризики та тенденції, а також оптимізувати комунікацію між сторонами. Завдяки цьому штучний інтелект підвищує ефективність багатосторонніх перемовин, скорочує час досягнення домовленостей і забезпечує більш обґрунтоване ухвалення рішень, зменшуючи вплив суб'єктивних упереджень і когнітивних помилок учасників перемовного процесу.

Водночас інтеграція ШІ у дипломатичну практику формує низку складних викликів і ризиків. Необхідно забезпечити прозорість алгоритмів, пояснюваність рішень і контроль за автоматизованими процесами, щоб уникнути упереджених і непрозорих результатів. Важливим є дотримання етичних і правових стандартів щодо справедливості, відповідальності та ролі людини у стратегічних рішеннях. Крім того, ефективне використання ШІ потребує розвитку цифрових компетенцій дипломатів та організації співпраці між технічними фахівцями і дипломатичними службами.

Ключовим аспектом інтеграції ШІ у медіацію є баланс між технологічним прогресом і соціальною відповідальністю. Автономні системи можуть покращити якість перемовин і прискорити процес ухвалення рішень, але без належних стандартів прозорості, етики та контролю вони можуть підірвати довіру між сторонами, створювати ризики маніпуляцій та інформаційної нерівності, тому необхідно розробляти нормативні рамки, механізми моніторингу та оцінки ефективності ШІ-систем.

Завдяки здатності ШІ обробляти великі обсяги інформації, моделювати сценарії розвитку конфліктів і прогнозувати наслідки рішень, дипломати отримують цілісну картину міжнародних процесів, можуть оперативно координувати дії сторін і визначати оптимальні перемовні стратегії. Водночас алгоритми не враховують повною мірою соціокультурні, політичні та психологічні чинники перемовин, що підкреслює необхідність поєднання технологічних рішень із експертною оцінкою людини.

Для національної дипломатичної практики, зокрема в Україні, інтеграція ШІ відкриває можливості для зміцнення безпеки, швидшої обробки інформації та адаптації позицій у складних багатосторонніх перемовинах. На міжнародному рівні ШІ стає стратегічним ресурсом для прогнозування поведінки партнерів, оцінки наслідків різних сценаріїв і оптимізації комунікаційних стратегій. Поєднання ШІ із класичними аналітичними та комунікаційними інструментами дипломатії та підвищення цифрової компетентності дипломатів гарантує безпечне, ефективне та етичне використання штучного інтелекту у міжнародних перемовних процесах.

References [Список використаної літератури]

- Di Martino, L., & Ford, H. (2025). Navigating uncertainty: Public diplomacy vs. AI. *Place Branding and Public Diplomacy*, 21, 350–354. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41254-024-00330-z> [in English]. [Di Martino L., Ford H. Navigating uncertainty: Public diplomacy vs. AI. *Place Branding and Public Diplomacy*. 2025. № 21. P. 350–354. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41254-024-00330-z>.]
- Grgić, S. (2025). *AI diplomacy: Insights and innovations from the bilateral navigator*. Siniša Grgić, PhD. <https://sinisagrgic.net/wp-content/uploads/2025/03/AI-Diplomacy.pdf> [in English]. [Grgić S. *AI diplomacy: Insights and innovations from the bilateral navigator*. Siniša Grgić, PhD. 2025. URL: <https://sinisagrgic.net/wp-content/uploads/2025/03/AI-Diplomacy.pdf>]
- Höne, K. E. (2019). Mediation and artificial intelligence: Notes on the future of international conflict resolution. DiploFoundation. Retrieved from https://www.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2021/06/Mediation_and_AI.pdf [in English]. [Höne K. E. Mediation and artificial intelligence: Notes on the future of international conflict resolution. DiploFoundation. Geneva, Switzerland : Diplo, allab, 2019. 24 p. URL: https://www.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2021/06/Mediation_and_AI.pdf.]
- Hrushchynska, N. (2025). Economic diplomacy in the era of artificial intelligence. *Kyiv Economic Scientific Journal*, 8, 25–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2025-8-3> [in Ukrainian]. [Грущинська Н. Економічна дипломатія в епоху штучного інтелекту. *Київський економічний науковий журнал*. 2025. № 8. С. 25–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2025-8-3>.]
- Judijanto, L., Samaduri, L., & Nampira, A. A. (2025). AI in diplomacy: An analysis of the role of artificial intelligence in multilateral negotiations. *Synergisia*, 2(1), 1–12. DOI: <https://doi.org/10.62872/hkc0nc06> [in English]. [Judijanto L., Samaduri L., Nampira A. A. AI in diplomacy: An analysis of the role of artificial intelligence in multilateral negotiations. *Synergisia*. 2025. № 2(1). P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.62872/hkc0nc06>.]

- Kilburg, D. (2025). *AI use cases for diplomats: Applying artificial intelligence to diplomacy*. Chapman and Hall/CRC. DOI: <https://doi.org/10.1201/9781003612308> [in English]. [Kilburg D. *AI use cases for diplomats: Applying artificial intelligence to diplomacy*. Chapman and Hall/CRC. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1201/9781003612308>.]
- Klymchuk, I. (2025). The role of artificial intelligence in modern diplomatic practice. *Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Political Science and Public Administration*, 72–77. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-11](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-11) [in Ukrainian]. [Климчук І. Роль штучного інтелекту у сучасній дипломатичній практиці. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2025. № 1(77). С. 72–77. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-11](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-11).]
- Konovalova, M. (2023). AI and diplomacy: Challenges and opportunities. *Journal of Liberty and International Affairs*, 9, 520–530. DOI: <https://doi.org/10.47305/JLIA2392520k> [in English]. [Konovalova M. AI and diplomacy: Challenges and opportunities. *Journal of Liberty and International Affairs*. 2023. № 9. P. 520–530. DOI: <https://doi.org/10.47305/JLIA2392520k>.]
- Liu, Z., Sarrafzadeh, B., Zhou, P., Yang, L., Zhao, J., & Sharma, A. (2025). ProMediate: A socio-cognitive framework for evaluating proactive agents in multiparty negotiation. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2510.25224> [in English]. [Liu Z., Sarrafzadeh B., Zhou P., Yang L., Zhao J., Sharma A. *ProMediate: A socio-cognitive framework for evaluating proactive agents in multiparty negotiation*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2510.25224>.]
- Pokhriyal, N., & Koebe, T. (2023). AI-assisted diplomatic decision-making during crises – Challenges and opportunities. *Frontiers in Big Data*, 6:1183313. DOI: <https://doi.org/10.3389/fdata.2023.1183313> [in English]. [Pokhriyal N., Koebe T. AI-assisted diplomatic decision-making during crises – Challenges and opportunities. *Frontiers in Big Data*. 2023. № 6:1183313. DOI: <https://doi.org/10.3389/fdata.2023.1183313>.]
- Sirenko, A. (2024). The role of artificial intelligence in making foreign policy decisions in the Ukrainian-Russian war. *European Socio-Legal & Humanitarian Studies*, 1, 122–128. DOI: <https://doi.org/10.61345/2734-8873.2024.1.13> [in English]. [Sirenko A. The role of artificial intelligence in making foreign policy decisions in the Ukrainian-Russian war. *European Socio-Legal & Humanitarian Studies*. 2024. № 1. P. 122–128. DOI: <https://doi.org/10.61345/2734-8873.2024.1.13>.]
- Vaccaro, M., Caosun, M., Ju, H., Aral, S., & Curhan, J. R. (2025). *Advancing AI negotiations: A large-scale autonomous negotiation competition*. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2503.06416> [in English]. [Vaccaro M., Caosun M., Ju H., Aral S., Curhan J. R. *Advancing AI negotiations: A large-scale autonomous negotiation competition*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2503.06416>.]

Akopov A. R.

Department of International Communications
Educational and Scientific Institute of International Relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Yuriia Illienka Str., 36/1, Kyiv, 04119, Ukraine

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN DIPLOMATIC NEGOTIATIONS AND MEDIATION

Summary

The article explores the role of artificial intelligence (AI) in diplomatic negotiations and mediation, emphasising its practical application and analysing its potential advantages and risks. The research aims to provide a comprehensive understanding of the consequences of using AI tools in modern diplomacy and to assess their potential impact on resolving international conflicts, managing crisis situations, and shaping government policy in a digitised, technologically mediated international space. It is established that, amid increasing global instability and the complexity of international conflicts, artificial intelligence is an important factor in transforming diplomatic negotiations and mediation processes. The integration of AI technologies into diplomatic practice reflects broader digitalisation trends in international relations and modernises tools for conflict analysis, decision support, risk assessment, scenario modelling, and communication among negotiation participants at both national and international levels. By processing large

volumes of structured and unstructured data, AI systems help diplomats and mediators identify behavioural patterns, predict negotiation outcomes, model alternative scenarios, and foster consensus in bilateral and multilateral settings. AI can also optimise resource allocation, monitor the implementation of agreements, and track changes in stakeholder positions over time. However, the use of AI in sensitive diplomatic processes raises a number of ethical, legal, and political risks, including transparency, accountability, trust, data security, fairness, and the preservation of the human role in decision-making.

Key words: artificial intelligence, diplomacy, security, mediation, risks.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Бубнов І. В.

к. істор. н., доцент,
кафедра політології,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

вул. Дворянська, 2, м. Одеса, 65082, Україна

E-mail: i.bubnov@onu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5155-0780>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЦІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ

У статті розглянуто сучасні підходи до аналізу та прогнозування політичних процесів за допомогою алгоритмічного моделювання та технологій штучного інтелекту. Метою статті є систематизація теоретичних і аналітичних підходів до осмислення трансформації механізмів прогнозування політичних процесів та демократичного врядування під впливом технологій штучного інтелекту. Доведено, що використання моделей сприяє більш глибокому розумінню взаємодії між індивідуальними політичними уподобаннями громадян та структурними характеристиками політичної системи. Виявлено, що ефективне застосування моделювання у політичних дослідженнях передбачає послідовне виконання низки наукових завдань, серед яких особливе значення набуває процес верифікації результатів у контексті інтеграції технологій штучного інтелекту та аналізу великих даних.

Актуалізовано роль штучного інтелекту у трансформації суспільно-політичних процесів та методів їхнього дослідження. Розглянуто, що під впливом розвитку соціальних мереж політична поведінка сучасного індивіда характеризується зростанням політичного відчуження, формуванням симулятивної картини самоврядування та посиленою залежністю від алгоритмів цифрових платформ. Використано емпіричні та концептуальні підходи для дослідження впливу штучного інтелекту на мобілізаційний потенціал громадян та розвиток алгоритмічного прогнозування політичних процесів. Доведено, що цифрові технології та алгоритмічне моделювання сприяють формуванню нових форм політичної участі, зокрема масових онлайн-дискусій, що дозволяють значній кількості громадян активно долучатися до деліберативних механізмів формування політики. Виявлено, що уряди дедалі активніше впроваджують цифрові інструменти для підвищення ефективності публічних послуг та залучення громадян до процесів демократичного врядування.

Ключові слова: політичне моделювання, штучний інтелект, політичні процеси, цифрові технології, політична участь, прогнозування, соціальні мережі, демократичне врядування.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Використання моделей сприяє більш глибокому розумінню взаємодії між індивідуальними політичними уподобаннями громадян та структурними характеристиками політичної системи. Політичне моделювання є одним із вагомих методів аналізу та прогнозу політичної поведінки індивідів,

а також глобальних соціально-політичних змін. Завдяки використанню моделей дослідники мають можливість аналізувати багатофакторні політичні процеси, виявляти закономірності їх розвитку та прогнозувати потенційні сценарії трансформації політичних систем. Ефективне застосування моделювання у політичних дослідженнях передбачає послідовне виконання низки наукових завдань, серед яких, зокрема, такі як: здійснення комплексного аналізу об'єкта дослідження та визначення ключових характеристик політичного явища або процесу, що становитимуть основу побудови моделі; конструювання моделі, яка повинна адекватно відображати сутнісні властивості досліджуваного об'єкта, не копіюючи його повністю, але водночас зберігаючи його ключові функціональні параметри; здійснення верифікації моделі, що дозволяє оцінити її адекватність і прогностичний потенціал. Експериментальне використання моделі дає змогу формувати нові знання про функціонування політичного процесу, які підлягають інтерпретації шляхом екстраполяції результатів на реальні політичні явища.

У сучасних умовах інтеграції технологій штучного інтелекту та аналізу великих даних процес верифікації набуває особливого значення, оскільки забезпечує наукову обґрунтованість алгоритмічних прогнозів. Розвиток штучного інтелекту сьогодні докорінно змінює будь-які суспільно-політичні процеси, а також впливає на методи їхнього дослідження. Це означає, що політичний аналіз сьогодні може бути більш швидким, гнучким та ефективним завдяки урахуванню більшої кількості чинників, які у той чи інший спосіб можуть впливати на політичний вибір. Разом із тим існують і певні ризики, зокрема, збільшення персональних даних, які стають доступними штучному інтелекту та алгоритмам соціальних мереж, легкість та швидкість онлайн взаємодії, яка може впливати на розвиток соціальних рухів та суспільного настрою та набирати національного або глобального охоплення. Отже, можемо стверджувати, що використання методів моделювання відкриває нові можливості для дослідження трансформації демократичного врядування та формування інноваційних підходів до аналізу політичної поведінки в умовах цифровізації суспільства з одного боку. А з іншого боку – розвиток штучного інтелекту і його доволі швидка інтеграція та вплив на соціально-політичну систему створює нові виклики для політичного аналізу та прогнозу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Сучасні наукові публікації за даною тематикою зосереджують увагу на комплексний вплив штучного інтелекту стосовно суспільно-політичних процесів. Дослідження Ж. Дюберрі (Duberry, 2022), та Ф. Філіппуччі (Filippucci et al., 2024) висвітлюють загальні тенденції впровадження ШІ у публічну політику і демократію, тоді як Е. Ландемор (Landemore, 2024) пропонує теоретичні перспективи деліберативної участі громадян за допомогою технологій. Праці з дослідженням соціальних мереж і масової поведінки (Sviderska, 2020) демонструють, що цифрові платформи стають ключовими аренами впливу на політичні установки та емоції громадян, водночас створюючи ризики маніпуляцій. Більш класичні підходи до моделювання політичних процесів, зокрема праці К. Г. Ключєва (Kliuiev, 2016), С. Г. Денисюка та А. А. Шияна (Denysiuk & Shyian, 2008), М. Мейсі та Р. Віллера (Macy & Willer, 2002), Дж. Г. Голланда (Holland, 1995), Г. А. Саймона (Simon, 1998), М. Д. Коена, Р. Л. Ріоло та Р. Аксельрода (Cohen, Riolo & Axelrod, 2001) формують методологічну основу для прогнозування та теоретичного осмислення складної динаміки політичних процесів загалом.

Методологічну основу дослідження становить комплекс міждисциплінарних підходів, що поєднують класичні методи політичного моделювання з сучасними алгоритмічними та комп'ютерними технологіями аналізу соціально-політичних процесів. Використання моделей у політичних дослідженнях дає змогу формалізувати наукові припущення та здійснювати їх емпіричну перевірку через симуляцію політичних процесів. Водночас слід враховувати, що будь-яка модель має обмежений характер, оскільки відображає лише ті параметри політичної реальності, які закладені у її структурі. Відповідно, результати моделювання слід розглядати як інструмент пояснення тенденцій розвитку політичних процесів, а не як універсальні закономірності політичної поведінки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є систематизація теоретичних і аналітичних підходів до осмислення трансформації механізмів прогнозування політичних процесів та демократичного врядування під впливом технологій штучного інтелекту. Особлива увага приділяється аналізу еволюції політичного моделювання від класичних математичних і просторових моделей до сучасних агент-орієнтованих та алгоритмічних підходів дослідження політичної поведінки. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: дослідити теоретичні засади політичного моделювання; проаналізувати можливості застосування комп'ютерних та агент-орієнтованих моделей для прогнозування політичних процесів; визначити вплив цифрових технологій та соціальних мереж на трансформацію політичної поведінки громадян; а також оцінити потенціал використання технологій штучного інтелекту для вдосконалення механізмів демократичного врядування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Складність демократичних виборчих процесів полягає перед усім у тому, що вони функціонують у межах багаторівневих соціальних систем. Тобто формування електоральних вподобань відбувається під впливом як відкритих, так і прихованих соціально-економічних детермінант, які можуть одночасно діяти, взаємодіяти та формувати суперечливі тенденції електоральної поведінки. У політичній науці задля здійснення прогнозування електоральних настроїв та поведінки найчастіше використовують моделювання, оскільки саме модель виступає фактичним прототипом, а результати моделювання можна екстраполювати на політичні явища та процеси (Denysiuk & Shyian, 2008). Для моделювання слід враховувати певну кількість факторів впливу, зазвичай це соціально-демографічні, економічні, політико-інституційні та соціально-психологічні чинники. Вважається, що такі показники, як вік, стать, рівень освіти, професійний статус, рівень доходу, місце проживання, етнокультурна та релігійна приналежність виборців здебільшого формують довготривалі політичні орієнтації та впливають на стабільність електоральних симпатій. У моделюванні також допускається абстрагування від певних факторів, які в силу обставин дослідники можуть вважати такими, що не мають вагомego впливу. Моделювання допускає можливість помилки, пошуку її, виправлення, а отже дозволяє вивчати певні політичні процеси у динаміці, і простежувати закономірності до того, як вони стануть реальністю (Kliuiev, 2016).

Застосування моделей у політичних дослідженнях дає можливість перевіряти наукові припущення шляхом їх формалізації та подальшого аналізу. Однак варто зважати й на те, що будь-яка гіпотеза, поставлена у процесі моделювання, має

обмежений характер, оскільки відображає лише ті параметри, які закладені у її структуру. Отже, і самі результати моделювання не варто інтерпретувати як універсальні закономірності політичної поведінки. Як приклад можемо розглянути модель Девіда Нолана, яка використовується для вивчення політичних ідеологій. Вона базується на просторовому представленні політичних орієнтацій через двовимірну систему координат. Від початку ця модель ґрунтувалася на базових припущеннях, що політичну поведінку можна інтерпретувати через баланс між прагненням захисту індивідуальних прав та економічних можливостей (Denysiuk & Shyian, 2008). У її класичному варіанті різні ідеологічні напрями розміщуються у відповідних секторах залежно від того яка група політичних переконань є для цих секторів пріоритетною. Але згодом ця модель набула певного удосконалення через введення додаткової проміжної категорії, яка мала відображати політичні позиції центристського типу. Разом з тим, навіть у оновленому вигляді, означена моделі доволі часто викликає певні дискусії серед дослідників. Це пов'язано, зокрема, через її припущення про можливість поділу людських переконань лише на дві ключові групи, без урахування того, що політичні орієнтації є значно ширшими і можуть включати культурні, релігійні або ціннісні аспекти. Окрім цього, традиційний поділ політичних ідеологій на «праві» та «ліві» сформувався ще під впливом суспільно-політичних подій Європи XVIII ст., а сучасні політичні процеси часто виходять за межі цієї класифікації.

Прийнято вважати, що розвиток політичного моделювання бере свій початок від робіт Л. Річардсона через застосування ним математичних методів для аналізу міжнародних конфліктів. Ця модель ґрунтується на системі диференціальних рівнянь, які описують динаміку нарощування військового потенціалу держав у відповідь на військову активність потенційного супротивника. Модель дозволяє оцінювати ймовірність ескалації міжнародних конфліктів та виникнення збройних протистоянь шляхом аналізу взаємозалежності військових витрат, рівня взаємної недовіри та внутрішніх соціально-економічних чинників. У сучасних дослідженнях ця модель як правило застосовується під виглядом теоретичної основи, необхідної для аналізу стратегічної стабільності та прогнозування міжнародної безпеки.

Вагомий внесок у розвиток політичного моделювання також зробив і Е. Даунс, інтегрувавши ідеї теорії суспільного вибору з методами аналізу політичної поведінки (Denysiuk & Shyian, 2008). Він запропонував концептуальні підходи до пояснення поведінки виборців як раціональних акторів, що прагнуть задовольнити власні потреби та інтереси в умовах конкурентного політичного середовища. Його модель пояснює поведінку політичних партій і виборців через просторове розміщення їхніх політичних позицій на умовній ідеологічній шкалі. Згідно з цією моделлю, виборці схильні підтримувати політичні сили, чиї передвиборчі програми та обіцянки найбільше відповідають їхнім власним уподобанням, тоді як політичні партії прагнуть максимізувати електоральну підтримку шляхом наближення до позиції умовного виборця, із центральною позицією в політичному спектрі. Загалом ця модель широко використовується для аналізу політичної конкуренції, формування передвиборчих стратегій та прогнозування електоральної поведінки.

У порівнянні із математичним моделюванням, комп'ютерні моделі, які виникли з розвитком технічного прогресу, дозволили більш наочно відтворювати соціальні процеси, хоча їх результати вважалися менш універсальними (Hanneman et

al., 1995). Упродовж кількох останніх десятиліть XX ст. сформувалися три ключові напрями комп'ютерного моделювання: макромоделювання, мікромоделювання та агент-орієнтоване моделювання. Макромоделі, поширені ще у 1960-х роках використовувалися для дослідження складних систем управління та механізмів зворотного зв'язку у великих соціально-економічних структурах. Методологічною основою у цих моделях виступав структурний функціоналізм, а математичні розрахунки здійснювалися через системи диференціальних рівнянь, що описували поведінку соціальних систем як одну інтегровану, цілісну систему. Макромоделі здебільшого застосовували для аналізу управління ресурсами, відстежування міграційної динаміки, поширення захворювань, демографічних змін тощо. Наступний етап розвитку моделювання пов'язаний із формуванням мікромоделювання, що почало активно розвиватися у 1970-х роках, однак у порівнянні Мікромоделювання більше зосереджене на індивіді як основній одиниці аналізу. Таке моделювання є прикладом аналізу поведінки «знизу вгору», що передбачає дослідження поведінки окремих суб'єктів прийняття рішень у контексті більших соціальних систем. Для цього використовуються емпіричні дані репрезентативних вибірок, які поєднуються з системними процедурами, що відображають поведінкові механізми та дозволяють простежувати їхню динаміку у часі. Результати моделювання дозволяють здійснити оцінку зміни соціальних характеристик населення, включаючи сімейний стан, зайнятість, доходи або демографічну структуру, однак вони зазвичай не враховують безпосередню взаємодію між суб'єктами і застосовуються переважно для прикладних досліджень, спрямованих на оцінювання наслідків державної політики.

Подальший розвиток соціального моделювання пов'язаний із появою агент-орієнтованого підходу, що сформувався у 1980-х роках разом із поширенням персональних комп'ютерів. Подібно до мікромоделювання, цей підхід ґрунтується на аналізі процесів «знизу вгору», однак ключовою його відмінністю є врахування взаємодії між індивідуальними агентами. Агент-орієнтовані моделі ґрунтуються на кількох фундаментальних припущеннях. По-перше, агенти розглядаються як автономні суб'єкти прийняття рішень, а глобальні соціальні закономірності формуються внаслідок локальних взаємодій між ними, що відповідає концепції самоорганізації (Kaufman, 1996). По-друге, поведінка агентів є взаємозалежною, оскільки вони впливають один на одного через процеси переконання, наслідування або санкціонування, а також через зміни соціального середовища. По-третє, ці моделі передбачають використання відносно простих правил поведінки, які можуть ґрунтуватися на соціальних нормах, звичках або евристичних механізмах прийняття рішень. Незважаючи на простоту таких правил, їх взаємодія здатна породжувати складні соціальні структури та колективні закономірності, що підтверджує тезу про те, що складність соціальних систем часто є наслідком складності середовища, а не індивідуальної поведінки (Simon, 1998). По-четверте, агенти розглядаються як адаптивні суб'єкти, здатні навчатися через підкріплення, або механізми машинного навчання, що дозволяє формувати складні адаптивні системи (Holland, 1995). Сучасні агент-орієнтовані моделі активно використовуються для дослідження процесів самоорганізації соціальних структур, формування мережевих взаємодій та розвитку колективної поведінки. Дослідження показують, що на ефективність співпраці та участі у колективних діях суттєво впливають мережеві характеристики соціальних взаємодій, зокрема стабільність соціальних

зв'язків, щільність мережі, гомофілія та транзитивність взаємодій. Ці чинники визначають поширення репутаційних механізмів, формування порогових ефектів мобілізації та підтримку соціальних норм (Cohen et al., 2001).

Теорія інформаційного суспільства розглядає технології як складовий елемент соціального, оскільки мережі виступають формою віртуальних взаємозв'язків, а трансформація соціальних мереж відбувається у відповідності до актуальних соціальних потреб та пріоритетів. Під впливом розвитку соціальних мереж у політичній поведінці сучасного індивіда дедалі частіше спостерігається тенденція щодо політичного відчуження. Середньостатистичний громадянин стає все менш залежним від політиків, експертів і медіа. Через зростаючу залежність індивіда від алгоритмів соціальних мереж у нього поступово формується симулятивна картина самоврядування, де розвиток штучного інтелекту формує нову реальність мобілізаційного потенціалу та розвитку політичного моделювання та прогнозування (Sviderska, 2020).

Штучний інтелект суттєво трансформує механізми демократичного врядування, впливаючи як на політичну комунікацію, так і на процеси прийняття управлінських рішень. Уряди дедалі активніше впроваджують цифрові технології з метою підвищення ефективності публічних послуг та залучення громадян до формування політики (Duberry, 2022, p. 1). Особливістю сучасних систем штучного інтелекту є їх здатність до автономного функціонування, самонавчання та виконання складних аналітичних завдань, які раніше виконувалися виключно людиною (Filippucci et al., 2024, p. 23). Міжнародні інституції визначають штучний інтелект як комплекс технологій машинного навчання, здатних генерувати прогнози, рекомендації, контент і управлінські рішення, що впливають як на фізичне, так і на цифрове середовище (Filippucci et al., 2024, p. 8).

Штучний інтелект суттєво розширює можливості аналізу політичної поведінки, оскільки дозволяє обробляти великі масиви поведінкових даних і визначати індивідуальні характеристики політичних уподобань громадян. Алгоритмічні системи здатні ідентифікувати емоційні реакції, ціннісні орієнтації та інформаційні тригери, що впливають на формування політичних переконань. Дослідження політичної поведінки підтверджують значний вплив емоційних факторів на процес прийняття політичних рішень (Gelman, J. Hullman, C. Wlezien, & G. Elliott Morris, 2020). Зокрема, негативні емоції, такі як гнів, можуть стимулювати активні форми політичної участі, включаючи голосування або фінансову підтримку політичних кампаній, тоді як тривога частіше спонукає до пошуку інформації або політичних дискусій. Позитивні емоційні стани, зокрема ентузіазм, сприяють стабілізації політичних уподобань та підтримці існуючих політичних позицій (Valentino, 2018). Персоналізація політичного контенту створює передумови для формування інформаційних середовищ, у яких політична позиція виборця може змінюватися в режимі реального часу під впливом інформаційних потоків та соціальних сигналів. У цьому контексті штучний інтелект виступає не лише інструментом політичної комунікації, але й важливим фактором формування поведінкових моделей політичної участі.

Важливим чинником функціонування алгоритмічних систем прогнозування політичних процесів виступає інституційна довіра. Прогнози виборів можуть формуватися на основі наукових досліджень, діяльності медіа або політичних структур, тому рівень довіри до них залежить від сприйняття ефективності соціальних інститутів

(Nisbet, Cooper, & Garrett, 2015) і може корелювати з ідеологічними та партійними уподобаннями громадян. У сучасних дослідженнях особливої уваги набуває концепція калібрування довіри, яка передбачає корекцію як надмірної, так і недостатньої довіри до алгоритмічних прогнозів, особливо після помилок прогнозування (Yang, et al., 2022). Проблема втрати довіри до політичних прогнозів стала особливо актуальною після невдалих прогнозів результатів окремих виборчих кампаній.

Використання штучного інтелекту сприяє формуванню нових форм політичної участі, зокрема масових онлайн-дискусій, що дозволяють великій кількості громадян брати участь у деліберативних політичних процесах (But, 2025). Масове онлайн-обговорення може функціонувати у вигляді тимчасових або постійних цифрових платформ, які інтегрують алгоритмічні інструменти аналізу громадської думки та підтримують колективне ухвалення політичних рішень (Landemore, 2024). Такі процеси можуть реалізовуватися у різних форматах – від обговорення окремих політичних питань до створення постійних цифрових майданчиків громадської участі.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У результаті дослідження встановлено, що розвиток інформаційного суспільства та цифрових технологій суттєво трансформує механізми політичної комунікації, участі громадян у політичних процесах та функціонування демократичних інститутів. Застосування алгоритмічного моделювання дозволяє аналізувати політичні процеси як складні адаптивні системи, у яких політична поведінка формується під впливом взаємодії індивідуальних, соціальних і технологічних чинників. Використання математичних, комп'ютерних та агент-орієнтованих моделей сприяє формалізації політичних процесів та розширює можливості їх прогнозування.

Дослідження підтвердило, що інтеграція технологій штучного інтелекту у сферу політичного аналізу створює нові можливості для обробки великих масивів поведінкових даних, моделювання електоральної поведінки та прогнозування розвитку політичних процесів. Алгоритмічні системи дозволяють враховувати динамічні зміни політичних настроїв громадян, вплив інформаційних потоків та емоційних факторів політичної мобілізації. Водночас персоналізація політичного контенту та використання алгоритмічних механізмів інформаційного впливу формують нові виклики для демократичного врядування, пов'язані з ризиками інформаційної поляризації та маніпулювання громадською думкою.

References [Список використаної літератури]

- But, S. (2025). Artificial intelligence in political activity: main directions of application. *Public Administration and Policy*, 5(9). DOI: 10.70651/3041-2498/2025.5.04 [in Ukrainian]. [Бут С. С. Штучний інтелект у політичній діяльності: основні напрямки використання. *Публічне управління і політика*. 2025. № 5(9). DOI: 10.70651/3041-2498/2025.5.04]
- Cohen, M. D., Riolo, R. L., & Axelrod, R. (2001). The role of social structure in the maintenance of cooperative regimes. *Rationality and Society*, 13(1), 5–32 [in English]. [Cohen M. D., Riolo R. L., Axelrod R. The role of social structure in the maintenance of cooperative regimes. *Rationality and Society*. 2001. № 13(1). P. 5–32. DOI: <https://doi.org/10.1177/104346301013001001>]
- Denysiuk, S., & Shyian, A. (2008). Modelling of political processes. In V. Horbatenko (Ed.), *Applied Political Science*. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian]. [Денисюк С. Г., Шиян А. А. Моделювання політичних процесів. У: Горбатенко В. П. (ред.). *Прикладна політологія*: навч. посіб. Київ: Академія, 2008. 472 с.
- Duberry, J. (2022). *Artificial Intelligence and Democracy*. Edward Elgar Publishing [in English]. [Duberry J. *Artificial Intelligence and Democracy*. Edward Elgar Publishing, 2022. 234 p, DOI: doi.org/10.4337/9781788977319.00014]

- Filippucci, F., Gal, P., Jona-Lasinio, C., Leandro, A., & Nicoletti, G. (2024). The impact of artificial intelligence on productivity, distribution and growth. *OECD Artificial Intelligence Papers* [in English]. [Filippucci F., Gal P., Jona-Lasinio C., Leandro A., Nicoletti G. The Impact of Artificial Intelligence on Productivity, Distribution and Growth. *OECD Artificial Intelligence Papers*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1787/8d900037-en>]
- Gelman, A., Hullman, J., Wlezien, C., & Morris, G. E. (2020). Information, incentives, and goals in election forecasts. *Judgment and Decision Making*, 15(5), 863–880. <https://doi.org/10.1017/S1930297500007981> [in English]. [Gelman A., Hullman J., Wlezien C., Morris G. E. Information, incentives, and goals in election forecasts. *Judgment and Decision Making*. 2020. Vol. 15(5). P. 863–880. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1930297500007981>.]
- Hanneman, R. A., Collins, R., & Mordt, G. (1995). Discovering theory dynamics by computer simulation: Experiments on state legitimacy and imperialist capitalism. *Sociological Methodology*, 25, 1–46 [in English]. [Hanneman R. A., Collins R., Mordt G. Discovering theory dynamics by computer simulation: Experiments on state legitimacy and imperialist capitalism. *Sociological Methodology*. 1995. Vol. 25. P. 1–46. DOI: <https://doi.org/10.2307/271060>.]
- Holland, J. H. (1995). *Hidden Order: How Adaptation Builds Complexity*. Perseus Books [in English]. [Holland J. H. *Hidden Order: How Adaptation Builds Complexity*. Perseus Books, 1995. 513 p.]
- Kaufman, S. A. (1996). *At Home in the Universe: The Search for the Laws of Self-Organization and Complexity*. Oxford University Press [in English]. [Kaufman S. A. *At Home in the Universe: The Search for the Laws of Self-Organization and Complexity*. Oxford University Press, 1996. 413 p. URL: <https://books.google.me/books?id=o-Owb5IDkSQ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> (дата звернення: 17.02.2026).]
- Kliuiev, K. G. (2016). Mathematical modelling as an effective method of political processes research. *Political Life*, 1–2, 19–23 [in Ukrainian]. [Клюєв К. Г. Математичне моделювання як ефективний метод дослідження політичних процесів. *Політичне життя*. 2016. № 1–2. С. 19–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2016_1-2_5. (дата звернення: 16.02.2026).]
- Landemore, H. (2024). Can artificial intelligence bring deliberation to the masses? In R. Chang & A. Srinivasan (Eds.), *Conversations in Philosophy, Law, and Politics*. Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198864523.003.0003> [in English]. [Landemore H. Can Artificial Intelligence Bring Deliberation to the Masses? In: Chang R., Srinivasan A. (Eds.). *Conversations in Philosophy, Law, and Politics*. Oxford Academic, 2024. 615 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198864523.003.0003>.]
- Macy, M., & Willer, R. (2002). From factors to actors: Computational sociology. *Annual Review of Sociology*, 28, 143–166 [in English]. [Macy M., Willer R. From factors to actors: Computational sociology. *Annual Review of Sociology*. 2002. Vol. 28. P. 143–166. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.28.110601.141117>]
- Nisbet, E. C., Cooper, K. E., & Garrett, R. K. (2015). The partisan brain: How dissonant science messages lead conservatives and liberals to (dis)trust science. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 658, 36–66. <https://doi.org/10.1177/0002716214555474> [in English]. [Nisbet E. C., Cooper K. E., Garrett R. K. The partisan brain: How dissonant science messages lead conservatives and liberals to (dis)trust science. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2015. Vol. 658. P. 36–66. DOI: <https://doi.org/10.1177/0002716214555474>]
- Simon, H. A. (1998). *The Sciences of the Artificial*. MIT Press [in English]. [Simon H. A. *The Sciences of the Artificial*. MIT Press, 1998. 125 p.] URL: https://monoskop.org/images/9/9c/Simon_Herbert_A_The_Sciences_of_the_Artificial_3rd_ed.pdf (дата звернення: 16.02.2026).]
- Sviderska, O. (2020). Theoretical and methodological analysis of social media influence on political behaviour formation in modern society (case of Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp). *Regional Studies*, 20, 184–190 [in Ukrainian]. [Свідерська О. Теоретико-методологічний аналіз впливу соціальних мереж на формування політичної поведінки в сучасному суспільстві (на прикладі Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp). *Регіональні студії*. 2020. № 20. С. 184–190. URL: <https://file.lib.in.ua/pdf/sviderska-olha-teoretyko-metodolohichnyi-analiz-vplyvu-sotsialnykh-merezh-na-formuvannia-politychnoi-povedinky.pdf> (дата звернення: 16.02.2026).]
- Valentino, N. A., Brader, T., Groenendyk, E. W., Gregorowicz, K., & Hutchings, V. L. (2011). Election night's alright for fighting: The role of emotions in political participation. *The Journal of Politics*, 73(1), 156–170. <https://doi.org/10.1017/S0022381610000939> [in English]. [Valentino N. A., Brader T., Groenendyk E. W., Gregorowicz K., Hutchings V. L. Election night's alright for fighting: The role of emotions in political participation. *The Journal of Politics*. 2011. Vol. 73(1). P. 156–170. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022381610000939>.]
- Yang, F., Cai, M., Mortenson, C., Fakhari, H., Lokmanoglu, A. D., Hullman, J., Franconeri, S., Diakopoulos, N., Nisbet, E. C., & Kay, M. (2023). *Swaying the public? Impacts of election forecast visualizations on emotion, trust, and intention in the 2022 U.S. midterms*. Northwestern University. URL: <https://surl.li/nwzvkd> (accessed: 18.02.2026) [in English]. [Yang F., Cai M., Mortenson C., Fakhari H., Lokmanoglu A. D., Hullman J., Franconeri S., Diakopoulos N., Nisbet E. C., Kay M. *Swaying the public? Impacts of election forecast visualizations on emotion, trust, and intention in the 2022 U.S. midterms*. Northwestern University. 2023. URL: <https://surl.li/nwzvkd> (дата звернення: 18.02.2026).]

Bubnov I. V.

Department of Political Science
Odesa I.I. Mechnikov National University
Dvoryanska Str., 2, Odesa, 65082, Ukraine

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MODERN POLITICS: TRANSFORMATION OF DEMOCRATIC GOVERNANCE MECHANISMS

Summary

The article considers modern approaches to the analysis and forecasting of political processes using algorithmic modeling and artificial intelligence technologies. The purpose of the article was to study the theoretical and analytical experience regarding the transformation of mechanisms for predicting political processes and democratic governance under the influence of artificial intelligence technologies. It is proven that the use of models contributes to a deeper understanding of the interaction between individual political preferences of citizens and the structural characteristics of the political system. It is found that the effective use of modeling in political research involves the consistent implementation of a number of scientific tasks, among which the process of verifying results in the context of the integration of artificial intelligence technologies and big data analysis is of particular importance.

The role of artificial intelligence in the transformation of socio-political processes and methods of their research is highlighted. It is considered that under the influence of the development of social networks, the political behavior of a modern individual is characterized by the growth of political alienation, the formation of a simulative picture of self-government and increased dependence on the algorithms of digital platforms. Empirical and conceptual approaches are used to study the impact of artificial intelligence on the mobilization potential of citizens and the development of algorithmic forecasting of political processes.

It is proven that digital technologies and algorithmic modeling contribute to the formation of new forms of political participation, in particular mass online discussions, which allow a significant number of citizens to actively participate in deliberative mechanisms of policy formation. It is found that governments are increasingly actively implementing digital tools to improve the efficiency of public services and involve citizens in the processes of democratic governance.

Key words: political modeling, artificial intelligence, political processes, digital technologies, political participation, forecasting, social networks, democratic governance.

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Єгоров В. В.

к. істор. н., доцент,
кафедра політичних наук та історії,
Київський національний університет будівництва і архітектури,
просп. Повітряних Сил, 31, м. Київ 03037, Україна
E-mail: iegorov.vv@knuba.edu.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1373-8173>

Баєва Ю. Є.

к. політ. н., доцент,
кафедра політичних наук та історії,
Київський національний університет будівництва і архітектури,
просп. Повітряних Сил, 31, м. Київ 03037, Україна
E-mail: baieva.iuie@knuba.edu.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7734-3568>

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ТА ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО ВОЛОДИМИРА
БОНІФАТІЙОВИЧА АНТОНОВИЧА У ФОРМУВАННІ
УКРАЇНОФІЛЬСЬКОГО РУХУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.**

У статті здійснено аналіз діяльності Володимира Боніфатійовича Антоновича як інтелектуального та політичного лідера українофільського руху другої половини ХІХ ст. Досліджено його роль у формуванні культурницької моделі національного розвитку, становленні української політичної думки та інтелектуальних засад модерного націєтворення в умовах Російської імперії. Проаналізовано еволюцію політичних поглядів ученого, його концепцію культурної мобілізації суспільства, а також бачення перспектив розвитку українського національного руху. Особливу увагу приділено аналізу діяльності Антоновича як організатора українського інтелектуального середовища, ідеолога культурницької стратегії національного руху та одного з провідних представників української інтелектуальної еліти ХІХ ст. Розглянуто його участь у діяльності українських громад, взаємодію з провідними діячами українського руху та вплив на формування нової генерації українських істориків і громадських діячів.

Механізми впливу В. Б. Антоновича реалізовувалися через поєднання наукової, освітньої та організаційної діяльності. Це включало формування інтелектуального дискурсу, наставництво та підготовку нової генерації українських інтелектуалів, а також участь у діяльності інституцій, що забезпечували відтворення національно орієнтованої еліти. Обґрунтовано, що діяльність В. Б. Антоновича сприяла консолідації українського інтелектуального середовища, розвитку історичної науки та формуванню модерної української національної ідентичності. Показано, що його концепція національного розвитку базувалася на пріоритеті культурно-освітньої діяльності, поступовості суспільних змін та ідеях федералізму. Зроблено висновок, що Антонович виступав не лише як історик і громадський діяч, але й як інтелектуальний лідер, який значною мірою визначив ідейні орієнтири українського національного руху та вплинув на формування української політичної думки модерної доби.

Ключові слова: українофільство, національний рух, політична думка, культурницька стратегія, лідерство, націєтворення.

© Єгоров В. В., Баєва Ю. Є., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю переосмислення ролі провідних діячів українського національного руху XIX ст. у формуванні української політичної думки та національної ідентичності. У процесі становлення модерної української нації важливе значення мали інтелектуальні лідери, які визначали ідейні засади національного розвитку, формували культурні та політичні орієнтири суспільства. Однією з ключових постатей українського інтелектуального та суспільно-політичного життя другої половини XIX ст. був Володимир Боніфатійович Антонович – громадський діяч та ідейний лідер українофільського руху, який відіграв ключову роль у формуванні культурницької стратегії національного розвитку в умовах імперських обмежень.

Сучасна політична наука дедалі більше звертається до аналізу історичних моделей націєтворення, інтелектуального лідерства та стратегій політичної самоорганізації недержавних націй. У цьому контексті дослідження політичних поглядів і громадської діяльності В.Б. Антоновича дозволяє глибше зрозуміти еволюцію української політичної думки, специфіку культурницького етапу національного руху та особливості формування модерної української ідентичності. З позицій сучасної політичної науки українофільство другої половини XIX ст. можна інтерпретувати як форму культурно-політичної мобілізації українського суспільства. У межах цієї моделі національний рух функціонував у рамках імперської політичної системи, використовуючи культурні та освітні інструменти для формування національної самосвідомості та інтелектуальної консолідації української еліти. Важливою складовою політичних поглядів Антоновича була його концепція федералізму та автономізму. Він розглядав федеративну модель як можливу форму співіснування різних слов'янських народів, що дозволяла б забезпечити збереження їхньої культурної самобутності та політичних прав. Така позиція відповідала демократичним традиціям українського суспільства та відображала прагнення до поєднання національного розвитку з принципами політичної свободи та самоврядування. Крім того, Антонович послідовно підкреслював роль громадської самоорганізації та інтелектуального середовища у формуванні політичної свідомості. Його діяльність у рамках українських громад сприяла створенню мережі інтелектуальних центрів, що виконували функцію політичної соціалізації та формування національної еліти. Саме через такі інституційні форми відбувалося поширення ідей українського національного руху та формування нової генерації українських інтелектуалів. Таким чином, культурницька стратегія, яку обґрунтовував В. Б. Антонович, може бути інтерпретована не лише як форма просвітницької діяльності, але і як механізм непрямої політичної мобілізації українського суспільства. В умовах відсутності власної державності та обмежень імперської політичної системи саме культурно-освітні практики забезпечували формування політичної свідомості, національної ідентичності та готовності до подальшої політичної самоорганізації. У цьому контексті постає проблема теоретичного осмислення історичних форм інтелектуального лідерства як чинника політичної мобілізації суспільства. Попри значну кількість історичних досліджень, діяльність Володимира Боніфатійовича Антоновича недостатньо проаналізована у межах сучасних політологічних підходів, зокрема теорій політичного лідерства, націєтворення та культурної мобілізації.

Проблема полягає у відсутності комплексної інтерпретації його діяльності як системного феномену інтелектуального лідерства, що поєднував ідеологічне конструювання, організацію інтелектуального середовища та вплив на політичну свідомість українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Проблематика формування українського національного руху другої половини XIX ст. та роль у ньому інтелектуальних лідерів знайшла відображення у значній кількості наукових праць українських та зарубіжних дослідників. Одним із перших дослідників, які звернулися до вивчення діяльності Антоновича, діяльність якого мала вагомий вплив на формування української історичної науки та розвитку українофільського руху, був Михайло Грушевський, який високо оцінював його роль у розвитку української історіографії та формуванні національної історичної школи (Hrushevsky, 1928). Значний внесок у дослідження громадської та наукової діяльності Антоновича зробили також Дмитро Дорошенко (Son of Ukraine, 1997, p. 78), Олександра Єфименко (Son of Ukraine, 1997, pp. 13–15), Олександр Оглоблін (Ogloblin, 1995), які розглядали його як одного з провідних представників українського інтелектуального середовища XIX ст. У сучасній історичній науці окремі аспекти діяльності Антоновича досліджували Вадим Харченко (Kharchenko, 1996), Олексій Ясь (Yas, 2017), Ігор Гирич (Gyrich, 1996), Василь Ульяновський (Ulyanovsky, 1995), Олександр Кіян (Kiyau, 2011), та інші науковці. У їхніх працях аналізуються питання розвитку української історичної науки, формування української національної свідомості, а також діяльність українських громад та інтелектуальних центрів. Водночас у сучасній історіографії недостатньо дослідженим залишається питання лідерства Володимира Антоновича в українофільському русі, його впливу на формування інтелектуального середовища українського національного руху та на вироблення ідейних засад культурницької стратегії національного розвитку.

Методологічною основою дослідження є поєднання загальнонаукових та спеціальних методів історико-політичного аналізу. Зокрема використано історико-порівняльний метод, що дозволяє проаналізувати розвиток українофільського руху в контексті суспільно-політичних процесів другої половини XIX ст.; біографічний метод, застосований для дослідження життєвого шляху та громадської діяльності Володимира Антоновича; структурно-функціональний підхід, який дає можливість визначити роль Антоновича у формуванні інтелектуального середовища українського національного руху; метод аналізу історичних джерел, що дозволяє дослідити ідейні засади його наукової та громадської діяльності. Застосування зазначених методів забезпечує комплексне дослідження діяльності Володимира Антоновича як одного з провідних лідерів у формуванні інтелектуального середовища українського національного руху та визначити значення його діяльності для розвитку української політичної думки. У цьому контексті діяльність В. Б. Антоновича доцільно інтерпретувати у категоріях інтелектуального лідерства. Його лідерство проявлялося у здатності формулювати ідейні орієнтири національного розвитку, інтегрувати інтелектуальне середовище та впливати на процеси політичної соціалізації. Таким чином, він виступає як лідер, що поєднував функції ідеолога, організатора та наставника.

Виділення невирішених раніше частин проблеми, яким присвячується стаття. Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених постаті

Володимира Антоновича, низка аспектів його діяльності залишається недостатньо дослідженою. Зокрема потребує глибшого аналізу його роль як інтелектуального та організаційного лідера українофільського руху, а також його вплив на формування ідейних засад культурницької стратегії українського національного розвитку. Недостатньо висвітленим залишається також питання взаємозв'язку між його науковою діяльністю, громадською активністю та формуванням української політичної думки. Саме ці аспекти становлять предмет даного дослідження. У статті проаналізовано основні етапи громадської та наукової діяльності Антоновича, його участь у діяльності українських громад, а також внесок у розвиток української історичної науки. Особливу увагу приділено аналізу його ідей щодо культурницької стратегії національного розвитку, формування української національної свідомості та консолідації української інтелігенції. Показано, що діяльність Антоновича сприяла формуванню інтелектуального середовища, яке стало важливою основою для подальшого розвитку українського національного руху.

Формулювання цілей статті. Метою статті є комплексний теоретико-методологічний аналіз діяльності Володимира Боніфатійовича Антоновича як інтелектуального та політичного лідера українофільського руху другої половини XIX ст. у контексті сучасних теорій політичного лідерства та націєтворення.

Для досягнення поставленої мети визначено такі дослідницькі завдання:

- проаналізувати еволюцію політичних поглядів В. Б. Антоновича;
- визначити роль інтелектуальних мереж (українських громад) у трансляції його ідей;
- дослідити механізми впливу Антоновича на формування політичної свідомості української інтелектуальної еліти;
- інтерпретувати його діяльність у категоріях інтелектуального лідерства;
- оцінити внесок Антоновича у становлення модерної української політичної думки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Сучасники високо оцінили роль видатного історика у творенні та поширенні української національної ідеї. Він визнавався як беззаперечний лідер в політичній, громадській організації українства на території Російської імперії від 1860-х до початку 1880-х рр., а його будинок в Києві на розі вул. Кузнечної та Жилянської, визначали центром українського сепаратизму (Bogdashyna, 2019; Ulyanovsky 1995, 33–34). Сам В. Б. Антонович у творі «Моя сповідь» визначав українофілів як «тих уродженців Південно-руського краю, які настільки знайомі з своєю батьківщиною, що встигли констатувати відмінні риси її народонаселення, настільки розвинуті, що викласти можуть і літературно свої переконання,, настільки не виключно заціклені на турботі про особисту кар'єру й добробут, щоу законних рамках готові відстоювати свої переконання, не зважаючи на пересуди, які зазвичай зустрічають їх думки, і на наслідки цих пересудів» (Bogdashyna, 2019, р. 214).

Дослідники діяльності вченого зазначали, що В.Б. Антоновича розглядали й як вченого, як духовного лікаря, або як ідеолога українського національного руху, котрий у своїй діяльності був дуже обережним, особливо коли мав справу з провокативними діями з метою виявити його українофільство (Tolochko, 1993, pp. 5–10; Ulyanovsky, 1995, р. 7).

Дослідниця минувшини України О. Єфименко (1878), зазначала, що вчений належав до закритого середовища Правобережної шляхти України напередодні

Польського повстання 1863 (Son of Ukraine, 1997, р. 13–15). В цьому середовищі були демократичні козакофільські віяння де майбутній лідер українофільства обрав шлях до хлопоманства (перейшов на бік українського простолюду) коли постав вибір або бути з народом або залишатися представником шляхетського середовища.

На думку українського літературознавця, письменника, історика, фольклориста, громадсько-політичного діяча В. Доманицького (1906) одна з основних ідей творів В. Б. Антоновича (а отже й громадської діяльності) – протистояння демократичного елементу – українського народу – аристократичному шляхетському польському елементу. В. Б. Антонович як лідер українофілів мав перемовини з представниками «Землі і волі» під час котрих постало принципове для вченого питання автономії України, можливість котрої народовольці відкинули, а відносини з ними було припинено (Son of Ukraine, 1997, pp. 63, 70).

На думку українського історика -краєзнавця та архівіста А. Верзилова (1908) найбільш активна доба діяльності вченого припала на період 1860-х початок 1880-х рр. коли відбулося посилення реакції в Російській імперії, не відбулася угода між поляками та українцями на Галичині котру він готував, відбувалися конфлікти у середовищі Київської (Старої) громади (Son of Ukraine, 1997, pp. 71–74, 77). Саме тоді вчений писав у листі до видатного українського етнографа, антрополога Ф. Вовка (березень 1880 р.) що українофільський рух на шляху до повної ліквідації. Тому почав дистанціюватись від активної громадської діяльності та поринув в археологічні дослідження. До того ж, в цей час його неприємно вразили дрібні конфлікти на засіданнях НТШ (Son of Ukraine, 1997, pp. 241, 78, 262). Неприйнятними для вченого були й практики існування Київської (Старої) громади провідником котрої він був тривалий час, на початку 1890-х р. де вже переважали обговорення міських пліток, біжучих новин, натяків на його особисте життя, за відсутності бажання здійснювати запропоновану ним програму. Це визначило подальший його вихід з її складу. Узагальнюючи практику організації політичних сил в імперії В. Б. Антонович зазначив, що всі організації перетворюються на невеликі купки, котрі не можуть бути масовими та вороже ставляться одне до одного (Son of Ukraine, 1997, pp. 245–246).

Водночас, саме в цей період В. Б. Антонович активно долучився до створення неполітичної організації на Лівобережній Україні, а влітку 1897 р. відбувся з'їзд Всеукраїнської безпартійної організації (Son of Ukraine, 1997, р. 116). Пізніше, В. Б. Антонович був одним з засновників Товариства Українських Поступовців, куди об'єдналися українські політичні партії в умовах післяреволюційних репресій царського уряду. На думку академіка ВУАН С. Єфремова та багатьох сучасників вченого, В. Б. Антонович й в цей період відкидав чисту політику, на перше місце встановивши культурницьку роботу й саме з цієї точки слід оцінювати діяльність вченого, котрий не вірив у швидкі зміни, а звертав увагу на просвітню роботу серед народу для піднесення його свідомості, що було єдиним вірним шляхом. Сучасники також зазначали, що в своїй діяльності вчений відзначався поступовістю усього що здійснював, при тому зазначав, що треба бажати, щоб ідеал здійснювався якомога швидше Проте, ці методи від середини 1880-х рр. не визнавала радикальна молодь (Ulyanovsky, 1995, pp. 34, 54, 8, 11, 62). Вчений бачивши подібні риси нових громадських рухів визначав їх такими, що гальмують еволюційний, потенціальний шлях розвитку, закликаючи зокрема свого учня М.С. Гру-

шевського не поринати в політику, а перейматися наукою (Ulyanovsky, 1995, pp. 35–36). На думку А. Верзилова, історіографа Д. Дорошенка від початку діяльності політичні погляди вченого формувалися під впливом Кирило – Мефодієвців, він був щирим прихильником автономізму, ідей федералізму, народоправства та супротивником практики уніфікаційної політики російського уряду, котра, думку В. Б. Антоновича, походила від загального презирливого та підозрілого ставлення імперського уряду до проблем просвіти (Son of Ukraine, 1997, 78; Antonovich, 1932, pp. 147–150). В баченні В. Б. Антоновичем майбутнього слов'янства, було сформульовано, що хоч воно могло жити у складі федерації, але обов'язково мало бути відмежовуваним від Російської імперії та Польщі (Ulyanovsky, 1995, 36). Так, у листі до одного з засновників українофільства М. П. Драгоманова вчений підкреслив, що «.....маємо більше надії на здійснення федералізму південно-західно-слов'янського, ніж російського, та що таку форму вважали б за бажанішу» (Bogdashyna, 2019, p. 215). В. Б. Антонович був ворогом не поляків, а історичної Польщі котру у кордонах XVIII ст. намагалися поновити учасники антиросійських повстань 1831, 1863 pp. Він також негативно ставився й до практик функціонування держав на території України оскільки «уряд – сила влади – народ – сила думки», вважаючи український народ недержавним від природи. Тому, у багатьох його історичних творах однією з тем було протиставлення вільної, творчої суспільної сили українського народу до державного елементу котрий хотів накинати сувору регламентацію на суспільне життя насильством, котре вчений не сприймав й як спосіб боротьби (Son of Ukraine, 1997, pp. 78–79, 108). Водночас, вчений вважав, що європейські державні установи в рамках слов'янського федеративного утворення можуть гарантувати «...матеріальну безпеку суспільства та благоустрій, і задоволення ними вищих моральних потреб: свободу совісті, можливість розумового розвитку тощо», а недержавні нації «можуть не лише жити спільно в єдиній державі, але й у рівній мірі дорожити її міцністю, її законами та установами, якщо ці установи гарантують їх загальні права і рівно всім надають захист» (Bogdashyna, 2019, pp. 216–217). Тому В. Б. Антонович, не пропонували створення окремої української держави. У розумінні науковця нездатність українського народу до державотворення є специфічною рисою українців, яким краще жити у федерації з більш сильною державною (титульною) нацією.. Адже вчений пояснював, що кожен народ у своєму політичному житті має властиву йому провідну ідею, а вона залежить частково від антропологічних расових причин, частково від різних умов, впливу територіальних обставин, від історичного життя, від культурного розвитку. В. Б. Антонович зазначав, що головним принципом життя українського народу був «принцип вічевий, принцип широкого демократизму і визнання рівності політичного права задля кожної одиниці суспільства». Саме високою громадською самоорганізацією українців дослідник пояснював небажання українського народу створювати окрему державу (Bogdashyna, 2019, pp. 217–218). Слід зазначити, що виокремлення національних особливостей українського народу як спільноти з демократичними традиціями, світоглядом сучасні дослідники визначають як частину процесу українського націєтворення (українського народу), що відбувався у відповідь на процес націєтворення росіян від 60-х pp. XIX ст. (Zemsky, 2018, pp. 22, 24–25, 32, 40).

Отже, як підкреслив прихильник гетьманського правління П. Скоропадського – В. Липинський, В.Б. Антонович фактично розпочав українську справу на Правобережній Україні, своєю працею поставив під сумнів ідеї Польського повстання 1863 р.

про триєдину Польщу – Польщу Литву та Русь (Son of Ukraine, 1997, pp. 103–104). Вчений також, виділив український народ як окрему етнографічну одиницю на основі антропологічних, культурних, психологічних рис, сформулювавши зміст національних рис українського народу – внутрішнє усвідомлення свободи, розвиток особистості пошуку справедливості та істини (Ulyanovsky, 1995, p. 54). Обґрунтування цих положень В. Б. Антонович чітко виклав у суперечливій, на думку М.П. Драгоманова, статті «Три національні типи народні» що вийшла на Галичині, котра хоч і посилалася на антропологічну інформацію, проте мала суспільно-політичне завдання з метою залучення нових послідовників українського національного руху (Antonovich, 2017, p. 171; Kharchenko, 1996, pp. 447–449).

В цьому контексті особливого змісту набуло сформульоване лідером українофільства скептичне ставлення до російської культури (Gyrich, 1996, 28–35; Ulyanovsky, 1995, 33–34). Його учень М.С. Грушевський, взагалі наголосив на упередженому та негативному ставленні В.Б. Антоновича до змісту та користі від російської літератури другої половини XIX ст. та баченні вченим великоруської «народної стихії» як грубої, жорстокої сили, з культом авторитету та насильства (Son of Ukraine, 1997, 120–121). Таке ставлення цілком відповідало тому, що В. Б. Антонович (пізніше й В. П. Науменко) був опонентом російських шовіністичних кіл, котрі на зламі XIX–XX ст. сформулювали тезу про мовний сепаратизм, здійснений через розвиток української мови та літератури на Галичині. Процес українізації цього часу українофоби проф. Т. Д. Флоринський та його товариш (заступник) з цензурного комітету С. М. Щеголев називали причиною повільного «проникнення» в народ російської культури, без котрої для малоросіян буде важкою боротьба за існування (Yegorov, 2019, p. 28).

Слід також зазначити що в діяльності В. Б. Антоновича попри його сумлінне ставлення до наукових студій та публіцистики траплялися випадки, коли лідерів українофільства доводилося здійснювати рішення обґрунтовані політичною доцільністю. Так відбулося у його відносинах з його учнями Д. І. Багалієм та І. А. Лінниченко. Коли другий учень друком звернув увагу В.Б. Антоновича, що у випусковій роботі Д. І. Багалія багато запозичень з текстів вчителя, В.Б. Антонович фактично не відреагував на цю інформацію. На думку сучасного українського дослідника О. П. Толочка, це сталося тому, що молодий дослідник Д.І. Багалій належав до очолюваної В. Б. Антоновичем «української партії» котра намагалася отримати у 1883 р. свого викладача у Харківському університеті. Водночас, І. А. Лінниченко за власним визнанням ніколи не був заангажований в українофільському русі. Отже перед В.Б. Антоновичем постав вибір між сумлінням науковця та партійними симпатіями й він обрав останнє (Tolochko, 1993, p. 90–101; Pereguda & Yegorov, 2018, pp. 24–26).

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У результаті проведеного дослідження встановлено, що діяльність Володимира Боніфатійовича Антоновича мала системний і визначальний характер для формування інтелектуальних, організаційних та ідейних засад українофільського руху другої половини XIX ст. Його роль виходила далеко за межі суто наукової або громадської діяльності, оскільки він виступив одним із перших в українській традиції носіїв цілісної моделі інтелектуального лідерства, що поєднувала наукову рефлексію, ідеологічне конструювання та організаційну діяльність.

Доведено, що Антонович сформував культурницьку стратегію національного розвитку як альтернативу радикальним політичним практикам, характерним для частини європейських національних рухів XIX ст. Його підхід базувався на пріоритеті поступового розвитку, просвітницької діяльності, формування національної свідомості та консолідації інтелектуальної еліти. У цьому контексті українофільство постає не лише як культурний феномен, але і як специфічна форма політичної мобілізації в умовах відсутності власної державності.

Встановлено, що ключовими складовими політичних поглядів Антоновича були ідеї федералізму, автономізму та демократичного народоправства, які формували концептуальну основу його бачення майбутнього українського народу. При цьому його скептичне ставлення до державницького радикалізму та акцент на культурно-освітніх механізмах розвитку дозволяють розглядати його як представника еволюційної моделі націєтворення.

Обґрунтовано, що діяльність Антоновича сприяла формуванню розгалуженої мережі інтелектуальних центрів (українських громад), які виконували функції політичної соціалізації, поширення національної ідеї та підготовки нової генерації української інтелектуальної еліти. Саме через ці інституційні форми відбувалося становлення модерної української політичної думки та формування національної ідентичності.

Виявлено, що інтелектуальне лідерство Антоновича проявлялося не лише у формулюванні ідей, але й у здатності консолідувати різні соціальні та інтелектуальні групи навколо спільного проекту національного розвитку. Його вплив на учнів і послідовників, зокрема на формування історичної школи та політичної традиції, дозволяє розглядати його як ключову фігуру у процесі інституціоналізації української гуманітарної науки та політичної думки.

З'ясовано, що суперечливість окремих положень концепції Антоновича (зокрема щодо недержавності українського народу) не зменшує його значення як ідеолога національного руху, а відображає складність історичних умов та обмежень, у яких відбувалося формування української політичної думки в межах імперської системи.

На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що Володимир Антонович відіграв ключову роль у переході українського національного руху від етнографічно-культурного етапу до стадії інтелектуального та політичного осмислення націєтворення. Його діяльність заклала підвалини культурницької моделі розвитку, яка стала важливим етапом у формуванні модерної української нації.

Перспективними напрямками подальших досліджень є порівняльний аналіз українофільства з іншими національними рухами Центрально-Східної Європи, дослідження інтелектуальних мереж українського руху XIX ст., а також аналіз впливу ідей В.Б. Антоновича на формування політичної думки його учнів і наступних поколінь українських діячів. Подальшого вивчення потребує також співвідношення культурницької та політичної стратегій у розвитку українського національного руху та місце концепції Антоновича у ширшому контексті європейських теорій націєтворення.

Новизна дослідження полягає у розлогій політологічній інтерпретації діяльності В.Б. Антоновича як інтелектуального та ідейного лідера українофільського руху другої половини XIX ст. У роботі вперше системно проаналізовано його громадсько-політичну діяльність крізь призму теорій націєтворення, політичного лідерства та культурної мобілізації недержавних націй.

Уточнено зміст культурницької моделі національного розвитку, яку обґрунтував Антонович, та її роль у формуванні української політичної думки модерного періоду. Поглиблено розуміння українофільства як форми інтелектуального та організаційного національного руху, що функціонував у межах імперської політичної системи.

Обґрунтовано, що діяльність В.Б. Антоновича стала важливим чинником формування модерної української ідентичності, інтелектуальних мереж національного руху та стратегій культурно-політичної самоорганізації українського суспільства.

References [Список використаної літератури]

- Antonovich, V. B. (1932). The Ministry of Count D. A. Tolstoy. In Antonovich, V. B. Complete Works. Kyiv, 1. 147–150. [in Ukrainian]. [Антонович В.Б. Міністерство графа Д. А. Толстого / Антонович В.Б. *Повне зібрання творів*. К., 1932. Т. 1. С. 147–150.]
- Antonovich, V. B. (2017). Three National Types of People. *Ukrainian Historical Journal*, 3, 171–190. [in Ukrainian]. [Антонович В.Б. Три національні типи народні. *Український історичний журнал*. 2017. № 3. С. 171–190.]
- Bogdashyna, O. M. (2019). The Role of V. B. Antonovich in the Formation and Dissemination of the Ukrainian National Idea in the Russian Empire. *Дриновський збірник*, 11, 213–220. <https://doi.org/10.7546/DS.2018.11.25> [in Ukrainian]. [Богдашина О. М. Роль В. Б. Антоновича у формуванні та поширенні української національної ідеї у Російській імперії. *Дриновський збірник*. 2019. Вип. 11. С. 213–220. <https://doi.org/10.7546/DS.2018.11.25> 2019.]
- Gyrich, I. (1996). V. Antonovich – Architect of the Philosophical Foundations of a New Ukraine. The Third Memorial Conference in Honor of Professor Volodymyr Antonovich. (December 11–12, 1995, Kyiv): Proceedings and Materials. Kyiv, 1, 28–35. [in Ukrainian]. [Гирич І. В. Антонович – будівничий філософських засад нової України. Третя академія пам'яті професора Володимира Антоновича. (11–12 грудня 1995 р., м. Київ) : Доповіді та матеріали. К., 1996. Ч. 1. С. 28–35.]
- Hrushevsky, M. S. (1928) On the Socio-National Concepts of V. B. Antonovich. *Ukraine: A Bimonthly Journal of Ukrainian Studies*. Kyiv, 5, 3–16. [Грушевський М. С. З соціально-національних концепцій В.Б.Антоновича. *Україна. Науковий двохмісячник українознавства*. Київ, 1928. №5. С.3–16.]
- Yegorov, V. V. (2019). The Ukrainian Language in Public Education and the Issue of Its Development in the Public Debate in the Ukrainian Lands in the 1860s–1890s. *Gileya Historical Sciences*, 140, 26–31. [in Ukrainian]. [Єгоров В.В. Українська мова в народній освіті та проблема розвитку в публіцистичній боротьбі в українських землях 1860–1890-х рр. *Гілея Історичні Науки*. 2019. Вип. 140. С. 26–31.]
- Zemsky, Y. S. (2011). A Social Project for Ukraine Based on the Ideological Convictions of Mid-XIXth-century Ukrainian Nationalists. *Ukrainian Historical Journal*, 2, 21–40. [in Ukrainian]. [Земський Ю.С. Соціальний проект для України за світоглядними переконаннями українофілів середини XIX ст. *Український історичний журнал*. 2011. №2. С.21–40.]
- Kiyan, O. (2011). The Debate Surrounding Volodymyr Antonovych's Scholarly Legacy in Soviet-Era Ukrainian Historiography. *Scientific Notes of the Volodymyr Vynnychenko Kirovohrad State Pedagogical University. Historical Sciences Series*. Kirovohrad: Volodymyr Vynnychenko Kirovohrad State Pedagogical University, 14, 214–224. [in Ukrainian]. [Кіян О. Полеміка навколо наукової спадщини Володимира Антоновича в українській історіографії радянської доби. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка Серія Історичні науки*. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка. 2011. Вип. 14. С. 214–224.]
- Kharchenko, V. (1996). Ethnic Anthropology in the Scientific Concept of V. B. Antonovich. *The Third Memorial Conference in Honor of Professor V. B. Antonovich*. Kyiv, II, 440–455. [in Ukrainian]. [Харченко В. Етнічна антропологія в науковій концепції В. Б. Антоновича. *Третя академія пам'яті професора В. Б. Антоновича*. К., 1996. Ч.ІІ. С.440–455.]
- Ogloblin, O. (1995) Volodymyr Antonovych and his Historical School. *Studies in the History of Ukraine: Articles and Source Materials*. New York; Kyiv; Toronto, 201–218. [in Ukrainian]. [Оглоблін О. Володимир Антонович та його історична школа. *Студії з історії України: Статті і джерельні матеріали*. Нью-Йорк; Київ; Торонто, 1995. С. 201–218.]
- Pereguda, E.V., & Yegorov, V.V. (2018). On Academic Integrity and Ways to Combat Academic Misconduct. Problems of Ukraine's Modernization. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference “Problems of the Culture of Scientific Work and Academic Integrity in the Modern World.” March 29, 2018. Kyiv: State Enterprise “Publishing House ‘Personnel,’ 2018, 6, 24–26. [in Ukrainian]. [Перегуда Є. В., Єгоров В. В. Про академічну доброчесність та шляхи подолання академічної недоброчесності.

- Проблеми модернізації України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми культури наукової роботи та академічної доброчесності в сучасному світі». 29 березня 2018 р. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2018. Вип.6. С. 24–26.]
- Son of Ukraine: Volodymyr Bonifatiyovych Antonovych. (1997). In three volumes. Kyiv: Zapovit, 1, 448 p. [in Ukrainian]. Син України: Володимир Боніфатійович Антонович. У трьох томах. К.: Заповіт, 1997. Т. 1. 448 с.]
- Tolochko, O. P. (1993). Two Not Entirely Academic Debates (I. A. Linnichenko, D. I. Bahalii, M.S. Hrushevsky). *Ukrainian Archaeographic Yearbook: New Series*. 1993. No. 2. 5, 90–101. [in Ukrainian]. [Толочко О. П. Дві не зовсім академічні дискусії (І. А. Лінніченко, Д. І. Багалій, М. С. Грушевський) *Український Археографічний Щорічник Нова серія*. 1993. Вип.2. С.90–101.]
- Ulyanovsky V.I. (1995). Son of Ukraine: Volodymyr Antonovych –Citizen, Scholar, Man, 5–76. in Antonovych, V.B. My Confession: Selected Historical and Journalistic Works. Kyiv: Lybid, 5–76. [in Ukrainian]. [Ульяновський В. І. Син України : Володимир Антонович В. І. громадянин, вчений, людина / Антонович В.Б. Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори. К.: Либідь, 1995. С. 5–76.]
- Three National Types of Folk Art (Introductory Article by O.V. Yas) (2017). *Ukrainian Historical Journal*, 3, 171–190. [in Ukrainian]. [Три національні типи народні (вступна стаття О.В. Яся). *Український історичний журнал*. 2017. № 3. С.171–190.]

Yegorov V. V., Baieva Iu. Ie.

Department of Political Science and History

Kyiv National University of Construction and Architecture

Povitrianykh Syl Ave, 31, Kyiv, 03037, Ukraine

THE INTELLECTUAL AND POLITICAL LEADERSHIP OF VOLODYMYR BONIFATIHOVYCH ANTONOVYCH IN THE FORMATION OF THE UKRAINIAN NATIONALIST MOVEMENT IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY

Summary

The article provides a comprehensive analysis of the activity of Volodymyr Bonifatiyovych Antonovych as an intellectual and political leader of the Ukrainophile movement in the second half of the nineteenth century. The study examines his role in shaping the cultural model of national development, the formation of Ukrainian political thought, and the intellectual foundations of modern nation-building within the Russian Empire. Particular attention is paid to the analysis of Antonovych's activity as an organizer of the Ukrainian intellectual community and as an ideologist of the cultural strategy of the national movement. His participation in the activities of Ukrainian communities, his interaction with leading figures of the Ukrainian movement, and his influence on the formation of a new generation of Ukrainian historians and public intellectuals are also considered. The article analyzes the evolution of Antonovych's political views, his concept of cultural mobilization of society, and his vision of the prospects for the development of the Ukrainian national movement. It is argued that Antonovych's activity contributed significantly to the consolidation of the Ukrainian intellectual environment, the development of historical scholarship, and the formation of modern Ukrainian national identity. The study concludes that Antonovych should be considered not only as a historian and public figure but also as an intellectual leader who significantly influenced the ideological orientations of the Ukrainian national movement and contributed to the development of Ukrainian political thought during the modern period.

Key words: Ukrainophilism, national movement, political thought, cultural strategy, leadership, nation-building.

*Дата першого надходження статті до видання: 25.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026*

УДК 327.83:316.77

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2026.41.27>

Михайлюк О. О.

аспірант,

кафедра міжнародних відносин,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

пр. Науки 72, Дніпро, 49045, Україна

E-mail: mykhailiuk198@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6903-6295>

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ М'ЯКОЇ СИЛИ: РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НОВІЙ АРХІТЕКТУРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У статті здійснено комплексне теоретико-аналітичне осмислення трансформації концепції м'якої сили в контексті цифровізації міжнародних відносин. Метою дослідження є концептуалізація та критичне переосмислення м'якої сили в умовах цифровізації міжнародних відносин, зокрема через аналіз трансформації її механізмів, носіїв та етичних вимірів під впливом цифрових технологій, платформених інфраструктур, алгоритмічного посередництва та нових форм інформаційної взаємодії. Методологічною основою виступає міждисциплінарний підхід, який поєднує інструменти політичної теорії, цифрових гуманітарних наук, міжнародних відносин і критичної платформенної політичної економії. У роботі досліджено динаміку взаємодії державних і недержавних акторів у цифрових середовищах, проаналізовано інструменти впливу (нарративи, кіберсимволіка, big data, штучний інтелект), а також виявлено нові простори реалізації м'якої сили – соціальні платформи, метавсесвіти, віртуальні ком'юніті. Особливу увагу приділено кейсам США, Китаю та України як прикладам різних моделей цифрової м'якої сили. Окремо окреслено ризики цифрової нерівності, дефіциту глобального регулювання і відсутності етичних стандартів у сфері цифрового впливу. Практичне значення полягає у можливості використання результатів дослідження для вдосконалення зовнішньополітичних стратегій, формування міжнародного іміджу держави та розробки нормативної рамки цифрової дипломатії. Зроблено висновок, що цифрова м'яка сила перетворюється на ключовий механізм формування нової архітектури глобального впливу, вимагаючи перегляду традиційних уявлень про силу, легітимність та міжнародну взаємодію.

Ключові слова: цифрова дипломатія, платформенна влада, стратегічні нарративи, міжнародна комунікація, цифрова нерівність, демократія, штучний інтелект, кіберсимволіка.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. У сучасній системі міжнародних відносин спостерігається докорінна трансформація механізмів впливу, спричинена стрімким розвитком цифрових технологій. Класична концепція м'якої сили, запропонована Дж. Наєм як інструмент нематеріального впливу на основі культурної привабливості, ліберальних цінностей і політичної легітимності, поступово втрачає аналітичну універсальність. Зростання ролі соціальних мереж, платформного капіталізму, алгоритмічного посередництва та інформаційної надлишковості суттєво

© Михайлюк О. О., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

ускладнює як механізми реалізації м'якої сили, так і критерії її вимірювання та етичного обґрунтування. У новій інформаційній реальності ефективність м'якої сили дедалі більше залежить не від змісту цінностей, які транслюються, а від архітектури цифрових платформ, візуального наративу, інтенсивності емоційного впливу та здатності до масштабованого цифрового резонансу.

Цей зсув актуалізує потребу критичного переосмислення концепції м'якої сили в умовах постправди, цифрової дипломатії та мережевої геополітики. Виникає низка суперечностей: між моральною легітимністю і технологічним маніпулюванням, між глобальною присутністю і структурною цифровою нерівністю, між національним суверенітетом і транснаціональною природою цифрових середовищ. Сучасна м'яка сила функціонує в гібридному полі між переконанням і контролем, демократією і цензурою, емоційним залученням і алгоритмічною селекцією. Відтак, традиційна дихотомія «м'яка – жорстка» сила більше не є достатньою для опису складної динаміки цифрового впливу у глобальній політиці.

У фокусі наукової проблеми постає необхідність теоретичного оновлення і практичного перепроєктування концепту м'якої сили як Soft Power 2.0 – тобто як системи багатовимірного впливу, що інтегрує культурні, технологічні та комунікативні елементи у режимі реального часу. Особливої актуальності набуває вивчення цифрової м'якої сили в контексті функціонування ІІІ, метавесвітів, глобальної етики цифрового впливу та нових форм інформаційної геостратегії. Проблема полягає в тому, що держава та інші актори міжнародної політики часто використовують цифрову м'яку силу без належного нормативного або етичного регулювання, що породжує нові ризики маніпуляції, цензури, порушення прав людини та нерівного доступу до глобального інформаційного простору. Отже, необхідним є переосмислення м'якої сили не лише як політичного інструменту, а як складного феномену на перетині міжнародних відносин, технологічного розвитку та етики цифрової комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Здійснений аналіз літератури свідчить про високий рівень академічного зацікавлення трансформацією м'якої сили в умовах цифровізації. Класичні праці Дж. Ная (Nye, 2004) та Р. Кеогена і Дж. Голдстейна (Keohane & Goldstein, 2001) створили теоретичне підґрунтя для розуміння нематеріального впливу, тоді як більш нові дослідження – зокрема роботи А. Міскіммона, Б. О'Лофліна, Л. Розелла, І. Манора та А. Чадвіка, – фокусуються на стратегічних наративах, гібридності медіа-середовища та цифровій дипломатії (Miskimmon, O'Loughlin & Roselle 2013; Manor, 2019; Chadwick 2017). У працях О. С. Адесіни (Adesina, 2017), С. Бйолі та М. Голмса (Bjola & Holmes, 2015), а також П. Сайба (Seib, 2012) розкрито нові формати дипломатичної взаємодії, зокрема через соціальні медіа, що змінюють саму природу міждержавної комунікації. Т. Гілеспі та Р. Горва приділяють особливу увагу алгоритмізації впливу (Gillespie, 2018; Gorwa, 2019), Н. Селвін – цифровим нерівностям (Selwyn, 2004), Н. Колдрі, У. Мехіас, Д. Джин – платформній асиметрії (Couldry & Mejias, 2020; Jin, 2015). Українські дослідження представлені роботами П.Г. Петрова та співавторів В.А. Вершини, І.К. Головка (Petrov, 2021–2024; Petrov, Vershyna, Holovko, 2025), суттєво доповнюють глобальний дискурс, акцентуючи на практичному вимірі використання цифрових технологій у зовнішньополітичній комунікації України. Вони демонструють, як цифрова публічна дипломатія, національний брендинг і інфраструктури комунікації стали елементами цифрової м'якої сили держави в умовах війни та

глобального інформаційного конфлікту. Таким чином, аналіз літератури засвідчує перехід до нової парадигми Soft Power 2.0, де цифрове середовище виступає не лише каналом, а й змістом м'якого впливу.

Метою статті є концептуалізація та критичне переосмислення м'якої сили в умовах цифровізації міжнародних відносин, зокрема через аналіз трансформації її механізмів, носіїв та етичних вимірів під впливом цифрових технологій, платформенних інфраструктур, алгоритмічного посередництва та нових форм інформаційної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. У науці про міжнародні відносини концепція м'якої сили посідає ключове місце в аналізі нематеріальних інструментів впливу держави на міжнародній арені. Її теоретичне оформлення відбулося на зламі 1980–1990-х років, завдяки дослідницькій діяльності Дж. Ная, який окреслив фундаментальне розрізнення між «твердою» та «м'якою» силою. Най визначив м'яку силу як здатність держави досягати бажаних результатів у міжнародному середовищі через привабливість своєї культури, політичних цінностей і зовнішньополітичної легітимності, а не через примус або фінансове стимулювання (Nye, 2004). У центрі концепції – переконання, а не примус, наратив, а не наказ. Таким чином, м'яка сила репрезентує здатність формувати міжнародну поведінку за допомогою символічних, культурних та ідеологічних ресурсів.

Попри широке визнання концепції, вже на початку XXI століття вона зазнала багаторівневої критики. Дослідники почали ставити під сумнів універсальність та операціональність концептуального каркасу, запропонованого Дж.Наєм. Зокрема, дослідники звертали увагу на те, що привабливість культури або цінностей є контекстуальною і не завжди призводить до передбачуваного політичного результату (Keohane & Goldstein, 2001). Водночас реалізація м'якої сили є значно складнішою в умовах поліваріантної глобальної системи, де актори вже не обмежуються державами. Стрімке зростання ролі недержавних гравців, транснаціональних корпорацій, глобальних медіа та соціальних мереж трансформували механізми і канали м'якого впливу, зробивши їх частиною складних мереж взаємодії у постфактальському міжнародному порядку (Risse, 2011).

Критика концепції також зосереджувалася на її нормативному потенціалі. М'яка сила часто ототожнювалася з позитивним, ненасильницьким впливом, однак, вона здатна бути інструментом маніпуляції та інформаційного конструювання реальності, особливо у сфері публічної дипломатії (Cull, 2009). Таке розширення рамки розуміння м'якої сили вказує на її перетворення на полісемантичний і навіть політично навантажений термін. У цьому контексті дедалі частіше лунають заклики до формулювання нових парадигм впливу, таких як smart power чи sharp power, які враховують гібридний і маніпулятивний характер сучасної інформаційної політики (Walker, 2016).

Особливої актуальності переосмислення концепції м'якої сили набуло у добу постправди, явища, що характеризується домінуванням емоцій над фактами та ерозією традиційних авторитетів знання. У цьому контексті традиційні канали комунікації між державами та суспільствами зазнали радикальної трансформації. Цифрові медіа, платформи Web 2.0, а згодом і Web 3.0 створили нові середовища, в яких інформація циркулює нелінійно, швидко та поза межами державного контролю. Уміння формувати наративи, генерувати культурні коди та репрезен-

тувати цінності через діджитал-контент стало ключовим ресурсом сучасної м'якої сили, з особливою увагою до візуальних, емоційних та вірусних характеристик інформації (Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2013).

Паралельно з цим, інформаційне перевантаження стало новим викликом для держав, що прагнуть ефективно реалізовувати м'який вплив. У світі надмірного обсягу даних та обмеженої уваги аудиторій, питання не лише у створенні привабливого іміджу, а у здатності бути почутим. Зростає значення має алгоритмічне посередництво, коли видимість і привабливість контенту визначається не лише його змістом, а й механізмами його розповсюдження (Gillespie, 2018). Такий розвиток спричиняє ще глибші розмежування між «новими» і «старими» формами м'якої сили, вимагаючи її інтерпретації крізь призму цифрової політики, технологій та комунікативної стратегічності.

М'яка сила у XXI столітті більше не може розглядатися виключно як функція культурної привабливості чи морального авторитету. Вона дедалі більше залежить від технологічного середовища, цифрових інфраструктур та здатності адаптуватися до нових інформаційних реалій. Сучасна м'яка сила – це сила наративів, алгоритмів і цифрової присутності, що функціонує у складному середовищі постправди, гібридних загроз і інформаційної конкуренції. Її дослідження потребує мультидисциплінарного підходу, поєднуючи політичну теорію, міжнародні відносини, комунікаційні студії та цифрову соціологію. У XXI столітті цифрові технології стали не лише інструментом комунікації, а й структуроутворюючим чинником нової глобальної епістемології, в межах якої формується політична свідомість, ідентичності та механізми впливу. У цьому контексті м'яка сила як концепт зазнає радикального переосмислення: вона дедалі більше проявляється не як сукупність культурних атракторів, а як мережевий, алгоритмізований і візуалізований вплив, який реалізується у віртуалізованих просторах політичної взаємодії. Цифрові медіа, соціальні платформи, генеративні алгоритми та інфраструктури великих даних стають ключовими носіями м'якої сили, реконфігуруючи ієрархії впливу у глобальному інформаційному середовищі (Chadwick, 2017; Petrov, 2024).

Цифрові медіа, зокрема платформи Web 2.0 і Web 3.0, створили безпрецедентну можливість для формування та розповсюдження політичних наративів, які більше не є прерогативою держав або традиційних ЗМІ. Завдяки вірусній природі цифрового контенту, політичні меседжі можуть миттєво масштабуватись до глобального рівня без необхідності централізованої підтримки або офіційного статусу. У цьому процесі наратив виступає не лише як інструмент ідеологічного конструювання, а як форма геостратегічного позиціонування у цифровому просторі. Згідно з концепцією стратегічних наративів, успішна конкуренція за вплив у міжнародній системі дедалі більше залежить від здатності формувати привабливі, когерентні та емоційно резонансні оповідки, які структурують сприйняття міжнародної реальності різними аудиторіями (Miskimmon, O'Loughlin і Roselle 2013).

У цьому сенсі віртуальні простори, як-от соціальні мережі, онлайн-ігрові середовища, відеоплатформи та навіть метавсесвіти, стають новими аренами геополітичного впливу, де здійснюється боротьба за свідомість і лояльність громадян, незалежно від їхнього географічного розташування. Ці простори не є нейтральними: вони структуровані за логікою комерційних алгоритмів, що визначають ієрархії видимості контенту, а також політичних уподобань платформ, які здійснюють модерацію відповідно до власних нормативних рамок (Gillespie, 2018). Вони

створюють так звану «платформену політичну економію м'якої сили», в межах якої держави, корпорації, медіаактори та громадянське суспільство конкурують за контроль над інтерпретацією глобальних подій. Прикладом цього може слугувати використання TikTok, YouTube чи Telegram у геополітичних конфліктах, де зіштовхуються не лише армії, а й культурні та ціннісні наративи.

Окрім контентного аспекту, цифрова м'яка сила ґрунтується також на інфраструктурному та технократичному рівнях, які виявляються через цифрову репутацію держав. Цей феномен пов'язаний із формуванням державного іміджу в умовах *datafied society* – суспільства, де будь-яка соціальна реальність опосередковується даними. У цьому контексті *big data* виступають як інструмент не лише аналітики, а й прогнозування та впливу на політичну поведінку, що трансформує м'яку силу в більш інженерний, цілеспрямований процес (Couldry & Mejias, 2019). Штучний інтелект, зокрема генеративні моделі, стає інструментом реплікації культурних продуктів, автоматизованої дипломатичної комунікації та персоналізованої взаємодії з аудиторіями – усе це посилює ефективність м'якого впливу, але водночас знижує його прозорість та підвищує ризики етичної ерозії.

Ключову роль у цьому процесі відіграє кіберсимволіка – використання символів, мемів, візуальних метафор та знакових артефактів у цифровому просторі, які репрезентують політичну ідентичність держави або актора. Кіберсимволіка – це не просто елемент онлайн-культури, а стратегічний ресурс м'якої сили, який здатен створювати емоційно насичені образи, що стають елементами глобального колективного уявного. Саме через такі візуальні структури формуються культурні бренди держав, які виступають альтернативою класичній дипломатії і стають вирішальними у боротьбі за міжнародну легітимність (Szondi, 2008).

Цифрові технології не лише доповнюють традиційні інструменти м'якої сили, але й радикально трансформують саму її сутність, перетворюючи її на поліструктурний, багатовимірний і технологічно детермінований феномен. В епоху цифрової глобалізації держави змушені переглядати свої стратегії м'якої сили, враховуючи логіку алгоритмів, економіку уваги та здатність формувати релевантні наративи у цифрових середовищах. У цьому сенсі м'яка сила стає не просто інструментом – вона стає полем конкуренції за семіотичну владу у гіперпов'язаному світі. У сучасній системі міжнародних відносин цифровізація постає не просто як технологічний тренд, а як фундаментальний вектор трансформації структур глобального управління, дипломатичних механізмів та ієрархій впливу. В епоху постмодерної глобалізації, коли класичні вертикалі влади дедалі частіше замінюються децентралізованими мережами взаємодії, цифрова дипломатія стає не лише каналом комунікації, а новим типом політичної практики, що структурує міждержавні відносини (Bjola & Holmes, 2015). Цей зсув від централізованої дипломатії до багатовекторної цифрової взаємодії, парадипломатії тощо означає появу політичної парадигми, у якій класичні інституції поступаються місцем алгоритмічним середовищам, що визначають ритми міжнародного дискурсу (Petrov, Petrov, Vershyna, Holovko, 2025).

Цифрова дипломатія, або ж електронна дипломатія, охоплює використання інформаційно-комунікаційних технологій державними та недержавними акторами з метою досягнення зовнішньополітичних цілей. Вона реалізується не лише як інструмент публічної дипломатії, а як спосіб оперативного реагування, кризової комунікації, а також – формування стратегічних наративів через соціальні медіа, онлайн-платформи, мультимедійні формати. Її сутність полягає у зміщенні центру

ваги з ієрархічного управління до гнучких мереж, що дозволяє швидше адаптуватися до динаміки інформаційного середовища, водночас підвищуючи ризики неконтрольованих інтерпретацій і маніпуляцій (Manor, 2019). Однією з ключових трансформацій, спричинених цифровізацією, є демократизація доступу до м'якої сили. В умовах гіпермедіатизованого світу нові гравці – неурядові організації, міста, субнаціональні спільноти, активісти, цифрові інфлюенсери – отримують можливість впливати на міжнародний порядок денний, обходячи класичні канали дипломатичного впливу. Це руйнує монополію держав на легітимний зовнішньополітичний дискурс і створює мультиакторну екосистему, в якій боротьба за увагу, легітимність і символічний капітал відбувається у реальному часі та на глобальному рівні (Seib, 2012). Така ситуація породжує як нові можливості для посилення глобальної демократії, так і виклики для державної суб'єктності, яка повинна конкурувати за авторитет у переповненому інформаційному середовищі (Petrov, 2021).

Кросплатформенна дипломатія, яка охоплює комунікацію через різні цифрові інтерфейси – від Twitter і Telegram до віртуальної реальності та метавесвітів – свідчить про фрагментацію і одночасно інтеграцію цифрового простору міжнародних відносин. Соціальні мережі стають не просто каналами інформаційної дипломатії, а просторами формування дискурсивної гегемонії, де відбувається конкуренція за інтерпретацію подій, норм і цінностей (Adesina, 2017). Багато держав ведуть активну зовнішньополітичну діяльність у цифрових платформах, інтегруючи в комунікаційні стратегії елементи гейміфікації, штучного інтелекту та візуальної пропаганди. При цьому Twitter-дипломатія (Twiplomacy), що починалась як маргінальне явище, трансформувалась у легітимний і потужний засіб офіційної міжнародної взаємодії, а метавесвіти окреслюються як майбутні простори дипломатичних практик (Petrov, Vershyna, Holovko, 2025).

У контексті цифровізації неможливо оминути питання міжнародної демократії, яка постає водночас як ціннісна норма і як інституційна система, що зазнає радикальної трансформації. З одного боку, цифрові технології сприяють ширшому залученню громадян до глобальних процесів – від онлайн-петицій і віртуальних протестів до участі в глобальних кампаніях через соціальні мережі. З іншого боку, нові форми впливу несуть у собі ризики інформаційної маніпуляції, контролю через алгоритми, пригнічення альтернативних голосів через цифрову цензуру. У цій конфігурації поняття м'якої сили не лише розширюється, а й переплітається з такими концептами, як цифрові права, інформаційна справедливість та платформенна етика (Hintz, Dencik, & Wahl-Jorgensen, 2019).

Цифровізація міжнародних відносин призводить до фундаментальної зміни у самій архітектурі глобального впливу. Влада у XXI столітті дедалі більше зумовлена не лише матеріальними ресурсами чи дипломатичними інституціями, а здатністю мобілізувати цифрову присутність, оперувати алгоритмами уваги та створювати транснаціональні наративи. М'яка сила стає модульною, рідинною, гнучкою – і потребує нових аналітичних інструментів для її розуміння в умовах епохи цифрової модерності.

У глобальному контексті м'яка сила дедалі більше проявляється не як гомогенний концепт, а як сукупність практик, що адаптуються до цифрової екосистеми кожного окремого державного чи недержавного актора. Сутність цих практик визначається стратегічною здатністю мобілізувати цифрові платформи, наративи й технології для досягнення зовнішньополітичних цілей. Глобальні гравці, такі

як Сполучені Штати, Китай і Україна, реалізують цифрову м'яку силу у різних форматах, що відображають їхні політичні системи, комунікативні культури та геополітичні інтереси.

Американська цифрова м'яка сила тривалий час утримує гегемонну позицію в культурно-комунікативному просторі завдяки розвинутій інфраструктурі розважальних платформ, таких як Netflix, YouTube, Disney+, Spotify та ін. Ці платформи, за своєю суттю, транслюють глобалізований західний культурний код, у якому домінують індивідуалізм, ліберальні цінності, плюралізм і технологічний прогрес. Netflix зокрема відіграє роль транснаціонального агента символічної гегемонії, поширюючи у світі не лише розважальний контент, а й соціально-політичні наративи, які укріплюють глобальну привабливість американської моделі життя [Lobato, 2019]. Таке «контентне імперіалізування» дозволяє США делегувати частину м'якого впливу приватному сектору, що водночас забезпечує ефективність і гнучкість дії, уникаючи традиційного дипломатичного формалізму. YouTube як платформа саморепрезентації та політичної комунікації ще більше розширює простір культурної експансії, оскільки дозволяє як американським, так і локальним суб'єктам залучатись до виробництва і розповсюдження культурно-політичного контенту, у межах якого відтворюється американський ідеологічний ландшафт. На противагу цій відкритій моделі, Китай реалізує стратегію цифрової м'якої сили в межах авторитарно-інституціоналізованої парадигми, яка передбачає контроль над цифровими комунікаціями як усередині країни, так і на зовнішньому рівні. Проект «Цифрового Шовкового шляху» (Digital Silk Road) – частина ширшої ініціативи Belt and Road – демонструє, як цифрові інфраструктури (5G, кабельні мережі, хмарні сервіси) використовуються для формування залежностей та поширення китайського технологічного стандарту за межами КНР. У цьому контексті TikTok, попри свою комерціалізовану оболонку, відіграє функцію м'якої сили, оскільки створює середовище для культурного обміну, в якому китайські цінності, естетики й технології поступово інтегруються у глобальний медіапотік. Водночас китайська стратегія включає елементи цифрової цензури та маніпуляції алгоритмами, що дозволяє формувати сприятливий образ КНР, блокуючи критику і просуваючи офіційні наративи. Така подвійність – поєднання відкритості й контролю – є специфічною рисою китайської цифрової м'якої сили, яка прагне зруйнувати західну монополію на символічне домінування у цифровому середовищі (Jenkins та ін., 2013).

Окрему увагу у світовому полі м'якої сили привертає Україна, яка після 2014 року, а особливо в умовах повномасштабної війни з 2022 року, здійснює унікальну цифрову мобілізацію наративів, емоцій та політичного іміджу. Українська стратегія м'якої сили базується на трьох взаємопов'язаних вимірах: комунікаційному, наративному та візуально-символічному. Через соціальні платформи, офіційні канали, відеоконтент та онлайн-брендинг, українська держава та громадянське суспільство формують привабливий образ України як демократичної, інноваційної, гідної боротьби нації. Важливо, що наратив «Україна = демократія» став лінією глобального мобілізаційного ресурсу, який апелює до моральних уявлень про свободу, гідність і захист ліберального порядку. Ця наративна конструкція активізується як з боку держави, так і у горизонтальних цифрових ініціативах. Унікальність української цифрової м'якої сили полягає також у гібридності її реалізації: поєднання офіційної дипломатії, цифрового активізму, гумору (через меми), персоніфікованого лідерства (образ Володимира Зеленського

як медіафігури) та культурного брендингу (від сучасної музики до арт-проектів). Усе це формує постгероїчний, емоційно насичений образ, який успішно конкурує за увагу в медіапросторі глобального Півночі та Півдня. Водночас цифрова м'яка сила України функціонує як елемент нової моделі демократичної саморепрезентації у міжнародному середовищі, що базується не лише на інституціях, а й на здатності до швидкої адаптації, емоційного зв'язку з аудиторією та відкритості до співпраці з недержавними цифровими суб'єктами (Petrov, 2023; Petrov 2021).

Практики цифрової м'якої сили відображають структурну асиметрію міжнародної системи, водночас слугуючи індикатором її трансформації. Якщо США експортують цінності через цифрову культурну гегемонію, Китай – через інфраструктурний контроль і платформену дисципліну, то Україна – через горизонтальну мобілізацію емоційних наративів, що апелюють до демократичної солідарності. Ці стратегії не лише демонструють різні моделі використання цифрових інструментів, а й вказують на нову конфігурацію м'якої сили, в якій контент, платформи і аудиторії взаємодіють у динамічному трикутнику глобального впливу.

Цифрова м'яка сила, незважаючи на свій привабливий потенціал у сфері глобального впливу, не є нейтральним чи універсально доступним інструментом. Як форма влади, що опирається на інфраструктури комунікації, інформаційні ресурси та алгоритмічні системи, вона неминуче відображає існуючі глобальні асиметрії – економічні, технологічні, культурні та політичні. Однією з фундаментальних проблем, яка загрожує демократизації цифрової м'якої сили, є структурна цифрова нерівність – нерівномірний доступ до технологій, цифрової грамотності та глобальних інформаційних потоків між країнами, регіонами та соціальними групами (Selwyn, 2004). Це явище перетворює цифрову м'яку силу на елітарний ресурс, доступний насамперед високорозвиненим державам або акторам із доступом до цифрових хабів виробництва знань та інфраструктури розповсюдження.

На глобальному рівні цифрова нерівність відображається у «цифровому розриві», який вказує не лише на відсутність технологій у певних країнах, а й на відсутність здатності ефективно інтегруватися у глобальні цифрові екосистеми. Відтак, країни Глобального Півдня часто опиняються у позиції об'єкта, а не суб'єкта цифрового впливу. Їхні цифрові ландшафти колонізуються контентом, платформами і наративами, виробленими в інформаційно домінантних державах, що лише посилює епістемологічну нерівність у глобальному порядку (Couldry & Mejias, 2019). У результаті цифрова м'яка сила сприяє не рівності, а новій формі «платформеного імперіалізму» (Jin, 2015), де гегемонія зберігається через контроль над інтерфейсами, алгоритмами й потоками даних.

Іншим ключовим викликом є відсутність чітко визначеного нормативного простору, у якому могла б функціонувати цифрова м'яка сила. Регуляція цифрового середовища відбувається в умовах постійної напруги між національним суверенітетом і глобальними стандартами. З одного боку, держави прагнуть захистити свій інформаційний простір, національні інтереси та культурні цінності, іноді вдаючись до обмежень, цензури або суворого контролю над даними. З іншого – існує потреба у виробленні глобальних, універсально легітимних правил, які б регулювали функціонування цифрових платформ, захищали цифрові права користувачів та забезпечували відкритість і прозорість глобального цифрового простору (Gorwa, 2019).

Ця колізія між національним і глобальним проявляється у боротьбі за суверенітет над даними, де держави – особливо авторитарні – прагнуть будувати суверенні інтер-

нети, цифрові кордони та інститути внутрішньої кібербезпеки. Така логіка «цифрової фортифікації» суперечить ідеї інтернаціоналізованої цифрової м'якої сили, оскільки створює фрагментований, політично фільтрований інформаційний простір. Водночас транснаціональні корпорації, які є ключовими акторами у виробництві цифрового впливу, діють поза межами класичної юрисдикції, що унеможливляє ефективне регулювання їхньої політичної ролі на міжнародній арені (Кауе, 2019).

Етичний вимір цифрової м'якої сили також залишається невизначеним. Її застосування часто супроводжується ризиками маніпуляції, дезінформації, селективного висвітлення, впливу на емоційну сферу через візуальний контент або персоналізовані алгоритми. Відтак, м'яка сила втрачає свою «моральну» перевагу і набуває ознак гібридного тиску, що розмиває межу між переконанням і прихованим примусом. Цей виклик вимагає розробки глобальної цифрової етики, яка б окреслила допустимі рамки впливу у межах інформаційного суверенітету, захисту прав людини та недискримінації у доступі до цифрових благ (Floridi, 2015). Проте, враховуючи політичні суперечності між глобальними гравцями, така етика залишається радше нормативним ідеалом, ніж реальною практикою. Ризики, обмеження та етичні дилеми, пов'язані з цифровою м'якою силою, вказують на необхідність переосмислення її концептуального фундаменту. Вона вже не є суто позитивним ресурсом впливу, а функціонує у гібридному режимі, де поєднуються привабливість і контроль, відкритість і винятковість, емоційність і алгоритмічність. Без подолання цифрової нерівності та формування глобальних регуляторних рамок, м'яка сила ризикує стати інструментом нової цифрової гегемонії, що замість зближення сприятиме подальшій фрагментації міжнародного порядку.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Цифрові технології трансформували м'яку силу з інструмента культурної привабливості у складну, багаторівневу архітектуру впливу, що базується на алгоритмах, інтерфейсах та управлінні інформаційними потоками. У глобальній системі, де символічний контроль дедалі частіше витісняє матеріальні важелі влади, м'яка сила стає формою структурної домінації – здатністю формувати орієнтації, уявлення та поведінкові патерни транснаціональних аудиторій через цифрові середовища. Цей зсув актуалізує необхідність переосмислення поняття м'якої сили як технополітичного інструменту глобального порядку.

У цьому контексті ідея Soft Power 2.0 репрезентує спробу інтегрувати традиційні культурно-символічні ресурси з цифровими механізмами впливу. Така м'яка сила функціонує у режимі реального часу, опирається на динамічну персоналізацію меседжів, взаємну комунікацію та алгоритмічне посередництво. Новими суб'єктами виступають не лише держави, а й цифрові спільноти, інфлюенсери, бренди, комунікаційні платформи – тобто вся гетерогенна екосистема цифрової взаємодії, в якій відбувається боротьба за легітимність, увагу та довіру.

Майбутнє м'якої сили залежатиме від здатності інтегрувати технологічні інновації – насамперед штучний інтелект, метавесвіти та автоматизовані платформи впливу – у прозору й етично верифіковану модель глобальної взаємодії. Водночас ця перспектива містить значні ризики, пов'язані з непрозорістю алгоритмів, маніпуляцією емоціями та потенційною ерозією демократичних цінностей. У цьому контексті постає необхідність у міждисциплінарному підході до вивчення цифрової м'якої сили, що поєднає міжнародні відносини, етику ШІ, цифрові гуманітарні науки та права людини.

Reference [Список використаної літератури]

- Adesina, O. S. (2017). Foreign policy in an era of digital diplomacy. *Cogent Social Sciences*, 3(1) [in English]. [Adesina, O. S. Foreign policy in an era of digital diplomacy. *Cogent Social Sciences*. 2017. № 3(1). DOI: <https://doi.org/10.1080/23311886.2017.1297175>]
- Bjola, C., & Holmes, M. (Eds.). (2015). Digital diplomacy: Theory and practice. Routledge. [in English]. [Bjola C., Holmes M. (Eds.). Digital diplomacy: Theory and practice. Routledge, 2015. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315730844>.]
- Chadwick, A. (2017). The hybrid media system: Politics and power (2nd ed.). Oxford University Press. [in English]. [Chadwick, A. The hybrid media system: Politics and power (2nd ed.). Oxford University Press, 2017.]
- Couldry, N., & Mejias, U. A. (2020). The costs of connection: How data is colonizing human life and appropriating it for capitalism. Stanford University Press [in English]. [Couldry N., Mejias U. A. The costs of connection: How data is colonizing human life and appropriating it for capitalism. Stanford University Press, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1093/sf/soz172>.]
- Cull, N. J. (2009). Public diplomacy: Lessons from the past. Figueroa Press [in English]. [Cull N. J. Public diplomacy: Lessons from the past. Figueroa Press, 2009. URL: <https://uscpublicdiplomacy.org/sites/default/files/legacy/publications/perspectives/CPDPerspectivesLessons.pdf> (дата звернення: 09.01.2026).]
- Floridi, L. (2015). The Onlife Manifesto: Being Human in a Hyperconnected Era. Springer [in English]. [Floridi L. The Onlife Manifesto: Being Human in a Hyperconnected Era. Springer, 2015. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-04093-6> (дата звернення: 06.01.2026).]
- Gillespie, T. (2018). Custodians of the Internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media. Yale University Press [in English]. [Gillespie T. Custodians of the Internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media. Yale University Press, 2018.]
- Gorwa, R. (2019). The platform governance triangle: Conceptualizing the informal regulation of online content. *Internet Policy Review*, 8(2) [in English]. [Gorwa R. The platform governance triangle: Conceptualizing the informal regulation of online content. *Internet Policy Review*. 2019. № 8(2). DOI: <https://doi.org/10.14763/2019.2.1407>.]
- Hintz, A., Dencik, L., & Wahl-Jorgensen, K. (2019). Digital citizenship in a datafied society. Polity Press [in English]. [Hintz A., Dencik L., Wahl-Jorgensen K. Digital citizenship in a datafied society. Polity Press, 2019. DOI: <https://doi.org/10.1515/commun-2020-2086>.]
- Jenkins, H., Ford, S., & Green, J. (2013). Spreadable media: Creating value and meaning in a networked culture. NYU Press [in English]. [Jenkins, H., Ford, S., Green J. Spreadable media: Creating value and meaning in a networked culture. NYU Press, 2013.]
- Jin, D. Y. (2015). Digital platforms, imperialism and political culture. Routledge [in English]. [Jin D. Y. Digital platforms, imperialism and political culture. Routledge, 2015. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315717128>.]
- Kaye, D. (2019). Speech police: The global struggle to govern the Internet. Columbia Global Reports [in English]. [Kaye D. Speech police: The global struggle to govern the Internet. Columbia Global Reports, 2019.]
- Keohane, R. O., & Goldstein, J. (2001). Ideas and foreign policy: Beliefs, institutions, and political change. Cornell University Press [in English]. [Keohane R. O., Goldstein J. Ideas and foreign policy: Beliefs, institutions, and political change. Cornell University Press, 2001.]
- Lobato, R. (2019). Netflix nations: The geography of digital distribution. NYU Press [in English]. [Lobato R. (Netflix nations: The geography of digital distribution. NYU Press, 2019. URL: <https://nyupress.org/9781479804948/netflix-nations/> (дата звернення: 12.01.2026).]
- Manor, I. (2019). The digitalization of public diplomacy. Springer. [in English]. [Manor I. The digitalization of public diplomacy. Springer, 2019. DOI: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-04405-3>.]
- Miskimmon, A., O'Loughlin, B., & Roselle, L. (2013). Strategic narratives: Communication power and the new world order. Routledge [in English]. [Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. Strategic narratives: Communication power and the new world order. Routledge, 2013. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315871264>.]
- Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. Public Affairs [in English]. [Nye J. S. Soft power: The means to success in world politics. Public Affairs, 2004.]
- Risse, T. (2011). Governance without a state? Policies and politics in areas of limited statehood. Columbia University Press [in English]. [Risse T. Governance without a state? Policies and politics in areas of limited statehood. Columbia University Press, 2011. URL: <https://cup.columbia.edu/book/governance-without-a-state/9780231151207> (дата звернення: 15.01.2026).]
- Seib, P. (2012). Real-time diplomacy: Politics and power in the social media era. Palgrave Macmillan [in English]. [Seib P. *Real-time diplomacy: Politics and power in the social media era*. Palgrave Macmillan, 2012.]
- Selwyn, N. (2004). Reconsidering political and popular understandings of the digital divide. *New Media & Society*, 6(3), 341-362 [in English]. [Selwyn N. Reconsidering political and popular understandings of the digital divide. *New Media & Society*. 2004. № 6(3). C. 341-362. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461444804042519>.]

- Szondi, G. (2008). Public diplomacy and nation branding: Conceptual similarities and differences. *Discussion Papers in Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations Clingendael* [in English]. [Szondi G. Public diplomacy and nation branding: Conceptual similarities and differences. *Discussion Papers in Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations Clingendael*. 2008. URL: <https://www.clingendael.org/publication/public-diplomacy-and-nation-branding-conceptual-similarities-and-differences> (дата звернення: 06.01.2026).]
- Walker, C. (2016). The hijacking of «soft power». *Journal of Democracy*, 27(1), 49-63 [in English]. [Walker C. The hijacking of «soft power». *Journal of Democracy*. 2016. № 27(1). С. 49–63.]
- Petrov, P. (2023). Political communication technologies in international relations of Ukraine: the use of PR technologies. *International relations, public communications and regional studies*, 3(17), 98-108. [in Ukrainian]. [Петров П. Технології політичної комунікації в міжнародних відносинах України: використання PR-технологій. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 3(17), 98–108. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-98-108>.]
- Petrov, P. (2021). Technologies of modern foreign policy communication: general theoretical characteristics. *Philosophy and political science in the context of modern culture*, 13(2), 117-121 [in Ukrainian]. [Петров, П. Технології сучасної зовнішньополітичної комунікації: загальна теоретична характеристика. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2021. № 13(2). С. 117–121. DOI: <https://doi.org/10.15421/352131>.]
- Petrov, P. (2024). Peculiarities of the transformation of political and institutional communication relations with the internal and external environment under the influence of the digitalization process. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*, 7(2), 160-166 [in Ukrainian]. [Петров П. Особливості трансформації політико-інституційних комунікаційних відносин з внутрішнім та зовнішнім середовищем під впливом процесу цифровізації. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2024. № 7(2), С. 160-166. DOI: <https://doi.org/10.15421/342455>.]
- Petrov, P., Vershyna, V., Holovko, I. (2025). The role of public diplomacy and paradiplomacy as a tool for strengthening political institutions in the digital dimension. *Philosophy and Political Science in the Context of Contemporary Culture*, 16(2), 215-221 [in Ukrainian]. [Петров П., Вершина В., Головко І. Роль публічної дипломатії та парадипломатії як інструмент зміцнення політичних інститутів у цифровому вимірі. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2025. № 16(2). С. 215-221. DOI: <https://doi.org/10.15421/352462>.]

Mykhailiuk O. O.

Department of International Relations
Oles Honchar Dnipro National University
Nauky Ave., 72, Dnipro, 49045, Ukraine

RECONCEPTUALIZING SOFT POWER: THE ROLE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE NEW ARCHITECTURE OF INTERNATIONAL RELATIONS

Summary

This article provides a comprehensive theoretical and analytical examination of the transformation of the soft power concept in the context of the digitalization of international relations. The aim of the study is to conceptualize and critically reassess soft power under conditions of digital transformation, with particular attention to the changes in its mechanisms, carriers, and ethical dimensions shaped by digital technologies, platform-based infrastructures, algorithmic mediation, and new forms of information interaction. The research is grounded in an interdisciplinary methodological approach that integrates political theory, digital humanities, international relations, and critical platform political economy. The article explores the dynamics of interaction between state and non-state actors within digital environments, analyzes contemporary instruments of influence – such as strategic narratives, cyber-symbolism, big data, and artificial intelligence – and identifies new spaces for the exercise of soft power, including social media platforms, metaverses, and virtual communities. Special attention is devoted to the cases of the United States, China, and Ukraine as representative examples

of distinct models of digital soft power. The study also highlights key risks associated with digital inequality, the deficit of global regulatory frameworks, and the absence of universally accepted ethical standards in the sphere of digital influence. The practical significance of the research lies in its potential application to the development of foreign policy strategies, the construction of a state's international image, and the formulation of regulatory frameworks for digital diplomacy. The article concludes that digital soft power is becoming a central mechanism in shaping a new architecture of global influence, thereby necessitating a fundamental reconsideration of traditional notions of power, legitimacy, and international interaction.

Key words: digital diplomacy, platform power, strategic narratives, international communication, digital inequality, democracy, artificial intelligence, cyber-symbolism.

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Огаренко Є. С.

к. філос. н., доцент,

кафедра політології,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

к. 35, Французький бульв., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

E-mail: ogarenko.eu@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0015-032X>

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У статті розглядається специфіка сучасної геополітичної ситуації, початок якої сягає кінця Холодної війни і розпаду СРСР. Пропонується авторський погляд на сучасну геополітичну ситуацію з точки зору культурно-ціннісного виміру геополітичних трансформацій як своєрідних циклів еволюції виду «*homo sapiens*». Визначається специфіка сучасної геополітичної трансформації як такої, що здійснюється на тлі девальвації людського розуму на користь штучного інтелекту, відсутності загально-зрозумілої ціннісної перспективи розвитку людства. Це може свідчити про певний еволюційний глухий кут розвитку виду «*homo sapiens*» або точку біфуркації подальшої еволюції виду з катастрофічними для базових людських цінностей наслідками. Автор припускає, що європейський раціоналізм з його гуманістичним пафосом всевладдя людського розуму девальвується, а новий ментальний порядок формуватиметься на культі штучного розуму, його «жерців» і «покровителів». Всесвітньо-історична іронія полягатиме в тому, що інтернет, що з'явився в ліберально-демократичній державі, де його поява спочатку декларувалася як поява «нового дому Розуму», незалежного від держави, стане згодом чинником посилення державного контролю над інтелектуальною свободою й тоталітаризацією самої держави. Національно-політична ідентичність і її гарант – національна держава витіснятимуться культурно-політичною ідентичністю у рамках «великих просторів» імперського типу. Нові державні утворення будуть захищені від інтелектуального впливу один на одного аналогом «великого китайського фаєрволу». Відповідно сучасна капіталістична світ-система з її глобалізованим ринком втратить своє значення у світовій економіці. Світова економіка буде сегментована відповідно до геополітичних зв'язків на основі нових імперського-державних інтересів.

Ключові слова: геополітична трансформація, ціннісний вимір, еволюція, біфуркація, штучний інтелект.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими задачами. Актуальність теми дослідження зумовлена складністю світової геополітичної ситуації, яка визначається руйнацією сучасної світ-системи, невизначеністю тенденцій і перспектив її подальшого розвитку. Поставлена у статті проблема в загальному вигляді полягає в тому, щоби подивитися з філософської точки зору на сучасні геополітичні трансформації, які представляють собою, з точки зору автора, своєрідний еволюційний контрапункт всесвітньої історії. У контексті пропонувано-

© Огаренко Є. С., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

го у статті підходу автор намагається подолати дуалізм лінійності та циклічності всесвітньої історії, розглядаючи періодичні геополітичні трансформації як цикли, що повторюються в поступальному розвитку історії, які мають не просто історичний, а еволюційний зміст. Особливої актуальності цей підхід набуває в контексті форсованого розвитку Штучного Інтелекту, який потенційно начебто може взяти на себе вирішення задачі оптимального планування майбутнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Традиційно описують історичний час як послідовність подій, центрованих навколо подій державно-політичних: зміни династій, державних завоювань та конфліктів, форм правління та політичних режимів. Політична динаміка прив'язується до господарсько-економічної: способу виробництва та обміну матеріальних благ, рівню розвитку продуктивних сил, господарських ресурсів. І в останню чергу на тлі політики та економіки описується культурна динаміка, стан суспільної свідомості, науки, мистецтва, релігії.

Але ця традиційна парадигма історичного мислення не є єдино можливою. Доречно пригадати, що французький історик XIX століття Жуль Мішле, який мав тяжіння до філософського узагальнення історії, вважав, що історія – це драма боротьби між волею й фаталізмом. Стосовно власних історичних творів Мішле, зокрема, писав, що якби він включав у розповідь лише політичну історію і не враховував різноманітних стихій історії (релігію, право, географію, літературу, мистецтво), перебіг його думок був би іншим. На думку дослідника, історія – це великий життєвий рух, інакше всі її різноманітні стихії не вкладалися б самі собою в єдину розповідь.

Доречно згадати й те, що у Стародавній Греції існували два терміни для позначення часу: «Хронос» – формальний час, «Кайрос» – справжній час, насичений подіями і змістом. Подієвість історичного часу залежить не лише від самих подій, що відбуваються у певний проміжок історії, але й від смислового навантаження, що дається конкретними людьми і може інтерпретуватися залежно від значення, яке надається певним подіям політичними суб'єктами або пересічними громадянами. Г. Гейне писав у цьому зв'язку, що кожне століття, набуваючи нових фактів, набуває нових очей.

Залежно від інтерпретації історичних подій перебіг всесвітньо-історичного часу розглядався переважно як лінійний або циклічний. Лінійний (прогресистський) підхід ґрунтувався на ідеї того, що первісне людство перебувало в дикому стані, а починаючи з епохи Просвітництва людство усвідомлює, що існує прогрес, який пов'язаний з розвитком знання та науково-технічної озброєності, з розвитком інтелектуальних здібностей людини. І цей шлях розвитку стає єдиним для всього людства. Циклічний підхід ґрунтувався на тому, що єдиного шляху розвитку для людства немає, а людство існує як строкате різноманіття окремих цивілізацій, кожна з яких виникає і згодом гине, але між народженням і загибеллю проходить певні (однакові для різних цивілізацій) етапи розвитку: цивілізації, як і люди, проходять стадію народження, потім розквітають, потім досягають зрілості, а потім дряхліють, розсипаються і зникають.

Стосовно витоків лінійної концепції історії Дж. Грей в «Помині за Просвітництвом» писав, що ідея єдиної історії людства, осмисленої за допомогою моральних категорій, була прийнята Просвітництвом постільки, поскільки вона притаманна християнській цивілізації. За Ніцше, проєкт раціоналістичної моралі походить від

Сократа і синонімічний із заняттям філософією, ототожнення істини з чеснотою. Просвітництво, на думку Дж. Грея, було спробою синтезу сократичного ототожнення знання та чесноти з мораллю, чий зміст був запозичений головним чином із християнства (Gray, 2003).

Тобто концепції лінійного часу народилися задовго до прогресистських учень Гегеля та Маркса. Уявлення про те, що рух по колу має чаклунську, магічну, а в християнстві – диявольську природу, було доволі поширеним. Блаженний Августин ще в IV столітті відкинув ідею циркулярного руху часу та циклічного повтору подій і протиставив їм концепцію лінійного руху, яка представлена в Новому Заповіті. За Августином, Христос лише раз помер за наші гріхи, і з того часу історія подібна до стріли, а не до собаки, що кусає власний хвіст.

Стосовно циклічних концепцій історії Дж. Грей зауважує, що і вони також мали європейське походження, хоча й від іншої гілки Просвітництва, що була пов'язана з романтичним світоглядом. Проте романтики, які сприйняли ідеї Гердера, розділяли з Просвітництвом гуманістичну антропологію, яка виступала центральним елементом модерністського світогляду (Gray, 2003).

Але ще до Й. Гердера та його основної праці «Ідеї до філософії історії людства» ідею циклізму історії в поєднанні з ідеєю лінійної динаміки (бездержавність, аристократична державність, демократична державність) сформулював італійський мислитель Дж. Віко. У «Засадах нової науки про загальну природу націй» Віко писав, що спочатку люди відчувають необхідне, потім звертають увагу на корисне, потім помічають зручне, потім розважаються насолодою і тому розбещуються розкішшю, нарешті, шаленіють, витрачаючи своє майно.

Цікаво у зв'язку з цим провести паралель з точкою зору Ж. Бодрійяра, що характеризує сучасну епоху, що переживає західне суспільство, аналогічно останній фазі розвитку суспільства у концепції Віко. У «Системі речей» Ж. Бодрійяра зауважує, що наша «технічна» цивілізація – це офіційно запропонована та організована смертність речей – грандіозний колективний «хепенінг». Сучасну систему споживання автор називає «ритуальним споживанням», де в ейфорії руйнування, у ритуальному споживанні речей та жестів соціальна група тріумфує своєю смертю. Але автор залишає відкритими питання: що саме вносить розлад у цивілізацію? Це анархія виробництва чи інстинкт смерті? (Baudrillard, 1996).

Можливі варіанти вичерпання цієї динаміки зобразив Ф. Ніцше у книзі «Так казав Заратустра» (розділ «Передмова Заратустри. Про надлюдину і останню людину») або Ф. Фукуяма у «Нашому постлюдському майбутньому» (Fukuyama, 2002), епіграфом до якої він узяв фрагмент із «Передмови Заратустри. Про надлюдину і останню людину».

Ніцше писав, зокрема: «Що таке любов? Що таке творчість? Прагнення? Що таке зірка? – так запитує остання людина і моргає. Земля стала маленькою, і по ній стрибає остання людина, яка все робить маленьким. Її рід не знищений, як земляна блоха; остання людина живе найдовше. «Щастя знайдено нами», – кажуть останні люди та моргають... Захворіти або бути недовірливим вважається у них гріхом: бо вони ходять обачно. Лише безумці ще спотикаються об каміння чи людей. Іноді трохи отрути: це викликає приємні сни. А в кінці більше отрути, щоб приємно померти. Вони ще трудяться, бо праця – розвага. Але вони дбають, щоб розвага не втомлювала їх... «Раніше увесь світ був божевільний», – кажуть найрозумніші з них і моргають... Вони мають своє маленьке задоволення для дня

і своє маленьке задоволення для ночі: але здоров'я – найвище за все. «Щастя знайдено нами», – кажуть останні люди і моргають» (Nietzsche, 2021, р. 234).

В іронічній формі Ніцше каже про девальвацію таких екзистенційних цінностей як творчість, ризик, жертовність, віра, любов, гідність, без яких важко уявити людське існування. Сучасний ізраїльський історик Ю. Н. Харрарі, з цього приводу зауважив: «У прагненні до здоров'я, щастя й сили люди поступово змінять одну зі своїх здібностей, а потім другу і ще одну, допоки не перестануть бути людьми» (Harari, 2018, р. 29). Але важко уявити тим, хто вважає ці цінності значущими й сьогодні для людського існування. Ю. Н. Харрарі слушно зауважує: «Оглядаючись назад, багато хто думає, що падіння фараонів і смерть Бога були позитивними етапами розвитку. Можливо, від колапсу гуманізму теж буде користь. Люди зазвичай бояться змін через страх перед незвіданим. Однак єдина вічна істина історії полягає в тому, що все змінюється» (Harari, 2018, р. 37).

Автор статті в контексті еволюційного підходу до геополітичної динаміки і розуміння сучасної геополітичної трансформації спирається на синергетичну (синергетика від др.-грец. συν – префікс зі значенням спільності і έργον «діяльність», дослівно «спільнодія») методологію дослідження. Методологічно важливо розглядати ситуації геополітичних трансформацій як стохастичні (від грец. στοχαστικός – «вміє вгадувати»), що означає невизначеність, випадковість подальшої долі системи, що руйнується. В українському інтелектуальному просторі з точки зору зазначеного методологічного підходу варто зазначити монографію Свідзинського А. В. «Синергетична концепція культури» (Swidzinsky, 2008), статтю Шакуна Н. В. «Синергетична інтерпретація історії як альтернатива історизму» (Shakun, 2014).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. У широкому сенсі поняття «геополітичні трансформації», на наш погляд, не пов'язане однозначно з розумінням геополітики, яке виникло на початку ХХ століття, при якому боротьба за вплив між державами та за державні інтереси не обмежується локальними міждержавними конфліктами чи союзами, а переходить у боротьбу за сфери світового впливу. При філософському підході до проблеми важливо під час аналізу геополітики пам'ятати наявність навіть в одному географічному регіоні державних суб'єктів, які прагнуть не просто підпорядкувати одне одного, а нав'язати одне одному власний культурно-політичний проект існування. Пропонований у статті підхід до геополітичної динаміки виходить з того, що глобальні геополітичні трансформації можна розглядати в тому числі і як відображення ментальних трансформацій біологічного виду гомо сапієнс і еволюційної динаміки виду, що триває. Політичні революції та війни, що супроводжують геополітичні трансформації, є боротьбою за перерозподіл сфер впливу між різними політичними суб'єктами (станами, класами, плитами) усередині держави чи між державами. Але важливо звернути увагу на те, що боротьба за владу, за політичні та економічні сфери впливу невіддільна від боротьби ідей, культурно-політичних проєктів, інтерпретацій навколишнього світу, зміни релігійних та філософських парадигм мислення, соціально-політичних утопій, які з синергетичної точки зору стають важливим чинником у стані біфуркації складної системи, тобто вибору шляху подальшого розвитку.

Формулювання цілей статті, виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням наукових результатів. У контексті еволюційного підходу до геополітичної динаміки на засадах синергетичної методології основні цілі

статті полягають у тому, щоб з'ясувати, як боротьба за владу, за політичні та економічні сфери впливу пов'язана із конкуренцією цінностей, які саме цінності актуалізуються в сучасних геополітичних трансформаціях, і чому певні тенденції переоцінки цінностей в умовах форсованого розвитку Штучного Інтелекту є небезпечними для виду *homo sapiens* з еволюційної точки зору.

Намагаючись розв'язати ці задачі, не можна не згадати ідею «двох Градів» А. Августіна, відповідно до якої всесвітньою історією рухає динаміка переходу від «граду Земного», заснованого на братовбивстві, до «граду Божого», заснованого на християнському братолюбстві. Слід згадати і про гегелівську ідею «хитрощі Світового Розуму», що прокладає собі дорогу до самопізнання через страждання, війни і смерть незліченних поколінь людей, про марксистську концепцію конструктивної ролі свідомості, що випереджає соціальну практику, про концепцію «ноосфери», що перетворює людський розум на планетарну силу, що керує розвитком життя на Землі В. І. Вернадського і Т. де Шардена. Спробу відповісти на це питання з погляду сучасних знань про еволюцію людини та людської історії зробив Ю. Н. Харрарі у книгах «Sapiens» (Harari, 2021). та «Homo Deus» (Harari, 2018).

На думку автора, безперервні збройні конфлікти між етнічно спорідненими давньогрецькими полісами не можна розглядати як геополітичні, а конфлікти між стародавніми греками та персами можна. Особливо очевидним є геополітичний зміст завойовницьких походів О. Македонського, який розглядав підкорення Азії не просто як завоювання, а як можливість культурного симбіозу Середземномор'я та Азії. Імперські амбіції Рима також підживлювалися уявленнями римлян про свою культурну перевагу. І якщо війни Рима з Карфагеном були війнами за політичне домінування у Середземномор'ї, то завойовницькі війни в Європі та на Близькому Сході мали в очах римлян цивілізаторський характер. У широкому історичному контексті вони такими й стали, оскільки саме через Рим до Європи прийшло християнство.

По суті геополітична глобалізація в Середньовіччі почалася з ісламського Арабського халіфату, який нав'язав насильницьким шляхом політичний порядок більшості азіатських та європейських держав. Відповіддю стали Хрестові походи, що тривали чотири століття. Вони побічно вплинули на падіння Візантії – культурно-політичної наступниці античного Середземномор'я. Прямим наслідком падіння Візантії став підйом італійських міст-держав (Венеція, Флоренція, Генуя), які взяли на себе функцію торгово – капіталістичного посередництва між Заходом і Сходом. Саме з них веде свій початок капіталістична світ-система, яка домінувала у світовій економіці останні двісті років. Кінець цього домінування творцями концепції світ-системного аналізу (І. Валлерстайн, Дж. Аррігі) прогнозується на найближчі п'ятдесят років.

Одним із чинників, що визначив домінування в сучасному світі ліберального капіталізму, М. Вебер вважав протестантську етику. У книзі «Протестантська етика і дух капіталізму» М. Вебер доводив, що за протестантською етикою успіх у професійній діяльності, зокрема сприймався як вияв Божого благословення. За Вебером, у протестантській інтерпретації соціальна діяльність християнина у світі – діяльність до більшої слави Господньої. Такий характер і професійної діяльності. А як найкращий засіб для набуття внутрішньої впевненості у посмертному порятунку розглядається невтомна діяльність у межах своєї професії. На противагу католицизму протестантизм наполягав, що угодним Богу є не зневага

до мирської моральності з висот чернечої аскези, а виключно виконання людиною своїх мирських обов'язків. (Weber, 1994).

У цьому контексті вирішальною геополітичною подією пізнього Середньовіччя можна вважати закінчення в 1648 році загальноєвропейською Тридцятирічної війни, що позначило незалежність спадкоємства престолу від віросповідання і відповідно незалежність протестантських монархів від Ватикану. Деякі дослідники ведуть початок відліку світових воєн саме від Тридцятирічної війни.

У контексті подальшого розвитку капіталізму культурно-політичний чинник вибору віри можна розглядати як вирішення геополітичного конфлікту в Європі, що започаткувало протистояння глобальної Півночі та глобального Півдня, що стало особливо істотним у сучасних геополітичних трансформаціях. Тобто можна сказати, що маркером початку геополітичної трансформації є революції та війни, але не будь-які, а такі, що пов'язані з ціннісними трансформаціями соціальних систем. При цьому з такими трансформаціями, які руйнують геополітичний порядок, що склався внаслідок підриву його ціннісних, культурно-політичних підстав. А держави чи міжнародне співтовариство загалом не можуть запропонувати жодної конструктивної альтернативи. ООН, яка прийшла на зміну Ліги націй у 1945 році, виявилася недієздатною у 2022 році перед російською агресією в Україні. Сьогодні американський президент як альтернативу ООН запропонував створити Раду миру під його головуванням. Хоча спочатку ця ідея мала багато прихильників, поступово їх кількість зменшилася до кількох не дуже впливових держав, які перебувають під безпосереднім впливом США.

Важливо також зазначити, що геополітичні союзи спираються не лише на географічну близькість держав, що входять до них, а й на культурно-історичну, мовну, релігійну спорідненість. Саме тоді, коли ціннісні підстави геополітичних спілок девальвуються, міжнародні відносини загрожують глобальними геополітичними трансформаціями. Хоча політичний розпад СРСР стався на початку 90-х років минулого століття, витоки військового конфлікту між Україною та Росією відносяться до 2004 року, а початок його гарячої фази до 2014 року. До 2004 року належить «помаранчева революція» в Україні, характерною особливістю якої був вплив на розвиток революційної ситуації та її вирішення зовнішньополітичного чинника в особі США. Але не просто США як держави, а США як лідера Західної демократії, протистояння якої із радянським тоталітаризмом оформилося після Другої світової. Але й до Другої світової і навіть до Першої світової культурно-політичне протистояння між Росією та Європою було однією з геополітичних вісей всесвітньої історії, витоки якої належать, ймовірно, до формування ідеї Москви як «третього Рима».

«Кольорові революції», які стали маркером початку сучасних геополітичних трансформацій, позначають поняттям «некласичних революцій», серед яких і «Помаранчевий майдан» у Києві, в організації якого була істотна роль США. А нинішній президент США, остаточно руйнуючи геополітичний порядок у світі, що склався після Другої світової війни, демонструє свою зневагу до євроатлантичних зв'язків, які поєднували США та Європу (особливо Велику Британію) під час та після Другої світової. Але важливо наголосити, що поняття «світові війни» відображає глобальний характер міждержавних відносин, що склався на початку XX століття, а не їхній культурно-політичний підтекст. Геополітична складова стає очевидною вже під час розгортання міждержавних конфліктів, що мають

спочатку очевидний завойовницький, а не культурно-політичний характер. Але в ході розгортання конфлікту та за результатами його завершення стає очевидним і його геополітичний зміст. Основними геополітичними результатами Першої світової стали розпад Османської імперії, посилення США та їхнього впливу на повоєнну розстановку сил у Європі, більшовицьке перезавантаження Російської імперії, початок національно-визвольної боротьби в Китаї. Друга світова війна починалася як локальний європейський конфлікт між Німеччиною та Польщею, розвиток якого почав геополітизуватися. Це стало очевидним після вступу у війну з континентальною Німеччиною острівної Британії, а згодом втягування в орбіту конфлікту США та Японії. Її результат – незалежність Китаю, а найпотужнішим геополітичним фактором, що на півстоліття визначив світову післявоєнну історію, стала Холодна війна між Сходом і Заходом. Результатом закінчення Холодної війни став розпад СРСР, який, власне, і ознаменував початок сучасної геополітичної епохи, контури якої намагався ще в 90-х роках намалювати З. Бжезінський «Великою шахівницею». У цій книзі автор прозорливо відніс до майбутніх геополітичних конфліктів боротьбу Росії та США за Україну.

Той факт, що після Другої світової геополітичне протистояння СРСР та США не мало збройного характеру, найчастіше пояснюється досягнутим цими державами ядерним паритетом. Але не менш важливо, що відбулося усвідомлення міжнародними гравцями чинника, який отримав назву «м'якої сили», тобто культурно-ціннісної експансії в регіони із слаборозвиненою економікою під виглядом «цивілізаторства», культурної взаємодії. Ця технологія впливу на залежні держави добре відома з часів колоніалізму та неокolonіалізму під назвою «тягар білої людини». А практика безкорисливого християнського місіонерства часто йшла пліч-о-пліч з економічною та політичною експансією. І якщо авантюристу Е. Кортесу на початку XVI століття не личило проголошувати себе місіонером з поширення християнських цінностей імператору ацтеків, то приблизно в той саме час Ф. Магеллан спробував поєднати у своїй експедиції на Молуккські острови місіонерство з участю у чварах місцевих племен. Такий симбіоз не сподобався аборигенам, списи і стріли яких в одній із сутичок виявилися ефективнішими за португальські мушкети. Менш удачливими виявилися американські індіанці, витіснені з прерій англійськими та французькими мушкетерами.

Поки британська Ост-Індська компанія як приватний власник нав'язувала Індії з відома британського парламенту нерівноправну економічну співпрацю, в наявності була колоніальна експлуатація. Але коли британська корона поставила діяльність цієї компанії під державний контроль, місія британців перетворилася на цивілізаторську. Але 1948 року таке цивілізаторство припинилося, хоча англійська мова залишилася офіційною державною мовою Індії.

Цікаво з цієї точки зору відповісти на запитання, чи можна інформаційну війну між державами за відсутності збройного конфлікту між ними розглядати як фактор «м'якої сили»? А фактор впровадження комп'ютерного вірусу в програми, що управляють процесом збагачення урану, як це мало місце в 2011 році в Ірані? Цей вірус виявили, коли він проник до системи моніторингу на заводі із збагачення урану в іранському місті Натанц. Він різко то пришвидшував, то сповільнював центрифуги, аж поки вони не вийшли в ладу, й одночасно вимкнув систему сигналізації. Іранська ядерна програма зазнала шкоди. Іранські системи не були під'єднані до Інтернету, тому, скоріш за все, хробак проник у систему з флешки,

яку приніс на роботу хтось із працівників заводу, котрий і гадки не мав, що вона заражена (Schmidt & Cohen, 2015). А сам факт виготовлення та випробування ядерної бомби як результат наукового прогресу в галузі ядерної фізики? Ці приклади підкреслюють, як складно визначити межу між силою науки та наукою сили у геополітичних процесах.

Із синергетичної точки зору ключовим моментом в подальшому розвитку будь-якої складної системи є ситуація біфуркації – розгалуження, роздвоєння колій, подія, яка може стати початком розвитку в іншому напрямку як наслідок накопичення спонтанних флуктуацій – випадкових відхилень як наслідку нестійкості, невизначеності, випадковості чинників, які набуваючи ефекту синергії, спільноді можуть утворити життєздатні структури, що закладуть основи майбутнього нового порядку.

Один із засновників синергетики І. Пригожин описав, як терміти будують свої високо структуровані гнізда за явно неструктурованої активності. Вони починають із повзання по поверхні у випадковому порядку, зупиняючись то тут, то там для того, щоб відкласти шматочок клейкої речовини. Ці мітки розподілені випадково, але поверхня містить достатню кількість хімічної клейкої речовини, щоб інші терміти зачіплялися за неї і залишали мітки. Тому клейка речовина починає збиратися в окремих місцях, поступово виростаючи стовпами чи стінами. Якщо таке будівництво виявляється ізольованим, робота припиняється. Але якщо вони випадково розташовуються поблизу один одного, вони утворюють арку, яка стає основою для подальшої побудови гнізда. Те, що починається з випадкової активності, перетворюється на не випадкові структури.

Тобто будь-яка складна система або внаслідок неконтрольованого накопичення спонтанних внутрішніх флуктуацій, або під дією зовнішніх сил, або й того й іншого разом, зазнає руйнування. Але руйнування старої системи може призвести до її трансформації в іншу внаслідок синергії (спільноді) випадкових факторів, які в процесі біфуркації (тобто вірогідних сценаріїв майбутнього розвитку системи) призводить не до хаосу й остаточного злому системи, а до створення нової системи вищого рівня.

Як зазначалося вище, маркерами руйнації старої геополітичної системи здебільшого стають революції і війни, які руйнують не лише економічні, соціальні і політичні структури, але й економічний, правовий, моральний, світоглядний порядок (в широкому сенсі ментальний, ціннісний) порядок, який уможлиблював існування цих структур. Відновити або побудувати нові структури можна лише за умови або реставрації ментального порядку (що частіше буває нестійким і нетривалим), або його оновлення. Новий геополітичний порядок потребує нових проєктів, ідей і цінностей. Але вони народжуються не на пустому місці, а на підґрунті ідей, які вже існували або у вигляді спонтанних внутрішніх ментальних флуктуацій або зовнішніх ментальних впливів, яких зазнавала система, але не знаходила підстав для їх використання. Відомо, що порох винайшли ще в IX столітті Китаї, коли алхіміки шукали еліксир безсмертя. В Китаї порох використовувався для виготовлення петард з метою розваги. За іронією історії, європейці лише в середині XIV столітті почали використовувати порох, але як смертоносну речовину.

Самі по собі ментальні зрушення, на відміну від революцій і воєн, носять поступовий, тому малопомітний для сучасників характер. Вони довгостроково готують підґрунтя для наступних відносно швидкоплинних революцій та військових конфліктів. Унаслідок цього зв'язок між культурними революціями та подальшими соціально-політичними може й вислизати з уваги і не розглядатися як деякий еволюційний

алгоритм. Цей алгоритм передбачає і насильницькі сценарії розвитку соціальних та політичних подій, але не завжди ними обмежується. У деяких випадках виявляється їхня очевидна культурно-ціннісна складова, яка і надає подіям геополітичного характеру в тому сенсі геополітики, який ми намагаємося представити у статті.

Так, «осьова революція», яка, за К. Ясперсом, тривала 6 століть (з VIII по III століття до н. е.) і призвела до народження, зокрема, грецької натурфілософії, що зумовила раціоналізовану інтерпретацію навколишнього космічного порядку людини. Через Арістотеля раціоналізована філософія перейшла до його учня (О. Македонського), а той знайшов їй геополітичне застосування, підкоривши Персію, Вавилон та Єгипет. З початком завойовницьких походів О. Македонського виникла епоха еллінізму, яка стала початком занепаду давньогрецької цивілізації, що перетворилася на Ахейську провінцію великого Рима. Але коли цар О. Македонський, згідно з легендою, розмовляв з кінником Діогеном, він, ймовірно, вважав своє царювання початком нової великої епохи греко-македонської цивілізації. У той час як філософія Діогена свідчила про початок занепаду класичної полісної державності та культурно-політичного заходу Стародавньої Греції. Але досвід раціоналізації мислення, закладений давньогрецькою філософією, пройшовши через середньовічну ірраціоналізацію («Що Афіни Єрусалиму?» – запитав у III столітті н. е. Тертуліан), виявився затребуваним на початку XVII століття і сприяв формуванню європейської класичної науки, а у XVIII столітті вже європейська наука стала фундаментом для ідеології Просвітництва та Прогресу. Усталений ментальний порядок піддавався «спонтанним флуктуаціям» з боку ірраціональних парадигм мислення (А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, С. К'єркегора), і лише дві світові війни обрушили його, ментальним маркером чого стало народження в середині XX століття постмодерної іронії.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Отже, специфіка сучасної геополітичної ситуації полягає в тому, що вона відбувається за відсутності загальнозрозумілої ціннісної перспективи розвитку на кшталт «перемоги істинної віри», «вибору правильного шляху прогресивного розвитку людства» тощо. Навпаки, вона здійснюється на тлі девальвації людського розуму на користь штучного інтелекту. Чи означає це, що еволюційний потенціал виду «*homo sapiens*» вичерпаний і поняття майбутнього перестане бути актуальним для світової історії? І що саме поняття світової історії добігає кінця як зазначено у відомому дослідженні Ф. Фукуями? Або наближається час «останньої людини», за пророцтвом Ф. Ніцше? Або ми стаємо свідками точки біфуркації еволюції виду з катастрофічними для базових людських цінностей наслідками?

Не претендуючи на довготривале прогнозування результатів геополітичної трансформації, що почалася, можна лише зазначити, що європейський раціоналізм з його гуманістичним пафосом всевладдя людського розуму девальвується, а новий ментальний порядок буде формуватися на культі штучного розуму, його жерців (генераторів комп'ютерних інновацій та його бізнес-покровителів) та захисників (державно-політичної еліти). Національно-політична ідентичність та її гарант – національна держава витіснятимуться культурно-політичною ідентичністю у рамках «великих просторів» імперського типу (нового «номосу» Землі, держав-континентів, за концепцію К. Шмітта). Нові державні утворення будуть захищені від інтелектуального впливу одна на одну аналогом великого китайського фаєрволу – китайської системи фільтрації Інтернету. Відповідно сучасна

капіталістична світ-система з її глобалізованим ринком втратить своє значення у світовій економіці. Світова економіка буде сегментована відповідно до геополітичних зв'язків на основі нових імперсько-державних інтересів.

Всесвітньо-історична іронія полягатиме в тому, що інтернет, що з'явився в ліберально-демократичній державі, де його поява спочатку декларувалася («Декларація незалежності кіберпростору» Дж. П. Барлоу) як поява «нового дому Розуму», незалежного від держави, стане згодом чинником посилення державного контролю над інтелектуальною свободою й тоталітаризацією самої держави.

Але культ штучного інтелекту вразливий. Його вразливість не в тому, що він не зможе зрівнятися з людським і перевершити його. Факти доводять, що може зрівнятися і перевершити. Парадокс не в тому, що штучний інтелект може згенерувати текст, який не відрізняє від створеного людиною, а в тому, що людина час від часу створює «надлюдські» тексти. Вони стають джерелом інновації людської свідомості через творчість, що зумовлює специфічну еволюцію виду. І в цьому його відмінність від штучного інтелекту, який наслідує людський. Можна ввести в комп'ютер скільки завгодно великий обсяг інформації і навіть запрограмувати його на пошук нової парадигми обробки інформації. Але запропонована комп'ютером парадигма чи навіть кілька парадигм не можуть пройти перевірку не те що еволюційним досвідом, а й навіть історичним досвідом, оскільки зіткнуться з різноманітністю суб'єктів актуального історичного моменту. В умовах відсутності еволюційного досвіду рішення про перевагу тієї чи іншої комп'ютерної парадигми прийматимуть люди з недосконалим інтелектом, але «довгою волею». Тобто завжди принципово відкритий людський досвід і воля як мотиватор людського вибору заважатимуть стати реальністю найдосконалішому комп'ютерному проекту майбутнього. Як зауважив Ніцше у «Людському, надто людському», воля завжди була досить виразним суфлером інтелекту. Виходить замкнене коло: комп'ютерний проект майбутнього, не підкріплений еволюційним досвідом, не може стати керівництвом до дії, але не приведений у дію, не може отримати еволюційне підкріплення.

З еволюційної точки зору ментальна активність людини мотивована не тільки пізнанням та перетворенням навколишнього світу. Людське мислення нерозривно пов'язане з мовою та з витокami її виникнення. Існує гіпотеза, що мова як друга сигнальна система народилася як система примусів між індивідами (чого не робити; що робити), які діяли на відстані. Ця гіпотеза ґрунтується на факті, що прадавні осередки мовної діяльності виникали в моторній, а не сенсорній ділянці кори мозку. З часом цілепокладання і воля, що народжувались з відхилення чужої мети та іншої волі, стали бар'єром проти навіювання засобами мови.

Коли в процесі біфуркації соціальної системи хаотично зіптовхуються «соціальні молекули» (соціальні групи, партії, рухи), ідеї, парадигми та проекти виконують функцію каталізатора для організації, упорядкування, структурування «соціальних молекул». Це робить їх конкурентнішими у боротьбі за виживання, оскільки включають у дію вольовий механізм. Це механізм самоствердження всупереч опору конкуруючих структур. Такі опосередковані цілеспрямованість «соціальні молекули» стають структуроутворюючими для порядку, що складається, але ще не склався. Пізніше сформований порядок представить вихідні структури як «правильні», «істинні» і які забезпечують порядок. Але до цього необхідно додати слово «цілеспрямовані».

Цікаво, що наявність волі як мотиву людської поведінки, категорично заперечує Ю. Н. Харрарі, дослідження якого стосовно еволюції виду «*homo sapiens*» стали своєрідним науковим бестселером в сучасному інтелектуальному середовищі. На думку автора, свобода волі» ніяк експериментально не доведена. За Харрарі, доведено лише, що поведінку детермінує або переважаюча біохімічна реакція певної зони мозку або випадковість у разі різноспрямованих біохімічних реакцій (Harari, 2018). Цікаво при тому, що автор так наполегливо намагається переконати читача у правильності свої точки зору, що виникає думка, чи не є це прагнення до переконання кого-небудь саме проявом волі як специфічно людського мотиву поведінки. І чи не є цінності як мотив поведінки, мотив вибору саме однією із основних особливостей людської поведінки. Цінності – це те, що переконує у випадку, коли біохімічні реакції суперечать одна одній, а науково доведеного правильного рішення у складній ситуації немає. І чи не є більшість складних ситуацій у людській поведінці саме такими ?

Соціальні системи, що перебувають у стадії біфуркації, на відміну від фізичних систем (скажімо, процес закипання води у чайнику) зберігають у пам'яті не лише актуальні проекти та парадигми мислення. Для ментального рівня організації еволюції живого проекти й парадигми минулого й теперішнього такі, що взаємно перетинаються. Дослідники висловили думку, що в стані біфуркації система «згадує» своє минуле й актуалізує його стосовно до ситуації, що склалася. У цей момент минуле й теперішнє нерозрізнено для системи. Це і є тим еволюційним досвідом, який «тестує» ефективність проектів, що народжуються, переходу системи, що розпадається, на новий рівень існування.

В подальшому автор має більш докладно дослідити біфуркаційні траєкторії подальшої еволюції виду «*homo sapiens*» в контексті сучасних геополітичних трансформацій і в напрямку їх вірогідного атрактора.

Новизна дослідження полягає в запропонованому автором погляді на сучасну геополітичну ситуацію з точки зору культурно-ціннісного виміру геополітичних трансформацій як своєрідних поворотних пунктів еволюції виду «*homo sapiens*». В цьому контексті автор розглянув специфіку сучасної геополітичної трансформації, початок якої сягає закінчення Холодної війни, розпаду СРСР, «оксамитових» і «кольорових» революцій, зокрема, «Помаранчевого майдану» 2004 року в Україні. Специфіка, на думку автора, полягає в тому, що сучасна трансформація здійснюється на тлі девальвації людського розуму на користь штучного інтелекту, відсутності загальнозрозумілої ціннісної перспективи розвитку на кшталт «перемоги істинної віри», «вибору правильного шляху прогресивного розвитку людства» тощо. Це, на думку автора, може свідчити про певний еволюційний глухий кут розвитку виду «*homo sapiens*» або точку біфуркації подальшої еволюції виду з катастрофічними для базових людських цінностей наслідками.

References [Список використаної літератури]

- Baudrillard, J. (1996). *The system of objects*. London ; New York: Verso. [in English]. [Baudrillard, J. *The system of objects*. London ; New York: Verso, 1996. 205 p.]
- Fukuyama, F. (2002). *Our posthuman future: Consequences of the biotechnology revolution*. New York: Farrar, Straus and Giroux. [in English]. [Fukuyama F. *Our posthuman future: Consequences of the biotechnology revolution*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2002. 256 p.]
- Gray, J. (2003). *Enlightenment's wake: Politics and culture at the close of the modern age*. London: Routledge. [in English]. [Gray J. *Enlightenment's Wake: Politics and Culture at the Close of the Modern Age*. London: Routledge, 2003. 216 p.]

- Harari, Y. N. (2021). *Sapiens: Liudyna rozumna. Korotka istoriia liudstva*. BookChef. [in Ukrainian]. [Харарі Ю. Н. *Sapiens: Людина розумна. Коротка історія людства*. BookChef, 2021. 544 с.]
- Harari, Y. N. (2018). *Homo Deus. Behind the scenes of the future*. Kyiv, Force Ukraine [in Ukrainian]. [Харарі Ю. Н. *Номо Деус. За лаштунками майбутнього*. Київ: Форс Україна, 2018. 512 с.]
- Nietzsche, F. (2021). *Tak kazav Zaratustra. Zhadannia vlady / translator Anatoly Onishko*. Ternopil. Educational book – Bogdan. [in Ukrainian]. [Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади / Перекладач Анатолій Онішко. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан, 2021. 352 с. URL: <https://coollib.cc/b/394733/readp?p=3&cnt=9000>]
- Schmidt, E., Cohen, D. (2015). *Novyi tsyfrovyi svit*. Lviv: Litopys, 2015. 368 p. [in Ukrainian]. [Шмідт Е., Коен Д. *Новий цифровий світ*. Львів: Літопис, 2015. 368 с.]
- Shakun, N. V. (2014). Synerhetychna interpretatsiia istorii yak alternatyva istorysyzmu, *Filosofski obrii*, 12, 1–6. [in Ukrainian]. [Шакун Н. В. Синергетична інтерпретація історії як альтернатива історизму. *Філософські обрії*. 2014. № 2. С. 1–6.]
- Svidzynsky, A. V. (2008). Synergetic concept of culture. Lutsk: Vezha, 2008. 696 p. [in Ukrainian]. [Свідзинський А. В. Синергетична концепція культури. Луцьк: Вежа, 2008. 696 с.]

Oharenko Ye. S.

Department of Political Science

Odesa I.I. Mechnikov National University

r. 35, Frantsuzkyi blvd, 24/26, Odesa, 65058, Ukraine

PHILOSOPHICAL MEANING OF CONTEMPORARY GEOPOLITICAL TRANSFORMATIONS

Summary

The article examines the specifics of the modern geopolitical situation, the beginning of which dates back to the end of the Cold War and the collapse of the USSR. The author's view of the modern geopolitical situation is offered from the point of view of the cultural and value dimension of geopolitical transformations as peculiar cycles of the evolution of the species «homo sapiens». The specifics of the modern geopolitical transformation are determined as one that takes place against the background of the devaluation of the human mind in favor of artificial intelligence, the absence of a generally understood value perspective for the development of humanity. This may indicate a certain evolutionary deadlock in the development of the species «homo sapiens» or a bifurcation point in the further evolution of the species with catastrophic consequences for basic human values. The author suggests that European rationalism with its humanistic pathos of the omnipotence of the human mind is devalued, and a new mental order will be formed on the cult of artificial intelligence, its «priests» and «patrons». National – political identity and its guarantor – the national state will be replaced by cultural – political identity within the framework of «large spaces» of the imperial type. New state formations will be protected from intellectual influence on each other analogue of the «Great Firewall of China». Accordingly, the modern capitalist world-system with its globalized market will lose its significance in the world economy. The world economy will be segmented according to geopolitical ties on the basis of new imperial – state interests. The world-historical irony will be that the Internet, which appeared in a liberal democratic state, where its emergence was initially declared («Declaration of the Independence of Cyberspace» by J.P. Barlow) as the emergence of a «new home of Reason», independent of the state, will later become a factor in strengthening state control over intellectual freedom and totalitarianizing the state itself. But the cult of artificial intelligence is vulnerable. Its vulnerability is not that it will not be able to equal and surpass human intelligence. The facts prove that it can match and surpass. The paradox is not that artificial intelligence can generate text that is indistinguishable from that created by humans, but that humans from time to time create «superhuman» texts. They become a

source of innovation in human consciousness through creativity, which determines the specific evolution of the species. And this is how it differs from artificial intelligence, which imitates human intelligence. You can feed a computer any amount of information you want and even program it to search for a new paradigm for processing information. But the paradigm or even several paradigms proposed by the computer cannot be tested not only evolutionary experience, but even historical experience, as they will encounter the diversity of subjects of the current historical moment. In the absence of evolutionary experience, decisions about the superiority of a particular computer paradigm will be made by people with imperfect intelligence but «long willpower.»

Key words: geopolitical transformation, value dimension, evolution, bifurcation, artificial intelligence.

Дата першого надходження статті до видання: 09.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

АВТОРИ

CONTRIBUTORS

АВТОРИ

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ В МІЖНАРОДНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ

Дипломатичні інструменти України в умовах війни: міжнародна підтримка та зовнішньополітичні пріоритети (укр. мовою) – Олена Банчук-Петросова, Олена Кравченко, Ірина Жеребятнікова

Банчук-Петросова Олена – доктор наук з державного управління (з 2024 р.), професор кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права. Сфера наукових інтересів: міжнародне право, міжнародні відносини, дипломатія, право інтелектуальної власності, зовнішньоекономічна діяльність держави, державне управління.

E-mail: banpetr1605@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8426-1475>

Кравченко Олена – доктор історичних наук (з 2020 р.), доцент (з 2005 р.), професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця. Наукові інтереси зосереджуються на історії міжнародних відносин, публічній і культурній дипломатії, історії міжнародної гуманітарної допомоги, діяльності міжнародних організацій, національній безпеці, російсько-українській війні, сучасній зовнішній політиці України, історії доброчинності, українсько-польських відносинах. Автор понад 50 публікацій, опублікованих в Україні, Польщі, Болгарії, з них – однієї монографії. Учасник проектів академічної мобільності Єразмус+, польсько-українських проектів у Харкові.

Персональна сторінка:

<http://www.kafmvp.hneu.edu.ua/employee/кравченко-олена-валентинівна>

E-mail: olena.v.kravchenko@hneu.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6524-1997>

Жеребятнікова Ірина – кандидат соціологічних наук (з 2009 р.), доцент (з 2014 р.), доцент кафедри міжнародних відносин і політичної філософії Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Харків, Україна. Наукові інтереси зосереджуються на дослідженні міжнародного конфлікту як феномену політичних відносин у постбіполярний період, особливостях та формах прояву асиметричних конфліктів в сучасних міжнародних відносинах, впливу трансформації міжнародної системи на параметри конфліктів; діяльності недержавних акторів міжнародних відносин, зростання їх ролі, різноманітності, масштабів та методів участі в міжнародній сфері. Авторка понад 50 наукових публікацій, із них одна авторська і три колективні монографії. Член Харківської обласної громадської організації «Асоціація політологів Слобожанщини» (з 2022 р.).

Персональна сторінка:

<http://www.kafmvp.hneu.edu.ua/employee/жеребятнікова-ірина-володимирівна>

E-mail: Iryna.Zherebiatnikova@hneu.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7908-6780>

Політика США щодо регіону Західних Балкан (укр. мовою) – Ігор Ільченко

Ільченко Ігор – аспірант факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (з 2023 р.), кафедра міжнародних відносин. Наукові інтереси зосереджуються на компаративному аналізі процесу трансформацій колишніх комуністичних країн Регіону Західні Балкани після початку світової економічної кризи 2008 р., аналізові внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на процес реформ, вивченні особливостей економічного, політичного, ідеологічного трансформування та визначенні здобутків і проблем країн Регіону Західні Балкани.

E-mail: i.ilchenko.a@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6571-7583>

Потенціал міжнародної активності США як чинник формування їх зовнішньополітичних пріоритетів (укр. мовою) – Іван Кадольнонок

Кадольнонок Іван – аспірант кафедри міжнародних відносин факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Наукові інтереси зосереджуються на дослідженні політичної системи США; цілей зовнішньої політики США; інструментів сучасної американської зовнішньої політики.

E-mail: ivan@kadolonok.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-5691-122X>

Концептуальні засади глобального лідерства у сучасних міжнародних відносинах (укр. мовою) – Богдан Мірінчик

Мірінчик Богдан – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка», дослідник. Наукові інтереси зосереджено на глобальному лідерстві, Європейському Союзи, сучасних міжнародних відносинах та цифрових технологіях як фактору геополітичних змін.

E-mail: bohdan.mirinchyk.asp.2025@lpnu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3479-0941>

Дипломатична медіаційна технологія як інструмент врегулювання кризових ситуацій у сучасних міжнародних відносинах (укр. мовою) – Андрій Олійник

Олійник Андрій – аспірант кафедри міжнародних відносин факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Наукові інтереси зосереджуються на дослідженні ролі дипломатії у вирішенні кризових явищ у міжнародних відносинах.

E-mail: abo.dp.ua@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3578-9061>

Моніторинг взаємодії політичної влади та суспільства в умовах воєнного стану в Україні (англ. мовою) – Яна Попович, Вячеслав Левченко, Василь Попович

Попович Яна – кандидат філософських наук (2016 р.), доцент кафедри політології та загальноправових дисциплін (з 2016 р.). Наукові інтереси зосереджуються на геополітиці, політичній іміджеології, політичній ідентичності,

патріотичній ідентичності у контексті соціально-політичного простору. Є автором понад 100 публікацій, навчальні посібники, монографії, статті.

E-mail: popovych.jana@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7509-0459>

Левченко Вячеслав – аспірант кафедри політології та загальноправових дисциплін (з 2023 р.). Наукові інтереси зосереджені на моніторингу в соціально-політичній сфері. Є автором статей та тез доповідей на тематику політичного моніторингу.

E-mail: levazp@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0005-4010-7130>

Попович Василь – доктор філософських наук (з 2019 р.), професор, завідувач кафедри соціальної роботи НУ «Запорізька політехніка» (з 2019), директор ГО «Запорізький науково-методичний центр соціального розвитку (з 2024 р.). Автор понад 240 наукових доробків: навчальних посібників, методичних матеріалів, підручників, монографій, статей. Наукові інтереси охоплюють технології соціальної роботи, соціальні послуги, управління системою соціальних послуг, електронне урядування.

E-mail: popovic.vasil@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9288-3765>

Ціна контролю: чому США переходять від санкцій до силового тиску на Венесуелу (укр. мовою) – Даніїл Соколов-Рудаков

Соколов-Рудаков Даніїл – аспірант кафедри журналістики та міжнародних відносин Приватного вищого навчального закладу «Київський університет культури», дослідник. Наукові інтереси зосереджено на американістиці, міжнародних відносинах США з іншими країнами, зокрема країнами НАТО, безпековій політиці США та її впливі на світ, внутрішніх відносинах між Республіканською та Демократичною партіями США та вплив політичних відносин всередині США на американську зовнішню політику.

E-mail: daniil.sokolovrudakov@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0003-9578-7773>

Вибіркова взаємодія як модель сучасних відносин між ЄС та КНР (укр. мовою) – Чжан Ботун, Ірина Яремчук

Ботун Чжан – магістр (з 2025 р.), асистент (з 2022 р.), викладач кафедри української мови Тяньцзінського університету іноземних мов (з 2021 р.). Наукові інтереси охоплюють мовну політику та мовну ідентичність в Україні, сучасні політичні процеси в Україні, українсько-китайські відносини, а також культурний та соціолінгвістичний вимір післявоєнного розвитку України. Автор наукових публікацій, зокрема: «Мовна реконструкція України в контексті російсько-українського конфлікту», «Аналіз президентських виборів в Україні 2024 року», «Роль Китаю у післявоєнному відновленні України». Брав участь у науково-дослідних проектах, зокрема: «Інноваційний розвиток міської культури Львова та формування культурного туризму України в умовах зростання інтересу до культурних подорожей», «Сучасна мовна політика України та формування національної ідентичності в умовах складної міжнародної ситуації».

E-mail: 1048156883@qq.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4893-5294>

Яремчук Ірина – кандидат філологічних наук (з 2011 р.), доцент (з 2014р.), доцент кафедри української мови Пекінського університету іноземних мов (з 2024 р.).

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика, переклад, лінгводидактика китайської та перської мов, частотні словники, лексикографія, психолінгвістика, етнолінгвістика, міжкультурна комунікація, східні бойові мистецтва. Автор 29 публікацій, з них 1 навчально-методичний посібник (у співавторстві) та 1 колективна монографія.

E-mail: yangying7512@163.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0230-7615>

Зовнішня політика: між західною парадигмою та китайською специфікою (укр. мовою) – **Валентина Шамраєва**

Шамраєва Валентина – доктор політичних наук (з 2016 р.), професор кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету (з 2019 р.), кафедри міжнародних відносин Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (з 2025 р.). Наукові інтереси: теорія міжнародних відносин, актуальні проблеми міжнародних відносин, стратегічне партнерство у сучасних міжнародних відносинах, українсько-американські відносини, перехідне правосуддя та постконфліктне примирення. Автор більше 200 публікацій, з них 2 авторських і 5 колективних монографій.

Персональна сторінка:

<https://international-relations-tourism.karazin.ua/Shamrajeva>

<https://law.karazin.ua/shamraeva-valentina-mihaylivna>

E-mail: v.shamraeva@karazin.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7140-3742>

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Покоління війни у публічному просторі: політичний, гуманітарний та медійний виміри (укр. мовою) – **Аліна Задорожня**

Задорожня Аліна – кандидат політичних наук (з 2012 р.), доцент кафедри журналістики, реклами та медіакомунікацій факультету журналістики, реклами та видавничої справи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (з 2022 р.). Наукові інтереси зосереджуються на відносинах України з державами Нової Європи; розвитку подорожньої журналістики та її місця в інфопросторі України в період воєнного стану; принципах діяльності інформаційних агенцій світового рівня та регіональної журналістики Одещини, а також на етично-правових нормах висвітлення у медіа питань, пов'язаних з неповно(мало)літніми. Автор понад 20 наукових публікацій та трьох колективних монографій.

Персональна сторінка: <https://fj.onu.edu.ua/zadorozhnya-alina-grygorivna/>

E-mail: alizador@onu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7420-7029>

Пропаганда Росії у Венесуелі під час повномасштабної війни проти України (2022–2024 рр.) (укр. мовою) – Оксана Запорожець, Руслана Романенко

Запорожець Оксана – доцент (з 2012 р.), кандидат політичних наук (2006 р.). Вона працює у Навчально-науковому інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка з 2002 року. Доцент кафедри міжнародної інформації. Захистила кандидатську дисертацію на тему «Кризові репутаційні стратегії держав у міжнародних відносинах» (2005 р.). Автор 40 наукових праць. Наукові інтереси включають інформаційні війни, пропаганду, операції впливу, кризові комунікації.

E-mail: oxanza@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0784-9253>

Романенко Руслана – студентка 2 курсу магістерської освітньої програми «Міжнародні комунікації» у Навчально-науковому інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукові інтереси зосереджуються на дослідженні інформаційних війн, операцій впливу та сучасної пропаганди, особливо російської пропаганди у країнах Європи та Латинської Америки.

E-mail: rusya.romanenko18@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-8457-2517>

Трансформація російського політичного режиму: загрози та можливості для України (укр. мовою) – Вадим Караваєв

Караваєв Вадим – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. В. Караваєв з 2013 до 2019 р. працював у Національному інституті стратегічних досліджень, зокрема головним консультантом Центру дослідження проблем Російської Федерації. Коло наукових інтересів: національна безпека, політика і право, політика ідентичності, політична філософія, політичні засади міжнародних відносин, геополітика.

E-mail: v.karavaiev@kubg.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0008-7825-420X>

Ідейно-концептуальні засади публічної дипломатії Китайської Народної Республіки (укр. мовою) – Ірина Климчук

Климчук Ірина – кандидат політичних наук (з 2018 р.), доцент кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка» (з 2024 р.). Наукові зацікавлення: феміністичний/гендерний напрями в сучасній теорії міжнародних відносин; гендерно-інклюзивний підхід у медіації конфліктів; гендерна політика у світі та в Україні; громадська дипломатія країн світу: найкращі практики; державне управління у сфері регулювання міжнародної співпраці; сучасні тенденції трансформації дипломатичної діяльності; дипломатичний протокол та етикет; корпоративна культура та соціальна відповідальність міжнародних компаній. Автор 43 публікацій, з них 20 авторських, 4 статті у колективних монографіях, а також співавтор словників за тематикою: «Український дипломатичний словник» та «Міжнародна та європейська безпека».

Персональна сторінка:

https://wiki.lpnu.ua/wiki/%D0%9A%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%86%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%86%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0

E-mail: Iryna.I.Klymchuk@lpnu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8244-7804>

Еволюція ядерної політики РФ 2020–2024: її інтерпретації та внутрішньополітична функція (укр. мовою) – Ян Коган, Софія Марчук

Коган Ян – здобувач третього рівня освіти кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, політології та соціології ОНУ імені І. І. Мечникова (з 2025 р.). Магістр міжнародних відносин. Має практичний досвід роботи у державних установах України. Наукові інтереси зосереджуються на питаннях української та російської політики, ядерної зброї та пропаганди.

E-mail: yanik1922@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6570-3878>

Марчук Софія – здобувач третього рівня освіти кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, політології та соціології ОНУ імені І. І. Мечникова (з 2025 р.). Магістр міжнародних відносин. Наукові інтереси охоплюють проблематику російської ядерної стратегії та сучасної міжнародної безпеки.

E-mail: sonyamarchuk1@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-0868-3366>

Аналітичні центри як інтелектуальна інфраструктура геостратегії США (укр. мовою) – Дмитро Коротков

Коротков Дмитро – кандидат політичних наук (із 2011 р.), доцент кафедри міжнародних відносин і політичної філософії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Наукові інтереси зосереджуються на проблемах політичних еліт в контексті електоральних процесів в Україні; на аналізі геополітичного характеру міжнародних відносин.

Автор 140 наукових і навчально-методичних публікацій, публікацій, з них 1 авторська і 2 колективна монографії, публікації у Scopus та Web of Science.

Персональна сторінка: <http://www.kafmvp.hneu.edu.ua/коротков-дмитро-сергійович/>

E-mail: Dmytro.korotkov@hneu.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2732-0824>

Від тимчасового захисту до керованого повернення: циркулярна міграція як інструмент реінтеграції в постконфліктній Україні (укр. мовою) – Оксана Кошова

Кошова Оксана – аспірантка кафедри політології та міжнародних відносин Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка» (з 2025 р.). Магістр міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій (2023). Наукові інтереси зосереджуються на міжнародному регулюванні постконфліктного відновлення; політиці повернення

та реінтеграції як складових постконфліктної відбудови держав; міграційній політиці в умовах збройних конфліктів та гуманітарних криз; ролі міжнародних організацій у формуванні глобальних міграційних режимів; порівняльному аналізі державних стратегій повернення та реінтеграції; циркулярній міграції та політиці залучення діаспори як інструментах постконфліктного відновлення.

E-mail: oksana.koshova.asp.2025@lpnu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-1711-7547>

Українська діаспора у Великій Британії у 2014–2026 роках (укр. мовою) – Євген Маньковський

Маньковський Євген – аспірант кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, політології та соціології, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (з 2023 р.). Наукові інтереси охоплюють україно-британські відносини, чинники їх розвитку, а також вплив російсько-української війни на зовнішню політику України та Великої Британії.

E-mail: jenia.mankovsky@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-68475821>

Міжкультурний аспект державно-церковних відносин у Федеративній Республіці Німеччина (укр. мовою) – Микола Палінчак, Владислав Юрош

Палінчак Микола – доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Наукові інтереси зосереджуються на проблематиці державно-церковних відносин, релігійної політики, міжнародних відносин та політичних процесів у країнах Європи; питаннях взаємодії держави і релігійних організацій, секуляризації та трансформації релігії в сучасному суспільстві. Автор численних наукових публікацій, зокрема монографій і статей у фахових виданнях.

E-mail: palinchakmm@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9990-5314>

Юрош Владислав – аспірант кафедри політології і державного управління, працює у сфері міжнародних відносин та державно-церковних відносин, автор наукових праць, присвячених аналізу взаємодії держави та релігійних інституцій, сучасним політико-теоретичним підходам до вивчення релігії у суспільстві. Наукові інтереси охоплюють проблематику релігійної політики, трансформації релігії в умовах глобалізації, а також соціокультурні аспекти розвитку сучасного суспільства.

E-mail: yurosh57@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4222-3547>

Етно-конфесійні складові внутрішнього політичного конфлікту в Іраку (англ. мовою) – Дмитро Побле, Олена Ніколаєва

Побле Дмитро – старший викладач кафедри міжнародних відносин, факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. До 2011 року працював дипломатом у закордонних установах України на Близькому Сході та регіональних організаціях у Європі. З 2014 року – старший викладач кафедри міжнародних відносин. Викла-

дач курсів – арабська мова, дипломатичний протокол та етикет, дипломатична та консульська служба, міжкультурна комунікація. Автор 25 публікацій та 2 розділів у колективних посібниках. Брав участь у конференціях «Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів» (Одеса, 2016); «Європейська конференція з соціальних наук та теорії біхевіоризму» (Одеса, 2017); «Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії» (Одеса, 2018); «Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів» (Одеса, 2019); «Сучасний рух науки» (Дніпро, 2020), «Європейські наукові дискусії» (Рим, 2021); «Українська армія: основні етапи боротьби за державну незалежність України» (Київ, 2021); «Об'єднуючи уми, створюючи майбутнє» (Київ та Дубай, 2021); «Сучасні напрями розвитку наукових досліджень» (Чикаго, 2022); «Наука та інновації сучасного світу» (Лондон, 2023); 2-га Міжнародна науково-практична конференція «Наука і суспільство: сучасні тенденції у світі, що змінюється» (Відень, 2024); конференція № 38 20 квітня 2025 року «Науково-технічна революція XXI століття – 2025» (Карлсруе, 2025). Персональна сторінка: <http://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/fmvps/kafedry-ta-inshi-strukturni-pidrozdily/interrelations/staff/464-poble>

E-mail: dmitry_poble@onu.edu.ua; dmitrypoble@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5898-3343>

Ніколаєва Олена – бакалавр міжнародних відносин, завершила навчання протягом 4 років та отримала ступінь бакалавра з міжнародних відносин на кафедрі міжнародних відносин, факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

E-mail: elenanikolaieva1@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-1708-6351>

Геополітичний інструменталізм та ідеологічна амбівалентність у зовнішній політиці Російської імперії, СРСР та сучасної РФ (укр. мовою) – Роман Сирінський

Сирінський Роман – кандидат філософських наук (з 2002 року), головний редактор Інформаційного агентства «Контекст-Причорномор'я» (з 2019 року). Доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін Міжнародного університету (м. Одеса) з 2025 року. Наукові інтереси зосереджуються на політичних та міжнародних відносинах, етнічних процесах, міжетнічних та міжконфесійних стосунках в різні епохи; культурному, соціальному, політичному просторі: зонах перетину та взаємовпливу; стратегії поведінки етнічних груп у різних просторових та комунікаційних середовищах. Автор більше 20 наукових публікацій та численних аналітичних матеріалів, підготовлених в ході роботи в Національному інституті проблем міжнародної безпеки при Раді Національної безпеки та оборони України та в Національному інституті стратегічних досліджень.

E-mail: syrinsky@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-0273-4120>

Образотворче мистецтво як рефлексія російсько-української війни: (case Одеси) (укр. мовою) – Олег Хорошилов

Хорошилов Олег – кандидат політичних наук (з 2003 р.), доцент кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського

національного університету імені І. І. Мечникова (з 2006), кафедра політології. Наукові інтереси зосереджуються на політичній естетиці, діяльності політичних та культурних еліт в процесах політичного управління та соціокультурної інтеграції.

Персональна сторінка: <https://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/fmvps/kafedry-ta-inshi-strukturni-pidrozdily/polit/staff/481-staff9>

E-mail: khoroshylov77@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6697-281X>

Вплив зовнішніх акторів на етнополітичні конфлікти в Україні: сучасні виклики та комунікаційні стратегії політичного PR для майбутніх виборів (укр. мовою) – Алла Шаповалова, Михайло Ведутенко

Шаповалова Алла – кандидат політичних наук (з 2009 р.), доцент кафедри приватного та публічного права факультету економіки та управління Київського національного університету технологій та дизайну. Коло наукових інтересів: PR, політична конфліктологія, політичні інститути і електоральні процеси, громадянське суспільство, органи місцевої влади, економічна та регіональна політики, політична психологія. Авторка понад 100 публікацій в міжнародних та вітчизняних фахових виданнях, з них – 1 авторська і 3 колективних монографій (серед яких: «Сучасний PR: від теорії і практики до політичних комунікацій та цифрових трансформацій». Київ, 2026).

Персональна сторінка:

https://knu.edu.ua/university/faculties/engineering_economics/economic-law/

E-mail: a_shan65@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4920-5539>

Ведутенко Михайло – студент 4 курсу спеціальності «Політологія» Київського національного університету технологій та дизайну. Коло наукових інтересів: політичні комунікації, виборчі процеси, етнополітичні конфлікти, політичний PR. Є співавтором наукових тез. Шаповалова А. М., Ведутенко М. А. Політична комунікація у виборчих процесах: від класичних моделей до цифрових стратегій. The 5th International scientific and practical conference Modern science: trends, challenges, solutions (December 11–13, 2025) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2025. 890 p. P. 647–654. ISBN 978-92-9472-191-4.

E-mail: vedutenkomisha@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-8375-6564>

Політичний контекст ідеології екологічної цивілізації сучасного Китаю (англ. мовою) – Олена Шевченко, Наталія Піпченко

Шевченко Олена – доктор політичних наук, доцент, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Наукові інтереси включають міжнародні комунікації, кліматична політика, комунікації глобальних змін клімату. Учасниця спільних польсько-українських наукових проєктів. Авторка понад 100 наукових праць.

E-mail: shevchenko_olena@knu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3119-9193>

Піпченко Наталія – доктор політичних наук, професор, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Наукові інтереси: публічна та цифрова дипломатія,

міжнародна комунікація, зовнішня політика, безпека, трансформація демократії, екосистема штучного інтелекту. Учасниця проекту «Advancing European Studies in Ukraine: Interdisciplinary Approach», програма Erasmus+, Центр передового досвіду імені Жана Моне. Стипендіатка Мюнхенського університету Людвіга-Максиміліана і Фонду Герди Хенкель. Консультантка з комунікацій Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ. Авторка 115 публікацій.

E-mail: nataliyapo@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3759-7085>

МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Штучний інтелект у дипломатичних перемовинах і медіації (укр. мовою) – Артур Акопов

Акопов Артур – аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У 2022 році він отримав ступінь магістра з міжнародних відносин у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили. Упродовж 2022–2024 років він працював у П'ятому територіальному департаменті Міністерства закордонних справ України. Його наукові інтереси охоплюють прикладні аспекти використання штучного інтелекту міжнародними акторами. Вільно володіє англійською та китайською мовами. Автор 3 статей.

E-mail: dalless2008@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2252-8565>

Штучний інтелект у сучасній політиці: трансформація механізмів демократичного врядування (укр. мовою) – Ігор Бубнов

Бубнов Ігор – кандидат історичних наук (з 1990 р.), доцент кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (з 2024). Наукові інтереси зосереджуються на проблемах мультикультуралізму і національної ідентичності; використанні технологій штучного інтелекту у соціогуманітарній науково-освітній сфері; впровадженні сучасних методів і підходів у викладанні соціогуманітарних дисциплін; удосконаленні засобів викладання у вищій школі.

Персональна сторінка:

<https://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/fmvps/kafedry-ta-inshi-strukturni-pidrozdily/polit/staff/6139-bubnov-igor-vasilovich>

E-mail: i.bubnov@onu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5155-0780>

Інтелектуальне та політичне лідерство Володимира Боніфатійовича Антоновича у формуванні українофільського руху другої половини XIX ст. (укр. мовою) – Владислав Єгоров, Юлія Баєва

Єгоров Владислав – кандидат історичних наук (2011), доцент кафедри політичних наук та історії факультету урбаністики та просторового планування Київського національного університету будівництва і архітектури (з 2004 р.) Член Національної спілки краєзнавців України. Напрями наукової діяльності – українське національне питання в імперський період, діячі національно-визвольного

руху, історія української державності та культури, політологія. Автор понад 30 наукових та навчально-методичних праць.

Персональна сторінка:

https://usp.knuba.edu.ua/fupp/kafedri/psh/psh_staff/yehorov-vladyslav-volodymyrovych/

E-mail: iegorov.vv@knuba.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1373-8173>

Баєва Юлія – кандидат політичних наук (2011), доцент кафедри політичних наук та історії факультету урбаністики та просторового планування Київського національного університету будівництва і архітектури (з 2014р.) Академік політико-правових наук України. Напрями наукової діяльності – політичні партії, лідерство, іміджологія, національна пам'ять, меморалізація. Гарант освітньої програми «Політологія» першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності С2 Політологія, членкиня редколегії міжнародних наукових журналів SWorld Journal. Авторка 39 публікацій наукового та навчально-методичного характеру.

Персональна сторінка:

https://usp.knuba.edu.ua/fupp/kafedri/psh/psh_staff/baieva/

E-mail: baieva.iuie@knuba.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7734-3568>

Переосмислення м'якої сили: роль цифрових технологій у новій архітектурі міжнародних відносин (укр. мовою) – **Олександр Михайлюк**

Михайлюк Олександр – аспірант кафедри міжнародних відносин факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (з 2024). Наукові інтереси зосереджуються на дослідженні технологій інформаційного впливу та використанні теорії ігор у сфері міжнародних відносин.

E-mail: alezzandr34@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6903-6295>

Філософський сенс сучасних геополітичних трансформацій (укр. мовою) – **Євген Огаренко**

Огаренко Євген – кандидат філософських наук, доцент кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (з 2010 р.). Викладач курсів: Філософія політики, Теорія влади, Політичні комунікації. Відповідальний виконавець науково-дослідної теми кафедри «Динаміка локальних політичних процесів в умовах глобальної світ-системної трансформації» 2023–2027 рр. Коло наукових інтересів: глобальна політична динаміка в контексті сучасних світ-системних трансформацій, парадоксальні аспекти політики і влади. Серед нещодавніх публікацій автора: Парадокс «легальності-нелегальності партизана» К. Шмітта та його значення для розуміння військових конфліктів у сучасній світ-системі. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2024. Вип. 37. С. 87–96; Філософія війни як актуальна світоглядна проблема. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2024. Вип. 38. С. 19–203; Метафізика міста в контексті філософської концепції «виправлення імен». *Міжнародні та політичні дослідження*. 2025. Вип. 40. С. 192–204. Автор персональної монографії: Огаренко Є. С. Парадокси політич-

ного (в пошуках світоглядної парадигми) : монографія / Є. С. Огаренко. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. 122 с. ISBN 978-966-186-388-9. URI: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/43333>. Загальний стаж роботи в ОНУ імені І. І. Мечникова – 25 років.

Персональна сторінка: <https://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/fmvps/kafedry-ta-inshi-strukturni-pidrozdily/polit/staff/477-staff5>

E-mail: ogarenko.eu@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0015-032X>

CONTRIBUTORS

POLITICAL INSTITUTIONS AND PROCESSES IN INTERNATIONAL, REGIONAL AND NATIONAL CONTEXTS

Ukraine's foreign policy strategy in the context of armed conflict: diplomatic instruments and international support (in Ukrainian) – **Olena Banchuk-Petrosova, Olena Kravchenko, Iryna Zharebiatnikova**

Banchuk-Petrosova Olena – Doctor of Sciences in Public Administration (since 2024), Professor at the Department of Constitutional and International Law and Public Law Disciplines at the Kyiv University of Intellectual Property and Law.

Research interests include international law, international relations, diplomacy, intellectual property law, the state's foreign economic activity, public administration.

E-mail: banpetr1605@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8426-1475>

Kravchenko Olena – Doctor of Sciences in History (since 2020), Docent (since 2005), Professor at the Department of International Relations and Political Philosophy, Educational and Scientific Institute of International Relations, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine. Her scientific interests focus on: history of international relations, public and cultural diplomacy, history of international humanitarian aid, activities of international organizations, national security, the Russian-Ukrainian war, modern foreign policy of Ukraine, history of charity, Ukrainian-Polish relations. The author of more than 50 scientific works published in Ukraine, Poland, Bulgaria, including one monograph. Participant of Erasmus+ academic mobility projects, Polish-Ukrainian projects in Kharkiv.

Personal page: <http://www.kafmvp.hneu.edu.ua/employee/кравченко-олена-валентинівна>

E-mail: olena.v.kravchenko@hneu.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6524-1997>

Zharebiatnikova Iryna – Candidate of Sociological Sciences (PhD, since 2009), Docent (since 2014), Associate Professor at the Department of International Relations and Political Philosophy, Educational and Scientific Institute of International Relations, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine. Her scientific interests focus on: the study of international conflict as a phenomenon of political relations in the post-bipolar period, the features and forms of manifestation of asymmetric conflicts in modern international relations, the impact of the transformation of the international system on the parameters of conflicts; the activities of non-state actors in international relations, the growth of their role, diversity, scale and methods of participation in the international sphere. The author of more than 50 scientific publications, including 1 author's and 3 collective monographs. Member of the Kharkiv Regional Public Organization «Association of Political Scientists of Slobozhan Region» (since 2022).

Personal page: <http://www.kafmvp.hneu.edu.ua/employee/жеребятнікова-ірина-володимирівна>

E-mail: Iryna.Zharebiatnikova@hneu.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7908-6780>

US policy towards the Western Balkans Region (in Ukrainian) – **Ihor Ilchenko**

Ilchenko Ihor – Postgraduate Student at the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odesa I.I. Mechnikov National University (since 2023), Department of International Relations. His scientific interests are focused on the comparative analysis of the process of transformations of the former communist countries of the Western Balkans after the beginning of the global economic crisis in 2008, on the analysis of internal and external factors affecting the reform process, the study of the features of economic, political, ideological transformation and the identification of the achievements and problems of the countries of the Western Balkans region.

E-mail: i.ilchenko.a@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6571-7583>

The potential of U.S. international activity as a factor in shaping its foreign policy priorities (in Ukrainian) – **Ivan Kadolonok**

Kadolonok Ivan – Postgraduate Student at the Department of International Relations, Faculty of Social Sciences and International Relations Oles Honchar Dnipro National University. His research interests focus on the study of the US political system; goals of US foreign policy; tools of modern American foreign policy.

E-mail: ivan@kadolonok.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-5691-122X>

Conceptual principles of global leadership in contemporary international relations (in Ukrainian) – **Bohdan Mirinchyk**

Mirinchyk Bohdan – Postgraduate Student at the Department of Political Science and International Relations of the Lviv Polytechnic National University, researcher. Scientific interests focus on global leadership, the European Union, modern international relations, and digital technologies as a factor of geopolitical changes.

E-mail: bohdan.mirinchyk.asp.2025@lpnu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3479-0941>

Diplomatic mediation technology as a crisis situation management tool in modern international relations (in Ukrainian) – **Andrii Oliinyk**

Oliinyk Andrii – Postgraduate Student at the Department of International Relations, Faculty of Social Sciences and International Relations Oles Honchar Dnipro National University. His research interests focus on the study the role of diplomacy in resolving crisis phenomena in international relations.

E-mail: abo.dp.ua@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3578-9061>

Monitoring interaction between political authority and society under martial law in Ukraine (in English) – **Yana Popovych, Vyacheslav Levchenko, Vasyly Popovych**

Popovych Yana – Candidate of Philosophical Sciences (2016), Associate Professor at the Department of Political Science and General Legal Disciplines (since 2016). Scientific interests focus on geopolitics, political imageology, political identity, patriotic identity in the context of socio-political space. She is the author of over 100 publications, textbooks, monographs, articles.

E-mail: popovych.jana@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7509-0459>

Levchenko Vyacheslav – Postgraduate Student at the Department of Political Science and General Legal Disciplines (since 2023). His scientific interests are focused on monitoring in the socio-political sphere. He is the author of articles and abstracts of reports on the topic of political monitoring.

E-mail: levazp@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0005-4010-7130>

Popovych Vasyl – Doctor of Philosophy (since 2019), Professor, Head of the Department of Social Work of the National University Zaporizhzhia Polytechnic (since 2019), Director of the NGO “Zaporizhzhia Scientific and Methodological Center for Social Development (since 2024). Author of more than 240 scientific works: textbooks, methodological materials, textbooks, monographs, articles. Scientific interests include social work technologies, social services, social services system management, e-government.

E-mail: popovic.vasil@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9288-3765>

The price of control: why the United States is shifting from sanctions to coercive pressure on Venezuela (in Ukrainian) – **Daniil Sokolov-Rudakov**

Sokolov-Rudakov Daniil – Postgraduate Student at the Department of Journalistic and International Affairs, Private Higher Education Establishment «Kyiv University of Culture», researcher. Scientific interests are focused on American studies, U.S. international relations with other countries, particularly NATO countries, U.S. security policy and its impact on the world, internal relations between the Republican and Democratic parties of the U.S., and the influence of domestic political relations on U.S. foreign policy.

E-mail: daniil.sokolovrudakov@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0003-9578-7773>

Selective engagement as a model of contemporary EU–China relations (in Ukrainian) – **Zhang Botong, Iryna Yaremchuk**

Botong Zhang – Master’s degree holder (since 2025); Assistant Lecturer (since 2022); Lecturer at the Department of Ukrainian Language, Tianjin Foreign Studies University (since 2021). Research interests include language policy and linguistic identity in Ukraine, contemporary political processes in Ukraine, Sino-Ukrainian relations, as well as the cultural and sociolinguistic dimensions of Ukraine’s post-war development. Author of academic publications, including: “Language Reconstruction of Ukraine in the Context of the Russian-Ukrainian Conflict”, “An Analysis of the 2024 Presidential Elections in Ukraine”, and “The Role of China in the Post-War Reconstruction of Ukraine.” Participation in research projects, including: “Innovative Development of Urban Culture in Lviv and the Formation of Cultural Tourism in Ukraine in the Context of Growing Interest in Cultural Travel” and “Contemporary Language Policy in Ukraine and the Formation of National Identity in a Complex International Environment.”

E-mail: 1048156883@qq.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4893-5294>

Yaremchuk Iryna – Candidate of Philological Sciences (since 2011); Associate Professor (since 2014); Associate Professor at the Department of Ukrainian Language, Beijing Foreign Studies University (since 2024). Research interests include

cognitive linguistics, translation studies, linguodidactics of Chinese and Persian languages, frequency lexicography, psycholinguistics, ethnolinguistics, intercultural communication, and Eastern martial arts. Author of 29 publications, including one co-authored teaching and methodological manual and one collective monograph.

E-mail: yangying7512@163.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0230-7615>

Foreign policy: between the Western paradigm and Chinese specificity (in Ukrainian) – **Valentina Shamrayeva**

Shamrayeva Valentina – Doctor of Political Sciences, Professor at the Department of International and European Law of the Faculty of Law, Department of International Relations of the Educational and Scientific Institute “Karazin Institute of International Relations and Tourism Business” of V.N. Karazin Kharkiv National University. Scientific interests: theory of international relations, current problems of international relations, strategic partnership in modern international relations, Ukrainian-American relations, transitional justice and post-conflict reconciliation. Author of more than 200 publications, including 2 author’s and 5 collective monographs.

Personal page:

<https://international-relations-tourism.karazin.ua/Shamrajeva>

<https://law.karazin.ua/shamraeva-valentina-mihaylivna>

E-mail: v.shamraeva@karazin.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7140-3742>

THEORY AND HISTORY OF POLITICAL THOUGHT AND PROBLEMS OF POLITICAL DISCOURSE

Generation of war in the public sphere: political, humanitarian, and media dimensions (in Ukrainian) – **Alina Zadorozhnia**

Zadorozhnia Alina – PhD (political science), Associate Professor at the Faculty of Journalism, Advertising, and Publishing of Odesa I.I. Mechnikov National University, Faculty of Journalism, Advertising, and Publishing. Her scientific interests focus on the relations of Ukraine with New Europe countries; the development of travel journalism and its place in the information space of Ukraine in the period of martial law; the principles of news agency activities in the world and of regional journalism of the Odesa region; on the ethical and legal norms connecting with the writing of journalistic materials about children. The author of more than 20 scientific articles and chapters in 3 collective monographs.

Personal page: <https://fj.onu.edu.ua/zadorozhnya-alina-grygorivna/>

E-mail: alizador@onu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7420-7029>

Russian propaganda in Venezuela during the full-scale war against Ukraine (2022–2024) (in Ukrainian) – **Oksana Zaporozhets, Ruslana Romanenko**

Zaporozhets Oksana – Associate Professor (since 2012), PhD (Political Sciences, 2006). She has been working at the Educational and Scientific Institute

of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv since 2002. Associate Professor of the Department of International Information. She defended her PhD thesis on the topic “Crisis Reputational Strategies of States in International Relations” (2005). Author of 40 research papers. Scientific interests focus on information warfare, influence operations, propaganda, crisis communication.

E-mail: oxanza@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0784-9253>

Romanenko Ruslana – second-year student of the master’s degree program «International Communications» at the Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Her scientific interests focus on the study of information warfare, influence operations and modern propaganda, especially Russian propaganda in European and Latin American countries.

E-mail: rusya.romanenko18@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-8457-2517>

Transformation of the Russian political regime: threats and opportunities for Ukraine (in Ukrainian) – **Vadym Karavaiev**

Karavaiev Vadym – PhD in Political Science, Associate Professor at the Department of International Relations, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University. In 2013–2019, he worked at the National Institute for Strategic Studies, specifically as a Chief Consultant at the Center for Russian Federation Studies. Research interests: national security, politics and law, identity politics, political philosophy, political foundations of international relations, geopolitics.

E-mail: v.karavaiev@kubg.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0008-7825-420X>

Ideological and conceptual foundations of public diplomacy of the People’s Republic of China (in Ukrainian) – **Iryna Klymchuk**

Klymchuk Iryna – PhD in Political Science (since 2018), Associate Professor at the Department of Political Science and International Relations at Lviv Polytechnic National University (since 2024). Research interests: feminist/gender approaches in contemporary international relations theory; gender-inclusive approaches in conflict mediation; gender policy in the world and in Ukraine; public diplomacy of countries around the world: best practices; public administration in the field of international cooperation regulation; current trends in the transformation of diplomatic activity; diplomatic protocol and etiquette; corporate culture and social responsibility of international companies. Author of 43 publications, including 20 single-authored works, 4 articles in collective monographs, and co-author of thematic dictionaries: “*Ukrainian Diplomatic Dictionary*” and “*International and European Security*.”

Personal page:

https://wiki.lpnu.ua/wiki/%D0%9A%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%86%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%86%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0

E-mail: Iryna.I.Klymchuk@lpnu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8244-7804>

Evolution of Russia's Nuclear Policy (2020–2024): its Interpretations and Domestic Political Function (in Ukrainian) – Yan Kogan, Sofia Marchuk

Kogan Yan – Postgraduate Student at the Department of International Relations, Faculty of International Relations, Political Science and Sociology, Odesa I.I. Mechnikov National University (since 2025). Holds a Master's degree in International Relations. Has practical experience working in public institutions of Ukraine. Research interests focus on issues related to Ukrainian and Russian politics, nuclear weapons, and propaganda.

E-mail: yanik1922@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6570-3878>

Marchuk Sofia – Postgraduate Student at the Department of International Relations, Faculty of International Relations, Political Science and Sociology, Odesa I.I. Mechnikov National University (since 2025). Holds a Master's degree in International Relations. Research interests include Russian nuclear strategy and contemporary international security.

E-mail: sonyamarchuk1@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-0868-3366>

Analytical Centers as the Intellectual Infrastructure of U.S. Geostrategy (in Ukrainian) – Dmytro Korotkov

Korotkov Dmytro – PhD in political science (since 2011), Associate Professor of the Department of International Relations, Political Science and Practical Philosophy at the Semen Kuznets Kharkiv National University of Economics. His research interests are focused on the problems of political elites in the context of electoral processes in Ukraine; on the analysis of the geopolitical nature of international relations, the activities of non-governmental international organizations.

The author of more than 115 publications, including 1 author's and 1 collective monograph, publications in Scopus and Web of Science.

Personal page: <http://www.kafmvp.hneu.edu.ua/коротков-дмитро-сергійович/>

E-mail: Dmytro.korotkov@hneu.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2732-0824>

From temporary protection to managed return: circular migration as an instrument of reintegration in post-conflict Ukraine (in Ukrainian) – Oksana Koshova

Koshova Oksana – Postgraduate Student at the Department of Political Science and International Relations, Institute of Humanities and Social Sciences, Lviv Polytechnic National University (since 2025). She holds a Master's degree in International Relations, Public Communications and Regional Studies (2023).

Her research interests focus on the international regulation of post-conflict recovery; return and reintegration policies as components of post-conflict state reconstruction; migration policy in the context of armed conflicts and humanitarian crises; the role of international organizations in shaping global migration regimes; comparative analysis of state strategies for return and reintegration; and circular migration and diaspora engagement policies as instruments of post-conflict recovery.

E-mail: oksana.koshova.asp.2025@lpnu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-1711-7547>

Ukrainian diaspora in the UK in 2014–2026 (in Ukrainian) – Yevhen Mankovsky

Mankovsky Yevhen – Postgraduate Student at the Department of International Relations, Faculty of International Relations, Political Science and Sociology, Odesa I.I. Mechnikov National University (since 2023). His research interests include Ukrainian-British relations, the factors shaping their development, as well as the impact of the Russian-Ukrainian war on the foreign policy of Ukraine and the United Kingdom.

E-mail: jenia.mankovsky@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-68475821>

The intercultural aspect of state-church relations in the Federal Republic of Germany (in Ukrainian) – Mykola Palinchak, Vladyslav Yurosh

Palinchak Mykola – Doctor of Political Sciences, Professor, Dean of the Faculty of International Economic Relations at Uzhhorod National University. His research interests focus on state-church relations, religious policy, international relations, and political processes in European countries; issues of interaction between the state and religious organizations, secularization, and transformation of religion in modern society. He is the author of numerous scientific publications, including monographs and articles in academic journals.

E-mail: palinchakmm@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9990-5314>

Yurosh Vladyslav – Postgraduate Student at the Department of Political Science and Public Administration, specialising in international relations and church-state relations; author of academic works analysing the interaction between the state and religious institutions, as well as contemporary political-theoretical approaches to the study of religion in society. His research interests cover issues of religious policy, the transformation of religion in the context of globalisation, as well as the socio-cultural aspects of the development of modern society.

E-mail: yurosh57@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4222-3547>

Ethno-confessional components of the internal political conflict in Iraq (in English) – Dmytro Poble, Olena Nikolaieva

Poble Dmytro – Senior Lecturer of the Department of International Relations, Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of Odesa I.I. Mechnikov National University. Until 2011, he worked as a diplomat in foreign institutions of Ukraine in the Middle East and the regional organizations in Europe. Since 2014, a Senior lecturer at the Department of International Relations. Lecturer of courses – Arabic language, Diplomatic protocol and etiquette, Diplomatic and consular service, Intercultural communication. Author of 25 publications and 2 chapters in collective manuals. He took part in the conferences «European integration in the context of world globalization processes» (Odesa, 2016); European Conference of Social Sciences and Theory of Behaviorism (Odesa, 2017); «Current problems of philological science: modern scientific discussions» (Odesa, 2018); «European integration in the context of world globalization processes» (Odesa, 2019); «Modern movement of science» (Dnipro, 2020), «European scientific discussions» (Rome, 2021); «Ukrainian Army: the Main Stages of the

Struggle for State Independence of Ukraine» (Kyiv, 2021); «Connecting Minds, Creating the Future» (Kyiv & Dubai, 2021); «Modern directions of scientific research development» (Chicago, 2022); «Science and innovation of modern world» (London, 2023); the 2nd International scientific and practical conference “Science and society: modern trends in a changing world” (Vienna, 2024); the conference No 38 on April 20, 2025 «Scientific and technological revolution of the XXI century ‘ 2025» (Karlsruhe, 2025).

Personal page: <http://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/fmvps/kafedry-ta-insh-istrukturni-pidrozdily/interrelations/staff/464-poble>

E-mail: dmitry_poble@onu.edu.ua; dmitrypoble@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5898-3343>

Nikolaieva Olena – Bachelor of international relations, completed her studies within 4 years and received a bachelor's degree in international relations at the Department of International Relations, Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odesa I.I. Mechnikov National University.

E-mail: elenanikolaieva1@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-1708-6351>

Geopolitical instrumentalism and ideological ambivalence in the foreign policy of the Russian Empire, the USSR, and the contemporary Russian Federation (in Ukrainian) – **Roman Syrinskyi**

Syrinskyi Roman has held the degree of Candidate of Philosophical Sciences since 2002 and has served as Editor-in-Chief of the Information Agency “Context-Prychornomoria” since 2019. Since 2025, he has been an Associate Professor at the Department of Art History and General Humanities of the International University (Odesa). His scholarly interests focus on political and international relations; ethnic processes; interethnic and interconfessional relations in different historical periods; and the cultural, social, and political spheres, particularly zones of intersection and mutual influence, as well as the behavioural strategies of ethnic groups in diverse spatial and communicative environments. He is the author of more than 20 academic publications and numerous analytical papers prepared during his work at the National Institute for International Security Problems under the National Security and Defence Council of Ukraine and at the National Institute for Strategic Studies.

E-mail: syrinsky@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-0273-4120>

Visual art as a reflection of the Russian-Ukrainian war: (case Odesa) (in Ukrainian) – **Oleg Khoroshylov**

Khoroshylov Oleg – D. in Political Science (since 2003), Associate Professor of the Department of Political Science, Faculty of International Relations, Political Science and Sociology, Odesa I.I. Mechnikov National University (since 2006), Department of Political Science. His research interests focus on political aesthetics, the activities of political and cultural elites in the processes of political governance and socio-cultural integration.

Personal page: <https://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/fmvps/kafedry-ta-insh-istrukturni-pidrozdily/polit/staff/481-staff9>

E-mail: khoroshylov77@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6697-281X>

The influence of foreign actors on ethnopolitical conflicts in Ukraine: current challenges and communication strategies of political PR for the upcoming elections (in Ukrainian) – **Alla Shapovalova, Mykhailo Vedutenko**

Shapovalova Alla – Candidate of Political Sciences (since 2009), Associate Professor at the Department of Private and Public Law, Faculty of Economics and Management, Kyiv National University of Technologies and Design. Scientific interests: PR, political conflictology, political institutions and electoral processes, civil society, local authorities, economic and regional policies, political psychology. Author of over 100 publications in international and domestic professional publications, including 1 author's and 3 collective monographs (including: «Modern PR: from theory and practice to political communications and digital transformations». Kyiv, 2026).

Personal page:

https://knu.ua/university/faculties/engineering_economics/economic-law/

E-mail: a_shan65@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4920-5539>

Vedutenko Mykhailo – 4th year student of the specialty «Political Science» of the Kyiv National University of Technologies and Design. Research interests: political communications, electoral processes, ethno-political conflicts, political PR. He is a co-author of scientific theses. Шаповалова А. М., Ведутенко М. А. ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ: ВІД КЛАСИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ДО ЦИФРОВИХ СТРАТЕГІЙ // The 5th International scientific and practical conference Modern science: trends, challenges, solutions (December 11-13, 2025) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2025. 890 p. P. 647–654. ISBN 978-92-9472-191-4.

E-mail: vedutenkomisha@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-8375-6564>

Political context of the ecological civilisation ideology in modern China (in English) – **Olena Shevchenko, Nataliya Pipchenko**

Shevchenko Olena – Dr. (Political Sciences), Associate Professor at the Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Chair of International Media Communication and Communication Technologies. Her scientific interests focus on international communications, climate policy, communication about global climate change, corporate PR, territorial branding and marketing, and social responsibility as a component of PR activities. Participant in joint Polish-Ukrainian scientific projects. The author of more than 100 articles and chapters in monographs (among others: Global Climate Change as a Challenge to Communication in 'Interdisciplinary in International Relations: Theory, Evidence and Practice': Chapter in Monograph, Cambridge Scholars Publishing, 2024; Media Component of Climate Diplomacy in 'Global Trends of International Relations': Chapter in Monograph, Vadex, 2020).

Personal page: <https://www.iir.edu.ua/en/education/international-communication/chair-international-media-communication-and-communication-technologies/staff-and-academic-interests>

E-mail: shevchenko_olena@knu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3119-9193>

Pipchenko Nataliya – Dr. (Political Sciences), Professor at the Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Chair of International Information. Her scientific interests focus on public and digital diplomacy, international communication, foreign policy, security, democratisation, and the artificial intelligence ecosystem. Participant in the project ‘Advancing European Studies in Ukraine: Interdisciplinary Approach», Erasmus+ programme, Jean Monnet Centre of Excellence. Scholarship holder at Ludwig Maximilian University of Munich and the Gerda Henkel Foundation. Communications consultant of the Organisation for Democracy and Economic Development – GUAM. The author of 115 articles and chapters in monographs (among others: EU Communication Policy: Current Trends and Practice in ‘Interdisciplinary in International Relations: Theory, Evidence and Practice’: Monograph’s Chapter in co-authors, Cambridge Scholars Publishing, 2024; Transformation of China’s Foreign Policy Communication Tools in ‘Zagadki chinskigo sukcesu’: Chapter in Monograph, Warszawa, 2019).

Personal page: <https://www.iir.edu.ua/en/education/international-communication/chair-international-information/staff-and-academic-interests>

E-mail: nataliyapo@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3759-7085>

INTERNATIONAL DIMENSION OF TRANSFORMATION PROCESSES

Artificial intelligence in diplomatic negotiations and mediation (in Ukrainian) – **Artur Akopov**

Akopov Artur – Postgraduate Student at Taras Shevchenko National University of Kyiv. In 2022, he received a master’s degree in international relations from Petro Mohyla Black Sea National University. During 2022–2024, he worked at the Fifth Territorial Department of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. His research interests include applied aspects of the use of artificial intelligence by international actors. He is fluent in English, Chinese, Spanish and French. Author of 3 articles.

E-mail: dalless2008@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2252-8565>

Artificial intelligence in modern politics: transformation of democratic governance mechanisms (in Ukrainian) – **Igor Bubnov**

Bubnov Igor – Candidate of Historical Sciences (since 1990), Associate Professor at the Department of Political Science, Faculty of International Relations, Political Science and Sociology, Odesa I.I. Mechnikov National University (since 2024). His research interests focus on issues of multiculturalism and national identity; the application of artificial intelligence technologies in the socio-humanitarian research and educational sphere; the implementation of modern methods and approaches in teaching social sciences and humanities; and the improvement of teaching tools in higher education.

Personal Page:

<https://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/fmvps/kafedry-ta-inshi-strukturni-pidroz-dily/polit/staff/6139-bubnov-igor-vasilovich>

E-mail: i.bubnov@onu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5155-0780>

The intellectual and political leadership of Volodymyr Bonifatiiovych Antonovych in the formation of the Ukrainian nationalist movement in the second half of the 19th century (in Ukrainian) – Vladyslav Yegorov, Iuliia Baieva

Yegorov Vladyslav – PhD in History (2011), Associate Professor at the Department of Political Science and History, Faculty of Urbanism and Spatial Planning, Kyiv National University of Construction and Architecture (since 2004). Member of the National Union of Local Historians of Ukraine. Research interests include the Ukrainian national question during the imperial period, figures of the national liberation movement, the history of Ukrainian statehood and culture, and political science. Author of more than 30 academic and educational publications.

Personal page: https://usp.knuba.edu.ua/fupp/kafedri/psh/psh_staff/yehorov-vladyslav-volodymyrovych/

E-mail: iegorov.vv@knuba.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1373-8173>

Baieva Iuliia – PhD in Political Science (2011), Associate Professor at the Department of Political Science and History, Faculty of Urbanism and Spatial Planning, Kyiv National University of Construction and Architecture (since 2014). Academician of the Academy of Political and Legal Sciences of Ukraine. Research interests include political parties, political leadership, image studies, national memory, and memorialization. Guarantor of the Bachelor's Educational Programme "Political Science" (specialty C2 Political Science). Member of the editorial board of international scientific journals, including *SWorld Journal*. Author of 39 academic and educational publications.

Personal page: https://usp.knuba.edu.ua/fupp/kafedri/psh/psh_staff/baieva/

E-mail: baieva.iuie@knuba.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7734-3568>

Reconceptualizing soft power: the role of digital technologies in the new architecture of international relations (in Ukrainian) – Oleksandr Mykhailiuk

Mykhailiuk Oleksandr – Postgraduate Student at the Department of International Relations, Faculty of Social Sciences and International Relations, Oles Honchar Dnipro National University. His research interests focus on the study of information influence technologies and the use of game theory in the field of international relations.

E-mail: alezzandr34@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6903-6295>

Philosophical meaning of contemporary geopolitical transformations (in Ukrainian) – Yevhen Oharenko

Oharenko Yevhen – PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Political Science, Faculty of International Relations, Political Science and Sociology, Odesa I. I. Mechnikov National University (since 2010). He teaches the following courses: Philosophy of Politics, Theory of Power, Political Communications. He serves as the principal investigator of the departmental research project "Dynamics of Local Political Processes in the Context of Global World-System Transformation" (2023–2027). His research interests include global political dynamics in the context of contemporary world-system transformations, as well as paradoxical dimensions

of politics and power. Among his recent publications: The Paradox of the “Legality–Illegality of the Partisan” by Carl Schmitt and Its Significance for Understanding Military Conflicts in the Contemporary World-System – *Inter Polis. International and Political Studies*, Issue 37, 2024, pp. 87–96. Philosophy of War as an actual Worldview Problem – *Inter Polis. International and Political Studies*, Issue 38, 2024, pp. 193–203.

The Metaphysics of the City in the Context of the Philosophical Concept of the “Rectification of Names” – *Inter Polis. International and Political Studies*, Issue 40, 2025, pp. 192–204. Author of the monograph: Oharenko, Y. S. *Paradoxes of the Political (In Search of a Worldview Paradigm)*. Odesa: Odesa I. I. Mechnikov National University, 2025. 122 p. ISBN 978-966-186-388-9. URI: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/43333/> Total employment at Odesa I. I. Mechnikov National University: 25 years.

Personal page: <https://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/fmvps/kafedry-ta-inshi-strukturni-pidrozdily/polit/staff/477-staff5>

E-mail: ogarenko.eu@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0015-032X>

Реєстрація в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення (Рішення № 429 від 22.02.2024 р. Ідентифікатор R30-02962).

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (вул. Дворянська, буд. 2, м. Одеса, 65082, rector@onu.edu.ua, тел. (048) 723-52-54).

Періодичність видання: 2 рази на рік.

Мови розповсюдження: українська, англійська та інші офіційні мови Європейського Союзу.

Наказом МОН України від 02 липня 2020 року № 886 «Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України» журнал «Міжнародні та політичні дослідження» включено до Переліку наукових фахових періодичних видань (Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини, спеціальності – С2 Політологія, С3 Міжнародні відносини, С6 Географія та регіональні студії).

Випуск журналу затверджено до друку Рішенням Вченої Ради ОНУ імені І. І. Мечникова Протоколом № 6 від 24 березня 2026 року.

Дата розміщення онлайн: 29.05.2026. Дата друку: 05.06.2026.

Гарнітура Century Schoolbook. Формат 70×100/16.

Друк офсетний. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 25,85. Зам. № 0526/534. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.